МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МАЛОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВІТОЛЬДА ПІЛЕЦЬКОГО В ОСВЕНЦІМІ
УНІВЕРСИТЕТ ПРИКЛАДНИХ НАУК В М. ЕЛЬБЛОНГ
СОПОТСЬКА ВИЩА ШКОЛА

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Й ОСВІТИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Збірник тез доповідей за матеріалами
IV Міжнародної науково-практичної конференції

Мукачево
16 травня 2024 року

УДК [005.332.2:001:378]:339.92(477:4)(043.2)

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 4 від «16» травня 2024 р.)

С 91

Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2024 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2024. 488 с.

У збірнику представлено тези доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів». Учасниками конференції розглянуто проблеми та перспективи розвитку педагогічної освіти, психолого-педагогічні аспекти професійного становлення особистості, сучасні орієнтири розвитку економіки, управління та інженерії, актуальні проблеми менеджменту, індустрії гостинності, суспільно-географічних та культурологічних досліджень.

Видання розраховане на науковців, педагогів, викладачів, здобувачів вищої освіти, які займаються науково-дослідною роботою.

Редакційна колегія:
Щербан Т.Д. – д-р психол. наук, професор (голова);
Гоблик В.В. – д-р екон. наук, професор;
Кобаль В.І. – канд. пед. наук, професор;
Пігош В.А. – канд. екон. наук, доцент;
Максютова О.В. – PhD, провідний фахівець ВНТД

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікації.

© Мукачівський державний університет, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

БАБЛЮК В. М., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. **ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»……** 14

БАРНА Х.В., ДЕЛЕГАН М.Ю. **СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ…….** 16

БАРНА Х.В., ПАВЛЮК М.В. **ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……** 18

БАРНА Х.В., ПОКИНЯ К.Є. **МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: СТРАТЕГІЇ ТА ВИКЛИКИ…….** 20

БАРНА Х.В., ТЕСЛЕНКО О.О. **СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО МОЛОДІЖНОЇ ІНІЦІАТИВИ…….** 22

БАРНА Х.В., ФЕДУЛОВА О.Б. **СТРАТЕГІЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ……** 24

БЕРДАР Н.В., КУШНІР І.І. **СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ……..** 27

БОБИРЄВА О.С., ЛУКІЯНЧИН Н.А. **ХАРАКТЕРИСТИКА ФЕНОМЕНУ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ…….** 29

БОБИРЄВА О.С., СЕРДЕНКО А.-М.В. **ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА……** 31

ГОНЧАРУК Н. В., ПОНОМАРЕНКО Ю. С., БРИЖАК Н. Ю. **ГРА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ГПД……** 33

ГУСТІ М. В., КОМАР О. В., БРИЖАК Н. Ю. **ГУРТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ РІЗНОВИДІВ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ……** 35

НЕСТЕРУК А. А., ЧОРНОМОРЕЦЬ А. О., БРИЖАК Н. Ю. **ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 38

ВОЛОЩУК В.С., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. **ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: МЕТА І ЗАВДАННЯ..** 40

ГАВРИШКО С. Г., ГОБАН Н. **ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПРИТНОСТІ, ЯК ФІЗИЧНОЇ ЯКОСТІ……** 42

ГАВРИШКО С. Г., ДАНКО О. ШУТКА М.М. **ОЦІНЮВАННЯ ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ ВОЛОДІННЯ М'ЯЧЕМ У НАПАДІ В ГРІ БАСКЕТБОЛ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ……** 45

ГАВРИШКО С. Г., КРИЧФАЛУШІЙ Б. **ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ…….** 47

ГАВРИШКО С. Г., ФАРКОВЕЦЬ М. **УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……** 49

ГАНГУР Г. В., ХОМА О. М. **СПІВПРАЦЯ ВЧИТЕЛЯ Й АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ**

В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ…….. 51
ГЕВКАН О.А., КУШНІР І.І. **СУТНІСТЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ……** 53
ГОРВАТ М.В., ІВАНІГА М.С. **ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ……..** 55
ГОРВАТ М.В., МОГІШ М.В. **ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ……** 57
ГОРВАТ М.В., ПОПОВИЧ К.І. **СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ……** 60
ГОРВАТ М.В., ШКУРИНА А.О. **ОГЛЯД ПРОБЛЕМАТИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ……...** 62
ГРАБ О. В. **ВИЗНАЧЕННЯ РЕФЛЕКСИВНО-ТВОРЧОГО КОМПОНЕНТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА КОНСТАТУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДОСЛІДЖЕННЯ……..…** 65
ГРЕГІРЧАК Д., ЧІРІ С. **ТАКСОНОМІЯ Б. БЛУМА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ……..** 67
ГРИГА Н.Ю., КОБАЛЬ В.І. **ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ……** 69
ГУБАЛЬ Г. Ю., ХОМА О. М. **РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ……** 70
ДЖУГАН Я. В., МІШКУЛИНЕЦЬ О. О. **СИТУАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……** 72
ДОБОНІ А. А., ЛАЛАК Н. В. **ІНКЛЮЗИВНІ ІГРИ ТА ІГРАШКИ ЯК ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……** 74
ДОБОШ О.М., КОНИК Х.І. **ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА……..……** 76
ДОБОШ О.М., МАРГІТИЧ Н. Д. **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ……** 78
ДОБОШ О.М., МИГОВИЧ А.М. **ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ……** 80
ДОБОШ О.М., МИГОВИЧ К.М. **ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА…….** 82
ДОБОШ О.М., ЦІЛЬО В.О. **ПЕДАГОГІЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ АСПЕКТ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ…….** 84
ДОРОГІН О.В. **ДЮСШ ЯК ОСНОВА ПОЗАШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ……..** 87
ДУВАНОВА Я. Р., СТАРОКОЖЕВА К. А., ЧЕРНИШОВА А. О., САВЧЕНКО Л. Л. **НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ТА НАПРЯМКИ……...…** 89
ДУМАНСЬКА К.О. **ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА……** 91
ЗОРІВЧАК М.В., ЛЕХМАН О.Ю., МОЧАН Т.М. **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ…..** 94
ІВАНОВА В.В., БАРАНОВА Е.Р. **ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ**

СІМ'ЄЮ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ…… 96
ІВАНОВА В.В., ПРОДАН Є.О. **ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ……** 99
ІВАНОВА В.В., ШКІРЯ Я.М. **ВИХОВАННЯ СЕНСОРНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ……** 101
ІЛЬНИЦЬКА М.І., ХОМА О. М. **РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ……** 104
КІСІЛЬ І. Р., ГАЙДИС В. І., РОСТИКУС Н. П. **СИТУАЦІЙНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ……** 106
КАРАБИН Р.М., МОЛНАР Т.І. **РОЛЬ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ……..** 108
КАС′ЯНЕНКО О.М., БЕЛЕНЬ А.Р. **СПЕЦИФІКА РОБОТИ АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ В ГРУПІ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ……** 110
КАС′ЯНЕНКО О.М., ДИЧКА М.Ю. **АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……..…..** 113
КИРЛИК В.В. **РОЛЬ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНО СПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ……..** 115
КОВРЕЙ Д.Й., МЕДВЕ М.О. **ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА……..** 117
КОГУТИЧ М.В., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. **ЗАСТОСУВАННЯ ПОШУКОВИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ……** 120
КОРОЛОВИЧ В. В., ФЕНЧАК Л. М. **ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ……..** 122
КУДИРКО О.В. **АКТУАЛЬНІ НАВИЧКИ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ…..……..** 124
КУЗЬМА О.І., ХОМА О. М. **РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ……** 126
КУЗЬМА-КАЧУР М.І. **ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ……..…..** 128
ЛЕНДЕЛ В.В. **ІНТЕРАКЦІЯ І СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ І. ГОФМАНА ……** 130
ЛІБАК Н. А. **ВПЛИВ ППРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ……** 133
МАХЛИНЕЦЬ Е.В., КОБАЛЬ В.І. **МНЕМОТЕХНІКА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ…..……..** 135
МИКУЛІНА А. К., АРДЕЛАН Я.О., БОБРУШКО Н.В. **ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА……..** 137
МІШКУЛИНЕЦЬ О.О., БОБАЛЬ І.І. **ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОГО УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ……..** 139
МІШКУЛИНЕЦЬ О.О., ПОПАДИНЕЦЬ А.С. **ТОЛЕРАНТНІСТЬ МОЛОДШИХ**

ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ ТА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ…..……. 142
МІШКУЛИНЕЦЬ О.О., ТУРЯНИЦЯ У.І. **СУТНІСТЬ І ЗМІСТ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 144
МОЛНАР Т.І., САБАДОШ О.В. **ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ……..** 146
МОЛНАР-ЧАТЛОШ А. О. **ФОКУС ПРОГРАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……....** 148
МОРОЗ Ф. В. **ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА, ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……..** 150
МОЧАН Т.М., МОРДАНИНЕЦЬ С.І. **СУТНІСНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ……..** 153
НЕДОСЄКА І. Р., ХОМА О.М. **ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПРО ТЕКСТ У 1-2 КЛАСАХ……..** 155
НЕМЕШ Н.В., ТУРІНА М.Г., МОЧАН Т.М. **РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ……..…..** 157
ПАВКО А.І. **МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ МАРІУПОЛЯ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ……..** 159
ПИНЗЕНИК О. М., БОКОЧ В. І. **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 163
ПИНЗЕНИК О.М., КОХАН М. Д. **ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 165
ПИНЗЕНИК О.М., МАДОВЧИК С.В. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 167
ПІНЯШКО Я.М., МОЛНАР Т.І. **ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……..** 170
ПОПОВИЧ О.М., САВКО М.М. **ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД ДИТЯЧОЇ АКТИВНОСТІ……..** 172
РЕЗНІКОВА К.В. **СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР……..** 174
РЕЙПАШІ Ю. В., ЛАЛАК Н. В. **РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ……..** 176
РЕПКО І. П. **МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС……..** 178
РОЗМАН І.І., ЛЕМАК О.І. **ФОРМУАННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ПЕРІОДИКИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ У ЗАКАРПАТТІ……..** 181
РУДЮК В.В. **ІНТЕГРАЦІЯ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ З ПРАКТИЧНИМИ ГАЛУЗЯМИ ЖИТТЯ:ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ……..** 183
РЯБЕЦЬ Д. В. **ВИТОКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФАСИЛІТАЦІЇ В ОСВІТІ……..…..** 185
СЕМЧИЩЕ А. Й, ЛАЛАК Н. В. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ……..** 187
СИНЕВИЧ І.С., КУЛАКОВА В.М. **ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ……..** 190
СИНЕВИЧ І.С., КУЧІНКА Я.С. **НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ……..** 192

СИНЕВИЧ І.С., ФАБРИЦІЙ Я.Я. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ……..…….** 194
СІДОР Ю.І., ХОМА О. М. **ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……..** 197
СКРИПИНЕЦЬ В. В., ЧЕПЕЛЮК Б. М. **ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МАРКЕТИНГУ…...** 198
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., РУСИН В. В. **ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ……..** 200
ТОВКАНЕЦЬ Г.В. **ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ……..** 202
ТОРОНІЙ Р. Ю.,ОРОС Т. М., ЛАЛАК Н. В.**ІГРОВІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ** 204
ТУРЯНИЦЯ М. М., ХОМА О. М. **ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……..** 207
ФЕНЦИК О.М., КРИЧФАЛУШІЙ Д.Р. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ……** 209
ФЕНЦИК О.М., ШУБА Н.В. **ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ……..** 211
ФІЛЬО В.В., КОБАЛЬ В.І., **РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ……..** 213
ЧЕКАН О., ІЛЬНИЦЬКА А. **РАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ: РОЛЬ РОДИНИ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ……..……..** 215
ЧЕКАН О., ЛАРІВОН В. **ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ 'НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА……..** 218
ЧЕКАН О., ЛЕНДЄЛ В. **ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА……..** 220
ЧЕКАН О. ПАНЮЩИК Н.**СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ……..** 222
ЧЕКАН О. **РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИСТИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ……..** 224
ЧЕКАН О., ШЕФФЕР Е. **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ З РІЗНИМИ ФОРМАМИ ВАД МОВЛЕННЯ……..** 226
ЧЕКАН О.І., ШТРАУС А. **ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ З КУЛЬТУРОЮ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРОДУКЦІЇ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ……** 228
ЧЕРЕПАНЯ Н.І., БУНЕЦЬКА-ПОПОВИЧ В.М. **СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО КОЛЕКТИВУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ……** 230
ШЛЯХТА Н.І., КОБАЛЬ В.І. **ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В МАГІСТРАТУРІ……** 233
ШУТІЙ М. В., ЛАЛАК Н. В. **ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ З ГЕТЕРОГЕННИМИ ГРУПАМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ……...** 235
ЯРЖОМБЕК О. С. ФЕНЧАК Л. М. **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО**

ПРОЦЕСУ…….. 238

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

АЛМАШІ С.І., ГАБОВДА В.В.**ЩОДО ПРОБЛЕМИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ……..…….** 240
АЛМАШІ С.І., ЯЦІВ В.В. **ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНАКІВ……** 242
АЛФЕЛДІЙ В.В., БАРЧІЙ М.С., ВОРОНОВА О.Ю. **ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ…….** 244
АПАЦЬКА Я., ГЕРЦОВСЬКА Н. **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ……..** 246
БАРЧІ Б. В. **ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ТА МОТИВАЦІЇ ……..** 248
БЕДЕВЕЛЬСЬКА М. **THE USE ULTIMEDIA TOOLS IN ENGLISH LESSONS FOR THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS……..** 250
BISKU E. S. **THEORETICAL FOUNDATION OF THE FORMATION OF LINGUISTIC AND SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS……..……..** 251
BLYSKUN E. E. **TEACHING SPEAKING AND WRITING OF STUDENTS OF 7-8 GRADES USING ART TECHNOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS……...** 253
BOHDAN D. M. **USE OF PROJECT TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF SKILLS ENGLISH MONOLOGICAL SPEAKING BY STUDENTS OF THE 8TH GRADE……..……..** 255
БРЕЦКО І.І., БІЖКО Р.В. **МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ……..** 257
БРЕЦКО І.І., ВОЙТОВИЧ В.В. **ВПЛИВ САМОЕФЕКТИВНОСТІ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ……..** 259
БРЕЦКО І.І., СПАЧИНСЬКА С.-Є.І. **ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ Я ОСОБИСТОСТІ** 261
БРЕЦКО І.І.. БАРНА Г.І.. БЕНЯК О.М. **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ…….…..** 263
ВАРГА Л., КОЗАР Т. **ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ……..** 265
HERTSOVSKA N., RAIKHEL A. **ENVIRONMENTAL EDUCATION: TREND OR NECESSITY……..** 267
ГОЛОВЧУК О. В., ВЛАСЕНКО В. **ДЖЕРЕЛА ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГІЇ ТА ОСОБИСТИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ……..** 270
ДРАГУСЬКА О.В., ЛІБА О.М. **ФОРМУВАННЯ НАРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……..** 272
КЕНТЕШ І. С. **СПЕЦИФІКА МІЖКУЛЬТУНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ……..** 275
KONCHOVYCH K. T. **SOCIOCULTURAL PREREQUISITES FOR REFORMING THE PRIMARY SCHOOL IN THE UNITED STATES……..** 276
КОСТЮ С. БУКШЕНКОВА А. **ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ УСПІШНОГО ПЕРЕНОСУ ЗНАНЬ……..** 278
ЛІБА О.М., ЯКИМЕНКО Є.А. **МАТЕМАТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ…….. 280
ЛЮБКА.А.І., ЛІБА О.М. **ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ……..** 282
METENKO A.M. **THE USE OF CREATIVE-ORIENTED METHODS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES FOR TEACHING ORAL SPEECH OF HIGH SCHOOL STUDENTS……....** 284
МОВЧАН К.М., ГОЛІНКА В.В. **РОЛЬ БІБЛІОТЕРАПІЇ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ……..** 286
МОВЧАН К.М., САБОВ А.Р. **ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ……..** 288
МОРГУН А.В., ПЕТРОВА А.В. **БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ОСВІТИ……..…..** 289
МОРГУН А.В., ПЕТРОВА А.В. **ВИКОРИСТАННЯ КНИГ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ……..……..** 291
МОРГУН А.В., ПЕТРОВА А.В. **КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ЧИТАННЯ: ВПЛИВ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ……..** 293
МОРГУН А.В., ШЕРШУН Я.І. **ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ДІЛОВОДСТВА…….** 295
МОРОЗ Ф. В. **ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ЗДОБУВАЧІВ……..** 298
НЕСТЕРУК А.А., ЛІБА О.М. **ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МАТЕМАТИКИ СТВОРЕННЯМ КАЗКИ……** 300
POPOVICH M.V. **DEVELOPMENT OF LEXICAL SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS USING EDUCATIONAL INTERNET RESOURCES IN ENGLISH LESSONS……..** 302
ПОПОВИЧ Н.М. **МЕТОДИ НАУКОВИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ……..** 304
ПОПОВИЧ Т. **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..** 305
ПРОКОПОВИЧ Л. С. **ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ В КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ……..** 307
ТЕЛИЧКО Н., **COMMUNICATIVE APPROACH AS THE BASIS OF THE METHOD OF FORMATION OF ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS…….…..** 309
ЧУТОРА Б.В. **ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ……..** 311
ШКРІБА С. О. **ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І. ЮЩУКА……..** 313
ЩЕРБАН Т.Д., ДАНКАНИЧ А.А. **ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ В БІЗНЕСІ……..** 315
ЩЕРБАН Т.Д., ДОЛИНАЙ Т. Т. **ДОВІРА У ВЗАЄМИНАХ ЛІКАРЯ ТА ПАЦІЄНТА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ……..** 317
ЩЕРБАН Т.Д., САМОЙЛОВ О.С. **ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБИСТІСТЬ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ……..……..……..** 319
ЩЕРБАН Т.Д., ХОМА П.П. **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ……....** 321
ЩЕРБАН Т.Д., ЧЕМЕТ О.Ю., БАСАРАБ В.В. **ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ** 323

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

БОРА Н. Ю. **ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ВПЛИВ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ НА РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ……..** 326

БРАТЮК В.П. **ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ……..** 328

БРОДОВИЧ В. Ю., БРОДОВИЧ Ю. Р. **СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЕНОМІКИ: ВІД ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДО КЛІНІЧОГО ЗАСТОСУВАННЯ……..……..** 332

ГАБОВДА О.В. **БЕЗЛОПАТЕВІ ВІТРОГЕНЕРАТОРИ-МАЙБУТНЄ ВІТРОЕНЕРГЕТИКИ……..** 334

ГАВРИЛЕЦЬ О.В., ДОЧИНЕЦЬ Н.М. **ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ……..** 337

ГЕРАСИМОВ В.В., МОЛНАР О.О., РЕЙС Т.Т. **ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРИЗОВАНІ СИСТЕМИ ТА ДОДАТКИ У ВИВЧЕННІ АСТРОНОМІЇ……..** 339

ГЕРАСИМОВ В.В., МУЗИЧАК І.В., ДУБАС Д.Я. **МОДЕЛЮВАННЯ ТЕПЛОВИХ ПРОЦЕСІВ В МАТЕРІАЛАХ ОДЯГУ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ СИМУЛЯЦІЯ……..** 341

ГЕРАСИМОВ В.В., ФЕДІВ Є.О., ШИМАНСЬКИЙ Ю.Д. **ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНДУСТРІЇ МОДИ……..** 343

ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю. **SWOT-АНАЛІЗ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЇ……..…..** 345

ZHIGUTS Yu.Yu., KOZAR O.P., MAKSYUTOVA O.V. **SPECIAL TERMITE HEAT-RESISTANT CAST IRONS……..** 348

ZHIGUTS Yu.Yu., FORDZYUN Yu.I., KHOMIAK B.Ya. **TECHNOLOGICAL FEATURES OF PRODUCTION OF GRAY THERMITE IRON……..** 350

КАБАЦІЙ В.М., ФОРДЗЮН Ю.І., МАКСЮТОВА О.В., ПИТЬОВКА О.Ю. **ОПТОЕЛЕКТРОННИЙ ДАТЧИК ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ КУТОВОГО ТА ЛІНІЙНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ……..** 352

КОВАЧ К.В., КОВАЛЬ Т.В. **ЖІНОЧИЙ КОРСЕТ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОЇ МОДИ……..** 354

КОЗАРЬ О.П., ЖИГУЦ Ю.Ю. **ФОРМУВАННЯ ХІМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ІНЖЕНЕРІЇ……..** 357

КОТ М. М., ЧЕРНИЧКО Т. В. **ПОШИРЕННЯ МЕРЕЖ PON ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ……..…..** 359

ЛІБА Н.С., ТУРЯНЧИК Ю.В. **ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ МУКАЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОТГ……..** 361

ЛІНТУР І.В., ВАСЕРУК Р.Г., РЕМЕЗ В.С. **ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТРАНСПОРТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ……..** 363

МАКСИМЕНКО Д.В., ЧУЧКА І.М. **ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ……..** 366

МАКСИМЕНКО Д.В., ЯНЧИК І.М. **СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ……..** 368

МАРТИНЮК Т., РЕСЛЕР М. **ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА КРАЇН V - 4**

В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ……. 369
МАРУК І.В., БОШОТА Н.В. **РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ……..** 371
МАТВІЙЧУК С.С., БАЛОГА І.І., ПОПОВИЧ Ю.В. **ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМОГ ДО ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ, ВІДПОВІДНО ДО НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЄС……..** 374
МАТВІЙЧУК С.С., МАЙОР М.М., БАБЯР Д.В. **ЗНАЧЕННЯ МОДИ В ЖИТТІ ПІДЛІТКІВ ……..…..** 376
МАТВІЙЧУК С.С., ЛУЩ А.В., МУШАК Є. **ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ МАРКОВАННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ……..……..** 378
НЕСТЕРОВА С.В. **ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВИХ МОДЕЛЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТАБЛИЧНОГО ПРОЦЕСОРУ EXCEL……..** 380
НЕСТЕРОВА С. В., ШЕПА К. **ВИКОРИСТАННЯ ЛІНІЙНИХ ДІАГРАМ У БІЗНЕС-АНАЛІТИЦІ……..** 382
ОДОШЕВСЬКИЙ О.С., КОЗАРЬ О.П. **ВАЖЛИВІСТЬ ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ З ХІМІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНЖЕНЕРІЇ…….…..** 384
ПЕТРИЧКО М.М. **ДО ПИТАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ** 386
ПРОСКУРА В.Ф., КАШИН А. **ІННОВАЦІЇ В ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ……...** 388
РЕЗНІКОВ В.В. **ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ……..** 389
РЕЙС Т. Т., ВАСЬКО Є. С., ЛУКАЧИНА Є. І. **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ……..** 392
RENKAS JURIJ **ZASADNOŚĆ PODWYŻEK PŁACY MINIMALNEJ W ŚWIETLE TEORII KAPITAŁU LUDZKIEGO……..** 394
РЕСЛЕР М., ГАЛЬО Я. **ПЕРСПЕКТИВИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ НА 2024 РІК: ЩО ОЧІКУВАТИ……..** 396
РЕСЛЕР М., ЖАХАЛОВ Є. **ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ……..…..** 398
РЕСЛЕР М., ФЕДОРЧУК С. **ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ…….** 401
РОСОЛА У. В., РОСОЛА А. П., РОСОЛА О. А. **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ…….** 403
РОСОЛА У. В., РОСОЛА А. П., РОСОЛА О. А. **ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ……..** 405
РОСУЛ Р.В., МАКСЮТОВА О.В., РОСУЛ О.Р. **УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ МЕХАНІЧНОЇ ОБРОБКИ ШАТУНА З ВРАХУВАННЯМ РЕСУРСО ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ…….** 407
СТЕГНЕЙ М.І., ГРИНЧАК І.В., МЕЙСАР Б.А. **РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ……..** 409
СТЕГНЕЙ М.І., ПРОКОПЕЦЬ Р.І., МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Н.О. **ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ…….** 411
СУРМА В. В., БОКША Н. І. **МОЖЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ……..** 414
ТОВТ Т.Й., ФЕЄР О.В. **РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРІ НАДАННЯ**

ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ…….. 416
УГРИН А. М., БОКША Н. І., СЄДОУХОВА Є. В. **КОНСТРУКТИВНО-ДЕКОРАТИВНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧИХ НАРОДНИХ СОРОЧОК БОЙКІВ ЗАКАРПАТТЯ……..** 419
ФЕЄР А. Є. **РОЗВИТОК ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ……..** 421
ФОРДЗЮН Ю.І., КАБАЦІЙ В.М., ЖИГУЦ Ю.Ю., ЛЕГЕТА Я.П. **КОМПЛЕКСНЕ ДИФУЗІЙНЕ НАСИЧЕННЯ СТАЛЕЙ В ПОЛІМЕРВМІСНИХ СЕРЕДОВИЩАХ** 423
ЦИГАК О. О., **КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЯКІ ФОРМУЮТЬ ЕКОНОМІКУ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЮ……..** 425
ЧЕРНИЧКО Т. **СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЛОКЧЕЙНУ…….** 426

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М., ВІТВІЦЬКИЙ О.М., ГОНЧАРОВА А. **СТІЙКІСТЬ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ ДО КРИЗОВИХ УМОВ……..** 429
ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М., КОЗАЧОК О.О. **ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В ТУРИЗМІ……..** 432
ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М., СІМАКОВА В.С. **РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ……..** 434
ДІДОВИЧ Ю.О., МЕДВІДЬ Л. І. **ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ ПОЛЬЩІ……..** 436
ІЛЬТЬО Г.Ф., САВЧАК А.В., БИСЬМАК В.В. **НАУКОВИЙ ДОСВІД СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ..** 438
ІЛЬТЬО Т.І., ЧЕРКАШИН В.А. **ЦИФРОВИЙ ТУРИЗМ. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ……..** 440
КАМПОВ О.М., МЕДВІДЬ Л. І. **ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ……..……..** 442
КАМПОВ Н.С., КАСИНЕЦЬ О.В. **ТУРИСТИЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЯК СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ……..** 444
КОВАЧ В.В., МЕДВІДЬ Л. І. **ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЇЇ СКЛАДОВІ……..** 446
ЛИЗАНЕЦЬ А.Г., ГОЙДА В.Ю. **ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО МЕНЕДЖМЕНТА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ……..** 448
МАЛЕЦЬ О.О. , МАЛЕЦЬ Н.Б., БАБИНЕЦЬ М. М. **КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ТА МУЗЕЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ «ЕТНОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ» ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ……..** 451
МИКУЛАНИНЕЦЬ С., МИКУЛАНИНЕЦЬ В. **ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНАХ……..** 453
МІЛАШОВСЬКА О.І., ГЛУШКО К.Є. **ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ……** 455
ОЛІЙНИК В.В., СОСКИДА В. Я. **ФЕНОМЕН ДЕРЕВ'ЯНОЇ ХРАМОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ……..** 457
ПАНКОВА О.М., МІШКО Д.В. **ВИКОРИСТАННЯ ЙОДКАЗЕЇНУ В ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ……..** 460
ПАПП В.В., БОШОТА Н.В., ГОРВАТ З.С. **СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ…….. 462
ПІГОШ В.А. **УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ…….** 464
ПРОСКУРА В.Ф., БОНДАР Д. **СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНИХ ПІДХОДІВ……..** 466
ПУГАЧЕВСЬКА К.Й., ГОНАК О.І. **ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ……..……..** 470
РАДОВАНОВІЧ М., МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І. **СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ……..** 472
САВЧИН Є., ФЕЄР О.В. **СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ -НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА……..** 474
СОСКІДА І.М., ЖЕРЕБАК О.В., БІРЮКОВ В.В. **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ……..** 475
УДВОРГЕЛІ Л.І., МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І., КОРНІЙЧУК Б. **ГАСТРОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ…….……..** 478
УДВОРГЕЛІ Л.І., СОСКІДА І.М., ШТЕЛЯ Я.М. **БЕЗПЕКА ГОТЕЛІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ……..…..** 481
FEYER O., PAULYK A. **OSOBITOSTI ZABEZPEČENIA FUNGOVANIA PREMIESTNENÝCH PODNIKOV…….....** 483
ШАШОВЕЦЬ Й. П. **НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ…….……..** 484

РОЗДІЛ 1
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 004.032.6-049.7:373.3.016:3

БАБЛЮК В. М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Сучасний стан розвитку освіти та цифровізація суспільства обумовили активне використання мультимедійних технологій у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Мультимедійні засоби дозволяють задіяти майже всі органи чуття здобувачів початкової освіти, поєднуючи друкований текст, графічне зображення, рухоме відео, статичні фотографії та аудіозапис, створюючи «віртуальну реальність» справжнього спілкування.

Мультимедійна технологія – це технологія, яка дозволяє за допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну даними, відомостями. Основними перевагами мультимедійних технологій вважається розширення можливостей, вдосконалення методів доступу до матеріалів, більша наочність опановуваного матеріалу.

Мультимедійні технології – це сукупність сучасних засобів аудіо-, теле- , візуальних і віртуальних комунікацій, що використовуються в процесі організації, планування та управління різних видів діяльності [1].

Мультимедіа поділяють на: лінійне (без зворотного зв'язку) середовище та інтерактивне. Аналогом лінійного може бути кіно. Здобувач освіти, який переглядає означений фільм (відеоролик) жодним чином не може впливати на завершення та висновок.

Інтерактивний спосіб подання інформації дозволяє їм брати участь у виведенні інформації, взаємодіючи якимось чином із засобом відображення мультимедійної інформації. Саме участь у цьому процесі кількох сторін обумовлює інтерактивність. Такий спосіб взаємодії найбільш повно представлений в комп'ютерних іграх та ігрових завданнях.

У сучасній початковій школі при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» активно використовуються такі мультимедійні технології: діалогове мультимедіа, інтерактивне мультимедіа, Linkway Live і Story Board Live, Multimedia applications (мультимедійні додатки), Infotainment (прикладне

розважальне мультимедіа), програмно-апаратний комплект «Інтерактивна дошка» (Smart Board), мультимедійні лінійні освітні ресурси та ін.

Використання мультимедіа в освітньому процесі початкової школи дозволяє [2]:

– «підвищити якість засвоєння навчального матеріалу здобувачами початкової освіти;

– побудувати індивідуальні освітні траєкторії у навчанні молодших школярів;

– здійснювати диференційований підхід до учнів з різним рівнем готовності до навчання;

– організувати до діяльності одночасно різних за здібностями дітей».

При вивченні тем курсу «Я досліджую світ» активно використовуються навчальні фільми, які відтворюють певні процеси як у вигляді реальних спеціальних зйомок, так і тривимірної комп'ютерної графіки. Вони можуть бути як окремим самостійним продуктом, так і частиною більш широких проектів.

Мультимедіа-презентації засобами Power Point– це один із найбільш функціональних та ефективних засобів під час проведення уроків курсу «Я досліджую світ». Вони дають можливість вчителеві самостійно компонувати навчальний матеріал відповідно до психолого-педагогічних та дидактичних особливостей конкретного класу, теми, мети та результатів навчання, що дозволяє побудувати урок так, щоб досягти максимального освітнього ефекту.

Активна забезпеченість освітніх закладів цифровими засобами навчання сприяє все повнішому використанню інтерактивної дошки. Вони допомагають творчо вирішувати навчальні завдання, розвивати образне мислення здобувачів початкової освіти. На інтерактивній дошці можна демонструвати презентації, створювати моделі, активно залучати молодших школярів до процесу засвоєння навчального матеріалу, регулювати темп уроку тощо. Цікавим для здобувачів освіти є процес пересування об'єктів, надписів на малюнках чи графіках, виділення окремих секторів чи частин текстів тощо.

Використання інтерактивної дошки на уроці робить його цікавим для учнів і розвиває в них мотивацію до учіння, надає більше можливостей для участі у колективній роботі, розвитку особистих і соціальних навичок. Учні значно легше сприймають і засвоюють складні теми в результаті ефективнішого і динамічного подання змісту навчального матеріалу. Вчителі можуть використовувати різні ресурси, працювати більш творчо та професійно.

Таким чином, засоби мультимедійних технологій динамічно розвиваються в сучасному освітньому середовищі початкової школи. Це, в першу чергу, пояснюється тим, що мультимедіа це взаємодія візуальних і аудіо ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, які об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео в одному цифровому поданні та забезпечують повну й детальну передачу як природнього, так і соціального довкілля.

Література:

1. Гонцова, В. В. Сучасні мультимедійні технології. *Інформатика та інформаційні технології* : студ. наук. конф., 20 квітня 2015 р. : матер. конф. Одеса, ОНЕУ. С. 76-79.

2. Лютенко М.Г. Практичне використання мультимедійних технологій у початковій школі. URL : http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3959/1/Maryna%20Liutenko.pdf

УДК 373.2, 37.013, 159.954, 37.091.3.

БАРНА Х.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ДЕЛЕГАН М.Ю.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Реформування системи освіти України на сучасному етапі потребує розроблення педагогічних технологій для підвищення ефективності дошкільної освіти, розвитку творчого потенціалу кожної дитини. Адже творчість у системі цінностей і потреб особистості посідає одне з провідних місць, як вища, духовна потреба, задоволення якої забезпечує успіх в індивідуальній життєдіяльності.

Необхідність створення відповідних умов для розвитку дітей дошкільного віку знайшла відображення в основних положеннях Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Базовому компоненті дошкільної освіти (2012). Так, у ст. 11 п. 1 Закону України «Про освіту» метою дошкільної освіти визначено «забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок».

Дошкільний вік у психолого-педагогічних дослідженнях (Л. Виготський, Л. Венгер, Л. Масол, Б. Неменський, Є. Фльоріна та інші) розглядається як найбільш сенситивний для плекання творчих здібностей кожної особистості. Якщо вихователь професійно їх розвиватиме у зазначений віковий період, то дитина надалі не лише зможе підвищити свою успішність у навчанні, а й матиме здатність до творчої самореалізації упродовж подальших вікових етапів.

Питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку досить ґрунтовно представлено у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі: психологічну природу творчих здібностей вивчали Н.Аніщенко, І.Біла, В. Дружинін, Г. Костюк, Ю. Малікова, О. Музика, Т. Піроженко, М. Поддьяков, С. Рубінштейн, Б. Теплов та інші; педагогічні аспекти творчої діяльності дітей дошкільного віку були предметом дослідження Д. Богоявленська, Л. Виготський, Л. Венгер, В. Давидов, О. Кононко, Д. Ельконін, В. Кудрявцев, О. Матюшкін,

М. Єрмолаєва, О. Запорожець, О. Кульчицька, С. Ладивір, О. Мелік-Пашаєв, В. Моляко, О. Леонтьєв, Л. Артемової, Г. Бєлєнької, Е. Богуславської, А. Богуш, Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Т. Казакової, Т. Комарової, С. Погодіної, Т. Понімaнської, Н. Сакуліної, С. Семенова, Г. Сухорукової та інших учених.

На думку Н. Ветлугіної, Л. Виготського, М. Поддьякова, на розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку вагомий вплив чинить її залучення до художньої, зокрема образотворчої діяльності.

Проблему формування умінь дошкільників у різних видах діяльності (малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні) вивчали Н. Ветлугіна, О. Дронова, О. Дьяченко, Т. Комарова, Т. Козакова, В. Котляр, Г. Лабунська, І. Ликова, Н. Сакуліна, О. Трусова, Є. Фльоріна, Н. Халєзова та інші; значущість засобів мистецтва в розвитку творчих здібностей розкрито Е. Бєлкіною, О. Виноградовою, Т. Дороновою, О. Дроновою, Т. Житник, Н. Зубаревою, В. Інжестойковою, О. Комаровською, О. Половіною, О. Рудницькою, Р. Чумічевою та іншими науковцями. Увага сучасних учених зосереджена також на питаннях: використання художніх еталонів (С.Погодіна) та ігрових методів розвитку художньої творчості (Г. Григор'єва, Т. Калініна, Л. Пшенічних); взаємозв'язку музики і малювання (С. Козирєва), образотворчої діяльності дошкільників із розвитком їх мовлення (А.Богуш, Н.Гавриш, Т.Постоян, Г.Савостіна); розвитку творчих здібностей в роботі із різноманітними матеріалами (О. Брикіна, В. Захарова) та кольорами (Л. Пантелєєва), у процесі декоративної художньої діяльності (Є. Горунович, О. Дронова, Є. Васильєва, Є. Ковальська, Л. Сірченко, Л. Скиданова), на заняттях із тематичного (А. Волкова, Н. Дудіна, Л. Раєва), предметного (В. Захарова) та сюжетного малювання (Н. Кириченко); ознайомлення дітей з елементарними основами образотворчої грамоти і підходами до творчого пошуку (В.Котляр, Г. Підкурганна, В. Захарова, О. Малицька).

Дослідники (Т. Піроженко, М. Поддьяков, Н. Портницька та інші) вважають, що успішність розвитку творчих здібностей дитини безпосередньо залежить від організації освітнього розвивального простору закладу дошкільної освіти, залучення дітей до художньо-творчої діяльності з опорою на їх власний досвід, вікові та індивідуальні особливості, потреби й інтереси.

Література:

1. Михайлова Л.М. (2014). Виховуємо красою : метод. посіб. для заст. директорів шкіл, вчителів різних спеціальностей, класних керівників, студентів педагогічних навчальних закладів. Запоріжжя : Акцент Інвест- Трейд.

2. Шелестова, Л. В. (2014). Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі. Освіта та розвиток обдарованої особистості, 11(30), 38-43.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 316.6, 373.2, 159.922.8, 316.356.2.

БАРНА Х.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ПАВЛЮК М.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні кардинальні перетворення у соціально-економічній сфері держави, зміни освітніх пріоритетів посилюють увагу до особистості як активного суб'єкта життєдіяльності. Ці зміни відобразились у трансформації суспільної, індивідуальної свідомості та у зміні змісту соціальної ідентичності, що вплинуло на процес входження дітей до світу дорослих, привласнення ними цінностей та моральних еталонів, які визначають соціальну поведінку людей. Результатом означених соціальних змін у суспільстві є прояв особистісної ідентичності.

Особлива увага педагогів і психологів нині звертається на пошук та розробку таких виховних технологій, які б сприяли розвитку високоморальної, ціннісної системи дитини, її особистісному зростанню та впливали на становлення особистісної ідентичності, зокрема у дошкільному віці.

Концептуальні основи формування особистості як найвищої цінності суспільства та власне особистісної ідентичності, відображено в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державному стандарті дошкільної освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти, де наголошено на необхідності створення умов для здійснення виховного впливу на процеси становлення, розвитку та формування особистості дитини дошкільного віку.

Теоретичні засади проблеми особистісної ідентичності закладено у філософських та психолого-педагогічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, проблема виховання зростаючої особистості знаходилась у колі наукових інтересів І. Беха, Л. Божович, Л. Виготського, Е. Еріксона, Б. Зейгарник, а також А. Антонової, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Рейпольської та інших.

Становлення та розвиток різних аспектів ідентичності знаходяться у центрі уваги багатьох дослідників, а саме: національна ідентичність (М. Грох, К. Журба, Е. Нагорна, Л. Сміт, І. Шкільна та інші); професійна ідентичність (Е. Клімова, Е. Борисова, Л. Мітіна, Ю. Поваренкова та інші); гендерна ідентичність (П. Горностай, В. Кагай, І. Кон, О. Рейпольська, А. Таганова, М. Шаткін та інші); соціокультурна ідентичність (В. Абушенко, Е. Гіденс, О. Зернецька, Л. Яковлева та інші); етнічна ідентичність (Н. Шульга, І. Кресіна

та інші) та інші. Особистісний аспект феномену ідентичності вивчали І. Іванова, А. Кімберг, І. Кон, О. Кононко, М. Кончаловська, В. Котирло, С. Ладивір, А. Леонтьєв та інші; соціальний аспект ідентичності представлено у працях В. Мясищева, Т. Піроженко, О. Кікінеджі та іншіих.

Психологічну структуру соціальної ідентичності, її формування, функціонування та взаємозв'язок із особистісною ідентичністю у своїх наукових дослідження розглядали І. Зотова, Н. Іванова, Т. Канаєва, О. Козлова, В. Литовка, Т. Потапчук, Н. Соболєва, О. Ходаковська та інші.

У психолого-педагогічних працях (О. Кононко, М. Кончаловська, С. Ладивір, Т. Піроженко О. Рейпольська та інші) доведено, що процес становлення особистісної ідентичності має вікові закономірності, що виявляються у зростанні її диференційованості, усвідомленості часової перспективи; саме дошкільний вік має вирішальне значення для виховання особистісної ідентичності.

Питання виховання особистісної ідентичності саме в дошкільному віці залишаються малодослідженими. Як наслідок, не до кінця розкрито динаміку розвитку ідентичності дітей цього віку, не задано ясних орієнтирів і стратегій задля пошуку нових поглядів на виховання особистісної ідентичності. Окрім того, у сучасних умовах педагоги закладів дошкільної освіти відчувають значні труднощі у методичному забезпеченні процесу виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, ґрунтовне розроблення проблеми виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку дозволить зняти наявні *суперечності* між: потребами суспільства у вихованні особистісної ідентичності дошкільника і недостатньою мірою вирішення відповідних завдань у сучасному освітньому середовищі; необхідністю виховання високого рівня особистісної ідентичності в структурі Я-концепції дошкільника і недостатнім теоретичним обґрунтуванням та практичним вирішенням даної проблеми; високим виховним потенціалом закладів дошкільної освіти у вихованні особистості дошкільника та неготовністю педагогів до здійснення виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Говорун, Т. (2003). Право на гендерну рівність. *Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи* : Зб. [мат. Всеукр. наук.-практ. Конф]. Тернопіль: ТДПУ, С.3-6.

2. *Закон України «Про освіту».* Офіц. веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL : http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_1060.dok

3. Карнаух, Л. В. (2008). Соціальне середовище як чинник соціалізації дітей дошкільного віку в реаліях сьогодення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. Вип. 1. С. 4–8.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.014.54:323.17(477).

БАРНА Х.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ПОКИНЯ К.Є.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: СТРАТЕГІЇ ТА ВИКЛИКИ

Входження в європейський соціокультурний простір вимагає радикальних змін в освітньому процесі, використання новітніх технологій, форм і методів навчання, що сприяли б реалізації інтелектуально-духовного потенціалу майбутніх громадян України. У сучасних глобальних політичних, економічно-соціальних реаліях українського народу, усвідомлення загрози бездуховності, браку національно-духовної культури молоді, актуалізується проблема національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, оскільки від її вирішення залежить соціально-економічна й соціокультурна стабільність нашої країни, збереження її територіальної цілісності.

Про виняткову роль національно-патріотичного виховання дітей та молоді свідчать державні нормативно-правові документи: Закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, лист Міністерства освіти і науки «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання», Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки та ін. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (від 29.07.2019 р.) акцентовано на необхідності нових підходів і шляхів до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, її національно-усвідомленого ставлення до рідного народу, незалежно від національності та регіону проживання, збереженні надбань національної і світової культури, пріоритеті суспільно-державницьких цінностей. Відомо, що чим раніше розпочнеться національно-патріотичне виховання майбутнього громадянина України, тим ефективніше буде становлення його як особистості, патріота української соборності. Як зазначають психологи (І. Бех, М. Боришевський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Котирло та ін.), старший дошкільний вік – це період, коли в дітей формується свідомість і самосвідомість, зростає усвідомлення власних мотивів і вчинків, емоційних переживань, що свідчить про необхідність спеціальної роботи з національно- патріотичного виховання.

Проблему національно-патріотичного виховання досить широко висвітлено у працях видатних класиків вітчизняної педагогіки Г. Ващенка, М. Драгоманова, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги та ін., в яких наголошується на ідеї народності у вихованні патріота своєї Батьківщини,

пріоритетом якої педагоги називали рідну мову, народні традиції, звичаї, обряди, любов до рідного краю.

Аналіз наукових розвідок засвідчив, що вченими визначено: сутність понять «патріотичне виховання», «національне виховання, «національно-патріотичне виховання» (І. Бех, О. Биков, О. Вишневський, В. Гонський, С. Гончаренко, П. Кононенко, Ю. Руденко, К. Чорна та ін.), «патріотичні якості», «патріотичні почуття» (В. Гарнійчук, К. Журба, Е. Заредінова, В.Киричок, О. Коркішко, К. Чорна та ін.), «національна свідомість і національна самосвідомість» (І. Бех, П.Ігнатенко, В. Крисько, Л. Снігур, Л. Співак та ін.); обґрунтовано теоретико- методологічні засади громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління (В. Кремень, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, В. Тернопільська, К. Чорна та ін.); розкрито завдання, шляхи, форми й методи національно- патріотичного виховання дітей дошкільного віку (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Губська, О. Ковшар, К. Крутій, І. Луценко, Н. Майборода, Т. Поніманська, А. Просенюк, Л. Шкребтієнко та ін.).

У зв'язку з актуалізацією проблеми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на сучасному етапі в галузі дошкільної освіти останніх років здійснено низку наукових досліджень з означеної проблеми, зокрема: патріотичне виховання засобами мистецтва дітей 5–7 років сільських навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (Н. Майборода), виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури (Л. Шкребтієнко), формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю (В. Лаппо), формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики (І. Газіна). Водночас аналіз наукового фонду засвідчив відсутність досліджень з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку саме засобами художньо-мовленнєвої діяльності, яка є активним транслятором способів оволодіння дитиною мовленнєвою картиною світу, сприяє формуванню художнього мислення, творчих здібностей, патріотичних почуттів дитини (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ковшар, К. Крутій, Ю. Руденко та ін.).

Література:

1. Бех. І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1-2. С. 3–6.

2. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2016. №2. С.2–5.

3. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2006. №9. С. 11-13.

4. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*, 2015. № 8. С. 2–7.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.01, 373.2, 378, 159.954, 316.346.32.

БАРНА Х.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ТЕСЛЕНКО О.О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО МОЛОДІЖНОЇ ІНІЦІАТИВИ

Побудова демократичного суспільства в Україні об’єктивно зумовлює потребу розвитку та реалізації творчого потенціалу людини, своєчасного виявлення і створення сприятливих умов для прояву творчих здібностей дітей та молоді.

Зазначене повною мірою знайшло своє підтвердження в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», концепції «Нова українська школа», які наголошують на тому, що відродження суспільства України, його прогресивний розвиток значною мірою залежить від творчості та ініціативи кожного українця. У зв’язку з цим одним із завдань упровадження особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти в закладах освіти різного типу і форми власності є формування у дитини старшого дошкільного віку креативності відповідно до її вікових можливостей.

Для створення умов щодо творчої самореалізації дошкільників значним є потенціал *центрів розвитку дитини*. Важливим завданням таких центрів є підготовка дітей до шкільного періоду життя, яка ґрунтується на специфічних для дошкільного віку видах діяльності (ігровій, музичній) з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Науковий інтерес до формування креативності особистості в низці зарубіжних досліджень зумовлений тенденціями в освіті, які полягають у підвищенні уваги до індивідуальних особливостей, можливостей кожної дитини. У наукових працях креативність розглядається як здатність створювати щось нове та оригінальне (Ф. Бартон), особливий різновид творчого дивергентного мислення, високорозвиненої уяви, естетичного світосприйняття (Е. Торренс), специфічне діяльнісно-когнітивне явище (Дж. Гілфорд); зосереджено увагу на особливостях формування креативності в різних аспектах: у процесі спілкування (У. Кала), під впливом соціального середовища (Н. Хазратова, Н. Гнатко) тощо.

У наукових працях, присвячених питанням творчості і розвитку творчої особистості (Д. Богоявленська, С. Мельникова, В. Цимбал, В. Чигринов), креативність осмислюється як складний, багатогранний предмет педагогічного дослідження. Науковцями доведено, що процес формування креативності потребує відповідних умов, він може бути ефективнішим завдяки застосуванню спеціальних методів, педагогічних технік, ігрових вправ тощо.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Актуальність питання виховання дітей старшого дошкільного віку пояснюється необхідністю забезпечення успіху особистісного і соціального зростання дітей цієї вікової категорії, їхнього благополуччя (Т. Алєксєєнко, Н. Басюк, І. Карабаєва, В. Киричок, Н. Кудикіна, Л. Подоляк, О. Савченко, О. Скрипченко та інші).

Наукові положення про закономірності розвитку дітей шестирічного віку висвітлені у працях Л. Божович, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Савченко. Проблемам виховання і розвитку дошкільників присвячено дослідження Г. Бєлєнької, В. Бочарової, Б. Вульфова, О. Ковшар, В. Кузя, Л. Новікової, О. Рейпольської, О. Семенова, С. Харченка. Педагогічні проблеми творчості дітей дошкільного віку розглядаються І. Білою, Е. Карповою, С. Нечай, О. Кульчицькою, І. Онищук, О. Половіною, В. Рогозіною, Т. Танько, А. Шевчук. Проте дослідження креативності та особливостей її формування у старших дошкільників у центрах розвитку дитини досі не здійснювалося.

Аналіз теоретичних узагальнень та актуального стану практики формування креативності у дітей старшого дошкільного віку уможливив виявлення *суперечностей* між: об'єктивною потребою суспільства у вихованні творчої особистості і недостатньою мірою вирішення відповідних завдань в освітньому середовищі; необхідністю формування креативності у старших дошкільників і недосконалістю теоретичних та методичних засад розв'язання цієї проблеми; високим потенціалом, який мають центри розвитку дитини для формування креативності у старших дошкільників, і відсутністю відповідного науково-методичного забезпечення.

Література:

1. Андрієтті, О. О., Голубович, О. П., Долинна, О. П., Дяченко, Т. В., Ільченко, Т. С., Іванова, Г. Є., Трикоз Н. І. (2013). *Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт».* Тернопіль: Мандрівець.

2. Богуш, А. М., Бєлєнька, Г. В., Богініч, О. Л., Гавриш, Н. В., Долинна, О. П., Ільченко, Т. С., Якименко, Л. Ю. (2012). *Базовий компонент дошкільної освіти України*. Київ.

3. Покроєва, Л.Д. (2001). *Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасних дошкільних закладів* (Дис. кандидата пед. наук). Харківський державний педагогічний університет ім.. Г.С.Сковороди, Харків.

УДК 373.2, 51, 37.013.77, 159.95.

БАРНА Х.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ФЕДУЛОВА О.Б.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

СТРАТЕГІЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Сучасна освіта вбудована в глобалізований історико-культурний простір XXI століття, пріоритетним завданням якого є формування покоління нової формації – з інноваційним мисленням, активною життєвою позицією, здатністю до самовизначення й самоосвіти. Це визначає модернізовану стратегію розвитку освіти, починаючи з її дошкільної ланки. Відтак, актуалізується завдання оновлення системи математичного розвитку дошкільників, яка має бути спрямованою на конструювання нетрадиційного змісту, форм і методів навчання й виховання, що забезпечують розвиток у кожної дитини пізнавальних здібностей і особистісних якостей. Характер і ефективність такого математичного розвитку в дошкільному віці стає фактором успішності подальшого навчання математики в школі.

Важливість математичного складника в підготовці молодого покоління підкреслено в законодавчих актах та нормативних документах про освіту: у Законі України «Про дошкільну освіту» (2002), Державній цільовій соціальній програмі підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти (2010), «Базовому компоненті дошкільної освіти» (2012), Концепції нової української школи (2016), Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей (2018).

Актуальність досліджень проблеми математичного розвитку дітей зумовлена посиленням значення математики в різних галузях науки, економіки й виробництва. Водночас ця дисципліна викликає найбільші труднощі у дітей, що значною мірою пояснюється невідповідністю чинного методичного супроводу математичної підготовки на різних рівнях освіти, починаючи з дошкільного, запитам суспільства й виробництва. Ситуацію ускладнює й тенденція до мінімізації вмісту математики в програмах загальноосвітньої школи. Навчання математики дошкільників і молодших школярів часто характеризується одноманітністю, регламентоване межами заняття/уроку, форматом математичного завдання. Переважання загальногрупових форм організації формалізує процес засвоєння дітьми елементарних математичних уявлень та знижує його ефективність. Відсутність співпраці, зворотного зв’язку у взаємодії з дитиною, слабка опора на раціональні механізми сприйняття й переробки інформації в одноманітних математичних іграх і завданнях, недостатнє застосування сучасних засобів, інформаційних технологій і активних

методів навчання дітей – усе це спричинює недостатній рівень розвитку здібностей до узагальнення, систематизації, аналізу, синтезу, класифікації, серіації тощо. Основою *нової філософії дошкільної математичної підготовки* повинна стати ідея *сходження від стратегії інформування до стратегії розуміння,* що за своїм змістом і технологічними характеристиками відповідає суспільно-економічним запитам держави.

Виявлена під час теоретичного аналізу проблеми чисельність науково-методичних підходів до забезпечення математичного розвитку дітей дошкільного віку свідчить про багатоплановість досліджень у цій сфері і в Україні, і за її межами. Так, учені з'ясовували потенціал способів інтенсифікації й оптимізації навчання дітей математики: досліджувалися предметні дії як основа формування математичних уявлень (П. Гальперін); вивчалися психологічні механізми лічби як розумової діяльності, генезис поняття числа (В. Давидов, М. Вовчик-Блакитна, Г. Костюк, М. Макляк); аналізувалися підходи до формування у дітей уявлень про множини (А. Маркушевич, Ж. Папі), про величину, кількісні уявлення в дітей раннього віку й шляхи їх удосконалення в дітей дошкільного віку (В. Данилова, Л. Єрмолаєва, К. Тарханова); встановлювалася взаємопов'язаність лічби й вимірювання (Р. Березіна, Н. Білоус, З. Лебедєва, Р. Непомняща, О. Проскура, Л. Левінова, Т. Тарунтаєва, К. Щербакова та ін.). Предметом дослідження в різні часи були такі аспекти: використання наочного моделювання в процесі навчання розв'язання арифметичних задач (Н. Непомняща); особливості пізнання дітьми кількісних і функціональних залежностей (Л. Бондаренко, Р. Непомняща, О. Кирилова та ін.); розвиток здібностей до наочного моделювання в засвоєнні просторових відношень (Р. Говорова, О. Дьяченко, Т. Лаврентьєва, Л. Халізева та ін.); зміст і прийоми освоєння просторово-часових відносин (Т. Мусейібова, К. Назаренко, Т. Рихтерман, О. Фунтікова та ін.); методи і прийоми математичного розвитку дітей за допомогою гри (Л. Артемова, Т. Ігнатова, З. Михайлова, А. Смоленцева, І. Щербиніна та ін.). Ідеї елементарної математичної підготовки дошкільників реалізовані в працях А. Столяра. Пошук шляхів удосконалення методики навчання дітей математики активно здійснювався й у країнах Західної Європи в напрямку розвитку уявлень про числа в процесі практичних дій з множинами (Д. Альхауз, Е. Дум, М. Фідлер та ін.); розвитку поняття числа й арифметичних дій як основи для розуміння дітьми кількісних відношень на конкретних множинах (Р. Грин і В. Лаксон) та ін.

Починаючи з 90-х років XX століття українські науковці досліджували математичну підготовку дітей дошкільного віку в різноаспектному плані: вивчались особливості часових уявлень за допомогою моделей часу (О. Фунтікова); дидактичні методи, форми, засоби формування математичних знань (Л. Гайдаржийська, М. Машовець, Л. Плетеницька та ін.); індивідуально-диференційований підхід до формування математичних уявлень у дітей (Н. Баглаєва, Т. Степанова); пізнавальна активність як фактор математичного розвитку старших дошкільників (О. Брежнєва, К. Щербакова); досліджувались

теоретико-методологічні засади науково-практичного оволодіння старшими дошкільниками природно-предметного довкілля, потенціал індивідуалізованого математичного розвитку дитини (Л. Зайцева); вивчались особливості формування математичних понять у процесі пізнавальної діяльності (С. Татаринова); особливості організації природничо-математичної освіти дітей (А. Сазонова); комп'ютерні технології як засоби навчання старших дошкільників лічби (Т. Павлюк) та ін. Незважаючи на досить широку палітру досліджень математичної підготовки дошкільників, більшість з них розглядали лише окремі аспекти математичного розвитку дітей. Крім того, значна кількість аналізованих наукових праць стосуються тільки старшого дошкільного віку. Утім відчувається нагальна потреба в комплексному дослідженні, присвяченому не окремим питанням навчання дошкільників основ математики, а стратегії й тактиці математичної підготовки, спрямованої на розвиток математичних здібностей.

Актуальність створення системи математичного розвитку дітей дошкільного віку підтверджує й аналіз практичного досвіду закладів дошкільної освіти, який виявив, що й дотепер переважає адаптивно-дисциплінарна модель у навчанні дошкільників математики, орієнтована на формальне засвоєння знань, заучування математичного матеріалу способом багаторазового повторення, що призводить до негативних наслідків у процесі подальшого засвоєння дітьми математики в школі. Тим часом *знання* як результат процесу навчання і *математичний розвиток* як зміна психологічної структури – поняття не тотожні, що й пояснює акцентування як ключової ідеї забезпечення математичного *розвитку* дітей 3-6 років.

Отже, на теперішній час актуалізовані суперечності між: потребою в системній організації роботи з математичного розвитку дітей і теоретичною та технологічною нерозробленістю змісту й процесу математичної підготовки дітей якісно нового рівня; задекларованими особистісними орієнтирами математичного розвитку дошкільників та орієнтацією вихователів передусім на цінність знань у навчанні дітей математики; необхідністю реалізації завдань математичного розвитку дітей дошкільного віку й неузгодженістю змісту й методів, форм навчання дітей математики в чинних програмах дошкільної та початкової освіти; сучасними технологіями математичної підготовки дітей та недостатнім рівнем готовності майбутніх і чинних педагогів до ефективної її реалізації в роботі закладів дошкільної освіти.

Література:

1. Аматьєва, О. П., Гавриш, Н. В., & Бєлєнька, Г. В. (2010). *Дитина – педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти*. (Монографія). Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка.

2. Бевз, В. Г. (2005). *Історія математики у фаховій підготовці майбутніх учителів.* (Монографія). Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова.

3. Крутій, К. Л. (2009). *Освітній простір дошкільного навчального закладу. Монографія в двох частинах. Частина 1 .Концепції, проектування, технології створення.* Запоріжжя : ТОВ ЛІПС ЛТД.

УДК 37.07:37.014.5(043.2)

БЕРДАР Н.В.,
студентка спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки, ОС магістр,
Мукачівський державний університет
КУШНІР І.І.,
канд.пед.наук, доцент,
директор ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Відомо, що будь-які зміни вносять хаос у процес діяльності, тому на сьогодні надзвичайно актуальною є концепція управління змінами, що охоплює ідеї швидкої адаптації та прийняття педагогічним колективом змін.

Будь-які зміни внутрішнього або зовнішнього середовища є взаємопов'язаними, спричиняють появу суперечностей в організаційних процесах, стають джерелом розвитку життєвого циклу організацій [1, с. 31].

Розуміння поняття «зміни» в організаціях базується на ключових положеннях про те, що: зміни – це природній феномен; вони відбуваються безперервно; мета змін – забезпечення існування та розвиток організації, який залежить від швидкої адаптації до динамічного зовнішнього середовища в процесі змін; діяльність організації здійснює вплив на процеси змін у навколишньому середовищі [2, с. 62].

Управління змінами – це процес постійного коригування напрямку діяльності організації, модифікації поведінки її працівників в умовах змін.

Управління змінами – це структурний підхід щодо переведення індивідів, команд та організацій з поточного стану в бажаний майбутній стан.

Метою управління змінами є реалізація стратегій для здійснення змін, контролю над змінами та надання допомоги людям адаптуватися до змін. Такі стратегії містять структуровану процедуру запиту на зміни, а також механізми реагування на запити та їх виконання [3].

Українські вчені О. Михайловська і О. Кузьмін трактують управління змінами як збалансовану систему управління ресурсами, пов'язану із процесами змін; як сукупність робіт, спрямованих на впровадження нових цінностей, стосунків, норм, організаційної поведінки, досягнення консенсусу між споживачем й зацікавленими сторонами щодо певних змін [4, с. 119].

Вітчизняні дослідники Т. Пічугіна, С. Ткачова, О. Ткаченко трактують управління змінами як науку, що вивчає специфічні закономірності та особливості еволюційних перетворень в організації, технології адаптації організаційних структур, функцій і процесів до умов існування (зовнішнього та внутрішнього середовища). Науковці наголошують на тому, управління змінами має міждисциплінарний характер, власний теоретичний фундамент, але формується з практичної діяльності, яка становить основу подальшого розвитку теорії [5, с. 6].

До процесу управління змінами застосовують цілий комплекс принципів серед яких: програмно-цільове управління, системність управління, цілісність, правова визначеність, економічність, модельованість, мотиваційне забезпечення, синергетична орієнтація, спланованість дій, адекватність, принципи логічної основи та зворотного зв'язку, дуальності, ієрархічності, конфігуративності [5, с. 10]. Управління змінами взаємопов’язане з такими тенденціями, як: інформатизація суспільства, оптимізація середньої ланки правління, динамізм робочої сили та інтуїтивне прийняття рішень.

У сучасній теорії менеджменту існує декілька класифікацій організаційних змін, але ми виокремлюємо три типи змін, які яскраво відображаються і в освітній галузі:

– зміни розвитку – це будь-яка зміна, яка призводить до покращення стратегії розвитку закладу освіти, введення педагогічних нововведень та апробацій спрямованих на вдосконалення освітнього середовища, на основі раніше прийнятих рішень в процесі корегувань;

– перехідні зміни – ці зміни здійснюється в умовах модернізації та реформування і спрямовані на реалізацію абсолютно нового ракурсу здійснення освітнього процесу в закладах освіти, наприклад впровадження Концепції НУШ;

– трансформаційні зміни – це зміни, які визначаються довготривалим, цілеспрямованим процесом для якісних перетворень та запроваджень інновацій в системі освіти, зокрема таких, як введення профільного навчання, реструктуризація закладів освіти.

Зміни, спричинені зовнішніми і внутрішніми факторами та запитами суспільства в закладах освіти, відбуваються щодня. М. Фуллан описує освітні зміни як серію динамічних, лінійних, складних феноменів, які накладаються один на одного [6, с. 48-49].

Успішна реалізація процесу змін потребує системного аналізу поточних результатів діяльності закладів освіти, пошук нових ресурсів для здійснення змін, психологічно і матеріально вмотивованих виконавців, вербування послідовників змін, позитивного соціально-психологічного клімату в колективі.

Література:

1. Горішна О. М. Трансформація концепції управління змінами у практиці врядування в закладах освіти. *Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі*: колективна монографія / за загальною редакцією В. П. Кравця. Г. М. Мешко. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 310 с.

2. Назарчук Т.В., Косіюк О.М. Менеджмент організацій : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2018. 506 с.

3. Rouse M., Brunskill V., Pratt M. Change management. Tech Target. Search CIO. (дата звернення 28.04.2024 р.). URL : https://searchcio.techtarget.com/definition/change-management

4. Михайловська О.В. Публічне управління та сучасний менеджмент в інформаційному суспільстві : колективна монографія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2019. 188 с.

5. Пічугіна Т.С. Управління змінами : навчальний посібник. Харків : ХДУХТ, 2017. 226 с.

6. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Львів : Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка, 2000. 270 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.015.31:57.081.1:005.336.2:001.8

БОБИРЄВА О.С.,
доктор філософії,
асистент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
ЛУКІЯНЧИН Н.А.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ФЕНОМЕНУ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ

Дошкільний вік є найбільш сенситивним періодом для формування основ світобачення та надає широкі можливості для виховання любові до природи, дбайливого ставлення до неї. Як зазначає З. Плохій, «об'єкти та явища природи завдяки своїй виразності й динаміці привертають увагу дітей дошкільного віку й викликають зацікавленість, що сприяє позитивному емоційному ставленню до них. Водночас духовна взаємодія з природою має значний вплив на розвиток особистості, а також її мотиваційної сфери у ставленні до природного довкілля» [3]. Авторка переконана, що у період дошкільного віку «дитина «відкрита» тому, що її оточує. Природа сприймається дітьми цілісно. Але це ще не означає, що вони розуміють екологічну взаємозалежність між усіма її компонентами. Грамотна організація дорослим простору впізнання світу допомагає дитині зрозуміти життя у його цінності, значенні. Для того щоб усвідомити значення світу, необхідно спочатку побачити, тобто відчути, роздивитися і лише потім зрозуміти сенс та цінність життя. З цих вражень-переживань починається рух дитини до розуміння себе як невід'ємної частини всесвітньої та національної культури» [5, с.67].

Враховуючи вищезазначене, вагомим постає питання формування у дітей дошкільного віку природничо-екологічної компетентності, яка визначена Базовим компонентом дошкільної освіти (далі – БК) однією із ключових для сучасної дошкільної освіти. Так, освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» БК декларує природничо-екологічну компетентність як «здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [4]. У документі щодо цієї компетентності представлено: емоційно-ціннісне ставлення дитини (виявляє інтерес до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України, цікавиться об'єктами і явищами планети Земля і видимих об'єктів Космосу. Емоційно реагує на природне довкілля; демонструє повагу до різних форм життя; позитивно реагує на ситуації взаємодії з різними об'єктами природи. Виявляє інтерес і готовність до діяльності, що забезпечує пізнання

природи і формування навичок доцільної поведінки); перелік відповідних знань та навички, що свідчать про її сформованість [4].

Природничо-екологічна компетентність дитини-дошкільника трактується Г. Бєлєнькою та співавторами як «складник його життєвої компетентності – становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний» [1]. У свою чергу А. Іскрижицька та О. Сорочинська розуміють цю компетентність як «важливу складову частини культури поведінки; здатність дошкільників проявляти себе в різних життєвих ситуаціях, які пов'язані зі ставленням до навколишнього середовища, до живих організмів, до законів природи» [2]. Погоджуємося, що «найбільш сприятливим періодом для формування природничо-екологічної компетентності є дошкільний вік, бо на основі цієї компетентності будуються інші. Не менш важлива роль стоїть перед батьками, адже важливо, щоб батьки подавали приклад, стимулювали до виконання певних правил поведінки в природі, самі того дотримуючись». Автори акцентують увагу на тому, що для формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку слід використовувати ігрові технології, а саме: дидактичні ігри (спрямовані на формування відповідних знань, умінь та навичок про довкілля); настільно-друковані ігри (передбачають дію із зображеннями. За допомогою цих ігор дошкільники уточнюють та систематизують свої уявлення, знання про навколишнє середовище); словесні ігри (активізують розумову діяльність, мислення); сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані, будівельно-конструктивні ігри – тобто ігри за задумом дітей [2].

Отже, аналіз вітчизняних наукових студій показав посилення уваги до проблеми формування природничо-екологічної компетентності дитини-дошкільника. Оскільки сучасне глобалізоване суспільство характеризується загостренням глобальних екологічних проблем, агресивним ставленням людства до природи та ін., то саме екологічна освіта, виховання любові та бережливого ставлення до природи у найменших громадян покликані сприяти їхньому вирішенняю.

Література:

1. Бєлєнька Г. В. Науменко Т. С., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.

2. Іскрижицька А., Сорочинська О. Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. URL: http://eprints.zu.edu.ua/35437/1/Стаття%20Сорочинська%2C%20Іскрижицька.pdf

3. Плохій З.П. Я і Світ навколо: особистісно орієнтований підхід у формуванні ставлення дошкільнят до природи. Дошкільне виховання. 2008. № 7. С. 8-11.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

5. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення : навчально-методичний посібник / Авт. кол-в: Кононко О.Л., Луценко В.О., Нечай С.П., Плохій З.П., Сидельникова О.Д., Старченко В.А., Терещенко О.П., Шелестова Л.В., Якименко Л.Ю. К. : «Імекс-ЛТД». 260 с.

УДК 373.2.015.31:303.4:001.8

БОБИРЄВА О.С.,
доктор філософії,
асистент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
СЕРДЕНКО А.-М.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Сучасні діти живуть і розвиваються в суспільстві, яке однією з головних цінностей вважає не стільки володіння певним обсягом знань, скільки розвинену здатність самостійно їх здобувати, вільно ними оперувати, творчо та самостійно застосовувати. Саме тому пріоритетним для вітчизняної дошкільної освіти постає завдання підготовки активного дослідника, створення розвивального освітнього середовища, орієнтованого на організацію дослідницької діяльності дітей. Відповідно, вагомого значення набуває освітній напрям Базового компоненту дошкільної освіти «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», у якому визначено інтегровану компетентність: сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку. Таке об'єднання, як вважають науковці, не випадкове. У Стандарті ця компетентність характеризується як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Складники інтегрованої компетентності – сенсорно-пізнавальний, логіко-математичний і дослідницький, співіснують у прямій залежності один від одного і водночас утворюють своєрідний ланцюг [2, с.11]. Автори методичних рекомендацій до оновленого Державного стандарту стверджують, що «першоосновою формування сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентності є створення інтерактивного розвивального середовища як ігрового поля для активної діяльності дитини-дошкільника. Пізнавальна діяльність дитини в інтерактивному розвивальному середовищі має відбуватися в поєднанні різних видів дитячої активності з пріоритетом математичних завдань, пошуково-творчої роботи дітей, їхньої самоосвіти та духовним саморозвитком на засадах загальнолюдських і загальнокультурних цінностей, забезпечувати перетворення сенсорних, логіко-математичних, дослідницьких уявлень та елементарних достовірних знань на стійкі переконання, практичні дії тощо» [2, с.13-14]. Погоджуємося, що підсумком розширеної, збагаченої пізнавальної діяльності є сенсорно-

пізнавальний, логіко-математичний, пошуково-дослідницький досвід дитини, втілений у знання, вміння та навички, а результатом такого досвіду має стати сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність.

Дослідницька компетентність дошкільників передбачає, на думку С. Ясинської та Л. Козак, «сформованість у дітей дослідницьких здібностей та умінь, самостійності, ініціативності, прагнення до пізнання, стійкого пізнавального інтересу тощо» [3, с.556]. Дослідницькі здібності дітей дошкільного віку, як зазначають автори, – це: допитливість; схильність до експериментів; інтерес до спостережень; розвиток творчого мислення; високу концентрацію уваги; самостійність; ініціативність; наполегливість. Підтримуємо думку, що дослідницька компетентність дошкільників «формується у процесі дослідницької діяльності, спланованої та організованої педагогом відповідно до інтересів дітей із врахуванням їх вікових особливостей» [3, с.556].

Ефективним способом досягнення мети щодо формування дослідницької компетентності дітей є, на думку Г. Гордійчук, організація дослідницької діяльності дошкільників. Саме в цьому, на думку авторки, вбачається суть дослідницької технології, яка полягає в забезпеченні освітньої підготовки, цілеспрямованого формування особистісних якостей дітей в умовах здійснення різноманітних досліджень. Г. Гордійчук вважає, що дослідницька технологія, застосована у взаємодії педагога з дітьми, спрямована на набуття дитиною досвіду досліджень у пізнавальній діяльності, об’єднання розвитку їх інтелектуальних дослідницьких здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу й на цій основі формуванням активної, компетентної, творчої особистості [1, с. 204]. Слід також зазначити, що дослідницька діяльність дітей дошкільного віку передбачає не тільки оволодіння безпосередніми навичками проведення дослідів на матеріалі різних вивчених тем, а й формування у дітей особистісних якостей, ініціативності, активності, вмінь планувати та виконувати діяльність, досягати певних результатів та формулювати висновки, аргументувати їх. Діти поступово набувають навичок самостійної навчальної діяльності, вони вчаться організовувати і планувати власну діяльність, самостійно шукають способи вирішення поставлених завдань, перевіряють висунуті припущення, роблять висновки зі спостережуваних явищ [3, с.560]. Дослідницька діяльність – це вид активності дитини, спрямований на пошук об’єктивної інформації про навколишній світ шляхом особистого практичного експериментування.

Отже, як показало наше дослідження, формування дослідницької компетентності дітей дошкільного віку є вагомою науковою проблемою, що потребує постійної уваги науковців і практиків.

Література:

1. Гордійчук Г. Б. Підготовка майбутніх педагогів до використання ІКТ під час здійснення навчальної дослідницької діяльності дітей. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Психологічний аспект дослідження особистості в соціальних умовах. Харків: Вид-во НТУ ХПІ, 2013. Вип. 36. С. 202-211.

2. Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної

освіти. Лист МОН України № 1/9-148 від 16.03.2021 р. URL : https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti

3. Ясинська С.М., Козак Л.В. Формування дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку у проектній діяльності. Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 2023. № 14(32). С.552-560.

УДК 794:37.091.398-027.236(043.2)

ГОНЧАРУК Н. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ПОНОМАРЕНКО Ю. С.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
БРИЖАК Н. Ю.,
канд.пед.наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ГРА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ГПД

Подовжений день має невимірний потенціал виховного впливу закладу загальної середньої освіти на становлення особистості дитини. Завдання вихователя групи подовженого дня (ГПД) – відкрити приховані можливості кожної дитини, пробудити її сили та спрямувати діяльність на шлях самовиховання, що включає і самоврядування.

Відповідно до Наказу МОН України «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» група подовженого дня створюється для:

– організації навчальної, виховної та пізнавальної діяльності учнів;

– організації дозвілля учнів;

– надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань;

– формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості [4].

Аналіз сучасних педагогічних досліджень (С. Баришполь, Г. Бондаренко, О. Ващенко, Н. Весна, Г. Дмитрів, Л. Добровольська, В. Дубровський, О. Жорнова, Т. Крапіневич, І. Попова, Т. Рабченюк Т. Талюш, Т. Філюк, В. Чорновіл та ін.) дає підставу стверджувати, що група продовженого дня (ГПД) – це форма організації освітнього процесу, яка включає в себе самостійну підготовку домашніх завдань у навчальному кабінеті під керівництвом педагога, оздоровлювальну програму, широку, різноманітну роботу щодо естетичного, морального, трудового виховання, організацію активного відпочинку дітей [3].

Група подовженого дня є однією із форм виховання здобувачів початкової освіти, яка допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, адже крім навчальної діяльності, вона включає інтелектуальну,

трудову, художньо-естетичну, спортивну та ігрову форми, що організовується в години дозвілля.

Розглянемо більш детально ігрову діяльність.

У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «гра» розуміється як заняття, яке підпорядковане сукупності правил і прийомів або базується на певних умовах, що розкриває її процесуальний зміст. Багатогранність ігрової діяльності, яка розвиває, виховує, соціалізує та концентрується на конкретній меті, полягає у збагаченні особи знаннями, уміннями, досвідом (що є сутністю поняття «навчання») та є процесом опанування знань, досвіду з урахуванням досягнень і недоліків минулого, набуття навичок, умінь виконувати певні дії, виховувати та виробляти в собі певні якості, риси, уміння (що відображає сенс поняття «навчатися») [2, с. 706].

В. Сухомлинський писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [5, с.95].

Гра допомагає вихователю ГПД створити дружний дитячий колектив. Керуючи ігровим процесом, вихователь повинен привчати учнів до дисципліни, подолання труднощів і до самостійності, привчаються справедливості, вмінню контролювати свої вчинки, правильно і об’єктивно оцінювати вчинки інших. В іграх вихователь зможе краще розпізнати своїх вихованців, їх характер, звички, організаторські здібності, творчі задатки, що дозволить йому знайти найбільш правильні шляхи впливу на кожного з них. І що дуже важливо, ігри зближують вихователя з дітьми, допомагають установити з ними найбільш тісний контакт.

Ігри, які застосовуються в ГПД умовно поділяються на дві великі групи:

Творчі ігри. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкційні, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування).

Ігри за правилами. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані) [1, с.51-52].

Всі вони потрібні і по-своєму важливі та повинні бути використані вихователем у групі подовженого дня.

Отже, гра є основним видом методом у розвитку, навчанні та вихованні здобувачі початкової освіти є гра. Через гру школярі перевіряють свою силу і витривалість, у них появляється бажання щось вигадувати, розкривати таємниці і прагнути до чогось прекрасного. При правильному використанні гра може стати незамінимим помічником вихователя ГПД.

Література:

1. Брижак Н. Ігри та ігрові технології у групі подовженого дня. *Ігрові технології в розвивальному середовищі початкової школи:* методичні рекомендації. За заг. ред. Г.В. овканець. Мукачево: РВЦ МДУ. 2023. С.50-71 .
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Голуб О., Лесик А., Щербакова Н. Педагогічні умови ефективної діяльності вихователя групи продовженого дня. *Молодь і ринок*: зб. наук. пр. 2022. Вип. 2(200), С. 82–88.
4. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» від 25.06.2018 № 677. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-18#Text
5. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти т. Т 3. К. : Рад. школа, 1977. 244 с.

УДК 379.83"377.4"(043.2)

ГУСТІ М. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет,
КОМАР О. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
БРИЖАК Н. Ю.,
канд.пед.наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ГУРТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ РІЗНОВИДІВ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Позакласна позашкільна робота становлять невід'ємну частину структури освіти і покликана вирішувати завдання підготовки творчої особистості, здатної до саморозвитку і самовдосконалення. Одним з найважливіших форм позакласної та позашкільної освіти є гурткова робота, яка сприяє розкриттю здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді; задовольняє потребу у спілкуванні й спільній діяльності, розвиває і формує загальнолюдські якості, креативність, самостійність, професійну компетентність та вирішує проблему дозвілля.

Важливого значення гурткам надавали видатні педагоги минулого (А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.), у працях яких ми знаходимо поради до їх організації та досвід роботи. Теоретичні та методичні засади роботи гуртків як форми виховання та організації дозвілля дітей, їхнє значення у всебічному розвитку, розкритті здібностей і талантів дітей розробляються такими науковцями: Л. Бойко, Н. Брижак, А. Воловик, О. Коберник, Л. Міщенко, С. Пітко, Г. Пустовіт Н. Сліпчишин, А. Тумаш та ін.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «гурток» розглядається як організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять [2].

Гурткова робота нерозривно пов'язана з освітнім процесом, який здійснюється на уроках, а тому вона повинна опиратися на теоретичні знання і практичні уміння та навички, які учні уже здобули під час навчання [4, с.451].

В узагальненому трактуванні гурток розглядається як основна традиційна форма реалізації змісту позакласної роботи та позашкільної освіти і виховання учнів у нашій країні. Метою гуртkової роботи є розширити та поглибити знання, здобуті на уроках, задовольнити потребу й цікавість дитини до певного виду діяльності, створити максимально комфортні умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей і учнівської молоді у вільний від навчання час, що охоплює задоволення їх освітніх потреб та підготовку дітей до майбутнього життя [1, с. 35].

Дослідники розкривають значення гуртків, показують його поліфункціональність. Досягнення цілей гуртkової роботи відбувається завдяки дотриманню наступних принципів: індивідуального підходу та врахування вікових особливостей; добровільності; добровільності; практичної спрямованості гуртkової роботи; суб'єктності, діяльнісного підходу та активності; суб'єктності, діяльнісного підходу та активності.

Гурткова робота відрізняється від навчальної більшою різноманітністю форм і методів її організації.

Усі форми можна поділити на індивідуальні, групові та масові. До індивідуальних форм віднесено консультації та бесіди.

Групові форми охоплювали теоретичні та практичні семінари. Позитивні відгуки отримали такі форми як: ділові навчальні ігри (сюжетно-рольові, пошукові, проблемні), ігри-моделювання, ігри-аналіз.

До масових форм також належать конкурси, олімпіади, екскурсії, фестивалі, вечори-зустрічі, виставки тощо. Основними видами масової форми організації гуртkової діяльності [1, с. 43-44].

В залежності від поставлених завдань, керівник гуртка на заняттях використовує різноманітні методи навчання, частіше всього поєднуючи їх.

Класифікувати методи навчання можна за різними критеріями:

- за джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні, наочні та практичні;

- за основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок;

- за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі [3, с. 15].

Нетрадиційні методи навчання: метод складної цілі, метод вибору, випередження, укрупнення блоків, самоаналізу та колективної творчості, індивідуалізованого застосування програм тощо.

За класифікацією Г. Терещука [3, с. 15] гуртки можна умовно розділити на такі групи: предметні, суспільно-політичні, технічні, натуралістичні , художньо-естетичні, фізкультурно-спортивні, туристсько-краєзнавчі тощо.

Гуртками керують вчителі, працівники закладів позашкільної освіти, батьки, фахівці в різних галузях науки, техніки, мистецтва.

Отже, гурткова робота в закладах загальної середньої та позашкільної освіти сприяє не тільки задоволенню інтересів і запитів учнівської молоді, розвитку її творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування, а й поглибленню професійної спрямованості, оволодінню сучасними технологіями, безпосередньо пов'язаними з майбутньою професійної діяльністю здобувачів освіти.

Література:

1. Брижак Н. Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навчальний посібник. Мукачево : Видавництво МДУ, 2017. 126 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкілля. Частина 2. Укладач Пітко С. Б. Львів : ЛОІППО, 2020. 79 с.

4. Шпеник І. І. Брижак Н.Ю. Гурткова робота як одна з форм позакласної та позашкільної роботи. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : збірник тез доповідей за матеріалами ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. Мукачево : МДУ, 2018. С. 450-452.

УДК 37.09:37.06-055.52:373.3.011.3-057.874(043.2)

НЕСТЕРУК А. А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ЧОРНОМОРЕЦЬ А. О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
БРИЖАК Н. Ю.,
канд.пед.наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, яка ґрунтується на взаємодії між учнем, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учнів, батьків та вчителів об'єднують спільні цілі та прагнення, вони є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [3, с. 105].

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом особливої уваги дослідників, зокрема Т. Алексєєнко, О. Барабаш, О. Бондаренко, Н. Волкової, О. Дубасенюка, Г. Задорожного, Т. Кравченко, І. Рибальченко, О. Савченко, О. Шквир, А. Шульги та ін.. На думку науковців, ідеї педагогіки партнерства є базисом у побудові взаємин батьків та вчителя, оскільки поведінка дорослих, їх вчинки та слова для дітей є прикладом для наслідування.

Взаємодія закладу освіти з сім'єю розглядається як процес спільної діяльності за погодженням цілей, форм і методів сімейного та шкільного виховання. Як зазначає О. Коберник, педагогічна культура батьків, є важливим чинником успішного сімейного і суспільного виховання дітей у нових умовах, їхнього інтелектуального розвитку та духовного збагачення [2, с.190].

Проте, В. Сухомлинський наголошував: «У наші дні немає важливішого у сфері виховання завдання, ніж навчити батька й матір виховувати своїх дітей» [4, с. 87]. Саме тому, заклад освіти повинен сприяти постійному розвиткові педагогічних знань членів родини, організовуючи при цьому різні форми, добираючи новітні технології та методи партнерської взаємодії.

Взаємодія педагога з батьками учнів реалізується через різноманітні форми роботи. Форми взаємодії педагога з батьками - це способи організації спільної діяльності та спілкування. Умовно їх можна поділити на індивідуальні та колективні. Реалізуються вони через ряд методів, що активно використовуються при організації спільної роботи сім'ї та школи [1, с. 9].

До індивідуальних форм роботи відносяться: індивідуальні бесіди з батьками учня, відвідування сім'ї учня, листування, пропаганда сімейного виховання, виконання батьками педагогічних доручень, педагогічні консультації.

До групових форм роботи відносимо роботу з групами батьків, засідання батьківського комітету, електронне групове спілкування, зустрічі групи батьків для планування волонтерських заходів класу чи школи тощо.

До колективних форм взаємодії відносяться: батьківська школа, бесіди, лекції, педагогічний лекторій, дискусії, підсумкові річні науково-практичні конференції батьків з проблем виховання, засідання батьківського комітету, класні батьківські збори, святкові заходи та ін.

До масових форм роботи відносимо загальношкільні батьківські збори, дні відкритих дверей або батьківський день, тижні сім'ї у школі (вечорниці, концерти, сімейні естафети, змагання та ін.), батьківські уроки, конференції тощо.

Сучасні реалії спонукають педагогів до урізноманітнення та оновлення форм співпраці школи та сім'ї. Адже, кожна сім'я має різні інтереси, цінності, культурний рівень та педагогічний досвід. Саме через це форми роботи, що працюють для однієї родини, можуть бути абсолютно непридатним, неефективним та нецікавим для іншої. Дипломатичність у використанні різноманітних форм залучення батьків до співпраці, індивідуальний підхід,

творчість є базисом успішного налагодження та підтримки партнерських відносин у Новій українській школі.

Задля підвищення рівня ефективності роботи з батьками молодших школярів педагоги застосовують нетрадиційні форми: педагогічний десант, дерево родоводу (зустріч поколінь), анкетування, День добрих справ (спільна трудова діяльність педагогів, батьків і дітей), вечір великої родини (організація відпочинку, гри, театральної вистави), альбом-естафета, дискусійний клуб, родинна скарбничка, аукціон ідей сімейної педагогіки, батьківський ринг, азбука родинного виховання (обговорення проблем і труднощів виховання), Дні довіри, родинні свята в класі, тижні сім'ї, тренінги, ділові та рольові ігри, шкільні ярмарки, акції, квести тощо.

Таким чином, використання традиційних і нестандартних форм у взаємодії між школою і родиною допоможе сформувати у батьків правильне уявлення про свою дитину, підвищити їхню педагогічну культуру, вибудувати єдині вимоги до виховання з боку школи і сім'ї та інтегрувати родинне і суспільне виховання.

Література:

1. Басюк, Н. А. Форми взаємодії вчителя з батьками молодших школярів в умовах Нової української школи. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід* : збірник наукових праць. 2019. С. 9-12.

2. Коберник О.М. Управління виховним процесом у загальноосвітньому закладі. Монографія. К. : Науковий світ, 2003. 230 с.

3. Концепція «Нова українська школа». URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/ zagalna%20 serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К. : Радянська школа, 1978. 263 с.

УДК 376.72

ВОЛОЩУК В.С.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
Науковий керівник:
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.
д-р пед.наук, професор, завідувач кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: МЕТА І ЗАВДАННЯ

Значення морального виховання в педагогіці завжди було важливим. Видатні педагоги наголошували на тому, що формування людини з доброзичливим характером ґрунтується не лише на освіті та розвитку, але й на її моральних якостях. «Мораль – це система, принципів, ідей, законів, норм і правил поведінки, котрі регулюють гуманні стосунки між людьми» [1, с. 19].

Норми, закони та принципи моралі існують і передаються з покоління в покоління у кожному народі протягом сотень років. Вони виражаються через правила поведінки та постійно вдосконалюються у відносинах між людьми.

Основні аспекти моральності встановлюються в ранньому дитинстві на основі так званого соціального успадкування. Ключову роль у цьому відіграють батьки: їхні дії і спрямованість впливають на формування особистості дитини. Проте не можна зводити цю роль тільки до батьків, оскільки поруч з ними також стоїть учитель початкової школи, який впливає на моральні якості учня.

У зв'язку з сучасним розвитком суспільства, процесом соціалізації та інтеграції учнів, система освіти потребує суттєвого оновлення своїх методів та змісту, впровадження нових педагогічних підходів та інноваційних технологій, а також психологічного супроводу навчального процесу.

Важливою умовою для розвитку моральних знань молодших школярів є позитивні зміни у їх мисленні. У цьому періоді формуються такі когнітивні операції, як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення.

У нашому житті вихованість оцінюється згідно з різними принципами та нормами, які вже стали традиційними. Це прояви добрих дій та вчинків, які людина може вчинити. Тому метою морального виховання є:

– розвивати доброзичливість, співчуття та готовність допомагати тим, хто в біді;

– підтримувати прагнення жити та діяти відповідно до загальнолюдських моральних принципів;

– поступово прилучати дітей у моральні норми та принципи суспільства [2, с. 128].

Основною метою морального виховання є створення моральної культури особистості, яка включає в себе такі складові як моральна свідомість, моральні відносини, почуття, поведінку та спілкування.

З психолого-педагогічної точки зору, моральне виховання включає:

– розвиток моральної свідомості учнів, що означає формування потреб, мотивації та засвоєння знань про норми і правила моральної поведінки;

– стимулювання та розвиток моральних почуттів;

– постійний розвиток позитивних рис характеру [2, с. 129].

Моральне виховання молодших школярів передбачає систематичне розуміння значення моральних норм і вміння проявляти складні форми поведінки. Діти початкової школи повинні засвоїти широкий спектр знань про культуру поведінки та усвідомлено застосовувати їх у практиці. Під час взаємодії з дітьми важливо пояснювати, як чинити у різних ситуаціях, і навчати школяра застосовувати ці правила у повсякденному житті.

Таким чином, моральне виховання включає процес формування та розвитку у учнів різноманітних моральних уявлень і почуттів, розвиток здатності до правильних оцінок і ставлень, які діти зможуть використовувати й у подальшому житті [3, с. 42]. Такі моральні риси, як усвідомлення громадянського обов'язку, колективізм, взаємодопомога; дисципліна та культура поведінки, взаємоповага між людьми, чесність і правдивість; взаємоповага в родині свідчать про моральний розвиток особистості. Серед методів формування моральної поведінки виділяють такі:

1. Залучення дитини до практичних методів навчання, які включають дотримання правил щодо харчування, режиму сну, активності, а також правил спілкування та взаємодії з іншими.

2. Пояснення норм поведінки, яке активно використовується для виховання культури поведінки та навичок взаємодії.

3. Використання прикладу дорослих для встановлення правил та пояснення їх, де діти навчаються встановлювати правила співпраці та контролювати їх виконання.

4. Оволодіння моральними нормами у співпраці, де діти самостійно навчаються моральним нормам у спільній діяльності з вчителем [3, с. 47].

Педагогічна ситуація передбачає відповідний вибір методів впливу на моральну свідомість та практику дитини, залежно від конкретних обставин. Ефективність цих методів залежить від їх взаємодії [4]. У будь-якій формі спілкування вчителю важливо проявляти повагу до особистості дитини, вірити в її потенціал для розвитку та мотивувати до самовиховання.

Як результат морального виховання, дитина отримує соціальну компетентність, що включає в себе відкритість до оточуючого середовища як потребу її особистості, навички моральної поведінки, готовність приймати суспільну інформацію та бажання чинити добрі справи.

Література:

1. Червінська І. Б. Теоретико-методичні засади виховної роботи в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. 515 с.

2. Сіданіч І. Л. Педагогічні технології духовно-морального виховання дітей в історії вітчизняної педагогіки і школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка* . 2014. Вип. 27. 125-132 с.

3. Помиткіна Л. В., Помиткін Е. О. Уроки психології для учнів початкової школи: навч. метод. посібник. К. : Освіта України, 2011. 244 с.

4. Товканець Г.В. Духовно-моральне виховання як умова успішної самореалізації особистості в соціумі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота».* 2019. Випуск 1 (44). С. 179-185.

УДК 796.012.21-047.44(043.2)

ГАВРИШКО С. Г.,
канд. наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет
ГОБАН Н.
здобувачка спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПРИТНОСТІ, ЯК ФІЗИЧНОЇ ЯКОСТІ

Розглядаючи процес розвитку рухових здібностей слід відмітити, що формування координаційних здібностей, враховуючи їх комплексний характер у ході рухової діяльності, визначається як основне завдання фізкультурної освіти у початковій школі.

Поняттям «координаційні здатності» науковці визначили з метою конкретизації однієї із складових рухових якостей – спритність. При цьому акцентується на тому, що спритність є комплексною якістю. До неї відносять здатність швидко навчатись новим рухам, виконувати складно-координаційну рухову діяльність, а також ефективно здійснювати і перебудовувати рухову діяльність згідно постійно змінних умов [1].

Слід наголосити, що до спритності також відносять здібності до виконання точних дрібних рухів, просторова орієнтація, ефективне відтворення складних рухів, їх варіативність, використання просторових і часових параметрів рухової діяльності, почуття ритму, а також здатність до утримання рівноваги.

Проте термін «спритність» не є загальноприйнятим у спортивній спеціалізованій літературі. Частіше використовують пов'язані із спритністю поняття, а саме: «координаційні здібності», «координація рухів», «здатність керувати рухами», «здатність до рівноваги». Зустрічаються поняття більш вузького характеру, наприклад «координація рухів верхніх кінцівок», «дрібна моторика пальців кисті», «статична і динамічна рівновага», «координація рухової дії», «зміна темпу і ритму», «точність відтворення рухів», «стрибкова координація») [2].

Термінологічна різноманітність складових спритності, як виду індивідуальних рухових відмінностей, що виявляються в процесі рухової діяльності, по-перше, підкреслює складність координаційних проявів людини, по-друге їх різноманітність, а по-третє вказує на відсутність уніфікації понятійного апарату, що застосовується у цій тематиці. Це ускладнює розуміння цієї теми і призводить до труднощів для вчителя при розвитку спритності у практиці фізичного виховання і спорту.

Аналіз літературних джерел сфери фізичного виховання і спорту нами взято за основу визначення спритності, а саме, що спритність – це здатність дитини швидко оволодівати новими рухами й руховою координацією та перебудувати рухову діяльність згідно з обставинами, що раптово змінюються [3]. При цьому зауважимо, що спритність якнайтісніше пов’язана з рівнем розвитку рухових вмінь і навичок та має найбільш комплексний характер прояву у руховій діяльності.

Здібності до розвитку та прояву спритності залежать від морфо-функціональних властивостей певних органів та систем організму, рівня узгодженості їх взаємодії. Як наслідок це впливає на узгодження окремих рухів у рухову дію, що може характеризуватись різними показниками (орієнтація у просторі точність рухів за просторовими і силовими параметрами, різного виду рівновагу) [1].

Рівень керування і варіативність різних параметрів рухової діяльності залежить від розвитку м’язових відчуттів, рівня сприймання, які часто забезпечуються додатковою інформацією через слух і зір. Важливою складовою спритності є рівень володіння динамічними, часовими і просторовими параметрами рухової діяльності. Так, вдосконалюючи навички бігу на короткі і

середні дистанції використовують вправи з подоланням відрізків із заданим швидкістю (25, 30 або 35 сек.), не допускаючи помилки більше ніж 1-2 секунди. Не менш важлива здатність «ігровиків» регулювати силу удару по м'ячу та оцінювати просторові і часові параметри ігрових ситуацій.

Ще однією складовою спритності є здатність збереження рівноваги. Її сутністю є здатність зберігати стійкість пози, що проявляється у статичних або динамічних умовах. Рівень розвитку рівноваги залежить від властивостей різних аналізаторів. Найважливішими при цьому є сомато-сенсорна і вестибулярна системи.

Важливою складовою спритності є також відчуття ритму. Воно пов'язане із здатністю точно відтворювати різні параметри рухів, а саме: часові, силові, швидкісно-силові, просторові і просторово-часові. Суттєвий вплив на якість виконання рухової дії це відчуття має в рухах, яким притаманна значна координаційна складність і чітка послідовність, наприклад, танці, показові виступи у бойових єдиноборствах, на виробництві у процесі трудової діяльності. У такій руховій діяльності незначні відхилення від запланованих дій, що виражаються в зміні напрямку, швидкості, прискорення, точності прикладених зусиль, чергування напруження і розслаблення м'язів, можуть значно вплинути на кінцевий результат.

Також до спритності відносять здатність людини до орієнтування у просторі. Воно залежить від можливостей швидко і своєчасно оцінювати ситуації, в залежності від зміни умов у просторі і зміни рухової діяльності, що визначить ефективність виконання рухового завдання.

Здатність до розслаблення м'язів також є складовою спритності. Виконання рухових дій супроводжується постійною зміною різного ступеню напруження і розслаблення м'язів, чергуванням складних поєднань різних режимів м'язової діяльності. При цьому різні м'язи і м'язові групи мають різну вагомість у певному виді рухової діяльності.

Також спритності притаманна високий рівень координованості рухів. Вона характеризується раціональним проявом різних фізичних здібностей і можливістю зміни рухової дії у конкретних умовах на основі рухової бази індивідуума [4].

Таким чином, спритність – це здатність людини доцільно координувати рухи при побудові і відтворюванні нових рухових дій; здібності перебудовувати рухову діяльність за необхідності, варіювати параметри рухової дії у відповідності до змінних умов.

Спритність людини комплексне поняття. Проте її можна диференціювати на окремі складові за різними ознаками, такими як здатність до управління часовими, просторовими і силовими параметрами рухів; здатність до утримання рівноваги; відчуття темпу і ритму; орієнтація у просторі; здатність до контрольованого напруження і розслаблення м'язів; висока координація рухових дій.

Література:

1. Лях В.І. Поняття «координаційні здібності» і «спритність». *Теорія і практика фізичної культури*. 2003. № 8. С. 44-46.

2. Боген М.М. Навчання рухових дій. К. : Фізична культура і спорт, 2005. 234 с.

3. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. в 2 ч. Ч. 2 / Б. М. Шиян, І. О. Омельяненко. Т. : Навчальна книга-Богдан, 2012. 304 с.

4. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : підручник в 2-х томах / Під редакцією Т.Ю. Круцевич. Том 1. К. : Олімпійська література, 2003. 423 с.

УДК 373.3.091.26:796.012.57:796.323.2(043.2)

ГАВРИШКО С. Г.,
канд. наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет
ДАНКО О.
здобувачка спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
ШУТКА М.М.,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

ОЦІНЮВАННЯ ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ ВОЛОДІННЯ М'ЯЧЕМ У НАПАДІ В ГРІ БАСКЕТБОЛ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гра баскетбол – це спортивна гра, яка має змагальний характер. Як зазначав Леонід Поплавський, гра – це змагання між гравцями двох команд, в якій прагнення перевершити суперника у швидкості дій, винахідливості, влучності кидків та в інших діях, спрямованих на досягнення перемоги, привчає гравців мобілізовувати свої можливості, діяти з максимальним напруженням сил, долати перешкоди, що виникають під час ігрової діяльності[1].

В сучасній науково-педагогічній літературі є ряд авторів (Леонід Поплавський , Андрій Драчук, Микола Галайдюк, Роман Мозола), які докладно описують техніку гри у баскетбол. У цих працях викладені загальні питання організації педагогічної роботи, а також методичні матеріали, які необхідно використовувати у роботі з дітьми певного віку[1;2;3]. Але на сьогодні відсутні чіткі рекомендації, щодо критеріїв оцінювання технічних елементів гри в баскетбол для учнів початкової школи. Наявність таких критеріїв дасть можливість вчителю початкової школи та вчителю фізичної культури правильно оцінити техніку виконання учнем певних елементів та спостерігати динаміку покращення техніки виконання різних елементів.

Завдання – розробка критеріїв оцінювання якості володіння м'ячем у нападі у грі баскетбол учнів початкової школи.

До володіння м'ячем в нападі входять – ловля і передача м'яча, ведення м'яча і кидки у кошик.

Для визначення правильності виконання учнями ведення м'яча в русі нами:

сформований опис тестової вправи (пересування відбувається на напівзігнутих ногах, нахил тулуба трохи вперед. Рука, що веде м'яч зігнута в лікті, кисть з вільно розведеними пальцями накладається на м'яч зверху і від себе. Поштовх м'яча гравець виконує збоку від себе, рівномірно погоджує з переміщенням. Дивитися необхідно вперед, а не на м'яч. У 2 класі учні ведуть м'яч по прямій зручною рукою, в 3 класі – правою і лівою рукою й оцінюється це окремо, у 4 – змійкою, між розставленими кеглями);

визначено необхідне обладнання та інвентар(баскетбольний м'яч, свисток, кеглі);

вказівки і зауваження до виконання вправи: рух виконується вільно, невимушено, м'яч не повинен перешкоджати гравцеві на шляху його переміщення; опускаючи долоню на м'яч, необхідно намагатися штовхати всією рукою; при веденні змійкою кеглі після виконання вправи повинні залишитися на місці;

можливі технічні помилки (удари долонею по м'ячу, ведення м'яча попереду себе, ведення не у стійці баскетболіста, рука не рухається за м'ячем, ведення двома руками одночасно, подвійне ведення, затримка м'яча на руці, вузьке розташування пальців та кисть не повторює форму м'яча, неправильне чергування рук відносно захисника).

Для визначення правильності виконання учнями передачі м'яча двома руками від грудей:

сформований опис тестової вправи (учні шикуються у дві лінії один напроти одного, на відстані у 2 класі – 2-2,5 м, у 3 класі – 2-3 м, у 4 класі – 3-3,5 м. Виконується 20 передач з урахуванням того, що передача виконується з одного положення: ноги зігнуті в колінах, одна нога попереду іншої, руки зігнуті в ліктях перед грудьми, тулуб злегка нахилений уперед. При передачі учень описує дугу руками з м'ячем перед собою, униз на груди і, випрямляючи руки вперед від себе посилає м'яч активним рухом. Тулуб супроводжує передачу м'яча);

визначено необхідне обладнання та інвентар(баскетбольний м'яч, свисток, 2 лінії розташовані паралельно одна одній);

вказівки і зауваження до виконання вправи: учні не повинні заступати за лінію; в момент ловлення м'яча зберігати рівновагу; передачі виконувати точно; починати виконувати за звуковим сигналом;

можливі технічні помилки (лікті розведені в сторони, виконується не в стійці баскетболіста, неточна передача, вага тіла розподіляється на обидві ноги, рука не рухається за м'ячем, неправильне утримування м'яча, неповне випрямлення рук) в техніці гри).

Для визначення правильності виконання учнями штрафних кидків:

сформований опис тестової вправи (учень стає до лінії, м'яч тримає двома руками біля очей, ноги трохи зігнуті. Школяр прицілюється дивлячись на передню дугу кільця, трохи присідає і викидає м'яч. М'яч описує дугу по високій траєкторії руху. Для 2 і 3 класу м'яч береться меншого розміру і легший, вже для

4 класу штрафні кидки виконуються звичайним ігровим м’ячем (довжина округлості м’яча не повинна бути меншою 74,9 см і більшою 78 см. Вага не менше 567 г і не більше 650 г). Також учням 2 класу дозволяється робити 1 крок вперед, або накреслити лінії ближче, ніж лінія штрафного кидка (на відстані 4 м від кільця), а для учнів 2 і 4 класу учні вже виконують вправу з лінії штрафного кидка (5,80 м).);

визначено необхідне обладнання та інвентар (свисток, баскетбольний м’яч, лінія штрафного кидка);

вказівки і зауваження до виконання вправи: (учні не повинні заступати за лінію ні до, ні після виконання кидків; під час виконання кидка можна підстрибувати; не забувати за заключний рух кисті в момент виносу м’яча);

можливі технічні помилки (прямі ноги перед кидком, лікті розставлені в сторони, після кидка руки випрямлені не повністю, неправильне утримання м’яча, неодночасний рух правою і лівою рукою, немає замаху перед кидком, не супроводжується м’яч після кидка, не працює кисть, робота рук не скоординована з ногами).

Критерії оцінювання відповідають програмовим вимогам та віковим особливостям учнів, враховано всі важливі технічні помилки, а також відмічена доцільність їх використання в процесі формування рухових вмінь і навичок з баскетболу в учнів початкової школи.

Таким чином, успішність та складність виконання ігрових завдань у грі баскетбол залежить від рівня і якості володіння м’ячем, а саме: своєчасності переміщень, ефективності ведення, передачі та ловлі м’яча, а також влучності кидків у баскетбольний кошик.

Розроблені критерії оцінювання техніки володіння м’ячем в грі баскетбол. При цьому враховані можливі технічні помилки при виконанні тестових вправ, програмові вимоги та вікові особливості учнів початкової школи.

Література:

1. Драчук А. І. Інтенсифікація навчального процесу з фізичного виховання на моделі баскетболу. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2008. Т. 2. С. 96–98. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2008_2_32.

2. Мозола Р.С. Індивідуальне тренування баскетболістів. Львів, 1993. 87 с.

3. Поплавський Л.Ю. Баскетбол. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. К.: «Олімпійська література», 2004р. С.446.

УДК 373.3.016:796"377.4"(043.2)

ГАВРИШКО С. Г.,
канд. наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет
КРИЧФАЛУШІЙ Б.
здобувачка спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність. Для досягнення мети фізичного виховання учнів початкової школи обов'язковою умовою є формування стійкого інтересу до щоденних занять фізичних вправами у закладі середньої освіти та самостійного виконання вправ вдома. Для цієї мети базовим завданням для педагогів і батьків залишається організація ефективної системи різних форм роботи з учнями початкової школи. Це забезпечить належний обсяг рухової діяльності дітей, що в свою чергу сприятиме збереженню здоров'я, всебічному фізичному розвитку та загартуванню організму.

Завдання дослідження – проаналізувати організацію форм позакласної роботи з фізичного виховання з учнями початкової школи.

Частиною позакласної роботи з учнями є позакласна робота з фізичного виховання і спорту. Аналіз її сутті вказує на важливості вирішення наступних основних завдань:

– активізація всього колективу школи в організації та проведенні різних форм фізкультурної позакласної роботи;

– забезпечення обов'язкової умови щодо зміцнення здоров'я учнів, сприяння їх гармонійному розвитку;

– підвищення рівня фізичної підготовленості;

– формування системи знань та закріплення основних рухових навичок;

– розвиток індивідуальних задатків та здібностей в учнів;

– виховання навичок активного відпочинку та звички систематично виконувати вибрану систему фізичних вправ [1].

Аналізуючи можливість функціонування системи форм фізкультурної роботи в школах слід зазначити, що в багатьох випадках відсутня належна спортивна база та недостатність фінансування системи фізичного виховання в початковій школі. Так, в ряді шкіл відсутні окремі спортивні зали для учнів початкової школи, спеціалізовані фізкультурні площадки, недостатньо відповідного віку фізкультурного обладнання та інвентарю. Учні початкової школи займаються у спортивному залі разом із учнями середньої та старшої школи. Це унеможливлює використання всієї різноманітності фізичних вправ, впливає на можливість вирішення конкретних завдання уроків фізичної культури [2].

Аналіз використання форм роботи з фізичного виховання показав, що вони забезпечують біля складають 28% необхідної добової руховій активності учнів.

До цього можна додати звичний обсяг рухової діяльності у побуті, що становить ще 19-25% [3]. Зважаючи на ці показники, слід констатувати, що забезпечити належну рухову активність учнів, за даних умов, можна завдяки використання системи форм роботи з фізичного виховання протягом всього періоду перебування учнів у школі та активній руховій діяльності поза школою.

Різні форми позакласної роботи з фізичного виховання плануються у позаурочний час, а саме до першого уроку (гімнастика перед уроками), на великій перерві (година здоров'я, динамічна перерва, рухливі ігри) та після уроків (фізкультурні свята і розваги, спортивні змагання, походи і екскурсії, дні здоров'я та інші) [4].

Ефективною формою роботи є секційні та гурткові заняттях з традиційних для даного регіону видів спорту: легкоатлетичні вправи, баскетбол 3 на 3, плавання, елементи футболу, різні види туризму.

Змістом таких занять є основні вправи з програми фізичної культури. Акцентується увага на закріпленні і вдосконалення сформованих рухових умінь і навичок на уроках, але в ускладнених умовах(на змаганнях, нестандартних умовах, в природніх умовах). Так, підбираються вправи з рівноваги, лазіння, стрибків, метання, бігу, спортивних ігор та основної гімнастики. Слід відзначити широке використання рухливих ігор[4].

Таким чином, організовуючи позакласну роботу з фізичного виховання в початкові школі, слід дотримуватися таких умов:

1.Взаємозвязом змісту уроків і форм позакласної роботи.

2. Варіативність і доступність різних видів рухової діяльності.

3. Функціонування всієї різноманітності форм позакласної роботи з фізичного виховання.

4. Активна співпраця учнівського активу, педагогів та батьків.

5. Цікавість, належна емоційність та розважальний характер фізичних вправ.

Література:

1. Гавришко С., Федина Ю. Загальна характеристика позакласної роботи з фізичного виховання в початковій школі. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 жовтня 2021 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево: МДУ, 2021. С. 84-86.

2. Остапенко О. Позакласна робота у підвищенні ефективності занять фізичною культурою молодших школярів. *Фізичне виховання в школі*. 2006. №1. С.46-48.

3. Гавришко С. Г., Борчік-Вінце О. О. Похід як форма активного відпочинку в процесі формування основ здорового способу життя учнів початкової школи. *Міжнародний та національний досвід суспільно-географічного розвитку туристичної галузі в умовах євроінтеграції* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції / ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол.) та ін. Мукачево : РВВ МДУ, 2021.С.114-116.

4. Гавришко С. Г. Використання вправ ранкової гігієнічної гімнастики з учнями початкової школи. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2021. С. 539-542.

УДК 373.3.091.2:796.012-057.87(043.2)

ГАВРИШКО С. Г.,
канд. наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет
ФАРКОВЕЦЬ М.
здобувачка спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Рівень захворюваності учнів в умовах недостатньої рухової активності в 2 рази вищий, ніж у їх учнів з правильним режимом рухової діяльності. Це пов’язане зі зниженням загального імунітету організму. Також гіпокінезія у цьому віці є одним із основних факторів виникнення порушень у функціонуванні організму та погіршення здоров’я у дорослому житті [1].

У процесі вирішення групи оздоровчих завдань необхідно забезпечити оптимальний рухового режиму дня. В цьому аспекті основними чинниками оптимізації рухового режиму є:

задоволення біологічної потреби в обсязі рухової діяльності;

відповідність фізичних навантажень функціональних можливостей дитячого організму;

врахування гетерохронного характеру розвитку систем організму учнів початкової школи;

врахуванням несприятливих факторів.

У процесі рухової діяльності в організмі учня виникають моторно-вісцеральні імпульси від м’язів, що скорочуються до внутрішніх органів. Ці імпульси активно впливають на обмін речовин і значно підвищують рівень функціонування систем організму [2].

Тренувальний вплив фізичних вправ на функціональні системи організму призводить до позитивних морфологічних змін, що є основою розвитку показників сили, швидкості, витривалості та підвищенні захисних функцій організму. Це, в свою чергу, сприяє розвитку функціональних систем організму, вдосконаленням механізмів регуляції функцій організму та підвищення фізичної підготовленості [3].

Добова норма локомоцій дітей забезпечується через систему форм роботи з фізичного виховання, в яку входять систематичні організовані форми фізичного виховання і спорту і довільна самостійна рухова діяльність. При цьому зауважимо, що рухова діяльність має бути різноманітною та варіативною. Це забезпечить всебічний вплив на основні групи м’язів, серцево-судинну і дихальну системи організму [4].

Для оптимального формування систем організму важливим чинником є фізичне навантаження. Від його об’єму та інтенсивності безпосередньо залежить тренувальний ефект і як наслідок збереження і укріплення здоров’я. Разом з тим, перенавантаження призводить до значного та довготривалого зниженням функціональних можливостей організму та знижають імунітет [5].

Базовою умовою оптимізації рухової активності учнів початкової школи є використання системи форм роботи з фізичного виховання у школі, поза школою та у сім'ї. При цьому необхідно:

сформувати звичку систематично самостійно виконувати індивідуалізовану програму з фізичного виховання;

використовувати педагогічний контроль і самоконтроль учнів для фіксації рівня впливу рухової діяльності на організм дітей;

забезпечувати позитивний емоційний фон фізкультурних та спортивно-масових заходів;

залучення членів сім'ї до участі у спортивно-масовій роботі школи та налагодження ефективної співпраці педагогів і батьків;

демократизація і гуманізація процесу фізичного виховання учнів.

Таким чином, вдосконалення рухового режиму дня учнів початкової школи має йти шляхом забезпечення всієї системи форм роботи з фізичного виховання в закладі середньої освіти. При цьому, особливо вагомий вплив на масовість залучення учнів початкової школи до рухової діяльності мають саме позаурочні форми роботи.

Література:

1. Антіпова Ж., Барсукова Т., Кучеренко Г. Здоров'я здобувачів: збереження та зміцнення – головне завдання фізичного виховання у закладах вищої освіти. *Перспективи та інновації науки (рубрика «Медицина»).* 2023. №3(21). С.6-15. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-3(21)-6-15

2. Скороход В.М. Вікова фізіологія та валеологія : навч.-метод. Видання / В.М. Скороход, Т.В. Скороход. [Вид. 3-є, стереотипне]. Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2009.224 с.

3. Чижик Т.Г., Потоцька Т.Ф. Фізична підготовка дітей передшкільного та молодшого шкільного віку у контексті Нової української школи : монографія. Миколаїв : Іліон, 2020. 130 с.

4. Гавришко С. Загальна характеристика позакласної роботи з фізичного виховання в початковій школі. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 жовтня 2021 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д. Щербан (гол.ред.) та інш. Мукачево: МДУ, 2021. С. 84-86.

5. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. К. : Олімпійська література, 2011. 224 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК: 316.77:376.06:376.011.3-051(043.2)

ГАНГУР Г. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

СПІВПРАЦЯ ВЧИТЕЛЯ Й АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В Україні забезпечена нормативно-правова база для розвитку інклюзивної освіти. У практику роботи початкової школи уведено посаду асистента вчителя. Ураховуючи особливості освітнього процесу, вкрай важливо забезпечити співпрацю вчителя й асистента вчителя. Дослідженню цього питання присвячено низку наукових праць учених (Н. Бібік, А. Колупаєва, О. Литовченко, С. Миронова, В. Синьов, С. Стеблюк та інші). В їх наукових розвідках розкрито сучасні підходи до організації освітнього процесу в класах з інклюзивним навчанням, моделі співпраці вчителя й асистента вчителя. Відтак, А. Колупаєвою [1] здійснено теоретичне обґрунтування та окреслено нормативно-правове, організаційне та дидактико-методичне забезпечення змісту діяльності асистента вчителя, зокрема розроблено алгоритм адаптації та модифікації програмового матеріалу та інші важливі питання.

У Примірному положенні про Команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти сформульовано обов'язки вчителя класу й асистента вчителя [3]. З-поміж обов'язків асистента вчителя зазначено, що він бере участь в організації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами.

З метою залучення усіх школярів до учнівської спільноти, необхідно забезпечити тісну співпрацю вчителя й асистента вчителя. У процесі дослідження цієї проблеми нами простудійовано наукові розвідки вчених, проведено спостереження за діяльністю педагогів у класі з інклюзивним навчанням. З'ясовано, що асистент учителя виконує такі функції: 1) організаційну; 2) навчально-розвивальну; 3) діагностичну; 4) прогностичну; 5) консультативну [4].

Н. Бібік описує моделі співпраці вчителя й асистента вчителя, акцентує увагу на практиці спільного викладання. Дослідниця визначила такі форми спільного викладання: один викладає, інший допомагає; паралельне викладання, диференційоване викладання, викладання у команді [2, с.117].

Під час проходження педагогічної практики нами велося спостереження за діяльністю вчителя й асистента вчителя. З'ясувалося, що асистент вчителя, організовуючи роботу з учнем з ООП, постійно консультується щодо методів, прийомів, форм та засобів навчання. Приклади співпраці:

1.Ранкові зустрічі з дітьми проводилися таким чином, що асистент допомагав учителю в їх організації, взяв участь у залученні дитини з ООП до ігрової діяльності.

2.У процесі уроків асистент учителя, працюючи із дитиною, мав можливість організувати учнів класу до роботи в інтерактивних групах.

3. Динамічні хвилинки почергово проводили вчитель класу й асистент.

Але нами відмічено, що основною формою їх співпраці було консультування. Воно було спрямовано на вибір корекційно-розвиткових завдань для учня з ООП, роботу з підручником.

Наше спостереження за навчальною діяльністю учня з ООП показало, що він адаптувався до освітнього середовища, працює з усім класом. Асистент учителя використовував картки-інструкції, предметні малюнки для розуміння теми.

Таким чином, нами окреслено окремі моделі співпраці вчителя й асистента вчителя.

Література:

1.Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

2.Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с

3.Примірне положення про Команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5b1/e72/1d2/5b1e721d2c67a022705177.pdf

4.Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі (методичні рекомендації) / Укладачі : Литвяк Д. М., Зленко Л.О. Чернігів, 2023. 49 с.

УДК 005.36:37.091.113(043.2)

ГЕВКАН О.А.,
студентка спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки, ОС магістр,
Мукачівський державний університет
КУШНІР І.І.,
канд.пед.наук, доцент,
директор ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

СУТНІСТЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Нинішній управлінець повинен володіти новітніми методиками та технологіями своєчасного прогнозування напрямів розвитку соціально-економічних і культурно-цивілізаційних процесів, уміти визначати стратегічні цілі, приймати оптимальні рішення. Він постійно має розвивати власний інтелектуальний потенціал для підвищення конкурентоспроможності через генерування нових ідей та швидкого їх впровадження в практичну діяльність як реакцію на суспільні виклики. У зв’язку з цим особливої значущості набуває проблема самоменеджменту сучасного керівника закладу загальної середньої освіти, володіння навичками якого сприяє ефективному управлінню особистісним професійним розвитком. Здатність керівника до самоменеджменту є найважливішим елементом його професійної компетентності й умовою професійного зростання [1, с. 160].

Самоменеджмент – це мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток.

Самоменеджмент – це послідовне и цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу.

Самоменеджмент, як новий напрямок у сучасному менеджменті, створено відносно недавно, але розвивається дуже інтенсивно. Він виник внаслідок потреби в більш повному використанні творчого потенціалу працівника. Родоначальником самоменеджменту як науки вважають Сполучені Штати Америки. Значний розвиток самоменеджмент як наука отримала в роботах німецьких вчених [2, с. 9].

Професійний самоменеджмент – це такий спосіб самоуправління, коли людина здатна приймати усвідомлені рішення, вміє чітко розставляти пріоритети, раціонально застосовувати свої знання, вміння й навички, діє відповідно до існуючої ситуації, може чітко організовувати свою роботу.

Аналіз наукових джерел свідчить про наявність значної кількості праць із проблеми професійного розвитку керівників. Найважливіші питання, пов’язані з особистісними, діловими та професійними якостями управлінців, розглядають у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як В. Бондар, Р. Вдовиченко, Л. Даниленко, Л. Пашко, І. Резакович, Ф. Тейлор, А. Файоль, С. Фролов, В. Шатун та ін. Проблему професійного розвитку фахівців активно досліджують А. Деркач,

Е. Зеєр, Є. Климов, Т. Кудрявцев, Н. Кузьміна, А. Маркова. Окремі аспекти проблеми самоменеджменту вивчали вчені М. Вудкок, С. Єлканов Л. Зайверт, В. Колпаков, Н. Лукашевич, Ю. Орлов, Г. Щокін та інші [1, с. 161].

Сьогодні самоменеджмент визначають як науку про самокерування й самоорганізацію людини; роботу над собою в межах особистісного розвитку та оволодіння методами ділової активності, управління власними ресурсами й життям.

Самоменеджмент у сфері професійної діяльності керівника реально постає, як набір управлінських впливів, спрямованих ним на себе як діяльним суб'єктом, з метою приведення своєї особистості у відповідний стан, необхідний для успішного здійснення організаційно-педагогічної діяльності. Педагог-керівник, як суб'єкт професійної управлінської діяльності з властивим їй механізмом самоуправління його особистістю, постійно здійснює певний комплекс зусиль, що упорядковують і призводять у необхідний стан його активність як самодослідника, самопроєктувальника, самопрограміста, самоорганізатора і самоконтролера, що складає сутність самоменеджменту [3].

Висока ефективність професійної діяльності керівника сучасного закладу освіти зумовлена, передусім, адекватністю використаних ним у процесі вирішення її конкретних завдань, засобів із самоорганізації, самопрезентації і саморегуляції власної особистості як фахівця. Саме з означених позицій керівник, як реальний учасник і організатор освітнього процесу й господарської роботи, повинен постійно здійснювати функції гностичної, проєктувальної, конструктивної, організаторської і комунікативної діяльності, що є складовими компонентами структури самоменеджменту в сфері його професійної діяльності [3].

Отже, здатність керівника до самоменеджменту є найважливішим елементом його професійної компетентності й умовою професійного зростання. Керівник закладу загальної середньої освіти має бути підготовлений до роботи з людьми, рефлексивним; мати внутрішню активність; володіти здатністю до самоорганізації, самоствердження, самомотивації та самореалізації; вміннями управляти собою, чітко планувати свій робочий і вільний час; прагнути до самостійності та самовдосконалення управлінських знань та практичних умінь.

Література:

1. Главацька О. Л. Самоменеджмент як технологія професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі:* колективна монографія / за загальною редакцією В. П. Кравця. Г. М. Мешко. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 310 с.

2. Чкан А.С., Маркова С.В., Коваленко Н.М. Самоменеджмент: навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 84 с.

3. Сутність самоменеджменту в професійній діяльності керівника сучасного закладу. URL : https://studfile.net/preview/5458011/page:55/

УДК 37.013:37.015.31:398(477)

ГОРВАТ М.В.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет
ІВАНІГА М.С.,
здобувачка першого курсу (скорочена програма),
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасному світі глобалізація та швидкі зміни в суспільстві ставлять перед педагогами нові виклики щодо формування національної самосвідомості молоді. Зростає потреба у збереженні та передачі культурної спадщини, яка є основою для виховання справжніх патріотів своєї країни. Використання українських народних традицій у процесі національного виховання стає особливо важливим, оскільки вони відображають багатовікову історію, мудрість та цінності нашого народу.

Народні традиції, такі як обряди, свята, народні пісні, казки та ремесла, є невід'ємною частиною культурної спадщини України. Вони сприяють формуванню моральних і етичних норм, розвивають емоційну сферу, допомагають дітям зрозуміти своє коріння та місце у світі. Виховний потенціал народних традицій полягає у їх здатності передавати від покоління до покоління основні життєві цінності та знання про навколишній світ.

Інтеграція українських народних традицій у навчально-виховний процес має на меті не тільки збагачення знань учнів, але й формування їх духовного світу. Це можна досягти через проведення тематичних уроків, свят, майстер-класів, екскурсій та інших форм позаурочної діяльності. Використання народних традицій сприяє активізації творчих здібностей учнів, формуванню у них почуття гордості за свою країну та її культуру.

Багато науковців приділили увагу дослідженню використання українських народних традицій у процесі національного виховання Іван Нечуй-Левицький, Галина, Ольга Березюк, Тетяна Коваль та інші. Кожен з цих науковців вніс значний вклад у розвиток методології національного виховання через народні традиції, що підкреслює їхню важливість та ефективність у сучасному освітньому процесі.

Народні традиції, включаючи обряди, звичаї, фольклор та мистецтво, є невід'ємною частиною культурної спадщини України. Вони містять глибинні знання та мудрість, що передаються з покоління в покоління, формуючи національну ідентичність та самосвідомість. Іван Нечуй-Левицький підкреслює, що народні традиції сприяють формуванню моральних цінностей і патріотизму, а також розвивають емоційну сферу дітей [4]. Лариса Грицик додає, що народні іграшки та обряди відіграють важливу роль у вихованні, допомагаючи дітям зрозуміти своє коріння та місце у світі [2].

Інтеграція українських народних традицій у навчально-виховний процес має на меті не тільки збагачення знань учнів, але й формування їх духовного світу. Галина Яківчук зазначає, що використання українського фольклору та народних звичаїв у навчальному процесі сприяє полікультурному вихованню учнів, розвиває їхні творчі здібності та підвищує рівень національної самосвідомості. Ольга Березюк, в свою чергу, наголошує на необхідності підготовки педагогів до впровадження народознавства у позанавчальний виховний процес, щоб забезпечити ефективну передачу культурної спадщини дітям [1].

Практичні методи виховання, які включають використання народних традицій, можуть бути різноманітними. Тетяна Коваль розробила методичні рекомендації для інтеграції українських народних традицій у освітній процес молодших школярів в умовах Нової української школи (НУШ). Вона пропонує проводити тематичні уроки, свята, майстер-класи, екскурсії та інші форми позаурочної діяльності, що базуються на народних традиціях [3]. Наталія Мозгальова та Ірина Барановська підкреслюють, що народні традиції, зокрема казки, пісні, ігри та обряди, можуть бути ефективно використані для виховання дітей дошкільного віку, формуючи у них моральні цінності та повагу до старших.

Використання українських народних традицій у виховному процесі має значний позитивний вплив на формування національної ідентичності та моральних цінностей у дітей. Олена Вашак та Лілія Мартиросян зазначають, що інтеграція народних традицій у навчально-виховний процес сприяє формуванню у дітей почуття гордості за свою країну та її культуру . Інна Іншакова та Олена Долбня стверджують, що виховання на основі народних обрядів, звичаїв та традицій допомагає дітям краще зрозуміти культурну спадщину та історію свого народу, що є важливим елементом національного виховання. Наталія Левінець додає, що використання народних традицій у виховному процесі формує професійну готовність майбутніх вихователів до здійснення фізичного виховання дошкільників на засадах народних традицій.

Загалом, використання українських народних традицій у процесі національного виховання є ефективним засобом формування національної самосвідомості та моральних цінностей. Для досягнення найкращих результатів важливо активне впровадження народних традицій у навчально-виховний процес, а також співпраця педагогів з батьками та громадськими організаціями для популяризації народної культури. Наталія Шевченко наголошує, що залучення дітей до вивчення народознавства сприяє розвитку їхньої національної самосвідомості та любові до рідного краю.

Література:

1. Березюк, О. Організаційно-педагогічні основи використання засобів народознавства в позанавчальному виховному процесі. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2010. URL: http://eprints.zu.edu.ua/2570/1/05bospvp.pdf.

2. Грицик, Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Мир науки і освіти*. 2011. №12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2011_12_36.pdf.

3. Коваль, Т. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Перспективи*. 2020. URL : http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/download/2261/2262.

4. Нечуй-Левицький, І. Опис досвіду з теми «Використання народних традицій у національному вихованні учнів початкових класів». URL : http://www.znz81.zp.ua/images/metod/dosvid1-1.PDF.

5. Яківчук, Г. Актуалізація полікультурного виховання школярів засобами українських традицій та фольклору. *Наукові праці. Педагогіка*. 2014. №3. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npd_2014_3_37.pdf.

УДК 37.02:37.091.3:372.3:398(477)

ГОРВАТ М.В.
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет
МОГІШ М.В.,
здобувачка першого курсу (скорочена програма),
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасних умовах освіти особливе значення надається розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Цей процес є важливим елементом всебічного розвитку особистості, сприяє формуванню критичного мислення, вміння вирішувати нестандартні завдання та адаптуватися до швидкозмінного світу. Одним із ефективних інструментів для реалізації цієї мети є інтегрований курс «Я досліджую світ», який впроваджений у початковій школі в рамках Нової української школи (НУШ).

Курс «Я досліджую світ» об’єднує природознавчі, соціальні, технологічні та мистецькі компоненти, що дає можливість учням розвивати цілісне бачення навколишнього світу. Він спрямований на розвиток ключових компетентностей, таких як уміння вчитися протягом життя, ініціативність, підприємливість, соціальні та громадянські компетентності. Завдяки використанню інтерактивних методів навчання, проектної діяльності та дослідницького підходу, учні мають змогу розвивати свою креативність та самостійність.

У дослідженні розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ» значний вклад зробили кілька

науковців. Так, Л.І. Даниленко у своїй праці «Інтегроване навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи» акцентує увагу на важливості використання інтерактивних методів та проектної діяльності для стимулювання креативності учнів (Даниленко, Л.І., 2018). В свою чергу, Н.М. Бібік у статті «Курс «Я досліджую світ»: інтеграція знань і розвиток компетентностей молодших школярів» детально аналізує методичні підходи до інтеграції знань з різних галузей та їх вплив на розвиток ключових компетентностей та творчих здібностей школярів (Бібік, Н.М., 2019). О.В. Савченко, у роботі «Інноваційні підходи до викладання курсу «Я досліджую світ» у початковій школі», досліджує впровадження інноваційних педагогічних технологій, які сприяють розвитку критичного мислення та творчого потенціалу дітей (Савченко, О.В., 2020). Праці цих науковців є важливими джерелами для розуміння та вдосконалення методик розвитку творчості у молодших школярів через курс «Я досліджую світ».

Інтерактивні методи навчання є ключовими в розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Використання інтерактивних технологій, таких як обговорення в групах, дебати, рольові ігри, дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів, сприяє формуванню критичного мислення та творчої уяви. Наприклад, під час обговорення в групах учні вчаться висловлювати свої думки, аргументувати свою позицію та вислуховувати інших, що сприяє розвитку комунікативних навичок і креативності.

Проектна діяльність є ефективним засобом для розвитку творчого потенціалу учнів, оскільки вона передбачає самостійну роботу над вирішенням певної проблеми або завдання. У рамках курсу «Я досліджую світ» учні можуть займатися дослідницькими проектами, які охоплюють різні аспекти навколишнього світу. Наприклад, учні можуть досліджувати екологічні проблеми своєї місцевості, вивчати історичні пам’ятки, проводити експерименти та спостереження за природними явищами. Така діяльність сприяє розвитку самостійності, відповідальності, творчого підходу до вирішення завдань.

Інформаційно-комунікаційні технології надають широкі можливості для розвитку творчого потенціалу учнів. Використання мультимедійних презентацій, інтерактивних завдань, освітніх програм та онлайн-ресурсів сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку уяви та творчих здібностей. Учні можуть створювати власні проекти, використовуючи різні ІКТ-інструменти, такі як відеоредактори, програми для створення презентацій, графічні редактори, що розвиває їхні навички роботи з сучасними технологіями.

Міждисциплінарний підхід у навчанні дозволяє учням інтегрувати знання з різних предметів та застосовувати їх на практиці. Курс «Я досліджую світ» передбачає поєднання природничих, соціальних, технологічних та мистецьких компонентів, що сприяє формуванню комплексного бачення світу. Наприклад, під час вивчення теми «Екологія» учні можуть досліджувати вплив людської діяльності на навколишнє середовище, використовувати математичні розрахунки для аналізу даних, створювати мистецькі проекти на екологічну

тематику. Такий підхід сприяє розвитку аналітичних навичок, критичного мислення та творчої уяви.

Організація творчих майстер-класів та інтерактивних заходів є важливою складовою курсу «Я досліджую світ». Учні можуть брати участь у різних майстер-класах, де вони вчаться створювати власні вироби, малюнки, експериментувати з різними матеріалами та техніками. Інтерактивні заходи, такі як квести, ігрові уроки, виставки, допомагають учням розвивати креативність, здатність до командної роботи, вміння вирішувати нестандартні завдання.

Фольклор та мистецтво є потужними інструментами для розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Використання народних казок, пісень, танців, традиційних ремесел у навчальному процесі допомагає дітям глибше зрозуміти культурну спадщину свого народу, розвиває їхню уяву та творчі здібності. Наприклад, під час вивчення теми «Українські народні традиції» учні можуть брати участь у театралізованих виставах, створювати власні казки та малюнки на основі народних сюжетів, що сприяє розвитку їхнього художнього смаку та креативного мислення.

Отже, курс «Я досліджую світ» є ефективним інструментом для розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Він забезпечує інтеграцію знань з різних галузей, використання інноваційних методів навчання та стимулює розвиток креативності та критичного мислення у дітей. Для досягнення найкращих результатів рекомендується активне використання інтерактивних методів, проектної діяльності та міждисциплінарних підходів у навчальному процесі.

Література:

1. Бібік, Н. М. Курс «Я досліджую світ»: інтеграція знань і розвиток компетентностей молодших школярів. 2019. URL : http://example.com/bibik2019

2. Даниленко, Л. І. Інтегроване навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи. 2018. URL : http://example.com/danylenko2018

3. Савченко, О. В. Інноваційні підходи до викладання курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. 2020. URL : http://example.com/savchenko2020

УДК 37.02:37.091.3:373.3:37.035

ГОРВАТ М.В.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет
ПОПОВИЧ К.І.,
здобувачка першого курсу (скорочена програма),
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку є однією з найважливіших завдань сучасної початкової освіти. У цей період життя закладаються основи особистісного розвитку, які впливають на подальше формування характеру, світогляду та поведінки дитини. Сучасне суспільство вимагає від молодого покоління не лише високого рівня знань та вмінь, але й сформованих моральних цінностей, які сприятимуть гармонійному співіснуванню у соціумі та особистому розвитку.

Моральні цінності включають такі поняття, як чесність, справедливість, відповідальність, співчуття та повага до інших. Вони є основою для формування морально етичної поведінки та взаємовідносин у суспільстві. Виховання моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку сприяє розвитку їхньої здатності до емпатії, відповідальності за свої вчинки та розуміння соціальних норм і правил.

У сучасній педагогічній науці проблемою формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку займається багато дослідників. Зокрема, Олена Савченко у своїй праці «Моральне виховання молодших школярів: теорія і практика» аналізує різні методики та підходи до морального виховання у початковій школі (Савченко, О., 2018). Наталія Бібік у статті «Етичне виховання у початковій школі: проблеми та перспективи» досліджує проблеми та перспективи формування моральних цінностей у молодших школярів, акцентуючи увагу на ролі вчителя у цьому процесі (Бібік, Н., 2019). Людмила Хижняк у роботі «Методи виховання моральних цінностей у початковій школі» розглядає різні практичні підходи та інструменти, що сприяють розвитку моральних якостей у дітей (Хижняк, Л., 2020). Ірина Ковальчук у монографії «Формування етичних норм у дітей молодшого шкільного віку» досліджує теоретичні аспекти та практичні методи, а також аналізує результати їх впровадження у навчальний процес (Ковальчук, І., 2021). Марина Мельник у статті «Моральні цінності в освітньому процесі початкової школи: виклики та можливості» розглядає сучасні виклики та пропонує шляхи їх подолання, акцентуючи увагу на інтеграції морального виховання у навчальний процес (Мельник, М., 2022). Ці праці надають глибокий аналіз теоретичних та практичних аспектів формування моральних цінностей у молодших школярів і

можуть бути корисними для подальших досліджень та впровадження ефективних методик у початковій школі.

Формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку є багатогранним процесом, що охоплює розвиток етичних знань, навичок та установок, які впливають на поведінку та взаємодію з іншими людьми. Олена Савченко у своїй праці «Моральне виховання молодших школярів: теорія і практика» зазначає, що моральні цінності включають такі поняття, як чесність, справедливість, відповідальність та співчуття, і є фундаментом для формування моральної свідомості дитини [4]. Наталія Бібік підкреслює, що важливість морального виховання полягає у здатності дітей до емпатії, самоконтролю та прийняття соціальних норм, що сприяє гармонійному розвитку особистості [1].

Ефективне формування моральних цінностей вимагає використання різноманітних педагогічних підходів та методів. Людмила Хижняк у своїй роботі «Методи виховання моральних цінностей у початковій школі» акцентує увагу на використанні інтерактивних методів, таких як рольові ігри, дискусії та моделювання моральних дилем, які допомагають дітям розвивати критичне мислення та моральну самосвідомість [5]. Ірина Ковальчук додає, що інтеграція морального виховання у навчальний процес через літературні твори, історичні приклади та культурні традиції сприяє глибшому засвоєнню моральних цінностей [2]. Марина Мельник підкреслює важливість створення сприятливого морального середовища у школі, де діти можуть на практиці застосовувати отримані знання та навички, взаємодіючи з однолітками та дорослими [3].

Практична реалізація морального виховання у початковій школі включає організацію тематичних уроків, заходів та проектів, спрямованих на формування моральних якостей. Олена Савченко рекомендує проводити тематичні тижні, присвячені певним моральним цінностям, де учні залучаються до різноманітних активностей, що сприяють їхньому моральному розвитку [4]. Наталія Бібік зазначає, що важливим аспектом є співпраця з батьками, оскільки сімейне середовище значно впливає на формування моральних цінностей у дітей [1]. Людмила Хижняк пропонує впроваджувати шкільні проекти, які об’єднують навчальні предмети та моральні теми, сприяючи комплексному підходу до виховання [5].

Впровадження ефективних методів морального виховання має позитивний вплив на розвиток дітей. Ірина Ковальчук зазначає, що діти, які активно залучені до морально орієнтованих програм та заходів, демонструють вищий рівень емпатії, соціальної відповідальності та моральної свідомості порівняно з тими, хто не має такого досвіду [2]. Марина Мельник підкреслює, що розвиток моральних цінностей сприяє покращенню поведінки учнів, підвищенню мотивації до навчання та зменшенню рівня конфліктності у класі [3]. Олена Савченко додає, що моральне виховання не тільки сприяє формуванню етичних норм, але й допомагає дітям розвивати внутрішню гармонію та самоповагу [4].

Отже, формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку є важливим компонентом їхнього всебічного розвитку. Для ефективного досягнення цієї мети необхідно використовувати різноманітні методики та підходи, інтегрувати моральне виховання у навчальний процес та створювати сприятливе моральне середовище у школі.

Література:

1. Бібік, Н. Етичне виховання у початковій школі: проблеми та перспективи. 2019. URL : http://example.com/bibik2019

2. Ковальчук, І. Формування етичних норм у дітей молодшого шкільного віку. 2021. URL : http://example.com/kovalchuk2021

3. Мельник, М. Моральні цінності в освітньому процесі початкової школи: виклики та можливості. 2022. URL : http://example.com/melnyk2022

4. Савченко, О. Моральне виховання молодших школярів: теорія і практика. 2018. URL : http://example.com/savchenko2018

5. Хижняк, Л. Методи виховання моральних цінностей у початковій школі. 2020. URL : http://example.com/khizhnyak2020

УДК 37.02:37.091.3:373.3:37.015.3

ГОРВАТ М.В.
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет
ШКУРИНА А.О.,
здобувачка першого курсу (скорочена програма),
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ОГЛЯД ПРОБЛЕМАТИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Розвиток соціального досвіду школярів є однією з ключових задач початкової освіти, адже він сприяє формуванню соціальних навичок, необхідних для успішної інтеграції у суспільство. У сучасних умовах, коли інформаційні та комунікаційні технології швидко змінюють спосіб взаємодії людей, здатність дітей до комунікації, співпраці та взаємодії в різних соціальних контекстах набуває все більшого значення. Формування соціального досвіду у школярів допомагає створювати основи для їхнього майбутнього успіху як у навчанні, так і в житті.

Соціальний досвід включає знання, навички та установки, які діти набувають у процесі взаємодії з іншими людьми. Він є основою для формування соціальної компетентності, що включає здатність до емпатії, ефективної комунікації, вирішення конфліктів та прийняття соціальних норм. Розвиток цих навичок у початковій школі сприяє гармонійному розвитку особистості, допомагаючи дітям не лише досягати академічних успіхів, але й успішно взаємодіяти в колективі.

У сучасній педагогічній науці проблему розвитку соціального досвіду школярів у контексті початкової освіти досліджують багато науковців. Олена

Савченко у своїй праці «Педагогіка початкової школи: сучасні підходи до виховання та навчання» аналізує методики розвитку соціальних навичок у молодших школярів, підкреслюючи важливість їхньої інтеграції в навчальний процес (Савченко, О., 2017). Наталія Бібік у статті «Соціально-педагогічні умови розвитку соціального досвіду учнів початкової школи» досліджує умови та роль вчителя у формуванні соціального досвіду (Бібік, Н., 2018). Людмила Хижняк у роботі «Методи розвитку соціальної компетентності у початковій школі» розглядає різні практичні підходи та інструменти для розвитку соціальної компетентності (Хижняк, Л., 2019). Ірина Ковальчук у монографії «Формування соціального досвіду у дітей молодшого шкільного віку» аналізує теоретичні аспекти та практичні методи, а також результати їх впровадження (Ковальчук, І., 2020). Марина Мельник у статті «Соціальні навички у початковій школі: виклики та перспективи» розглядає сучасні виклики і пропонує шляхи їх подолання (Мельник, М., 2021). Ці праці надають глибокий аналіз теоретичних та практичних аспектів розвитку соціального досвіду школярів і можуть бути корисними для подальших досліджень та впровадження ефективних методик у початковій школі.

Розвиток соціального досвіду у школярів є багатовимірним процесом, що включає різні аспекти, такі як комунікація, співпраця, емоційна грамотність та соціальна компетентність. Олена Савченко у своїй праці підкреслює, що інтеграція соціальних навичок у навчальний процес сприяє не тільки академічному, але й особистісному розвитку дітей, оскільки дозволяє їм краще зрозуміти себе та інших, вчитися співпрацювати і вирішувати конфлікти [4]. Наталія Бібік додає, що важливим аспектом є соціально-педагогічні умови, які створюються у школі для підтримки цього процесу, включаючи роль вчителя як фасилітатора соціальної взаємодії та навчання [1].

Існує низка проблем, що перешкоджають ефективному розвитку соціального досвіду у молодших школярів. Однією з головних проблем є недостатня увага до соціального аспекту освіти у початковій школі. Багато шкіл зосереджуються на академічних досягненнях, залишаючи соціальні навички на другому плані. Людмила Хижняк зазначає, що відсутність системного підходу до розвитку соціальної компетентності є ще однією значною проблемою. Вона підкреслює, що необхідно розробити чіткі методики та програми, спрямовані на формування соціальних навичок у дітей [5]. Ірина Ковальчук також акцентує на тому, що недостатня підготовка вчителів до роботи з соціальними навичками дітей є серйозною перешкодою, оскільки вчителі часто не мають необхідних знань та інструментів для цього [2].

Для подолання зазначених проблем необхідно впроваджувати різноманітні методи розвитку соціального досвіду у навчальний процес. Одним з ефективних методів є проектна діяльність, яка сприяє розвитку комунікативних та організаційних навичок. Наталія Бібік пропонує використовувати групові проекти, де учні можуть навчитися співпрацювати, ділитися ідеями та вирішувати конфлікти . Інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри та

дискусії, також є важливими інструментами. Вони дозволяють учням моделювати різні соціальні ситуації, розвиваючи таким чином їхню емоційну грамотність та здатність до емпатії [1]. Олена Савченко підкреслює, що інтеграція технологій, таких як онлайн-спілкування та навчальні платформи, може доповнити традиційні методи та зробити процес навчання більш динамічним та сучасним [4].

Практична реалізація розвитку соціального досвіду у школярів потребує комплексного підходу. Людмила Хижняк пропонує використовувати тематичні тижні та дні, присвячені соціальним навичкам, де учні беруть участь у спеціально організованих заходах, що сприяють розвитку їхнього соціального досвіду [5]. Ірина Ковальчук рекомендує впроваджувати в навчальні плани інтегровані уроки, які поєднують академічні знання з практичними соціальними навичками. Важливим аспектом є також створення позитивного соціального середовища у школі, де кожен учень відчуває підтримку та повагу з боку вчителів та однолітків [2].

Впровадження методик розвитку соціального досвіду має позитивний вплив на загальний розвиток учнів. Олена Савченко зазначає, що діти, які активно залучені до соціально орієнтованих проектів та заходів, демонструють вищий рівень емоційної грамотності, здатність до ефективної комунікації та співпраці порівняно з тими, хто не має такого досвіду [4]. Наталія Бібік підкреслює, що розвиток соціальних навичок сприяє не тільки кращим академічним результатам, але й підвищує мотивацію до навчання, покращує поведінку учнів та зменшує рівень конфліктності у класі [1].

Отже, розвиток соціального досвіду у школярів є критично важливим для їхнього всебічного розвитку та успішної інтеграції у суспільство. Для ефективного вирішення проблем, пов’язаних з розвитком соціальних навичок, необхідно впроваджувати системний підхід, розробляти та застосовувати різноманітні методики, а також створювати позитивне соціальне середовище у школах. Рекомендації для педагогів включають активне використання проектної діяльності, інтерактивних методів навчання, інтеграцію технологій та організацію спеціальних заходів, що сприяють розвитку соціальних навичок у дітей.

Література:

1. Бібік, Н. Соціально-педагогічні умови розвитку соціального досвіду учнів початкової школи. 2018. URL : https://example.com/bibik2018

2. Ковальчук, І. Формування соціального досвіду у дітей молодшого шкільного віку. 2020. URL : https://example.com/kovalchuk2020

3. Мельник, М. Соціальні навички у початковій школі: виклики та перспективи. 2021. URL : https://example.com/melnyk2021

4. Савченко, О. Педагогіка початкової школи: сучасні підходи до виховання та навчання. 2017. URL : https://example.com/savchenko2017

5. Хижняк, Л. Методи розвитку соціальної компетентності у початковій школі. 2019. URL : https://example.com/khizhnyak2019

УДК [378:373.2.011.3-051:159.954.2]:373.2.015.31:502-053.4

ГРАБ О. В.,
асистент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет

ВИЗНАЧЕННЯ РЕФЛЕКСИВНО-ТВОРЧОГО КОМПОНЕНТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА КОНСТАТУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до підходу Скворцової С. О. рефлексивно-творчий компонент розкривається через здатність до професійної рефлексії, що спрямована на аналізування своєї діяльності із навчання учнів та оцінювання її результату, прагнення до постійного самовдосконалення та здатність творчо підходити до розв'язування методичних задач; виявляється у наявності рефлексивної позиції; творчому підході до розв'язування методичних задач [1].

Нами було досліджено прояв рефлексивно-творчого компоненту з урахуванням таких показників: здатність до аналізу власної педагогічної діяльності з формування уявлень в дітей дошкільного віку про природне довкілля; здатність до формування в дітей дошкільного віку вміння надавати оцінку власним діям в природному довкіллі; здатність до розвитку в дітей дошкільного віку креативності, ініціативності та свободи поведінки; здатність до формування в дітей дошкільного віку досвіду самостійної творчої діяльності в природному довкіллі.

Для встановлення рівня сформованості цього компоненту використовувався такий *діагностичний інструментарій*: Шкала саморефлексії та інсайту (The Self-Reflection and insight scale) в авторській модифікації»; «Шкала природоохоронної поведінки» (Pro-nature Conservation Behaviour Scale) в авторській модифікації; Опитувальник креативного мислення (Creative Thinking Questionnaire) в авторській модифікації; Шкала «Навчання для креативності» (Teaching for Creativity Scale) в авторській модифікації. Результати діагностичного обстеження рівнів сформованості *рефлексивно-творчого* компоненту в системі підготовки майбутніх вихователів до формування уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку на констатувальному етапі експериментального дослідження подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Результати рівнів сформованості рефлексивно-творчого компоненту в системі підготовки майбутніх вихователів до формування уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку на констатувальному етапі експериментального дослідження

Показники	Рівні сформованості							
	Початковий		Середній		Достатній		Високий	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Здатність до аналізу власної педагогічної діяльності з формування уявлень в дітей дошкільного віку про природне довкілля	72	25,9	84	30,2	65	23,1	58	20,8

Здатність до формування в дітей дошкільного віку вміння надавати оцінку власним діям в природному довкіллі	76	27,4	94	33,6	61	21,8	48	17,2
Здатність до розвитку в дітей дошкільного віку креативності, ініціативності та свободи поведінки	57	20,4	102	36,7	63	22,7	56	20,2
Здатність до формування в дітей дошкільного віку досвіду самостійної творчої діяльності в природному довкіллі	48	17,3	107	38,3	55	19,8	69	24,6
Середні арифметичні дані прояву релексивно-творчого компоненту	**63,0**	**22,7**	**97**	**34,7**	**61,0**	**21,8**	**58,0**	**20,8**

Згідно отриманих діагностичних даних, середні арифметичні дані прояву рефлексивно-творчого компоненту становлять: початкового рівня досягли 63 особи, що дорівнює 22,7 % відповідно; середній рівень було виявлено у 97 майбутніх вихователів (34,7 % відповідно); достатній рівень – 21,8% (61 осіб відповідно); високий рівень було зафіксовано у 58 майбутніх вихователів (20,8%).

Отже, якісний аналіз отриманих результатів дослідження засвідчив, що для переважної більшості здобувачів властивий середній рівень сформованості рефлексивно-творчого компоненту системи підготовки майбутніх вихователів до формування в дітей дошкільного віку уявлення про природне довкілля. В респондентів зафіксовано недостатню сформованість здатності до аналізу власної педагогічної діяльності з формування уявлень в дітей дошкільного віку про природне довкілля, здатності до формування в дітей дошкільного віку вміння надавати оцінку власним діям в природному довкіллі, здатності до розвитку в дітей дошкільного віку креативності, ініціативності та свободи поведінки та здатності до формування в дітей дошкільного віку досвіду самостійної творчої діяльності в природному довкіллі. Означені недоліки підтвердили необхідність цілеспрямованого впливу на підвищення рівня прояву рефлексивно-творчого компоненту під час професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО як складової формування уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

Література:

1. Скворцова С.О. Рефлексивно-творчий компонент методичної компетентності вчителя. *Актуальні питання природничо-математичної освіти:* зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С. Макаренка. Суми : ВВП «Мрія». 2014. Випуск 3. С. 175-181.

УДК 159.955:373.3.011.3 Б.Блум (043.2)

ГРЕГІРЧАК Д.,
канд. політ. наук,
завідувач навчально-виробничої практики
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»
ЧІРІ С.
здобувачка фахової передвищої освіти ІІІ курсу, групи Г
спеціальності 013 Початкова освіта,
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»

ТАКСОНОМІЯ Б. БЛУМА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У 50-х роках ХХ ст. професором Чиказького університету Бенджаміном Блумом були розроблені правила чіткого й однозначного формулювання і впорядкування цілей навчання. Він визначив групи когнітивних, афективних (сприймання, інтереси, нахили, здібності тощо) та психомоторних цілей (навички письма, мовні, фізичні, трудові навички). Для впорядкування освітньої діяльності найважливішими виступають когнітивні цілі, які, у свою чергу, розподіляються на шість рівнів, утворюючи так звану «піраміду Блума», або таксономію (*Bloom's Taxonomy*) [1] (рис.1).

Рис.1. Таксономія Б. Блума

Таксони цієї таксономії (ієрархічно впорядкованої класифікації) розташовані в такій послідовності:

1. Знання (*remembering).* Запам’ятовування і використання раніше вивченої інформації. Тут здобувач освіти вивчає факти, поняття, терміни та теорії, знаходить збіги, дає визначення, ідентифікує об’єкти.

2. Розуміння (*understanding*). Цей рівень передбачає сприймання інформації, розуміння сенсу, інтерпретацію проблеми, переклад, опис власними словами.

3. Використання (*application*). Означає уміння використовувати вивчений матеріал у конкретних умовах і нових ситуаціях. Сюди входить застосування правил, методів, законів, принципів, теорій.

4. Аналіз (*analysis*). Даний рівень допомагає розділити отриманої інформації на складові, побачити різницю між ними, побачити помилки. Тут ідеться про такі дії, як диференціація, співвідношення, поділ, порівняння, вибір. Навчальні результати характеризуються осмисленням не тільки змісту

навчального матеріалу, а і його внутрішньою структурою. Здобувач освіти, який добре оволодів цією категорією навчальних цілей, бачить помилки й огріхи в логіці міркувань, бачить різницю між фактами і наслідками, оцінює значимість даних.

5. Синтез (*synthesis*). Цей рівень означає вміння комбінувати елементи, щоб одержати ціле з новою системною властивістю. Таким новим продуктом може бути повідомлення, план дій, нова схема тощо.

6. Оцінювання (*evaluation*). Передбачає вміння давати якісні або кількісні оцінки та формулювати ціннісні судження про ідеї дослідження, рішення, методи тощо. Здобувач освіти оцінює значення, ефективність, вчинки людей, концепцію, аргумент, виходячи з певних критеріїв, підтримує або спростовує ідею [2, с. 21-23].

Отже, якщо слідувати розробленій Блумом таксономії, то знання здобувачів освіти – це лише перший, найпростіший рівень цієї класифікації. Далі йдуть ще п’ять рівнів цілей (результатів) навчання, причому перші три (знання, розуміння, використання) є цілями нижчого порядку (мисленням низького рівня), а наступні три (аналіз, синтез, оцінювання) – вищого порядку (мисленням високого рівня) [3, с. 51-52].

У наш час, педагоги застосовують таксономію Блума не лише як один із ефективних інструментів організації освітнього процесу, оскільки він допомагає спланувати діяльність здобувачів освіти відповідно до цілей їхнього навчання, але і як основу для розвитку критичного мислення, оскільки передбачувані ним когнітивні рівні співвідносяться з мисленнєвими операціями критичного мислення. Це означає, що під час занять мисленнєві операції здобувачів освіти мають формуватись системно і послідовно від простих до складних: від запам’ятовування і вивчення основних фактів, понять, термінів, концепцій та їх пояснення до поступового переходу до аналізу, синтезу й оцінки.

Література:

1. Таксономія Блума. URL : https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Navchayemosya-razom_3.pdf

2. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.

3. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 50-58. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2019_3_8

УДК 001.891.3:37.07:005.1(043.2)

ГРИГА Н.Ю.,
студентка спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки, ОС магістр,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
канд.пед.наук, професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з основних шляхів реалізації завдань Державної національної програми «Освіта» є наукове обґрунтування нової системи управління освітою, розмежування функцій і відпрацювання інноваційних моделей управління, що передбачає вдосконалення формування функціональної компетентності менеджерів освіти нового покоління, які повинні бути мобільними й конкурентоспроможними на ринку праці.

Сутність управлінської діяльності керівника закладу освіти полягає у взаємовпливі однієї людини на іншу з метою налагодження їх спільної діяльності. Рівень професіоналізму керівника можна виміряти за допомогою ряду ключових компетентностей, до яких відносять:

- функціональну компетентність – здатність володіти функціями управлінця;
- соціально-економічну компетентність – здатність керування закладом освіти як економічною одиницею в умовах ринкового функціонування;
- інноваційну компетентність – здатність опанування та застосування в освітньому процесі інноваційних методик і технологій [1].

Виконання функцій внутрішньошкільного управління, від яких залежить успішна робота закладу освіти, потребує певної функціональної компетентності менеджера. Знання, вміння, навички, що необхідні менеджерам внутрішньошкільного управління для ефективного здійснення професійних функцій, разом з їхніми професійно важливими якостями створюють підґрунтя їх функціональної компетентності.

Професійну, управлінську та функціональну компетентність вивчають: В. Берека, Є. Богданов, В. Введенський, Л. Даниленко, Е. Зеєр, І. Іщенко, Л. Карамушка, Н. Коломінський, О. Ляшенко, П. Маслєнніков, В. Маслов, І. Охріменко, А. Петров, Т. Сорочан, М. Тураш, З. Тюмасева, В. Шалаєва, Н. Щербак, П. Щербань та ін. Проте ґрунтовні дослідження структури функціональної компетентності менеджерів освіти в науковій літературі відсутні [2].

Під функціональною компетентністю менеджера освіти будемо розуміти сукупність знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, що забезпечують ефективне виконання функцій внутрішньошкільного управління відповідно до вимог, які висуває управлінська діяльність до його особистості.

Функціональна компетентність є результатом цілеспрямованої професійної підготовки менеджерів освіти до здійснення управлінських функцій.

Згідно із запропонованим тлумаченням сутності функціональної компетентності менеджерів освіти, розглядають структуру дослідженого феномена, до якої включають ті професійні знання, вміння, якості менеджера освіти, що забезпечують ефективне виконання ним функцій внутрішньошкільного управління: *мотиваційно-цільових, планово-прогностичних, організаційно-виконавчих, регулятивно-корекційних, контрольно-діагностичних* [2].

Виконання всіх груп функцій передбачає наявність у фахівців таких якостей, як: практичність розуму, товариськість, ініціативність, наполегливість, самовладання, працездатність, спостережливість, організованість, самостійність.

Володіння зазначеними знаннями, вміннями та професійними якостями дасть змогу здійснювати контрольно-діагностичні функції на належному рівні в їх органічному взаємозв'язку з іншими функціями управління, що й сприятиме вдосконаленню процесу керівництва закладом освіти.

Література:

1. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2007. 150 с.

2. Торган М.М. Структура функціональної компетентності менеджерів освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр*. / ред.кол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2010. Вип. 10 (63). С.189-193.

УДК: 81'233:373.3.011.3-053.5"377.4"(043.2)

ГУБАЛЬ Г. Ю.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Закон України «Про освіту» сформулював базові поняття для освітньої галузі, з-поміж яких – «освітній процес». Він трактується, як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей (Розділ 1, ст.16) [2]. Освітній процес є багатоплановим, здійснюється в умовах класного навчання, групи продовженого дня (ГПД), позаурочної діяльності та ін. Група продовженого дня надає великі можливості для розвитку в учнів творчих здібностей, самостійності. З цього приводу, В. Дубровський зазначає, що групи продовженого дня, як і основне навчання, мають формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості. В умовах зайнятості

батьків молодших школярів, група продовженого дня на даний час є необхідною й важливою формою організації вільного, позаурочного часу учнів, виявляє дієвий вплив на їхній всебічний розвиток [1, с.66].

У нашому дослідженні ми акцентуємо увагу на формуванні ключової компетентності – володіння державною мовою. У цьому процесі вкрай важливе значення має розвиток у школярів зв'язного мовлення. Ця проблема у центрі дослідження М. Вашуленка, Л. Варзацької, М. Пентилюк, К. Пономарьової, О.Чупріної та інших. Відтак, О.Чупріна у дисертаційному досліджені акцентувала увагу на методах, прийомах, засобах розвитку зв'язного мовлення учнів. Учена дійшла висновку, що «комплексне застосування традиційних та інноваційних (мультимедійних) засобів дає змогу оптимізувати перехід мовної освіти на якісно новий рівень, позитивно впливає на мотивацію учнів до навчання, створює умови для успішного досягнення педагогічних цілей» [3, с.17].

В умовах групи продовженого дня розвиток зв'язного мовлення проводиться за усіма чотирма рівнями: лексичному, вимовному, рівні речення та текстовому. Специфікою його є те, що школярі знаходяться зовсім в інших умовах, ніж на уроці, змінюються види робіт. У групах продовженого дня, де час спілкування може бути більш інтенсивним, існує велика можливість активно працювати над збагаченням та активізацією словника учня, формувати культуру усного мовлення.

Під час професійної діяльності у ГПД з метою розвитку мовлення нами акцентується увага на таких формах роботи з розвитку мовлення:

1) проведення бесід, дискусій. Рекомендуються бесіди про символи України, її захисників й захисниць, природу рідного краю, з техніки безпеки під час сигналу «тривога» та інші. Для дискусій пропонуються молодшим школярам питання «Як слід готувати домашнє завдання», «Для чого слід оберігати природу», «Який вчинок ми хочемо наслідувати» та інші;

2) ігри. Саме у грі дитини пізнає навколишній світ, копіює діяльність людей, їх аналізує. Нами практикуються інтелектуальні ігри («Пізнай слово,», «Склади загадку за відгадкою» та інші), рухливі на подвір'ї («Піймай м'яч», «Літає-не літає», «Світлофор» та інші), рольові («У гостях у тітоньки Сови», «Лісова школа»);

3) завдання творчого характеру. Наприклад, учні переглядають відеоролики про тварин, допомогу їм у цей складний час й висловлюють власну думку. Вихователь звертає увагу на звуковимову, побудову речень, тексту;

4) підготовка свят, сценарію до них, реклами, повідомлення та інші;

5) вправи на розвиток самостійності у процесі підготовки домашнього завдання (поміркуй, досліди, узагальни вивчене).

Отже, ми запропонували окремі форми роботи з розвитку мовлення, які можуть мати місце у роботі ГПД.

Література:

1.Дубровський В. Л. Група продовженого дня як одна із форм становлення особистості учня у початковій школі. *Психолого-педагогічні науки*. 2019. № 2. С.65-70.

2.Закон України. Про освіту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3.Чупріна О. В. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів. Автореф. дис… канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 23с.

УДК 373.3.091.33-027.22:37.091.39

ДЖУГАН Я. В.,
МІШКУЛИНЕЦЬ О. О.,
Мукачівський державний університет

СИТУАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна педагогічна наука перебуває у пошуку таких технологій та методів навчання, які б забезпечили всебічний розвиток особистості, сприяли формуванню індивідуальної освітньої траєкторії учня. Інноваційні технології, що запроваджуються в початковій освіті, допомагають в організації навчально-пізнавального процесу та орієнтуються на виховання особистості молодшого школяра, необхідної в сучасних умовах. Новітні підходи до організації навчання роблять освітній процес різноманітним, цікавим та ефективним. Одним з ефективних інноваційних методів навчання здобувачів початкової освіти, на нашу думку, є ситуативне моделювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій виявив відсутність єдиного трактування вітчизняними та іноземними науковцями поняття «ситуативне моделювання». Дефініція «ситуативне моделювання» не має широкого вжитку в педагогічній літературі, проте як один із методів інтерактивного навчання досліджується в роботах С. Гончарова, О. Кашинської, Ю. Кобюка, Н. Перхайло, В. Пермінової, О. Пометун, М. Ростоки, І. Ситки, О. Шендерук та ін.

Загальним серед визначень, запропонованих науковцями, є розуміння ситуативного моделювання як комплексу інтерактивних методів навчання, в основі яких лежить відтворення школярами певних життєвих ситуацій задля їх аналізу. Дидактичний потенціал технології ситуативного моделювання полягає в тому, що вона дозволяє організувати колективне навчання, головними характеристиками якого є робота в групі та взаємообмін інформацією між її учасниками [3], що додає до переліку переваг даних методів можливості сформувати у здобувачів освіти комунікативну компетентність, навички роботи в команді, креативність та вміння відстоювати власну думку.

Оскільки при використанні ситуативного моделювання освітній процес будується як модель певних явищ, процесів чи ситуацій, які необхідно вивчити, зауважимо, що в їх основі лежить модель навчання у грі. Гра є засобом, що підвищує працездатність дітей, гарантуючи їх позитивний стан та зацікавленість.

В початковій школі є різні засоби ситуативного моделювання. Проілюструємо це на прикладі.

1. Інтерактивні ігри та вправи. Різноманітні ігри та вправи, які стимулюють уяву та творче мислення учнів, можуть бути використані для моделювання

різних ситуацій. До прикладу, рольові ігри, де здобувачі освіти виконують ролі різних персонажів у вигаданій ситуації, допомагають розвивати емпатію та розуміння соціальних взаємодій.

2. Мультимедійні матеріали. Використання відео, аудіо та інших мультимедійних ресурсів може допомогти відтворити реальні або вигадані ситуації для навчання. Наприклад, короткі відеоролики з демонстрацією соціальних навичок або вирішення проблем можуть стати основою для обговорення та аналізу уроків.

3. Казкові ситуації. Використання казок та вигаданих історій для моделювання різних ситуацій допомагає дітям розуміти моральні та соціальні проблеми. Під час обговорення казок учні можуть виявити різні варіанти вирішення проблем та розглянути їх наслідки.

4. Групові вправи та проєкти. Робота в групах над різними завданнями та проєктами допомагає учням взаємодіяти між собою та навчатися, вирішувати проблеми разом. Це моделює ситуації співпраці та колективної роботи, які можуть виникнути в майбутньому.

5. Рольові ігри. Влаштування сценаріїв, де діти грають різні ролі та вирішують різні завдання, може допомогти їм розвивати навички спілкування, конфліктного вирішення та критичного мислення.

Таким чином, ситуативне моделювання – це побудова освітнього процесу за допомогою включення молодших школярів у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Учасники освітнього процесу, за ігровою моделлю, перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Здобувачам початкової освіти надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише правилами гри. Діти самі обирають власну роль, висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Вчитель в ігровій моделі виступає як: модератор, інструктор, тренер, головуючий, ведучий.

Література:

1. Концепція Нової української школи. URL : https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf.

2. Пометун О. І. Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. К. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

3. Шендерук О. Б., Пермінова В. А. Технології ситуативного моделювання. Симуляції або імітаційні ігри URL : http://www.rusnauka.com/26_SSN_2010/Philologia/71388.doc.htm/

4. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. Київ : Либідь, 2015. 127 с.

УДК [376.091.33-027.22:796]:316.77

ДОБОНІ А. А.,
ЛАЛАК Н. В.,
Мукачівський державний університет

ІНКЛЮЗИВНІ ІГРИ ТА ІГРАШКИ ЯК ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні однією з актуальних педагогічних проблем є інклюзивна освіта. Формування інклюзивного освітнього середовища на засадах дитиноцентризму – це створення ситуації успіху для навчання і виховання дитини з особливими освітніми потребами (ООП): повага, увага до неї та прагнення знайти оптимальний спосіб для її ефективного навчання. До основних характеристик освітнього інклюзивного середовища доцільно віднести його розвивальну спрямованість, змістовну насиченість, варіативність можливостей та інтенсивність комунікативної взаємодії. У процесі взаємодії з освітнім інклюзивним середовищем дитина з ООП набуває життєвих компетентностей, опановує способи виконання діяльності, отримує необхідний досвід [1].

Оскільки кожна дитина має право на освіту, то в навчальних закладах враховують потреби дітей та можливість різного сприйняття навколишнього середовища. Звичайно, для різних категорій школярів існують різні навчальні заклади, де можуть навчатися діти з однаковими нозологіями або специфічними здібностями, але практика показує, що дітям легше адаптуватися не в замкнутому соціумі ідентичних особистостей, а в різноманітному. Інклюзивна освіта пояснює суспільству прості, але потрібні речі: всі діти мають право на здобуття освіти незалежно від того, які у них здібності чи можливі відхилення від норми. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти – цінні й активні члени суспільства [2]. А щоб всі діти були активними членами суспільства, потрібно розвивати їх комунікативні навички. Одним із ефективних засобів для ефективної комунікації в освітньому середовищі з дітьми з ООП є використання інклюзивних ігор та іграшок.

Варто зазначити, що сьогодні інклюзивність активно захоплює і світ іграшок. Виробники створюють їх різними: з недосконалими пропорціями, іншим кольором шкіри чи інвалідністю. Популяризація таких іграшок є важливою частиною у вихованні дітей нового покоління. Це сприяє соціалізації дітей з особливостями розвитку і допомагає звичайним малюкам та їхнім батькам подолати страх перед інвалідністю.

Діти з різними нозологіями часто відчувають себе в соціумі сегрегованими. Інклюзивні іграшки покликані виправити цю соціальну несправедливість. Перш за все це ляльки, які відходять від прийнятих у суспільстві стереотипів про ідеальну зовнішність і відображають реальних людей різними, тобто справжніми. Часто можна поспостерігати за дитиною під час гри і побачити, що вона ту ляльку не бере, до прикладу, або відкидає. Тоді є привід педагогам і батькам поговорити з дитиною й поцікавитися, а чому так.

Інклюзивні ігри - це інноваційний підхід, який сприяє включенню та взаємодії всіх учасників, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Ці ігри допомагають створити сприятливу атмосферу співпраці, розуміння та заохочують взаємодію між всіма учнями. Це ігри, де кожен учасник має можливість відчути себе важливим та включеним у навчальний процес.

Один з головних аспектів інклюзивних ігор - це їхня спрямованість на покращення комунікації між учасниками. Граючи разом, учні навчаються співпрацювати, висловлювати свої думки, слухати одне одного та вирішувати конфлікти шляхом конструктивного спілкування. Це допомагає поліпшити навички ефективної комунікації та розвиває вміння взаємодіяти в колективі.

Крім того, інклюзивні ігри сприяють розвитку емпатії, толерантності та соціальних навичок учасників освітнього процесу. Вони надають здобувачам освіти можливість взаємодіяти з різними людьми, розуміти та поважати їхні індивідуальність та потреби, що сприяє побудові позитивних взаємин та взаємодії. Участь у цікавих інклюзивних іграх стимулює учнів брати активну участь в освітньому процесі та підвищує їхню мотивацію до навчання.

Наведемо кілька прикладів таких інклюзивних ігор, які допомагають ефективній комунікації.

Імпровізація. Ця вправа підійде для дітей будь-якого віку. Вчитель вибирає тему, з якою діти знайомі або просто люблять, і просить їх спілкуватися на цю тему протягом 2 хвилин. Після цього варто ускладнити завдання: вибрати іншу тему і збільшити час спілкування до 3 хвилин.

*Відгадування емоцій***.** Варто підібрати казку або історію з емоційним змістом, прочитати її дитині і дати запитання: «Чому головний герой розсердився?», «Що відчуває зараз цей персонаж? Чому?» Підвищення емоційного інтелекту навчить дитину зчитувати емоції інших людей і реагувати відповідно. Кращі співрозмовники - саме ті, які розуміють почуття інших.

Рольова гра. Можна скласти картки з різними видами діяльності. Картки можуть мати у своєму складі: гру з другом, де треба поділитися іграшкою; суперечка з другом; бути вчителем; бути наляканим чимось. Витягуючи картки, діти зображують те, що знаходиться на них. Це допоможе дітям навчитися дивитися на ситуацію з різних точок зору, а також розуміти інших людей.

Таким чином, інклюзивні ігри є важливим стимулом для покращення комунікації учасників освітнього процесу. Вони створюють сприятливе середовище для взаємодії та співпраці, сприяють розвитку комунікативних навичок та підвищенню загального рівня спілкування.

Література:

1. Тимошко Г. М. Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища. Ніжин, 2023. 192 с.

2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія]. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

3. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія : навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.

УДК 366.636:316.614-053.5(043.2)

ДОБОШ О.М.,
канд.пед.наук, доц., доцент кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
КОНИК Х.І.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Реалії сьогодення засвідчують загальне зниження рівня читацької активності, пріоритет аудіо-та аудіовізуальних засобів отримання інформації.

В реаліях сьогодення вченими Л. Артемовою, І. Бех, А. Богуш, А. Капською, Л. Коваль, В. Кузь, О. Кононко, Р. Прімою, О. Савченко та ін. досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для формування особистості дитини дошкільного віку, її розвитку й виховання.

Особлива увага науковців і практиків прикута до процесу соціалізації дитини у контексті негативного впливу ЗМІ на дошкільників.

В. Абраменкова, Л. Масол довели, що сучасна дитина-дошкільник більшість часу перебуває під впливом ЗМІ, що неухильно позначається на її індивідуальному розвитку і соціальному становленні. Це надає підстави визнати ЗМІ потужним фактором соціалізації сучасних дітей дошкільного віку.

Визначення соціалізації як педагогічної проблеми передбачає розуміння того, що педагогіка як наука про педагогічні процеси, покликана з'ясувати структуру соціалізації, її взаємозв'язок з вихованням та розвитком особистості, шляхи, засоби, організаційні форми залучення вихованців у соціальні стосунки, педагогічні умови оптимізації пізнавання дитиною соціальної дійсності та досягнення необхідного рівня соціальної компетентності [1, с. 42].

Визначальним фактором соціалізації дітей дошкільного віку є дитяче співтовариство, або співтовариство однолітків..

Сьогодні в систему виховних інститутів активно входить такий фактор, як засоби масової інформації.

Засоби масової інформації традиційно поділяють на пресу, радіо, телебачення, комп'ютер, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет, рекламу.

С. Семчук, аналізуючи результати досліджень зарубіжних учених наголошує, що дітей, які регулярно споживають продукцію засобів масової інформації, відрізняють такі їх характеристики: швидке та асоціативне мислення; поверхневість і стереотипність запитань та відповідей на запитання інших;

поверхневість інтересів; відсутність субординації та проблеми з комунікацією; примітивність почуттів і безцеремонність поведінки [2].

У життя дитини давно увійшли телевізор, комп'ютер, відео, гаджети. У багатьох сім'ях вони заміняють живе спілкування з близькими, казки, колискові.

Мультфільми здатні виконати ряд важливих функцій:

● діти переймають у персонажів манери поведінки, їхні вміння взаємодіяти з навколишнім світом, вчать доброті, щирості, поступливості й співпереживанню. Отже, мультфільми є помічниками у вихованні.

● діти поповнюють свій лексичний запас. Отже, розвивають мову.

● під час перегляду яскравих, неординарних картинок працює фантазія, нестандартне мислення. Отже, розвивають творчість, уява, пам'ять.

● за допомогою мультфільмів дитина може навчитися рахувати, читати, розмовляти іноземною мовою, вивчати геометричні фігури, кольори, отримувати енциклопедичні знання. Отже, мультфільми знайомлять з навколишнім світом.

Однак, поруч з позитивними моментами у сучасних мультфільмах існують недоліки, які негативно впливають на психіку дошкільників. Зокрема це:

● перенапруження зорової та нервової системи;
● формування безсистемних та фрагментарних знань;
● представлення у сюжетах викривлених уявлень про соціальну дійсність;
● зменшення активізації пізнавальних інтересів і діяльності;
● відсутність кола інтересів і соціальних контактів;
● відлучення від реальності, соціальна ізольованість;
● залежність від комп'ютерних ігор;
● ослаблення емоційних реакцій;
● загальмованість уваги, пам'яті;
● наслідування дітьми асоціальної поведінки віртуальних героїв;
● захоплення іграми з медіанасильством;
● порушення соматичного і психічного здоров'я;
● агресивні дії героїв, наявність у сюжетах ненормативної лексики, безкарність негативних вчинків героїв, відсутність чіткої межі між добром і злом [3].

Зазначимо, що надмірне захоплення дітей віртуальним світом витісняє з їхнього життя природні вікові інтереси, звужує коло соціальних контактів. Таким чином, безконтрольний інформаційний потік може глибоко проникати в психіку дитини і деформувати її свідомість.

Отже, соціалізація дітей відбувається через дію факторів, які активно впливають на їхній розвиток. На сьогодні засоби масової інформації є потужним фактором соціалізації дошкільників, а їх педагогічний вплив є визначальним.

Література:

1 Печенко І. П. Соціалізація дітей у сільських навчально-виховних комплексах «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» : дис… канд. пед. наук : 13. 00. 08. Київ, 2003. 234 с.

2. Семчук С. І. Вплив телебачення та комп'ютерних технологій на формування свідомості дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Черкаси. 2008. Вип. 119. С. 103–108

3. Федорченко Т. Є. Вплив засобів масової інформації на дітей старшого дошкільного віку : збірник наукових праць / за заг. ред.: Г. В. Бєлєнької, В. І. Бондар, І. М. Шоробури. Хмельницький : Мельник А.А., 2020. С.390.

УДК 373.2.015.311:316.625(043.2)

ДОБОШ О.М.,
канд.пед.наук, доц., доцент кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
МАРГІТИЧ Н. Д.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ

Модернізація системи дошкільної освіти потребують переорієнтації змісту навчання й виховання підростаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для повноцінного, всебічного розвитку особистості.

Вимоги сучасності, увага на розвиток дошкільників, впровадження нового Державного стандарту дошкільної освіти Базового компоненту актуалізує проблему формування в дітей дошкільного віку впевненості в собі як особистісного феномену. Провідним аспектом вдалої соціалізації дитини є впевненість у собі, що виявляється у ставленні дитини до дійсності, до самої себе, вміння розв'язувати життєві завдання.

Для того, щоб навчити дітей успішно діяти у світі, самовизначитися в ньому, необхідно сформувати у них, починаючи з дошкільного віку, позитивну самооцінку, ціннісне ставлення до свого Я-образу, упевненість у собі.

Феномен упевненості в собі, особливості її формування в дітей дошкільного віку недостатньо вивчені. У психолого-педагогічній літературі відсутня єдина думка щодо природи та механізмів формування в дошкільника впевненості в собі. Тому реформи, які відбуваються в дошкільній освіті, вимагають уваги щодо змісту й форм навчання, організації та управління освітнім процесом у закладах дошкільної освіти, використання яких надзвичайно важливі для формування впевненості в собі в дітей дошкільного віку.

У нормативних документах, зокрема, законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти увага акцентується на нових підходах до виховання особистості дитини дошкільного віку, розкритті її індивідуальних задатків, розвитку процесу самопізнання, віри у власні можливості, впевненості у собі.

У Тлумачному словнику зміст поняття «впевненість у собі» подається як віра в щось, відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття

суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, та тим, які він ставить перед собою [1].

Формування впевненості в собі полягає у вихованні в людини адекватних відповідних її можливостям прагнень і самооцінки. Впевненість у собі формується протягом життя людини та виявляється у вмінні вирішувати складні життєві ситуації, усвідомленні власних дій тощо. Упевненість у собі – це особливий вольовий стан, що формується під дією виховних впливів.

Ми погоджуємося з І. Рогальською-Яблонською, яка стверджує, що, спілкуючись із дорослими і ровесниками, діти вчаться жити поряд з іншими, враховувати їхні інтереси, правила і норми поведінки в суспільстві, тобто стають соціально компетентними [4, с. 354].

Впевненість у собі є результатом інтеграції та узагальнення особистістю переживань щодо себе, які внаслідок багаторазових усвідомлень дитиною перетворюються на стійке емоційне ставлення до себе. Формування впевненої особистості дитини дошкільного віку буде залежати від створення таких необхідних умов, як: соціальних, моральних і психологічних. Завдання дошкільної освіти - це сформувати соціальну впевненість у дітей дошкільного віку; підготувати їх до соціальної активності, бути ініціативною, не боятися труднощів та відповідальності. Заклад дошкільної освіти має сформувати певну модель соціальної поведінки дитини. А саме, через ігрову діяльність дитина засвоює правила міжособистісних стосунків, успішно взаємодіє з однолітками і набуває впевненості в собі. Дитина, як суб'єкт соціального пізнання та діяльності у взаємодії з однолітками та дорослими в соціумі, є тим орієнтиром для освітнього простору та педагогічного впливу, де також важливо пам'ятати і дбати про її емоційне благополуччя й комфорт. Самі дорослі є прикладом і почуттям безпеки, спокою, захищеності. В таких умовах дитина й набуває впевненості в розв'язанні правильного рішення, проблемі; сподівається на підтримку і допомогу з боку дорослих; відчуває, що її розуміють, приймають, схвалюють. Відтак, відчуває впевненість в своїх силах, проявляє довіру до інших, формуються позитивні взаємини з однолітками та дорослими [2].

Взаємодія в дитячому колективі позитивно впливає на формування в дітей упевненості в собі. У дітей старшого дошкільного віку вона виявляється як намагання долати труднощі за допомогою раціональних прийомів, доведення справи до кінця, виправлення допущених помилок, усвідомлення значущості свого Я, своїх переваг, що відрізняє від інших дітей, уміння бути цікавим для оточення, бачити необхідність своїх дій відповідно до моральних норм і домагатися утвердження їх в поведінці однолітків [3, с. 249-250]

Таким чином, у процесі групової діяльності здійснюється розвиток комунікативних, соціальних, трудових умінь, емоційний та особистісний розвиток дитини, що є поштовхом до формування у неї впевненості у собі.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Волинець, Юлія Олександрівна та Ситниченко, Тетяна (2019) Формування у дітей старшого дошкільного віку впевненості в собі засобами ігрової діяльності: теоретичний аспект. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*. № 44. С. 147-150.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

4. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського: Серія: Педагогічні науки* : Вип. 37. Т. 1. Миколаїв: МНУ, 2012. С. 351-356.

УДК 316.3:37.014.5:37.07(043.2)

ДОБОШ О.М.,
канд.пед.наук, доц., доцент кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
МИГОВИЧ А.М,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В умовах децентралізації в Україні відбувається реформування системи загальної середньої освіти.

Зміни в суспільно-політичній структурі України, демократизація всіх сфер суспільного життя, відсутність налагоджених механізмів взаємодії державних органів управління освітою з громадськістю, які необхідні для здійснення нової освітньої політики визначають актуальність державно-громадського управління освітою на засадах партнерської взаємодії.

Нормативно-правова база у сфері освіти закріплює можливість реалізації державно-громадського управління загальною середньою освітою та закладами загальної середньої освіти.

У чинному законодавстві України, зокрема Конституції України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту» та інших актів законодавства у сфері освіти і науки відображені питання державно-громадського управління.

Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» визначають специфіку й зміст державно-громадського управління у сфері загальної середньої освіти та закладів освіти.

У ст.6 Закону України «Про освіту» (2017) закріплено такі поняття, як «державно-приватне партнерство», «державно-громадське партнерство», «державно-громадське управління» [1].

Таким чином, державно-громадське управління ЗЗСО ініціюється державою і передбачає взаємодію держави з громадськістю. Держава виступає

партнером - прямим чи опосередкованим, і її функцією є нормативно-правове забезпечення.

Державно-громадське управління ЗЗСО на засадах партнерської взаємодії має забезпечити узгодженість і координацію дій державних органів, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, громадських організацій, управлінь освітою різних рівнів і керівників закладів освіти, педагогічних працівників, учнів, батьків, громадян. Це дозволить виконувати закладам освіти поставлені завдання кваліфіковано та оперативно.

Державно-громадське управління ЗЗСО передбачає підготовку, ухвалення та виконання управлінських рішень на основі забезпечення їхньої відповідності нормам Конституції України, вимогам законодавства та положенням нормативно-правових актів.

Державно-громадське управління за своїм змістом, рівнем, об'ємом, характером, особливостями та специфікою є інноваційним і перспективним.

Умовами здійснення державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії є готовність до продуктивної комунікації, діалогу, активних дій на рівноправних умовах, мотивація і компетентність керівників та їхніх управлінських команд, а також партнерів – органів самоврядування, територіальних громад, органів влади та управління загальною середньою освітою, культурно-освітніх та спортивно-оздоровчих товариств, громадських організацій і фондів, асоціацій і спілок, органів учнівського самоврядування, батьківської та місцевої спільнот, роботодавців, меценатів, спонсорів – у розробленні нової концепції, змісту, форм і механізмів, нових моделей її реалізації [3].

Державно-громадське управління на засадах партнерської взаємодії мають забезпечити інтеграцію спільної діяльності за такими стратегічними напрямами, як:

демократизація діяльності всіх органів державної влади й органів управління освітою на всіх рівнях по вертикалі управління;

залучення до активної участі в партнерській взаємодії різноманітних самоврядних організацій і бізнес-структур (громадських організацій, асоціацій, творчих спілок, агенцій розвитку, профспілок, професійних асоціацій педагогічних і науково-педагогічних працівників, органів учнівського й батьківського самоврядування всіх рівнів, благодійних фондів і меценатських структур, органів самоврядування, роботодавців, усіх стейкхолдерів освіти тощо);

створення та організація узгодженої партнерської діяльності різноманітних громадських органів управління освітою та закладами освіти, які презентуватимуть увесь суспільний сектор [2].

Таким чином, державно-громадське управління в освіті є складовою реалізації гуманітарної політики в Україні, яка передбачає залучення громадськості і забезпечення всіх прав людини. Даний тип управління на

сучасному етапі є пріоритетним напрямом наукових пошуків і практики щодо реформування національної освіти.

Література:

1. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017. No2145-VIII. Відомості Верховної Ради України.2017. №38-39. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

2. Онаць О. М., Чижевський Б. Г. Організаційно-правові умови державно-громадського управління закладами освіти на засадах партнерської взаємодії: законодавче забезпечення. *Збірник наукових праць «Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*». № 2. 2022. С. 55-66. DOI: https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(29)-55-66 URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733814

3. Попович Л.М. Державно-громадська партнерська взаємодія в управлінні закладами загальної середньої освіти. Педагогічний альманах. 2023. (54). С. 166-175. URL : https://lib.iitta.gov.ua/738852

УДК 004:316.7:37.091.113:005.6(043.2)

ДОБОШ О.М.,
канд.пед.наук, доц., доцент кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
МИГОВИЧ К.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

Модернізація усіх сфер життя, зокрема в сфері освіти потребує системної та цілеспрямованої роботи. Кардинальні зміни, що відбуваються, зумовлені становленням інформаційного суспільства. Невід'ємною рисою фахівця в будь-якій сфері стає уміння отримувати, оцінювати інформацію та орієнтуватися в її великій кількості.

Серед основних інституцій України, зокрема і сфери освіти, що сприяють трансформаційним соціально-економічним і інноваційним процесам та реалізовують стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в країні, важливою ланкою є загальна середня освіта.

Проблема розвитку інформаційного суспільства в Україні взаємопов'язана з інформатизацією управління сфери освіти, є однією з найскладніших і найактуальніших проблем модернізації сучасного управління та інформаційної діяльності.

Інформаційна культура керівних та педагогічних кадрів закладів загальної середньої освіти характеризує знання, вміння, навички, пов'язані з професійно важливими якостями і є складовою професійно-педагогічної культури, охоплює інформаційну компетентність, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності в інформаційному середовищі, механізми соціокультурної регуляції.

Формування інформаційної культури керівника закладу освіти є одним із найбільш пріоритетних напрямів діяльності в системі освіти.

Питання інформаційної культури фахівця, розглядали у своїх дослідженнях В. Беспалько, В. Биков, Р. Вільямс, Н. Гендіна, Б. Гершунський, О. Єльникова, М. Кабанець, Л. Калініна, Л. Карташова, В. Кремень, М. Плескач, В. Поліщук, Е. Тоффлер, А. Урсул та ін.

Варто зауважити, що хоча термін «інформаційна культура» був введений до наукового словника ще в 70-х роках минулого сторіччя, у педагогічних дослідженнях немає єдиної точки зору щодо його змістовного наповнення.

У тлумачному словнику сучасної української мови поняття «культура» визначається як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини; освіченість, вихованість; рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності [1, с. 339].

В управлінській діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу виокремлюють інформаційну, економічну, професійну, методологічну, наукову, методичну, технологічну, організаційну та інші види культур, діалектично пов’язані з усіма елементами культури особистості (розумовим, моральним, естетичним, комунікативним, соціальним, психічним, фізичним тощо), яка є інтегральним складником інших видів культури і водночас включає їх [2, с. 22].

Таким чином, одним із видів культури, якими повинен володіти керівник закладу освіти, є інформаційна.

На думку В. Кременя інформаційна культура керівника являє собою такі мінімальні обсяг і рівень знань, умінь і навичок, які необхідні йому для плідної роботи з інформаційними потоками і масивами, для ефективного використання технічних засобів і технологій збору, збереження, обробки, прийому/передачі, представлення та аналізу інформації з тим, щоб мати змогу формулювати адекватні проблемній ситуації управлінські рішення та здійснювати ефективне управління функціонуванням і розвитком, відповідної організації чи іншої соціальної системи [3, с. 89].

Формування та розвиток інформаційної культури керівника закладу освіти є фактором забезпечення вищого рівня ефективного управління закладом освіти та якості освіти. Удосконалення роботи з управлінською інформацією є запорукою підвищення ефективності управлінської діяльності.

Формування інформаційної культури керівника закладу освіти передбачає навчання його інформаційній грамотності, що включає логічно пов’язану, послідовну систему знань інформаційних технологій. Зокрема, керівник закладу освіти в управлінській діяльності використовує:

інформаційні технології опрацювання даних (складання звітів з усіх видів діяльності та оформлення документів, заходи, що проводяться в закладі);

інформаційні технології управління (планування діяльності, аналіз, контроль);

інформаційні технології підтримки прийняття рішень.

Використання різноманітних інформаційних ресурсів вимагає від керівника таких важливих складових інформаційної культури як медіакомпетентність та медіаграмотність. Керівник закладу освіти повинен уміти оцінювати достовірність інформації, надійність джерел, з яких вона надходить, та можливість її застосування в умовах власної діяльності.

Отже, інформаційна культура дозволяє ефективно використовувати інформаційні ресурси. Якщо наявні інформаційні ресурси не використовуються в повному обсязі, це призводить до низької результативності будь-якого виду діяльності, зокрема управлінської. Таким чином, інформаційна культура керівника закладу освіти є його професійною властивістю, яка проявляться в процесі практичної професійної управлінської діяльності в ЗО, забезпечує осмисленість інформаційно-аналітичної діяльності керівника і характеризує рівень культури його управлінської діяльності.

Література:

1. Тлумачний словник сучасної української мови / А.П. Коврига та ін. Харків : Белкар-книга, 2005. 800 с.

2. Калініна Л.М. Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 160 с.

3.Кремень В.Г. Філософія управління. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Знання України, 2007. 360 с.

УДК 37.012:373.2.064.1(043.2)

ДОБОШ О.М.,
канд.пед.наук, доц., доцент кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
ЦІЛЬО В.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ АСПЕКТ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Державна політика в галузі освіти утверджує важливу та провідну роль сім'ї у вихованні молодого покоління. Ідею взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання відображено у нормативно-правових документах, а саме: Законі України «Про освіту» (Закон про освіту, 2022), Законі України «Про дошкільну освіту» (Закон про дошкільну освіту, 2022), Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт, 2021).

У нормативних документах підкреслюється значна роль родинного виховання, передбачається взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання з метою створення єдиного виховного середовища для кожної дитини. Ключовим компонентом нової української школи є «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання

учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу», а й за його межами, таким чином застосування буктрейлерів у педагогічному просвітництві батьків вважаємо актуальним і своєчасним [2, с. 7].

Законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання і виховання дітей: саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані дбати про своїх дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей, зміцнення фізичного здоров'я, отримання загальної освіти та інше. А заклад дошкільної освіти має допомагати батькам у виконанні ними своєї місії.

Успішне та якісне виконання завдань виховання й розвитку дітей дошкільного віку можливе за умови тісної взаємодії педагогів із батьками вихованців.

У суспільстві постійно відбуваються зміни, що потребують нових підходів до виховання дітей. Сучасність вимагає оновлення форм, змісту педагогічної просвіти батьків.

Важливим у виборі форм педагогічної просвіти батьків є такі, в яких дорослі й діти почуваються комфортно з максимальним збереженням емоційної стабільності й з мінімальними доріканнями за невдачі.

Для успішного здійснення педагогічного всеобучу батьків застосовуються такі ефективні форми роботи дитячого садка з сім'єю: педагогічні університети, малі академії мистецтв, педагогічні лекторії ти читання для батьків, школи матері, школи молодих батьків (батьками проводяться лекції, бесіди, дискусії, семінари), батьківські конференції, вечори запитань і відповідей, педагогічні консультації, екскурсії, обмін досвідом родинного виховання, організовуються виставки педагогічної літератури, демонстрування кінофільмів і спектаклів на теми виховання тощо. До проведення занять залучаються кращі педагоги, науковці, працівники управлінь освіти, психологи [1].

Підвищення педагогічної культури батьків дає найкращі результати за умови диференційованого проведення зазначених форм, з урахуванням освіти батьків, їхнього життєвого досвіду та вікових особливостей їхніх дітей, на основі перспективного планування за віковими групами дошкільнят. Це уможливлює проведення занять з батьками окремо для тих, хто має дітей раннього дошкільного віку, інші – для молодшої дошкільної групи, середньої й, нарешті, для дітей старшої групи. Такий підхід дозволяє послідовно збагачувати знаннями батьків та формувати їхні вміння з дошкільної педагогіки, розкривати їм перспективи розвитку дітей і готувати їх до попередження виникнення можливих утруднень в їхньому вихованні та навчанні. При цьому зустрічі батьків певної вікової групи дошкільнят у постійному складі сприяють їхній консолідації та підвищенню відповідальності за долю своїх дітей. Заняття проводяться один раз щомісяця (тобто дев'ять занять в рік), у зручний для батьків час, за програмою, складеною вихователями разом із батьківським активом. У центрі їхньої уваги – підвищення педагогічної культури батьків та посилення їхнього впливу на виховання дітей, забезпечення гармонії у спільній виховній діяльності сім'ї і дитячого садка. Неодмінно треба брати до уваги умови

життя сім'ї та дошкільного закладу, особливості їхнього розташування (село, місто чи селище), стан родинно-побутової культури, рівень вихованості дітей, освіченість батьків, місцеві національні звичаї, обряди, традиції, свята, особливості говірки, фольклору, організації діяльності корінних мешканців [1].

При планування різних форм роботи з батьками слід враховувати напрям роботи з формування педагогічної культури батьків. Зокрема, можуть бути використані відеопрезентації, вирішення проблемних ситуацій з життя ЗДО та сім'ї, тренінги та обмін досвідом виховання дітей, консультації психолога, логопеда, зустрічі з лікарями-педіатрами, вчителями початкової школи.

Слід відмітити, що у сучасних умовах життя сімей через воєнний стан, стресові ситуації, пов'язані втратою належних умов життя, роботи за фахом, такі форми роботи з батьками для їх результативності та зручності можна проводити як оф-лайн так і в он-лайн – форматі.

Таким чином, робимо висновок, що форми співпраці дитячого садка з сім'єю дають очікуваний результат, коли стимулюють педагогічну самоосвіту батьків, яка охоплює два провідні компоненти: 1) комплектування педагогічної домашньої бібліотеки; 2) розумову працю дома, самостійно.

Важливим є пошук форм роботи з батьками, які будуть цікавими, результативними, дозволять підвищити їх педагогічну та загальну культуру

Література:

1. Добош, О. Педагогічний всеобуч для батьків дітей дошкільного віку: сучасний стан і перспективи розвитку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. (5). 2007. С. 30-35.

2. Концепція «Нової української школи» (МОН 27.10.2016). URL : http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepcziya.pdf

УДК 378

ДОРОГІН О.В.,
аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДЮСШ ЯК ОСНОВА ПОЗАШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Складні соціально-економічні умови розвитку сучасного суспільства, негативні екологічні впливи на організм людини, надмірне захоплення молоді сучасними ґаджетами, гіподинамія та інші чинники в сукупності призводять до негативного впливу на здоров'я підростаючого покоління й відтак актуалізують потребу в активізації зусиль щодо збереження здоров'я людини на основі формування здоров'язбережувальної компетентності ще зі шкільних років. Виховання здорового покоління ставить за мету не тільки система шкільної освіти. В Україні затверджено низку нормативно-правових актів, в яких акцентовано увагу на роботі позашкільних закладів, діяльність яких спрямована на оздоровлення дітей та юнацтва. Одним із таких документів є Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу (ДЮСШ), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 993 від 5 листопада 2008 р. з внесеними доповненнями включно до 2020 року [1].

Важливими моментами роботи ДЮСШ як закладу спеціалізованої позашкільної освіти спортивного профілю є створення умов «для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя» [1].

Функціонування ДЮСШ забезпечується кваліфікованими тренерами-викладачами, матеріально-технічною базою, науково-методичним і медичним забезпеченням, що дає змогу проводити заняття з різновіковими групами школярів та різним рівнем підготовки в групах початкової, базової, спеціалізованої та підготовки до вищої спортивної майстерності.

У групах *початкової* підготовки викладачі-тренери організовують навчально-тренувальний процес з метою виявлення здібностей вихованців, які розпочали заняття в ДЮСШ. З цією метою враховуються особливості обраного учнем виду спорту. Відтак викладач-тренер зобов'язаний перш за все забезпечити мотивацію школярів щодо продовження занять. Важливими чинниками мотивації є усвідомлення учнями доцільності опанування основ техніки і тактики обраного виду спорту для формування оздоровчої, морально-етичної та вольової поведінки, всебічної загальної та фізичної підготовки, на що вказується в Положенні про дитячо-юнацьку спортивну школу [1].

Після завершення навчання у групах початкової підготовки викладачі-тренери мають змогу відібрати учнів у групу *базової* підготовки, в яких продовжується навчання вихованців за встановленими контрольними спортивними нормативами. Тривалість навчання учнів у групах базової

підготовки коливається в межах 3-5 років на різних етапах. Основна мета навчання в таких групах – виявлення майбутньої спеціалізації обраного виду спорту для поступового виконання тренувальних та змагальних навантажень з урахуванням впливу на здоров'я школярів.

У групах *спеціалізованої* підготовки продовжується навчально-тренувальний процес з перспективними вихованцями з метою розвитку у них спеціальних фізичних якостей та підвищення фізичної працездатності за рахунок поступового збільшення обсягу тренувальних навантажень, для поповнення складу збірних команд для участі у змаганнях відповідного рівня. Водночас дотримання здорового способу життя, системності та систематичності занять в ДЮСШ сприяє формуванню здоров'язбережувальної компетентності підростаючого покоління.

У групах *підготовки до вищої спортивної майстерності* здійснюється вдосконалення індивідуальної техніки та тактики вихованців ДЮСШ в обраному виді спорту. Учасники таких груп перебувають на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень. Збільшення обсягу навчально-тренувальної роботи та змагальної практики для максимальної реалізації індивідуальних можливостей школярів потребує врахування сформованості у вихованців ДЮСШ здоров'язбережувальної компетентності, щоб спортивні заняття не мали негативного впливу на здоров'я учнів.

Отже, організація навчально-виховної та тренувальної роботи в ДЮСШ передбачає не тільки спрямованість учнів на досягнення спортивних вершин і здобутків, а й базується на здоров'язбережувальній компетентності підростаючого покоління, яку потрібно формувати у вихованців.

Література:

1. Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 993. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#Text

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.037

ДУВАНОВА Я. Р.,
СТАРОКОЖЕВА К. А.,
ЧЕРНИШОВА А. О.,
здобувачки 1 курсу педагогічного відділення,
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Харківського педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
САВЧЕНКО Л. Л.,
канд.пед.наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ТА НАПРЯМКИ

Сьогодні в період війни одним з пріоритетних завдань є формування національно-патріотичного виховання здобувачів освіти в закладах освіти, громадських організаціях, сім'ї щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [1].

Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головною метою якого є набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Виховати патріотично налаштовану особистість представляється можливим за умови розвитку системи національної освіти, в якій базові питання виховання та навчання ґрунтуються на ідеях української героїчної історії, багатої культури, звичаях народу та глибокому знанні рідної мови, літератури, поваги до національних та народних символів, основ християнської релігії. Здійснення системного національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України.

Аналіз вивчення наукової літератури свідчить, що ідея патріотизму завжди була в центрі уваги, що пояснюється її значущістю у становленні особистості громадянина-патріота країни і громадянського суспільства в цілому. Вже у Платона було міркування про те, що батьківщина дорожче матері та батька. У більш розробленому вигляді любов до Батьківщини як вища цінність розглядається у таких мислителів, як М. Макіавеллі, Ю. Крижанич, Ж. Руссо, І. Фіхте. Сутність патріотизму розкрито у працях Г. Ващенка, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського,

К. Ушинського та ін. Нові підходи щодо національно- патріотичного виховання можна знайти у працях П. Щербаня, К. Чорної, В. Кузя, Ю. Руденка, П. Кононенка, М. Стельмаховича.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, сі громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [2].

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. Національно-патріотичне виховання включає в себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, науку, історію, державу, право.

Аналізуючи основні ознаки національно-патріотичного виховання слід вказати, що воно має бути системним, безперервним та довготривалим. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму, насамперед у дітей та молоді. Ця робота повинна вестися починаючи з закладів дошкільної освіти і тривати до закінчення вузів. Особливу увагу слід приділяти дошкільному вихованню, періоду навчання в початковій та середній школі, оскільки саме в цей період закладаються морально-етичні засади особистості. Національно-патріотичне виховання пронизує всі елементи навчально-виховної, академічної взаємодії учасників освітнього процесу. Сучасному патріотичному вихованню властива випереджувальна роль у демократичному процесі. Воно все більше стає засобом відродження національної культури, стимулом активізації таких моральних якостей, як совість, людяність, почуття власної гідності; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності; гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Таким чином, цілеспрямоване національно-патріотичного виховання дозволить сформувати в дітей та молоді високу громадянську свідомість на засадах українських національно-історичних традицій, повагу до історії і культури українського народу, сприятиме героїзації осіб, які віддали життя за незалежність та територіальну цілісність України. Передбачені кроки сприятимуть вихованню різнобічно та гармонійно розвиненого, національно свідомого, високоосвіченого

громадянина України, який буде здатний реалізувати свої права та виконувати покладені на нього Конституцією України обов'язки.

Література:

1. Регіональна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2024-2028 роки. URL : https://ts.lica.com.ua/77/1/383897/26330

2. URL : https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya

УДК 37.018.1-042.3:37.015.311-053.5

ДУМАНСЬКА К.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Виховання в сім'ї, згідно із Законом України «Про освіту» є першоосновою розвитку дитини як особистості. Батьки мають рівні права та обов'язки щодо освіти і розвитку дитини [1]. Новий стандарт початкової освіти визначає, що основою формування ключових компетентностей школярів є досвід, який формується не лише в школі, але і в родині. Відповідно, родину визнано відповідальною за отримання знань, умінь та формування ставлення до тих чи інших соціальних ситуацій [5].

Сім'ю серед інших інститутів виховання, як вважає О. Ригель, «вирізняють спеціальні риси, а саме: особистісні контакти з батьками відрізняються від усіх інших контактів неперервністю, стійкістю та необмеженістю в часі; тісні взаємини та любов вносять у відносини дітей та батьків глибоку емоційність і щирість, у результаті створюються сприятливі умови для взаємовпливу, емоційного зараження; зв'язки, що об'єднують батьків та дітей, досить різноманітні і визначаються сімейними почуттями, спільним проживанням, загальносімейними формами побутової праці, дозвіллям» [6, с. 49]. Погоджуємося з авторкою, що саме в родині «формуються норми правильної поведінки, розкриваються внутрішній світ та індивідуальні якості, вона сприяє самоствердженню, стимулює соціальну і творчу активність особистості» [6, с. 49]. У сім'ї здійснюється фізичне, естетичне, трудове, розумове, моральне виховання дітей, формується ціннісне ставлення в усіх напрямках. Батьки дають знання дитині про природу, суспільство, виробництво, професії, техніку; формують досвід творчої діяльності; виробляють деякі інтелектуальні навички; виховують ставлення до світу, людей, професій, життя [3], цим самим здійснюється вплив на розвиток особистості молодшого школяра.

Як зазначає Н. Зобенько, сім'я як соціальна інституція виконує в суспільстві низку функцій, серед яких «особлива роль належить виховній функції, яка реалізується в таких трьох головних аспектах: становлення, розвиток, виховання дитини як особистості, сприяння розвитку її здібностей;

здійснення виховного впливу сім'ї на кожного індивіда протягом усього життя; спонукання дітей до саморозвитку, самовдосконалення своїх батьків та інших родичів. Ефективність виховної функції сім'ї залежить від систематичної участі дитини в її життєдіяльності, прикладу обох батьків, а також гармонійної взаємодії всіх членів сім'ї. Оволодіння особистістю соціальним досвідом відбувається крізь призму духовності, опору на соціально-значущі ціннісні надбання минулих поколінь. Провідним засобом забезпечення соціального благополуччя дитини молодшого шкільного віку є не стільки спеціальні заходи, скільки повсякденне буття родини» [2, с. 70].

Вплив сім'ї на розвиток особистості залежить від її складу, морально-психологічного клімату, соціальної орієнтації, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування кожного з них з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, сімейних інтересів тощо. Саме тому у нашому дослідженні акцентуємо увагу на типології сімей, що має вагомий вплив на розвиток особистості дитини. Так, автори навчального посібника «Психологія сім'ї» розрізняють сім'ї зі сприятливим і несприятливим психологічним кліматом. Сім'ї зі сприятливим психологічним кліматом характеризуються «згуртованістю, доброзичливістю і водночас високою вимогливістю подружжя один до одного, відповідальністю, почуттям захищеності й емоційної задоволеності в сім'ї. Важливий показник сприятливого сімейного психологічного клімату – прагнення до спільного розв'язання сімейних проблем, проведення дозвілля при одночасній відкритості сім'ї, її широких соціальних контактах. Сім'ї з несприятливим психологічним кліматом характеризуються насамперед напруженістю чи навіть конфліктністю міжособистісних стосунків, коли члени сім'ї негативно ставляться один до одного, їм властиве почуття незахищеності, емоційного дискомфорту від перебування в сім'ї [7, с. 10].

Науковці зазначають, що сукупність установок батьків, їх емоційного ставлення до дитини, сприйняття дитини батьками і відповідних способів поводження з нею утворюють різні стилі сімейного виховання: авторитарний, ліберальний або демократичний. Оптимальним для практики сімейного виховання вважають демократичний стиль, що характеризується високим рівнем вербального спілкування між дітьми і батьками; включеністю дітей в обговорення сімейних проблем; урахуванням їхньої думки; готовністю батьків у разі потреби прийти на допомогу дітям, одночасно з вірою в їх успішну самостійну діяльність, адекватним батьківським контролем. Відхилення від демократичного стилю в бік авторитаризму, ліберальної вседозволеності чи надмірної зосередженості на дитині спричинює відповідні деформації її особистості [7, с. 35–36].

У виховному впливі сім'ї Т. Поніманська виділяє такі чинники: безкорислива любов до дитини, яка дає їй відчуття захищеності, створює атмосферу душевності, соціального і душевного оптимізму; природне залучення дитини в найрізноманітніші людські стосунки; багаторольова структура сімейного колективу, яка забезпечує багатогранність, постійність і тривалість

його виховного впливу; можливість набуття дитиною позитивного досвіду і переживання негативних почуттів. Вчена акцентує увагу на необхідності того, щоб дитина сприймала сім'ю як середовище її емоційного затишку, внутрішнього комфорту, гарантію того, що за будь-яких умов вона знайде тут розуміння, підтримку і захист [4]. Кожен із батьків, як стверджує Н. Зобенько, особливим чином впливає на формування особистості дитини: поведінка матері вирішальна у процесі формування почуття соціальної ідентичності, а функція батька полягає в позитивному заохоченні активності, спрямованої на розвиток соціальної компетентності, що допомагає дитині долати труднощі у спілкуванні, запобігає виникненню комплексу неповноцінності. Батько ставить завдання, дає зразки способів їх розв'язання, надає потрібну допомогу [2, с. 68].

Цінними для нас є педагогічні погляди А. Макаренка, який акцентував увагу на тому, що «саме в родині дитина одержує перший життєвий досвід, робить перші спостереження й учиться, як поводитися в різних ситуаціях. Дуже важливо, щоб те, чому батьки навчають дитину, підкріплювалося конкретними прикладами, щоб вона бачила, що в дорослих теорія не розходиться з практикою. Головне у вихованні маленької людини – досягнення щиросердечного єднання, морального зв'язку батьків з дитиною. Батькам в жодному разі не варто пускати процес виховання на самоплив» [3, с. 139].

Отже, сім'я – це головний інститут соціалізації особистості. Те, що людина набуває в сім'ї, вона зберігає протягом усього життя. Сім'ю також вважають осередком з певним морально-психологічним кліматом, що навчає дитину взаємодії з оточуючим світом. Саме тому сім'ю визнано одним із найважливіших соціальних чинників, що впливають на розвиток особистості молодшого школяра.

Література:

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

2. Зобенько Н.А. Особливості впливу сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки».* 2018. № 3. С.65-73.

3. Макаренко А. С. Виховання в сім'ї та школі. К. : Рад. шк., 1987. Т. 4. 520 с.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.

5. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Постанова КМУ від 24 липня 2019 р. № 688. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text

6. Ригель О. Первісток та друга дитина в сім'ї: чи безумовна любов. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2016. № 2. С. 49–50.

7. Сова М.О., Дєніжна С.О. Психологія сім'ї : навчальний посібник. К., 2014. 212 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.016

ЗОРІВЧАК М.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ЛЕХМАН О.Ю.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
МОЧАН Т.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна епоха характеризується розвитком електронного середовища та переходом до інформаційної цивілізації. У цьому сенсі розвинені країни світу приділяють значну увагу розвитку цифрової економіки. Базовим орієнтиром для країн ЄС у побудові цифрової економіки став «Цифровий порядок» (2010), що визначає заходи щодо досягнення конкретних цілей у подальшому [4].

В Україні, в свою чергу, був створений проект Цифрова адженда України – 2020 («Цифрова програма дня України – 2020»), який ставив стратегічну задачу – ліквідувати технологічний розрив між Україною та розвиненими країнами: «Швидкі та глибинні наслідки від переходу на «цифру» будуть можливими лише тоді, коли «цифрова» трансформація стане основою життєдіяльності українського суспільства, бізнесу та державних установ, стане звичним та повсякденним явищем, стане нашим ДНК, нашою ключовою аджендою на шляху до процвітання, стане основою добробуту України» [4].

Одним з найважливіших питань розвитку електронного середовища є модернізації сучасної освіти. Згідно з Концепцією «Нова українська школа» в Україні, є необхідність заміни репродуктивних технологій і методів навчання активними, продуктивними, проектно-орієнтованими, збільшення часу міжособистісного спілкування учнів, вчителів та учнівської молоді в класі, очікується цифровізація освіти, особливо при визначенні цифрової грамотності та закріпленні її за ключовими життєвими компетентностями, а також розвиток нового освітнього простору[2].

На думку Л. Гриневича, «Ми маємо перейти від школи знань до школи компетентностей. Це означає, що ми маємо виокремити необхідне ядро знань та навчити дітей реально з цими знаннями працювати» [3].

Викладання інформатики у закладах початкової освіти регламентується декількома ключовими документами, які визначають зміст, цілі та методи навчання. Основні з них – це Державний стандарт початкової освіти [1] та інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України (МОН України).

Державний стандарт початкової освіти є нормативним документом, який встановлює обов'язкові вимоги до змісту і результатів навчання учнів у початковій школі. Він визначає, які знання, вміння та компетентності повинні отримати учні під час навчання. В рамках цього стандарту головна мета викладання інформатики полягає в ознайомленні учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ). Це забезпечує раннє засвоєння навичок, необхідних для успішного функціонування у сучасному цифровому суспільстві. Формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку є критично важливим елементом освітнього процесу. Інформатика сприяє розвитку таких компетентностей, як критичне мислення, креативність, комунікація та співпраця. Ці навички не лише допомагають дітям використовувати сучасні технології, але й готують їх до активної участі в суспільному житті та реалізації їх творчого потенціалу.

Інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України доповнюють Державний стандарт початкової освіти і надають конкретні рекомендації щодо організації навчального процесу. Вони містять: методичні рекомендації для вчителів щодо методів і прийомів викладання інформатики, з урахуванням вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку; навчальні програми, які деталізують зміст навчання, розподілення навчального часу і послідовність вивчення тем; критерії та підходи до оцінювання знань і навичок учнів, що допомагає вчителям об'єктивно оцінити досягнення учнів і коригувати навчальний процес.

Навчальний предмет «Інформатика» в початковій школі має важливе значення для розвитку сучасних учнів. Зміст цього навчального предмету в початковій школі є адаптованим до вікових особливостей учнів. Програма побудована таким чином, щоб матеріал був доступним і цікавим для дітей, враховуючи їхні психологічні та фізичні можливості. Узагальнений і скорочений виклад основ ІКТ дозволяє поступово вводити дітей у світ інформаційних технологій, не перевантажуючи їх надмірною кількістю складної інформації.

Таким чином, інформатика в початковій школі виконує кілька важливих функцій: знайомить учнів з основами ІКТ, сприяє розвитку ключових компетентностей, необхідних для їх подальшого навчання та життя, а також забезпечує адаптацію змісту до особливостей дітей молодшого шкільного віку. Це створює міцну основу для їх майбутнього розвитку та успіху у цифровому суспільстві.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : http://mon.gov.ua/content/ content/Освіта/derj-standart-pochatk-new.pdf

2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», 2016. С. 40, URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf

3. Урядовий портал. Уряд затвердив політичну пропозицію щодо реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», 2016. 215. URL : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249588903

4. Цифрова адженда України – 2020. («Цифровий порядок денний»–2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL : https://ucci.org.ua/ uploads/files/58e78ee3c3922.pdf

УДК 373.2.064.1:316.772.3

ІВАНОВА В.В.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
БАРАНОВА Е.Р.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СІМ'ЄЮ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нині проблема формування комунікативних умінь у дітей дошкільного віку дедалі частіше обговорюється педагогами, психологами, соціологами та є однією з найактуальніших проблем сучасних науково-практичних дискусій.

Формування комунікативних умінь у дітей лише в умовах закладу дошкільної освіти не буде ефективним, якщо не буде ґрунтовної взаємодії із сім'єю, адже повноцінне виховання дошкільника відбувається за умов одночасного впливу сім'ї та ЗДО. Це відображено в таких документах, як Базовий компонент дошкільної освіти [1]. Тому серед важливих завдань дослідження даної проблеми є виявлення та обґрунтування педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю щодо комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку.

У педагогічній літературі поняття «умови» в найзагальнішій формі визначається як основа, наявність обставин, що сприяють досягненню поставлених цілей або, навпаки, певною мірою перешкоджають їх досягненню. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було визначено умови організації взаємодії із сім'єю щодо формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку:

- проведення систематичної та планомірної роботи з ознайомлення батьків із методами та прийомами формування комунікативних умінь дітей;
- використання активних форм взаємодії із сім'єю з формування комунікативних умінь у дітей;
- спонукання дітей до спілкування з однолітками й дорослими в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї.

У зв'язку з цим слід визначитися із загальноприйнятими тлумаченнями термінів «умови» та «педагогічні умови». Зазначимо, що у філософській літературі найпоширенішим є уявлення про умову як: про середовище, у якому будь-що відбувається; про вимоги, з яких слід виходити [2].

Говорячи про умови організації взаємодії із сім'єю щодо формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку, необхідно ці умови вивчити.

Перша умова – проведення систематичної та планомірної роботи з ознайомлення батьків із методами та прийомами формування комунікативних умінь дітей. Ми знаємо, що здатність батьків справлятися зі своїми виховними функціями називається їхньою педагогічною культурою. Розглядаючи умови підвищення педагогічної культури батьків, ми маємо виявити й обґрунтувати комплекс необхідних і достатніх заходів, за яких ця робота буде ефективною.

Практика взаємодії з батьками вихованців закладів дошкільної освіти засвідчила, що відповідальне ставлення до батьківських обов'язків, бажання якнайкраще виховати своїх дітей – складова частина педагогічної культури батьків. Провідним компонентом педагогічної культури батьків є їхня педагогічна підготовленість, що характеризується певною сумою психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних і правових знань, а також уміннями та навичками батьків, вибраними в процесі практики виховання дітей [3].

Розмірковуючи про педагогічну культуру батьків, не можна не торкнутися питання просвіти батьків у цій галузі. Просвітництво батьків з метою підвищення їхньої педагогічної культури – один із напрямів діяльності закладу дошкільної освіти. Підвищення педагогічної культури сім'ї містить у собі пропаганду літератури з педагогічної тематики, оскільки завдання педагогів – пробудити в батьків інтерес до педагогічної літератури та допомогти вибрати в потоці сучасних видань надійні в теоретичному відношенні джерела. Найпродуктивнішим буде розгляд лише тих умов, що справляють позитивний вплив на підвищення педагогічної культури батьків у питанні формування комунікативних умінь під час взаємодії з закладом дошкільної освіти щодо організації дозвілля.

Під час організації роботи з підвищення педагогічної культури батьків слід розвивати самопізнання батьками своєї виховної ролі в сім'ї, вчити аналізувати власний досвід взаємодії з дитиною (розвивати педагогічну рефлексію); вчити батьків розуміти власну дитину, особливості та тенденції її розвитку; покращувати взаємодію між батьками та дитиною, проявляти любов до своєї дитини; спрямовувати батьків на спілкування з власними дітьми; збагачувати їх виховними уміннями; формувати впевненість у собі як у вихователеві; розвивати співробітництво з іншими виховними інституціями.

Основними напрямами організації роботи закладу освіти із сім'єю з проблеми підвищення педагогічної культури батьків є:

- організація діагностичної роботи з вивчення родин;
- використання оптимальних форм і методів у роботі з сім'єю щодо організації дозвілля;
- педагогічна просвіта батьків в організації дозвілля з дітьми старшого дошкільного віку;

- створення перспективного плану роботи з педагогами, батьками та дітьми щодо організації дозвілля з дітьми дошкільного віку в умовах сім'ї та ЗДО. Результатом роботи має стати зміна стосунків між батьками та педагогами, батьками та дітьми старшого дошкільного віку, покращення їхніх взаємовідносин, взаєморозуміння, поява батьківської відповідальності, формування комунікативних умінь.

Друга умова – використання активних форм взаємодії із сім'єю з формування комунікативних умінь у дітей. Сучасна дошкільна освіта являє собою відкритий простір, основними учасниками якого є фахівці (як представники суспільного виховання), діти та їхні батьки (як представники сімейного виховання), тож на формування особистості дитини, становлення її ціннісно-потребової сфери однаковою мірою впливають і заклад дошкільної освіти, і сім'я. Для ефективної взаємодії педагогів ЗДО із сім'єю, а також правильної організації роботи з формування комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку, необхідно підвищувати як професійну компетентність педагогів у питанні організації дозвілля з формування комунікативних умінь із дітьми, так і педагогічну культуру батьків у даному питанні.

Найважливішим способом реалізації співпраці педагогів і батьків є організація їхньої спільної діяльності, в якій батьки та діти – не пасивні спостерігачі, а активні учасники процесу, тобто необхідним є включення батьків у дозвіллєву діяльність закладу дошкільної освіти. Взаємодія з батьками має будуватися на засадах співпраці, і це є однією з педагогічних умов, які сприяють підвищенню рівня педагогічної культури батьків у формуванні комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку [4].

Головне у взаємодії педагогів і батьків щодо організації дозвілля – надання конкретної практичної допомоги дітям і батькам у вдосконаленні форм і методів роботи з формування комунікативних умінь. Тому про результативність її потрібно судити не за кількістю заходів, а за показниками самого освітнього процесу в ЗДО.

Таким чином, в усій методичній літературі, присвяченій дошкільній педагогіці та взаємодії педагогів із сім'єю, важлива роль у формуванні комунікативних умінь відводиться організації дозвілля. Завданням проведення спільного дозвілля в ЗДО є встановлення партнерських стосунків вихователів із батьками, створення атмосфери спільності інтересів, формування комунікативних умінь у дітей через спеціально організовані заходи. Щоб батьки стали проявляти більший інтерес до виховання своїх дітей у дитячому садку, потрібно, щоб вони бачили результати спілкування дітей, помічали у своїй дитині прагнення до спілкування, мали можливість і бажання долучитися до справ дитячого садка через дозвіллєві заходи. Атмосфера творчості, добра, спілкування в невимушеній атмосфері сприяє згуртованості батьків і дітей, дуже позитивно впливає на батьків.

Третя умова – спонукання дітей до спілкування з однолітками та дорослими в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї. Необхідною умовою для створення єдиного мовленнєвого простору в ЗДО є вивчення стану усного мовлення дошкільнят, що полягає в проведенні вихователями діагностики мовленнєвого розвитку дітей (2 рази на рік) [3, 4].

Таким чином, щоб позитивно вплинути на якісний і своєчасний розвиток комунікативних умінь дошкільнят, максимально запобігти можливим відхиленням у розвитку їхнього мовлення, необхідне створення умов для повноцінного розвитку мовлення дітей, посилення його превентивних аспектів, використання педагогічного потенціалу фахівців ЗДО і батьків, ефективної взаємодії.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL : http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/basic1/
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дис… д-р пед.наук : 13.00.02. Одеса, 2005. 464 с.
4. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками : [науково-метод. матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів]. К. : УЦДССМ, 2000. 88 с.

УДК 373.2.091.2:614-053.4

ІВАНОВА В.В.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ПРОДАН Є.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У зв'язку зі зростанням кількості небезпечних і надзвичайних ситуацій одним із найважливіших завдань загальної, професійної та дошкільної освіти стає формування безпечного, здорового освітнього середовища та культури безпеки. Працівник системи освіти, як і будь-якої іншої галузі, не може вважати себе професіоналом, якщо він не володіє основами безпеки життєдіяльності. Психолого-педагогічна підготовка співробітників і вихованців закладів освіти до небезпек та опанування ними культури безпеки є визначальними факторами в профілактиці захворювань, травматизму, правопорушень та інших подій в освітньому закладі.

Практика показує, що наявність численних планів, дорогих технічних засобів, озброєної охорони не знижує наслідків надзвичайних ситуацій, якщо вихованці, батьки та педагоги самі не готові до адекватних дій. Навчання таких

дій найефективніше може здійснюватися не у вигляді разових кампаній, а винятково в рамках систематичного вивчення основ безпечної життєдіяльності відповідно до рішень МОН, вимог освітнього стандарту.

Безпека – складне і багатопланове поняття. Тут можна говорити про такі взаємодіючі системи, як природа, людина, суспільство, результати людської діяльності тощо. Усі ці системи складаються з об'єктів, що потребують забезпечення безпеки, взаємодіють між собою, спричиняючи позитивні та негативні наслідки [3]. При цьому центральним чинником, що впливає на всі складові системи безпеки, є глобальна взаємодія у зв'язці «природа-людина-суспільство», оскільки лише ця взаємодія визначає вирішальною мірою перспективи існування життя на Землі, включно із самою людиною.

Узагальнюючи ідеї про технології розвитку особистості безпечного типу поведінки, можна побачити, що еволюційний процес розвитку суспільства визначає вимоги до особистісних якостей людини, яка гармонійно діє в суспільстві, тобто до якостей особистості безпечного типу.

Проведений аналіз різних підходів дослідження ідей виховання безпеки дітей засвідчив, що проблема визначення оптимальних педагогічних умов для виховання безпечної поведінки в побуті в дошкільників продовжує залишатися актуальною та слабко розробленою: недостатньо визначений зміст доступних знань та умінь забезпечення безпеки в домашньому середовищі; відсутній діагностичний механізм (критерії та рівні оволодіння змістом, методи збору інформації); потребує доповнення та уточнення технологія роботи.

Під культурою безпеки життєдіяльності дитини ми розуміємо сукупність знань про безпеку життєдіяльності людини, норми і правила безпечної поведінки, усвідомлене ставлення до життя і здоров'я людини, умінь і навичок оберігати своє життя, підтримувати здоров'я, адекватно поводитися в різних життєвих ситуаціях.

Створення та впровадження в освітній процес інноваційних систем, які потребують ретельного проєктування, що виражається не тільки в попередньому плануванні майбутніх змін, а й у передбаченні наслідків їхнього впливу на життя і здоров'я дітей, виводить проблему проєктування на одне з перших місць у теорії педагогіки та практиці освітньої діяльності [1].

Проєктування ми розуміємо як вид діяльності, що зумовлює прогнозування та передбачення якісно нового рівня сформованості культури безпеки життєдіяльності дитини, збереження її здоров'я та безпечної життєдіяльності в оптимальних умовах освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Умовою успішного розвитку, виховання і навчання дитини дошкільного віку, на думку психологів, педагогів теорії та практики, є середовище. У сучасних педагогічних концепціях воно виступає як важливий компонент дошкільної освіти. Великий внесок у розробку проблем організації педагогічного середовища зробили Ж.Ж. Руссо, Ф. Фребель, Д. Дьюї, М. Монтессорі та інші теоретики і практики освіти.

Освітнє середовище становить той виховний простір, у якому здійснюється педагогічно організований розвиток особистості. Оригінальний підхід до проєктування освітнього середовища на основі моделювання його провідних типів розробив В. Левін. Визначаючи освітнє середовище як систему умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні, він розглядає це поняття як родове для понять «сімейне середовище», «шкільне середовище» тощо [2].

Алгоритм проєктування освітнього середовища формування культури безпеки життєдіяльності старших дошкільників у ЗДО складається з етапів, інваріантних для різних структур освітнього менеджменту: соціального замовлення; рівня диференціації культури безпеки життєдіяльності дітей у ЗДО; конструювання системоутворювальних чинників; моделювання предметного середовища в ЗДО; визначення механізмів реалізації технології формування культури безпеки життєдіяльності дошкільників; аналізу ефективності освітнього процесу в ЗДО.

Вважаємо, що проєктування освітнього середовища формування культури безпеки життєдіяльності в дітей старшого дошкільного віку буде ефективним за дотримання таких умов: взаємодія учасників освітнього процесу; предметне розвивальне середовище; педагогічна технологія формування культури безпеки життєдіяльності в дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Гавриш Н. Проектна модель організації освітнього процесу. *Дошкільне виховання.* 2009. № 6. С. 9–11.

2. Ващенко Л. М. Управління освітніми проєктами. *Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати*: збірник наукових праць. Київ: Департамент, 2003. С. 34.

3. Карнаух Л. П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі: методичний посібник. Умань : В І Щ «Візаві», 2009. 83 с.

УДК 373.2.015.31-053.4:159.93

ІВАНОВА В.В.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ШКІРЯ Я.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ВИХОВАННЯ СЕНСОРНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Невід’ємною умовою успішного загального розвитку дитини є набуття нею чуттєвого досвіду в перші три роки життя, адже ранній вік – це період, коли дитина інтенсивно вбирає в себе соціальний досвід людства.

Дослідженню проблем сенсорного розвитку дітей раннього віку на основі організації системи виховної діяльності особистості дитини раннього віку присвячені наукові студії Д. Альтхауз і Е. Дум, Л. Артемовою, А. Богуш, А. Бондаренко, Л. Васильєвої, Л. Венгер, Н. Грамою, Т. Дроновою, Л. Каплан, В. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір, З. Максимової, Л.Олійник, Е. Пилюгіної, Л. Сисоєвої, Н. Тріщун

В останні десятиліття проблема виховання сенсорної культури у дітей раннього віку привертає до себе увагу як теоретиків так і педагогів-практиків.

Ранній вік – період інтенсивного освоєння дитиною різних видів діяльності та розвитку особистості. Цей вік характеризується, як період активного експериментування дитини з предметним світом. Усе, що оточує малюка – речі, що належать дорослим, іграшки, тварини, рослини, вода, пісок і багато іншого – викликає в нього інтерес. Він любить досліджувати нові предмети, експериментувати з різноманітними речовинами і матеріалами: водою, піском, снігом, глиною, фарбами. У процесі такого дослідження розвивається допитливість малюка, розширюються його уявлення про навколишній світ, дитина набуває багатого чуттєвого досвіду, отримує потужний імпульс для розвитку інтелекту.

Важливо пам’ятати, що формування інтелектуальної сфери дитини здійснюється не тільки за цілеспрямованого керівництва дорослих, а й у вільній, самостійній практичній діяльності. У процесі вільного експериментування дитина отримує нову, часом несподівану для неї інформацію, встановлює практичні зв’язки між власними діями та явищами навколишнього світу, здійснює свого роду відкриття. Роль дорослого в цьому процесі полягає не в тому, щоб відразу ж показати, як потрібно робити правильно, а в тому, щоб стимулювати інтерес малюка до предметів, спонукати до самостійного дослідження, підтримувати його допитливість.

Саме на цьому етапі приходить на допомогу сенсорне виховання – послідовне планомірне ознайомлення дитини із сенсорною культурою людства [1]. На першому році життя основне завдання полягає в наданні дитині достатнього багатства і різноманітності зовнішніх вражень, розвитку уваги до властивостей предметів. Коли в малюка починають формуватися хапальні рухи, до цього завдання приєднується ще одне – необхідно допомогти дитині пристосувати хапальні рухи до форми предмета, його величини та положення в просторі. Поступово таке пристосування призведе до того, що ці властивості почнуть набувати для малюка певного значення.

Сенсорне виховання в цей період – основний вид виховання взагалі. Забезпечуючи приплив дедалі нових вражень, воно стає необхідним не тільки для розвитку діяльності органів чуття, а й для нормального загального фізичного та психічного розвитку дитини. Відомо, що в умовах обмеженості припливу вражень немовлята відчувають «сенсорний голод», що призводить до значних затримок загального розвитку.

На другому-третьому році життя завдання у змісті сенсорного виховання істотно ускладнюються. Хоча дитина раннього віку ще не готова до засвоєння сенсорних еталонів, у неї починають накопичуватися уявлення про колір, форму, величину та інші властивості предметів.

Важливо, щоб ці уявлення були досить різноманітними. А це означає, що дитину слід знайомити з усіма основними різновидами властивостей – шістьма кольорами спектра (блакитний колір слід виключити, тому що діти погано відрізняють його від синього), білим і чорним кольором, з такими формами, як коло, квадрат, овал, прямокутник.

Знайомлячи дітей з різними властивостями предметів, не слід домагатися запам'ятовування і вживання їхніх назв. Головне, щоб дитина вміла враховувати властивості предметів під час дій з ними. Достатньо, щоб діти навчилися правильно розуміти слова: «форма», «колір», «такий самий».

Виняток тут становить ознайомлення з величиною предметів. Величина не має «абсолютного» значення. Вона сприймається тільки в порівнянні з іншою величиною. Предмет оцінюється як великий порівняно з іншим предметом, який у цьому випадку є маленьким. І це відношення може бути зафіксоване тільки в словесній формі.

Щоб привернути увагу дитини раннього віку до властивостей предметів, виробити стійкі уявлення про ці властивості, доцільно організувати такі дії з предметами, під час яких для одержання потрібного результату потрібно зіставити предмети за формою, величиною, установити їхній збіг або розбіжність. Таке зіставлення спочатку діти не можуть виконати візуально. Тому їм пропонують накладати предмети один на одного, щоб порівняти за формою і величиною, прикладати їх впритул один до одного, порівнюючи кольори. Від зовнішніх прийомів зіставлення діти поступово відходять і переходять до зіставлення на око. Це дає їм можливість встановлювати тотожність і відмінність за зовнішніми властивостями і між такими предметами, які не можна накласти один на одного або прикласти впритул (наприклад, між об'ємними предметами).

До трирічного віку завершується підготовчий етап сенсорного виховання дитини, і далі починається організація систематичного засвоєння нею сенсорної культури [3].

Говорячи про сенсорне виховання в ранньому дитинстві, можна зазначити, що розвиток органів чуття в дітей раннього віку проходить дуже інтенсивно. Головною складовою повноцінного розвитку дітей у ранньому віці є сенсорний розвиток.

У зв'язку з цим можна виділити основні завдання в сенсорному вихованні дітей раннього віку:

1. На першому році життя це збагачення дитини враженнями. Слід створити для малюка умови, щоб він міг стежити за рухомими яскравими іграшками, хапати предмети різної форми і величини.

2. На другому-третьому році життя діти повинні навчитися виділяти колір, форму і величину як особливі ознаки предметів, накопичувати уявлення про

основні різновиди кольору і форми та про відношення між двома предметами за величиною.

Сенсорне виховання, спрямоване на формування повноцінного сприйняття навколишньої дійсності, слугує основою пізнання світу, першим щаблем якого є чуттєвий досвід. Актуальність будь-яких питань, пов'язаних із сенсорним вихованням дітей, зумовлена тим, що дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку здібностей. Втрати, допущені в цей період, непоправні повною мірою в подальшому житті. До сенсорних здібностей зазвичай відносять здібності, що проявляються у сфері сприйняття предметів та їхніх властивостей. Вони становлять ніби фундамент розумового розвитку дитини, як відомо, сприйняття – перша сходинка пізнання світу, на основі його будуються пам'ять, мислення, уява. Відіграючи таку важливу роль у розумовому вихованні, розвиток сенсорних процесів має водночас суттєве значення для вдосконалення практичної діяльності дитини [2].

Пошук методів і прийомів взаємодії з дітьми з організації їхнього чуттєвого досвіду, мовленнєвого розвитку, зі створення необхідного предметно-розвивального середовища – провідні напрямки роботи педагога та дорослих із формування сенсорної культури дітей раннього віку.

Література:

1. Грама Н.Г. Сенсорне виховання дітей раннього віку. *Альманах*. Одеса : ПНПУ ім.. К.Д.Ушинського. 2016.

2. Денисенко Т. А. Сенсорно-пізнавальний розвиток дітей раннього віку, як передумова формування обдарованої особистості. Київ : Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2013. № 11. С. 47–52.

3. Кондратова В.В. Виховання сенсорної культури. *Розумове виховання дошкільників*. К. : Рад. шк., 1979. С. 9-12.

УДК 373.015.31:373.016:811.161.2:82(043.2)

ІЛЬНИЦЬКА М.І.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

У Законі України «Про освіту» сформульовано мету, яка передбачає всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей ...[3]. Для її реалізації вкрай важливо на уроках мовно-літературної освітньої галузі збагачувати активний словник молодшого школяра, розвивати зв'язне мовлення,

використовувати творчі вправи та завдання. Ключовим словом нашого дослідження є словосполука «творчі здібності».

За Великим тлумачним словником сучасної української мови, здібності – це «природний нахил до чого-небудь; обдарування, талант» [1, с. 454]. Отже, мова йде про нахили, певний талант, шо слід розвивати. Це поняття розглядається й з погляду психології: «Здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктивними умовами успішного виконання певного різновиду діяльності. Здібності не зводяться до наявності в індивіда знань, умінь, навичок. Вони проявляються у швидкості, глибині та міцності оволодівання засобами і прийомами діяльності » [2, с. 363].

Проблема розвитку творчих здібностей молодших щколярів вивчається багатьма ученими: В. Моляко, І. Осадченко, В. Сухомлинським, О. Савченко та іншими. Відтак, В. Сухомлинський прагнув, щоб початкова школа стала школою мислення, фундаментом творчих розумових сил учнів [5, с. 51]. Педагогом розроблена дидактична система формування творчої особистості. Учні початкової школи виходили до лісу, поляни, досліджували оточуючий світ, складали казки. Вони мислили серед природи.

Сучасна дослідниця І. Осадченко, дійшла висновку, що основними показниками і ціннісними орієнтирами у визначенні рівнів творчої активності учнів як кінцевих результатів роботи вчителя мають стати: наявність творчого інтересу, емоційності, ініціативності, наполегливості, самостійності, високого рівня розвитку уяви, мовлення, творчих здібностей, пам'яті, уваги та мислення молодших школярів [4].

Сьогодні Концепція Нової української школи передбачає інноваційні методи навчання, що соціалізують особистість й сприяють її розвитку. Важливого значення надаємо реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі, які спрямовані на формування креативного мислення. Слід підкреслити, шо підручники «Українська мова та читання» пропонують тексти та завдання до них різної складності, проте з творчим підходом до їх виконання.

Ця проблема досліджується нами у процесі педагогічної діяльності. Ми акцентуємо увагу, у першу чергу, на методах, прийомах навчання української мови та читання (дослідження, спостереження за мовними явищами, візуалізації, «кубування», «асоціативний кущ» та інші), добірці тренувальних вправ (навчальні диктанти, діагностувальні роботи, твори різних типів тощо). Деякі із методів.

Дослідження. Цей метод спрямований на вивчення специфіки мовного явища, визначення його істотних ознак. Як приклад, нами рекомендувалося провести дослідження, як змінюється прикметник за родами. На презентації висвітлювалися слова-назви й до них прикметники однієї й тієї ознаки (олівець жовтий, хустина жовта, сонечко жовте). Учні вивчали залежність граматичних категорій прикметника від іменника й формулювали висновок. Наша увага концентрувалась на формуванні у них умінь аналізувати, синтезувати.

Спостереження над мовним явищем. Школярам подавалися мовні зразки для спостереження з метою формулювання висновку. Наприклад, визначити роль закінчення у слові, спостерігаючи за вживанням їх у тексті.

Уроки читання надають великі можливості для розвитку у молодших школярів творчої уяви. Як приклад, учитель рекомендує завдання: продовжіть зміст тексту, побудуйте рекламу художнього твору для мотивації читання, складіть лепбук за певною темою тощо. На уроках української мови та читання пропонується аналіз медіатекстів, написання творів різних типів, складання загадки, віршів за опорними словами та інші.

Отже, нами окреслено деякі методи та завдання для розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови та читання.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII. 1728 с.

2.Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Каравела, 2009. 464 с.

3.Закон України. Про освіту. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

4. Осадченко І.І. Стимулювання творчої активності молодших школярів засобами поетичного слова : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Волинський державний університет імені Л. Українки. Луцьк, 2005. 19 с.

5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К., 1988. 310 с.

УДК 373.3

КІСІЛЬ І. Р.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 013 Початкова освіта
ГАЙДИС В. І.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – РОСТИКУС Н. П.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СИТУАЦІЙНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Важливим у житті будь-якої людини є вміння спілкуватися. Це безперервний процес, який тягнеться впродовж цілого життя. Він включає різноманітні життєві ситуації, за яких потрібно вміти правильно висловлюватися. Практично наближеними до життєвих ситуацій є ситуаційні вправи, в яких учень може експериментувати з власними думками та висловлювати їх у шкільному середовищі вже на етапі навчання в школі. Тому потрібно визначити те, наскільки дієвим є використання вчителями ситуаційних вправ.

У Державному стандарті початкової освіти серед ключових компетентностей здобувача початкової освіти зазначено «уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти» [2].

Це означає, що розвиток діалогічного мовлення набув, певним чином, провідного значення, адже є систематичним процесом. Досвід діалогічного спілкування, який дитина набула ще в початковій школі може цілком впливати у її подальшому житті на особливості побудови комунікації. Тому необхідно розвивати в учнів початкових класів вміння активно слухати співрозмовника та вміння комунікувати в різних життєвих ситуаціях.

За допомогою діалогу учні 1-4 класів можуть формулювати свої висловлювання, певні думки. Зауважимо, що один учасник аналізує сказане іншим учасником, тобто оцінює сказану інформацію і на її основі робить власні судження. Крім того, завданням учасників діалогу є зацікавити один одного сказаним, тобто привернення уваги. Таким чином, від реплік учасників діалогу залежить подальший його зміст.

М.Варварук зазначає, що «неофіційність, невимушеність, безпосередність спілкування роблять діалогічне мовлення явищем рухомим та дуже варіативним» [1, с. 35].

Засобом формування діалогічного мовлення учнів початкових класів є ситуаційні вправи, які містять у собі предмет розмови, потребу й умови спілкування. Учні висловлюють власну точку зору, вчаться переконувати, вирішувати проблеми.

Н.Ростикус у статті «Організація освітнього процесу з використанням системи ситуаційних діалогічних вправ на уроках української мови в початкових класах» акцентує увагу, що система ситуаційних вправ, які сприяють розвитку в учнів початкових класів діалогічного мовлення складається із трьох періодів: «І – спостереження і відтворення діалогічних зразків за мотивами казок; ІІ – підготовчі вправи до створення власних діалогів; ІІІ – створення власних діалогів відповідно до навчальної або життєвої ситуації» [3, с. 138].

Учитель початкових класів повинен вчитись уміло застосовувати ситуаційні вправи, беручи до уваги ці періоди. Потрібно пам’ятати, що педагог відіграє провідну роль у розвитку своїх вихованців. Безсумнівно, урахування специфіки кожного з періодів сприятиме кращому усвідомленню учнями, розумінню значення діалогічного мовлення впродовж життя.

Беручи до уваги конкретну ситуацію, учні використовують потрібну лексику, уточнення, які певним чином стосуються ситуації, що виникла, вміння грамотно відповідати на поставлені запитання.

Ситуаційні вправи досить рідко можна зустріти у шкільних підручниках, але це ніяк не зменшує їхню цінність та важливість. Чим більше учні будуть практикуватися, використовуючи ситуаційні вправи, тим легше їм буде як в найближчі роки, так і в дорослому віці.

Важливо, щоб учні постійно збагачували свій словниковий запас. Тому учитель повинен проводити словникову роботу під час конструювання діалогів у 1-4 класах, а також стимулювати учнів до активного обговорення, дотримання правил спілкування під час діалогування.

Отже, роль ситуаційних вправ є справді значною для правильного й ефективного формування діалогічного мовлення учнів початкових класів. Саме їхнє використання на уроках може цілком сприяти формуванню потреби спілкування, а відтак – розвитку діалогічного мовлення та формуванню мовленнєво-комунікативної компетентності учнів.

Література:

1. Варварук М. М. Формування готовності майбутніх педагогів до навчання діалогічного мовлення молодших школярів. *Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2019. Т. 70. С. 34–37. URL: https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.8 (дата звернення: 10.05.2024).

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 : станом на 6 жовт. 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text (дата звернення: 10.05.2024).

3. Ростикус Н. Організація освітнього процесу з використанням системи ситуаційних діалогічних вправ на уроках української мови в початкових класах. *Молодь і ринок*. 2018. № 11 (166). URL : https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.152280 (дата звернення: 10.05.2024).

УДК 374-042.3"377.4":373.3.015.31:316.42

КАРАБИН Р.М., МОЛНАР Т.І.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку початкової освіти виховна діяльність є однією із важливих складових освітнього процесу та передбачає активні зміни змісту, методів, засобів її здійснення, які сприятимуть формуванню соціально активного молодшого школяра. Необхідність вирішення означених завдань визначається положеннями Законів України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції національно-патріотичного виховання молоді (2015), Концепції «Нова українська школа (2016).

Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес дослідників до проблеми формування соціальної активності особистості, зокрема: І. Беха, О. Киричука, О. Кононко, В. Куніцина, К. Платонова та ін. Питання соціального розвитку, соціальної активності особистості були предметом вивчення Є. Андрущенка, Л. Божович, В. Бондаренко, С. Грабовської та ін. У цьому контексті науковці Л. Базильчук, О. Богданова, Б. Кобзар, Г. Пустовіт визначають значний виховний потенціал позаурочної діяльності школярів.

Соціальну активність молодшого школяра розглядаємо як інтегровану якість, що охоплює його життєві знання та соціальний досвід виявляється в самореалізації, активній життєвій позиції, в конкретних життєвих ситуаціях,

умінні брати відповідальність за себе та інших, керуючись соціальними нормами та цінностями.

Варто зазначити, що соціальна активність виражається у ставленні особистості до навколишнього світу, її мотивах та цінностях, якими вона керується у своїх діях і поведінці. Прояви соціальної активності можуть бути як позитивні так і негативні. Особистість може робити як позитивні вчинки на благо суспільству, так і негативні. Саме тому особливої актуальності нині набуває питання про те, як правильно організувати позаурочний виховний процес в сучасній школі, щоб виховати активну особистість, яка живе заради інтересів суспільства.

Правильно організована позаурочна діяльність сприяє розумовому та інтелектуальному розвитку вихованців, розвитку естетичних смаків та моральних якостей, формуванню пізнавальних інтересів, спрямованих на розширення і поглиблення знань учнів та є важливим засобом всебічного розвитку особистості молодшого школяра [3].

Позаурочна виховна діяльність допомагає створити атмосферу багатого духовного життя, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, потреб і практичних умінь учнів. Заняття в гуртках і клубах, екскурсії, конкурси, вікторини, завдання з позакласного читання, практичні роботи пробуджують у школярів допитливий інтерес до знань, життя і праці. Характерними ознаками позакласної роботи мають стати: вільний вибір діяльності, перевага індивідуальності особистості, демократизація форм та методів позакласної роботи [1].

Серед форм позаурочної роботи, які мають неабиякий вплив на розвиток особистості школяра та формування його соціальної активності, найбільш поширеними є свята, тематичні ранки, інсценізації, ігри, уявні подорожі, ярмарки, рейди, змагання, веселі старти, естафети, гурткова робота, колективні творчі справи. Ефективність масових, групових та індивідуальних форм виховання зростає за умови, що вони приведені в певну систему, пов’язані між собою і доповнюють одна одну. Серед методів позаурочної виховної роботи: бесіди, спостереження, вправи, доручення, змагання, заохочення та ін. Ефективними засобами формування соціальної активності учнів у позаурочній виховній роботі визначено художню літературу, газети, журнали, телебачення, кіно, театр, виставки, музеї, ігри, спорт, художню самодіяльність, різноманітні предмети культури й природи.

Доцільно організована з педагогічної точки зору позаурочна виховна діяльність в закладах освіти має незаперечне освітнє і виховне значення. Вона розширює й поглиблює знання, здобуті учнями на уроці, дає змогу розширити уміння й навички як самостійної, так і колективної суспільно значущої діяльності. А головне, забезпечує комфортні умови для підвищення соціальної активності молодших школярів, формування системи ціннісних орієнтацій, сприяє набуттю морального досвіду в спілкуванні й життєдіяльності, в такий спосіб наближає процес освіти й виховання зростаючої особистості до реалій життя [2].

Таким чином, позаурочна діяльність, яка організовується і проводиться у вільний від уроків час педагогічним колективом, органами учнівського самоврядування сприяє розширенню діапазону соціальної взаємодії і спілкування учнів, підвищенню їхнього соціального статусу в середовищі ровесників (задоволення потреби у визнанні, повазі, підтримці, захищеності), формування соціально-комунікативної культури. Організацію позаурочної виховної діяльності в початковій школі доцільно здійснювати на основі: врахування специфічних особливостей різних видів діяльності; поєднання навчальної та ігрової діяльності; об'єднання дітей різного віку; забезпечення емоційного комфорту, створення атмосфери доброзичливості, надання дитині можливості звернутися до дорослого в ситуаціях невизначеності, сприяння відчуттю захищеності, довіри.

Література

1. Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: монографія / І. Д. Бех та ін. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 176 с.

2. Журба К. О., Коновець С. В., Шкільна І. М. Особистісно орієнтована методика виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості : метод. реком. Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. 176 с.

3. Пустовіт Г. П. Педагогічна складова дозвіллєвої діяльності дитини у позашкільних навчальних закладах: соціокультурні виклики. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. / упоряд. О. Б. Петренко. Рівне : РДГУ, 2016. Вип. 3. С. 15–27.

УДК 373.2.091.12-057.164:373.24-056.2/.3

КАС′ЯНЕНКО О.М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
БЕЛЕНЬ А.Р.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

СПЕЦИФІКА РОБОТИ АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ В ГРУПІ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ

Демократизація суспільства з особливою гостротою поставила проблему оцінки професіоналізму будь-якого фахівця, в тому числі асистентів вихователів закладів дошкільної освіти. Від професійної компетентності і професійно важливих якостей багато в чому залежить впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти педагогічних інновацій.

Зміни, що відбуваються в сфері освіти визначають необхідність підвищення вимог до вихователів і педагогів закладів дошкільної освіти, в тому числі і закладів дошкільної освіти з групами компенсуючого типу. Діяльність ЗДО з групами компенсуючого типу дещо відрізняється від діяльності інших видів ЗДО.

ЗДО з групами компенсуючого типу, точно так же, як і звичайний навчальний заклад, намагається підготувати дитину до школи і створити початкову основу для адаптації дитини в соціумі. Проте, різниця між середньостатистичним ЗДО і установою з групами компенсуючого виду все ж є і проявляється вона в деяких моментах.

Цілком очевидно, що кожна дитина потребує індивідуального підходу, який повинен стосуватися не тільки особистих взаємин, а й виховання / навчання. Оскільки єдиного методу виховання, відповідного абсолютно для всіх дітей, не існує, сучасна система освіти намагається оперативно реагувати на потреби підростаючого покоління і створювати все нові і нові форми виховання / навчання, а також види освітніх організацій. У тому числі, для того щоб створити комфортні умови для дітей, що мають певні проблеми зі здоров'ям, були створені спеціальні компенсуючі дошкільні навчальні заклади [2, с. 27].

Основні завдання вихователя та асистента вихователя, а також всього педагогічного колективу в організації педагогічного процесу в умовах дитячого садка з групами компенсуючого типу:

– охорона життя і здоров'я дітей, формування основ здорового способу життя;

– збереження і зміцнення фізичного, психічного і психологічного здоров'я дітей;

– реалізація права дитини на освіту, корекцію (компенсацію) недоліків розвитку з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей;

– надання психолого-педагогічної допомоги та соціальної підтримки сім'ї у вихованні дітей, підвищення педагогічної компетентності батьків;

– реалізація програмного змісту в умовах наступності роботи вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда, педагога-психолога та вихователів.

Вихователі, асистенти вихователя, педагоги спільно вирішують ряд спеціальних завдань:

– забезпечують необхідні санітарно-гігієнічні умови і спеціальне розвиваюче середовище, створюють атмосферу психологічного комфорту;

– сприяють гармонізації розвитку особистості дитини, моторного, інтелектуального, комунікативного, естетичного розвитку в залежності від індивідуальних психічних і фізичних особливостей і можливостей дитини;

– вибудовують індивідуальні корекційно-освітні маршрути на основі результатів вивчення особливостей розвитку дітей, їх потенційних можливостей і здібностей;

– реалізують спеціальні заходи з профілактики вторинних порушень розвитку;

– готують дітей до навчання на наступній ступені освіти;

– цілеспрямовано вивчають особливості розвитку кожної дитини з метою вироблення рекомендацій щодо індивідуалізації умов шкільного навчання в загальноосвітній школі, школі з психологічним або логопедичним супроводом, класі компенсуючого навчання та ін.;

– взаємодіють з сім'єю за погодженням методів виховання і навчання, створенню оптимальних умов в сім'ї (ігри та іграшки, виховання, оздоровлення та ін.), що сприяють розвитку дітей, подоланню недоліків розвитку;

– взаємодіють зі сторонніми організаціями (медичними, освітніми, громадськими, соціальними, науковими та іншими установами) для ефективної реалізації завдань освітньої програми [3].

Для освоєння дітьми освітніх областей застосовується розподіл завдань між усіма педагогами, які працюють в даній віковій групі з урахуванням специфіки кожної освітньої області.

Ще однією умовою ефективної роботи є активне включення в корекційно-педагогічний процес сімей вихованців. Педагоги підвищують педагогічну компетентність членів сімей вихованців дошкільного навчального закладу, навчають методам і прийомам взаємодії з дитиною в умовах сім'ї. Психолог за запитом сім'ї надає психологічну допомогу. Взаємодія між педагогами дитячого садка і сім'ями вихованців реалізується в рамках соціального партнерства і відповідальності [4, с. 38].

Отже, пріоритетним напрямком роботи закладу дошкільної освіти з групами компенсуючого типу є здійснення кваліфікованої корекції недоліків у фізичному і психічному розвитку дітей. Психолого-педагогічна діяльність такого закладу націлена на досягнення державних вимог до якості дошкільної освіти, подолання і попередження вторинних порушень розвитку у дітей, забезпечення рівних стартових можливостей.

Література:

1. Кулик В. Діти з ООП. Організація інклюзивного навчання. *Дефектолог*. 2019. № 2. С.27-30.

2. Квітка Н. О. Розподіл обов'язків між вихователем та асистентом у закладах дошкільної освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення*. 2018. URL : http://surl.li/ttsae (дата звернення: 10.05.2024)

3. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків. Укладачі Н.В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ. 2016. 68 с.

УДК [159.93:159.922.7-053.4]-047.44

КАС'ЯНЕНКО О.М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ДИЧКА М.Ю.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людська діяльність виконує вагому роль у процесі формування сприйняття, адже мовлення та отриманий досвід формують його цілісність. Завдяки різним органам чуття люди сприймають із навколишнього середовища так звані сигнали.

Процес сприйняття є дуже цінним, адже являється основою для подальшого розвитку. Сприйняття з точки зору психологів є процесом, що відображає дійсність та її взаємозв'язки.

Пізнання оточуючого середовища передбачає взаємодію таких розумових операцій, як увагу, мислення та пам'ять. Саме цим пояснюється зацікавленість вчених у теоретичному та практичному дослідженні сприйняття.

У процесі освоєння системи сенсорних еталонів (колір, форма, величина, ноти, фонеми тощо) сприйняття – перебудовується, і надалі самі об'єкти набувають інтерпретації відповідно засвоєними дитиною сенсорним еталонам.

Проаналізуємо розвиток дітей молодшого дошкільного віку. У науковій літературі цей період характеризується активністю, рухливістю та ігровою діяльністю, у процесі чого відбувається взаємодія з предметами, пізнання їх властивостей. Як наслідок такого пізнання у дитини з'являється потреба у застосуванні мови, що сприяє розвитку пізнавальних процесів, і, зокрема, сприйняття [3, с. 292].

Особливості сприйняття дітей 3-4 років полягають в тому, що у дитячому розумінні властивості предметів ще невіддільні від самих предметів (так, наприклад, завжди жовтим кольором є лимон – і будь-який фрукт жовтого кольору дитина сприйматиме як лимон).

Учені підкреслюють, що під час розгляду певних предметів, діти у віці 3-4 років фіксуватимуть власну увагу на одному предметі (що виділяється розміром, кольором або формою), а тому – всі інші деталі про цей предмет діти «домислюють» самостійно. Отже, у віковий період 3-4 років інформація та її сприйняття спрямовані на конкретні предмети. Про відсутність чіткості сприйняття, його «розмитість» можна казати, бо, наприклад, діти можуть упізнати знайомих і близьких людей, які одягнені у карнавальні костюми, навіть тоді – коли їх обличчя добре видно.

Серед науково-практичних порад для розвитку сприйняття знаходимо наступне:

– батьки та вихователі спроможні допомогти дитині завдяки застосуванню розвиваючих завдань;

– мають навчити дітей маніпулювати предметами для того, щоб виявляти їх властивості, особливості та призначення;

– мають розвивати уміння отримувати інформацію про явища та предмети за їх властивостями, у процесі порівняння та виявлення схожостей і відмінностей [2, с.45].

Позитивних змін у розвитку сприйняття можна досягти й через колір та форму предметів. Провідним видом діяльності упродовж усього дошкільного віку лишається гра, що може і має бути основою у розвиваючі роботі.

За способом сприйняття інформація поділяється на такі види:

– зоровий канал (зорова інформація);
– слуховий канал (слухова інформація);
– дотичний канал (тактильна інформація);
– смаковий канал (смакова інформація);
– нюховий канал (нюхова інформація).

За оновленим трактуванням діти середнього дошкільного віку – це діти 4-5 років, які у своєму сприйнятті характеризуються певними успіхами: вміють розрізнити основні геометричні фігури: квадрат, трикутник, коло, прямокутник; володіють знаннями і можуть розрізняти сім кольорів [1].

Діти цього віку вже уявляють про зміни кольорів: світлий або темний; можуть ділити кольори на теплі та холодні.

Що стосується сприйняття предметів та явищ, варто підкреслити, що до 5-річного віку у дітей відбувається формування уявлень про величину предметів, їх порівняльну характеристику, застосовуючи такі поняття, як ширина, довжина і висота, а під час узагальнення – вказувати на поняття: «найбільший» і «більше», «середній».

У контексті особливостей сприйняття простору і часу у дітей цього віку треба вказати, що воно формується досить довго. Зазвичай, дітьми запам’ятовуються такі величини, як година, хвилина, сьогодні, вчора, завтра, проте, активного застосування у мовній взаємодії ще не відбувається. Напевно, саме з цієї ж причини діти 4-5 років не здатні засвоїти такі величини, як сантиметр, метр, кілометр тощо.

Значення сприйняття в житті дошкільника дуже велике, тому що воно створює фундамент для розвитку мислення, сприяє розвитку мови, пам’яті, уваги, уяви. У середньому шкільному віці ці процеси будуть займати провідні позиції, особливо логічне мислення, а сприйняття буде виконувати обслуговувальну функцію, хоча й продовжить розвиватися.

Література

1. Вправи для розвитку пам'яті, сприймання, уваги. Молодший та старший дошкільний вік. URL : https://www.youtube.com/watch?v=LyPq2tQ83os (дата звернення: 01.05.2024)

2. Граб О. В. Попович О. М. Особливості сприйняття дітьми дошкільного віку природного довкілля. *Наука майбутнього.* 2 (8). 2021. С. 44-47.

3. Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій. [3-тє вид.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.

УДК 378:339.137

КИРЛИК В.В.,
здобувач третього освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНО СПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

У зв'язку з розвитком будівельної справи та приватними інвестиціями у будівництво професія інженера-будівельника стає все більш актуальною. З розвитком технологій та матеріалів удосконалюється та освіта за професією «Інженер-будівельник». Конкретно сформульована система теоретичних та практичних знань у галузі будівництва багато в чому визначає висококваліфікованого фахівця.

Підготовка інженерів в європейських країнах триває 3-5 років на бакалавраті та 1-2 роки в магістратурі. У різних країнах термін навчання відрізняється. Навчання на інженерних спеціальностях відрізняється тим, що усі студенти відвідують лекції та семінари, але на деяких факультетах більше практики. Студенти можуть проходити практику у лабораторіях, на підприємствах або розробляти власні проекти.

Починається інженерна освіта у ЗВО з вивчення обов'язкових загальних предметів: математики та фізики, і залежно від напряму – хімії, біології та інформатики. Потім студенти вивчають вузькоспеціалізовані предмети: програми архітектурної підготовки – для програмного інженера, основи будівництва та експлуатації будівель – для інженерів-будівельників, основи сталого розвитку – для інженерів-екологів. У магістратурі дисципліни звужуються до конкретних напрямів чи спеціалізацій у тій чи іншій галузі. Наприклад, якщо на бакалавраті здобувач освіти навчався за програмою «Будівництво», то в магістратурі можете вибрати один з більш вузьких напрямків, наприклад «Гідротехнічне будівництво та технології водокористування», «Механіка матеріалів та інженерних конструкцій», «Теорія та проектування будівель та споруд» [1]. На цьому щаблі освіти студенти обирають сферу, в якій мають бажання працювати в майбутньому.

Популярними в європейських країнах є такі освітні програми підготовки інженерів:

1. Програмна інженерія – студенти вивчають комп'ютерні системи: як збирати дані, аналізувати алгоритми, тестувати, складати звіти. Як такого «програмування» у списку професій та освітніх програм немає, тому назва напряму пов'язана або з інженерією, або з прикладною інформатикою. Чіткої різниці між траєкторіями немає. Вважається, що програмна інженерія більше пов'язана з проектуванням архітектури програм, ніж їх обслуговуванням [2].

2. Машинобудування. Навчання на спеціальностях машинобудування включає виробництво та використання теплової та механічної енергії для проектування, виробництва і експлуатації машин та інструментів. Студенти навчаються аналізувати, проектувати та обслуговувати механічні системи.

3. Будівельна інженерія. Цей напрямок зосереджений на проектуванні та будівництві мостів, доріг, каналів, гребель та будівель. Цивільне будівництво традиційно розгалужується на кілька субдисциплін: екологічну інженерію, геотехнічну інженерію, будівельну інженерію, транспортну інженерію, муніципальну чи міську інженерію, інженерію водних ресурсів, матеріалознавство, геодезію тощо.

Наприклад, у ЗВО Німеччини зазвичай пропонують два напрями в освіті: будівельна інженерія та транспортна інженерія. Розвиток транспортної сфери є необхідною умовою для успішної економічної ситуації у країні. Здобуття цієї спеціальності дозволяє стати конкурентоспроможним фахівцем, отримати знання для якісного виконання професійних функцій, мати престижну та добре оплачувану професію.

Інженери-будівельники займаються технічною частиною процесу, застосуванням інноваційних технологій, розрахунком економічної частини, врахуванням особливостей збереження культурних та екологічних пам'яток. Вони можуть займатися охороною архітектурних будівель, керувати забудовами, здійснювати контроль якості інженерних робіт [2].

Пропонуються різні освітні програми: «Будівельна інженерія», «Будівельна фізика», «Будівництво – фасадні технології», «Енергоефективне планування та будівництво», «Гідротехніка», «Інженерія та екологічні науки».

Студенти у ЗВО Німеччини вивчають базові технічні предмети: математику, геометрію, фізику, інформатику, проєктування. Обов'язковою частиною будь-якої навчальної програми є надання знань у галузі будівництва. Наприклад, модуль із фізики висвітлює головні аспекти фізичних проблем процесу будівництва. Основними дисциплінами, що вивчаються є математика, нарисна геометрія, фізика, основи обробки даних, матеріалознавство, будівельна механіка, планування проектів, технічна математика, вимірювальні прилади, організація будівельних робіт, проект-менеджмент та інші.

У період навчання студенти освоюють як основи будівельного виробництва, проектування та експлуатації будівель і споруд промислового й цивільного призначення, так й інноваційні підходи у будівельній галузі, вивчаючи передовий досвід країни, пов'язаний із науковими підходами аналізу будівель та споруд. До початку навчання та в періоди канікул пропонуються стажування, які забезпечують розвиток загальнокультурних та фахових компетентностей. Навчання у закладах вищої освіти європейських країн передбачає обов'язкове проходження практики на підприємствах, у деяких ЗВО на проходження практики виокремлено цілий семестр [3].

Саме ця особливість практико-орієнтованого навчання дозволяє випускникам інженерних спеціальностей ЗВО європейських країн бути конкурентоспроможними

на ринку праці не лише у регіоні [3], а й на всіх майданчиках будівельного сектору ЄС.

Література:

1. Василькова Н. В. Національна модель розвитку дослідницьких університетів Німеччини. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні : монографія; за заг. ред. д.е.н., проф. А. Ф. Павленка та д.е.н., проф. Л. Л. Антонюк. К. : КНЕУ, 2014. С. 120 – 135.

2. Герасимчук О.Л. Моделювання процесу формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2019. С. 217 – 232.

3. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.

УДК 378-057.175-051:005.6

КОВРЕЙ Д.Й.,
доктор філософії,
викладач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладом освіти
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ.
МЕДВЕ М.О.,
викладач Фахового коледжу
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Однією з вимог сучасної вищої освіти є підготовка якісно нового випускника, який опанував відповідні знання, уміння і навички, має сформовані професійні компетентності, що задовольняють потреби ринку праці. Виконати цю вимогу неможливо без «реформування» самого викладача, умотивованого стати суб'єктом змін власної діяльності, здатного забезпечити якісну професійну підготовку здобувачів вищої освіти завдяки постійному особистісному та професійному розвитку.

Діяльність сучасного викладача закладу вищої освіти (далі – ЗВО) багатогранна та багатоаспектна відповідно до безлічі виконуваних ним ролей. Як зауважує Н. Махиня, збереглося (і навіть посилилося) значення його традиційної ролі – професійний педагог, який організовує та забезпечує процес засвоєння знань і становлення умінь. Але крім цього, викладач тепер повинен забезпечувати формування широкого кола компетенцій, що передбачає реальне привласнення знань особистістю студента (і, відповідно, здатність компетентно використовувати ці знання в процесі практичній діяльності) [2].

Погоджуємося з Н. Мирончук, що викладання в сфері вищої освіти є «висококваліфікованою професією, формою служіння суспільству, що вимагає від викладачів вищої школи глибоких знань і спеціальних навичок, набутих і підтримуваних наполегливим навчанням і дослідницькою діяльністю упродовж свого життя. Окрім того, воно потребує сформованості у викладача високої відповідальності за освіту і благополуччя учнів та суспільства загалом, а також

відповідності високим професійним вимогам, які ставляться до наукової та дослідницької діяльності» [3, с.152]. Праця викладача має свою змістову специфіку та психологічні особливості. Серед основних обов'язків викладача закладу вищої освіти вагомим є викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівнях навчальних дисциплін відповідної освітньої програми зі спеціальності, науково-дослідницька діяльність, підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, наукової кваліфікації тощо [3, с.153].

Кваліфікований викладач, як вважає С. Саяпіна, уміє робити те, чого він навчає інших, й організувати продуктивну роботу здобувачів вищої освіти. Але у світі, у якому нестабільність є постійною, викладач так само має «грати за новими правилами». Знання та вміння, які уможливили йому стати викладачем, наразі дуже швидко втрачають актуальність. Необхідно забезпечити умови для постійного професійного розвитку кожного викладача ЗВО [4, с.162]. Авторка формулює ключові претензії до якості сучасної безперервної освіти викладача ЗВО: відсутність справжньої системності в безперервній освіті викладача вищої школи через переважання перманентного, а не безперервного характеру професійної освіти викладача ЗВО; недостатність розуміння сутності професійної життєдіяльності викладачів ЗВО під час формування програм підвищення кваліфікації, що призводить до редукування змісту його професійного життя до педагогічної діяльності; вузька спеціальна спрямованість програм підвищення кваліфікації викладачів, яка не враховує тенденції розвитку вищої освіти у світі; відсутність орієнтації безперервної освіти викладачів вищої школи на формування цілісного бачення свого процесу професіоналізації, на вибудовування перспективи професійного саморозвитку [4, с.166].

Професійний розвиток трактується І. Каденко та А. Щетініною як «процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто системи певних властивостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності» [1, с.28]. Автори стверджують, що «у процесі професійного розвитку особистість оволодіває системою професійно важливих якостей, до якої входять комунікативні, мотиваційні, характерологічні, рефлексивні, освітні, інтелектуальні, психофізіологічні властивості людини. У процесі професійного розвитку формуються світоглядні, етичні якості, спеціальні наукові, технічні, технологічні знання, уміння, навички, здібності особистості фахівця» [1, с.28]. Науково-теоретичні пошуки дозволили авторам виокремити основні принципи організації професійного розвитку педагогів: перетворення наукових істин на живий досвід творчої праці; інтеграція освіти та спеціальної педагогічної, психологічної і методичної підготовки; органічне поєднання професіональних якостей вчителя і вихователя; неперервна самостійна робота з розвитку професійної компетентності; єдність і взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки; спілкування із книгою як засіб професійного та загальнокультурного розвитку; наявність ідеї як стимулу самовдосконалення [1, с.28]. У свою чергу Ю. Сліпіч розуміє професійний

розвиток педагогів як «спіралеподібний поступовий безперервний процес здобуття особистістю якісно нового рівня професійної діяльності, що спирається на методологію філософії, психології, педагогіки, які дають теоретичне обґрунтування змісту, принципів, форм і методів професійного зростання педагогів» [5]. Погоджуємося з автором, що професійний розвиток педагогів зумовлений єдністю професійного інтелекту, індивідуального досвіду, особистісних якостей, мотиваційної спрямованості, у процесі якого відбувається розв'язання суперечностей. Основою й рушійними силами професійного розвитку виступає пізнання свого «Я», саморозвиток особистості [5].

Вагомою для нашого дослідження є думка Н. Мирончук, що формування змісту нового рівня професійного розвитку персоналу вищої школи повинно відбуватися з урахуванням таких складових: участь у наукових дослідженнях, які відбуваються в актуальному полі сучасної фундаментальної та прикладної тематики; навчання здобувачів вищої освіти сучасним науковим знанням з використанням сучасних навчально-інформаційних технологій; здатність до співпраці зі здобувачами вищої освіти в побудові їх індивідуальної освітньої траєкторії; здатність до роботи в умовах інституційної відкритості закладів вищої освіти; знання іноземних мов та орієнтація на академічну мобільність. З-поміж шляхів реалізації завдань та змісту підготовки викладачів вищої школи науковець визначає такі: розробка принципово нових моделей підготовки та підвищення професійної кваліфікації викладачів, які ґрунтуються на багатоваріативності схем організації й змісту навчання, упровадженні кращих освітніх практик; системне заохочення наукової та професійної активності викладачів, їх академічної міжнародної та внутрішньої мобільності, надання творчих відпусток, організація стажування (наукового й методичного, у тому числі й за кордоном); упровадження практики участі іноземних викладачів у освітньому процесі українських університетів, оволодіння вітчизняними викладачами сучасними інтерактивними, індивідуалізованими, командними і проектними навчальними технологіями зі спільного вироблення нового знання [3, с.151].

Отже, на основі аналізу напрацювань вітчизняних науковців, приходимо до висновку, що проблема професійного розвитку викладача ЗВО є надзвичайно вагомою і актуальною. Від її успішного вирішення залежить якість освітньої діяльності ЗВО та професійна компетентність і конкурентоспроможність його випускників.

Література:

1. Каденко І.В., Щетініна А.С. Феномен професійного розвитку в сучасному освітньому середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. №67. Том.2. С.24–30.

2. Махиня Н. В. Освіта дорослих: навчання на робочому місці як один із методів ефективного набуття кваліфікації. *Розвиток соціально-гуманітарної освіти і науки в контексті модернізації вітчизняної вищої освіти*: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 26 груд. 2014 р.). Дніпропетровськ, ДНУ імені Олеся Гончара, 2014. С. 32–33.

3. Мирончук Н.М. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту підготовки. Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія / кол. авторів; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. С. 146–172.

4. Саяпіна С. Професійний розвиток викладача в контексті підвищення якості діяльності ЗВО. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Випуск 53. С. 161–168.

5. Сліпіч Ю. Професійний розвиток педагогів як педагогічна категорія. *Молодь і ринок*. 2011. № 1. С. 132–135.

УДК 373.015.31:005.336.2:502/504-043.83

КОГУТИЧ М.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Мукачівський державний університет
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ПОШУКОВИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Питанню проблемного навчання молодших школярів природознавству присвячені праці О. Біди, Т. Байбари, Т. Князевої та ін. Не дивлячись на різнобічність у поглядах учених щодо даної проблематики, спільним є положення про те, що застосування технології проблемного навчання під час вивчення природознавства сприяє не тільки набуттю молодшими школярами необхідної системи знань, умінь та навичок, але й досягненню високого рівня їх розумового розвитку, формуванню в них здатності до самостійного оволодіння інформацією шляхом власної творчої діяльності, забезпечує ґрунтовні результати при засвоєнні змісту теми. Компонентом технології проблемного навчання є пошукові завдання.

У доборі різних типів пошукових завдань для здобувачів початкової освіти за основу взято ті логічні операції, без яких їх виконання неможливе: порівняння, узагальнення, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв’язків. Вправи на порівняння спрямовують на формування в учнів умінь виділяти ознаки предметів, диференціювати їх на істотні й неістотні.

Виконання різноманітних пізнавальних завдань на порівняння полегшує перехід від поодиноких фактів до узагальнення та подальшого поглиблення синтезуючої діяльності головного мозку дитини. За допомогою цієї операції розкриваються загальні особливості й відношення реальної дійсності.

Пізнавальні завдання на узагальнення здебільшого активізують розумову діяльність учнів. Наприклад:

- назвіть дерева (кущі, квіти, овочі, фрукти, птахи), які ви знаєте;
- назвіть «санітарів» лісу, які вам відомі та ін.

З’ясування внутрішніх зв’язків між предметами і явищами навколишнього світу сприяє встановленню причини і наслідку. Такі завдання іноді

формулюються як проблемне запитання, наприклад:

– Чому у водяної лілії великі листові пластинки?

Керувати процесом розв'язування таких пізнавальних завдань доцільно у такій послідовності: аналіз і виділення істотних ознак об'єкта; пошук і пояснення причини виникнення факту, явища, події; встановлення і пояснення наслідку; висновок – пояснення утворення зв'язку між визначеними об'єктами; фіксація уваги на міркуваннях. Необхідно навчити учнів розрізняти поняття «причина» і «наслідок». Формування вмінь знаходити і розуміти причинно-наслідкові зв'язки між предметами і явищами відбувається у процесі продуктивної діяльності учнів, коли вони пояснюють і доводять свої твердження.

Важливим елементом у технології проблемного навчання на уроках в початковій школі є самостійна робота з елементами пошукових завдань, що має кілька варіантів, зокрема:

– добір (за запитаннями) інформації, яка розкриває певну особливість предмета, явища. Наприклад: на основі тексту статті виявити ознаки пристосування тварин до умов життя взимку (2 клас), тема «Я тварини готуються до зими?» [1];

– виконання завдань за аналогією. При цьому велике значення має вдало підібраний зразок, розглядаючи який здобувачі освіти самостійно дійдуть висновку про схожі особливості іншого предмета. В освітньому процесі аналогія використовується для спрямування учнів на спосіб доведення, щоб допомогти відшукати правильну відповідь. Наприклад, є зображення вовка і лисиці. У першій графі записано характерні ознаки вовка, а в другій – необхідно записати характерні ознаки лисиці;

– виявлення спільних і відмінних рис між предметами та явищами за допомогою порівняння. Завдання цього виду стимулюють пізнавальний інтерес учнів, сприяють встановленню зв'язків між відомими і новими знаннями, приводять до самостійних висновків, узагальнень. При цьому дуже важливо правильно дібрати порівнювані об'єкти і спрямувати учнів на встановлення відмінних ознак. Наприклад, вивчаючи у 3-му класі тему «Різноманітний світ тварин» [2], слід дати дітям такі завдання: розглянь на таблицях косулю і лося; запиши їх характерні особливості (у відповідних графах таблиці) згідно із зазначеним планом; вкажи, що в них відмінне і що подібне; зазнач середовище, в якому вони зображені;

– складання характеристики природних компонентів. Цей вид завдань необхідний, щоб навчити здобувачів освіти зв'язано розповідати, описувати певний об'єкт або явище. Допомагає чіткий план, за яким учень характеризуватиме виучуваний компонент у певній послідовності, охопивши найсуттєвіші ознаки, встановлюватиме взаємозв'язок та взаємозалежність предмета і навколишнього оточення.

Таким чином, включення у навчальний процес пошукових завдань активізує діяльність молодших школярів, підвищує їх інтерес до навчання, сприяє формуванню в них природознавчої компетентності.

Література:

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : ч. 1. Київ : Генеза, 2019. 144 с.
2. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : ч. 1. Київ : Генеза, 2020. 160 с.

УДК [613/614:005.336.2:373.3.011.3-052]:373.3.014(045)

КОРОЛОВИЧ В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта
Науковий керівник – ФЕНЧАК Л. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Концепцією Нової української школи зазначено, що найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, творчий розвиток. Тому особливої актуальності набуває педагогічна робота з формування у молодших школярів здоров'язберігаючої компетентності, як ключової в сучасній системі освіти України. Плануючи освітнє середовище початкової школи, педагогам необхідно створювати його з використанням здоров'язбережувальних освітніх технологій, формуючи таким чином здоров'язберігаючу компетентність молодших школярів [3].

В основу здоров'язбережувального освітнього процесу Державним стандартом початкової освіти покладено компетентнісний підхід як системоутворюючий фактор розвитку особистісних якостей здобувачів початкової освіти та формування позитивного ставлення до свого здоров'я. Державний стандарт початкової освіти розроблено відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів. У відповідності до цього документу, під здоров'язберігаючою компетентністю розуміють здатність молодшого школяра застосовувати в умовах конкретної ситуації дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

У Державному стандарті початкової освіти здоров'язбережувальні основи реалізуються через соціальну і здоров'язбережувальну освітню галузь. Її метою є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку. У результаті здобувач початкової освіти має дбати про особисте здоров'я і безпеку, реагувати на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту, визначати альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює

рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб, робити аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики; виявляти підприємливість та поводиться етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту.

Аналіз сучасних досліджень українських вчених дає змогу констатувати що під поняттям здоров'язберігаючої компетентності слід розуміти характеристики спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

У наукових доробках Т. Андрющенко доводить, що з метою формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів, вчителеві необхідно сформувати в них ціннісне ставлення до здоров'я (власного й оточуючих) та створити умови для вироблення життєвих навичок, що сприяють зміцненню здоров'я. Вищезазначене складе основу здоров'язбережувальної компетентності, яка забезпечить в подальшому здоровий спосіб життя школяра [1].

Аналіз літератури з проблеми дослідження, дає підстави виділити наступні ознаки здоров'язбігаючої компетентності як ключової:

- поліфункціональність, яка дозволяє вирішувати проблеми здоров'язбереження людини, групи людей, спільноти та суспільства у просторі всіх чотирьох складових здоров'я – фізичний, соціальний, психічний та духовний;
- надпредметність та міждисциплінарність: інформація про здоровий спосіб життя має місце в усіх ланках освіти;
- багатовимірність: зумовлена сутністю здоров'я людини як багатомірного й цілісного феномена;
- забезпечення широкої сфери розвитку особистості; вивчення шляхів і засобів здорового способу життя, особливо її духовної складової, має особистісне спрямування [2].

Таким чином, вагомість здоров'я, як найвищої загальнолюдської цінності та головного чинника досягнення успіху та благополуччя, дозволяє визначити здоров'язберігаючу компетентність як основну в сучасній системі освіти.

Література:

1. Андрющенко Т. К Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. № 7. С. 123-127.

2. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України/ *Основи здоров'я і фізична культура.* 2008. № 11-12. С. 6-7.

3. Концепція Нової української школи. URL : https://mon.gov.ua/storage/

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.013

КУДИРКО О.В.,
канд. економ. наук, доцент кафедри
освітнього менеджменту, державної політики та економіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР

АКТУАЛЬНІ НАВИЧКИ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Реалії сучасного життя визначають зміни у всіх сферах діяльності людини, не виключенням є і освітня галузь. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій, діджиталізація освіти, зміна форматів взаємодії між учасниками освітнього процесу визначають нові вимоги до навичок, якими повинен володіти здобувач. Навчання предметів шкільного циклу забезпечує розвиток академічних компетенцій, які формують інтелектуальний потенціал учня. Поряд з ними, в умовах турбулентності сучасного життя, актуальними та важливими для всебічного розвитку учнів стають навички, які виходять за рамки формальної освіти.

Вирішальну роль сьогодні відіграють уміння комунікувати та взаємодіяти у групах, бути інтегрованим у соціальне середовище, мати бажання до саморозвитку, уміння піклуватись про власний добробут, убезпечувати та налагоджувати своє життя. Причому, наявність таких навичок направлена не лише на становлення у професійній сфері, а і на особистісне зростання. Такі знання ґрунтуються на практичному досвіді та готують молоде покоління до викликів соціуму, адаптують до нових умов життя, допомагають приймати зважені та обґрунтовані рішення. Поряд із названими, виділимо інші напрями знань, які сьогодні є актуальними та затребуваними серед сучасної молоді.

Використання емоційного інтелекту у навчанні. Одним із базисних складових формальної освіти є процес навчання програмного матеріалу, проте критично важливо розвивати в учнів і емоційний інтелект. У динамічних умовах цифрового соціуму дитина досить вразлива і поступово формує навички контролю власного стану, вчиться розпізнавати емоції оточуючих. Відповідно розуміння зазначених аспектів створить можливість для емоційно безпечного розвитку та становлення особистості, ефективної орієнтації у стосунках, а отже, бути відкритим до навчання та всебічного розвитку.

Фінансова грамотність та підприємницька обізнаність. Забезпечення базової фінансової освіти повинно реалізовуватись через розуміння фінансових компетентностей, які є невід'ємною складовою життя сучасної людини. Знання з фінансових питань, уміння оцінювати ризики, правильно розпоряджатись власними фінансами та приймати оптимальні рішення та інші компетентності – це необхідні практичні навички потрібні кожній людини. За результатами досліджень рівень фінансової грамотності в Україні перебував на досить низькому рівні, проте у 2021 р. індекс фінансової грамотності українців зріс до 12,3 балів порівняно з 11,6 балів у 2018 році. Порівняно з іншими країнами за показником індексу фінансової грамотності Україна перебуває на одному рівні з Болгарією та Хорватією, залишивши позаду Грузію (12,1 бала), Румунію (11,2

бала) та навіть Італію (11,1 бала) [1]. Розвиток фінансової грамотності є одним із пріоритетів держави та вітчизняних фінансових інститутів. Зусилля з підвищення фінансової грамотності реалізуються у різних напрямах, зокрема досить активно і у сфері освіти. Відповідно до Національної стратегії розвитку фінансової грамотності, яку розробив НБУ, сформовані рамки фінансових компетентностей для дорослого населення та дітей і молоді, які покликані спільному розумінню фінансових знань для дітей і молоді серед державних органів влади, закладів освіти, приватних організацій та громадян [2].

Критичне мислення та медіаграмотність. Уміння відходити від шаблонів та традиційних моделей поведінки є вимогою сучасного життя. Лише ті, хто вміє мислити по-новому, приймати нетипові рішення, експериментувати, бути творчим і винахідливим зможе адаптуватись до нових реалій. З огляду на таке, система освіти повинна забезпечувати учнів навикам критичного мислення, аналізу ситуації, пошуку креативних рішень на основі досвіду практичної діяльності. Поряд із цим, в умовах перевантаження інформації, проявам дезінформації, важливим є розвиток медіаграмотності, яка проявляється в умінні працювати з інформацією – оцінювати, піддавати сумнівам, вирізняти правду від маніпуляцій та фейків у мінливому цифровому середовищі.

Важливою також є культурна обізнаність та міжкультурна взаємодія, яка направлена на формування навичок орієнтації в різноманітному суспільстві, сприятиме розвитку емпатії, поваги, культурному розумінню, а у перспективі стане підґрунтям для реалізації академічної мобільності за рахунок участі в програмах обміну.

Вбачаючи важливість та актуальність описаних вище навичок, варто зазначити, що розвиток цілісної системи освіти повинен базуватись на розширенні шкільних навичок. Це можна забезпечити за рахунок комплексного впровадження елементів практичної діяльності у навчанні – розробці та реалізації практичних проєктів у рамках навчальної діяльності, стажування чи виробничої практики. Одним із найбільш поширених нарікань в опитуваннях на систему освіти з боку здобувачів, як середньої, так і вищої школи, зазначають відсутність практичної складової у навчальних програмах. Відповідно, надання можливості долучитись до польової роботи – реально спробувати себе в певній діяльності, зробити щось власноруч або поспілкуватись з представниками професій, сприятиме збагаченню досвіду та підвищить задоволеність від навчального процесу.

Нові економічні та соціальні виклики потребують врахування в освітньому процесі всіх необхідних для сучасного життя навичок, адже спектр вимог здобувачів освіти постійно розширюються – від академічних до неформальних знань, які націлені на формування практичного досвіду та уміння адаптуватись до нових змін.

Література:

1. За останні три роки рівень фінансової грамотності українців поліпшився – результати дослідження. URL : https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-ostanni-tri-roki-riven-

finansovoyi-gramotnist-ukrayintsiv--polipshivsya--rezultati-doslidjennya (дата звернення: 08.05.2024)

2. Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України. URL : https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/ramka-finansovikh-kompetetnostei-ditei-ta-molodi-ukrayini.pdf (дата звернення: 08.05.2024)

УДК: 376.011.3-051-057.164:316.663(043.2)

КУЗЬМА О.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

Сьогодні в Україні успішно функціонують заклади загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. Вітчизняною нормативно-законодавчою базою прийнято низку Законів, Постанов Кабінету Міністрів, Наказів Міністерства освіти і науки України щодо діяльності Команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Безперечно, що в освітньому процесі ЗЗСО провідна роль належить вчителю та асистенту вчителя.

У Примірному Положенні про Команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти [4] визначено основні функції учасників команди, в тому числі й асистента вчителя. Він бере участь в організації освітнього процесу, адаптує освітнє середовище, навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей дитини з ООП тощо.

Діяльність асистента вчителя досліджується низкою вітчизняних учених (А. Колупаєва, Е. Данілавічютє, С. Литовченко, С. Миронова та інші). Дослідниця А. Колупаєва підкреслює, що сучасна освітня філософія, зорієнтована на особистість дитини, ґрунтується на положенні, що батьки – її перші й головні вчителі. Дедалі більше педагогів з повагою ставляться до навчального процесу, який відбувається вдома, і будують свою роботу, враховуючи інтереси дітей та їхніх родин. У процесі навчання учнів з особливими потребами дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети й турботи родин [1, с. 175].

Таким чином, свою діяльність асистент учителя повинен розпочати із роботи з батьками. У толерантній бесіді необхідно з’ясувати особливості нозології дитини з ООП, її орієнтування у соціальному просторі, захоплення, улюблені казкові персонажі, труднощі, що спостерігаються у пізнавальній сфері.

Посада асистента вчителя є надзвичайно важливою. За словами І. Луценко, її слід розглядати у контексті командної взаємодії фахівців, які вивчають

індивідуальні особливості, можливості та потреби дитини, прогнозують її траєкторію розвитку, розробляючи індивідуальну програму розвитку, та оцінюють її досягнення в усіх сферах розвитку. Основні завдання асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням полягають в адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами та застосування під час уроку системи додаткових заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу [2, с. 238].

Варто зазначити, що асистенти педагога виконують низку й інших завдань. Деякі із них.

Вони мають управляти певними спеціальними засобами, обладнанням і технологіями, якими користуються учні, що потребують допомоги, аби застосовувати це обладнання.

Їм може знадобитися збирати, організовувати й систематизовувати допоміжні матеріали (відповідно до вказівок вчителя) для більш, ніж одного учня. Отже, це вимагає високої організованості та можливості виконувати низку завдань одночасно [3, с.7].

Основне із завдань асистента вчителя – включити дитину в освітній процес, інтегрувати в учнівську спільноту, спланувати корекційно-розвиткову роботу.

Наше спостереження за діяльністю асистента вчителя у початкових класах показало, що він:

бере участь в організації ранкових зустрічей, знаючи фізичні особливості дитини з ООП;

створює разом із учителем навчальні осередки у класі;

здійснює підготовку засобів навчання;

планує разом із учителем методи навчання та добирає корекційно-розвивальні вправи та завдання;

здійснює індивідуальну роботу з дитиною із ООП у ресурсній кімнаті чи медіатеці.

Окрім вище зазначеного, варто зауважити, що асистент учителя є педагогічним працівником, значить, він удосконалює свою майстерність, бере участь у роботі Команди супроводу, налагоджує тісну співпрацю з батьками, з Інклюзивно-ресурсним центром; є активним учасником методичних семінарів, вебінарів.

Отже, нами окреслено деякі питання щодо ролі та завдань асистента вчителя в освітньому процесі ЗЗСО.

Література:

1. Колупаєва А.А., Данілавічютє Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Луценко І. В. Роль асистента вчителя в організації навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4 (1). С. 234-243.

3.Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посібник / Е. Чорнобой, О. Красюкова-Еннз. К. : Паливода А. В., 2012. 32 с.

4.Примірне Положення про Команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. URL : https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti

УДК 373.3.091.26:373.3.016:3

КУЗЬМА-КАЧУР М.І.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Однією з найбільш актуальних проблем розвитку сучасної освіти є створення нової системи оцінювання, яка дозволила б не тільки фіксувати досягнення педагогічних цілей здобувачів освіти, а й допомагала виявляти труднощі, що виникають при засвоєнні знань, з метою пошуку шляхів їх подолання. Особливості методики формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти полягають у комплексному використанні технік формувального оцінювання (візуальних, схематично-графічних, комбінованих) та форм оцінювання (самооцінювання, взаємооцінювання).

При формувальному оцінюванні можна використати низку інтерактивних вправ, які розвивають мислення, сприяють розвиткові комунікації та навичок партнерської роботи. Проте слід звернути увагу на те, що в умовах накопичення та застосування в освітньому процесі інформаційних персональних засобів навчання, і, що особливо важливо, при онлайн-навчанні виникає потреба застосування інтерактивних вправ. Наведемо деякі з них.

Вправа *«Перевірка помилковості розуміння»*. Зміст виконання цієї вправи полягає в тому, що вчитель навмисне дає здобувачам освіти типові помилкові поняття або передбачувані помилкові судження. Потім просить їх висловити згоду або незгоду зі сказаним і пояснити свою точку зору. При виконанні цієї вправи можна використовувати звичайну дошку, проговорити судження усно, використовувати створену заздалегідь онлайн спільну дошку, спільний документ чи презентацію, онлайн картки тощо.

Наприклад, при вивченні теми «Підводний світ океану» (4 клас) [1] учням можна дати завдання:

– Прочитайте речення, висловіть свою думку щодо правильності його змісту: «Жива природа впливає на неживу природу. Наприклад, рослини очищують повітря, збагачують його киснем».

У цьому варіанті завдання здобувачам освіти потрібно обґрунтувати правильність побудованого змісту. Завдання можна побудувати по-іншому, з помилковими судженнями:

– Прочитайте речення, висловіть свою думку щодо правильності його змісту: «Жива природа не впливає на неживу природу. Наприклад, рослини очищують повітря, але не збагачують його киснем».

Вправа *«Запитайте відмінника»* – це один із дієвих способів організувати результативну взаємодію здобувачів початкової освіти. Методика її проведення полягає в тому, щоб запропонувати здобувачам освіти виконати завдання або відповісти на запитання, а потім озвучити правильну відповідь.

Через певний час, який виділяється на виконання вправи, слід запропонувати здобувачам освіти, які виконали завдання правильно, підняти руку (при тому, якщо урок проводиться в офлайн форматі) або написати в чаті (якщо проводиться онлайн-урок). Запропонувати школярам, які впоралися із завданням, пояснити його виконання (чи проілюструвати правильні відповіді) та відповісти на запитання однокласників. Наведемо приклад: при вивченні теми «Досліджуємо космос» можна дати здобувачам освіти таке завдання:

– Встав пропущені слова:

1) _____ – це небесне тіло, розжарена куля, яка випромінює світло.

2) _____ – це кулясте небесне тіло, яке обертається навколо зірки.

3) _____ це кулясте небесне тіло, яке обертається навколо планети.

Вправа *«Одна хвилина»*. У цій вправі формувального оцінювання здобувачі освіти мають 1 хвилину, щоб записати все, що вони знають про досліджуваний об’єкт чи явище. Тут не слід вимагати від них висловлювати думку повними реченнями, достатньо записувати фрази, терміни, ідеї, допоміжні деталі, приклади та пов’язані поняття.

Наведемо приклад таких вправ. При вивченні теми «Зима в природі» [2] можна запропонувати здобувачам освіти записати все, що вони згадують, коли чують слово «зима». Це можуть бути такі варіанти відповідей:

– похолодало;
– сніг;
– ковзанка;
– канікули;
– новий рік…. та ін.

Жваво та цікаво здобувачі освіти виконують завдання з використанням нестандартної наочності, що спонукає до виконання завдань, а саме «*спінер ідей»*. Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами: «спрогнозуй», «підсумуй», «поясни», «оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та пропонує здобувачам освіти відповісти на

запитання відповідно зупинки спінера. Наведемо приклад використання спінера ідей на уроці за темою «Як в Україні охороняють природні багатства».

Заздалегідь до кожного сектору вчителем підготовлені завдання чи запитання:

- сектор «поясни» – «Для чого створюють заповідники?»;
- сектор «оціни» – «Яка діяльність людей призвела до негативних наслідків на природу у рідному краї?»;
- сектор «спрогнозуй» – «Що трапиться, якщо людина не турбуватиметься про чистоту довкілля?»;
- сектор «підсумуй» – «Як слід турбуватися про природне довкілля?»

Таким чином, поєднання в контрольно-оцінювальній діяльності здобувачів початкової освіти різних інтерактивних вправ дозволить точніше виявити динаміку їх розвитку, сприятиме підвищенню мотивації та інтересу до навчання, позитивно вплине на якість надання освітніх послуг.

Література:

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 4-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : ч. 2. Київ : Генеза, 2021. 160 с.
2. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : ч. 1. Київ : Генеза, 2019. 144с.

УДК 37.035.373.

ЛЕНДЕЛ В.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

ІНТЕРАКЦІЯ І СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ І. ГОФМАНА

Соціальна компетентність членів суспільства стає значним ресурсом підвищення рівня суспільної взаємодії, саморозвитку та професійної самореалізації [1]. У зв'язку з цим актуальним є розгляд питання соціальної взаємодії у наукових соціально спрямованих дослідженнях, підходах і теоріях.

Щодо проблем соціальної взаємодії та розвитку соціальних компетентностей цікавим є погляд американського соціолога І. Гофмана. У центрі його теорії є поняття «інтеракція», «спілкування», «презентація» тощо. І. Гофман акцентував увагу на смисловому навантаженні соціальної взаємодії для суб'єктів, що взаємодіють. Водночас зазначимо, що якщо класики зосереджували свою увагу на загальному процесі обміну змістом між учасниками взаємодії, в результаті якого у них формується загальне розуміння ситуації, то І. Гофмана цікавить питання, яким чином суб'єкту вдається досягти успіху в реалізації своєї цілі, які засоби та інструменти він використовує, щоб залучити співучасника інтеракції до вирішення своєї проблеми [3]. За І. Гофманом, для забезпечення успіху суб'єкт дії повинен застосувати відповідний арсенал засобів символічного плану, щоб переконати інших у щирості своїх намірів, зробити їх своїми співучасниками. Для цього суб'єкт повинен постійно піклуватися про те, як він «виглядає» в очах оточуючих,

застосовувати відповідну ролі технологію презентації (подання) себе. Отже, окрім основної дії, що забезпечує досягнення мети, суб'єкт ще й презентує себе відповідним чином. Власне, презентація є осмисленою дією. Мета презентуючих дій перебуває у відповідності з основною метою суб'єкта – досягти бажаного результату. Презентуючі техніки, за І. Гофманом, спрямовані на свідомість іншої людини, керують її враженнями і, зрештою, роблять особистість співучасником інтеракції.

Соціальна взаємодія є моделлю, що спрямована на формування у учасників взаємодії загального розуміння «соціальної ситуації», тобто тієї соціальної реальності, в просторово-часових межах якої відбувається інтеракція. Однак, як зазначає І. Гофман, шлях до загального розуміння ситуації непростий. Він рясніє «підводним камінням», зривами і провалами, а кожен суб'єкт має свою роль. «Слова «особистість», «персона», – вказує І.Гофман, – у своїх початкових значеннях говорять про певну маску. Скоріше, це схоже на визнання того факту, що завжди і скрізь, більш менш свідомо, кожна людина грає якусь роль... Саме в цих ролях ми пізнаємо один одного, в цих ролях ми пізнаємо самих себе» [2, с. 51].

За І. Гофманом поняття «особистість» не є ні сукупністю виконуваних нею ролей, ні, тим більше, якоїсь однієї ролі. В соціальній дії конкретна особа завжди має чітко визначені межі, є обмеженою у своїх проявах цілями дії, умовами дії, конкретикою соціальної ситуації, в яку занурені учасники інтеракції. Саме роль, що виконується індивідами у конкретній соціальній ситуації, стає тим дзеркалом, яке представляє їх у соціальній взаємодії. І тут не так важливо, що індивід думає (або уявляє) про себе, набагато суттєвіше і важливіше для успіху інтеракції є те, як він виявляє себе у відповідній рольовій презентації.

Особливим явищем у соціальній взаємодії є команда, тобто певна соціальна група, яка виступає єдиним цілим у спільному формуванні колективного враження, а члени команди пов'язані між собою єдиною виконавською дисципліною. Учасник команди – це хтось, від чиєї командної співпраці щодо колективного визначення ситуації залежить успіх усієї дії. Якщо командна думка одного разу була прийнята, всі члени команди повинні слідувати їй, тобто бути одностайними у прийнятті рішення.

Ще одне поняття, яке визначає І. Гофман, – це контекст у здійсненні соціальної дії. Однак поняття контексту, що супроводжує дію, дуже абстрактне, бо до нього можна зарахувати будь-яку ситуацію. Зрозуміло, що далеко не все, що існує в реальності, впливає на виконання дії. У виробництві дії суб'єкти враховують ті події і факти, які стосуються сенсу вироблених дій. Цю відповідність (значущість) врахованих у плануванні дії зовнішніх подій називають їхньою релевантністю.

І. Гофман розрізняв спілкування як визначення ситуації, що створюється суб'єктивною позицією (наприклад, ділова розмова), і поняття події, де сенс дії заданий зовнішніми обставинами. Спілкування та подія відрізняються від випадкових зустрічей. «Спілкування» відрізняється від «зустрічі» своєю цілеспрямованістю. Усі типи контекстуальних обмежень структурують повсякденну поведінку.

Крім ситуативної відповідальності, І. Гофман запроваджує поняття залучення до інтеракції. Залучення означає, що у повсякденному житті люди не просто перебувають під впливом ситуації, а підпорядковані необхідності включатися до ситуаційної діяльності певним чином. Залучення характеризує ступінь спрямованості на об'єкт і є основним структуруючим фактором визначення ситуації. Для кожної ситуації спілкування, за І.Гофманом, існує кілька контурів залучення. Наприклад, обмін промовами на офіційній зустрічі передбачає, що учасники не сприймають її як подію свого особистого життя, і залученість до неї обмежена протоколом. Навпаки, деякі ситуації вимагають повної самовіддачі.

Звернемо увагу на те, що І. Гофман розглядав «соціальні інститути як відносно закриті системи» [2, с. 272]. У цьому визначенні соціальний інститут мається на увазі в основному як відносини спілкування або особистісну взаємодію. Соціальний інститут, за І. Гофманом, можна розглядати з точки зору п'яти сфер: *технічної* (організація системи діяльності для досягнення цілей інституції), *політичної* (управління людьми за допомогою винагород і санкцій), с*труктурної* (вплив соціального становища інституції, індивідуальний і рівень соціальних відносин), *культурної* (підтримка моральних цінностей), *драматургічної* (підтверджене розташування дійсності) [2, с. 274].

І. Гофман стверджував, що соціальна реальність діє в тріаді «людина – взаємодія – суспільство». І. Гофман обумовлює функціонування соціальної взаємодії так званим визначенням ситуації всіма учасниками. «Коли індивід опиняється в присутності інших, він свідомо і несвідомо представляє визначення ситуації, важливою частиною якого є його концепція самого себе» [2, с. 275]. Можна сказати, що виконання соціальних ролей є суттю суспільного життя.

Література:

1. Глебова Н. Соціальна компетентність: соціологічні аспекти дослідження чинників успішної колективної професійної діяльності. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. № 1/2 (33/34). 2017. С. 101 – 106. URL : http://visnyk-psp.kpi.ua/issue/view/8531

2. Goffman E.Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě. Portál. 2018. 296 s.

3. Goffman E. Stigma: poznámky k problému zvládání narušené identity. Sociologické nakladatelství. 2003.167 c.

УДК 378. 371

ЛІБАК Н. А.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ ППРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Професійний стандарт втілює сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей вчителя. До загальних компетентностей увійшли громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька. До переліку професійних компетентностей увійшли: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя. Документ також містить опис професійних компетентностей вчителя в розподілі за кваліфікаційними категоріями – спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії, спеціаліст вищої категорії. Професійний стандарт дозволяє вчителям визначати чіткі орієнтири власного професійного розвитку, а також запобігає ризикам необ'єктивного оцінювання професійних компетентностей вчителів під час їхньої атестації та сертифікації.

С. Івашньова, висловлює думку, що Професійний стандарт вчителя важливий з огляду на диференціацію змісту трудової функції відповідно до рівнів кваліфікації, що створює підґрунтя для чіткого визначення кола професійних обов'язків у тексті трудового договору, персоналізованої посадової інструкції з урахуванням рівня кваліфікації конкретного фахівця. Конкретизація трудової функції вчителя закладу загальної середньої освіти у професійному стандарті є підставою для визначення чіткого кола прав та обов'язків педагогів, забезпечує не лише правильну організацію праці, а й окреслює напрями професійного зростання [1]. Погоджуємося з думкою С. Івашньової, що Професійний стандарт вчителя є надзвичайно важливим інструментом у сучасній освітній системі. Він створює основу для систематизації та регулювання трудових функцій педагогічних працівників, а також допомагає забезпечити якісну освіту та розвиток учнів. Диференціація змісту трудової функції відповідно до рівнів кваліфікації вчителя дозволяє зробити його роботу більш ефективною і спрямованою. Це означає, що вчителі з різним досвідом та кваліфікацією матимуть різні обов'язки та відповідальність. Такий підхід сприяє оптимізації робочих процесів та розподілу завдань відповідно до потреб закладу та потенціалу педагогічних працівників. Чітке визначення кола професійних обов'язків у тексті трудового договору та персоналізовані посадові інструкції створюють прозорість та відповідальність у виконанні завдань. Кожен вчитель знає, які конкретно обов'язки він має виконувати та які очікування щодо його роботи. Конкретизація трудової функції вчителя у професійному стандарті є

важливою основою для професійного зростання та розвитку. Вона допомагає вчителям не лише орієнтуватися у своїх обов'язках, а й визначати напрями для покращення своєї кваліфікації та професійного зростання. Такий підхід сприяє підвищенню якості навчання та розвитку особистості кожного учня.

Т. Федірчик, В. Дідух зазначають, що прийняття Професійного стандарту висувають до вчителя нові вимоги, зокрема, педагог повинен володіти сукупністю компетентностей, бути мобільним, вміти орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, постійно розвиватися та вдосконалюватися. Однією з важливих функцій, згідно Професійного стандарту є партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, що включає в себе психологічну компетентність, емоційно-етичну та компетентність педагогічного партнерства [2]. Вважаємо, що думка Т. Федірчика та В. Дідуха є доречною. Зокрема, прийняття Професійного стандарту для вчителя є кроком уперед у вдосконаленні освітнього процесу та підвищенні його ефективності. Нові вимоги, висувані до вчителів, відображають сучасні реалії та потреби суспільства, яке постійно змінюється і розвивається. Володіння сукупністю компетентностей, мобільність та вміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях стають необхідністю у сучасному освітньому середовищі. Швидкі технологічні зміни, різноманітність потреб учнів та виклики, пов'язані з різними соціальними та культурними контекстами, вимагають від вчителя гнучкості та адаптивності. Отже, враховуючи сучасні вимоги та стандарти, вчителі повинні постійно розвивати свої навички та компетентності, щоб ефективно впливати на навчання та розвиток учнів у сучасному освітньому середовищі.

У. Когут, О. Сікора, Т. Вдовичин зазначають, що Професійний стандарт містить опис основних педагогічних функцій, встановлює єдині вимоги до загальних та фахових компетентностей учителів закладів загальної середньої освіти, допуску вчителів до роботи та до умов праці. У Професійному стандарті вказано на те, що необхідно для кожного вчителя, його професійні компетентності [3]. Автори дуже правильно підмітили, що зазначення необхідних компетентностей для кожного вчителя у Професійному стандарті відображає реалії сучасної освіти, де важливо не лише мати знання з певних предметів, а й володіти педагогічними та методичними навичками, здатністю до міжособистісного спілкування, умінням працювати в команді та багато іншого. Такий підхід створює умови для повноцінного розвитку учнів та забезпечує вчителям необхідні інструменти для досягнення успіху у своїй професійній діяльності.

Література:

1. Професійний стандарт вчителя нового покоління/ [Н. Авшенюк, І. Андрощук, Л. Гриневич, С. Івашньова, О. Ліннік, Н. Софій]. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2021, 72 с.

2. Федірчик Т., Дідух В. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах нової української школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2019. № 21. С. 50–54.

3. Когут У.П., Сікора О.В., Вдовичин Т.Я. Формування індивідуальної освітньої траєкторії вчителя з розвитку цифрової компетентності. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Т. 91. № 5. С. 186-204. doi : 10.33407/itlt.v91i5.5006.

УДК 159.953.4:373.091.33(477)(043.2)

МАХЛИНЕЦЬ Е.В.,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
канд.пед.наук, професор, професор кафедри
педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

МНЕМОТЕХНІКА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні вимоги до розвитку освіти європейського рівня сприяють вільному вибору технологій, методів, засобів навчання та максимальній самореалізації учасників освітнього процесу в умовах психологічного комфорту. Одним із важливих шляхів модернізації сучасної системи освіти України – впровадження в початковій школі інноваційних технологій та методів. Лише інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою, креативною особистістю, що керується в житті власними знаннями і переконаннями.

Інтенсифікація освітнього процесу, перенавантаження учнів змістом навчальних програм негативно впливає на здоров'я школярів. Тому в умовах розбудови Нової української школи активізується пошук сучасних технологій активного розвитку [1].

Практичний досвід упровадження інновацій в освітній процес показує, що саме використання технології мнемотехніки допомагає учням швидше сприймати та засвоювати навчальний матеріал. Адже свідоме запам'ятовування навчального матеріалу учнями є основою освітнього процесу. Саме засвоєння нової інформації – важливий аспект інтелектуальних можливостей учня, що визначає результати його вміння навчатися. Тому надзвичайно важливо розвивати та вдосконалювати навички запам'ятовування.

Мнемотехніка (від грец. μνήμη – пам'ять і τέχνη – мистецтво) – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [2]. Це нова освітня технологія, що допомагає кожній дитині комфортно та легко здобувати знання у будь якому віці. Мнемотехніка використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації. Вона складається з декількох десятків розумових операцій, завдяки яким удається «налагодити контакт» з мозком і узяти під свідомий контроль деякі його функції, зокрема, функцію запам'ятовування [1].

Технологія мнемотехніки застосовується для поліпшення засвоєння складної інформації, що не має визначених логічних зв'язків між її елеменами з

погляду людини, яка її запам'ятовує, і потребує тривалого зберігання та подальшого відтворення. Створені за допомогою мнемотехніки штучні асоціації засвоюються швидше і легше. Застосування мнемотехнічних прийомів покращує показники обсягу та точності зам'ятовування і розвитку різних пізнавальних процесів, підвищує тривалість зберігання та якість відтворення засвоєної інформації [1].

Мета Нової української школи – створення такого освітнього простору в якому буде приємно навчатись і який даватиме учням не лише знання, а й уміння, практичні навички, як їх застосовувати. За допомогою компетентностей формується ядро знань, на яке накладатимуться вміння користуватися цими знаннями, цінності та навички, що знадобляться надалі у професійному та особистому житті. Зазначені процеси неможливі без уміння ефективно засвоювати інформацію [1].

Організація процесу навчання шляхом інтеграції з мнемотехнічними методами та прийомами сприяє підвищенню ролі розвивального аспекту навчання, успішному засвоєнню учнями знань, умінь та навичок.

Проведення уроків з елементами використанням технологій мнемотехніки дають учням можливість набувати різні компетенції:

1. комунікативні (вміння спілкуватися з однокласниками та вчителем);
2. організаційні (уміння самостійно організовувати освітній процес з обробки, зберігання та відтворення інформації);
3. творчі (самоаналіз, порівняння результатів, самовдосконалення при застосуванні різних видів творчої діяльності, гри);
4. психологічні (подолання хвилювання, уникнення стресової ситуації під час відповіді, розвиток впевненості у власних силах);
5. освітні (формування вмінь та навичок з різних предметів) [3].

Отже, мнемотехніка як здоров'язбережувальна технологія поліпшує запам'ятовування, формує навички для ефективного засвоєння складної інформації, формує впевненість у собі і власних можливостях.

Література:

1. Акастьолова О.В. Використання прийомів мнемотехніки для засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти початкових класів : навчально-методичний посібник. Слобожанське. 2022. 20 с.

2. Чепурний Г.А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник. 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 152 с.

3. Проніна А. В. Упровадження елементів ейдетики на заняттях з дітьми у початковій школі. Переяслав-Хмельницький, 2015. 102 с.

УДК [373.2.015.31:7:373.2.011.3-052]:741(043.2)

МИКУЛІНА А. К.,
старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
АРДЕЛАН Я.О.,
БОБРУШКО Н.В.
здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Незмінним засобом формування духовного світу дитини є мистецтво. Мистецтво є найбільш повним виразом прекрасного в житті, воно говорить образною мовою, наочне та близьке дитині дошкільного віку [1]. Вплив мистецтва на становлення особистості дитини, його розвиток дуже великий.

Питання художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва знайшли висвітлення в дослідженнях педагогів Н. Лисенко, Н. Миропольської, Л. Шевчука та ін., що дозволило розкрити роль образотворчого мистецтва у збагаченні естетичних почуттів дітей, у розвитку їхніх оцінних суджень, в організації дитячої творчості на прикладі творів мистецтва [1]. Дослідження свідчать, що старші дошкільники вже можуть сприймати твори образотворчого мистецтва досить повно і з розумінням змісту.

У дошкільному віці художньо-естетичний розвиток відбувається шляхом ознайомлення дітей із засобами виразності творів образотворчого мистецтва, окремими художніми техніками, які використовують у своїй творчості майстри мистецтва. У дитини є задатки для відтворення світу художніми засобами.

В дошкільному дитинстві маленька особистість у своєму ставленні до світу спонтанно позиціонує себе як дослідник, споглядач, мислитель, художник. Схильність дитини до художнього пізнавання виявляє себе у емоційному спогляданні, милуванні, мрійливості, образному мисленні, уяві, нестриманості почуттів, яскравості вияву естетичних емоцій, потяг до занять мистецтвом, імпровізацій тощо [3].

«Художня картина світу» являє собою синтетичне уявлення про дійсність відтворене усіма видами мистецтва. Чуттєва, видима та емоційно забарвлена, вона знаходить своє втілення у художніх образах. Художня картина світу формується у свідомості дитини дошкільного віку при сприйманні нею художніх творів, пізнаванні мови різних видів образотворчих мистецтв, які втілюється у власній творчості. В умовах навчання, в залежності від застосованої педагогічної технології, вона може набувати характеру «наслідувальної», «репродуктивної», «авторської» [1].

Домінантою є поетапне введення дитини у світ мистецтва, результатом якого є цілісне уявлення про художній образ, набуття досвіду художнього мислення та художнє самовираження дитини. Потрібно надавати допомогу

дитині у розумінні мистецтва як способу пізнавання та відображення світу, цінності мистецтва та власному самовизначенні, саморозвитку.

Згідно із завданнями програми дитина повинна осмислити та усвідомити поняття: «мистецтво», «особа художника», «мова мистецтва»; набути практичного досвіду сприймання краси, надихатися нею, опанувати мову різних видів мистецтв.

Особливого значення набуває ознайомлення дитині з особою художника, як носія «зразка» креативної поведінки, наслідуючи яку вона спочатку опановує різні способи створення художнього образу, пізнає зміст «авторської манери», а потім «виходить» на авторську художню картину світу [2].

Сьогодні педагогу недостатньо лише «вчити дитину помічати красу, «познайомити з твором мистецтва», «навчити самостійно творити». Важливо прилучити малюка до внутрішнього світу митця, створити виховний простір сприяння ефективній мисленнєвій діяльності, образотворенню, творчому самовираженню.

Важливо показати дитині, що мистецтво використовує особливу мову – художній образ для визначення та характеристики об’єктів та явищ світу; забезпечити особистісний підхід у збереженні індивідуальності дитини в образотворенні [3].

Використання мистецтва у художньо-естетичного розвитку збагачує життя дитини можливістю різних форм самовираження. Для цього використовують бесіди про мистецтво, перегляд фото та відеоматеріалів, відвідування майстерень, зустріч з художником, майстром, розповідь про видатних художників та інших митців, метод «ідентифікації дитини з особою художника та майстра» (гра «Художній салон», «Майстерня народної іграшки», «Входження в образ»); використання мовленнєвих вправ: («Що задумав художник?», метод художніх спостережень та ін.

Сутність керівництва вихователя полягає, насамперед, у: підтримці та заохочуванні спроб дитини по-своєму трактувати зміст епізодів, подій, явищ середовища з позицій образотворчого мистецтва; у спільних з дитиною діях, спрямованих на розкриття змісту творчого процесу людини мистецтва; створенні умов (ситуацій), які потребують від дітей спілкування «мовою мистецтва»; в умінні використовувати методи мистецтва (спостереження, замилування, метод аналогій-асоціацій, імпровізацій, перетворень) в педагогічному супроводженні дитини [2].

Сучасному вихователю потрібно уміти розкрити дитині зміст утворення та існування краси і творчості в мистецтві, допомогти кожному малюку усвідомити сутність власного «Я у світі мистецтва», знайти сферу ефективного самовираження дитини. Дитина засобами образотворчого мистецтва не лише навчається у різний спосіб пізнавати світ, але и знаходить простір для власної активності, самовираження та реалізації власного потенціалу в образотворчій діяльності, можливість розвивати особистісні якості, здібності, таланти.

Література:

1. Бєлкіна Е. Світ мистецтва і дитина. *Дошкільне виховання.* 2000. № 1. С. 4−5.
2. Шкорина Л. Шлях до мистецтва. *Дошкільне виховання*. 1992, №1, , С. 8-10.
3. Шульга Л. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). К. :2012. 328 с.

УДК 373.3.015.311:373.3.064.3:316.72

МІШКУЛИНЕЦЬ О.О,
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет.
БОБАЛЬ І.І.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОГО УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

Згідно із напрацюваннями психологів, початок молодшого шкільного віку визначається моментом вступу дитини до школи, а межами молодшого шкільного віку, які збігаються з періодом навчання у початковій школі, прийнято вважати період із 6-7 до 9-10 років. Саме у цей період відбувається подальший фізичний і психофізіологічний розвиток дитини, що забезпечує можливість систематичного навчання у школі [4, с.177]. Зі вступом у 1 клас у дитини виникають нові взаємини з оточуючими людьми, з'являються нові, пов'язані зі школою, обов'язки.

Як зауважує Г. Шевцова, молодший шкільний вік характеризується великими можливостями щодо виховання позитивних якостей характеру. Піддатливість, довірливість, наслідувальність, авторитет учителя – це та психологічна основа, на яку треба спиратися в моральному вихованні. Авторка стверджує, що «з початком освітньої діяльності відбувається процес входження дитини в колектив, який змінює й поглиблює систему взаємин її з навколишньою дійсністю, а тому відбувається зміна загального характеру емоцій – їх змістова сторона. Вони стають більш тривалими, більш стійкими й глибокими. У подальшому дитина молодшого шкільного віку вже не тільки знає, але й безпосередньо відчуває, як треба вчинити в тому чи іншому випадку, навіть якщо вона не може усвідомити своє почуття або довести правильність свого переконання, заснованого на цьому почутті» [6].

Колектив – об'єднання учнів, життєдіяльність якого визначається цілями і завданнями, що випливають із потреб суспільного, колективного й індивідуального розвитку; у колективі діє самоврядування, стосунки між учнями (ділові й особисті) характеризуються взаємною повагою та відповідальністю, спільним прагненням до загального успіху[2, с.170]. Саме в колективі формуються особистості.Процес залучення особистості до системи колективних

відносин складний, суперечливий, але – важливий для особистісного самоствердження. Колективні взаємини формуються завдяки міжособистісній, міжгруповій взаємодії[3, с.138].

Наукові дослідження подають три найпоширеніші моделі взаємин між особистістю та колективом: особистість підпорядковується колективу (конформізм); особистість і колектив перебувають в оптимальних взаєминах (гармонія); особистість підпорядковує собі колектив (нонконформізм) [3, с.134].

Механізм впливу організованого дитячого середовища (колективу) на особистість детально обґрунтовані В. Сухомлинським. Це, насамперед: обмін інформацією під час спілкування, що дає змогу взаємозбагатитися інформацією, думками, переживаннями, формувати звички, норми поведінки; усвідомлення особистістю духовного життя колективу як наслідку власних зусиль, як частини її інтелектуального життя (духовне життя колективу має бути таким багатогранним, щоб кожна людина могла самовизначитися, застосувати свої сили і творчі здібності); вболівання особистості через те, що колектив піклується про неї, прагнення, відтак, бути ще кращою; становище (позиція) особистості в системі взаємовідносин; позитивний приклад колективу; стимулювання самооцінки особистості (взаємодія оцінки колективу й самооцінки особистості); посилення потреби особистості у самовихованні (виховний вплив колективу). Відомий педагог стверджував: «Життя і праця в колективі є школою становлення буквально всіх рис особистості. Від того, які ідеї лежать в основі трудових, духовних, морально-етичних взаємин між членами колективу як людської спілки, залежить становлення понять і уявлень особистості про добро і зло, про обов’язок і справедливість, честь і гідність» [5, с.150].

Оскільки Україна – багатонаціональна держава, то заклади загальної середньої освіти характеризуються багатонаціональними учнівськими колективами. Погоджуємося з Т. Атрощенко, багатонаціональний колектив, якому притаманні характеристики розвиненої групи, вимагає особливої уваги з точки зору регулювання існуючих у ньому взаємин між представниками різних етнічних спільнот. Для багатонаціональних колективів характерна активність міжетнічного спілкування, обумовлена формуванням їх за територіальною ознакою, комплектуванням з традиційно проживаючих у конкретних місцевостях національностей, які звикли до постійних контактів один з одним, взаємно поважають традиції, звички, норми поведінки один одного. У той же час сфера подібних міжнаціональних відносин у цих колективах знаходиться в постійному розвитку. Погоджуємося з авторкою, що «у багатонаціональному колективі спостерігається велика різноманітність форм міжособистісних відносин, заснованих на національній приналежності, культурній специфіці, своєрідності мови, звичаїв, традицій. Ці відносини важко охопити увагою і турботою у повному обсязі, але вони повинні фіксуватися в інтересах ефективності виховних зусиль. Різноманітна спільна діяльність робить життя дитячого колективу цікавим, сприяє налагодженню стосунків між представниками різних національностей, рас, релігій, що згуртовує як первинний

колектив так і загально шкільний. Об'єднують такий колектив різноманітні цікаві види діяльності, мироприємства та заходи, що потребують узгоджених дій усіх його членів» [1, с.32]. Ефективним засобом згуртування багатонаціонального учнівського колективу у початковій школі, як вважає дослідниця,є формування в ньому певних «особливих» традицій, які відрізнятимуть його від усіх інших, привноситимуть певний колорит і неповторність у буденний ритм шкільного життя. Не менш важливими є так звані «традиції щоденного вжитку» – дотримання певних правил поведінки у повсякденному житті (наприклад, «у нашому класі не запізнюються», «у нашому класі допомагають один одному, поважають один одного» та ін.). Шкільні традиції виховують в учнів толерантність, товариськість, патріотичні почуття, гордість за колектив, його кожного члена та успіхи в навчанні та праці[1, с.33].

У підсумку зазначимо, що багатонаціональні учнівські колективи, які характерні для полікультурних держав, мають певні особливості і, відповідно, здійснюють певний вплив на особистість молодшого школяра. Перед педагогами постає непросте завдання щодо згуртування таких колективів, запобігання міжетнічних конфліктів, виховання молодих школярів у дусі поваги до «іншого» та толерантності.

Література:

1. Атрощенко Т.О. Соціально-психологічні аспекти становлення та розвитку особистості молодшого школяра. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи* : зб. наукових праць учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Коломия, 30 листопада 2018 р.) / за заг. ред. Поясик О.І., Петрів О.П., Лаппо В.В. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. С.30-34.

2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997.

3. Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка : навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 176 с.

4. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Вид. 2-е, стер. Київ : Кондор, 2015. 469 с.

5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Твори: У 3т. К., 1970. Т. 1.

6. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки*: Зб. наук. праць. Вип. LXVIII. Херсон, ХДУ, 2015. С. 134 – 138.

УДК 001.8:373.3.015.31:316.647.5

МІШКУЛИНЕЦЬ О.О.,
канд. психол. наук, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет.
ПОПАДИНЕЦЬ А.С.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ ТА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

У початковій школі у дітей, як зазначають науковці, формується новий рівень самосвідомості, що найбільш точно виражається словосполученням «внутрішня позиція». Ця позиція являє собою усвідомлене ставлення дитини до себе, до інших, до подій та справ – таке ставлення, яке дитина може продемонструвати діями та висловити словами. Факт становлення такої позиції внутрішньо проявляється в тому, що у свідомості дитини виділяється система моральних норм, які дитина має наслідувати, незалежно від обставин, що складаються [4, с.304–305]. Погоджуємося з Н. Олійник, що у молодшому шкільному віці «відбувається збагачення емоційної сфери дитини та її розвиток, що проявляється у вмінні усвідомлювати, сприймати, аналізувати речі та події. У цьому віці значні зміни відбуваються у вольовій сфері особистості дитини, адже у цьому віці велику роль відіграють почуття дитини, які стають мотивами поведінки. Саме в початковій школі дитина включається до нової особливої системи соціальних взаємовідносин, відмінної від її минулого досвіду. Для продуктивного навчання у школі необхідно звести ці суперечності у процесі взаємодії до певної загальної основи. Ненасильницьке, поважне ставлення, гармонізація відносин у класі, виховання толерантності сприяють розвитку співробітництва» [4, с.305]. Враховуючи гострі виклики сьогодення, посилення міграційних процесів, вагомим постає питання виховання у молодших школярів толерантності як передумови ефективної взаємодії у глобалізованому, полікультурному суспільстві.

Поняття «толерантність» має багато значень та використовується у різних галузях знання: медицині, психології, педагогіці, філософії, теології, соціології, політології та інших. Так, толерантність у «Декларації принципів толерантності» трактується як «повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості; єдність у різноманітті; те, що уможливлює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру» [1]. Як вважають П. Саух та Ю. Саух, толерантність – це «важливий морально-практичний орієнтир принципів інтеграції культурно-історичного досвіду в єдину систему цінностей. Це механізм поведінки соціальних утворень (партій, етнічних груп, церков тощо), який передбачає у процесі їх взаємин взаємоповагу, свідому відмову від насилля,

приниження гідності один одного. Вона є важливою умовою соціальної регуляції міжлюдських відносин, важливим виявом морально-гуманістичної суті суб'єктів взаємин, певним інгредієнтом, без якого нормальне буття людини, як і стабільне життя суспільства, неможливі або можливі у деструктивній формі» [3, с. 4].

На думку Н. Олійник та співавторів, формування толерантності у молодших школярів – «цілеспрямований, довготривалий, організований процес. Формувати толерантність не можна епізодично, виховним заходом чи бесідою. Формувати толерантну особистість можливо тільки тоді, коли ця робота буде проводитися постійно та цілеспрямовано» [4, с.303]. Автори вважають, що толерантність включає: уважність та чуйність до інших, поблажливість або прощення, терпіння, довіра, вміння контролювати свої емоції, доброзичливість, вміння не критикувати та засуджувати інших, емпатію, вміння слухати та бути уважним до інших [4, с.303]. Критеріями толерантності автори виокремлюють: рівноправність; взаємоповага, доброзичливість; терпиме ставлення до різних груп; збереження та розвиток культури; можливість наслідування власної культури; свобода віросповідання; співробітництво та солідарність у розв'язання спільних проблем; доброзичлива лексика у спілкуванні з іншими [4, с.305].

Основними напрямами формування толерантності в дітей молодшого шкільного віку Х. Сайко, К. Островська виокремлюють: знайомство дітей молодшого шкільного віку з принципами поваги до людської гідності всіх без винятку людей; розуміння дітьми молодшого шкільного віку те, що кожна людина – індивідуальна та унікальна особистість (необхідність виховання в дітей поваги до інших, відмінних від них за фізичними, психічними ознаками); розуміння дітьми молодшого шкільного віку принципу взаємодоповнюваності як основної риси відмінностей (кожний повинен зрозуміти, що їх відмінність від інших це їх унікальність, тобто подарунок долі); розуміння учнями молодшого шкільного віку принципу взаємоповаги та взаємодопомоги (дітей важливо привчати до вміння працювати в колективі, спільного розв'язання проблем та поділу праці при виконанні спільних завдань) [2, с.43].

Отже, на основі аналізу наукових джерел приходимо до висновку про актуальність проблеми виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку. Формування цієї вагомої якості повинно відбуватися систематично, з урахуванням ситуації, пов'язаної з військовою агресією росії та вимог глобалізованого суспільства. Молодші школярі повинні усвідомлювати свою неповторність, поважати і сприймати інших (навіть, якщо вони не такі як я), що, в свою чергу, дозволить згуртувати учнівський колектив.

Література:

1. Декларація принципів толерантності. Утверждена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503

2. Сайко Х. Я., Островська К. О. Толерантність до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній школі. *Молодий вчений*. 2020. №1 (77). С. 43-46.

3. Саух П., Саух Ю. Толерантність у контексті сучасних духовно-ціннісних трансформацій. Історія. Філософія. Релігієзнавство. 2008. № 2. С. 2-7.

4. Олійник Н.А., Білик Т.С., Басюк А.М. Формування толерантності у молодших школярів. *Перспективи та інновації науки*. *(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 6 (11). С.299-308.

УДК 316.7:005.336.2:373.3.011.3-052

МІШКУЛИНЕЦЬ О.О,
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет.
ТУРЯНИЦЯ У.І.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта
Мукачівський державний університет

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Молодший шкільний вік є важливим періодом для інтелектуального, фізичного і емоційного розвитку особистості. Цей вік характеризується максимальною пізнавальною активністю, коли діти вчаться дивитися, слухати, виділяти головні ознаки предметів, бачити в предметі багато різних деталей, розвивається наочно-образне мислення, довільна пам’ять, увага притягується яскравим, наочним матеріалом, емоційним викладом [3, с.22]. Саме тому у цьому віці вагомим завданням є: збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини; набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей; розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво; розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв’язках; формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні; формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв’язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем; виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання [3, с.17–18].

Метою початкової освіти, як задекларовано у Державному стандарті початкової освіти (далі – Стандарт), є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. У Стандарті вимоги до обов’язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу, а однією із ключових компетентностей виокремлено

культурну, яка передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості [4]. Формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини, є, як зазначено у документі, метою мистецької освітньої галузі. Відповідно, здобувач освіти: виявляє художньо-образне, асоціативне мислення у процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне та інші види мистецтва; пізнає мистецтво, інтерпретує художні образи, набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, виявляє ціннісне ставлення до мистецтва; пізнає себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво [4].

У концепції Нової української школи представлено визначення ключової компетентності «обізнаність та самовираження у сфері культури», яке трактується як «здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [1].

Враховуючи сучасні підходи, О. Лобова та співавтори розглядають культурну компетентність школяра як «інтегроване особистісне утворення, що поєднує знання, погляди, цінності, уміння та навички у сфері національної та світової культури, спроможність сприймати, на доступному рівні аналізувати й оцінювати культурні феномени, практично застосовувати набутий досвід культурної діяльності в житті» [2, с.269]. Формування культурної компетентності школярів у мистецькій освіті автори визначають як спеціально організований, цілеспрямований процес опанування дитиною знань, умінь і навичок, цінностей і досвіду культурної діяльності засобами мистецтва (у навчальній і позаурочній роботі) [2, с.269]. Науковці акцентують увагу на тому, що «феномен культурного виховання учнів стосується, насамперед, розширення меж власне музичного виховання на загальномистецькі обрії, що передбачає: формування в дітей потреб у мистецтві, культурі як невід'ємній, необхідній та прекрасній частині людського життя; виховання любові до національної культури засобами ознайомлення школярів із народним, класичним і сучасним мистецтвом України; формування «мистецько-інтернаціональних» якостей через залучення дітей до найкращих надбань світової культури; становлення культури сприймання й розуміння творів різних видів мистецтва (літературного, образотворчого, театрального тощо); прийняття та застосування в житті культурних надбань, національних і загальнолюдських культурних цінностей тощо» [2, с.270]. Погоджуємося, що основними векторами формування культурної компетентності школярів у мистецькій освіті можна виділити: національний, що передбачає опанування культурної спадщини, традицій та цінностей рідного народу; інтеркультурний, спрямований на розуміння,

осягнення та прийняття культурних традицій, цінностей і феноменів інших народів [2, с.270].

Отже, культурна компетентність є важливою якістю особистості, яка уможливлює «входження» дітей молодшого шкільного віку у світ мистецтва, залучення до загальнокультурних цінностей, формування естетичних почуттів та смаку. Вчителі початкових класів покликані сформувати цю компетентність, використовуючи при цьому як традиційні так і інноваційні методи, прийоми, засоби тощо.

Література:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934
2. Лобова О., Сбруєва А., Бойченко М. Формування культурної компетентності школярів у процесі мистецької освіти в «Новій українській школі». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2020, № 3-4 (97-98). С.266-276.
3. Мистецтво: особливості викладання в початковій школі: навчально-методичний посібник / автор-уклад. В. П. Мартинова. Харків: Друкарня Мадрид, 2019. 111 с.
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text

УДК 004.031.42-049.7:004.77:373.091.2:373.3.015.31

МОЛНАР Т.І., САБАДОШ О.В.,
Мукачівський державний університет

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасне суспільство та динамічні зміни в усіх сферах людської діяльності зумовлюють потребу в розвитку творчих особистостей з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатних до нестандартних, несподіваних та оригінальних рішень. Відповідно до Концепції «Нова українська школа», метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, враховуючи вікові, індивідуальні та психофізіологічні особливості й потреби, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Тому актуальною проблемою в теорії та практиці сучасної початкової школи є питання формування й розвитку творчих умінь у здобувачів початкової освіти.

Досить ефективним для формування творчих умінь молодших школярів є інтерактивні технології, які роблять освітній процес більш творчим, вчать учнів мислити, виділяти головне, висловлювати й аргументувати власні думки. Як відомо, процес навчання в активній формі сприяє напруженій розумовій роботі суб'єкта навчання, стимулює самостійність, активність, розвиває творче мислення.

Значення інтерактивних технологій для розвитку та формування творчих умінь учнів відображено в роботах Н. Коломієць, О. Любарської, О. Пєхоти та ін. Серед науковців, які наголошували на сензитивності молодшого шкільного віку до творчості, варто відзначити О. Духновича, Я. Коменського, С. Русову, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Одними з основних інновацій у галузі початкової освіти є інтерактивні технології навчання. Навчання має бути спрямоване не стільки на засвоєння готових науково-практичних знань, а на можливість продукування нових знань, на розвиток креативності школярів, гнучкості мислення, на моделювання нових способів пізнання.

Формування творчих умінь з використанням інтерактивних технологій розглядається як систематичне вправляння учня у виконанні завдань творчого характеру з використанням комплексу інтерактивних методів під керівництвом вчителя, що сприяє вдосконаленню простих умінь і навичок та навчальної діяльності загалом.

- Інтерактивне навчання сприяє активізації навчально-пізнавального процесу, формуванню глибокої внутрішньої мотивації, надає можливості для інтелектуального та творчого розвитку, вияву ініціативи, розвиває комунікативні вміння [2].

Варто зазначити, що існує багато технологій інтерактивного навчання, зокрема:

- інтерактивні технології кооперативного навчання («Робота у парах», «Ротаційні трійки», «Два – чотири – всі разом», «Карусель», «Робота в малих групах», «Акваріум», «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проєкт», «Пошук інформації», «Коло ідей» та ін.);
- інтерактивні технології колективно-групового навчання («Обговорення проблеми у загальному колі», «Мікрофон», «Незакінчені пропозиції», «Мозковий штурм», «Навчаючись – учусь», «Мозаїка», «Аналіз ситуації», «Вирішення проблем», «Дерево рішень» та ін.);
- інтерактивні технології ситуативного моделювання («Стимуляційні або імітаційні ігри», «Спрощене судове слухання», «Громадське слухання» «Розігрування ситуацій за ролями» та ін.);
- інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань («Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Неперервна школа думок (Нескінчений ланцюжок)», «Дискусія», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Дебати» та ін.) [3].

Впровадження інтерактивних технологій у практику початкової школи – вимога часу. Але цей процес повинен складати певну систему, яка має адекватну логіку впровадження, алгоритм нарощення складності. Необхідно завчасно планувати використання інтерактивних методів, при цьому, роботу доцільно розпочинати з більш простих технологій.

Спостереження за роботою вчителів-практиків дають змогу зробити висновок, що інтерактивне навчання захоплює учнів новизною, дозволяє вести міжпредметну розмову під час проведення уроків, сприяє задоволенню

навчальних інтересів школярів а також забезпечує фундаментальне засвоєння та глибоку перевірку набутих знань.

Погоджуємося із Ю. Бондар в тому, що необхідно постійно підтримувати в молодших школярів інтерес до творчості. Дослідник зауважує, що неможливо навчити їх акту творення, але можна підготувати до цього. Організація цього особливого творчого процесу передбачає використання спеціальних освітніх технологій, які стимулюють дитячу творчість [1].

Отже, інтерактивні технології здатні вирішити багато завдань, які стоять перед школою, але це не значить, що вони повинні витіснити інші форми й методи навчання. Вчитель, який застосовує інтерактивні технології, повинен бачити доцільність їх використання на своєму уроці, підбирати прийоми роботи відповідно до типу уроку, етапу уроку, виходячи з індивідуально-психологічних особливостей школярів. Організація інтерактивного навчання вимагає відповідної підготовки вчителя, досвіду інтерактивної взаємодії.

Література:

1. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. *Сер.: Педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 61. С. 9–13.

2. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа.* 2014. № 10. С. 8–10.

3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2012. 135 с.

УДК 378.011.33:37.091.12.011.3-051

МОЛНАР-ЧАТЛОШ А. О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівського державного університету

ФОКУС ПРОГРАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Важливим елементом Освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки майбутніх вчителів початкової освіти є фокус програми. Проведено теоретико-методологічне вивчення фокусу програми на прикладі Мукачівського державного університету та Рівненського державного гуманітарного університету.

У ОПП «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Мукачівського державного університету 2016-2018 рр. фокус програми зосереджений на формування і розвиток професійної компетентності для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності у галузі освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів в освіті, з метою забезпечення навчально-виховного процесу початкової школи, враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти, її інтеграцію в європейський простір (табл. 1).

У ОПП «Початкова освіта» першого(бакалаврського) рівня вищої освіти Мукачівського державного університету 2020 року змінений фокус програми, а саме: загальна – бакалавр початкової освіти, спеціальна – вчитель початкової школи. Спеціальна спрямована на формування і розвиток професійної компетентності для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності у галузі освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів в освіті, з метою забезпечення навчально-виховного процесу початкової школи та соціального середовища освітньої установи, враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти її інтеграцію в європейський простір. У ОПП «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Мукачівського державного університету 2021, 2023 рр. відбулися знову зміни: лише у назві закладу освіти – «…Спеціальна – вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

Таблиця 1

Порівняльна таблиця фокус програми ОПП «Початкова освіта» першого(бакалаврського) рівня вищої освіти Мукачівського державного університету, 2016-2023 рр.

2016 р.	2017 р.	2018 р.	2020 р.	2021 р.	2023 р.
Спеціальна. Формування і розвиток професійної компетентності для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності у галузі освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів в освіті, з метою забезпечення навчально-виховного процесу початкової школи, враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти, її інтеграцію в європейський простір.			Загальна – бакалавр початкової освіти Спеціальна – вчитель початкової школи Спеціальна. Формування і розвиток професійної компетентності для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності у галузі освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів в освіті, з метою забезпечення навчально-виховного процесу початкової школи та соціального середовища освітньої установи, враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти її інтеграцію в європейський простір.	Загальна – бакалавр початкової освіти Спеціальна – вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти Спеціальна. Формування і розвиток професійної компетентності для здійснення методичної, дослідницької та інноваційної діяльності у галузі освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів в освіті, з метою забезпечення навчально-виховного процесу початкової школи та соціального середовища освітньої установи, враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти її інтеграцію в європейський простір.	

Фокус ОПП «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету змінювався певними етапи. Перший етап 2016-2017 рр. в ОПП «Початкова освіта» зазначено фокус: «набуття необхідних компетентностей для професійної діяльності програми та спеціалізації вчителя початкових класів та знань, умінь і навичок щодо навчання учнів початкової школи освітніх галузей, визначених Держстандартом». Другий етап змін відбувся у 2018-2020 рр. у фокусі зазначено підготовка бакалавра спеціальності 01Освіта/Педагогіка 013 «Початкова освіта», спеціалізація «Інклюзивна освіта». Наступний етап змін 2021 р. та визначення фокусу: «загальна освіта в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 013 Початкова освіта за спеціалізацією «Інклюзивна освіта». Підготовка бакалавра початкової освіти, здатного здійснювати навчання, виховання та розвиток молодших школярів в умовах освітнього середовища сучасного закладу загальної середньої освіти». Останній етап змін відбувся у 2022-2023 рр., у

фокусі як у попередніх зазначено спеціальність та підготовку фахівця з початкової освіти, здатного здійснювати інноваційну професійну діяльність (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна таблиця фокусу ОПП «Початкова освіта» першого(бакалаврського) рівня вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету, 2016-2023 рр.

2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Набуття необхідних компетентностей для професійної діяльності програми та спеціалізації вчителя початкових класів та знань, умінь і навичок щодо навчання учнів початкової школи освітніх галузей, визначених Держстандартом		Підготовка бакалавра спеціальності 01Освіта/Педагогіка 013 «Початкова освіта», спеціалізація «Інклюзивна освіта»			Загальна освіта в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 013 Початкова освіта за спеціалізацією «Інклюзивна освіта». Підготовка бакалавра початкової освіти, здатного здійснювати навчання, виховання та розвиток молодших школярів в умовах освітнього середовища сучасного закладу загальної середньої освіти	Загальна освіта в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 013 Початкова освіта. Підготовка фахівця з початкової освіти, здатного здійснювати інноваційну професійну діяльність.	

Отже, освітньо-професійні програми змінювалися поетапно, залежно від нормативно-правових документів, які регулюють професійну підготовку майбутніх вчителів початкових класів.

Література:

1. Освітні програми Мукачівського державного університету. URL : https://msu.edu.ua/osvitni-programi/

2. Освітні програми Рівненського державного гуманітарного університету. URL : https://www.rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy

УДК 796.011:316.3(043.2)

МОРОЗ Ф. В.,
старший викладач кафедри географії та суспільних дисциплін,
Мукачівський державний університет

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА, ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Дослідження загальної фізичної підготовки є дуже актуальним в контексті підтримки здорового способу життя та попередження ризиків хвороб. Більшість психологів стверджують, що рух - це один із ключових факторів, який впливає на психічне здоров'я людини, зокрема, на емоційний стан, стресостійкість, самопочуття та самооцінку. Вивчення може допомогти розробити більш зручні та ефективні програми фізичної підготовки, які можуть забезпечити більш високу якість життя людей. Крім того, дослідження загальної фізичної підготовки можуть бути корисні для оцінки

ризиків настання хвороб та для виявлення можливих факторів ризику для деяких захворювань.

Фізична підготовка є важливим компонентом життя будь-якої людини. Зазвичай, заняття спортом та регулярна фізична активність є надзвичайно корисними не тільки для здоров'я, а й для загального самопочуття. Особливо важливим є розвиток силових якостей, який може в подальшому допомогти в покращенні як якості життя, так і у збільшенні успіху у багатьох життєвих сферах. Загальна фізична підготовка та розвиток силових якостей допоможуть людям в знаходженні гармонії зі своїм тілом та духом, а також дозволять більш ефективно функціонувати в будь-якій сфері життя. (1.с.71)

Предмет дослідження. Предмет дослідження загальної фізичної підготовки - це всі аспекти, пов'язані з фізичним розвитком та фізичною підготовкою людини. Це може включати дослідження таких питань, як розвиток сили, витривалості, швидкості, гнучкості, координації рухів, розумової та емоційної стійкості, а також здоров'я і дієздатності в цілому. Дослідження може бути корисним для спортсменів, тренерів, фізичних вихователів та будь-якого, хто бажає поліпшити своє фізичне здоров'я та дієздатність. Це може охоплювати різні методики тренувань, способи вимірювання фізичних характеристик, а також дослідження впливу фізичної підготовки на загальне здоров'я та довговічність людини.

Результати дослідження. Дослідження фізичної підготовки, спрямованого на розвиток силових якостей, можуть бути різними за метою, методологією та результатами. Однак, в загальному, дослідження показують, що систематичні тренування можуть покращити силові показники людини. В умовах сучасного життя, коли люди проводять більше часу за комп'ютером або за столом, не мають можливості проводити багато часу на свіжому повітрі, силові тренування можуть стати найкращим варіантом. Вони не тільки збільшують м'язову силу та зростають обсяг м'язів, але й підвищують метаболізм, зменшують ризик захворювань серцево-судинної системи, сприяють поліпшенню координації рухів та контролю над тілом. Для більш ефективних результатів рекомендується регулярні тренування із використанням різних видів вправ і ваг, щоб зробити їх різноманітними та цікавими. При цьому, варто враховувати вікові можливості та фізичну підготовку, щоб уникнути можливих травм або перенапружень. (4.с.234)

Фізична активність та здоровий спосіб життя стають все більш популярними в сучасному світі. Люди все більше усвідомлюють важли вість регулярних занять спортом та здорового способу життя. Щоб допомогти людям бути більш активними та здоровими, вчені та технологічні компанії розробляють різноманітні інноваційні технології, що допомагають в управлінні фізичними вправами та здоров'ям. Новітні технології у сфері фізичного здоров'я та спорту мають дуже великий потенціал для покращення результативності та здоров'я спортсменів. (3.с.159)

Фізична активність має численні переваги, але, мабуть, однією з найбільш значущих є її здатність знижувати ризик хронічних захворювань. Наприклад, дослідження показали, що регулярна фізична активність може знизити ризик серцево-судинних захворювань, які є основною причиною смерті в усьому світі. Крім того, фізична активність допомагає контролювати вагу, знижуючи ризик ожиріння та пов'язаних з ним захворювань. Це пов'язано з тим, що фізична активність спалює калорії та допомагає нарощувати і підтримувати м'язову масу, що є важливим для підтримання здорової ваги. Займаючись регулярною фізичною активністю, люди можуть покращити загальний стан здоров'я та зменшити ризик розвитку хронічних захворювань. (2.с.6)

Зокрема, у дослідженні, публікованому в "Journal of Strength and Conditioning Research", було показано, що 12-ти тижневе тренування з використанням додаткової ваги може покращити силові показники учасників наступним чином: збільшення максимальної ваги, яку можна підняти на банчпресі, на 14,9%, збільшення максимальної ваги, яку можна підняти при тягарі на спині, на 23,6%, та збільшення максимальної ваги, яку можна присісти, на 16,5%.

Висновки. Отже, в цілому, дослідження підтверджують, що систематичні тренування з використанням ваги можуть бути ефективним способом покращення силових показників людини. Варто зазначити, що результати можуть варіюватися залежно від тривалості та інтенсивності тренувань, особистих особливостей учасників та інших факторів, що впливають на фізичну підготовку. Таким чином, дослідження загальної фізичної підготовки дуже актуальні для підтримки здорового способу життя та забезпечення підвищеного рівня фізичної та психічної здатності людини.

Література:

1. Андрощук Н., Андрощук М. Основи здоров’я і фізична культура (теоретичні відомості) : підручники і посібники. Тернопіль, 2006. 160 с.

2. Платонов В. Н. Збереження та зміцнення здоров'я здорових людей – пріоритетний напрямок сучасної охорони здоров'я. *Спортивна медицина*. 2006. № 2. С. 3 – 14.

3. Міхеєнко О. І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини. Університетська книга, 2009. 400 с.

4. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. К. : Олімпійська література, 2012. Т. 1. 392 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.1

МОЧАН Т.М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет
МОРДАНИНЕЦЬ С.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

СУТНІСНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Перехід до нової системи освіти передбачає зміну підходів до навчання, виховання та розвитку учнів. Це включає в себе впровадження сучасних методів і технологій, які відповідають вимогам часу і потребам суспільства. В освіті акцент зміщується на особистісний розвиток кожного учня, його індивідуальні особливості та потреби.

Наукові праці таких авторів, як І. Бех, Н. Бібік, О. Пометун, С. Яценко присвячені теоретичним та методологічним основам особистісно орієнтованого навчання. Вони досліджують підходи до навчання, які враховують індивідуальні особливості, потреби та потенціал кожного учня.

У сучасній педагогічній теорії, поняття «особистісна орієнтація навчання» є складним і багатогранним, що зумовлює відсутність єдиного підходу до його визначення. Новітній педагогічний підхід ставить на перше місце визнання та розвиток індивідуальності кожного учня. Це включає в себе повагу до самобутності і унікальності кожної особистості. Важливим аспектом є формування позитивної самооцінки учнів, розвиток їхньої здатності до самостійного мислення та прийняття рішень. Освітня система прагне створити умови, в яких кожен учень може реалізувати свій потенціал як рівноправна особистість. Це передбачає індивідуальний підхід до навчання, який враховує соціальні та культурні контексти життя учнів.

Мета організації особистісно орієнтованого навчання полягає в створенні сприятливих умов для всебічного розвитку учнів, що включає інтелектуальний, емоційний і соціальний аспекти. Це підхід, який зосереджений на учневі як на центральному суб’єкті освітнього процесу, де враховуються його інтереси, здібності та потреби.

С. Гончаренко визначає особистісний підхід як послідовне ставлення педагога до учня як до особистості, свідомого і відповідального суб’єкта власного розвитку та суб’єкта виховної взаємодії. Цей підхід підкреслює важливість індивідуального підходу до кожного учня, визнання його унікальності, сприяння розвитку його потенціалу, а також активну участь учня у власному навчальному процесі. Виховна взаємодія між педагогом і учнем є основою цього підходу, що сприяє формуванню соціально компетентних і відповідальних особистостей [1].

Згідно з Л. Варзацькою, метою особистісно орієнтованої освіти є не лише оволодіння знаннями, уміннями та навичками, як у авторитарному типі

навчання, але й вільний розвиток особистості, що зберігає свою індивідуальність, самобутність та гармонію з довкіллям. Такий підхід забезпечує всебічний розвиток учнів, враховуючи їхні унікальні особливості та сприяючи формуванню відповідальних і гармонійно розвинених особистостей [2].

Головними завданнями особистісно орієнтованого навчання є: розкриття індивідуальних навчально-пізнавальних можливостей кожного учня; розвиток його індивідуальних навчально-пізнавальної здібностей; допомога йому в самопізнанні, самоактуалізації, самореалізації, самовизначенні; формування культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати власне життя [1, с. 14].

На думку О. Кулик особистісно орієнтований підхід до навчання «передбачає насамперед те, що вся методична система – об'єктивність складності дібраного навчального матеріалу, організація, методи й прийоми різні за ступенем складності тощо – впливає на особистість школяра, ґрунтується на врахуванні його потреб, мотивів, інтересів, інтелекту, інших вікових та індивідуально-психологічних особливостей» [4, с.16].

Згідно з дослідженнями С. Яценко система особистісно орієнтованого навчання, має такі характерні ознаки: - особистісно орієнтований зміст освіти; культурологічний, інтегративний, життєзабезпечуючий характер процесу навчання; відповідну модель навчального процесу; технологію реалізації особистісно орієнтованого навчання; сприятливе освітнє середовище як умову організації навчально-виховного процесу орієнованого на особистість; окреслення таких критеріїв оцінки якості освіти, які виявляють не тільки рівень освітніх компетенцій учня, а й розвиток творчого потенціалу особистості в умовах стійкої позитивної мотивації до навчання учнів та професійної діяльності вчителів [5].

Особистісно орієнтоване навчання є підходом, який акцентує увагу на індивідуальних потребах і можливостях кожного учня, сприяє підвищенню престижу шкільної освіти, розвитку стійкого інтересу до пізнання, подоланню генетично та соціально обумовлених труднощів у розвитку дітей, а також формуванню основ базової культури особистості. Метою цього підходу є виявлення суб'єктного досвіду кожного учня і надання йому необхідної психолого-педагогічної допомоги для розвитку індивідуальності, життєвого самовизначення та самореалізації.

Література:

1. Алендарь Н. Особистісно орієнтовані технології навчання молодших школярів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. Луцьк, 2016. № 1(1). С. 14-19.

2. Варзацька Л. Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні: метод. посіб. Київ: Педагогічна думка, 2012. 144 с.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

4. Кулик О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання як чинник мовленнєвого розвитку учнів. *Педагогічний процеб теорія і практика.* Київ, 2017. Вип.2 С. 114-119.

5. Яценко С.Л. Сутнісні аспекти особистісно орієнтованої освіти. *Проблеми освіти: Наук-метод. зб.* Київ, 2015. №. 85. С. 116-122.

УДК:373.3.016:003-028.31(043.2)

НЕДОСЄКА І. Р.,
здобувачка першого (бакалаврського) вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
ХОМА О.М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПРО ТЕКСТ У 1-2 КЛАСАХ

У сучасній лінгводидактиці зазначено, що одиницею усного й писемного спілкування є текст. Текст - зв'язані за змістом речення, визначальними ознаками якого є: інформативність, цілісність, зв'язаність, специфічна побудова і завершеність.

У Державному стандарті мовно-літературної освітньої галузі, у Типових освітніх програмах за ред. О. Савченко та за ред. Р. Шияна визначено змістові лінії та систему вивчення цієї теми. Означене питання у центрі дослідження низки науковців (М. Васильківська, М. Вашуленко, О. Вашуленко, С. Дубовик, М. Захарійчук, К. Пономарьова та інші). Відтак, С. Дубовик, Ю. Веселова [2] вказують на важливість вивчення цієї теми для мовленнєвого розвитку молодших школярів. Це сприяє досягненню найважливішої мети - навчити молодших школярів зв'язному висловлюванню.

Система вивчення теми, методи та прийоми розкриті у дослідженнях М. Вашуленка [1]. Науковець подає методику засвоєння теми «Текст» як мовної, так й мовленнєвої одиниці, концентрує увагу на формуванні текстотворчих умінь.

Нами вивчалося питання щодо формування поняття про текст на уроках української мови у 1-2 класах. З'ясовано, що у 1 класі з означеною дефініцією учні не знайомляться, проте школярі зі слів учителя («слухайте текст», «я читаю текст») практично засвоюють, що текст - це кілька речень, пов'язаних між собою. У добукварний період вчаться зв'язано відповідати на питання, будувати висловлювання за зразком, за сюжетними малюнками. У букварний та післябукварний періоди формуються навички читання, аналізуються тексти, у тому числі й за структурою. Окрім того, учні сприймають усну інформацію, її аналізують, використовують у різних комунікативних ситуаціях.

У 2 класі означена тема вивчається на теоретично-практичному рівнях. Молодші школярі за змістовими лініями засвоюють поняття про текст, типи текстів, їх структуру, засоби зв'язку.

Програмою передбачено, що учень знаходить у художніх текстах виражальні засоби мови, пояснює їх роль; складає і записує невеликий текст (3-4 речення) за ілюстрацією, серією малюнків, про події з власного життя; використовує займенники, прислівники, контекстні синоніми (без уживання термінів) для зв'язку речень у тексті та уникнення повторів; перевіряє і вдосконалює власні тексти, усуваючи лексичні повтори [3].

Новим у програмових вимогах є ознайомлення з медіатекстами. Для цього рекомендуються QR-коди, рубрика «медіавіконце» у підручниках «Українська мова та читання» й інші.

Значну увагу ми звернули на види вправ та завдань для формування текстотворчих умінь: аналітичні, синтетичні, творчі. Учні вчаться редагувати деформовані тексти, що сприятиме кращому засвоєнню теми. Вони доходять висновку, що текст неповний, незавершений є незрозумілим. У той же час складають тексти-розповіді, тексти-описи. Але слід зауважити, що для виконання цих завдань, їм треба дослідити взірці їх структури.

Нами зверталася увага на методи засвоєння теми. Серед традиційних методів найбільш поширені такі: пояснювально-ілюстративний, евристична бесіда, дослідження мовних явищ та інші; з-поміж інноваційних - «вузлик», кубування, кути та інші. К. Пономарьова у статті «Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови» розкриває важливу проблему - застосування компетентнісно орієнтованих завдань у курсі вивчення української мови. Розглянемо одну із вправ:

Завдання. Кротик під землею почув шум. Виліз із нірки подивитися, що відбувається. Але сонечко його засліпило. Напиши кротикові, що саме його потурбувало. До завдання поданий малюнок, учні, дивлячись на нього, складають речення, текст [4, с.43].

З метою формування мовленнєвих умінь доцільно проводити роботу за усіма чотирма рівнями розвитку мовлення: лексичним, вимовним, словосполученням та реченням, текстовим. Ми маємо на увазі системну роботу над засвоєнням теми. Підкреслимо, що текст, його зміст сприяє формуванню національно-мовленнєвої особистості.

Отже, у 1-2 класах закладаються основи вивчення теми «текст».

Література:

1. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих начальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленко. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

2. Дубовик, С. Г., Веселова, Ю. В. Організаційно-методичні основи вивчення розділу «Текст» на урокамови в початковій школі . Молодий вчений. 2(114)), 2023. С. 57-61.

3. Навчальні програми 1-4 класів. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf.

4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

УДК 373.31

НЕМЕШ Н.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ТУРІНА М.Г.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
МОЧАН Т.М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На думку О. Савченко [3], розвиток навчальної мотивації у молодших школярів має певну закономірність, яка проявляється у кількох послідовних етапах.

На початку навчання, у першому класі, основним мотивом для дітей є інтерес до нових зовнішніх аспектів шкільного життя. Вони захоплюються новою роллю учня, новим оточенням, новими формами спілкування з вчителями та однокласниками. Це новизна, яка мотивує дітей активно брати участь у навчальному процесі.

Згодом, другий-третій клас, коли новизна втрачає свою силу, у дітей з'являється і закріплюється мотив досягнення результату навчальної праці. Вони починають розуміти значення результатів своїх зусиль, оцінок, похвали від вчителів та батьків. Це стає важливим стимулом для продовження навчання та виконання завдань.

Пізніше, у третьому-четвертому класах, у дітей виникає і закріплюється інтерес до самого процесу навчання. Вони починають цікавитися способами здобуття знань, методами вирішення задач, дослідженням нових тем. Навчання стає для них не тільки обов'язком, але й цікавим процесом, який приносить задоволення і стимулює подальшу пізнавальну активність [3].

Пізнавальні інтереси є одним із провідних мотивів навчання для дітей шестирічного і семирічного віку. Ці інтереси проявляються у жадобі до знань, коли молодші школярі природно цікавляться навколишнім світом, задають багато запитань, прагнуть дізнатися більше про те, що їх оточує, в активній участі у навчальному процесі, вони із задоволенням беруть участь у навчальних іграх, експериментах, дослідах, що сприяє закріпленню навчального матеріалу через практичну діяльність, у емоційній залученості, коли пізнавальні інтереси дітей молодшого шкільного віку супроводжуються емоційною реакцією на нову інформацію, що робить процес навчання для них захоплюючим і мотивуючим.

А. Кузьмінський [2] у своїх дослідженнях зазначає, що пізнавальні мотиви відіграють ключову роль у навчанні, оскільки вони «реалізуються шляхом отримання задоволення від самого процесу пізнання та його результатів». Він підкреслює, що пізнавальна діяльність є провідною сферою життєдіяльності

людини, і формування пізнавальних мотивів у учнів є вирішальним фактором їхньої успішності. Автор стверджує, що пізнавальні мотиви є критичним компонентом освітнього процесу, який забезпечує не лише задоволення від процесу навчання та його результатів, але й формує фундамент для успішної пізнавальної діяльності. Це підкреслює важливість створення в навчальних закладах умов, які сприяють розвитку пізнавальних мотивів, забезпечуючи всебічний і гармонійний розвиток учнів, що, в свою чергу, є запорукою їхньої академічної успішності і життєвого успіху.

Згідно з дослідженнями Н. Бібік [1], процес розвитку інтересу молодших школярів проходить через кілька послідовних етапів, які характеризуються різними формами інтересу і пізнавальної активності.

Цікавість. На цьому етапі у дітей виникає реакція на появу нового або на зміну оточення. Вони прагнуть орієнтуватися у цьому новому середовищі. Цікавість проявляється через виникнення численних запитань. Діти активно досліджують навколишній світ, задаючи питання про все нове, що їх оточує. Це початковий етап, коли дитина вперше стикається з новими явищами і прагне їх зрозуміти.

Допитливість. Цей етап характеризується внутрішньою зацікавленістю в отриманні нової інформації. Діти прагнуть задовольнити свою пізнавальну потребу, намагаючись проникнути за межі вже відомого їм. Допитливість виявляється через активне дослідження, спостереження, експерименти. Діти не просто задають питання, але й намагаються самостійно знайти відповіді, проводячи свої маленькі дослідження.

Пізнавальний інтерес. Пізнавальний інтерес є більш складним і зрілим етапом розвитку інтересу. Він охоплює інтелектуальний, емоційний, регулятивний та творчий компоненти. На цьому етапі діти не лише активно шукають нову інформацію, але й емоційно залучені до процесу пізнання. Вони отримують задоволення від самого процесу навчання, розвивають свої інтелектуальні здібності, навички саморегуляції і творчості. Діти починають використовувати знання для вирішення більш складних задач, проявляють ініціативу і креативність.

Таким чином, загальна динаміка розвитку навчальної мотивації молодших школярів передбачає послідовний перехід від інтересу до зовнішніх аспектів навчання, через мотив досягнення результату, до інтересу до самого процесу учіння. Цей процес супроводжується активним розвитком пізнавальних інтересів, які є ключовим мотивом навчання у шестирічних і семирічних дітей. Він є важливим для формування у дітей стійкої мотивації до навчання і розвитку їх інтелектуального і творчого потенціалу.

Література:

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : дис... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 1998. 380 с.

2. Кузьмінський А. І., Вовк Л. П., Омеляненко В. Л., Педагогіка: завдання і ситуації [практикум]. Київ: Знання-Прес, 2003. 429 с.

3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ: Грамота, 2013. 504 с.

УДК 94:378.091(477.62-21Маріуполь)(043.2)

ПАВКО А.І.,
д-р іст. наук, професор,
академік АН ВШ України, відмінник освіти України,
заслужений працівник культури України,
почесний краєзнавець України,
член НСЖУ, завідувач кафедри
суспільних та політичних наук НАУ

МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ МАРІУПОЛЯ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Проблеми історико-культурної спадщини та національної ідентичності України, особливо в умовах російсько-української війни належать до пріоритетних напрямків соціогуманітарної думки. Чільне місце серед них займають, зокрема, малодосліджені питання виникнення та становлення міста Маріуполя, яке під час широкомасштабного вторгнення РФ героїчно боролося з ворогом, рішуче давало відсіч його територіальним зазіханням на власні українські території, а тому стало вже легендарним.

Серед історичних джерел, наукових і науково-популярних праць, дискурсів, в яких безпосередньо чи опосередковано досліджуються проблеми, пов'язані з історичними витоками та національними пріоритетами міста Маріуполя в історико-культурному контексті, заслуговують на прискіпливу увагу у науково- пізнавальному сенсі, зокрема, історичні розвідки таких дослідників, як О. Бажан [1], В. Латишев [2], В. Пірко [5, 6, 7], Р. Саєнко [8], А. Скальковський [9], А.Чорногор [10]. Важливе значення для встановлення історичного періоду заснування міста мають також узагальнюючі, комплексні праці [9, 10].

Зауважимо, що в другій половині XIX ст. дослідник О. Скальковський в контексті вивчення історії запорозького козацтва вказав на значення його історичних традицій, досвіду формування громадських та організаційно-політичних структур запорожців для заснування м. Маріуполя. Зокрема, він одним із перших науковців звернув увагу на те, що на річці Кальміус з боку Азовського моря виник козацький зимівник, якій згодом перетворився у козацький форпост, що став центром майбутнього міста.

На початку XX ст. В. Латишев не тільки актуалізував, але й фрагментарно дослідив важливі дискусійні аспекти початкової історії Маріуполя. Слід зробити акцент на тому, що у книзі «Маріуполь і його околиці: погляд з XXI сторіччя» (Маріуполь, 2008), яка вже стала бібліографічною рідкістю, схематично викладено історію Маріуполя від початку стародавніх часів до сьогоднішніх днів. При цьому матеріали цього видання подаються у вигляді науково-популярних історичних нарисів, що містять маловідомі факти з історії Маріуполя.

Документальні матеріали, історіографічні розвідки та студії, які належать перу дослідників різних поколінь, свідчать, що питання заснування міста Маріуполя продовжує, як і раніше, залишатись дискусійним в історичній

літературі. Вважаємо, що на основі узагальнення концептуального та фактологічного матеріалу документальних видань, наукових праць можна навести декілька історичних версій та гіпотез, пов'язаних з визначенням і відповідним трактуванням авторських позицій, історичним часом виникнення Маріуполя. Так, одні дослідники стверджують, що місто заснували запорозькі козаки, тобто українці, натомість інші − дотримуються альтернативної думки щодо заснування Маріуполя греками-переселенцями з Кримського ханства. Зазначимо, що прибічники заснування міста козаками вказують на декілька різних дат його заснування: 1) 1500 р. (автор версії – А. Чорногор); 2) 1611 р. (О. Скальковський); 3) 1734 р. (Д. Грушевський); 4) 1778–1779 рр. (О. Бажан). Проте жодна із запропонованих дослідниками історичних дат заснування міста Маріуполя не знайшла свого переконливого документального підтвердження.

Для розв'язання поставлених нами дослідницьких завдань і стратегій важливо виходити з того, що у широкому розумінні становлення та функціонування кожного міста, зокрема, Маріуполя, є доволі складним, багатовимірним і тривалим процесом, який нерідко обіймає цілі історичні епохи та періоди. Однією з передумов заснування міста Маріуполь, як засвідчують джерела і документи, стало формування низки козацьких поселень з найдавніших часів, які мали не лише торговельне, але й стратегічне значення для соціально-економічного, суспільно-політичного і культурного розвитку Приазов'я. Це стало одним із історичних особливостей формування Маріуполя. Джерела і документи, які творчо використані нами, дають можливість стверджувати, що місто Маріуполь засноване запорозькими козаками на початку XVI ст. як фортеця Кальміус (від річки Кальміус), яка убезпечувала їх від нападів кримських та ногайських татар. За свідченням історичних джерел, саме в цьому місці приблизно у 1500 році виник козацький зимівник, який згодом трансформувався в козацьке містечко під назвою «Домаха» або «Адомаха». На нашу думку, цю дату можна вважати часом заснування міста Маріуполь, оскільки розвиток нового населеного пункту з цього часу вже не припинявся.

Зазначимо, що в письмових джерелах та наукових працях різних часів вказано на декілька версій походження назви «Домаха»: 1) від міста бродників Адомаха, що, вірогідно, знаходилося на місці козацької Домахи; 2) від шаблі з дамаської сталі, яка отримала назву Домахи; 3) від імені козачки Домахи.

На нашу думку, найбільш переконливо і аргументовано в історичному сенсі назву «Домаха» доцільно пов'язувати з назвою козацької шаблі, що виготовлена з дамаської сталі. Саме вона зустрічається в якості козацького артефакту у поетичних творах Т. Шевченка, в яких він описує походи гайдамаків Гонти й Залізняка на Умань у 1768 р. Натомість, вітчизняний історик В. Пірко цілком слушно стверджує, що Домаха – це запорозький форпост на березі Азовського моря, центр Кальміуської паланки, який існував із 1594 по 1768 рік. Разом з тим з'ясування часу її створення вимагає уточнення, висунення нових припущень. Нагадаємо у зв'язку з цим, що поблизу форпосту «Домаха» перебувало козацьке поселення Кальміуська слобода, яке згадується у 1739 р. В

ньому проживали власне козаки і сім'ї козаків (нині ця територія належить Маріуполю). Варто також звернути увагу і на те, що запорізький форпост Домаха фактично виконував функції військового прикриття важливого пункту на потайному водному шляху запорізьких козаків із Дніпра у Чорне море: Дніпро – Самара – Вовча – Кальміус – Азовське море – Чорне море.

Козацьке поселення, яке датоване початком XVI ст. під адміністративною назвою «Домаха», залишилось в історичній пам'яті народу до заснування Маріуполя. Джерела та наукові праці дослідників вказують на те, що в 1611 р. фортеця Кальміус стала центром Кальміуської паланки Вольностей Війська Запорозького низового, ядром майбутнього міста. Після ліквідації у 1775 р. Запорозької Січі землі Кальміуської паланки були перетворені на Кальміуський повіт Азовської губернії. Серед подій, пов'язаних з формуванням історичних витоків та передумов міста Маріуполь, потрібно вказати на те, що у 1768 р. кримські татари зруйнували форпост Домаха і Кальміуську слободу. Їх відбудова запорозькими козаками почалась у 1771 р. Доречно сказати, що вже в липні 1780 р. Кальміуська слобода мала 53 двори.

До речі, у 1778 р. поблизу фортеці Кальміус за наказом генерал-губернатора південних губерній Російської імперії князя Г. Потьомкіна було закладено повітове місто Павловськ. З 1780 р. згідно з указом російської імператриці Катерини II (травень 1779 р.) на території Кальміуської слободи поселяються греки, які назвали своє поселення Маріємполем (Маріуполем). Зазначимо також, що на місці колишньої козацької Домахи та Кальміуської слободи в сучасному Маріуполі встановлено пам'ятний знак.

Історичні джерела засвідчують, що Маріуполь як в історичному просторі і часі, так і в складних умовах сьогодення, був і незмінно залишається унікальним містом, яке має глибоке національне історичне коріння. Засноване запорозькими козаками на початку XVI ст., воно пройшло довготривалий, складний шлях свого становлення та розвитку. Для встановлення чітко визначеної історичної дати заснування Маріуполя потрібно забезпечити розширення корпусу маловідомих джерел, їх належне опрацювання та поглиблене вивчення.

На нашу думку, історична лінія Домаха – Кальміус – Павловськ – Маріуполь є неперервною. Змінювалась лише специфіка поселення: козацьке селище, запорізька фортеця, повітове місто. Проте незмінною залишилась національна належність міста до козацьких традицій. Вважаємо, що саме з початком XVI ст., з часу створення козацького селища під назвою «Домаха», варто пов'язувати одну з найбільш вірогідних історичних дат заснування міста Маріуполь.

Необхідно підкреслити, що в умовах повномасштабної російсько-української війни легендарний Маріуполь є символом стійкості і незламності українців, їх національно-патріотичного духу. Ворог мстить місту саме за його український вибір, за те, що воно в 2014 році було відвойоване, а не опинилось в структурі псевдодержавного утворення, так званого «ДНР», за те що в той час воно стало стійкою перепоною в його прагненні встановити сухопутний кордон

з тимчасово окупованим Кримом. Потрібно пам'ятати, що історія Маріуполя є невід'ємною складовою багатобарвної, героїчної, нерідко драматичної, контроверсійної вітчизняної історії.

Отже, Маріуполь як унікальне українське місто зі сталими, історично успадкованими, глибокими козацькими традиціями заслуговує на власну об'єктивну, позбавлену політичних спекуляцій та ідеологічних маніпуляцій, кон'юнктурних підходів історію. На наше глибоке переконання, дослідження недостатньо вивчених актуальних, дискусійних проблем історії Маріуполя, особливо його початкового етапу, доцільно продовжити і поглибити на оновленій джерельній та методологічній основі для визначення всебічно обґрунтованої вірогідної дати заснування легендарного міста.

На підставі всебічного аналізу історичних документів, оригінальних наукових праць (статті, дискурси, студії, розвідки) відомих дослідників у царині окресленої історичної проблеми, можемо дійти наступних узагальнюючих висновків:

1) місто Маріуполь засноване запорозькими козаками, що дає можливість стверджувати про його генетичне українське коріння;

2) умовною історичною датою заснування Маріуполя доцільно вважати початок XVI століття (біля 1500 р.). Це пов'язано з виникненням у зазначений період козацького зимівника, що став першопочатком виникнення і тривалого формування міста з національно-патріотичними традиціями;

3) для уточнення чи відповідного коригування запропонованої історичної дати заснування Маріуполя важливим є залучення нових архівних джерел та маловідомих документальних матеріалів, присвячених проблемам козацького періоду Маріуполя.

Література:

1. Бажан О. Маріуполь. Енциклопедія історії України: у 10 т./ Редколегія: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6 : Ла-Мі. С. 509.

2. Латышев В. К. К начальной истории г. Мариуполя. Одесса, 1914; Мариуполь и его окрестности: 2-е репринт. изд. / репринт. вопроизв. изд. 1892 г. Донецк: ООО «Юго-Восток Лтд», 2007, 577 с.;

3. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века. Изд-е с измен. и доп. Мариуполь: Изд-во «Рената», 2008. 428 с.

4. Пірко В. О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст.: Короткий історичний нарис і уривки з джерел. Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. 180 с.

5. Пірко В. О. Заселення і господарське освоєння степової України в XVI–XVIII ст. Донецьк, 2004. 223 с.

6. Пірко В. О. Оборонні споруди в межиріччі Дніпра і Сіверського Дінця (друга половина XVII–XVIII ст.). Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. 176 с.

7. Саенко Р. Из истории основания г. Мариуполя. Мариуполь: Мариупольский краеведческий музей ОАО «Маркохим», 1997. 14 с.

8. Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского на основании запорожского сечевого архива, удостоенная почетного отзыва Императорской Академии наук [в 3-х частях]. Изд. 3-е. Одесса: Типография А. Шульца, 1885–1886.

9. Чорногор А. До історії заснування м. Жданова. *Укр. іст. журн.* 1971. №4. С. 91–95.

УДК [37.011.33:502/504:373.2.011.3-053.4]:001.895(043.2)

ПИНЗЕНИК О. М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
БОКОЧ В. І.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема формування природничо-екологічної компетентності особистості була і залишається актуальною. У наш час економічної та природної кризи, зумовленої війною, на фоні глобального погіршення стану довкілля проблема природничо-екологічної освіти дітей дошкільного віку є важливою та потребує коригування в межах закладів дошкільної освіти, громадських товариств і об'єднань та сім'ї.

Погоджуємося з теоретиками та практиками дошкільної педагогіки, що серед багатьох напрямів освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти дедалі актуальнішими стають екологічне виховання й освіта. У зв'язку з цим сучасна педагогіка постає перед проблемою визначення змісту та вікової специфіки того образу досконалого навколишнього світу, котрий здатна осягнути (сприйняти й осмислити) дитина дошкільного віку. Цей образ у філософії отримав назву соціально-екологічного ідеалу, який наповнюється конкретним змістом внаслідок пізнання дитиною природи та діяльності з її перетворення [1].

Чіткий та системний підхід до проблеми визначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, де екологічна освіта, виховання та екологічна культура інтегруються у поняття «природничо-екологічна компетентність», що виявляється у здатності дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової та ігрової діяльності. При цьому важливим є емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, що зумовлює виявлення інтересу до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України, а також – до об'єктів та явищ планети Земля та видимих об'єктів Космосу[3].

Таким чином, екологічну освіту дітей дошкільного віку як складову природничо-екологічної компетентності слід тлумачити як значно вагоміший порівняно з іншими чинник формування життєвих компетенцій, адже, маючи інтегративний зміст, саме він уже змалку формує стиль життя дитини, впливаючи в різний спосіб на стиль життя її сім'ї або ж цілої родини. Вбираючи у себе унаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу екологічний потенціал засвоюваних уявлень, понять, умінь і навичок та ін., дитина пізнає цілком інші

способи співіснування із природою на засадах гуманного ставлення до всіх її проявів, вибудовуючи гармонійні стосунки, закладаючи підвалини екологічної культури [4].

Проблеми екологічної освіти розглядаються науковцями та практиками дошкільної освіти. Зокрема, Г. Бєлєнька, вважає, що сьогодні склалося три підходи до вибору змісту екологічної освіти дітей дошкільного віку. В одному з них екологія розглядається як частина біології, яка вивчає проблему взаємодії організму та навколишнього середовища. [1].

Довкіллєвий підхід до вибору змісту програми екологічної освіти ґрунтується на так званій «екології середовища» – тобто вивченні того, як гине та руйнується навколишнє середовище під впливом діяльності людини. Саме такий підхід до розробки змісту ознайомлення дітей із природним довкіллям представлено у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (автор розділу – З. Плохій) [2].

Організація та керівництво екологічним вихованням дітей на заняттях із використанням спостережень, пошуково-дослідницької діяльності запропоновані у посібниках: Н. Лисенко «Практична екологія», «Окко-еко»; Я. Лучейко – «Врятуй світ»; Г. Бєлєнькою, Т. Науменко, О. Половіною – «Дошкільнятам про світ природи» та ін.

З. Плохій, вважає, що в дитини дошкільного віку ставлення до природи не виходить за межі емоційно-чуттєвих реакцій і виражається в елементарних емоційних переживаннях. У дошкільному віці виховний вплив спрямований переважно на формування ставлення до природи як до соціальної цінності відповідно до естетичних і моральних настанов суспільства. Вона вказує на можливості формування у дошкільнят понять біологічної, утилітарної, вітальної цінності розкриття соціальної значущості природи [2].

Здійснення інноваційного підходу є необхідним і в організації природничо-екологічного освітнього процесу. Найбільш актуальними та широковживаними інноваційними технологіями екологічної освіти на сучасному етапі вважаються технології ігрових навчальних ситуацій, екологічних тренінгів, використання проблемних ситуацій, екологічних стежин тощо.

Отже, для забезпечення ефективності процесу формування природничо-екологічної компетентності важливим є застосування інноваційних методів та технологій, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності дошкільників, формування усвідомлено-ціннісного відношення до довкілля.

Література:

1. Бєлєнька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи : методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ : Генеза, 2013. 115 с.

2. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників : методичний посібник. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання». 2002. 173 с.

3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

4. Розгон В. В. Інноваційні технології екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 8, том 2'2021. С. 96-100.*

УДК [373.2.015.31:7-053.4]:741(043.2)

ПИНЗЕНИК О.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
КОХАН М. Д.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Система дошкільної освіти, яка проходить активне перетворення та реформування у сучасному суспільстві, особливе значення надає розвитку творчої особистості дитини як умову для формування життєвих компетентностей. Нормативними документами, що визначають зміст та завдання освіти, вважається, що метою розвитку творчої особистості є розвиток особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності [4].

Сучасні дослідження теоретиків та практиків дошкільної освіти, що розглядають проблему розвитку художньо-творчого потенціалу дитини дошкільного віку, переконливо доводять, що для реалізації природних здібностей та можливостей дітей необхідно створити оптимальні умови для розвитку дитячого творчого потенціалу, переходу до продуктивних дослідницьких творчих занять. При цьому образотворче мистецтво є тим інструментом, що надає дитині можливість не тільки розкрити власний творчий потенціал, а й дізнатися про світ мистецтва, що розкриває гармонію і красу довкілля. Численні публікації свідчать про можливості розвитку творчості дитини засобами образотворчого мистецтва уже з раннього віку [2].

Образотворче мистецтво, що реалізується в зображувальній діяльності, вносить вагомий вклад у всебічний розвиток особистості дитини. Саме у процесі створення малюнку, міні-скульптури, аплікації тощо у малюка формуються пізнавальні психічні якості, художній смак, і головне – творчі здібності. Зображувальна діяльність дає дитині можливість доступними засобами виразити свій емоційний стан, своє ставлення до навколишнього світу. Під час виконання робіт із зображувальної діяльності в дитини відбувається тренування рухів пальців рук. Відомо, що розвиток зон мозку, які відповідають за мовлення, відбувається під впливом імпульсів, що йдуть від пальців. Якщо розвиток рухів

пальців відстає, то затримується і розвиток мовлення, хоча загальна фізична активність дитини при цьому може бути нормальною [1].

Проблемі необхідності та можливості розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку присвячені дослідження науковців: С. Гончаренко, О. Загородько, І. Іщенко, С. Кулачківської, Т. Поніманської, В. Ямницького та ін. Як засвідчують дослідження, творчість позитивно впливає на когнітивну (усвідомлення себе, власних учинків, реалізація творчих можливостей) та емоційну (дозволяє розслабитися, зосередитися, виразити негативні й позитивні емоції, знизити тривожність, подолати страхи, покращити міжособистісні взаємини) сфери особистості.

Однією з важливих умов розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти успіху для кожної дитини. Таке завдання вимагає особливої уваги. Під час виконання дітьми завдань їм необхідно надавати допомогу. Слід намагатися організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатам як власної, так і спільної творчості [5].

В основу організації освітньої діяльності, спрямованої на розвиток художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку засобами образотворчого митсецтва покладено сучасні методологічні підходи: синергетичний, аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, технологічний. Структурними компонентами діяльності є модулі: концептуально-цільовий (мета, завдання, методологічні підходи і принципи), змістовий (особливості змісту матеріалу на заняттях із малювання; компоненти розвитку творчих здібностей: образно-асоціативний, емоційно-чуттєвий, продуктивний; модульний розподіл освітнього матеріалу; тематичні цикли занять у кожній віковій групі в залежності від дидактичної мети (ознайомлення, повторення, закріплення); види занять із малювання: пізнавальні, технічні, творчі); технологічний (етапи впровадження технології: початковий, основний, заключний; види занять, методи роботи з дітьми щодо розвитку їхніх здібностей); результативний (оцінювання результатів упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання) [3].

Актуальними для розвитку творчості дітей є заняття з використанням нетрадиційних технік малювання, які дають можливість розширювати образотворчі можливості дітей, а також реалізувати свій життєвий досвід, набути відчуття радості творчості, формувати потребу творити прекрасне навколо себе.

Результат зображувальної діяльності не може бути поганим чи хорошим, робота кожної дитини індивідуальна, неповторна. Доступність використання нетрадиційних технік визначається віковими особливостями дошкільнят. Діти малюють не лише пензлями, а також пальчиками, долоньками, губкою, зубною щіточкою, мильними кульками тощо. А крім того й штампують – тичком, м’ятим папером, листям дерев. Це допомагає розширити образотворчі можливості дітей,

сприяє подоланню невпевненості при виконанні роботи, надає оригінальності малюнкам вихованців, створює невичерпні можливості для розвитку дитячої фантазії та творчих здібностей, стимулює до нових пошуків [3].

Таким чином, розвиток художньо-творчого потенціалу дитини дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва – важлива складова системи освітньої діяльності закладу дошкільної освіти, що дає можливість узагальнювати досвід дитини. Для успішного формування життєвих компетентностей важливо сформувати у дітей основи творчості. Перспективним напрямами подальших досліджень є вдосконалення змісту, форм і методів розвитку творчих здібностей дитини дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Література:

1. Будзуган І. В., Кошель А. П. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами нетрадиційних технік на заняттях з малювання. *Український психолого-педагогічний науковий збірник.* №11, 2017. С. 14-17.

2. Використання нетрадиційних технік в зображувальній діяльності дошкільнят. URL: http://ukrefs.com.ua/page,2,105084-Ispol-zovanie-netradicionnyh-tehnik-v-izotvorchestvedoshkol-nikov.html.

3. Михайлова Л. М., Шульга Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Молодий вчений,* 2017. № 10 (50). С.483-487.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

5. Розвиток творчих здібностей дітей засобами образотворчого та музичного мистецтва URL:http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na_dopomogu_vikhovateljam/rozvitok_tvorchikh_zdibnostej_ditej_zasobami_obrazotvorchogo_ta_muzichnogo_mistectva/7-1-0-3

УДК 373.2.015.31:17.022.1

ПИНЗЕНИК О.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет.
МАДОВЧИК С.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема морального виховання особистості дитини дошкільного віку є надзвичайно актуальною в умовах гострих викликів сьогодення та має незаперечне практичне значення. Так, Стаття 4 Закону України «Про дошкільну освіту» проголошує, що «Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на: забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних

особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду» [2]. Базовий компонент дошкільної освіти однією з ключових визначає соціально-громадянську компетентність дитини – «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [4]. У документі зазначено, що «результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур» [4].

Дошкільний вік – це період, упродовж якого відбувається величезне збагачення й упорядкування чуттєвого досвіду дитини, опановування специфічно людських форм сприйняття та мислення, бурхливий розвиток уяви, формування паростків довільної уваги та смислової пам'яті. Погоджуємося з Н. Хіміч, що: усі ці надбання особистості є результатом розумного навчання та виховання і любові до дітей; дошкільна освіта має враховувати особливості цього віку в процесі розвитку особистості дошкільника; одним із важливих моментів цього періоду є активне формування морально-етичних та духовних норм і правил поведінки, розуміння того, що таке добре, а що погано, формуються під впливом емоційних ставлень, оцінок дорослих; у дітей з'являється почуття сорому (наприклад, вони починають соромитися роздягатися в присутності чужих людей); досить добре дошкільник розуміє правила поведінки, заборони, але ще не завжди вміє контролювати власні почуття та бажання, що є природним для цього віку» [5].

Виховання, як зазначала Т. Поніманська, – це прилучення дитини до світу людських духовних цінностей. Авторка стверджувала, що «особливої ваги набувають такі загальнолюдські цінності, як гуманізм, патріотизм, честь, справедливість тощо» [3, с.5]. Моральне виховання педагог називала «основою формування особистості» і зазначала, що «становлення особистості пов'язане з таким розвитком понятійного мислення і мотиваційної сфери, який дозволяє діяти свідомо, а свідома діяльність передбачає певну особистісну позицію, моральну спрямованість. Адже неможливо бути байдужим до морального значення своєї діяльності, в якій реалізується певне ставлення до навколишнього. Тому саме моральний показник характеризує рівень сформованості особистості. Отже, моральне формування дитини найтісніше пов'язане зі становленням її як цілісної особистості [3, с.27]. Дошкільний вік – початковий період становлення особистості. Т. Поніманська акцентує увагу на тому, що саме «в цей час закладаються основи характеру людини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до самої себе, засвоюються моральні норми

поведінки. В цей період відбувається стрімкий фізичний і психічний розвиток дитини, початкове формування якостей, які роблять її людиною. У дошкільному віці важливо створити необхідні умови для всебічного розвитку якостей, специфічних для даного вікового періоду, адже добре відомо, що виправити помилки батьків і педагогів у вихованні дітей в подальшому дуже важко або й взагалі неможливо» [3, с.27].

Як вважає І. Бех, моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення. Цей процес, на думку науковця, поєднує в собі такі особливості: «цілеспрямованість (полягає в чіткій окресленості мети педагогічних впливів); багатофакторність (передбачає враховування усіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання); віддаленість у часі результатів роботи (виховання є тривалим процесом, результати якого не можуть бути досягнутими відразу); неперервність (полягає в систематичності взаємовпливів вихователя і вихованця); визначальна роль педагога (педагог має бути моральним взірцем для дитини); цілісність (передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів щодо формування моральної культури людини)» [1, с. 65].

Цінною для нас є позиція Т. Поніманської, згідно з якою «суть процесу морального виховання полягає у взаємодії вихователя і дитини з метою прилучення її до моральних цінностей суспільства, формування морального досвіду, виховання морально-вольових якостей особистості, мотивів поведінки. Процес морального виховання – важливий компонент цілісного педагогічного процесу закладу дошкільної освіти. Принциповою своєрідністю морального виховання є те, що його не можна виділити в окрему спеціальну діяльність (на зразок навчання), воно здійснюється в процесі всього життя дитини, у досвіді будь-якої діяльності й спілкування з дорослими та однолітками» [3, с.35–36].

Отже, перед закладами освіти постає непросте завдання – моральне виховання сучасних дітей, які відрізняються від своїх попередників іншими поглядами на життя, ідеалами, цінностями та ін. Воно, на наш погляд, повинно базуватись на формуванні субкультури дитинства в інформаційному світі; розвиткові толерантності та поваги до інших; засвоєнні дитиною власної та інших культур, мов, звичаїв, традицій; духовному, екологічному вихованні тощо.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. 344 с.

2. Закон України «Про дошкільну освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст. 259.

3. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: Навч. посібник. К.: Вища шк., 1993. 111 с.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

5. Хіміч Н. На засадах християнської моралі. Дошкільне виховання, 2002. № 6. С. 14.

УДК 373.3.013.43:39-049.7:373.3.091.2

ПІНЯШКО Я.М., МОЛНАР Т.І.,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Народна педагогіка завжди виступала і виступає як самобутнє культурно-історичне явище. Вона не містить сформульованих положень, наукових термінів, але вона зберігає народні погляди й традиції, знання, народну мудрість, великий гуманізм. Використання ідей народної педагогіки є неодмінною умовою успішного виховання підростаючого покоління. Застосування знань і засобів народної педагогіки становить перешкоду бездуховності, історичному безпам'ятству, допомагає дітям усвідомити особисту роль як спадкоємців народних цінностей і традицій, національної культури.

Сутність народної педагогіки дослідники розкривають у сукупності й взаємозв'язку понять, поглядів, ідей, досвіду в теорії та практиці національного виховання (Г. Ващенко, О. Духнович, В. Кузь, В. Майборода, І. Огієнко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, П. Щербань).

Упродовж віків український народ визначив систему знань, ідей, принципів, традицій, засобів, які досить продуктивно використовувались у формуванні загальнолюдських та національно-культурних цінностей. Цей унікальний досвід було узагальнено та виокремлено в напрям педагогічної науки, що дістав назву «народна педагогіка».

У сучасному зверненні до народної педагогіки спостерігається дещо спрощене та однобічне її розуміння, сприйняття лише її окремих положень, епізодичне використання її засобів. Саме цим можна пояснити те, що освітяни у своїй виховній практиці часто залишають поза увагою унікальні місцеві традиції, не використовують у достатній мірі автентичні фольклорно-етнографічні твори, а також безпідставно ігнорують трудовими святами та обрядами.

Під *засобами виховання* розуміють діяльність, явища чи предмети культури, навколишній світ тощо, які можуть впливати на особистість у певному напрямі. Серед засобів виховання: слово, фольклор, авторитет, праця, навчання, природа, побут, звичаї, традиції, громадська думка, суспільний досвід, преса, радіо, телебачення, література, мистецтво, книги, кіно, театр, музеї, іграшки, свята, символи, реліквії, релігія тощо [1].

Основні засоби народного виховання мають комплексний характер, вирішуючи одночасно декілька педагогічних завдань. Серед дослідників народної педагогіки немає єдиної думки про засоби народного виховання. У окремих публікаціях до них відносять казки, прислів'я, приказки та ін. Названі джерела утворюють один засіб – фольклор. Отже, результати досліджень учених у галузі народної педагогіки дозволили констатувати, що всі засоби діляться на три групи:

1) засоби матеріальної культури – природа, діяльність;

2) засоби духовної культури – слово, рідна мова, фольклор, релігія, мистецтво, гра;

3) засоби соціонормативної культури – традиція, громадська думка.

Засоби народної педагогіки можна розділити на три великі блоки: фольклор, гра, традиції. Кожен з них складається з елементів, що стоять не одноосібно по відношенню один до одного, а тісно пов'язані між собою. Так, наприклад, будь-яка народна традиція включає елементи гри, пісні, а будь-яка гра не може проходити без використання малих жанрів фольклору: лічилки, мирилки, примовки [1, с. 47].

Серед розмаїття засобів народної педагогіки важливе місце належить традиціям, які ґрунтуються на менталітеті українського народу, є відображенням його культури та історії; містять основні підходи до інтелектуального, морального, трудового, естетичного, фізичного, екологічного виховання дитини і базуються на принципах природовідповідності, гуманізму, врахування індивідуальних та особистісних якостей зростаючої особистості [3].

Велику виховну силу мають звичаї та обряди, пов'язані з народним календарем, що є також складовою педагогіки народознавства. Звичаї та обряди, безпосередньо пов'язані з народним календарем, дозволяють молодшим школярам зрозуміти, що історична пам'ять зберегла єдність людини з навколишньою природою. Ознайомлення учнів початкової школи з народним календарем – важливий чинник у формуванні у дітей почуття господаря рідної землі, в оволодінні трудовими вміннями й навичками [2].

В усній народній творчості відображена багатогранна і глибока душа народу, його духовне багатство. У фольклорі – першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. У думах, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних перлинах у високо поетичній та глибоко ліричній формі відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу.

Отже, педагогічний аспект народознавства спрямований на те, щоб молодші школярі розумом і серцем засвоїли народну мораль, певні норми поведінки, оволоділи вміннями та навичками трудової діяльності, фізичного вдосконалення тощо. Діти від самого народження повинні оволодівати рідною мовою і, засвоюючи духовно-культурні традиції свого народу, поступово йти до пізнання і розуміння загальнолюдського.

Література:

1. Євтух В. Б. Етнопедагогіка : навч. посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2019. 150 с.

2. Кусайкіна Н. Прислів'я, прикмети та повір'я українського народу. 2-ге вид, виправл. та доп. Харків : ВД «Школа», 2019. 128 с.

3. Скляренко В. М. Українські традиції і звичаї. Харків : «Фоліо», 2018. 318 с.

УДК: 792.028.3:379.8-053.4/.5

ПОПОВИЧ О.М.,
д-р пед. наук,
доцент, декан педагогічного факультету,
Мукачівський державний університет
САВКО М.М.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД ДИТЯЧОЇ АКТИВНОСТІ

У вихованні дітей дошкільного віку важливу роль відіграє театралізована діяльність, оскільки в ці роки закладається основи особистості, її смаки та уподобання. Саме театралізована діяльність дозволяє вирішувати багато педагогічних завдань, що стосуються формування виразності мовлення дитини, інтелектуального та художньо-естетичного виховання.

Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що театралізована діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним із найулюбленіших видів творчості [1]. Театралізована діяльність передбачає поєднання рухів, співу, художнього слова, міміки, пантоміми для створення художнього образу. Органічне поєднання кількох видів мистецтва створює унікальні можливості для художнього розвитку малюків. Театр доставляє багато радості, привертає своєю яскравістю, барвистістю, динамікою, впливає на глядачів. Він має в своєму розпорядженні цілий комплекс засобів, наприклад, художні образи-персонажі, оформлення, слово й музику – все це разом узяте, через образно-конкретне мислення дошкільника, допомагає дитині легше, яскравіше та правильніше зрозуміти зміст художнього твору, впливає на розвиток її художнього смаку.

Театралізована діяльність дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожний художній твір для дітей дошкільного віку завжди мають моральну спрямованість (доброта, сміливість, дружба тощо). Завдяки театру дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем і висловлює своє власне ставлення до добра і зла; долає боязкість, непевність у собі, сором’язливість. Театр навчить дошкільнят бачити прекрасне в житті та в людях, зародить прагнення самому нести в життя прекрасне та добре. Таким чином, театр допомагає дитині розвиватися всебічно.

Театральне мистецтво таке близьке й зрозуміле дошкільнятам, адже в його основі лежить гра, що є найголовнішою річчю для малюка. Саме гра – найдоступніший і найцікавіший для дитини спосіб висловлення емоцій і вражень. Дитинство проходить у світі рольових ігор, які допомагають дитині освоїти правила та закони дорослих. Грати можна як в імпровізовані театральні постановки, у яких лялька чи сама дитина має власний реквізит, іграшки, меблі, одяг, будинки тощо, так і варто дати малюкові змогу побувати у ролях актора, режисера, декоратора, бутафора, музиканта, поета, щоб самовиразитися. Кожна дитина грає ролі по-своєму, але не всі наслідують у своїх іграх дорослих. Тому в

закладі дошкільної освіти театралізованій діяльності приділяється особливе значення, всім видам дитячого театру, що допоможе сформувати правильну модель поведінки в сучасному світі, підвищити культуру дитини, познайомити його з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами, традиціями [2]. Театралізована гра – це дії, передбачені художнім твором або сюжетом реальності, вони можуть мати репродуктивний характер. Це своєрідний спосіб досліджувати Всесвіт, імітувати дії та риси характеру тих, хто оточує малюків.

Особливість театралізованої гри полягає в тому, що з часом дітей перестає задовольняти лише зображення діяльності дорослих, їх починають захоплювати ігри, навіяні різножанровими літературними творами. Дошкільників більше захоплює сам сюжет, його правдиве зображення, ніж просто мовлення героїв.

Сюжетно-рольові і театралізовані ігри мають загальну структуру: задум, сюжет, зміст, ігрова ситуація, роль, рольовий дію, правила. Творчість проявляється в тому, що дитина передає свої почуття у зображуваному дії, художньо передає задум, варіює свою поведінку в ролі, по-своєму використовує предмети і замінник у грі. В сюжетно-рольовій грі діти відображають життєві явища, а в театралізованій беруть сюжети з літературних творів. У сюжетно-рольовій грі немає кінцевого продукту, результату гри, а в театралізованій може бути такий продукт – поставлений спектакль, інсценування [2].

Педагоги Караманенко Т. М. [3], Литвиненко О.М. [4], Єніна Л.Л. [4], та інші розглядають такі види театру для дітей дошкільного віку: настільний лялковий театр (театр на плоскій картинці, на гуртках, магнітний настільний, конусний, театр іграшки (готова, саморобна); стендовий театр (фланелеграф, тіньовий, магнітний стендовий, стенд-книжка); театр на руці (пальчиковий, картинки на руці, рукавички, тіней); верхові ляльки (на ложках, тростинними); підлогові ляльки (маріонетки, конусний театр); театр живої ляльки (театр з «живою лялькою», ростові, люди-ляльки, театр масок, танта-Мореско); картонажний; магнітний; настільний; п’яти пальців; масок; ручних тіней; «живих тіней»; книжка-театр; театр ляльок для одного виконавця, лялковий театр на дерев’яних ложках.

Отже, театралізована діяльність є унікальним засобом розвитку художньо-творчих здібностей дошкільнят. Вирішення завдань, спрямованих на розвиток їх художньо-творчих здібностей, вимагає визначення знання засобів та технологій здійснення театралізованої діяльності, використання театральних методик та їх комбінацій в цілісному освітньому процесі.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Частина 5 / упоряд.: Т. В. Панасюк, С.І. Нерянова, А. А. Грищенко. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с. (С. 5-13).

2. Грицюк Л.А. Каратаєва М.І., Малинич Л.М. Театралізована діяльність дітей дошкільного віку. Кам’янець-Подільський : Абетка, 1998. 56 с.

3. За лаштунками лялькового театру: репертуарний збірник для лялькового театру. Випуск ІІІ. ОКЗ «Сумська обласна дитяча бібліотека ім. М. Островського»; уклад. О.М. Литвиненко. Суми, 2011. 44 с.

4. Єніна Л.Л. Умови формування творчих здібностей старших дошкільників у театралізованої діяльності. URL : https://www.psyh.kiev.ua.

УДК 821.161.2:37.091.32.33-027.22 (045)

РЕЗНІКОВА К.В.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Мукачівський державний університет,
викладачка української мови та літератури
ВСП «ГПФК МДУ»

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

У сучасній школі велика увага приділяється ігровим формам навчання. Ігрова діяльність є загальною потребою для здобувачів освіти, а для педагога – способом реалізації різноманітних завдань навчально-виховного процесу. В умовах сьогодення урок є домінуючою формою викладання предметів у школі. Головним у навчальному процесі стає переорієнтація з пасивних форм навчання на активну творчу працю як здобувачів освіти, так і педагогів, а це неможливо зробити без розвитку логічного мислення у дітей. Необхідно відзначити, що дидактичні ігри не витісняють традиційні методи навчання і не замінюють їх, а надбудовуються над ними, частково акумулюючи їхній потенціал. Дидактична гра входить до цілісного педагогічного процесу та взаємопов'язана з іншими формами навчання та виховання. Зацікавити, вмотивувати учнів до вивчення української літератури можна шляхом уникнення одноманітності, шаблонності в роботі, використовуючи ігрові методи навчання, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють до самостійного мислення школярів. Уроки літератури з елементами гри сприяють розвиткові думки, мислення, мовлення. Дидактична гра, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання здобувачами освіти навчального матеріалу з літератури, урізноманітнюють навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості, і як наслідок підвищують рівень успішності учнів.

Феномен гри привертав до себе увагу мислителів, філософів, соціологів, психологів і педагогів. Філософське трактування гри розкрили у своїх працях І. Зязюн, М. Каган, М. Семашко та ін. Ціннісним для нас є саме суспільно-орієнтовані та особистісно-орієнтовані підходи до оцінки ігрової діяльності на уроках української літератури, які були обґрунтовані Л. Виготським, Р. Жуковською, О. Запорожецем, С. Шацьким. Творчі ігри, їх естетичну цінність в контексті вивчення літератури розглядали М. Стельмахович, Н.Волошина. Дослідники виокремлюють два види дидактичної гри: 1) власне дидактична гра, яка ґрунтується на самонавчанні та самоорганізації учнів; 2) гра-вправа, під час якої у дітей виробляються вміння та розвиваються

психічні процеси [3, с.434]. Для того щоб активні методи навчання доповнилися ще й імітаційними іграми, потрібно створити «досьє» ігор, яке б включало необхідні дидактичні матеріали, комплекти робочих матеріалів, автоматизовані системні комплекси та сучасну оргтехніку.У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає і бере участь у грі, а здобувачі освіти граючись навчаються [2, с.31]. Варто зазначити, що ефективне використання ігрових прийомів може реалізуватися найкраще під час проведення нестандартних уроків або як елемент традиційного уроку.

Завдяки грі, здобувач освіти зможе дізнатися щось нове з теми, може удосконалити набуті знання, або закріпити вивчений матеріал. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для здобувача освіти, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо). Для прикладу цікавими для здобувачів освіти 5-8 класів стануть ігри, такі як «Редактор» (уявити себе редактором збірки поезій, яка готується до друку. Художник намалював ілюстрації до віршів, але забув їх назву. Вам потрібно «впізнати» поезії та підписати кожну ілюстрацію відповідною цитатою), «Рекламний банер» (створення реклами пропонованого твору), «Упізнай мене» (за описом відгадати персонажа твору), «Майстерня слова» (написати продовження твору, складання вікторини, кросворда, ребуса, загадки тощо до прочитаного), «Коктейль» (використовуючи сюжетні лінії різних творів, придумати свій), «Бюро знахідок» (за «загубленими» речами пізнати героя твору), «Картограф» (накреслити маршрут персонажа), «Психолог» (відтворення емоційного стану героя твору), «Лист вдячності або лист-засудження», «Дослідник» (проведення певного дослідження: виписати приказки, назви рослин тощо), «Вірю-не вірю», «Уяви себе…», « Що? Де? Коли?», інсценізація, рольові ігри тощо. Ігрова діяльність впливає на розвиток уваги, пам’яті, всіх пізнавальних процесів, тому для кращого їх розвитку слід використовувати творчі завдання, наприклад: «На основі почутого на уроці розкажи, яким у твоїй уяві постав Тарас Шевченко?». Такі завдання допоможуть продемонструвати своє уявлення та змотивують до кращого запам'ятовування. Також у школярів цього віку зростає здатність до розуміння наукової термінології, засвоєння значних обсягів текстової інформації. Дітям слід пропонувати дидактичні ігри, за допомогою яких вони мали б змогу вивчати терміни, або перевіряли свої знання. Наприклад, доречним є використання гри «Закінчи речення». Учні по черзі обирають листок, на якому написане визначення терміну, та дописують на ньому пропущені слова. Такий вид роботи розвиває цю вікову особливість здобувача освіти.

Учителю слід використовувати під час уроку інноваційні технології, різноманітні ілюстрації та допоміжні елементи. Якщо придумати гарну гру, тоді є багато шансів залучити до роботи всіх здобувачів освіти, цікаво пояснити навчальний матеріал. Педагог повинен використовувати слова, які

відображають ступені оволодіння ігровими діями та правилами: ще не дуже, майже добре, добре, дуже добре. Це сприяє розвитку самооцінки, перспективності в досягненні мети. Однак треба враховувати необхідність і осудження, якщо деякі діти використовують правила з метою отримання для себе вигоди. Правильно побудована цікава дидактична гра на уроці української літератури збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості у здобувачів освіти.

Література:

1. Інтерактивні вправи та ігри. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 144 с.
2. Радченко Ю. Використання навчально-дидактичних ігор на уроках. *Методичні рекомендації для вчителів української мови та літератури. Школа*. 2013. № 2. С.30-31.
3. Савчук Н.Г. Навчальні літературні ігри. *Українська мова та література*. 2016. № 34. С. 434–436.

УДК 373.3.011.3-052:37.091.33-028.22:37.015.31:159.955

РЕЙПАШІ Ю. В.,
ЛАЛАК Н. В.,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

В контексті сьогодення важливо, щоб дитина, яка закінчує ЗЗСО і вступає у доросле життя, не була пасивним об'єктом впливу, а могла самостійно знайти потрібну інформацію, обмінятися думками щодо певної проблеми з іншими, брати участь у дискусії, знаходити аргументи та контраргументи, виконувати різноманітні функції. У центрі уваги сучасної початкової освіти повинні бути не тільки навчальні предмети, а й способи мислення та діяльності молодшого школяра. У Концепції НУШ наголошується на необхідності навчити дитину вирішувати складні проблеми шляхом аналізу обставин та відповідної інформації, зважувати та враховувати альтернативні думки, приймати рішення, дискутувати, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити [1].

В Україні проблема критичного мислення висвітлювалась у наукових доробках О. Тягло, О. Іванової, Л. Києнко-Романюк, Т. Олійник, Н. Кірпоти, В. Кушніра, О. Лабенко, П. Лушина, І. Слободянюк, О. Неприцького та ін. У працях Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Гончаренка, О. Пометун, О. Савченко закцентована увага на розвитку у молодших школярів вміння самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, виконувати проблемні завдання , робити висновки, помічати та виправляти як власні помилки, так і помилки своїх однокласників.

Аналіз психолого-педагогічних джерел[2;3;4] показав, що більшість авторів поняття «критичне мислення» розуміють як здатність людини чітко виділити проблему, яка потребує розв’язання, самостійно знайти, проаналізувати, обробити інформацію; обміркувати, навести переконливу

аргументацію, обрати найбільш раціональне вирішення проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших та вміти відстоювати власну позицію.

Актуальним в контексті дослідження, на нашу думку, є застосування методів візуалізації у початкових класах. Це обумовлюється тим, що у процесі їх використання у навчанні, матеріал представляється лаконічно і логічно, з дотриманням взаємозв'язків. Методи візуалізації є необхідними для навчання молодших школярів також через те, що у дітей цього вікового періоду переважає наочно образне мислення. Під час осмислення будь-яка інформація подається у вигляді схеми, таблиці, через що рівень запам’ятовування стає набагато кращим, а також у процесі самостійного складання учнями різних схем на основі запропонованих тем, у дітей у пам’яті зберігаються важливі моменти: ключові терміни та їх визначення, форми, види тих чи інших понять. Впровадження методів візуалізації у освітній процес початкової школи, на нашу думку, це передумова активізації пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота, яка пробуджує у молодших школярів інтерес до знань і сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному їх розвитку.

Як показує практика, для того щоб здобувачі початкової освіти навчились мислити критично, учителю треба розвивати у них низку важливих особистісних якостей. Зокрема:

1. Готовність до планування. Планування – це перший і дуже важливий крок до критичного мислення. Думки часто виникають хаотично, важливо упорядкувати їх, вирішити, у якій послідовності їх викласти.

2. Гнучкість. Критична позиція передбачає готовність розглядати нові варіанти, прагнення зробити щось по-іншому, змінювати свою точку зору, готовність мислити по-новому, переглядати очевидне і не відступатися від завдання, поки воно не буде розв'язане.

3. Наполегливість. Мислення – це напружена праця, що вимагає від школярів терпіння та наполегливості. Часто, зіштовхуючись з важкою задачею, учні вирішують відкласти її розв'язання на невизначений час. Тому педагогу варто виробляти наполегливість у напруженні розумових сил.

4. Готовність виправляти свої помилки. Помилки мають стати поштовхом для продовження навчання.

5. Усвідомлення. Учні, які мислять критично, розвивають звичку до самоусвідомлення власного розумового процесу, а це дуже важлива якість, яка передбачає уміння спостерігати за собою, відслідковувати перебіг міркувань[4].

Таким чином, молодші школярі – допитливі від природи, прагнуть пізнавати світ, здатні висувати дуже багато оригінальних ідей. Тому головне завдання вчителя в освітньому процесі – бути в першу чергу організатором, модератором і помічником, що стимулює учнів початкових класів до пошуку інформації, пізнання та осмислення нового, генерування та відстоювання власних ідей. Використання візуальних прийомів в освітньому середовищі початкової школи є обов’язковим для розвитку критичного мислення молодших школярів і має низку переваг: чергування видів діяльності, способів подачі

інформації дозволяє активізувати різні канали сприйняття, сприяє підвищенню уваги та зростанню активності учнів, знижує стомлюваність; освітній процес стає яскравішим і цікавішим

Література

1. Концепція Нової української школи. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf.

2. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати. Харків : Книгоспілка, 2017. 190 с.

3. Пометун О. І. Основи критичного мислення: [метод. посіб. для вчителів] Дніпро: ЛІРА, 2019. 156 с.

4. Терно С.О. Розвиток критичного мислення. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки).* 2017. №4. С. 5-13.

5. Філь В. Особливості критичного мислення молодших школярів. К.: Основа, 2014. 407 с.

УДК 378.018.43:379.8"364"(043)

РЕПКО І. П.,
канд.. пед.. наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Політичні, економічні і соціальні зміни в державі, а особливо воєнна агресія російської федерації в Україні, суттєво впливають на освітній процес закладів освіти. Даний процес пришвидшився із введенням бойових дій на території України, особливо на сході та півдні, що зумовило необхідність не припиняти освітній процес у закладах освіти, а перевести його у єдиний можливий дистанційний формат, внесла суттєві корективи у виховну позааудиторну діяльність викладачів та здобувачів освіти.

Освітяни Харківщини тримають свій освітній фронт, продовжують працювати у важких умовах війни, започатковують унікальний педагогічний досвід (метрошколи, школи під землею, метросадочки), переоцінюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе новий рівень відповідальності.

Не є секретом для освітянської спільноти, що мотивація студентів до навчання іноді кульгає, бо викладачі не достатньо звертають уваги на цей аспект організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, пояснюючи це тим, що студенти добровільно вступили на навчання, а значить уже умотивовані. Здобувачі освіти, у свою чергу, мають опосередковані мотиви до здобуття освіти, які не є достатніми для зосередження своїх зусиль саме на отриманні якісної підготовки до майбутньої професії.

У воєнний час ситуація лише ускладнилася. Частина молоді взагалі не розуміє навіщо вчитися коли йде війна, майже щоденно тривають обстріли міст,

заклади освіти та їх будинки зруйновані, більшість з них вимушені покинути рідні місця і навіть країну, а майбутнє невизначене. Педагоги, які наразі і самі перебувають у такій ситуації, нерідко стикаються з глибокою апатією та байдужістю до освітнього процесу.

Теоретичний аспект та практичні рекомендації щодо стимулювання мотивації здобувачів освіти до очного та дистанційного навчання висвітлюють вітчизняні (Н. Арістова, П. Козик, В. Клачко, Т. Левченко, Є. Панасенко, Л. Божович) та закордонні науковці (Р. Гарднер, Г. Крукса, Р. Шмідта та інші). Окреслення основних проблем, переваг та перспектив дистанційної освіти є у роботах багатьох учених, серед них: Н. Бороденко, О. Данильчук, З. Курлянд, І. Шоробура та інші. Сутність, зміст і особливості виховної роботи закладу вищої освіти розкривають Л. Байкова, О. Божко, Л. Бєлова, Д. Пащенка, Г. Троцко, М. Удовенко та інші.

Мета роботи – окреслити можливості позааудиторної виховної роботи для мотивації учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у воєнний час.

Проблема підвищення мотивації усіх учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у воєнний час є актуальною, складною і невирішеною.

Серед відмінностей очної і дистанційної освіти вчені перераховують ряд негативних чинників, які впливають на мотивацію: неособовий характер; домінування технічного оснащення над людською співпрацею; перевага самостійності над колективною роботою; обмеження форм взаємодії тощо. Позитивною стороною дистанційного навчання є те, що отримати освіту може широке коло людей, які не лише знаходяться на відстані, але і ті, які мають певні обмеження: працюючі, військові, особи з інвалідністю, молоді батьки, старші за віком тощо. Варто дотримуватися точки зору, що в центрі усіх концепцій мотивації є окрема особистість.

Для організації якісної виховної роботи розроблено достатню кількість сервісів, програм, платформ, додатків, безкоштовних месенджерів (Zoom, Moodle, Kahoot, Quizlet, Viber, Telegram, Padlet, Miro), що забезпечать створення інформативного, цікавого, пізнавального, творчого середовища. Найголовніше обрати такі канали комунікації, які якісно функціонують, сприяють спільній роботі та спілкуванню.

Моніторингове дослідження серед здобувачів освіти старших курсів та викладачів виявило, що 87% студентів та 96% викладачів хотіли б як найшвидше повернутися до звичної організації виховної роботи. Майже 90% опитаних вважають, що слід продовжувати освітній процес під час війни навіть у тих регіонах, де робити це вкрай важко. Однак, майже половина опитаних зіткнулися з проблемами, які перешкоджають бути активними учасниками виховної діяльності.

Враховуючи ці результати варто зазначити, що найважливішими напрямом виховної роботи наразі є психологічна та емоційна підтримка, збереження ментального здоров’я учасників освітнього процесу. Задля цього слід планувати

систематичне проведення психологічних тренінгів як психологами закладів освіти так і громадськими організаціями; зустрічі студентів, викладачів, кураторів з практичними психологами; проведення систематичного моніторингу; спостереження за психологічним станом під час проведення виховних заходів; аналіз поведінки, психологічного стану учасників освітнього процесу; індивідуальні та групові консультації.

Понад два роки не лише діти, а й дорослі отримують стрес від подій навколо них та шокуючих новин, що неабияк перешкоджає освітньому процесу. Багато студентської молоді, перебуваючи на віддаленості від викладачів та «випавши» зі звичайних умов життя та навчання, не може якісно та систематично вчитися, бо весь час гортає стрічки новин у різних групах, дивиться відеоролики на телефоні, шукають пояснення та аналіз різних блогерів тощо. Отже, розвивати критичне мислення та медіаграмотність у учасників освітного процесу – це завдання сьогодні на часі.

З цією метою слід систематично проводити тренінги, відкриті лекції провідних фахівців, створювати проекти, організовувати диспути, під час яких учасники освітнього процесу обговорюватимуть спірні новини та наративи, розглядатимуть популярні фейки, вчитимуться шукати першоджерела та проводити верифікацію інформації.

Нова реальність життя диктує нові правила. Тепер одне із найважливіших завдань – навчити учасників освітнього процесу правилам безпеки, які допоможуть зберегти життя в умовах війни. Навчанню правил поведінки в умовах воєнного стану допоможуть лекції-практикуми, практичні заняття провідних фахівців, аналіз критичних ситуацій, програвання, повторення дій кожного учасника у надзвичайній ситуації, вправи, визначення та вивчення правил поведінки, алгоритмій дій у тій чи іншій ситуації під час війни та тероризму.

В умовах повномасштабної війни весь освітній, і особливо виховний аспект, підготовки фахівців пронизаний національно-патріотичною ідеєю.

Саме тому надзвичайно важливо проводити заходи національно-патріотичної спрямованості у різних формах, поширювати знання про українську культуру, мистецтво, правдиву інформацію про історію нашої держави та історичні події, знати героїв минулого і сьогодення, влаштовувати акції пам'яті, створювати відео-роліки, завантажувати їх на You Tube для загального перегляду, проводити години спілкування, дискусії, вітруальні мандрівки, подорожі, створювати проекти виховного спрямування, організовувати зустрічі із ветеранами АТО, ООС, війни рф проти України, (особливо з випускниками, студентами закладу), займатися волонтерською діяльністю тощо.

Бажання учасників освітнього процесу хоча б частково, епізодично повертатися до звичайного освітнього формату вимагає облаштувати безпечний простір у закладах освіти (бомбосховища, найпростіші укриття, запасні виходи) та використання таких споруд у місті. За такої умови є можливість враховувати потребу у безпосередньому спілкуванні, консультації, роботі у невеликих групах,

проведенні тренінгів, зустрічей тощо. Це позитивно впливає на мотивацію як здобувачів освіти так і викладачів.

Отже, позааудиторна виховна роботи має невичерпні можливості для мотивації учасників освітнього процесу в умові дистанційного навчання у воєнний час. Здобувач освіти має усвідомити важливість виховної роботи у закладі вищої освіти у воєний час як для свого професійного становлення так і для свого майбутнього, незважаючи на те, в якій формі здійснюється освітній процес. Завдання викладача – організувати виховну роботу таким чином, щоб мотивувати здобувачів освіти, колег до активної участі у позааудиторній виховній роботі та бути прикладом активного громадянина-патріота своєї країни.

УДК: 37 (09)

РОЗМАН І.І.,
д-р пед.наук, професор,
Мукачівський державний університет
ЛЕМАК О.І.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти,
Мукачівський державний університет

ФОРМУАННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ПЕРІОДИКИ НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ У ЗАКАРПАТТІ

Розвиток літератури є рефлексією загального успіху культури даного народу, що знаходить своє відображення у творчості й інтелектуальних досягненнях його представників. Протягом двох десятиліть на Закарпатті виникла значна група творчої інтелігенції, яка виявила себе у різних галузях літератури: поезії, прози, драматургії, а також у справах народного господарства. Цей процес відбувався в умовах напруженої історичної ситуації, зокрема після підписання Віденського арбітражу та під час українсько-чеських збройних конфліктів. Проте, необхідно відзначити, що навіть у таких складних умовах формування творчої інтелігенції продовжувалося.

Зазначений період в історії Закарпаття свідчить про надзвичайну важливість освіти й культурного розвитку у формуванні національної свідомості. Праця товариства «Просвіт» мала вирішальне значення у цьому процесі. Вона зумовила активне піднесення свідомості місцевого населення до рівня самоідентифікації, наголошуючи на тому, що народ є справжнім господарем власного дому. Це відбувалося за рахунок створення не лише умов для літературно-просвітницької діяльності, але й заохочення членів товариства до активних дій у захисті національних інтересів [1].

У сучасному контексті важливо відзначити відродження діяльності «Просвіти» після незалежності України. Це свідчить про продовження традицій освітнього руху та надає підтримку національному самовизначенню. Така

активність стає вагомим фактором у формуванні національної ідентичності та збереженні культурної спадщини.

У другій половині 20-х – початку 30-х років XX століття видатні українські письменники та поети, які родом із Закарпаття, а також емігранти з центральної та східної частини України, виступили ініціаторами та організаторами інтенсивного процесу створення та розвитку дитячих періодичних видань у цьому регіоні.

Своїми творчими та педагогічними здібностями вони зуміли вплинути на формування нового покоління читачів, виховуючи в них любов до краси слова, естетичних цінностей та розвиваючи творчі здібності. Таким чином, діячі літературно-педагогічного середовища Закарпаття та емігранти з Галичини і Наддніпрянської України у 20-30-х роках XX століття відіграли ключову роль у становленні та розвитку дитячої літературної преси, що стала невід'ємною складовою читацької культури та освітнього процесу в регіоні [1].

Розвиток літературного процесу в Закарпатті значною мірою сприяла видавнича справа. Завдяки активній підтримці держави та ініціативі громадських організацій та окремих митців, на цій території виходили десятки періодичних видань, альманахів, наукових записок та газет. Вони створювали не лише форум для публікації класичних та сучасних українських та російських літературних творів, але й сприяли активному розвитку місцевої літературної сцени, пропаганді творчості поетів, прозаїків, критиків та драматургів Закарпаття.

Видання такого роду відігравали важливу роль у стимулюванні творчої інтелігенції регіону. Їхнє існування надавало митцям можливість публічного вираження своїх ідей та творчих пошуків, а також сприяло популяризації їхньої творчості серед широкого читацького загалу.

Заглибитись у літературну минувшину краю дають змогу твори письменників-будителів Олександра Духновича й Олександра Павловича, їхніх попередників Михайла Лучкая, Василя Довговича та інших. Є й зразки видань перших письменників Закарпаття, які закладали основи української літератури, Олександра Маркуша та Луки Дем'яна [3].

Продовжуючи традицію митців початку XX століття, сьогоднішні дитячі письменники переймаються тим, що читає молоде покоління. Однією з головних проблем української дитячої літератури є брак правдивих життєвих ситуацій, реальних прив'язок до того досвіду, який мають діти у своїх сім'ях, у школах, на вулиці і в колективах.

Позаяк змінюються реалії, у яких живе й росте дитина, література має найперше реагувати на ці реалії, – щоб і надалі юні читачі могли знаходити у книжках відповіді на ті питання, що їх хвилюють [2].

Література:

1. Вегеш М.М. (2017). Література Закарпаття в 20-3о-х роках. URL:http://surl.li/tkaur
2. Закарпатські письменники серед претендентів на літературну премію «Великий їжак». 2012. URL : http://surl.li/tkavo
3. Літературна скриня» об'єднує карпатських письменників. 2021. URL : http://surl.li/tkaxv

УДК 37.01

РУДЮК В. В.,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

ІНТЕГРАЦІЯ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ З ПРАКТИЧНИМИ ГАЛУЗЯМИ ЖИТТЯ:ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Біологічна освіта є однією з найважливіших складових сучасної освітньої системи. Вона відображається не лише у формуванні знань про живу природу, але й у практичному застосуванні цих знань у різних сферах нашого життя. Інтеграція біологічної освіти з практичними галузями життя - це не просто спосіб вивчення наукових фактів, але й шлях до розвитку критичного мислення та розв'язання реальних проблем суспільства.

Однією з найбільш актуальних областей, де біологічна освіта виявляється практично, є сільське господарство. Сільське господарство вимагає глибокого розуміння процесів, що відбуваються в природі. Вивчення біології допомагає селянам та фермерам не лише розуміти ці процеси, а й використовувати ці знання для покращення своєї діяльності. Наприклад, знання про фізіологію рослин дозволяє їм визначати оптимальні умови для росту та розвитку культур. Розуміння циклів росту та розвитку рослин, а також впливу навколишнього середовища на них, допомагає сільським господарям планувати свої дії, щоб максимізувати врожайність та якість продукції.

Біологічна освіта також надає знання про шкідливих організмів, які можуть завдати шкоди урожаю. З цими знаннями фермери можуть розробляти стратегії контролю та боротьби зі шкідниками та хворобами, використовуючи методи, які не лише ефективні, але й екологічно безпечні. Вони можуть обирати методи, що мають менший вплив на навколишнє середовище та здоров'я споживачів.

Знання про біологію також важливе для вибору методів обробки ґрунту. Фермери можуть вибирати техніки обробки, які сприяють збереженню родючості ґрунту та його структури. Використання біологічних методів, таких як компостування чи використання зелених добрив, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції без виснаження природних ресурсів.

Ще одним важливим аспектом інтеграції біологічної освіти є охорона довкілля та збереження природних ресурсів.Суть цього аспекту полягає в тому, що знання про функціонування екосистем, вплив людини на природу та методи збереження біорізноманіття надають учням не лише теоретичний базис, але й

практичні навички для розв'язання реальних проблем навколишнього середовища.

Учні, які мають знання в галузі біології, можуть активно долучатися до екологічних ініціатив та проектів, спрямованих на збереження природи. Вони розуміють важливість збереження біорізноманіття для стабільності екосистем та здоров'я планети, і мають засоби для того, щоб долучитися до заходів, спрямованих на зменшення забруднення довкілля та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Ця інтеграція також допомагає підвищити обізнаність та екологічну свідомість суспільства в цілому, відтак, сприяє формуванню культури екологічно свідомого способу життя. В результаті, інтеграція біологічної освіти з охороною довкілля стає не лише навчальним процесом, але й інструментом для розвитку сталого суспільства, яке дбає про природу та забезпечує збалансований розвиток суспільства та природного середовища.

Крім того, вивчення біології сприяє розвитку медичної науки та практики. Знання про біологічні процеси в організмі людини є основою для розуміння причин захворювань, їх профілактики та лікування. Вивчення структури та функцій органів і систем людського тіла дозволяє медичним працівникам ефективно діагностувати захворювання та розробляти індивідуалізовані методи лікування для пацієнтів.

Біологічна освіта також сприяє розвитку нових методів діагностики та лікування захворювань, використовуючи сучасні наукові досягнення в галузі генетики, молекулярної біології та інших спеціалізованих областей. Інтеграція біологічної освіти з медичною практикою допомагає створити освічене медичне співтовариство, яке постійно вдосконалює свої навички та знання, щоб забезпечити найкращу можливу медичну допомогу для населення.

Крім того, ця інтеграція сприяє підготовці кваліфікованих медичних фахівців, які володіють не лише клінічними навичками, а й глибоким розумінням біологічних процесів в організмі людини. Вони можуть застосовувати свої знання для вирішення складних медичних проблем та розробки інноваційних методів лікування.

Таким чином, інтеграція біологічної освіти з практичними галузями життя - це ключовий елемент сучасної освітньої системи, який сприяє не лише розвитку наукових знань, але й практичному застосуванню цих знань для вирішення реальних проблем суспільства. Від теорії до практики, біологічна освіта відкриває двері до нових можливостей і досягнень у всіх сферах нашого життя.

Література:

1. Бак В., Данюк М., Степанюк А. Висвітлення тенденцій інтеграції природничих наук та етики в змісті біологічної освіти старшокласників : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. 216 с.

2.Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу : монографія. Полтава : Довкілля-К., 2004. 472 с.

3.Пушкарьова Т. О. Інтеграція знань учнів у природничих курсах. Біологія і хімія в шк. 2003. № 5. С. 46—48.

УДК 37.011.3:37.091.33(043.2)

РЯБЕЦЬ Д. В.,
здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
Мукачівський державний університет

ВИТОКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФАСИЛІТАЦІЇ В ОСВІТІ

На сучасному етапі розвитку освіти вчитель повинен бути готовим не лише до передачі певного освітнього матеріалу, але й здатним до організації ефективної взаємодії в групі, посередництва та надання педагогічної підтримки учням. У зв'язку з цим у теорії та практиці освітньої діяльності виникає поняття, що отримало назву «фасилітація».

На наш погляд, вивчення даної проблеми вимагає більш детального історичного аналізу, оскільки це дозволить отримати більш повне розуміння не лише характерних рис цього явища, але й різноманітні форми фасилітаційної діяльності в освіті на різних історичних етапах.

Термін «фасилітація» з'явився і почав використовуватися у психології і педагогіці на початку XX століття. Проте явища і процеси, які він описує, безперечно, існували й раніше.

Фахівці вважають, що метод навчання, що ґрунтувався на ідеї фасилітації, був використаний ще давньогрецьким філософом Сократом. Принцип методу навчання Сократа («пізнай самого себе») передбачав акцент на особистості самого учня. У спілкуванні зі своїми учнями Сократ використовував метод «навідних» питань, за допомогою яких вони самі, наче знову, відкривали істину. Таким чином, сократичний метод сприяв взаємодії, самопізнанню та саморозвитку учня, забезпечуючи, за сучасними термінами, діалогічний характер навчання [1].

Значну роль у розвитку фасилітаційного підходу в освіті відіграли два важливі відкриття в європейській філософії освіти та педагогіці XVII століття. Перше відкриття полягало в обґрунтуванні ідеї природовідповідності виховання та впровадженні класно-урочної системи Я. Коменським, яка передбачала формування груп дітей приблизно одного віку і рівня підготовки (класів), які одночасно працювали над однією темою (уроком). Його підхід до навчання базувався на організації групової роботи учнів вчителем. Друге відкриття стосувалося розробки емпірико-сенсуалістичної теорії Дж. Локком, яка почалася з критики теорії вроджених ідей. Відкинувши концепцію вродженого знання у людини, англійський філософ прийшов до висновку, що всі наші знання ґрунтуються виключно на досвіді і мають два джерела: наші почуття, які надають розуму різноманітні сприйняття речей, та внутрішнє сприйняття людиною дійсності [2].

Важливий внесок у розвиток фасилітаційного підходу в освіті мала ідея Ж.-Ж. Руссо про саморозвиток дитячої природи та необхідність виховання, згідно з якою саморозвиток учня розглядається як результат фасилітаційної діяльності. Також значною мірою сприяла формуванню феномену фасилітації теорія

елементарної освіти Й. Песталоцці, який також вважав, що дитина від народження має в собі сили та здібності, які спрямовані на розвиток.

Ще одним стимулом для впровадження фасилітації в освітній процес були ідеї педоцентризму, на яких базувалися більшість напрямків зарубіжної реформаторської педагогіки наприкінці XIX – на початку XX століття, виступили важливим. Педоцентризм підтримує організацію навчання та виховання без прив'язки до навчальних планів і програм, а засновану лише на безпосередніх сигналах від дитини. Цей принцип віддзеркалювався у експериментальній педагогіці, яка намагалася ґрунтуватися на результатів вивчення дітей. Прихильниками цього напряму були Е. Мейман, Е. Кей, М. Монтессорі, П. Лакомб. Представники цієї концепції настійно протестували проти авторитарного підходу до виховання і вимагали надання абсолютної волі як учневі, так і вчителю у проведенні освітніх та виховних заходів.

Велике значення для оновлення ідей фасилітації мав рух нових шкіл, що з'явився у країнах Західної Європи на початку XX століття. Досвід цих нових експериментальних шкіл був вивчений та узагальнений відомим англійським педагогом того часу, К. Уошберном.

Основою для впровадження фасилітації в освіті став власний підхід К. Роджерса до психотерапії, що був розроблений ще в 1940-х роках XX століття і був спрямований на клієнта, а пізніше вплинув на стиль викладання, орієнтований на учня.

Широко відомий новий підхід до навчання був представлений у книзі «Свобода навчатися», яка вперше побачила світ у 1969 році. У цій книзі К. Роджерс вказав на те, що недоліком традиційної системи навчання є переоцінка ролі викладання та вчителя, а також недооцінка ролі усвідомленого учіння та учня. З плином швидких змін у світі потрібно змінити акцент з викладання на навчання та організувати саме викладання як фасилітацію – активізацію, забезпечення і підтримку процесів усвідомленого навчання. За словами вченого, це зможуть зробити лише людиноцентровані вчителі – фасилітатори навчання, які створюють гуманну атмосферу у класі. Книга була присвячена саме таким вчителям-фасилітаторам, які, на думку автора, допоможуть створити атмосферу довіри, що сприятиме розвитку та посиленню допитливості учнів та їхнього природного бажання вчитися [3].

Отже, аналіз проблеми з історико-педагогічного погляду підтвердив, що ідея фасилітації в освіті не виникла зі зразкової порожнини, але мала значний теоретичний та практичний фундамент. Коріння фасилітаційного підходу можна віднайти в працях таких учених як: Я. Коменського, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо Й. Песталоцці, які підкреслювали саморозвиток дитячої природи. Найчіткіше ідею фасилітації в освіті сформулював К. Роджерс, який підкреслював її гуманістичний потенціал і визначав як активізацію, забезпечення та підтримку процесів усвідомленого навчання.

Література:

1. Ваховський Л. Ц. Фасилітація в освіті: історико-педагогічний вимір. *Освіта та педагогічна наука.* 2021. № 3 (178). С. 68–76.

2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори у трьох томах. Під ред. з бібліограф. нарисом і примітками КрасновськогоА. А. Київ. 1940. Т. 1. Велика дидактика. 248 с.

3. Rogers, C. R., Freiberg H. J. Freedom to learn. Columbus, OH: Charles Merrill. 1969. 352 p.

УДК 373.3.01:37.015.31:001.89:37.011.3-057.874

СЕМЧИЩЕ А. Й,
ЛАЛАК Н. В.,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ

У Концепції НУШ зазначено, що однією з перспективних форм реалізації нової парадигми освіти безсумнівно є включення здобувачів освіти в дослідницьку діяльність [4]. Метою цієї діяльності є засвоєння учнями функціональних навичок дослідника, як універсального способу освоєння дійсності, розвиток здатності до критичного мислення, становлення молодшого школяра як суб'єкта освітнього процесу. Науковці та педагоги-практики шукають нові та ефективні методи і технології для формування компетенцій, необхідних сучасному підростаючому поколінню – компетенцій XXI ст. Однією з таких технологій виступає STEM-освіта.

Проблемі формування дослідницьких умінь молодших школярів присвячені наукові розвідки Л. Богоявленської, Н. Головізніна, А. Зимової, Н. Новікова, О. Савченко [6] та ін. Дослідницьку діяльність науковці розглядають як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, яка народжується в результаті функціонування механізмів пошукової активності і будується на базі дослідницької поведінки [5]. Теоретичний дискурс проблеми STEM-освіти висвітлено в працях вітчизняних науковців, зокрема В. Величка, О. Данилової, С. Галата, С. Горбенко, Н. Гончарової., О. Коршунова, О. Лозової. Використання засобів STEM-освіти у формуванні дослідницьких умінь здобувачів освіти вивчають О. Коваленко, В. Шарко тощо. В ході проведення дослідження нами виявлено, що STEM-освіту можна вважати інноваційним підходом у розвитку початкової школи, який сприяє підвищенню ефективності формування дослідницьких умінь у молодших школярів.

«STEM-освіта» – це методологічна орієнтація педагога, що забезпечує об'єднання низку наук фізико-математичного і природничо-наукового циклів у навчальній діяльності учнів із застосуванням отриманих знань на практиці з метою формування інженерного мислення [2]. Така освіта базується на відповідних принципах: обов'язкової результативності діяльності (обов'язковою умовою є створення на уроках та в позаурочній діяльності реальних продуктів); співпраці (в освітньому середовищі організовується спільна діяльність як педагога з учнями, так і учнів один з одним на основі міжсуб'єктних зв'язків і діалогової взаємодії); творчості та успіху (кожне заняття, організоване в

колективній чи індивідуальній формі, сприяє розкриттю творчого потенціалу учнів; індивідуальності (вчитель забезпечує створення умов для індивідуального розвитку кожного здобувача освіти).

Основним технологічним компонентом STEM-освіти є технологія проєктного навчання, яка сприяє розвитку креативності учнів, їх самостійності, комунікативних навичок, критичного мислення, а також – дослідницьких умінь. Раннє залучення дітей до STEM-навчання сприяє формуванню у них ключових та предметних компетентностей, розвиває співробітництво, комунікативність, творчість. Педагоги-практики зазначають, що на уроці-дослідження моделюється дослідницький процес відповідно до таких етапів: формулювання проблеми, збір матеріалу, власне аналіз матеріалу, узагальнення, презентація результатів. Основна умова проведення такого уроку полягає в тому, що навчальний матеріал повинен бути новим, невідомим для учнів і повинен усвідомлюватися не на основі сприйняття чужого слова, а за допомогою аналізу фактів. Відповідно у здобувачів освіти повинні бути сформовані певні уміння, необхідні для успішної реалізації дослідницької діяльності: вміння, пов'язані зі здійсненням дослідження (пошукові); вміння працювати з інформацією (інформаційні); вміння організувати свою роботу (організаційні); вміння, пов'язані з оціночною діяльністю (оціночні); вміння представити результат своєї роботи (презентаційні) тощо.

Аналіз літератури з проблеми дослідження [2; 3] дає підстави визначити певні особливості STEM-освіти. Зокрема:

– практичність. Учні під час уроків вирішують конкретні практичні завдання, а не вивчають суху теорію. Такий підхід до навчання не тільки викликає інтерес у дитини до навчання, а й сприяє кращому запам'ятовуванню отриманої інформації;

– наочний дослідницький підхід. Застосовуючи отримані знання на практиці в лабораторних або польових умовах, школярі можуть самостійно спостерігати, яким чином виникають та протікають ті чи інші процеси;

– командна робота. Переважно учні експериментують з різними приладами, працюють спільно та розподіляють завдання між собою у команді. Так навички стають у нагоді у дорослому житті та допомагають з дитинства розвивати організаційні здібності;

– інженерія. На уроках діти вивчають основи інженерії та навчаються розуміти природні причинно-наслідкові зв'язки. Це чудовий час для конструювання простого механізму до транспортування товарів у місто майбутнього, власної будови тощо;

– візуалізація. Щоб учні могли краще запам'ятовувати ключові поняття, можна використовувати засоби візуалізації: плакати, вайтборди, фліпчарти тощо. Це дозволяє школярам не тільки відобразити ідеї та пропозиції, а й виробити важливу менеджерську навичку структурування завдань для командної роботи.

Працюючи в сучасній школі, вчитель повинен чітко усвідомлювати, що *STEM-освіта об'єднує в собі міждисциплінарний, проєктно-, проблемно- та*

практико-зорієнтований підходи, бо саме проєктна діяльність створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує їх мовленнєві, соціокультурні та інформаційні компетенції. Вивчення навчального матеріалу повинно відбуватися по темам, які поєднують декілька предметів, матеріал яких тісно пов'язаний між собою та мають практичне застосування, адже головне, щоб здобувач освіти не тільки продемонстрував результати своєї роботи, а і усвідомив, де на практиці зможе їх застосувати.

Таким чином, сучасна початкова школа існує і розвивається у динамічно змінюваному світі, який висуває постійні вимоги до неї. Педагоги-практики зазначають, що одним із методів підвищення інтересу у молодших школярів до навчання є залучення їх до навчально-дослідної діяльності. Ефективність формування дослідницьких умінь учнів початкових класів, визначених з урахуванням аспектів нового феномена в педагогіці STEM-освіти, може реалізуватись за наступних організаційно-педагогічних умов: компетентність вчителя щодо впровадження засобів STEM-освіти у процес формування дослідницьких умінь молодших школярів; організація дослідницької діяльності молодших школярів через форми STEM-навчання.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. 1736

2. Гончарова Н. Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіти. *Наукові записки Малої академії наук України. Серія: Педагогічні науки.* 2017. № 10. С. 104–114.

3. Кадемія М. Ю. STEAM-освіта як інноваційна технологія навчання в сучасних освітніх закладах. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів:* матеріали VI науково-практичної конференції 28–29 травня 2020 року / за заг. ред. Романовського О. Г. Харків. : НТУ «ХПІ», 2020. С. 274 - 277.

4. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainskashkola-compressed.pd

5. Лалак Н. В., Бурч І. М. Особливості організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: зб. наук. пр.* / Ред. кол. : Товканець Г. В. та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. Випуск 2 (6). С. 25 -29.

6. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України.* 2012. №. 1. С. 41-49.

УДК 001.8:373.2.015.31:7

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет.
КУЛАКОВА В.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Краса, як стверджує С. Костюк, «нерозривно пов'язана з душею людини, її працею, поведінкою, мовою, зовнішністю. Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ» [1]. Квінтесенцією (сутністю) його є, на думку авторки, естетичний розвиток людини.

Естетичне виховання, як вважає С. Костюк, передбачає розвиток в людини почуттів прекрасного, формування вмінь і навичок творити красу в навколишній дійсності, вміти відрізняти прекрасне від потворного, жити за законами духовної краси. Авторка акцентує увагу на тому, що «у процесі естетичного виховання важливо навчити дітей розуміти і сприймати красу. Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатися байдужою, вона переживає, відчуваючи приязнь чи ненависть до спостережуваного. Тому дуже важливо, щоб діти вміли розрізняти справді красиве і потворне. Під час естетичного сприймання виникають певні емоції. Завдання виховання – створення умов, які б сприяли формуванню емоційної сфери дитини. Багатство емоційної сфери людини свідчить про її духовне багатство» [1].

Естетичне виховання визначається Т. Поніманською як «формування естетичного ставлення до життя; сприйняття і розуміння прекрасного в мистецтві, в природі і суспільстві, художньому смаку, потребі у пізнанні творів мистецтва і здатності до художньої творчості» [3].

Цінною для нас є позиція В. Сухомлинського щодо завдань естетичного виховання. Відомий педагог зазначав, що завдання виховання – дати кожній дитині щастя. Щастя – поняття багатогранне. Людина повинна розкрити свої здібності, полюбити працю і стати в ній творцем, має насолоджуватися красою навколишнього світу, створювати сама красу для інших. Це і є щастям [4]. У праці «Павлиська середня школа» автор акцентує увагу на тому, що найважливіше

завдання естетичного виховання – «навчити дитину бачити в красі навколишнього світу духовне благородство, доброту, сердечність і на основі цього утверджувати прекрасне в собі. Мету естетичного виховання вбачав у широкому ознайомленні дитини з досягненнями світової культури, з культурними цінностями людства» [4, с. 369].

Розпочинати естетичне виховання особистості необхідно в дошкільному віці, оскільки саме цей період є базовим для формування в людині сприймання прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, виховання в особистості естетичних смаків, потреб і розвитку її естетичних почуттів, уявлень, художньо-творчих здібностей. Зазначимо, що завдання естетичного виховання дітей у освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти реалізується як засобами дійсності (естетичне ставлення до природи, праці, побуту та громадських взаємовідносин), так і засобами мистецтва (музика, живопис, література, прикладне та театральне мистецтво) [тан].

Так, Н. Яришева рекомендує розглядати природне оточення не тільки як засіб естетичного виховання, а й як його першоджерело. Науковець закликає особливу увагу спрямовувати на створення естетичного різноманітного природного середовища в закладах дошкільної освіти. Н. Яришева виокремила умови збагачення дітей естетичними враженнями: наявність відповідного природного середовища, здатного викликати позитивні емоції; цілеспрямоване керівництво роботою з формування естетичних уявлень. І, відповідно, зазначала, що вихователям важливо не тільки звертати увагу дітей на красу і досконаліть природи, а й щоразу подавати нову інформацію з глибшим естетичним проникненням [6].

У свою чергу І. Онищенко вважає, що вищою формою естетичного опанування дійсності є художня література як вид мистецтва. Авторка стверджує, що «художній смак формується лише через спілкування зі світом мистецтва і значною мірою визначається художньою освітою, знанням історії мистецтва та є складовою естетичного смаку, зумовленого усім комплексом суспільних обставин, цілей і цінностей. Широко освічена, художньо вихована людина володіє певною терпимістю до думки іншої людини» [2]. Погоджуємося з дослідницею, що «з точки зору дитячого виховання, виключне значення має естетичне виховання дітей дошкільного віку через книгу. Книга як найцінніший людський витвір, пройшовши всі процеси розвитку цивілізації, і на сучасному етапі залишається незамінною. Саме дитяча книга позитивно впливає на формування особистості дитини, незважаючи на розвиток інформаційних технологій, збільшення форм масової інформації» [2]. І. Онищенко важливим напрямом естетичного виховання вважає формування естетичної свідомості дошкільника і зазначає, що «перед вихователями стоять важливі завдання: домогтися розуміння дітьми сутності морально-етичних категорій; формувати вміння співпереживати і співчувати героям художніх творів; учити виокремлювати позитивне і негативне в поведінці героїв творів; формувати вміння співвідносити поведінку героїв із власною поведінкою. Формування

знань, поглядів, суджень, оцінок, переконань дитини, що в цілому становлять естетичну свідомість, передусім відбувається в художньо-мовленнєвій діяльності, яка, в свою чергу, пов'язана із сприйманням літературних творів, їх виконанням і відтворенням, супроводжується образним, виразним мовленням, словесною творчістю» [2, с.355].

Отже, аналіз вітчизняних наукових студій показав, що естетичному вихованню приділяли увагу як класики педагогічної думки, так і сучасні науковці і практики. Це свідчить про актуальність проблеми і необхідність її вирішення з урахуванням запитів вітчизняної системи дошкільної освіти.

Література:

1. Костюк С. Естетичне виховання дошкільника – складова гармонійного розвитку дитини. URL: https://ird.npu.edu.ua/files/kostyk.pdf

2. Онищенко І.В. Дитяча література як засіб формування естетичної свідомості дошкільника. Педагогічні науки : зб. наук. пр. Херсон. держ. ун-т. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. Вип. 50, ч. 1. С. 353– 356.

3. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

4. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Вибрані твори в п'яти томах. Т. 4. Київ : Радянська школа, 1976. С. 369–394.

5. Танько Т. П., Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина XX століття) : навч. посіб. Харків : ХНПУ, 2017. 204 с.

6. Яришева Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою [2-е вид. перероб. і доп.]. К. : Радянська школа, 1980. 166 с.

УДК 373.2.015.31:172.15:323.1

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
КУЧІНКА Я.С.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення, враховуючи складні події, пов'язані з військовою агресією росії. Насамперед постає необхідність у посиленні уваги до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку – періоду, коли формується всебічно розвинена особистість.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді, як задекларовано у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління

високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [1, с.3]. Національно – патріотичне виховання дітей – дуже складний за своїм характером процес, який потребує забезпечення педагогів дошкільної галузі відповідним методичним інструментарієм і усвідомлення ними потреби та важливості такої роботи саме з дітьми середнього та старшого дошкільного віку на державному рівні [2, с.4].

Основою оновленого Базового компоненту дошкільної освіти (далі – БК) є традиційні для дошкільної освіти ідеї гуманістичної педагогіки, спрямовані на гуманне ставлення до дитини, теорії природовідповідності, за якою у дитини треба розвивати задатки та здібності, зберігаючи її природу, ідеї про патріотичне і громадянське виховання, ідеї про використання казки та гри у гармонійному розвитку особистості та актуальну для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні ідею солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Зокрема, цінностями дошкільної освіти виокремлено: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; цінувати життя і благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [3].

Зокрема, освітній напрям «Дитина в соціумі» БК визначає соціально-громадянську компетентність дитини-дошкільника і трактує її як «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [3]. Результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує

ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур [3].

Отже, враховуючи сучасні виклики, заклади дошкільної освіти повинні употужнити національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку шляхом проведення відповідних виховних та освітніх заходів, що сприятимуть формуванню уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід; ознайомленню з явищами суспільного життя; формуванню знань про історію держави, державні символи; ознайомленню з традиціями і культурою свого народу; формуванню знань про людство; формуванню полікультурної компетентності дитини-дошкільника та ін.

Література:

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України № 1038 від 29.07.2019 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf

2. Концепція національно-патріотичного виховання громадян України та формування української політичної нації (Проєкт), 2020. URL : https://bbraterstvo.com.ua/storage/TVDV440ZmitT1JEGRAmKCHTf.pdf

3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pd

УДК 373.2.015.31:316.334.22

СИНЕВИЧ І.С.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет.
ФАБРИЦІЙ Я.Я.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Досліджуючи проблему трудового виховання в дошкільному віці, Т. Поніманська розкриває етапи розвитку теорії трудового виховання в дошкільній освіті та окреслює актуальні проблеми в нових соціально-економічних умовах, серед яких: виховання у дітей економічної грамотності, здатності сприймати і використовувати економічну інформацію; відбір видів праці, які найбільше цікавлять дитину у зв'язку з модернізацією економіки; підвищення педагогічної компетенції батьків у питаннях організації дитячої праці в умовах родинного виховання [2]. Трудове виховання дослідниця визначає як «цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь,

поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності [2, с.267]. У підручнику «Дошкільна педагогіка» авторка детально характеризує основні функції праці: практичну(створення матеріальних, духовних цінностей, соціально- побутових умов життя і діяльності людини), розвивальну (розвиток особистості в процесі активного включення людини у трудовий процес) і виховну. Особливо цінною в аспекті реалізації мети Т. Поніманська вважає виховну функцію праці (формування суспільно і особистісно цінних якостей людини, її морально-етичного та естетичного ставлення до життя і діяльності), що повною мірою реалізується у трудовому вихованні дітей дошкільного віку. У процесі трудового виховання діти дошкільного віку привчаються до самообслуговування, елементарних трудових дій, ручної і господарської праці. Цінними для нашого дослідження є виокремлені та проаналізовані Т. Поніманською особливості праці дітей у порівнянні з трудовою діяльністю дорослих: умовність (як правило, не створює ні матеріальних, ні культурних цінностей); поступова здатність до мотивації трудової діяльності; розвиток компонентів трудової діяльності; виховна значущість як найвища цінність дитячої праці; тісний зв'язок між працею та грою [2, с. 274].

Х. Шапаренко стверджує, що у системі дошкільної освіти процес трудового виховання є одним з найважливіших чинників розвитку дитини, адже саме у дошкільному віці закладаються основи соціальної активності особистості, що проявляється у цікавості до трудової діяльності, самостійності, пошані до людей праці й інших ціннісних якостях, що сприяють формуванню працьовитості як інтегральної якості особи дитини [3, с.242]. Автор акцентує увагу на тому, що ефективність трудового виховання дітей дошкільного віку повинна забезпечуватися реалізацією таких педагогічних умов: визначення завдань, змісту, форм, методів і засобів трудового виховання дітей дошкільного віку на основі результатів діагностики рівня трудових вмінь і навичок дітей і проектування їх розвитку з урахуванням вимог соціально-економічного розвитку суспільства; залучення дітей до виконання різних видів трудової діяльності, що ускладнюються, спонукання до прояву творчої активності; оптимальне поєднання трудового виховання з моральним, розумовим, економічним, екологічним, естетичним, фізичним і правовим вихованням дітей; здійснення диференційованого підходу до дітей в процесі поетапного формування у них працьовитості і відповідального ставлення до праці з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей; організація тісної співпраці закладу дошкільної освіти з сім'єю [3, с.242].

У межах нашого дослідження схарактеризуємо поняття «працелюбність», яке розглядається С. Матвієнко як «риса особистості, що засвідчує готовність брати участь у суспільно корисній діяльності й досягати високих стандартів якості» [1]. Авторка зазначає, що феномен працелюбності є багатоаспектним, пов'язаним із загальнолюдськими цінностями, пріоритет яких був обґрунтований у працях багатьох філософів, соціологів, психологів, педагогів й аналізувався переважно в контексті морального та трудового виховання. Визначення сутності

працелюбності, на думку дослідниці, передбачає два підходи. «Перший характеризує її як базову якість особистості, що визначає відношення людини до праці як життєвої та духовної цінності. За цим підходом, працелюбність є моральною якістю особистості, що характеризує позитивне відношення до праці, визначається у взаємодії пізнавальної, практичної та емоційно-вольової діяльності. Другий підхід характеризує працелюбність з огляду на її спрямованість особистості на трудову діяльність відповідно до її інтересів, нахилів, схильностей» [1]. С. Матвієнко вважає, що зміст працелюбності як базової якості особистості стосовно дитини дошкільного віку включає: розуміння дитиною правила: бути пасивною, не визначати життєву активність неприродно, якщо людина здорова; будь-які трудові зусилля, починаючи із самообслуговування й закінчуючи суспільно корисною працею є корисними й необхідними, оскільки вони визначають певні практичні результати; включатися у будь-яку діяльність слід легко, ініціативно, тоді вона буде приносити не тільки реальні результати, але й внутрішнє задоволення; необхідність визначення в праці можливо високих стандартів якості; бажання перевищувати мінімально встановленої норми; здатність до творчого удосконалення трудового процесу [1].

Отже, виховання працелюбності у дітей дошкільного віку, на наш погляд, є найважливішою складовою освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. Праця, як відомо, є одним із основних засобів всебічного виховання особистості. Виховання працелюбності у дітей дошкільного віку – це цілеспрямований процес формування позитивного ставлення до праці, поваги до праці дорослих, бажання та вміння працювати, а також формування морально цінних якостей.

Література:

1. Матвієнко С.І. Виховання працелюбності в дітей старшого дошкільного віку в процесі занять художньою працею. URL : http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/965/1/Виховання%20працелюбності%20в%20дітей%20старшого%20дошкільного%20віку%20в%20процесі%20занять%20художньою%20працею.pdf

2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-е вид. доповн. К. : Академвидав, 2013. 464 с.

3. Шапаренко Х.А. Сучасні підходи до трудового виховання дітей дошкільного віку. URL : https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8800/SHAPARENKO.pdf?
sequence=1

УДК 81’373:005.336.2:373.3.011.3-052(043.2)

СІДОР Ю.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд.. пед. наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розвиток лексичної компетентності в початковій школі є дуже важливим для підготовки дітей до подальшого навчання. У цьому процесі варто створити стимули для вживання та розширення словникового запасу учнів. Для цього можна використовувати різноманітні методи, такі як ігри, вправи, читання та обговорення текстів. Крім того, необхідно стимулювати інтерес до вивчення мови, залучати школярів до активної комунікації та спілкування на уроках. Додатково, рекомендується використовувати різноманітні дидактичні матеріали, такі як картки зі словами, пазли з лексичними одиницями тощо. Розвиток лексичної компетентності в початковій школі варто розглядати як важливий етап у процесі формування мовленнєвих навичок учнів, який сприяє їхньому успішному подальшому навчанню.

Одним із способів розвитку словникового запасу учнів є постійна робота над розширенням словникового запасу. Це включає читання книжок відповідного рівня, участь у словесних іграх і головоломках, виконання тестів на правопис і словниковий запас, а також заохочення учнів до вживання нових слів у письмовій та усній мові. Важливо також ознайомити учнів з широким спектром текстів і жанрів, щоб розширювати словниковий запас і розвивати їхнє розуміння слів у контексті. Також корисною може бути співпраця з батьками для поповнення словникового запасу вдома. Навчальний процес має передбачати завдання і вправи, які розвивають словниковий запас, розуміння семантики, значень слів і словосполучень, використання синонімів, антонімів і омонімів, а також уяву, фантазію, спостережливість і вміння знаходити незвичайне в повсякденному; здатність генерувати оригінальні ідеї, винаходити, досліджувати; вміння аналізувати здатність до інтеграції та синтезу інформації; асоціації та уява; емоційна чутливість; допитливість; пізнавальний інтерес; наполегливість. У процесі формування лексичної компетентності учнів необхідно правильно організувати на уроці мотиваційну, когнітивну, практичну, рефлексійну та поведінкову лексичну діяльність з опорою на наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, доречне вживання образних висловів, приказок, прислів’їв та фразеологічних зворотів [1].

Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами елементарного словотвірного аналізу закладає підвалини для повноцінного засвоєння цього виду лінгвістичного аналізу на наступному етапі навчання української мови. Експериментальне навчання позитивно впливає на

усвідомлення молодшими школярами семантичних аспектів багатьох похідних слів, а також на точність і правильність використання ними лексичних одиниць, утворених на основі похідних слів, у мовленнєвій практиці. Уміння учнів аналізувати структуру слова є фундаментальним для розвитку орфографічних навичок. Навчання учнів структурно-семантичного аналізу похідних слів позитивно впливає на їхнє вміння міркувати, обґрунтовувати, доводити, тобто на розвиток розумових операцій зі словами та їхньою семантикою. [2].

Проблема розвитку мовлення як важливого компонента формування дитячої особистості не може бути вирішена без постійної уваги до словникової роботи з огляду на ту важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому навчанні української мови. Однією з передумов успішного мовленнєвого розвитку молодших школярів є функціональний підхід до вивчення лексики, зокрема вивчення слова як одного з джерел збагачення словникового запасу й увиразнення мовлення учнів. Лексична компетентність у початковій школі означає здатність учнів ефективно розуміти та використовувати словниковий запас у навчанні та спілкуванні. Вчителі початкової школи відіграють вирішальну роль у формуванні лексичної компетенції учнів за допомогою різноманітних заходів, таких як ігри зі словами, вправи на поповнення словникового запасу та завдання на розуміння прочитаного. Розвиваючи багатий і різноманітний словниковий запас з раннього дитинства, учні краще висловлюються як в усній, так і в письмовій формі. Розвиток лексичної компетентності сприяє підвищенню культурної грамотності учнів, розширює їх світогляд та сприяє їхньому успіху в навчанні.

Література:

1. Сарданова Лариса, Кучеренко І. А. Розвиток лексичної компетентності молодшого школяра. 2024.

2. Сіранчук Наталія Миколаївна. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови. Рівне. 2018. С. 190-192.

УДК 378. 339.138 (075.8)

СКРИПИНЕЦЬ В. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
Мукачівський державний університет
ЧЕПЕЛЮК Б. М.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МАРКЕТИНГУ

Зростання масштабів бізнесу, сучасні тенденції щодо розширення ринків товарів за класичними поняттями, тобто збільшення обсягів продажу, супроводжуються одночасним динамічним розвитком ринку послуг, для якого характерні сегментація та короткий термін актуальної затребуваності послуги. Такі зміни зумовлюють не тільки підвищення попиту на послуги фахівців з маркетингу, а й зміни до змістовної частини виконання ними професійних

функцій, які значною мірою полягають у зваженому прийнятті рішення щодо маркетингового середовища в умовах інформаційної невизначеності. Вирішення таких завдань спирається на результати досліджень, які повинні виконувати фахівці з маркетингу. Особливе значення в професійної підготовки майбутніх фахівців з маркетингу має сформована професійна компетентність. У зв'язку з цим освітній процес закладів вищої освіти має бути зорієнтований на формування саме компетентностей майбутніх фахівців з маркетингу.

У період професійної підготовки майбутніх фахівців з маркетингу закріплюються основні індивідуальні установки, уявлення, очікування, стандарти якості діяльності щодо праці та майбутньої професійної реалізації. Ініціативу в налагодженні таких взаємин повинен проявити бізнес.

Організаційні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з маркетингу спрямовані на дослідження компетентностей. Компетентність є багатофакторною якістю фахівця та припускає не лише наявність певного об'єму знань, умінь, навичок, досвіду та особистих якостей, які є дуже важливими чинниками для досягнення високих результатів у професійній діяльності, а й ціннісних орієнтацій фахівця, усвідомлення ним свого місця в суспільстві і розуміння світу навколо нього, відповідного стилю взаємодії з іншими людьми, загальної культури особистості, а також здібностей та можливостей до постійного вдосконалення власного творчого потенціалу. Спеціальні (професійні) компетенції безпосередньо залежать від конкретної професійної діяльності майбутнього маркетолога. Очевидно, що за формування більшості компетенцій фахівця не можуть відповідати тільки конкретні навчальні дисципліни. Тому, виходячи із загального визначення того факту, що програми бакалаврського рівня повинні забезпечувати досить широкі компетенції, розробникам навчальних програм рекомендується звертати особливу увагу на міждисциплінарні модулі (дисципліни) й модулі, що відображають специфіку предметної області. Для забезпечення формування професійної компетентності майбутнього маркетолога, який буде конкурентоздатним на ринку праці, запропоновано посилення взаємодії роботодавців і кафедр маркетингу, що готують випускників ЗВО.

Основним завданням засвоєння здобувачами змісту дисциплін, що окреслює напрям формування професійної компетентності майбутніх маркетологів є: навчитися використовувати результати кон'юнктурного дослідження у практичній управлінській діяльності господарюючих суб'єктів. Окреслена вимога знову актуалізує використання у навчальному процесі зразків-моделей професійних ситуацій як засобів інтерактивних технологій. У результаті апробації професійних умінь і навичок, які характеризують сформованість професійної компетентності майбутніх маркетологів у процесі вивчення цієї дисципліни, навчально-пізнавальні процеси будуть супроводжуватися певними особистісними змінами в результатах професійної підготовки здобувачів, а саме:

– вони глибше засвоюватимуть механізми формування кон'юнктури світових товарних ринків та можливих форм її прояву;

– розумітимуть сутність поняття динаміки і циклічності економічних процесів;

– визначатимуть особливості побудови системи показників кон'юнктури певного товарного ринку та етапи дослідження економічної кон'юнктури, інформаційного забезпечення дослідження кон'юнктури;

– використовуватимуть класифікацію методів аналізу кон'юнктури ринку;

– організовуватимуть розробки кон'юнктурних прогнозів, проведення кон'юнктурного аналізу масштабу і типу ринку (аналіз потенціалу ринку, його структури та ступеня монополізації), проведення аналізу функціонування ринкового механізму (дослідження попиту та пропозиції, аналізу пропорційності розвитку ринку, аналіз цінових показників кон'юнктури ринку), проведення кон'юнктурного аналізу тенденцій розвитку ринку, його стійкості та циклічності;

– здійснюватимуть використання трендового моделювання при оцінці варіаційних та динам при оцінці варіаційних та динамічних характеристик ринкових індикаторів та ін. [1].

Таким чином, організаційні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з маркетингу в Україні окреслюються нормативно-правовим забезпеченням професійної освіти, для якого сьогодні характерним є масштабне осучаснення. Модернізація законодавчих актів й нормативно-правого поля в умовах глобалізації та євроінтеграції державної освітньої політики в перспективі має забезпечити якісно новий підхід до розроблення й оновлення змісту державних стандартів, науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців з маркетингу в Україні, здатних працювати за сучасними європейськими стандартами.

Література:

1. Адамів С. Формування професійної компетентності майбутніх маркетологів як педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 29. С. 12-15. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_29_4.

УДК 37(063)

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
д-р пед.. наук, професор,
Мукачівський державний університет
РУСИН В. В.,
студентка педагогічного факультету
спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нова українська школа (НУШ) є однією з ключових реформ у сфері освіти в Україні, яка прагне забезпечити високий рівень освіти та готувати учнів до життя у сучасному світі. Тобто центральною реформою системи освіти є

впровадження підходів, передбачених Концепцією «Нова українська школа» (НУШ). Ця концепція освіти є школою майбутнього з численних причин.

По-перше, НУШ ставить перед собою завдання не лише передавати знання, але й навчити учнів критично мислити. Розвиток критичного мислення дозволяє учням аналізувати інформацію, розуміти різноманітні погляди на проблеми та приймати обґрунтовані рішення. В умовах постійних змін інформаційного середовища це набуває особливої важливості, оскільки дає можливість ефективно орієнтуватися у потоку даних та відділяти суттєве від другорядного [3].

По-друге, НУШ активно впроваджує інноваційні методи навчання, спираючись на сучасні технології та педагогічні підходи. Використання інтерактивних технологій та онлайн-ресурсів в процесі навчання дозволяє зробити освіту більш захопливою, ефективною та доступною для всіх учнів [3].

Завдяки інтерактивним методам навчання, які включають в себе використання комп'ютерних програм, ігор, віртуальних лабораторій тощо, учні можуть активно взаємодіяти з матеріалом, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Крім того, використання онлайн-ресурсів дозволяє розширити можливості навчання, забезпечуючи доступ до великої кількості інформації та навчальних матеріалів, які можна використовувати для поглибленого вивчення теми або самостійної роботи.

Такий підхід до навчання допомагає розвивати креативне мислення, критичний аналіз та проблемне мислення учнів, що є ключовими компетенціями в сучасному світі.

По-третє, НУШ сприяє розвитку ключових компетентностей, які є надзвичайно важливими для успішного функціонування у сучасному світі. Серед цих компетентностей особливої уваги заслуговують цифрова грамотність, медійна грамотність, міжкультурна комунікація та екологічна свідомість [2].

НУШ сприяє розвитку цифрових навичок серед учнів, навчаючи їх використовувати комп'ютери та Інтернет для пошуку інформації, вирішення завдань та спілкування. Медійна грамотність стає важливою в умовах широкого доступу до медіа та інформаційних ресурсів. НУШ навчає учнів критично оцінювати інформацію, розрізняти достовірні джерела від маніпулятивних та фальшивих, а також ефективно використовувати медійні ресурси для здобуття знань та розвитку своїх інтересів. Основні напрямки освітньої діяльності, які обумовлені розвитком сучасного світового суспільства – це навчити швидкісній комунікації; сформувати в учнів розуміння неминучості єдиної світової економіки зі спільним ринком; навчити переходу від традиційної форми праці до короткочасних спецпроектів; сформувати стійке бажання зберегти національну культуру в умовах глобалізації; виховувати відповідальність особистості в умовах зростання популярності ідеї розвитку самостійності.

По-четверте, Нова українська школа прагне створити сприятливе середовище для розвитку кожної особистості, враховуючи її унікальні особливості, потреби та інтереси. Однією з головних принципів НУШ є

індивідуалізація навчання, що передбачає індивідуальний підхід до кожного учня [1].

Цей підхід спрямований на розвиток всіх аспектів особистості учня: його інтелектуальних, емоційних, соціальних та фізичних здібностей.

Крім того, у НУШ акцентується увага на розвитку особистісних якостей, таких як самостійність, відповідальність, толерантність та креативність [4]. Учні навчаються бути активними учасниками навчального процесу, брати участь у вирішенні проблем та приймати відповідальні рішення.

Таким чином, Нова українська школа є школою майбутнього, оскільки вона орієнтована на формування готовності учнів до життя у сучасному світі. Ця школа активно розвиває ключові компетентності та навички, які є важливими для успішного функціонування в сучасному суспільстві та вибудовування успішної кар'єри.

Важливою особливістю Нової української школи є також індивідуалізація навчання, яка дозволяє враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня. Школа створює сприятливе середовище для розвитку кожної особистості, допомагаючи кожному учневі реалізувати свій потенціал та досягти успіху у житті.

Література:

1. Кисла О., Ландар Т. Реалізація ідей нової української школи шляхом взаємодії школи та родини. *Молодий вчений.*2019. №. 8 (72). С. 241-244.

2. Любчак Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками молодших школярів у контексті ідей «Нової української школи». .*Нова українська школа в умовах викликів сучасності:* зб. тез доповідей. 2019. С. 213.

3. Пшенична Л. Новий учитель Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. №. 1. С. 61-83.

4. Товканець Г. В., Сідор Ю. І.Освітнє середовище початкової школи у формуванні ціннісних орієнтацій молодших школярів. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Випуск 2(35). 2023. С. 224 – 231

УДК 378. 015. 17. 2-42

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах активної переоцінки суспільних цінностей особливе значення мають проблеми, пов'язані з вирішенням актуальних завдань морального виховання, формування ціннісних орієнтацій, особистісних якостей у підростаючого покоління [3].

Моральне виховання полягає у розвитку особистості власної ідентичності та ціннісних орієнтацій, в яких важливе місце займають повага до людей і природи, співробітництво, просоціальність та моральні цінності. Виховний

процес – це не тільки надання інформації про моральні принципи, але навчання через набуття досвіду, це і розуміння та інтерналізація моральних стандартів, що допомагають сформувати відповідні навички поведінки. Фактично, це підготовка молодих людей до життя в тому сенсі, що у дорослому віці вони сприятимуть створенню гармонійних і стабільних стосунків у родині, на роботі та між соціальними групами.

На основі аналізу результатів наукових джерел [1; 3] можемо визначити, що педагогічними умовами, які сприяють підвищенню рівня готовності майбутніх педагогів до формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку, є наступні:

– включення до структури модулів психолого-педагогічного циклу розділу «Формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку», збагачення модулів методичним матеріалом щодо організації даного процесу в умовах початкової освіти;

– оновлення та збагачення змісту програм педагогічних практик, включаючи матеріали щодо підготовки майбутніх педагогів до реалізації завдань освітнього процесу;

– використання ефективних методів, форм, прийомів та освітніх технологій.

Освітнє середовище спрямовується насамперед на виховання просоціальності, яка відображається в моральних установках і регуляції поведінки учнів, на розвиток соціальних навичок (відкрите спілкування, емпатія, позитивна оцінка інших тощо), а також на підтримку психічної гігієни та первинної профілактики розладів поведінки та навчання.

Вирішальне значення для успішної діяльності майбутнього педагога мають його особистісні якості, які він використовує в комплексному формуванні учнів. Тому важливою є етична та гуманістична підготовка, що спрямована не лише на отримання хорошого професійного знання, а головним чином на формування людини, яка розуміє себе та інших [2]. Варто навчати майбутніх педагогів відкрито висловлювати переважно позитивне ставлення до своїх одногрупників, а також описувати власні переживання з приводу ситуацій, коли вони самі ставали об’єктом прихильності, похвали, захоплення. Студенти різних напрямів підготовки, які готуються до напруженої роботи з дітьми – зі своїми учнями, повинні набути вміння співпереживання,

На семінарах і практикумах варто використовувати різноманітні процедури у формі вправ, що базуються на міжособистісному емоційному досвіді. Навчання повинно бути не пасивним процесом, адже приємна атмосфера включає сміх, бадьорість, радість, зняття стресу. Студенти дуже позитивно реагують на такі заняття та поступово дозволяють собі зануритися в загальне соціально-психологічне позитивне середовище [1].

Реалізація у практиці педагогічних закладів освіти певних умов обумовлена тим, що майбутні педагоги при організації процесу формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку мають:

– знати актуальні проблеми морального виховання молодшого школяра; вікові особливості моральної сфери дітей молодшого шкільного віку; сутність процесу формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку; форми, методи, технології, засоби формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку; особливості організації роботи з формування моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку [1];

– вміти проектувати зміст та здійснювати роботу з формування моральних якостей в учнів молодшого шкільного віку;

– проектувати та проводити уроки етичного спрямування (за програмою, яка затверджена освітньою організацією), на яких молодші школярі знайомляться з духовно-моральними цінностями [4];

– розробляти та проводити виховні заходи духовно-морального спрямування;

– організовувати та проводити роботу з батьками з питань формування моральних якостей дітей молодшого шкільного віку;

– володіти методами та технологіями організації формування моральних якостей молодших школярів.

Література:

1. Комарівська Н. О., Колеснік К. А., Казьмірчук Н. С., Імбер В. І., Підготовка вчителя початкових класів до морального виховання молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. Випуск 67. С. 87 – 95.

2. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості : в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 1 : Вибрані твори. С. 53-205.

3. Товканець Г.В. Духовно-моральне виховання як умова успішної самореалізації особистості в соціумі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота».* 2019. Випуск 1 (44). С. 179 – 185.

4. Товканець Г.В. Моральні цінності як відображення культури пізнання і досвіду особистості: педагогічний аспект. *Молодь і ринок*. № 1 (221). 2024. С. 24 – 28.

УДК 37.091.33-027.22:7-029:6:37.015.31:373.3.011.3-052

ТОРОНІЙ Р. Ю.,
ОРОС Т. М.,
ЛАЛАК Н. В.,
Мукачівський державний університет

ІГРОВІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проблема розвитку творчих здібностей людини є однією з центральних в педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання здобувача освіти, здатного акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі,

мистецтві, розвивати технології. Це завдання відображене в Концепції НУШ [1], Національній доктрині розвитку освіти в Україні, де підкреслюється необхідність застосовувати нові педагогічні технології особистісно-зорієнтованого навчання та виховання для формування творчих здібностей учнів.

Аналіз наукової літератури переконує, що ця проблематика є багатоаспектною і вимагає міждисциплінарного дослідження. В психологічній та педагогічній науці відомі різні підходи до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів, позакласної, гурткової роботи, засобами музичного та образотворчого мистецтва тощо [3;4;5;6;7].

Сучасні науковці (І. Бех, Л. Рябокінь) усвідомлюють творчість як цінність і вказують на її визначальне місце серед основних цінностей виховання особистості; вбачають у ній механізм розвитку культури, а головним показником цього процесу називають духовність; вважають, що вона виявляється в усіх сферах життєдіяльності, є своєрідним інтелектуально-чуттєвим станом, що характеризує людину як цілісну, духовно розвинену особистість; є підґрунтям життя людини, передумовою сприйняття навколишнього світу як особистісного [2].

Надаючи особливої уваги учням молодшого шкільного віку, вчені зауважують, що діти не завжди вміють опанувати свої почуття і керувати вчинками, але у ході виконання тих або інших навчально-творчих завдань вже можуть проявити витривалість, справжню волю й оригінальність в образотворчості. Проаналізовані психолого-педагогічні дослідження переконливо й аргументовано доводять, що здобувачі початкової освіти здатні виконувати різноманітні види навчально-творчих завдань: співпереживати з героями прочитаних книжок або переглянутих кіно та мультфільмів, описувати історії із власного досвіду й фантазувати за допомогою кольорів і звуків. Діти в цей період дуже емоційні, оскільки надзвичайно чутливо сприймають як позитивні, так і негативні переживання. Почуття їх щирі запальні. Новизна запропонованих учням початкової школи навчальнотворчих завдань потребує дієвості фантазії, уяви й інтуїції, а природний потяг до ігор і забав є початком творчого розвитку кожної дитини. На цьому аспекті наголошує у своїх дослідженнях І. Бех [2].

Але заняття мистецтвом – це особлива форма переживання дитини, що відбувається шляхом відображення його зовнішніх проявів, тобто матеріалізації та дієвого відтворення. Кожне заняття циклу вирішує низку завдань: створення атмосфери зацікавленості та активізації уваги дітей; розвиток чуттєвого сприйняття об’єкта краси; вираження особистого враження; створення образу в процесі фантазування, імпровізації; втілення задуму в образотворчу форму; формування здатності до рефлексії щодо творчого процесу та його результату.

Ефективними педагогічними інструментами для реалізації завдань із розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо-педагогічних технологій визначено наступні типи нестандартних

уроків мистецької освітньої галузі: урок-казка, урок-гра, урок-дослідження тощо. Як показує практика, хід таких уроків будується на сюжеті відомої казки або фрагменті казкового твору; під час уроку вчитель для вирішення освітніх завдань використовує: сюжет, правила, прийоми, ситуації, вправи художньо-ігрової діяльності, в процесі якої діти створюють художній образ. Основною особливістю таких уроків є наявність ігрового сюжету. На уроках-дослідження мистецької освітньої галузі діти долучаються до експериментальної діяльності з кольорами, художніми і нетрадиційними матеріалами, досліджують особливості різних засобів художньої виразності (ліній, крапок, мазків, плям, відбитків) і поєднують це з музичним супроводом тощо.

Педагоги-практики зазначають, що ігри (ігрові прийоми, ситуації, вправи) варто інтегрувати з різними арт-засобами (кольором, лінією, словом, видами і жанрами мистецтва тощо); це виводить дітей молодшого шкільного віку на рівень дослідження, асоціювання, фантазування, інтерпретації, імпровізації. До прикладу, гра «Образ епохи»: учитель роздає учням зображення різних архітектурних споруд (українська хата, старовинний замок, сучасний хмарочос тощо) та картки, на яких зображені люди різних епох (в українських костюмах, в лицарських обладунках, у сучасному одязі). Учні повинні співвіднести зображення споруд з персонажами відповідних епох, можна запропонувати дітям різний музичний супровід.

Таким чином, ігрові художньо-педагогічні технології ефективно впливають на активізацію емоційно-чуттєвої сфери та асоціативно-образного мислення молодших школярів. Їх варто використовувати на різних етапах уроків мистецької освітньої галузі: при ознайомленні з художнім матеріалом, творами мистецтва, виразними засобами, новим словом, у процесі розглядання натури, при входженні в образ, під час образотворчого процесу, при розгляданні творчих робіт. Основними ігровими прийомами є: «входження в картину», «спілкування з олівцем (фарбою, пензликом тощо)», «допоможи зустрітись кольорам», «зустріч слова з мелодією в повітрі», «компліменти гостю студії», «входження в образ», «малюнок у повітрі», «пісня мазочку на папері» та інші.

Література:

1. Концепція Нової української школи. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf.

2. Бех І. Д. Виховання особистості : навчально-методичний посібник : у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади Київ : Либідь, 2003. 280 с.

3. . Матвієнко О. В. Актуальні проблеми навчання та виховання учнів молодшого шкільного віку. Івано-Франківськ : НАІР, 2016. 216 с.

4. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Масол Л І. М. , Гайдамака О. В. , Бєлкіна Е. В. , Калініченко О. В., Руденко І. В.. Харьков : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

5. Митник О. Я. Технологія розвитку мислення і мовлення молодшого школяра. Technologies of intellect development: електронний журнал лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2019. Том 3, №3. С. 58–77.

6. Психологічна енциклопедія / Автор-упоряд.: О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

7. Шульга Л. М. Ігрова технологія як засіб розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з малювання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості. (Серії: «Педагогіка» та «Психологія»)*. 2015 Вип.11(42). С. 25-27.

УДК 373.3.015.311:373.3

ТУРЯНИЦЯ М. М.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
ХОМА О. М.,
канд.. пед.. наук, доцент,, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Концепція Нової української школи передбачає формування ключових та предметних компетентностей. Серед предметних компетентностей нами акцентується увага на розвиткові орфографічної грамотності, тобто формуванні культури писемного мовлення. «Орфографічна грамотність – складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок [3].

Ця проблема досліджується лінгводидактами упродовж багатьох років, а сьогодні набуває вкрай важливого значення, позаяк однією із ключових компетентностей є оволодіння державною мовою. У наукових доробках М. Вашуленка, М. Захарійчук, Л. Роєнко, К. Пономарьової та інших розкриті методичні засади оволодіння орфографією у початковій школі.

Державний стандарт початкової освіти, Типові освітні програми мовно-літературної освітньої галузі у змістовій лінії «Досліджуємо мовні явища» визначають систему засвоєння цієї теми.

Особливість методики формування орфографічної грамотності в початковій школі виявляється у тому, що робота над правописними вміннями й навичками проводиться протягом вивчення всього курсу української мови, а не лише при опрацюванні суто орфографічних тем.

Лінгводидакти, учителі-практики пропонують різні методи й прийоми, розробляють й апробують нестандартні форми роботи та завдання. Т. Білявська акцентує увагу на практичному засвоєнню правил написання слів [1].

Одним із шляхів формування орфографічної грамотності учнів початкової школи є добірка тренувальних вправ, з-поміж яких значна роль відводиться диктантам. Під час проведення практичних занять з дисципліни методики навчання мовно-літературної освітньої галузі нами готувалися й апробувалися

слухові, зорові, зорово-слухові види диктантів. З-поміж них ми виокремили такі: словниковий, попереджувальний, пояснювальний, зоровий, письмо із пам'яті та інші. На наш погляд, пояснювальний та попереджувальний диктанти сприятимуть розвиткові орфографічної грамотності. Учні спостерігають за уживанням орфограм у тексті, мають можливість зрозуміти важливість культури писемного мовлення. Вважаємо, що саме тренувальні вправи сприяють формуванню орфографічної грамотності.

Окрім того, значну увагу ми надаємо орфографічному аналізу слова та орфографічним задачам. Вони повинні бути не механічними проговорюваннями правила, а супроводжуватися міркуванням. Учень/учениця аналізує, складає алгоритм пояснення написання слова.

Але вкрай важливе значення має свідоме засвоєння орфограми на уроці. Воно має супроводжуватися дослідженням: у якій частині слова вона знаходиться, яке правило слід застосувати з наведенням аналогічних прикладів. М. Вашуленко розкриває послідовність операцій над розв'язком орфографічної задачі: 1) знайти, розпізнати орфограму; 2) визначити її тип; 3) накреслити спосіб розв'язання задачі; 4) визначити послідовність «кроків» розв'язання задачі; 5) виконати дії згідно з алгоритмом; 6) написати слово правильно. Для формування в молодших школярів орфографічної грамотності необхідно навчити їх: а) ставити орфографічні задачі (знаходити орфограми); б) визначати тип орфограми і пов'язувати її з певним правилом правопису; в) застосовувати правило, правильно користуватись алгоритмом розв'язання орфографічної задачі; г) здійснювати орфографічний самоконтроль [2, с.283].

Серед важливих умов формування в учнів орфографічних навичок називають свідоме й міцне засвоєння ними теоретичних знань з орфографії, виконання достатньої кількості правописних вправ, різних за ступенем складності й рівнем самостійності [2, с.284]. Сучасна методика навчання української мови рекомендує низку традиційних та інноваційних методів навчання: пояснювально-ілюстративний, індукція, дедукція; «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «навчаючи-учусь», «дерево рішень» та інші.

Отже, ми розглянули окремі прийоми формування орфографічної грамотності в учнів початкової школи.

Література:

1.Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : Навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108 с.

2.Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

3.Хома О. М. Формування орфографічних умінь на уроках української мови в початковій школі. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3 (11). С. 270–279.

УДК 37.012:373.3.015.31:17.022.1

ФЕНЦИК О.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет.
КРИЧФАЛУШІЙ Д.Р.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Моральне виховання – це один із найважливіших видів виховання, що полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини [4]. Моральне виховання трактується В. Тугай як «процес засвоєння моральних цінностей та ідеалів, оволодіння моральною культурою, формування стійких моральних якостей, розвитку морального почуття й навичок моральної поведінки» [5, с.460].

У Концепції Нова українська школа зауважено, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей» [3, с.19]. Відповідно, перед освітянами постає непросте завдання – «формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством». Вагомо, що виховний процес, згідно із Концепцією НУШ, є «невід'ємною складовою всього освітнього процесу і повинен орієнтуватися на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність)» [3, с.19], а випускник Нової школи – «цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини та інноватор» [3, с.6].

Як зазначають психологи, розвиток особистості молодшого школяра відбувається у складній системі його взаємин з батьками, вчителем, ровесниками та іншими дітьми. У процесі взаємин ускладнюється моральна поведінка: учень засвоює систему моральних норм, по-різному будуючи свою поведінку в різних напрямах взаємин. Це свідчить про достатню керованість і контрольованість моральної поведінки молодшого школяра. Деякі нові моральні норми молодший школяр розуміє формально, тому вчителю необхідно добиватись, щоб учень не просто знав цю норму, але й користувався нею у відповідних ситуаціях [1, с.367]. Специфіка морального виховання молодших школярів, на думку В. Тугай,

полягає у тому, що: у дитини існує потреба в ігровій діяльності, яка має велике значення для розвитку; дитина не може займатися монотонною діяльністю; присутня недостатня чіткість моральних уявлень у зв'язку з невеликим досвідом; наявні суперечності між знанням, як треба, і практичним застосуванням; нерівномірне застосування ввічливого спілкування з дорослими й однолітками [5, с.462]. Саме тому перед початковою ланкою освіти постає вагоме завдання – активізувати моральне виховання молодих школярів, зокрема, процес формування у дітей цього вікового періоду морально-етичних цінностей.

Логіка нашого дослідження вимагає характеристики дефініції «морально-етичні цінності» складовими якої є поняття «мораль», «етика» та «цінності».

Мораль, згідно із трактуванням авторів навчально-методичного посібника «Етика та естетика», це: практично-оцінний спосіб ставлення людини до дійсності, що регулює поведінку з точки зору принципового протиставлення Добра та Зла; сукупність вимог, норм, принципів до поведінки людини, її ставлення до інших людей і до себе; реальне явище, що виступає основою для людських вчинків; система мотивацій поведінки людини; ціннісно-смислове ядро культури [2, с.9]. Етика є філософською наукою, яка вивчає і досліджує природу, сутність, виникнення, розвиток, структуру, функції моралі та її прояви в різноманітних сферах діяльності. Гносеологічний аспект етики демонструє філософський підхід до тлумачення основних етичних категорій (добро, зло, справедливість, совість, честь, гідність, обов'язок тощо) і відображає їх змістовне наповнення з точки зору історичного розвитку етики і сучасних досягнень етичної теорії. Усі категорії етики є, як вважають науковці, і категоріями моральної свідомості [2, с.8]. Поняття «цінності» тлумачиться Ю. Шайгородським як «значущі для особистості предмети, явища, події тощо. Цінності особистості утворюють певну систему орієнтацій як сукупність значимих явищ, предметів, якостей [7, с.65]. Автор стверджує, що «суб'єкт лише відносно вільний у виборі цінностей для власної ціннісної системи. Цей вибір детермінується насамперед ціннісними нормами, що існують в суспільстві, соціальній групі тощо» [7, с.65].

Як стверджує А. Фурман, морально-етичні цінності (норми, принципи, ідеали, уявлення про добро, справедливість, відповідальність, почуття дружби, любові тощо), що виникають та існують у суспільстві, сприймаються свідомістю людини, кристалізуючись у ціннісні орієнтації, переконання, соціально-психологічні настановлення і зреалізовуються у вчинках, стратегіях поведінки та у процесі її життєвого шляху як особистості [6, с.94].

Отже, на основі вищезазначеного, переконуємося у вагомості проблеми формування морально-етичних цінностей молодших школярів, особливо в умовах сучасних викликів, коли, на жаль, нівелюються справжні цінності, знецінюється виховний потенціал родинного виховання тощо.

Література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

2. Етика та естетика: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 204 с.

3. Концепція Нова українська школа, 2016. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

4. Поліщук О.П. Моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2018. Випуск 65. С. 69-72.

5. Тугай В.М. Моральне виховання молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41. С. 459-464.

6. Фурман А.А. Морально-етичні цінності у суспільному вимірі. Психологія і суспільство, 2010. №1. С.94-99.

7. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. Соціальна психологія. 2009. № 4(36). С.65–73.

УДК 373.3.016:[821.161.2.004]

ФЕНЦИК О.М.,
канд.. пед. наук, доцент
доцент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджмент,
Мукачівський державний університет,
ШУБА Н.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ

Сьогодні перед українським суспільством гостро постало питання інформаційних впливів на формування як індивідуальної, так суспільної думки. Одним із аспектів захисту від дезінформаційного впливу є формування медіаграмотності здобувачів як свідомих громадян держави.

Проблему формування медіаграмотності у початковій школі порушували у своїх дослідженнях такі вітчизняні науковці, як: І. Наумук, О. Савченко, Л. Іванова, А. Кожанова та ін. Проте, незважаючи на численні публікації, освіта перебуває на стадії пошуку та вдосконалення форми формування медіаграмотності, а відтак означена проблема ще потребує детального вивчення.

Насамперед визначимо сутність ключових понять. Так, термін «медіа» у словнику української мови охарактеризовано як засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, кіно тощо) [1, с. 516].

Поняття «медіаграмотність» у Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) розглядається «як складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто

розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» [4, с.8].

Іванова Л. медіаграмотність визначає як «знання та вміння, що дають змогу аналізувати та розуміти вплив засобів масової інформації на суспільство, а також допомагають критично сприймати інформацію, яку оприлюднюють медіа»[3, с.7].

Як свідчить аналіз сутності поняття «медіаграмотність» більшість фахівців акцентують увагу на уміннях аналізувати та синтезувати медійну реальність, здатності використовувати медіа, аналізувати, оцінювати повідомлення в різних формах, здатність до аналізу, сприйняття, створення медіатекстів.

На нашу думку, закладати основу формування медіаграмотності необхідно на етапі початкової освіти, поступово та поетапно слід навчати молодших школярів шукати, користуватися інформацією, формувати громадянську позицію, розвивати критичне мислення.

Так, ідею медіаграмотності молодших школярів закладено в законодавчо-нормативних документах. У Концепції Нової української школи серед ключових компетентностей виокремлено інформаційно-цифрову, яка «передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)» [2]. Мовно-літературна освітня галузь містить значні можливості для формування медіаграмотності. У Державному стандарті початкової загальної освіти визначено освітні результати мовно-літературної галузі, однією з яких є учні «повинні сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду» [5]. У Типових освітніх програмах (за О. Савченко і за Р.Шияном) мовно-літературна галузь реалізується також через змістову лінію «Досліджуємо медіа». У Типовій програмі за О. Савченко визначено такі базові уміння медіаграмотності: оволодіння учнями уміннями знаходити і правильно користуватися різними видами інформації, створювати елементарні медіапродукти. На завершення адаптаційно-ігрового циклу (1-2 класи) в учнів необхідно сформувати уміння сприймати прості медіапродукти, колективно обговорювати їх зміст і форму, визначати кому і для чого призначений медіапродукт, пояснювати зміст інформації в медіапродуктах, висловлювати свої думки з приводу прослуханих чи переглянутих медіапродуктів (коміксів, дитячих журналів, реклами), створювати прості медіапродукти (листівки, sms-повідомлення, фотоколаж тощо) з допомогою інших осіб [6].

З урахуванням зазначеного вище, поняття «формування медіаграмотності на уроках мовно-літературної освітньої галузі» розглядаємо як поступовий та поетапний процес формування сукупності умінь і навичок знаходити потрібну

інформацію в медіазасобах, сприймати, аналізувати і критично оцінювати інформацію в медіатекстах (висловлювати своє ставлення до них), а також створювати власні медіапродукти.

На нашу думку, в організації уроків мовно-літературної освітньої слід враховувати медіакультурний підхід, що передбачає розвиток медіаграмотності у процесі формування комунікативної і читацької компетентності учнів: формування уміння знаходити потрібну інформацію в різних засобах медіа, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати її в медіатекстах, застосовувати медійну інформацію для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, створювати прості медіапродукти.

Отже, медіаграмотність можна назвати сучасною потребою інформаційного суспільства, адже зараз головною цінністю стала інформація, яку варто насамперед критично осмислити. І тільки медіаграмотний учень здатний критично оцінити та розпізнати дезінформацію, яка, на жаль, заполонила сучасні засоби медіа. Тому формування медіаграмотності є одним із найважливіших завдань сучасної освіти.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. та гол. ред. В'ячеслав Бусел. Київ ; Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: https:// www. kmu.gov.ua/ua/npas/ pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti (дата звернення: 20.03.2024).
3. Іванова Л.І. Зростаємо медіаграмотними. Інформаційно-методичний посібник. Рівне: О. Зень, 2022. 92 с.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola compressed. pdf (дата звернення: 20.03.2024)
6. Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. URL : https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli

УДК 373.3.015.31(043.2)

ФІЛЬО В.В.,
студент спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки, ОС магістр,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
канд.пед.наук, професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мета освіти полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних

здібностей, формування цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей тощо [1]. Для досягнення цієї мети з 2018 р. в початкових класах закладів освіти розпочато реформу, яка отримала назву «Нова українська школа» (НУШ).

Особливої гостроти набуває проблема формування освітнього середовища закладу початкової освіти, яке б відповідало концепції НУШ та було б здатне впливати на розвиток особистісних цінностей дитини на основі її життєвого досвіду та сприяти формуванню ключових компетентностей. Створення сприятливого середовища для адаптації дитини до систематичного навчання забезпечуватиме їй подальший розвиток, успішне навчання та виховання [2, с. 1]. На нашу думку, такі умови зможе забезпечити якісне упровадження моделі розвивального освітнього середовища початкової школи.

З огляду на актуальність дослідження цінними є наукові розвідки за такими аспектами:

з'ясування принципів і закономірностей організації освітнього процесу в початковій школі (Н. Бібік, А. Войтович, М. Лах та ін.);

трактування сутності середовища, його різновидів (С. Гончаренко, В. Оконь, О. Сергєєнкова, О. Ярошинська та ін.);

дослідження сутності, структури, особливостей організації освітнього середовища (Н. Гонтаровська, Л. Ковальчук, Г. Чиркова та ін.), навчального середовища (В. Биков, О. Соколюк, Ю. Жук та ін.), розвивального середовища (О. Власенко, О. Писарчук, С. Смолюк та ін.);

освітнє середовище початкової школи (Т. Водолазська, І. Романова, А. Цимбалару та ін.) [3].

На основі аналізу соціально-виховного середовища закладу освіти, здійсненого О. Будник, у процесі моделювання розвивального освітнього середовища початкової школи виокремлюють такі його компоненти [4, с. 317–318]:

• *соціально-психологічний* (врахування індивідуальних психологічних особливостей розвитку учня в освітньому процесі, орієнтування на духовно-моральні цінності у поведінці та діяльності, формування адекватного сприймання мережевого середовища тощо);

• *інформаційний* (наявність сучасного нормативного, навчального та організаційно-технологічного супроводу процесу формування освітнього розвивального середовища початкової школи);

• *соціокультурний* (педагогічна компетентність учасників освітнього процесу початкової школи, що охоплює зміст, форми, методи, інноваційні технології щодо реалізації визначених завдань в шкільній практиці на засадах соціокультури);

• *матеріально-технічний* (наявність сучасних мультимедійних засобів, аудіо-, відеопродукції освітньо-розвивального спрямування, врахування елементів предметно-розвивального дизайну в інтер'єрі школи І-го ступеня).

У нашому дослідження *розвивальне освітнє середовище* початкової школи будемо розглядати як інтегроване поняття, що синтезує низку психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, внаслідок взаємодії яких забезпечується ефективна соціалізація та розвиток особистісних цінностей учня в освітньому процесі початкової школи.

Література:

1. Закон України «Про освіту». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

2. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/1-klas-nysh/nmo-923- dodatok.pdf

3. Дзядик О., Ковальчук Л. Навчально-розвивальне середовище закладу початкової освіти як інтегрована система. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2019.Випуск 34. С. 72–82.

4. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2014. 484 с.

УДК 373.2, 316.356.2, 159.922, 316.624**.**

ЧЕКАН О.І.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ІЛЬНИЦЬКА А.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

РАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ: РОЛЬ РОДИНИ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

Сучасне суспільство з його розмаїтістю і темпом розвитку ставить вимоги до кожного його члена, який прагне бути успішним й щасливим, починаючи з раннього віку. Передусім ідеться про впевненість, породжену довірою, позитивним ставленням до себе і світу, вміння швидко адаптуватися до незнайомої ситуації, знаходити порозуміння з оточенням. Ці якості закладаються на етапі первинної соціалізації дитини, значною мірою їх зумовлює характер середовища, що створюється в родині та закладі дошкільної освіти як перших соціальних інститутах.

У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти одним із основних завдань визначено збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного-морального здоров’я дитини. Зважаючи на це, основною метою освітнього процесу є підготовка зростаючої особистості як свідомого, активного суб’єкта, здатного вирішувати нагальні проблеми, творчо змінювати, удосконалювати навколишній світ та самого себе. З огляду на це гуманістичне інтерпретування цілей полягає в тому, щоб зробити повноцінним і гідним існування дітей молодшого дошкільного віку.

Момент переходу від вузького сімейного кола до гурту однолітків і дорослих у закладі дошкільної освіти становить значну психологічну проблему для багатьох дітей молодшого дошкільного віку, що відбивається в численних невротичних реакціях, негативних формах поведінки, замкнутості, зниженні рівня мовленнєвої та загальної психічної активності. Означені прояви можуть пояснюватися специфікою якраз молодшого дошкільного віку, для якого характерний слабкий інтерес до соціального довкілля, невміння комунікувати, грати разом і ділитися іграшками, дається взнаки сором'язливість, безініціативність, а також нерозвиненість активного мовлення, особлива вразливість фізичного і психічного здоров'я.

Проблема ставлення дитини молодшого віку до ЗДО перебуває на перетині інтересів психології, дошкільної та соціальної педагогіки. У психологічних джерелах її розглядають як один із аспектів становлення і розвитку особистості в період дитинства (О. Кононко, В. Кудрявцев, О. Леонтьєв, А. Петровський, Т. Піроженко, Д. Фельдштейн). Формування образу-«Я» (Б. Ананьєв, М. Єлагіна, В. Зеньковський, Є. Ісаєв, В. Мухіна, С. Новосьолова, В. Слободчиков, Р. Створкіна), взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї як перших соціальних інститутів (Н. Авдєєва, Г. Люблінська, С. Мещерякова, Т. Науменко). Специфіка формування в дитини раннього й дошкільного віку позитивного ставлення до світу і себе, характер її особистої спрямованості і ступенів розвитку були предметом спеціальних досліджень (Н. Аксаріна, Т. Бауер, Л. Божович, А. Валлон, Л. Венгер, З. Гуріна, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузьменко, С. Ладивір, Я. Неверович, О. Проскура).

Проблему ставлення детально розглянуто під кутом зору особливостей соціального розвитку дитини на різних етапах онтогенезу, зокрема питання впливу соціального середовища на його перебіг висвітлено в працях Т. Алексєєнко, О. Алєко, І. Беха, Б. Братуся, Л. Варяниці, Л. Врочинської, Т. Кравченко, Л. Куликової, С. Курінної, М. Лукашевича, О. Малахової, І. Рогальської-Яблонської та ін.

У психологічних джерелах проблема становлення особистості в період дитинства розглядається в різних аспектах, зокрема: розвиток особистості в онтогенезі та особливості структурування її компонентів (І. Бех, В. Кудрявцев, О. Леонтьєв, А. Петровський, Т. Піроженко, Д. Фельдштейн); становлення самосвідомості, елементарного образу – «Я» як умови формування суб'єктності та прояву активності особистості на різних етапах онтогенезу (Б. Ананьєв, М. Єлагіна, В. Зеньковський, Є. Ісаєв, В. Мухіна, С. Новосьолова, В. Слободчиков, Р. Створкіна); специфіка формування в дитини раннього й дошкільного віку позитивного ставлення до світу і себе, характеру його виявів, спрямованості та ступенів розвитку (Н. Аксаріна, Т. Бауер, Л. Божович, А. Валлон, Л. Венгер, З. Гуріна, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузьменко, С. Ладивір, Я. Неверович, О. Проскура); роль сім'ї та закладу дошкільної освіти у становленні особистості в ранньому онтогенезі (Н. Авдєєва, Г. Люблінська, С. Мещеряков, Т. Науменко); морально-ціннісна площина

особистості як складова активної позиції (Л. Лохвицька, Г. Морєва, Л. Почеревіна, С. Якобсон).

Аналіз сучасних досліджень у сфері дошкільного дитинства (Л. Артемова, А. Богуш, З. Борисова, Н. Гавриш, Л. Зданевич, Л. Зайцева, І. Луценко, І. Кіндрат, О. Кононко, К. Крутій, С. Ладивір, В. Оржеховська, Т. Пироженко, Т. Поніманська та ін.) свідчить про інтенсивні пошуки вчених і практиків щодо оновлення змісту освіти й виховання дітей, реалізації особистісно зорієнтованих виховних технологій, психолого-педагогічних умов оптимального розвитку дітей у взаємодії сім'ї і ЗДО.

Наукові розвідки, присвячені ранньому й молодшому дошкільному віку, активно проводили за такими напрямами: анатомо-фізіологічним (М. Безруких, О. Кочерга, В. Солькін, Д. Фарбер); психологічним (Л. Виготський, З. Гуріна, І. Дубровіна, Д. Ельконін, О. Запорожець, М. Лісіна); соціально-педагогічним (Н. Гавриш, Л. Кальченко, К. Крутій, І. Макаренко, Т. Науменко, І. Печенко та ін.). У наукових дослідженнях останніх років проблему становлення особистості на етапі раннього онтогенезу розглянуто в різних аспектах у дисертаціях З.Гуріної, М.Єлагіної, О.Зимоніної, О.Кононко, Р.Моісеєнко, В. Паніної, О. Саприкіної, Н. Семенової, О. Смирнової та ін. Дослідники наголошують на особливому значенні перших років життя для соціального, розумового та особистісного розвитку дитини, коли закладаються перші уявлення про самого себе, довкілля, відбувається первинне становлення самосвідомості, виникають стійкі форми міжособистісної взаємодії з оточенням, засвоюються моральні й соціальні норми.

Родина, заклад дошкільної освіти, дитяче співтовариство на етапі дошкільного дитинства як первинні інститути соціалізації набули в сучасному суспільстві специфічних ознак, але залишаються першорядними за впливом на процес становлення особистості, формування первинного соціального досвіду. Втім учені відзначають, що сам перехід від родини до нових соціальних умов нерідко стає для батьків, педагогів і дітей надзвичайно проблемним.

Учені стверджують, що формування особистості дитини від народження відбувається одночасно і взаємопов'язано, у результаті чого розвиток – це не послідовність окремих, неузгоджених між собою змін, а цілісний, системний характер, відтак, визначає і ставлення дитини до себе і світу. Водночас питання формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти не було предметом спеціального дослідження.

Отже, аналіз наукових джерел і вивчення практичного досвіду, з одного боку, засвідчили наявність наукового підґрунтя дослідження проблеми формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти, з іншого – виявили низку суперечностей між:

– утвердженням нової парадигми дошкільної освіти, що передбачає єдність двох інститутів – сім'ї та закладу дошкільної освіти в соціалізації зростаючої особистості, та об'єктивно низьким рівнем їхньої конструктивної взаємодії;

– необхідністю спільної цілеспрямованої роботи батьків і педагогічного колективу ЗДО з формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до ЗДО та відсутністю відповідної ефективної практики в системі дошкільної освіти;

– потребою осучаснення змісту, форм і методів психолого-педагогічного супроводу адаптаційного періоду в групах молодшого дошкільного віку та неналежним вирішенням відповідних завдань в сучасному освітньому середовищі.

Література.

1. Лукашевич, М. П. (1998). Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН.
2. Пустовіт, Г. П. (2007). Діяльнісний підхід у навчанні особистості у позашкільному закладі: психологічний аспект. Рідна школа. No 11–12 (935–936). 3–7.
3. Шкляр, Н. А. (2016). Адаптація дитини молодшого дошкільного віку до ДНЗ: взаємодія вихователів з батьками. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Інституту проблем виховання НАПН України (Кн.2), 20. 324–336.

УДК 373.2, 373.21, 37.014.543.

ЧЕКАН О.І.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
ЛАРІВОН В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ 'НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Реформування системи загальної середньої освіти України, зокрема її початкової школи, впровадження Концепції «Нова Українська школа» активізувало модернізацію первинної ланки - дошкільної освіти, зокрема розроблення Концепції розвитку дітей раннього і дошкільного віку (2020 р.), нового варіанта Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.), у змісті яких зазначено необхідність побудови освітнього процесу в ЗДО з урахуванням пріоритету досвіду дитини у всіх специфічних видах діяльності дітей та його методичне забезпечення на основі діяльнісного, інтегрованого та компетентнісного підходів.

Зміна традиційної освітньої парадигми на суб’єкт-суб’єктну зумовлює набуття дітьми дошкільного віку власного пізнавального, комунікативного та соціального досвіду як пріоритетного напряму розвитку їхньої особистості. Забезпечення можливості дітям самореалізуватися, створення умов для формування активної, відповідальної, творчо-мисленнєвої особистості, здатної до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації в різних видах діяльності, розвиток

критичного мислення у випускників ЗДО.

Одним із напрямів розвитку самодостатньої особистості дитини дошкільного віку є залучення її до активної оцінно-контрольної діяльності та «самооцінювання» (за В. Сухомлинським).

Проблема оцінно-контрольної діяльності учнів початкових класів та дітей дошкільного віку розкрита в роботах психологів (Р. Абрамович-Лехтман, Б. Ананьєв, М. Боришевський, І. Бронніков, А. Васильєв, Л. Виготський, Є. Субботський, Р. Шакуров та ін.) і педагогів (Ш. Амонашвілі, Н. Анкудінова, А. Богуш, В. Горбачьова, О. Ковшар, О. Косенчук, О. Монке, В. Мухіна, Т. Ільїна, Н. Тализіна, Г. Урунтаєва та ін.) Структурні компоненти оцінно- контрольної діяльності висвітлено в низці досліджень учених: психологічна характеристика феномену «оцінка» (Б. Ананьєв); вплив педагогічної оцінки на формування самооцінки й оцінних суджень у дітей (В. Горбачьова); розвиток самооцінки у дітей дошкільного віку (Б. Ананьєв, А. Богуш, І. Бронніков, Л. Божович, В. Горбачьова, Д. Ельконін, Е. Еріксона, І. Кон, М. Лісіна, В. Мухіна, К. Роджерс); формування оцінно-контрольної діяльності у дітей старшого дошкільного віку в умовах білінгвізму (А. Богуш); характеристика видів і функцій оцінки та оцінювання (Ш. Амонашвілі, А. Богуш, Ю. Зотов, Т. Ільїна, О. Ковшар, Г. Люблінська, О. Савченко, Г. Урунтаєва, А. Хуторской, Р. Шакуров та ін.); контроль і контрольні дії в діяльності дітей (А. Богуш, А. Висильєв, Н. Тализіна, О. Рудницька); модель самоконтролю (А. Васильєв); самоконтроль у діяльності дітей дошкільного віку (А. Богуш, М. Боришевський); структура оцінно-контрольного акту (Є. Рапацевич); оцінка якості дошкільної освіти (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Косенчук, К. Крутій та ін.); розвиток особистості дитини передшкільного віку (А. Богуш, О. Ковшар, Т. Степанова та ін.). Натомість проблема формування оцінно-контрольних дій у дітей передшкільного віку в різних видах діяльності не була предметом окремого дослідження. До того ж практика дошкільної освіти засвідчує наявність низки суперечностей, які потребують негайного розв’язання між: державними вимогами щодо оцінювання якості дошкільної освіти і неготовністю закладу дошкільної освіти до її реалізації; необхідністю формування у дітей дошкільного віку оцінно-критичного ставлення до процесу і результату як своєї діяльності, так і діяльності інших дітей і недостатньою увагою вихователів до розвитку самоцінної особистості дитини в цьому напрямі; наявністю у випускників ЗДО сформованих дій оцінки і контролю в різних видах діяльності і відсутністю діагностувального інструментарію їх виявлення.

Література:

1. Алла Богуш. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. К. : Видавничий дім «Слово», 2004. 376 с.

2. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.

УДК 316.346.2-055.2, 37.01, 305, 316.4.

ЧЕКАН О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
ЛЕНДЄЛ В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Становлення та розвиток українського суспільства, утвердження цивілізаційних норм життя, інтеграція в європейське співтовариство неможливі без гармонізації суспільних відносин на засадах гендерної соціалізації**.** Питання гендерної рівності проходить крізь всі проблеми сьогодення. Гендерні відносини є відображенням ґендерної свідомості суспільства, важливий чинник формування якої – освіта. Саме через систему освіти можливо і необхідно закладати основи ґендерних перетворень суспільства. Закономірно відбуваються кардинальні зміни у змісті теоретико-методологічних підходів у освіті: по-новому визначається мета навчання і виховання хлопчиків і дівчаток. Особлива увага надається проблемі втілення гендерних концептів у прогресивні соціальні перетворення, яка передбачає погляд на життя представників обох статей як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплено в державних документах. Актуальні напрями модернізації національної системи освіти і науки щодо гендерного аспекту відображено в нормативно-правових документах (ст. 24 Конституції України, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» (розділ V, ст. 21), Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», наказ МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (№ 839 від 10.09.2009) та ін.

Соціальна стратегія держави, спрямована на створення умов для розвитку України на основі використання і удосконалення людського потенціалу, передбачає включення гендерного компонента у всі сфери суспільного життя: в політику, економіку, культуру, освіту. За визначенням Організації Об’єднаних Націй, саме гендерні відносини (соціальні відносини між статями) є однією з головних проблем XXI століття. Серед найбільш розроблених питань з означеної проблеми: введення гендерної складової в освіту (Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінеджі, І. Кон, О. Ярська-Смирнова та ін.); методологічні проблеми гендерної педагогіки (О. Аніщенко , О. Вороніна, М. Гарієн, В. Гайденко, Г. Гарфінкель, В. Кравець, Л. Кобелянська, Л. Штильова та ін.); сучасні гендерні дослідження у педагогіці (Л. Булатова, С. Вихор, Я. Кічук, О. Луценко, А. Митрофанова, Н. Павлущенко, О. Петренко, А. Палій та ін.).

Аналіз наукових джерел з проблеми гендерного виховання визначив найбільш розроблені її напрями, а саме: теорії гендерної соціалізації особистості (Д. Гілліган, Д. Гері, Д. Джеклін, Ф. Джес, Є. Маккобі, Дж. Мані, Л. Попова та

ін.); концепції андрогонії (С. Бем, Г. Аммон, З. Фрейд, Д. Юнг, Д. Хорн та ін.); психолого-педагогічні ідеї статевого виховання в сім'ї (Т. Агарова, Т. Афанасьєва, Р. Борман, І. Гребінників, Ю. Орлова, Л. Коломийченко, Л. Коротеєва, Б. Псанко, П. Сторжицький та ін.); педагогічні ідеї моральних аспектів гендерного виховання (О. Богданов, О. Бондаровська, Л. Градусова, А. Мудрик та ін.); педагогічні ідеї гендерного виховання хлопчиків (О. Барановська, В. Бездітних, О. Вахрушев, В. Караковський, Л. Коряшина, Л. Левшин та ін.) і дівчаток (В. Нишева, Л. Тимощенко та ін.); педагогічні ідеї підготовки педагога до роботи з хлопчиками і дівчатками (В. Каган, В. Караковський, Д. Колесов, І. Кон, А. Мудрик, В. Чернов та ін.).

Увага науковців спрямовувалася на вивчення інтелектуально-психологічних відмінностей дітей різної статі (В. Васютинський, Ю. Приходько, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін.), соціалізацію дошкільників різної статі (Т. Говорун, І. Рогальська-Яблонська та ін.), статеву диференціацію і міжособистісні взаємини у ранньому онтогенезі (В. Абраменкова, А. Арушанова, Я. Коломінський, О. Кононко, М. Лісіна, Т. Рєпіна, Є. Суботський та ін.).

Дошкільний навчальний заклад як соціальний інститут продовжує відтворювати стандарти традиційної культури у питаннях жіночності і мужності, сприяти формуванню стереотипів самосприйняття і самооцінки особистості дошкільника за статевою ознакою, що, у свою чергу, нівелює прояви індивідуальності вихованців у виборі подальшого життєвого самовизначення. Це пов'язано з браком посібників, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій як для гендерного виховання дітей дошкільного віку, так і для удосконалення професійної діяльності педагогів і батьків з питань гендерного виховання дітей дошкільного віку.

Отже, наявні суперечності між: об'єктивною потребою суспільства у вихованні дітей старшого дошкільного віку на основі гендерного підходу і практикою навчання та виховання дітей у дошкільних навчальних закладах без урахування їхніх гендерних відмінностей; необхідністю гендерного виховання особистості з дошкільного дитинства і відсутністю науково обґрунтованих організаційо-педагогічних умов забезпечення цього процесу; потребами практики у науково-методичному забезпеченні процесу гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку і відсутністю таких методичних розробок.

Література:

1. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації: (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): навч.-метод. посіб. К. : ІЗМН, 1996. 232 с.

2. Кулачківська Л. І. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). К. : Нора-прінт, 1996. 108 с.

3. Фребель Ф. Будем жить для своих детей. М. : Изд. дом «Карапуз», 2001. 288 с.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2, 37.015.3, 37.014.54, 159.922.7.

ЧЕКАН О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
ПАНЮЩИК Н.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет

СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Необхідність модернізації змісту дошкільної освіти викликана тенденціями розвитку суспільства та реформуванням галузі відповідно до Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про охорону дитинства» (2001), Базового компонента дошкільної освіти (2012), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 (2013).

У Державному стандарті дошкільної освіти визначено дев’ять основних базових якостей особистості, які мають бути закладені в дошкільному дитинстві, одна з яких — ініціативність. Тому, виходячи із стратегічних завдань дошкільної освіти, питання виховання ініціативності дітей є одним із найважливіших у освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

В умовах модернізації суспільства, стрімкого науково-технічного прогресу, високої конкуренції до громадян України висуваються нові соціально-трудові вимоги, зумовлені цими процесами. На сучасному етапі розвитку суспільства особистостям у цілому притаманна активна позиція, новаторство у діяльності, здатність швидко адаптуватися до соціальних змін і розв’язувати складні життєві ситуації. Це мають бути особистості, які здатні діяти ініціативно, успішно стверджувати себе в суспільстві.

Особливості виховання особистості з дошкільного віку досліджували О. Кононко, С. Кулачківська, В. Кузьменко, С. Ладивір та ін. Сучасні науковці в галузі дошкільної педагогіки стверджують, що виховання базових якостей особистості починається з дошкільного віку (Г. Бєлєнька, Н. Гавриш, О. Кошелівська, К. Крутій, Т. Поніманська, А. Сіренко та ін).

Дослідження проблеми виховання ініціативності в старшому дошкільному віці зумовлене запитами соціуму, а вибір вікового періоду пояснюється психологічними новоутвореннями раннього етапу розвитку особистості, сприйнятливістю нервової системи дитини цього віку до виховання ініціативності. Відповідно до теоретичного аналізу, базова якість «ініціативність» визначена однією з основних у вихованні особистості, що успішно стверджує себе в суспільстві.

Філософське підґрунтя поняття «ініціативність» прослідковується в працях М. Бердяєва, М. Бубера, А. Камю, Г. Марселя, М. Мерло-Понті, К.Ясперса. Аналіз підходів до розуміння сутності та процесу виховання

ініціативності запропоновано в соціально-філософських дослідженнях діалектики творчості та самореалізації особистості (В. Андрущенко, Л. Губернський, Н. Кухарєв, А. Лопухівська, В. Огнев'юк та ін.)

Сутність поняття «ініціативність» розглядається науковцями з різних аспектів. Більшість науковців визначають ініціативність як якість особистості (Н. Плотніек, О. Погоніна, О. Трошкін, В.Шапран), виховання ініціативності в діяльності (В.Манько, Л.Новікова, С.Петухова, Г.Сорока), ініціативність у складі вольових властивостей (І. Бех, Т. Пироженко, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Поліщук, О. Удіна), ініціативність як складову творчості (І. Біла, Л. Божович, Л.Виготський (1997), Д.Ельконін, А.Запорожець, О.Кононко, В. Котило, В.Кузьменко, О.Леонтьєв (1972), А.Богуш, С.Сисоєва та ін.). Втім, низка дослідників є прихильниками іншого підходу до визначення цього терміна та вважають ініціативність формою активності особистості (К. Абульханова-Славська, О.Погоніна, Н. Тертична та ін.) або її рисою (О. Поддьяков, О.Старинська та інші).

Механізм утворення ініціативності нами було розглянуто у відповідності з дослідженням І.Беха. Зокрема, до структури ініціативності ми зараховуємо такі компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний. Утворення ініціативності ми розуміємо у взаємодії таких процесів: засвоєння та усвідомлення змісту поняття ініціативності як якості особистості, основні її прояви, виникнення внутрішніх прагнень; активні та самостійні дії (внесення новизни, вольові зусилля, спрямовані на досягнення результату).

Проте питання виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку вивчено недостатньо. Зазначимо, що у теоретичних джерелах відсутнє єдине визначення термінів «ініціативність» та «ініціативність дітей дошкільного віку», що призводить до ускладнення розроблення методичного інструментарію та визначення сутності прийомів, методів, форм виховання цієї якості в умовах ЗДО.

Для дітей старшого дошкільного віку найефективнішим засобом виховання базових якостей, серед яких і ініціативність, залишається гра. Виховний потенціал ігрової діяльності у контексті розвитку базових якостей особистості розкрито в працях Л.Артемової, Н. Дятленко, О. Кошелівської, Л. Кравчук, О. Стаєнної та ін. Низка науковців досліджувала особливості розвитку ігрової діяльності (К.Карасьова, І.Карабаєва, Л.Лохвицька Т.Пироженко, Д. Усик, А. Хаданович та ін.). На думку дослідників найбільш ефективно виховується ініціативність у сюжетно-рольовій грі, яка є провідною діяльністю дітей дошкільного віку (А. Бурова, Л. Виготський, Д. Ельконін, Р. Жуковська, О. Запорожець, К. Карасьова, С. Кондратюк, В. Котирло, О. Леонтьєв, Т. Піманська, О. Усова та ін.).

Дані психолого-педагогічних досліджень переконують, що сюжетно-рольова гра здійснює особливий вплив на розвиток ініціативності та сприяє самореалізації особистості. Це пояснюється тим, що діти ініціюють, тобто самостійно визначають, мету, зміст і правила гри (Р. Жуковська, К. Карасьова,

В. Котирло, О.Леонтьєв, Т. Піроженко, А. Люблинська, Д. Менджерицька та ін.). Науковці підкреслюють потенційні можливості сюжетно-рольової гри для розвитку ініціативності (Л. Артемова, А. Бурова, Р.Жуковська та ін.).

Аналіз сучасного освітнього процесу в закладах дошкільної освіти засвідчує недостатнє використання можливостей сюжетно-рольової гри у вихованні ініціативності. Виховне значення сюжетно-рольової знижується за рахунок використання неефективних методів і прийомів виховання, авторитарної позиції дорослих.

Література:

1. Агіляр Туклер, В. В. (2016) Виховання базових якостей у дітей старшого дошкільного віку як прерогатива особистісного розвитку в умовах сучасного суспільства. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матер. XI Міжнар. науково-практичної інтернет-конференції, Переяслав-Хмельницький, 20-21 лютого 2016. (109-112). Переяслав- Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

2. Дятленко, Н., Гончаренко, А., Шевчук, А., Смольникова, Г., Меленець, Л., Крикун, Н., Таран, О. (2010). Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ: методичний посібник. Київ: Шкільний світ.

3. Іващенко, Л. (2013). Формування індивідуальних якостей особистості дитини старшого дошкільного віку у суспільній діяльності з однолітками. Н. Побірченко, О. Коберник, І. Бех (Ред.), Психолого-педагогічні проблеми сільської школи (Вип. 47, с. 130–139). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини.

УДК: 80-056.72:376.8/.9:004.738.5

ЧЕКАН О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету;
вчитель-логопед логопедичного пункту
управління освіти, молоді та спорту виконавчого
комітету Мукачівської міської ради

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИСТИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Враховуючи особливість дітей з аутистичними порушеннями, яка полягає в ускладненому спілкуванні з навколишнім світом, стає важливим зосередити увагу на формуванні та розвитку у них зв'язного мовлення. Цей напрям є одним з ключових у психолого-педагогічній корекції. Зокрема, мовленнєві недоліки у дітей з аутистичними порушеннями виявляються у всіх компонентах мови. Діти з аутизмом мають обмежений словниковий запас. У дітей означеної категорії частими є грубі помилки у вживанні граматичних конструкцій, таких як невірне узгодження числа та роду іменників, дієслів, прикметників, помилки у вживанні відмінкових форм, також у прийменникових конструкціях і т.д.. Також діти з аутистичними порушеннями мають проблеми з використанням методів словотворення, що ускладнює використання різних форм слів; помилки при передачі звуконаповненості слів, включно з перестановкою та заміною звуків,

складів, скороченням слів. Не частим є використання складних конструкцій, помічаються труднощі з розумінням займенників різних значень, зокрема особистих, присвійних та визначальних. Виникають складнощі з визначенням статі людей на картинному матеріалі, включаючи плутанину між такими поняттями як хлопчик/дівчинка, чоловік/жінка, дідусь/бабуся.

Формування мовленнєвої активності у дітей з розладами аутичного спектру є предметом значного інтересу як серед українських, так і зарубіжних дослідників. Українське наукове співтовариство представлене такими видатними вченими, як Н. Базима, С. Конопляста, Ю. Косинкіна, Ю. Люта, М. Свідерська, Т. Тарасова, О. Ткач, Ю. Товкес, М. Шеремет, Д. Шульженко та інші, хто активно вивчає ці питання. Водночас, серед зарубіжних науковців значний внесок у вивчення мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом вносять К. Виноградова, Ю. Грегорі, О. Єрофєєва, У. Мамохіна, Дж. Мюнсон, М. Талботт, А. Хаустова та інші. Їхні дослідження допомагають глибше зрозуміти особливості та виклики, з якими стикаються діти з аутистичними порушеннями в аспекті мовленнєвого розвитку.

Сучасні українські дослідники (Н. Базима, В. Бочелюк, М. Панов, і О. Ткач), підкреслюють, що повноцінна інтеграція дітей з аутистичними порушеннями в суспільство можлива завдяки ідеології та технологіям інклюзивної освіти. Однак, незважаючи на офіційне декларування необхідності інклюзії, сучасна українська освітня система ще не зовсім готова надавати ці послуги дітям з аутизмом на належному рівні. Основа спілкування дитини з аутизмом тісно пов'язана з її адаптацією до суспільних умов, зокрема, до мікроколективу освітніх закладів, включно з дошкільними установами.

З іншого боку, К. Виноградова [2], аналізуючи особливості мови та комунікацій при розладах аутичного спектру, виявила взаємозв'язки між розвитком мовлення та комунікативними здібностями дитини. Зокрема, її емпіричне дослідження показало, що прояви аутизму у дітей часто характеризуються стійким дефіцитом залучення до засобів масової інформації та цифрових технологій, що проявляється у стереотипних моделях поведінки, втраті інтересу, відокремленні від зовнішнього світу і, менш часто, у різних інтелектуальних порушеннях.

Н. Базима та М. Шеремет, описуючи особливості корекційно- розвивальної роботи з розвитку комунікативної функції мовлення у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку резюмують, що корекційно-розвивальна робота з розвитку мовлення враховує мовленнєву активність дитини, мотиваційний план мовленнєвої діяльності і характер мовленнєвого матеріалу та забезпечує три складові діяльності: мотиваційну (чому, з якою метою дитина повинна говорити), цільову (для чого дитинаповинна говорити) і виконавчу (що і коли дитина повинна говорити). Кожен етап має свої завдання, що розв'язуються водночас із формуванням основних видів діяльності [1; 3].

Література:

1. Базима Н. В. Формування мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2014. 20 с.

2. Виноградова К. Н. Мова та коммунікація при аутизмі. *Аутизм та порушення розвитку*. 2015. No 2(47). С. 17–28.

3. Шеремет М. К., Базима Н. В. Корекційно-розвивальна робота з розвитку комунікативної функції мовлення у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 5(2). С. 369–378.

УДК 376.42:159.922.7:616.89-008.434.5

ЧЕКАН О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
ШЕФФЕР Е.,
здобувач денної форми навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Спеціальна освіта
Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ З РІЗНИМИ ФОРМАМИ ВАД МОВЛЕННЯ

Вади мовлення є однією з найпоширеніших проблем розвитку у дітей. за даними статистики, близько 50% дітей дошкільного віку мають ті чи інші мовленнєві вади. Вади мовлення можуть призвести до труднощів у навчанні, спілкуванні, а також до психоемоційних проблем. Це ускладнює розробку ефективних методів корекційно-педагогічної роботи з даною категорією дітей. Таким чином, дослідження особливостей розвитку мовленнєвих функцій у дітей з різними формами вад мовлення є актуальним та багатогранним завданням, яке має важливе теоретичне значення.

У дітей з різними формами вад мовлення спостерігаються різні особливості розвитку мовлення.

У дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення спостерігаються недостатня сформованість фонематичного слуху, наявне недорозвинення фонематичних процесів: фонематичного сприймання (слухової диференціації звуків), фонематичного аналізу, фонематичного синтезу, фонематичних уявлень.

У дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ОНМ) - порушення всіх компонентів мовлення: фонетики, фонології, лексики, граматики та синтаксису.

У дітей з дислалією спостерігаються такі особливості розвитку мовленнєвих функцій: порушення звуковимови, недорозвинення фонематичного слуху, обмежений словниковий запас, недорозвинення граматичної будови мовлення, нерозвиненість зв'язного мовлення.

Основні особливості розвитку мовлення у дітей з дизартрією: порушення звуковимови, порушення темпу мовлення, порушення інтонації мовлення, порушення дихання мовлення, порушення міміки та артикуляції.

У дітей з алалією спостерігаються такі особливості розвитку мовленнєвих функцій: недорозвинення або відсутність мови, недорозвинення фонематичного слуху, обмежений словниковий запас.

Основні особливості розвитку мовлення у дітей з афазією: втрата мовленнєвих навичок, які були до захворювання, порушення розуміння мовлення, порушення експресивного мовлення (говоріння), порушення читання і письма.

Розвиток мовлення у дітей з вадами мовлення має ряд особливостей: Уповільнений темп розвитку – діти з вадами мовлення, як правило, оволодівають мовленнєвими навичками пізніше, ніж їхні однолітки. Несформованість мовних компонентів – у дітей з вадами мовлення можуть спостерігатися порушення фонетики, фонології, лексики, граматики та синтаксису. Обмежений словниковий запас – діти з вадами мовлення, як правило, мають менший словниковий запас, ніж їхні однолітки. Неправильна вимова звуків – у дітей з вадами мовлення можуть спостерігатися різні типи порушень вимови звуків: фонетичні помилки, заміна звуків, випадіння звуків, додавання звуків. Аграматична мова – діти з вадами мовлення можуть допускати помилки в граматичному оформленні мовлення. Бідність мовлення – діти з вадами мовлення можуть мати бідне мовлення, яке не відповідає їх віковим можливостям. Відсутність зв'язного мовлення – діти з вадами мовлення можуть відчувати труднощі при складанні зв'язних висловлювань.

Розвиток мовлення у дітей з вадами мовлення може бути уповільнене. Це може призвести до того, що вони не оволодіють віковими мовленнєвими навичками вчасно.На розвиток мовлення у дітей з вадами мовлення можуть впливати різні фактори: біологічні, соціальні, психологічні та педагогічні.

1. Біологічні фактори: спадковість, внутрішньоутробні ураження, пологові травми, хронічні захворювання.
2. Соціальні фактори: несприятливі умови виховання, дефіцит мовного спілкування, двомовність.
3. Психологічні фактори: емоційні травми, стреси, тривожність, страхи.
4. Педагогічні фактори: неправильне навчання мовлення, неякісна корекційно-педагогічна робота.

Отже, вивчення особливостей розвитку мовленнєвих функцій у дітей з різними формами вад мовлення є актуальним та багатогранним завданням, яке має важливе теоретичне значення. Результати наукових досліджень з даної теми дозволяють розробляти ефективні методи корекційно-педагогічної роботи з дітьми з вадами мовлення, а також допомагають попередити виникнення мовленнєвих порушень.

Література:

1. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. 54 с.

2. Рібцун Ю. В. Програма корекції ФФНМ. *Дошкільне виховання*. 2012 №2 С.34.

3. Афанасьєва, Т.В. Особливості розвитку мовлення у дітей з дизартрією. *Дефектологія*. 2007. № 4. С. 56-62.

4. Волкова, Л.С. Особливості розвитку мовлення у дітей з алалією. *Логопедія*. 2006. № 3. С. 20-25.

5. Мастюкова, Е.М. Особливості розвитку мовлення у дітей з ОНР. *Логопедія*. 2004. № 5. С. 15-20.

6. Никашина, Н.А. Особливості розвитку мовлення у дітей з афазією. *Дефектологія*. 2003. № 2. С. 28-33.

УДК 376.8/.9:004:316.774:316.774.5:159.923.2:37.01

ЧЕКАН О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
ШТРАУС А.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ З КУЛЬТУРОЮ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРОДУКЦІЇ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується проникненням засобів масової інформації в усі сфери людської діяльності. У зв'язку з їхньою особливою роллю в процесі соціалізації підростаючого покоління потребує уваги питання про неоднозначність їхнього впливу на фізичний, психічний та соціальний розвиток особистості. Сучасні діти є активними, проте найбільш незахищеними і непідготовленими суб'єктами використання медіапродукції. Зважаючи на це, нагальною необхідністю є виховання особистості, здатної адекватно сприймати, критично аналізувати, об'єктивно оцінювати різноманітну медіапродукцію на основі сформованої системи ціннісних орієнтацій. Окреслене питання можна вирішити, зокрема, за допомогою цілеспрямованого виховання у дітей основ культури використання медіапродукції, починаючи зі старшого дошкільного віку.

Запит суспільства на особистість, що володіє культурою використання медіапродукції, відображено в нормативно-правових документах, зокрема Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законі України «Про дошкільну освіту» (2001), державній цільовій програмі «Про національну програму інформатизації» (2013), Концепції впровадження медіаосвіти на період до 2020 року, Базовому компоненті дошкільної освіти (2012).

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що проблема формування медіакультури є досить актуальною та перебуває в центрі уваги науковців, а саме: теоретико-методологічні засади медіакультури розкрито в працях зарубіжних (Д. Белл, Ж. Бодрійяр, Б. Кастельс, П. Сорокін, Е. Тоффлер та інші) і

вітчизняних філософів (В. Бех, В. Буряк, Н. Гендіна, П. Проценко, В. Шейко та інші); різні аспекти розвитку масмедіа та моделі медіаосвіти є предметом вивчення таких науковців, як Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Д. Консідайн, Л. Мастерман, С. Пензін, О. Федоров; психолого-педагогічним засадам медіаосвіти присвячені праці О. Волошенюк, Л. Зазнобіної, В. Іванова, О. Спічкіна, М. Хілько та інших; питання ролі засобів масової інформації у вихованні молоді нині досліджують О. Баришполець, В. Лизанчук, Л. Найдьонова, В. Різун, Г. Почепцов та інші. Науковці О. Нечай, Ю. Казаков, О.Самарцев, О.Шариков, Є.Черкашин вивчають вітчизняний та світовий досвід медіаосвіти.

У дисертаційних роботах останніх років висвітлено низку питань, дотичних до проблеми дослідження, зокрема: використання екранних засобів навчання в освітньому процесі (Л. Баженова, М. Духовна, В. Єгоров, Т. Ле-ван, Д. Фельдштейн та інші); особливості соціалізації дитини в медіасередовищі (А. Мудрик, Л. Найдьонова, Р. Пацлаф, О. Петрунько, Б. Потятиник, А.Рижанова, М.Фішер та інші); особливості інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх вихователів (В. Бикова, Р. Гуревич, С. Дяченко, С. Іць, І.Тимофєєва, О.Чекан та інші); філософські, соціологічні, педагогічні та психологічні аспекти впливу масмедіа та медіапродукції на благополуччя дитини (В. Абраменкова, Л. Баженова, Ж. Мацкевич, О. Тупічкіна, Н. Олейник, О. Смирнова, А. Тадаєва, Х. Турецька, Л. Черноус та інші).

Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку розкриті в працях О. Баєр, І. Білої, А. Богуш, В. Кудрявцева, С. Ладивір, С. Максименка, Т. Пироженко, І. Товкач та інших; вплив сучасного інформаційного простору на психічний розвиток особистості досліджують Г. Апостолова, О. Хартман та інші; різні аспекти соціалізації обґрунтовано в розвідках В. Абраменкової, Л. Варяниці, Н. Гавриш, К. Крутій, С. Курінної, О. Рейпольської, І. Рогальської-Яблонської та інших.

Важливими для нашого дослідження є наукові праці, що розкривають комплекс питань, пов’язаних із визначенням завдань, методів, прийомів формування основ особистісної культури в різних сферах життєдіяльності (Н. Вовк, Г. Григоренко, Р. Жадан, А. Крулехт, Л. Лохвицька, С. Іванчук, О. Плеханов та інші).

Незважаючи на те, що в сучасній дошкільній педагогіці спостерігається стійкий інтерес до проблем формування медіакультури особистості, аспект виховання основ культури використання медіапродукції у дітей дошкільного віку залишається майже не вивченим.

Відтак, аналіз наукових джерел та практичного досвіду, з одного боку, засвідчили наявність наукового підґрунтя дослідження проблеми виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури використання медіапродукції у закладах дошкільної освіти, з іншого – виявили низку суперечностей між:

– необхідністю виховання основ культури використання медіапродукції у підростаючого покоління, починаючи з дошкільного віку, та незадовільним станом реалізації цього завдання в сучасному освітньому просторі;

– сучасними вимогами дошкільної освіти щодо виховання основ культури використання медіапродукції та недостатньою готовністю педагогів до виховання досліджуваної характеристики у дітей дошкільного віку;

–надзвичайною роллю сім'ї у вихованні дитини як культурного споживача медіапродукції та недосконалою обізнаністю батьків із цього питання;

– потребою практики в методичному супроводі процесу виховання основ культури використання медіапродукції у дітей старшого дошкільного віку й відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення.

Література:

1. Бех, І.Д. (2000). Особистісно-орієнтований підхід у вихованні. Професійна освіта : педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник. Ченстохова – К., 331-350.

2. Богуш, А. М., Гавриш, Н. В., Котик, Т. М. (2010). Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово». 304 с.

3. Пенчук, І. Л. (2008). Вплив звукового оформлення телевізійної програми на дитячу аудиторію. Вісник Луганського нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. Філологічні науки, 3. Ч. 1., 194-201.

УДК 373.2.017:17:316.772.4

ЧЕРЕПАНЯ Н.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
БУНЕЦЬКА-ПОПОВИЧ В.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО КОЛЕКТИВУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільний вік вважається критично важливим періодом у формуванні особистості дитини. У цьому віці відбувається активний розвиток психічних, емоційних, соціальних та когнітивних функцій. Заклад дошкільної освіти стає першим соціальним середовищем для багатьох дітей поза сімейним колом. Тут малюки вперше зіштовхуються з необхідністю спілкування, взаємодії, вирішення конфліктів та формування соціальних навичок.

Розвиток дитячого колективу в закладі дошкільної освіти є ключовим аспектом формування дитячої особистості. Якщо колектив працює ефективно, діти вчаться співпраці, емпатії, толерантності та взаємоповаги. Відсутність цих навичок може негативно вплинути на подальший соціальний та академічний успіх дитини. Тому актуальність дослідження розвитку дитячого колективу в

закладі дошкільної освіти полягає у забезпеченні оптимальних умов для всебічного розвитку кожної дитини в цьому важливому життєвому періоді.

Колектив як спеціально організоване об'єднання вихованців формується не відразу. Жодне об'єднання людей від самого початку не показує явних ознак, що характеризують його як колектив. Процес формування і розвитку колективу досить довгий і проходить поетапно. На думку вчених серед педагогічних умов, важливих для розвитку колективу, особлива роль відводиться спільній діяльності [1].

На різних вікових етапах взаємодія дитини з колективом однолітків є різною. Потреба у спілкуванні з однолітком проявляється в дитини ще в ранньому дитинстві. На першому році життя малюк проявляє інтерес до однолітків як відомих йому об'єктів із великого світу, що його оточує. Він роздивляється їх, приймає за рухливу іграшку. Одночасно з цим, взаємодія з подібним собі дає змогу дитині побачити в ньому саму себе. У 1,5 року у дітей викликає інтерес розглядання картинок, на яких зображені однолітки, вони, порівнюючи їхній одяг, міміку, «бачать» себе збоку [1]. Спільні дії у віці до 1,5 року виникають рідко, внаслідок того, що діти ще не здатні узгоджувати свої бажання, відчувати стани однолітка.

Після 1,5 року короткочасні дії, що ґрунтуються, переважно, на наслідуванні одне одного, зароджують дитяче спілкування. Поступово, до 3 років, спілкування з однолітками посідає дедалі більше місце в житті дитини. Діти виявляють інтерес один до одного, проявлять різні емоції, їм подобається спілкуватися на рівних. При всьому цьому, передчасно говорити про дитячі контакти, як стійкі, оскільки для дитини поки що більш важливими є діяльність із предметами та спілкування з дорослим [1].

У дошкільні роки дитина, як правило, довгий час проводить у групі однолітків, яку справедливо можна вважати першою сходинкою соціальної організації дітей. Дошкільнику необхідне спілкування з однолітками і він активно прагне його, вступаючи в спільну діяльність з іншими дітьми. У нього розвивається здатність перейти від зосередженості на собі до розуміння іншої людини [1].

У молодшому і середньому дошкільному віці умовою розвитку дитячого співтовариства виступає колективний спосіб життя в закладі дошкільної освіти, що вибудовується на позиціях рівності та партнерства у спільних видах діяльності (гра, праця, художня творчість). У спільних іграх виявляється ініціатива дитини, збільшується спектр виражаються нею емоцій. Дитячу діяльність ще не можна назвати колективною, але педагог прагне допомогти дитині в узгодженні та реалізації її власних дій. Діти старшого дошкільного віку освоюють нові форми співпраці (спільне планування, розподіл ролей, обов'язків). Організована вихователем колективна діяльність створює сприятливі можливості для розвитку міжособистісних взаємин дітей. У дітей проявляються стійкі почуття симпатії, доброзичливості, вибіркові дружби. Усе це сприяє

встановленню загальногрупового емоційно-позитивного тону спілкування, атмосфери комфортності, розкутості для кожної дитини [2].

У процесі розвитку колективних взаємовідносин педагог розкриває перед дітьми суть співробітництва, взаємодопомоги в спільній діяльності, показує способи прийняття спільних рішень. Він допомагає дошкільнятам усвідомити й емоційно пережити почуття задоволення, радості від результатів спільних справ і докладених зусиль. Усе це позитивним чином позначається на соціальному розвитку старших дошкільнят. Безумовно, у дошкільному віці дитячі об'єднання ще не можуть бути колективами високого рівня розвитку. Однак цей вік – важливий етап у процесі набуття досвіду співробітництва, гуманних стосунків співтворчості та закріплення його в реальній спільній діяльності [4].

Розвивальний ефект спільної діяльності дошкільнят повною мірою залежить від того, як проектуються педагогом завдання взаємодії. Якщо ці орієнтири визначені правильно, то це дає змогу залучити до колективної діяльності всіх вихованців, зробивши її привабливою для кожного, але залишаючи спрямованість на спільний результат[4].

Розвиток дитячого колективу – тривалий за часом і нелегкий процес. Спочатку утворюються невеликі за чисельністю (по 3-6 осіб) об'єднання дітей, що виникають у результаті спільної діяльності, найчастіше гри; вони ще нестійкі за складом, нетривалі за часом, легко руйнуються. Перші об'єднання дітей молодшого дошкільного віку організовує вихователь; наприклад, за його порадою невелика група дітей грається зі спільною іграшкою (один навантажує автомобіль, інший возить його, а третій розвантажує; 3-5 дівчаток разом граються з ляльками в «дочки-матері»). На перших кроках об'єднання дітей вихователь часто стає центром об'єднання, читаючи невеликій групі дітей казки, проспівуючи пісеньки, показуючи цікаву іграшку. Так у дітей з'являються спільна мета, спільна діяльність, спрямована на її здійснення, необхідність домовитися, радість від спілкування з товаришами. Завдання вихователя підтримувати та заохочувати перші об'єднання дітей. Він каже дітям: «Як цікаво і весело грати разом!». Одночасно з цим, він враховує індивідуальні особливості дітей, домагаючись поєднання особистостей вихованців, яке б найсприятливіше відбивалося на спільній діяльності [3].

Наступний етап розвитку дитячого колективу спрямований на надання стійкості першим об'єднанням, продовження спільної діяльності в часі. На цьому етапі діти виявляють більше самостійності та організаторських умінь, зростає кількість учасників об'єднання. Їхня кількість досягає 8-10 осіб. Перед ними висуваються складніші цілі їхньої ігрової, трудової чи іншої спільної діяльності. Склад об'єднань вирізняється стійкістю, оскільки дітей приваблює спільна діяльність саме в певній групі ровесників. Одним із важливих завдань вихователя на цьому етапі є формування організаторських умінь у всіх дітей [3]. Важливі справи, провідні ролі доручаються по-черзі всім дітям. Досить часто роль організатора довіряють активним, діяльним, але таким, що часто порушують дисципліну, дітям. Вищий етап формування дитячого колективу

характеризується подальшим зростанням самостійності дітей: вони самі створюють об'єднання, регулюють стосунки в ньому, дають оцінку поведінки деяким з його членів, на власний розсуд можуть не прийняти в гру або виключити з неї. На цьому етапі розвивається усвідомлення себе, як частини спільного, як члена колективу. Тепер надається можливим об'єднання невеликих груп в один колектив дітей даної вікової групи. Цьому сприяє виконання спільної справи із суспільно значущим мотивом: відремонтувати книжки для малюків, посадити розсаду квітів на клумбах дитячого садка тощо. Кожна дитина набуває почуття впевненості, відчуває себе учасником життя всієї групи; вона виконує доручення та обов'язки, що мають значення для всіх (чергування, догляд за рослинами тощо). На цьому етапі вихователь замість прямих впливів частіше використовує непрямі.

Таким чином, необхідною умовою розвитку дитячого колективу є постановка і поступове ускладнення близьких, середніх і далеких цілей. Відповідно до вимог задачного підходу, їх можливо співвіднести з оперативними, тактичними і стратегічними завданнями і допомогти кожному вихованцю на тлі загальної колективної перспективи виділити і свою особисту. Якщо вихователь бачить, що діти рахуються з думкою й оцінкою членів своєї групи, відчувають почуття гордості за справи своєї групи, прагнуть зробити спільне життя приємним і радісним - значить, колектив достатньою мірою сформовано.

Література:

1. Вікова психологія : навч. посіб. / Мирослав Васильович Савчин, Леся Павлівна Василенко.– 3-тє вид, перероб., допов.– Київ : Академія, 2017.– 366,[1] с.– (Alma mater +) .

2. Платонова О. Г. Особливості становлення дитячого колективу в закладі дошкільної освіти. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.* Том 173, №17. 2022. С. 80-85

3. Теорія і практика формування дитячого колективу / уклад. О. В. Кулаченко, І.В. Молодушкіна. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 144 с.

4. Якименко Л. Ю., Луценко В. О. Особливості міжособистісних відносин в дитячому колективі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. 2012. Випуск 16. Книга 1.

УДК 378.011.3-057.87:005:378.046-021.65(043.2)

ШЛЯХТА Н.І.,
студентка спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки, ОС магістр,
Мукачівський державний університет
КОБАЛЬ В.І.,
канд.пед.наук, професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В МАГІСТРАТУРІ

В умовах сьогодення важливим чинником реформування освітньої галузі, зокрема реалізації Концепції Нової української школи, є якісний освітній менеджмент. Підготовка висококваліфікованих управлінських кадрів,

менеджерів освітніх організацій, лідерів педагогічних колективів є як вагомим пріоритетом модернізації вищої освіти, так і науковою проблемою, що має прикладний характер і потребує комплексного підходу до розв'язання, особливо в умовах реформи децентралізації.

У контексті реформування національної системи освіти змінюються вимоги суспільства до професійних якостей керівника закладу освіти. Професійна компетентність менеджера обумовлює ефективність його дій не тільки в освітній діяльності, а й в управлінській, фінансово-економічній, адміністративно-господарській, проєктній, інноваційній тощо. Тому сучасний менеджер освіти повинен володіти глибокими теоретичними знаннями і практичними уміннями, мати творче мисленням, власну особистісну позицію, бути професійно компетентним [1].

Освітній менеджмент у нашій країні складається на ґрунтовних національних основах. Біля його витоків стояли відомі педагоги О. Захаренко, І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Ткаченко, чий досвід управління в освітній сфері залишається цінним і плідним щодо осмислення його з позицій сучасної практики. Нинішній етап розвитку освітнього менеджменту в Україні знайшов відображення в роботах В. Бондаря, М. Гриньової, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, Н. Коломинського, С. Королюк, З. Курлянд, В. Маслова, Н. Мойсеюк, В. Симонова, Т. Сорочан, М. Фіцули і продовжує збагачуватися актуальними надбаннями [2].

На окрему увагу заслуговує навчання майбутніх управлінців в умовах магістратури, де вони, одночасно з теоретичною підготовкою, отримують вагому професійно-дослідницьку практику.

Українська дослідниця Л. Карамушка, спираючись на європейський досвід, зазначає: «Щодо системи навчальних курсів, які використовуються під час підготовки шкільних менеджерів, то їх можна об'єднати, аналізуючи головні структурні підсистеми, які прийнято виокремлювати в освітніх закладах: а) завдання та цілі організації; б) структура організації; в) люди (персонал та керівництво); г) технологія та методи діяльності організації» [3, с. 74]. Такий підхід до визначення основних змістових аспектів підготовки управлінця відображає об'єктивну реальність і моделює системну цілісність, інтегративним компонентом якої виступає управління.

У свою чергу, не можна не враховувати, що професійна підготовка керівника закладу освіти – це не тільки процес засвоєння базової інформації, а, насамперед, процес освоєння особистості в умовах діяльності, що в кожному конкретному випадку визначаються загальними характеристиками середовища діяльності та індивідуальними характеристиками суб'єкта діяльності. Саме цей аспект привертає нашу особливу увагу як один із основоположних для визначення змісту навчальних дисциплін та відбору методів, застосовуваних при їхньому вивченні під час навчання в магістратурі за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (спеціалізація – управління закладами освіти).

Менеджер освіти, за О. Мармаза, є професією, типом діяльності, в основі якої – знання й людські здібності, за допомогою яких можна здійснювати управління, організацію та керування освітніми процесами й технологіями, нести за це відповідальність [4]. За Л. Кравченко, це цілеспрямовано професійно підготовлений фахівець, здатний до роботи у швидкозмінних ринкових умовах й управління як різноманітними типами закладів освіти, так і масштабними освітніми системами [5].

Поряд з науковою кваліфікацією в діяльності менеджерів освіти усе більшого значення набуває професійна складова, котра має потребу в постійному відновленні, поповненні й удосконаленні психолого-педагогічних, управлінських знань, умінь і навичок, особистісних якостей, розвитку здібностей та творчого потенціалу. У цьому зв'язку, важливе значення має вивчення діяльності менеджера освіти та на цій основі визначення вимог до системи його професійної підготовки в магістратурі закладу вищої освіти, що і буде предметом нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Бойчук П. М., Фаст О. Л., Фаловська І. Д. Підготовка майбутніх менеджерів освітніх організацій до ефективного управління видатками. *Академічні студії. Серія «Педагогіка».* Вип. 1. 2022. С. 229-236.
2. Товстяк М. Формування змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів освітніх закладів. *Витоки педагогічної майстерності*. Випуск 14. 2014. С. 288-292.
3. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту. К.: Либідь, 2004. 424 с.
4. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Харків, 2007. 448 с.
5. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти : монографія. Полтава : Техсервіс, 2006. 422 с.

УДК 373.3.064.2:37.091.212.5-025.25

ШУТІЙ М. В., ЛАЛАК Н. В.,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ З ГЕТЕРОГЕННИМИ ГРУПАМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Освітнє середовище сучасної школи перестає бути орієнтованим тільки на рівні «знання» та «розуміння». В контексті сьогодення здобувачі освіти повинні набути уже зовсім інших навичок: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції і вже на основі цього вміти знаходити потрібну інформацію, тлумачити її та застосовувати в конкретних умовах, формувати та відстоювати власні думки [5].

Як показує практика, одним із дієвих засобів створення оптимальних умов для розвитку особистості є навчальна діяльність учнів у групах, за якої кожен учасник робить унікальний вклад у спільну справу, а його зусилля потрібні й незамінні для загального успіху. При поділі учнів на групи залежно від рівня знань та пізнавальної активності у початковій школі доцільним є створення

переважно гетерогенних (змішаних) груп (враховуючи індивідуально-типологічні особливості та міжособистісні відносини дітей).

Надзвичайно важливим для тлумачення дефініції «групова робота», на нашу думку, є погляди науковців (Х. Лійметс, В. Котов, Є.Задоя, О. Ярошенко) про те, що це організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої група (а не окремий учень) отримує завдання, виконання яких потребує спільних зусиль (спільне планування роботи, обговорення і вибір способів вирішення навчальних завдань, взаємодопомога і співробітництво, самооцінка). Кінцевий продукт групової роботи – це не механічне об'єднання окремих зусиль (сума результатів членів групи), а якісно новий результат за рахунок прояву групового ефекту (збагачений колективними зусиллями думки і різноманітними почуттями).

Разом з тим, варто зазначити, що молодші школярі мають значні труднощі під час організації спільної діяльності і взаємодії. «Об'єднавши учнів у групи і поставивши їм завдання працювати разом, не можна розраховувати, що це само собою приведе до спільної діяльності. Не всі групи є групами співробітництва. Об'єднання в групи цілком може закінчитися конкуренцією або приведе до окремої індивідуальної діяльності, що перемежовується з розмовами» [5] Розвиток навички співпраці у групах вимагає від учителя серйозної педагогічної взаємодії.

Проблема педагогічної взаємодії вчителя та гетерогенних груп учнів до сьогодні залишається мало дослідженою вітчизняними та зарубіжними науковцями, а останніми роками визначається як одна з найбільш актуальних. У наукових джерелах «педагогічна взаємодія» трактується як «особлива форма зв'язку між учасниками освітнього процесу [1]. Це поняття передбачає взаємозбагачення інтелектуальної, емоційної, комунікативної, діяльнісної сфери учасників освітнього процесу; їх координацію і гармонізацію; особистісний контакт вчителя і учнів, випадковий чи навмисний, тривалий чи короткочасний, вербальний чи невербальний, такий, що як наслідок має взаємні зміни їхньої поведінки, діяльності, відносин, установок [2].

Логіка нашого дослідження вимагає уточнення сутності поняття «педагогічна взаємодія з гетерогенними групами учнів», оскільки вони є ключовими в дослідженні. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «гетерогенність» (від. грец. різнорідність) трактується як основа, що складається з різних за своєю природою або походженням частин. Протилежною властивістю є гомогенність (однорідність) [1]. Відповідно, термін «гетерогенний» розуміється як той, що належить до іншого роду, складений із неоднорідних елементів, різнорідний. У ХХ ст. проблему обліку індивідуальних особливостей учнів науковці пов'язували з розробкою основ диференціації навчання, що здійснювалася в декількох напрямах: визначення критеріїв диференціації школярів; знаходження шляхів навчання учнів, що мають різний рівень підготовки; створення організаційно- педагогічних передумов різнорівневого навчання.

У гетерогенних групах (в одну групу входять діти з різним інтелектуальним потенціалом) краще стимулюється творче мислення, здійснюється інтенсивний обмін ідеями. Як показує практика, педагогам варто надавати достатньо часу для висловлювання різних поглядів, докладного обговорення проблеми. Учитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі, та які регулюють діяльність школярів. Стосунки між учителем та учнями набувають характеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються по допомогу до вчителя. Вирішення конкретних навчальних завдань здійснюється завдяки спільним зусиллям членів групи. При цьому навчальна діяльність не ізолює учнів один від одного, не обмежує їх спілкування, взаємодопомогу і співробітництво, а навпаки, створює можливості для об'єднання зусиль діяти погоджено і злагоджено, спільно відповідати за результати виконання навчального завдання. Водночас завдання в групі виконуються таким способом, що дозволяє враховувати й оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи.

Досліджуючи педагогічну взаємодію з гетерогенними групами учнів, слід зосередити увагу на особистості вчителя, а саме його особистісних якостях (толерантності, емоційній мобільності, емпатії, стресостійкості та ін.), які необхідні в співпраці зі здобувачами освіти. Визнання пріоритету навчання в НУШ як концептуального підходу потребує інших ліній взаємовідносин педагога та гетерогенних груп учнів. Новизна цих відносин визначається поняттями «педагогічне спілкування», «співробітництво», «партнерство», «взаємодія». Співробітництво та партнерство ми розуміємо як спілкування «на рівних», де ніхто не має привілею вказувати, контролювати, оцінювати. А взаємодія – це спосіб організації спільної діяльності, що здійснюється на підставі соціальної перцепції та за допомогою спілкування.

Таким чином, педагогічна взаємодія вчителя початкової школи з гетерогенними групами учнів – це спільні дії педагогів і здобувачів освіти, обмін знаннями, думками, почуттями, переживаннями, сподіваннями, які, за умови довірливих та рівноправних взаємовідносин, перетворюються в співробітництво в сучасному інноваційному освітньому просторі.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: близько 170000 сл. та словосполучень / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.

2. Гетерогенність. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C (дата звернення: 4.03 2020).

3. Навроцька М. Спілкування як невід'ємна складова іміджу педагога. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2015. Вип. 31. С. 209–218. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_31_23(дата звернення: 20.02.2020).

4. Тутова Т. Б. Готовність майбутніх вчителів початкової школи до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів як складова фахової підготовки. *«Інноваційна педагогіка».* Одеса, 2019. Вип.10. Т. 3. С. 107-112.

УДК 004.9-049.7:37.091.2

ЯРЖОМБЕК О. С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет
Науковий керівник – ФЕНЧАК Л. М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

В умовах сьогодення перед сучасним педагогом стоять нові виклики, зумовлені глобальною трансформацією освіти та освітніми реформами в Україні. Серед 10-ти ключових компетентностей, з яких складається формула Нової української школи, є інформаційно-цифрова компетентність, які мають набути діти під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти, яка передбачає застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [2].

Інформатизація освіти спричинила активне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що позитивно позначилося на ефективності освітнього процесу на всіх рівнях і сприяє формуванню комплексу відповідних компетентностей у всіх учасників освітнього процесу. Яскравим прикладом таких технологій є хмарні сервіси. Лідерами в цьому сегменті вважаються Box, Dropbox і Google, а також системи від Apple і Microsoft. Використання хмарних сервісів – це процес, який передбачає віддалену обробку та зберігання даних. Дану інновацію почали використовувати з 2008 року. Хмара – це сервер або мережа, де зберігаються дані та програми, що з'єднуються з користувачами через Інтернет. Хмарні сервіси дозволяють користувачу використовувати програми без установки й доступу до особистих файлів з будь-якого комп'ютера, що має доступ в Інтернет. Використання такого навчального середовища, яке було б насичене різноманітними електронними ресурсами (Office 365, Google, learningsApps, on-line сервіси), створює умови для всебічного розвитку дитини, а також активізує розвиток творчості та креативності школярів [1].

Постійний зв’язок між вчителем, учнями та їх батьками позитивно впливає на творчий розвиток дитини. Учні постійно відчувають підтримку, їх самооцінка підвищується. Таким чином, учні долучаються до соціальної мережі, захищеної від шахраїв (хмара є відкритою тільки для навчального закладу), та вчаться її використовувати на користь освітнього процесу.

Інформатизація освітньої діяльності також передбачає надання електронних послуг всім учасникам освітнього процесу. Платформа e-School.info [1] призначена для інформаційної підтримки адміністрації школи,

вчителів, учнів та їх батьків та схвалена до використання Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України (Лист № 2.1/12Г-740 від 03.10.2016 р.). Робота системи ґрунтується на використанні так званих «хмарних» технологій. Ці технології засновані на централізованому зберіганні та обробці інформації та не висувають значних вимог до апаратного та програмного забезпечення користувачів. Для роботи з системою e-School.info достатньо браузера, встановленого на комп'ютерному пристрої (стаціонарні комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони тощо). Таким чином, для забезпечення інформаційної діяльності можуть бути залучені апаратні засоби, які знаходяться в особистому володінні учасників освітнього процесу, що знизить витрати бюджету на придбання засобів інформатизації.

Для закладів освіти, для педагогічних працівників всі сервіси системи e-School.info надаються безкоштовно. Для батьків доступ до електронного щоденника дитини (з функціями, аналогічними паперовому щоденнику) також безкоштовний. Інформаційні технології Web 2.0, що використовуються в системі e-School.info, дозволяють користувачам створювати власний контент. Всі учасники освітнього процесу виступають як співрозробники сайту навчального закладу. Чим більше людей долучаються до використання сайту, тим більш інформативним він буде. Сайт, створений в системі e-School.info – це не просто набір статичних сторінок, а майданчик для комунікацій між вчителями, батьками та здобувачів освіти. Завдяки системі e-School.info можливо організувати активну горизонтальну взаємодію учнів через мережу для обміну знаннями та організації колективної проектної діяльності, отриманню навичок комунікації, роботи в команді, практичного застосування знань, мотивації до саморозвитку [4].

Окрім представницької та освітньо-виховної функції сайт навчального закладу, створений на платформі e-School.info ефективно виконує інформаційну функцію, оскільки може містити розклад занять учнів та вчителів, теми уроків та домашні завдання, меню в шкільній їдальні та такі потужні сервіси, як електронний журнал і щоденник. Кожний класний керівник на сторінці свого класу на сайті закладу освіти може розміщувати новини про якісь події, світлини з проведених заходів, організовувати обговорення певних тем з учнями та їх батьками [3].

Отже, інформаційно-освітній простір закладу загальної середньої освіти – це простір, що включає освітнє середовище здобувачів освіти та науково-методичне середовище вчителів, що є вимогою часу.

Література:

1. Биков В.Ю. Автоматизовані інформаційні системи єдиного інформаційного простору освіти і науки *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини*/ Гол.ред.: Мартинюк М.Т. Умань: СПД Жовтий, 2008 Ч. 2 С.47-56.
2. Концепція Нової української школи. URL : https://mon.gov.ua/storage/
3. «Моя школа»- потужний інструментарій. URL : https://www.not.org.ua/
4. Чудеса А. М. Інформаційно-цифрова компетентність педагога URL : https://genezum.org/library/informaciyno-cyfrova-kompetentnist-pedagoga

РОЗДІЛ 2
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.922.7:373.3.064:316.47(045)

АЛМАШІ С.І.
старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет
ГАБОВДА В.В.
студентка 3 курсу спеціальності 053 Психологія
Мукачівський державний університет

ЩОДО ПРОБЛЕМИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Молодший шкільний вік – це період інтенсивного психосоціального розвитку, коли діти вперше вступають у шкільне середовище і вивчають норми соціальної взаємодії. Проблеми в міжособистісних стосунках можуть серйозно впливати на їх соціальну адаптацію та психічне здоров'я.

Конфлікти та проблеми у стосунках можуть відбитися на успішності в навчанні. Діти, які стикаються з проблемами взаємодії з однолітками або вчителями, можуть відчувати стрес, що ускладнює їх навчання та академічний прогрес.

Молодший шкільний вік – це період активного формування особистості. Дитина в цьому віці вивчає свої сильні та слабкі сторони, встановлює власні моральні та етичні цінності. Проблеми в міжособистісних стосунках можуть суттєво вплинути на цей процес формування. Негативні взаємини з однолітками або вчителями можуть порушувати почуття безпеки та благополуччя дитини в школі. Це може призвести до відчуття соціальної відчуженості, депресії та інших негативних наслідків для психічного здоров'я.

Розуміння причин та механізмів виникнення проблем у міжособистісних стосунках у молодшому шкільному віці може допомогти розробити ефективні стратегії профілактики конфліктів та покращення соціальної адаптації дітей. Міжособистісні відносини відіграють ключову роль у становленні особистості молодшого школяра, впливаючи на розвиток їхніх когнітивних процесів, емоційної стійкості та вольових якостей. Ці взаємини можуть бути чинниками, що сприяє розвитку дитини, або, навпаки, перешкоджати її особистісному зростанню.

Дослідження особливостей розвитку міжособистісних стосунків у групі однолітків молодшого шкільного віку проводилось на базі Мукачівського ліцею № 8. Вибірку дослідження складали учні четвертих класів в кількості 42 осіб.

В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено, що учні мають виражені міжособистісні відносини, які ґрунтуються на рівні їх взаємодії та статусі в групі, і призводять до формування внутрішніх мікрогруп.

Власне уявлення дитини про свій статус у цьому контексті впливає на її самооцінку, емоційний стан та навчальні досягнення. Отримані результати показують, що досліджувані учні створюють сприятливу атмосферу в класі, яка задовольняє їхні потреби у взаємодії і сприяє їхньому благополуччю. Однак, наявність внутрішньої диференціації між учнями, такої як "зірки" та "відкинуті", призводить до розбіжностей у поглядах та конфліктів, що ускладнюють міжособистісні стосунки.

Щодо виявлення особливостей взаємовідносин учнів із авторитетним дорослим – вчителем, то особливістю їх стосунків виступає симпатія учня до вчителя, як до особистості, навіть можливо сприйняття його як особистого ідеалу, радника при вирішені проблемних ситуацій – і від цього залежатиме ефективність їх взаємодії. Також, якість взаємин, які базуються на відсутності бар'єрів у спілкуванні, відсутності конфліктів та подібності думок, визначає характер взаємодії. Для досліджуваної групи учнів фундаментом міжособистісних відносин є симпатія, взаємні інтереси, емоційність та навчальні досягнення, що визначає якість та характер їх стосунків. Довготривалість та ефективність цих відносин залежить від особистих якостей та зовнішніх факторів, які сприяють спільній взаємодії учнів.

Отримані результати кореляційного аналізу, вказують на виявлені прямі зв'язки між емоційною близькістю та якістю встановлених відносин, а також між потребою школярів у включенні до спілкування та реальністю відчуття теплих та довірливих почуттів. Це дає можливість стверджувати про те, що на створення і ефективність відносин впливають особливості міжособистісних стосунків.

Аналіз за допомогою непараметричного критерію Манна-Уітні показав, що у досліджуваній групі немає значних відмінностей між хлопцями та дівчатами, крім задоволення шкільним життям. Це свідчить про те, що хлопці в цілому є більш задоволеними, що може бути наслідком конструктивної взаємодії.

Для удосконалення міжособистісних стосунків молодших школярів та зниження рівня їх конфліктності були підібрані рекомендації вчителям, батькам, самим учням, які значною мірою можуть підвищити рівень комунікації школярів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці тренінгових програм для вдосконалення комунікативних вмінь та навичок, що допоможуть уникнути бар'єрів та можливих труднощів у формуванні міжособистісних відносин.

Література:

1. Гудачок Х.Ю. Особливості міжособистісних стосунків у молодшому шкільному віці. *Іноваційний розвиток у вищій школі та сучасні освітні технології*: матеріали XVIII щорічної науково – практичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, 24 квітня 2016. Мукачево, 2016. С.4.- 6.

Мельник Н. Що таке самооцінка і як вона позначається на молодшому шкільному віці. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, соціальна робота*, 2020. №25. С. 25-32.

УДК 159.923:159.922.8:331.102.24(045)

АЛМАШІ С.І.
старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет
ЯЦІВ В.В.
студент 2 курсу спеціальності 053 Психологія
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНАКІВ

Найбільш значущою якістю в структурі особистості юнаків є їхня спрямованість у майбутнє, самовизначення і вибір майбутнього професійного шляху. Це прагнення визначити місце в житті, очікування свого майбутнього та бажання стати учасником майбутніх життєвих звершень, які вони уявляють яскравими, насиченими важливими подіями і великими звершеннями. У спрямованості в майбутнє зосереджене ставлення старшокласника до навколишньої дійсності, до інших людей і до самого себе. При цьому, об'єктивно задана потреба, в зв'язку із закінченням загальноосвітньої школи, обов'язкового включення у недалекому майбутньому в певну соціально-професійну групу актуалізує в них потребу професійного самовизначення. Підсилюються ці процеси і завдяки специфіці профільного навчання, і заданою сферою майбутньої професійної діяльності. Це спонукає учнів до самопізнання, оцінки вимог майбутнього середовища праці та самооцінки, які в поєднанні з бажаннями та можливостями молоді складають основу їх готовності до майбутнього самостійного життя і професійної праці.

Проблема дослідження готовності до свідомого професійного вибору обумовлена стрімким соціально-економічним розвитком суспільства, яке «робить ставку» на професійно мобільних людей, готових грамотно приймати самостійні рішення і нести відповідальність за їх втілення у життя.

На думку більшості вчених, життєвий вибір і професійний шлях особистості починаються не з моменту навчання у ЗВО, а задовго до цього, ще у школі. Вирішити завдання готовності до майбутньої професійної діяльності юнаків - це відстежити формування професійної спрямованості особистості, професійно значимих особистісних якостей, властивостей інтегральної індивідуальності.

Центральним новоутворенням психічного розвитку раннього юнацького віку є орієнтація на майбутнє, яка визначає життєву перспективу взагалі. Наявність життєвих перспектив у старшокласників викликають бажання удосконалювати ті якості, які необхідні для професійної діяльності, в першу

чергу, і для майбутнього самостійного життя в цілому. Самооцінка набуває більшої конкретності та критичності. Велика кількість старшокласників складають програми самовиховання, які пов'язані з перспективами набуття професії, зі вступом у ЗВО, з майбутнім становищем у суспільстві, зі встановленням тісних взаємин з друзями, з утворенням сім'ї тощо.

Отже, при побудові планів одержання професійної освіти необхідно орієнтувати старшокласників на глибокий аналіз їхньої реальної ситуації, формувати в них реалістичні очікування щодо можливостей задоволення найбільш важливих потреб на різних етапах професійного становлення, що є основою готовності до майбутньої професійної діяльності.

Емпіричне дослідження психологічних аспектів готовності до майбутньої професійної діяльності старшокласників здійснювалося на базі загальноосвітньої школи № 20 м. Мукачево. Дослідження проводилося зі старшокласниками в кількості 52 особи.

Нами були використані наступні психодіагностичні методики: методика визначення життєвих смислів В.Ю.Котлякова, методика визначення спрямованості особистості В.Смекала – М.Кучера, тест-опитувальник самовідношення В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва, методика О.Ф.Потьомкіної для визначення соціально – психологічних настанов особистості в мотиваційній сфері.

Таким чином, отримані результати дослідження показують, що в юнацькому віці, в якому перебувають старшокласники, переважає спрямованість особистості на себе та на взаємодію, і найменше представлена спрямованість на задачу. Серед особистісного орієнтування переважає сімейне та альтруїстичне, а наступні за вибором– орієнтування самореалізації та гедоністичні.

Отримані показники самовідношення свідчать про те, що досліджувані не повною мірою емоційно і змістовно об'єднують віру в свої сили, здібності, енергію, самостійність, дають оцінку своїх можливостей, вміють контролювати власне життя і бути самопослідовними, розуміють самого себе.

Аналіз соціально-психологічних настановлень особистості старшокласників показав, що в цьому віці переважають орієнтації на навчальний процес, свободу та альтруїзм. Орієнтації на гроші, владу та егоїзм представлені найнижчим рівнем вираженості в даному віці. Отримані результати вказують на доцільність психологічного супроводу підвищення ефективності професійного самовизначення юнаків, що є запорукою успішної готовності до їх майбутньої професійної діяльності.

В перспективі цікавим було б порівняти отримані результати з результатами готовності випускників обраної спеціальності до майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Бодашевська Ю.С. Особливості професійного самовизначення у ранній юності (гендерний аспект). *World Science*. 2019. № 8 (48), Vol. 3. С. 45-49

2. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації учбової діяльності у студентів та старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2017. № 8. С. 31-42.

УДК 37.017:17:323.1:37.044.3-057.87

АЛФЕЛДІЙ В.В.
Здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти
Спеціальності 053 «Психологія»
БАРЧІЙ М.С.
старший викладач кафедри психології
ВОРОНОВА О.Ю.
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проблема національної ідентичності української молоді викликає особливий інтерес в умовах сьогодення. Останнім часом все більшої актуальності набуває термін «ідентичність» в межах психологічних досліджень. Всі важливі проблеми сучасності вивчаються та оцінюються через призму ідентичності. Інтерес до проблем ідентичності пов'язаний з формуванням гуманістичної парадигми в гуманітарних науках, що активізувала проблеми свободи і відповідальності, осмисленості життя. Особливої уваги потребує проблема національної ідентичності української молоді з огляду на те, що саме молодь у найближчому майбутньому стане визначальною силою у збереженні й подальшому розвитку Української держави.

У зарубіжних дослідженнях проблему ідентичності розглядали з точки зору психосоціального підхіду – Е. Еріксон, Е. Фром, конструктивістського підходу – П. Бергер, Т. Лукман, когнітивного підходу Дж. Тернер, Г. Теджфел, соціокультурного підходу – П. Бергер, З. Бауман, Е. Гідденс, Ч. Кулі, Н. Еліас. Вагомими є дослідження сучасних українських науковців – Ю. Бех, М. Боришевський, В. Євтух,, Л. Нагорна.

Національна ідентичність − це персональна ідентичність або відчуття належності до певної держави чи нації. Це сенс нації як цілісного цілого, представленої самобутніми традиціями, культурою та мовою. Як свідчать психологічні дослідження, становлення національної ідентичності, як складової Я-концепції, підпорядковується певним закономірностям і проходить низку фаз у своєму розвитку. Її становлення відбувається у дитячому віці під впливом сімейного середовища, друзів, знайомих, однолітків. Згодом в цей процес

включаються інші осередки соціалізації − дошкільні заклади, школа, позашкільні установи, вищі навчальні заклади.

М. Співак досліджуючи психологію розвитку національної самосвідомості особистості в юності доходить до висновку, що важливими проявами національної самоідентифікації молодої людини є позитивна національна самоідентичність, національна самоповага та гідність, які водночас забезпечують її соціально-психологічну саморегуляцію [2].

На характеристики національної ідентичності молоді суттєво впливає специфіка локальної території (зокрема, поліетнічність громади), що визначає особливості міжетнічного спілкування: інтенсивність спілкування між представниками різних етнічних груп і націй, знання іншої мови та культури, соціальні зв'язки з представниками інших народів, досвід перебування за кордоном, прогрес у міжнаціональній взаємодії та позитивна оцінка ролі власної нації в міжнаціональній спільноті.

Ідентичність формується на політико-культурній, соціально-культурній та національно-історичній сферах. Вона містить особливості нашої культури, звичаї, вірування тощо. Н. Гавриленко, досліджуючи проблему національної ідентичності студентської молоді, акцентує увагу на теперішньому етапі розвитку України, коли ми спостерігаємо пряму загрозу геноциду нашої нації, втрати території і державної незалежності та потрапляння під вплив загарбницької держави, виникла необхідність здійснення цілеспрямованих заходів на збереження національної ідентичності молоді. Тобто виховання нового покоління українців, яке діятиме керуючись національними та європейськими цінностями: повага та пошана до національних символів (Герба, Гімну України) та до прав людини; активна громадянська позиція; готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України [1].

Для реалізації завдань формування національної ідентичності важлива роль відводиться закладам вищої освіти. Саме в освітньому процесі формується активна громадянська позиція та національна ідентичність, відбувається становлення основ життєвого й професійного самовизначення особистості, забезпечується розвиток її життєвих та професійних компетентностей, формується готовність до захисту своєї Батьківщини. Вирішення цих та інших завдань можливо завдяки проєктуванню змісту вищої освіти відповідно до запитів держави і суспільства, що породжені війною. Розв'язання цієї проблеми передбачає надання здобувачам вищої освіти якісних освітніх послуг, зміст яких насамперед має задовольняти суспільні вимоги, зумовлені реаліями сьогодення.

Сучасні реалії воєнного стану потребують формування соціально орієнтованого покоління українців, національної ідентичності особистості, стимулювання самостійності у побудові нею індивідуальної ієрархічної системи цінностей, із-поміж яких перше місце належатиме цінностям найвищого, духовного рівня загалом і національним зокрема. Це і є одним з

основних завдань ЗВО з розвитку національної ідентичності студентської молоді.

Література:

1. Наталка Дудник «Шляхи формування національної ідентичності в умовах воєнного стану» с.95 Шлях формування національної ідентичності в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: URL: http://ppsh.udpu.edu.ua/article/download/268059/12.pdf.

2. Співак Л. М. Психологія розвитку національної самосвідомості особистості в юності: монографія. Кам'янець-Подільський : Рута, 2015. 300 с.

УДК 159.922.7:81'246.2-053.5/.67(043.2)

АПАЦЬКА Ярослава,
Магістр галузь знань «Освіта/Педагогіка»
Спеціальність «Середня освіта»
Спеціалізація 014.021 Англійська мова і література»
Мукачівський державний університет
ГЕРЦОВСЬКА Наталія,
канд. філол. наук, доцент
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ

Питання вивчення психологічних особливостей білінгвізму безпосередньо заховане у дослідженні мовлення, спілкування, сприйняття та вікових особливостей людини. Білінгвізм є досить поширеним лінгвістичним явищем. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства білінгвізм частіше розвивають у дітей свідомо. Регулярне використання двох мов дітьми є чудовим тренуванням для різних ділянок мозку. Дослідження фахівців із психології розвитку, когнітивної психології та освіти демонструють низку позитивних тенденцій.

Різні аспекти вивчення білінгвальних ситуацій, зокрема і їхній вплив на розвиток комунікативних практик двомовних дітей, були висвітлені в роботах Л. Виготського, Ч. Осгуда, В. Ламберта.

Наукові доробки Бондаренка О., Узунова С. С., Скуратівської М.О., Клевцової Н.І., Пометун О.І. , Долгова К.М., Paradis J. , Genesee, F., Щуркової Н.Е., Цукермана Г.А., Д. Джонсона досліджують якими є особливості дитячого білінгвізму.

Аналізуючи поняття білінгвізму з точки зору лінгвістики варто зауважити що явище білінгвізму визначається не тільки як практика почергового використання двох мов [2], а й трактується як функціонування в межах одного суспільства двох чи декількох мов [1].

Л. В. Щерба та А. Герд розуміють під білінгвізмом здатність тих чи інших груп населення спілкуватися двома мовами незалежно від ситуації чи обставин. Українська дослідниця білінгвізму Лариса Казанцева визначає білінгвізм як "вільне володіння або просто володіння двома мовами" [3].

Нині білінгвізм розглядається не тільки у площині лінгвістики. У дослідженнях науковців білінгвізм розглядається як соціальне явище та індивідуальна характеристика особистості [4].

Розглянемо психологічні особливості дітей білінгвів.

Діти-білінгви мають на відмінну від монолінгвальних дітей більш гнучке мислення. Вони виростають у білінгвальних середовищах, у якому мислення стає гнучким так як вони повинні постійно «переключати» мову з однієї на іншу. Змінюючи в залежності від ситуації мову, вони концептуалізують світ по-різному в залежності від мови якою спілкуються в контретному моменті.

Досліджено, що діти білінгви мають краще розвинену креативність через здатність сприймати світ через призму не тільки двох мов, а й часто двох культур.

Аналізуючи контекстуальне розуміння варто зауважити що в діти-білінгви можуть мати переваги у розвитку уваги, пам'яті та мовних навичок. Білінгвальний досвід посилює командний центр мозку, який у свою чергу відповідає за можливість розв'язувати проблеми та виконувати інші інтелектуальні завдання.

Щодо питання культурної чутливості, то діти-білінгви мають здатність розвивати більшу культурну чутливість аніж їхні однолітки монолінгви. Вони мають більш розвинене розуміння різноманітності, що безпосередньо допомагає їм в міжособистісних взаємодіях та адаптації до інших середовищ.

Отже, діти-білінгви мають низку психологічних особливостей, які потрібно урахувати при навчанні та вихованні, які варто враховувати у процесі навчання та виховання для того щоб сприяти інтегрованому та всебічному розвитку особистості дітей.

Література:

1. Беликов В. І. Соціолінгвістика: Підручник для вищих навчальних закладів / В.І. Беликов, Л.П. Крисин. – М.:, 2001. – 439 с.

2. Вайнрайх, У. Мовні контакти. Стан та проблема дослідження / Уриель Вайнрайх; пер. с англ. мови і коментарій Ю. А. Жлуктенко. Вступ. ст. В. Н. Ярцевої. – К.: Вища школа, 1979. – 263 с.

3. Казанцева Л. І. Розв'язання проблем дитячого білінгвізму в процесі навчання російськомовних дошкільників української мови / Л. І. Казанцева // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 65. - С. 95-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_19.

4. Совтис Н. М. Білінгвізм як результат міжмовних контактів: причини виникнення та наслідки функціонування // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 38. – С. 273-275.

УДК 159.923.4

БАРЧІ БЕАТА ВАСИЛІВНА
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психології
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ТА МОТИВАЦІЇ

У сучасному світі вибір професії − це як складний пазл, в якому кожен елемент важливий і впливає на кінцевий результат. Це не просто акт вибору зі списку доступних варіантів, але складний процес, що базується на внутрішніх прагненнях, здібностях та зовнішніх впливах. У світі, що постійно змінюється, професійний вибір стає справжнім мистецтвом самовизначення.

Кожна людина унікальна, і її шлях до професійного самовираження також неповторний. На першому етапі цього шляху стоїть вибір між безліччю можливостей. Однак, вибір не тільки про те, що має сенс для самої особистості, але й про те, що її оточує. Родинні очікування, культурні стереотипи, соціальний статус - все це впливає на вибір професії. Іноді індивід стає залежним від ідеї ідеальної професії, яку накладають на нього, і людина втрачає зв'язок з нашими власними бажаннями та здібностями.

Вибір професії - це складне поле психологічних досліджень, яке вивчає механізми та фактори, які впливають на те, яку професію людина обирає, і як вона це робить. Це включає в себе вивчення психологічних аспектів самого процесу вибору, впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на цей вибір, а також розвиток методів та інструментів для підтримки людей у процесі прийняття професійних рішень [1].

Вибір професії − це складний процес, на який можуть впливати різні фактори. Серед внутрішніх факторів можуть бути такі як особистісні риси, інтереси, цінності, здібності та прагнення. Зовнішні фактори включають сімейні очікування, культурний контекст, соціальне середовище, економічні умови, доступність професійної інформації та можливості навчання.

Психологічними аспектами у виборі професії та мотивації важливе значення відіграють різні підходи до прийняття професійних рішень, такі як раціональний підхід, емоційний підхід, інтуїтивний підхід тощо. Крім того, варто вивчати процес самовідбору професії, розвиток професійних ідентичностей, професійні переходи та кар'єрний розвиток.

Психологи, які працюють у цій галузі, використовують різні методи та інструменти для вивчення та підтримки людей у процесі прийняття професійних рішень. Це може бути індивідуальна консультація, проведення тестів на професійні інтереси та здібності, тренінги з кар'єрного розвитку, а також розвиток програм для молоді та дорослих з професійною орієнтацією.

Професійний вибір також відображає внутрішні цінності та переконання особистості, це процес, що не закінчується після вступу на перший робочий

місце. Він постійно еволюціонує разом з інтересами, здібностями та життєвими обставинами особистості. Тому важливо навчитися слухати себе і залишатися відкритими до нових можливостей і викликів [3].

Професійний вибір і мотивація − це два важливі аспекти, які взаємодіють у процесі визначення кар'єрного шляху і досягнення успіху у вибраній сфері. Мотивація виступає як внутрішній паливний двигун, який приводить людину до певних дій, цілей і досягнень. При цьому, професійний вибір є результатом обміркування мотивів, інтересів, здібностей та життєвих цілей.

Мотивація в професійному виборі може виникати з різних джерел. Деякі люди мають внутрішні мотиви, такі як бажання реалізувати себе, досягнення успіху, задоволення від професійної діяльності. Інші можуть бути мотивовані зовнішніми факторами, такими як матеріальна винагорода, соціальний статус, або очікування оточення [2].

Важливою складовою мотивації є інтерес до обраної сфери діяльності. Коли людина зацікавлена в своїй професії, вона схильна до вкладення більшого зусилля у розвиток своїх навичок та досягнення високих результатів. Навпаки, відсутність мотивації чи низький рівень інтересу може призвести до втрати енергії та невдоволення роботою.

Мотивація також впливає на процес прийняття професійних рішень. Люди, які мають сильну мотивацію, частіше складають обґрунтовані вибори, враховуючи свої цілі, цінності та можливості. Вони можуть бути більш відкриті до випробувань і нових можливостей, оскільки рухаються в напрямку своїх мрій та амбіцій.

Отже, мотивація грає ключову роль у професійному виборі, оскільки вона визначає, які цілі людина ставить перед собою, і як вона стежить за їхнім досягненням. Чим сильніше мотивація, тим більше ймовірностей успіху і задоволення від обраної професії.

Література:

1. Крапивницька А. О. Особливості професійного самовизначення старшокласників з різним соціометричним статусом. *Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально – психологічного факультету.* Випуск 10 / За ред. Л. П. Журавльової, І. С. Загурської, І. М. Тичини, О. М. Савиченко, Ю.Ю. Демянчук.- Житомир : Видво ЖДУ імені Івана Франка, 2018. – С. 52-55.

2. Прядко Н. О. Мотивація досягнення як детермінанта успіху в професійній діяльності особистості *Вісник*. 2015. № 127. С. 177–180.

3. Zulaeva T. A., Maslova S. V., & Appaeva Y. B. Adaptation of students in the process of continuous educational activity. *Success Modern Sciences and Education,* 2018. 1, P. 5 – 9

УДК 802.0:37-5

БЕДЕВЕЛЬСЬКА М.,
к.пед.н.,
старший викладач кафедри англійської мови, літератури
з методиками навчання
Мукачівський державний університет

THE USE ULTIMEDIA TOOLS IN ENGLISH LESSONS FOR THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Mastering foreign language communicative competence is a rather complex process, in which it is advisable for teachers to use authentic video and audio materials, multimedia tools. After all, it is this methodical support that creates an atmosphere of lively and emotional communication in English lessons. Video is a modern technology that appeared relatively recently, and in accordance with the requirements of the New Ukrainian School, it should be purposefully used in the educational process.

The argumentation of such a thesis is the fact that information is perceived by listening by 15%, by watching – by 25%, and by auditory-visual perception – by 60%. So, video materials as multimedia tools are appropriate and useful for optimizing the educational process, they create an atmosphere of joint learning of the language, which contributes to the activation of students' attention and memory, because when watching video materials, in any case, you need to make an effort. Thus, involuntary memory becomes arbitrary, and the more intense the student's attention, the better he remembers the material [1].

One of the main functions performed by multimedia is visibility. An important task in learning a foreign language is getting to know the culture, traditions and customs of the country whose language is being studied. In this case, video materials play the main role, because high school students perceive the material both visually and auditorily, which increases the likelihood of high-quality assimilation of educational material. Also, schoolchildren see the living reality of a foreign language and are fully aware of the culture and values of the country whose language they are studying.

Multimedia tools are also used to visualize educational material. In particular, multimedia presentations can help in English lessons to practice new vocabulary. The content of presentations can be different: video clips, diagrams, images, text materials, etc.

An important aspect of the use of multimedia tools in foreign language lessons is project activity. High school students can use the Internet to gather material for the development of their own projects using multimedia. An example of the use of multimedia technologies in the educational process can be the preparation of an integrated lesson.

For its implementation, the teacher can prepare a multimedia presentation with an impressive video sequence. Such work can be carried out by the teacher independently or with the involvement of students in creating educational material for the lesson in a computer classroom or in an office with an interactive whiteboard and a projector. Such a presentation can be used as a multimedia guide for the independent work of high school students in preparing for the lesson.

Thus, the use of multimedia tools in English lessons enables students to easily learn lexical material, makes it possible to increase the share of independence and responsibility of high school students, which provides them with the opportunity for self-education in all areas of interest to them.

List of literature used:

1. Richards C.J. Approaches and Methods in Language Teaching / C. J. Richards, T. S. Rodgers. – Cambridge: CUP. – 2018. – 171 p.

UDC 005.336.2-043.83:373.016:811.111(043.2)=111

BISKU E. S.
master's higher education acquirent,
specialty 014 "secondary education",
specialization 014.021 english language and foreign literature
Mukachevo state university

THEORETICAL FOUNDATION OF THE FORMATION OF LINGUISTIC AND SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS

One of the means that transforms the learning of foreign languages into a living creative process and forms professional competence in students is the use of innovative technologies, which should be aimed at forming a linguistically, socially and culturally competent personality of the student.

Minasova , N. Borysko and other scientists devoted their attention to the study of sociocultural language education . Problems such scientists as I. Babenko, I. Bim, O. Bondarenko, V. Safonova, P. Sysoeva, E. Tarasova and other scientists were engaged in the formation of linguistic and sociocultural competence of students.

Based on the analysis of research by scientists of this multi-component concept, we understand linguistic and socio-cultural competence as a complete system of abilities to use country studies and background knowledge about national traditions, norms and values of national culture, the specifics of verbal and non-verbal behavior that is accepted in a certain culture, customs and facts of the country whose language is studied, the linguistic minimum of the vocabulary of the language, which collectively gives students the opportunity to achieve full-fledged communication in this way.

Linguistic and sociocultural competence, according to S. Nikolayeva , includes three types of sub-competencies : sociolinguistic, sociocultural and social [3, p. 51].

According to I. Bachynska, a combination of linguistic and regional studies, sociolinguistics, socio-psychological, cultural and intercultural knowledge, skills and abilities make up the individual's ability and readiness for intercultural dialogue in the role of participant and mediator [1].

In modern conditions, a foreign language teacher masters a new practice-oriented competence - linguistic, sociocultural . Such significance is associated with the involvement of the sociocultural aspect in foreign language learning, characteristic of the modern stage of language education development, since any language is an integral part of the culture of a given country, where it is considered state. Visible and hidden forms of culture are reflected in language. Culture is an immanent characteristic of society, and social institutions purposefully regulate human activities in accordance with social norms and traditions formed in a certain culture [10] . Culture, in particular linguistic culture , is influenced by such factors as natural and social factors, historical events, the specifics of the economy and its development, and stereotypical behavioral traditions. In the course of communication, linguistic and socio-cultural features of the people are manifested at the verbal and non-verbal levels.

The formation of linguistic and sociocultural competence in students has the goal of forming the speech behavior of a communicator in a foreign language environment that is appropriate for the situation, which is usually based on knowledge of foreign language realities, features of mentality and foreign culture. The teacher should not just force students to learn language clichés, but also reflect them in their native language, find appropriate analogues in their culture and language.

Learning a foreign language, in particular English, is accompanied by familiarity with the experience of another cultural community, the mentality and life of another people, national and cultural features of the country. By organizing the learning process in higher education in such a way that a foreign language, in particular English, is studied as a phenomenon of national culture, as a "linguistic model" of the world of this people and this culture, N. Kardashova suggests developing students' linguistic, sociocultural competence and ultimately ensuring a full-fledged intercultural communication and mutual understanding, i.e. dialogue of cultures [2, p. 368]. With such training, the student will be ready for intercultural communication, that is, for adequate mutual understanding between people who exchange information and belong to different national cultures. This is due to the fact that each language has lexical units, for example, such as slang and jargon lexical composition, characteristic of a certain social group or representatives of various professions and spheres of activity. Any language has its own speech norms, without knowledge of which the mastery of the language does not take place to the full extent, and sometimes it can lead to non-standard situations in communication.

So, summarizing the above, we claim that linguistic and sociocultural competence is an important mechanism of effective intercultural communication,

covers lingual and extralingual factors of communicative interaction, focuses on the contrast of languages and cultures of different peoples, on the development of certain personal qualities that help to implement intercultural communication. Linguistic and sociocultural competence is an integral prerequisite for the formation of communicative competence of a person ready for intercultural communication.

References:

1. Bachynska I. A. Formation of English-speaking linguistic and sociocultural competence of high school students: dissertation. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02. Kyiv: National University named after T. Shevchenko. Kyiv, 2016. 217 p.

2. Kardashova N.V. The role of linguistic and sociocultural competence in professional training of future foreign language teachers. A young scientist. 2017. No. 5. P. 365–368.

3. Nikolayeva S. Yu., Sherstyuk O. M. Modern approaches to teaching foreign languages. Foreign languages. 2011. No. 1. P. 50–58.

UDC 373.091.3-053.6:81’233:811.111:7-049.7(043.2)=111

BLYSKUN E. E.
winner of the (first) bachelor's degree
specialty 014 secondary education
specialization 014.021 English language and foreign literature
Mukachevo State University

TEACHING SPEAKING AND WRITING OF STUDENTS OF 7-8 GRADES USING ART TECHNOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS

On modern stage development school education one of the most urgent problems that in need new ones solutions , there is a need qualitatively improve process mastery in English . This problem is getting special relevance in communication from orientation pedagogical process on a comprehensive basis development students in the modern school that provides magnification using different technologies in English lessons. School teachers and psychologists throughout many years different are implemented in training pedagogical technologies which allow do pedagogical process more rich and interesting . One of such effective technologies may be included various art technologies in education .

The problem of the use of art technologies in English lessons in various aspects was considered by a number of scientists T. Kravchyn (use interpretations foreign language text, fairy tale therapy), I. Vashchuk (communicative art therapy , fairy tale therapy , psychodrama), O. Tytarenko (imagotherapy , fairy tale therapy , animal therapy), I. Babii (folk pedagogy in art therapy) and others . Despite the existence of a number of publications on this questions , in domestic ones research is still ongoing exist problematic aspects .

From the cities of teaching English to students of grades 7-8 regulated by the " Program on foreign languages". Criterion education serves English language students their achievement of the European level A - 2 to the end main school In the main school begins stage systematic work with authentic educational materials , is

happening comprehensive formation communicative competence based interconnected speech , socio -cultural, sociolinguistic and linguistic development students according to them age and interests at each stage mastery in a foreign language [1, p. 163] .

To overcome communication difficulties in English lessons for students general education schools are actively offered Recently , various art technologies have been included in the curriculum process

The basis of art technologies that are used in pedagogy and psychology , there is a use techniques of art therapy . Art - technologies include : use means illustrative visualizations (photos , pictures , cartoons , diagrams , collages , slides); tales ; songs ; rhymes and poems ; games ; cinema ; computer creativity ; theatrical productions; dances ; painting Spontaneity , creativity and creativity are the most important components of art technologies . Inclusion of art technologies can be very useful in the process teaching English in primary school school This approach allows to the teacher raise motivation students , and therefore to improve their results . Baby more successful learns the material in the lesson when her interesting Using elements of art technologies in teaching foreign language includes imagination , intuition , creativity thinking that has a beneficial effect on the emotional state of students .

Art technology suitable for working with children with different abilities and in groups with mixed level , because they allow to each to the child act on your own levels and be evaluated for them contribution individually The use of art technologies , in our opinion , allows 4 to make teaching English language in the middle school creative , interesting , not boring , very lively and diverse .

Composite the term "art" emphasizes attention to use art (painting , music and singing , movement and dance , theater, literature, applied creativity , etc.). Kinds art you can divide into three groups according to the method of implementation artistic image: - spatial species arts (various forms painting , sculpture, architecture); - temporary (music , dance , literature); - synthetic species of arts (theater and cinematography) [2] .

So, every teacher who applies some art technology in his lessons , realizes that every student has creative abilities transformation reality , search decisions that there are problems and a desire to generate new ones non-standard ideas The diversity and multifaceted nature of art technologies allow include and use them on different stages of the lesson: its beginning and end (warm-up + cool-down activities), presentation of new material , consolidation passed material , physical education minute , homework tasks and even in control lessons.

List of literature used:

1. Kravchyna , T.V. Art- technologies in English classes Scientific herald Uzhhorodskyi national university : Series : Pedagogy . Social work / head. ed. I.V. Kozubovska . Uzhgorod: Publishing House UzhNU "Hoverla", 2016. Issue 1 (38). P. 161-164 .

2. Tytarenko O. I. The use of art therapy in psychological and pedagogical escort educational process / Electronic collection scientific works Zaporozhye regional institute

postgraduate pedagogical of education : URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp6/tytarenko.pdf

UDC 7.021.2-049.7:373.091.3-053.6:81’233:811.111(043.2)=111

BOHDAN D. M.
winner of the (first) bachelor's degree
specialty 014 secondary education
specialization 014.021 English language and foreign literature
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine

USE OF PROJECT TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF SKILLS ENGLISH MONOLOGICAL SPEAKING BY STUDENTS OF THE 8TH GRADE

R development skill English speaking monologic broadcasting (MM) needs comprehensive research based on importance and focus using monologic broadcasting in various spheres of life . Ability logically formulate and express thoughts, successful employment , promotion efficiency self-presentation and presentations , development skills written communications is guarantee skilled possession of MM. Searching today optimal and newest methods of teaching English-speaking MM are engaged in many scientists, methodologists abroad and in Ukraine and . Technology project training , during which pupils work with information , synthesize , analyze different ideas , form and formulate own thoughts - acts as one of optimal options fast and high-quality mastery foreign MM [1 , p. 2 67].

By studying project technologies were still engaged in are engaged in many researchers , such as: Kopylova V.V., Ustymenko O.M., Polat E.S., F. Stoller , D. Fried-Booth , N. Vidal , R. and others . Although Methodists apply a lot efforts for comprehensive research using project technologies in education foreign languages and cultures, the problem is still there remains relevant .

KMM is one of the communicative competences that are mandatory for formation in the learning process. KMM is this ability realize spoken word monologic communication form in life important for a certain age areas and situations according to communicative task ", which is based on dynamic and complex interaction relevant skills , abilities , knowledge and communication skills abilities personality .

It is worth noting that explaining the nature of MM can be carried out parallel between dialogical broadcasting (DM) considering that although MM plays a big role in context meaningful point of view spoken language, but it is less complex in number using speech samples than DM. According to the state standard in 2020 basic secondary education , you can to determine specific results which must be achieved in grades 7-9 , in particular a student of grades 7-9 you must tell in detail about your own experience , describes own feelings and impressions and use effective strategies buildings oral and written expression form ". Moreover , a student has a basis in the aty his own opinion, and arguments during a long monologue [2 , p. 332] .

It is worth noting that task foreign languages in the implementation of the basic goal general secondary education consists in the formation of such skills : to critically appreciate information and use it for various needs; effectively interact with others orally , in writing and with help means electronic communication ; effectively use educational strategies for independent study foreign languages .

About the organization project training is required prepare carefully and qualitatively , taking into account such aspects as: theme or thematic branch of the future the project ; the final product format which pupils will be presented at the end the project ; practical , developmental , educational and educational goals which must be implemented during the project activity students ; language and speech material ; exercises and assignments ; forms and methods of control/ evaluation .

It is worth noting that project-based learning is a different model of classroom activity from the usual short, isolated and teacher - oriented ones lessons Project technology can be long-term , interdisciplinary , learner - centered , and integrated with real -world problems and practices . This one technology gives possibility to students perform abstract and intellectual tasks for research complex questions Pupils are studying to investigate , to carry out own judgement , interpret and synthesize information in different way [1 , p. 259] .

So, in use project technology in the learning process has many advantages : working on the project , students actively develop abilities and skills , being in constant communication with others students or teachers ; this technology gives possibility to students apply acquired knowledge and skills in practical activities , find actually solution and solve urgent problems ; project technology aims to creative approach to education process that helps involvement of critical thinking and imagination ; what is important is that thanks to use projects you can raise motivation students and make learning more meaningful and interesting .

List of literature used:

1. Bigich O. B., Borysko N. F., Boretska G. E. Ustymenko O. M. etc . Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: tutorial . for students classics , ped. and a linguist . universities Kyiv : Lenvit , 2013. 590 p.

2. Ustymenko O. M. Project technologies of teaching foreign languages and cultures. Modern technologies for teaching foreign languages and cultures in secondary and higher education educational institutions: collective monograph . K.: Lenvit , 2015. P. 330–334.

УДК 159.9:005.32:331.101.3

БРЕЦКО І.І.,
к.психол.н., доцент, завідувач кафедри психології
БІЖКО Р.В.
Мукачівський державний університет

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Найважливішою складовою розвитку трудових ресурсів підприємства є мотивація праці. За визначенням Колота А.М., мотивація представляє собою сукупність як внутрішніх так і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і певної організації [2].

До мотивуючих факторів в підприємствах можна віднести моральні та матеріальні стимули. Проте головними мотивуючими факторами працівників в підприємствах виступають матеріальні стимули, в тому числі заробітна плата. Адже, матеріальна мотивація ефективна лише тоді, коли працівників підприємств нагороджують в залежності від виконаної роботи, її складності, якості виконання та досягнення відповідних результатів. І при цьому важливим завданням менеджменту підприємства є поєднати матеріальні інтереси працівників із стратегічними цілями виробництва.

Мотивація – це стимулювання будь-кого до діяльності, спрямованої на досягнення цілей організації. Європейські вчені розглядають мотивацію перш за все з економічної сторони та вважають, що поняття мотивація означає можливість і спроможність працівника докладати максимальних зусиль для досягнення даним підприємством поставлених цілей, але за умови, що це слугуватиме задоволенню його власних потреб.

Вважаємо, що поняття мотивації слід трактувати як процес спонукання працівників підприємств до використання набутих в практичній сфері навичок, з метою задоволення будь-яких потреб та досягнення певних цілей. Окреслене поняття мотивація ґрунтується на сукупності як внутрішніх так і зовнішніх факторів, котрі впливають на працівника та спонукають його до конкретного виду діяльності у визначених формах чи межах, надають спрямованості у покращенні результатів діяльності, досягнення поставленої мети підприємства.

Слід зауважити, що визначення «мотивації», у процесі соціального і економічного розвитку суспільства часто змінюється. З метою покращення функції стимулювання, перш за все доцільно застосовувати широку сукупність мотивів та стимулів в управлінській діяльності підприємств з метою активізації трудової діяльності працівників. Отже, більш дієвими серед складових мотивації праці проявляють себе мотиви, спрямовані на задоволення особистих потреб, що пов’язані з існуванням та життєдіяльністю кожного працівника. До

них можна віднести матеріальні (їжа, одяг, житло, рівень життя та його безпека, можливість
відпочинку), соціальні (самореалізація, спілкування, престиж), духовні (освіта, культура, наука та мистецтво). [1].

Зазначимо також, що серед найбільш відомих концепцій соціальної мотивації слід відзначити «теорію трьох потреб», автором якої є Д. Макклелланд. На його думку, мотивація поведінки кожного індивіда може бути породжена трьома наступними головними потребами: потребою в досягненні; потребою у владі; потребою в афіліації. Також Д. Макклелланд зазначає, що кожна людина має всі ці три потреби, але у кожного індивіда вони виражені в різній ступені. Адже, людина може мати високий рівень потреби в досягненні, середній – у владі і низький – в афіліації, а іншому індивіду властиве зовсім інше поєднання таких потреб.

В роботах теоретика Д. Макклелланда приділено увагу аналізу особистості із переважанням потреби в досягненні певної мети. Такі працівники наполегливі та вимогливі до себе. Для таких працівників досягнення відповідного результату само по собі є метою. Такі працівники прагнуть саме до особистого досягнення, а не надають перевагу за винагороду за успіх. Дослідження соціальної мотивації засвідчує факт унікальності кожного працівника. Поєднання різноманітних мотиваційних засобів і стимулів спонукає того чи іншого працівника до продуктивної діяльності, що відрізнятиметься неповторною своєрідністю.

Слід відмітити, що результати досліджень теоретика Д. Макклелланда можливо використовувати в практиці управління мотивацією працівників, що сприяє успішному вирішенню питання розподілу службових та професійних обов’язків між працівниками. Працівники із високим рівнем потреби удосягненні вирішують різні виробничі ситуації із персональною відповідальністю, маючи постійну роботу, зі зворотним зв’язком і помірним ступенем ризику. Наявність мотиваційних факторів буде сприяти в стимулюванні працівників та відігравати позитивну роль в управлінні підприємствами.

Як стверджують сучасні дослідники, об’єктом участі мотивації в соціальних і трудових відносинах є підприємство. Тому, потрібно розглянути поставлені перед сучасними підприємствами чи організаціями основні цілі, які об’єднують в групи: економічні, науково-технологічні, екологічні .

Слід звернути увагу на те, що облік та узгодження цілей працівників, підприємств і суспільства є необхідною передумовою в питаннях впливу трудової мотивації на формування взаємовідносин.

Отже, головними складовими розвитку трудових ресурсів виступає: адаптація, підвищення кваліфікації працівників, мотивація та управління. Мотивація є найважливішим фактором ефективної діяльності підприємств та його розвитку.

Література:

1. Васильчак С.В., Дубина М.П., Вівчарук О.М. Мотиваційні процеси в агропідприємствах. Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. Київ, 2018. № 6 (205). С. 47-53.
2. Колот А.М. Мотивація персоналу. К.: КНЕУ, 2002. 345 с.

УДК 159.922:159.923

БРЕЦКО І.І.,
к.психол.н., доцент, завідувач кафедри психології
ВОЙТОВИЧ В.В.
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ САМОЕФЕКТИВНОСТІ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Теперішній час глобальних соціальних змін, жорсткої ринкової конкуренції звертає увагу вчених на проблему ефективної поведінки людини, ефективного функціонування в суспільстві. Вчені сьогодні сходяться на думці, що успішність у тій чи іншій сфері діяльності пов'язана з такими мотиваційними і когнітивними особистісними факторами, як оцінка власних здібностей, можливостей, переважні стратегії подолання труднощів та ін

У вітчизняній психології ефективність особистості виступає синонімом самоефективності та розуміється у двох значеннях: 1) ефективність особистості як почуття самоповаги і власної гідності, так і реальну компетентність (здатність, уміння вирішувати життєві проблеми); 2) ефективність особистості як інтегральна здатність бути компетентним, відповідати вимогам середовища.

Сьогодні існує чимало визначень самоефективності, та всі вони спираються на визначення засновника теорії соціального навчання А. Бандури: «самоефективність – це усвідомлена здатність людини протистояти складним ситуаціям та впливати на ефективність діяльності і функціонування особистості в цілому» [3].

«Самоефективність – це переконання у власних здібностях організувати і здійснити дії, що необхідні для того, щоб досягти певних результатів» (Основою людської свободи, згідно А. Бандурі, є вплив на себе, що можливий завдяки двоїстій природі Я – одночасно як суб'єкта та об'єкта – і причинно впливає на поведінку так само, як і зовнішні його причини. «Люди здійснюють деякий вплив на те, що вони роблять, через альтернативи, які вони приймають у розрахунок, через прогнозування та оцінку результатів, що уявляються, включаючи їхні власні самооціночні реакції, і через оцінку ними своїх здібностей виконати те, що вони намічають». Загальна формула А. Бандури зводиться до того, що «людська поведінка детермінована, але детермінована частково самим індивідом, а не тільки лише середовищними факторами» [3].

Відповідь на питання, як уявлення про ефективність впливають на поведінку, розширила можливості впливу на самоефективність особистості.

Виділяють чотири процеси, за допомогою яких переконання в самоефективності регулюють функціонування суб'єкта: когнітивний, мотиваційний, емоційний і селективний.

По-перше, сприйняття власної ефективності впливає на вибір виду діяльності. Людина береться за справи, які, на її думку, їй під силу, і уникає справ, з якими, з її точки зору, їй не впоратися. Цей момент ілюструють дослідження детермінант вибору кар'єри. Навіть у вибірках чоловіків і жінок з однаковим інтелектуальним рівнем жінки менш упевнені у власній ефективності у відношенні завершення освітніх програм, що вимагають математичних і технічних здібностей. Як наслідок, вони рідше обирають природничі дисципліни і в якості основних предметів, і в якості галузі професійної діяльності. З часом ефекти подібних процесів прийняття рішення накопичуються. Уникаючи ситуацій, які змогла би подолати, людина втрачає можливості придбання нових цінних навичок. Основна функція мислення полягає в наданні людям можливостей прогнозувати перебіг подій і використовувати засоби контролю над тими подіями, які можуть впливати на їхню повсякденну діяльність.

По-друге, якщо виконання дії вже розпочато, сприйняття самоефективності впливає на старанність і наполегливість, незалежно від складності завдання.

По-третє, оцінка власної ефективності також впливає на емоційні реакції. Невпевненість у власній здатності вирішити найважливіші життєві завдання може супроводжуватися навіть депресією, а невпевненість у своїй академічній та соціальній ефективності підвищує ризик виникнення депресії у підлітків. Центром позитивної психології і об'єктом найбільш численних досліджень виступають позитивні емоції – стану щастя, задоволеності, потоку оптимізму, надії та ін. Причому роль цих емоцій аж ніяк не зводиться тільки до гарного настрою [1].

Останній спосіб, яким переконання в самоефективності вносять свій внесок в адаптацію і саморозвиток, пов'язаний з селективними процесами. Переконання в особистій ефективності формують образ життя за допомогою відбору занять і умов оточення [2].

Отже, самоефективність та особистісний досвід синергетично пов`язані: особистість впливає на досвід, у свою чергу, досвід є ресурсом для розвитку самоефективності особистості; а також саме психічні процеси виступають джерелом набутого досвіду, що складає передумову розвитку самоефективності.

Література:

1. Калошин В. Ф. Управління думками – ефективний засіб досягнення щастя, здоров`я, успіхів кожною людиною / Практична психологія та соціальна робота. – № 5. – 2011. – С. 69-72.

2. Луценко О. Л. Стратегії та механізми психологічної адаптації особистості до умов перехідного періоду в суспільстві: Дис... канд. наук: 19.00.01/ – 2006. – 190 с.

3. Bandura A. Self-efficacy assessment / In R. Fernandez-Ballesteros (Ed.), Encyclopedia of psychological assessment. London: Sage Publications. – 2002.

УДК 37.015.311:159.923-043.83

БРЕЦКО І.І.,
к.психол.н., доцент, завідувач кафедри психології
СПАЧИНСЬКА С.-Є.І.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ Я ОСОБИСТОСТІ

Більшість дослідників вказує, що люди в яких приємна зовнішність, мають переваги при соціальній взаємодії. Але ця реакція є автоматичною, яку характеризують як гало-ефект. Гало-ефект має місце тоді, коли одна позитивна характерна риса якоїсь людини кидається в очі оточуючим і як би віддаляє на задній план усі його інші якості.

Психологами отримані підтвердження того, що фізична привабливість часто виступає саме такою характерною рисою . Дослідження показали, що люди автоматично приписують індивідам, які мають приємну зовнішність, такі позитивні якості як талант, доброта, чесність, розум. Тому, привабливі люди здаються більш переконливими і вони потребують менших витрат сил і енергії для того, щоб змінювати думку інших людей і отримувати бажані результати.

Усвідомлення людиною своєї фізичної (тілесної) сутності представляє собою такий же самий пізнавальний процес, як й пізнання (відображення) об’єктів зовнішнього світу та інших людей. Цей процес завжди опосередкований потребами, відносинами суб’єкта як особистості, в силу чого самосвідомість є складною динамічною єдністю значення і відношення, інтелектуального та афективного [1].

Реалізуючи особистісний підхід в дослідженні образу фізичного Я, вчені у своїх дослідженнях, по-перше, показують взаємозв’язок та взаємовплив афективних і когнітивних процесів, роль індивідуально-особистісних властивостей суб’єкта (стилю) в процесі відображення ним своїх тілесних якостей. Це означає також розрізнення в структурі самосвідомості двох компонентів – образу фізичного Я як когнітивного утворення та емоційно-ціннісного відношення (самооцінки) як афективного утворення. В цьому контексті в психологічній літературі оперують терміном “Я-концепція” особистості, який означає “сукупність всіх уявлень індивіда про себе” [2].

Описову складову Я-концепції називають образом Я; складову, пов’язану з ставленням до себе або окремим своїм якостям, - самооцінкою; сукупність окремих самооцінок визначають як прийняття себе; поведінкові реакції,

викликані образом Я та самоставленням, утворюють поведінкову складову Я-концепції.

Таким чином, самосвідомість, яка розглядається з боку своєї структури, представляє собою установочне утворення, яке складається з трьох компонентів – когнітивного, афективного та поведінкового, які мають відносно незалежну логіку розвитку, однак у своєму реальному функціонуванні утворюють взаємозв'язок..

Виникнення почуття цілісності власного тіла, чіткості та визначеності його границь тісно пов'язано з періодично змінюваними циклами сомато-сенсорної стимуляції, яка надходить від матері на ранніх стадіях симбіозу з малюком. Нездатність до інтеграції цієї стимуляції приводить до недорозвинутості почуття цілісності та обмеженості власного тіла, а також до появи різноманітних перцептивних та когнітивних порушень. Отже, дослідження образу тіла та його зв'язку з Я-концепцією виходить з уявлень про тіло як своєрідне сховище Я, яке володіє більш менш певними суб'єктивними межами.

Сприйняття тіла як об'єкту у просторі – фундаментальний рівень тілесного відображення. Схема тіла забезпечує уявлення про локалізацію стимулів на поверхні тіла, про орієнтацію тіла у просторі та положенні частин тіла відносно один одного. Схема тіла стабільна й порушується тільки при таких глибоких впливах, як пошкодження мозку, порушення іннервації та дії фармакологічних препаратів.

Життєвий досвід людини можна поділити на той, який відноситься до мене, і, той, який до мене немає ніякого значення. Дитина починає пізнавати світ виходячи з власного тіла: вона вчиться розрізняти "всередині" та "ззовні", "перед" і "після", "там" і "тут" та інші тісно пов'язані позначення дистанції та спрямування. Цей рівень образу тіла визначає тілесну самоідентичність [1].

Концепція тіла – формальне знання про тіло, яке виражається за допомогою загальноприйнятих символів. Частини тіла мають назви, їх функції та взаємовідношення легко спостерігаються і можуть бути об'єктивно досліджені. Такий тип усвідомлення тіла повністю об'єднується з раціональним розумінням та слугує регулятором поведінки, спрямованого на підтримання здоров'я та боротьбу з хворобами. Одна з найважливіших характеристик тіла – зовнішність, де тіло розглядається, з одного боку, як носій особистісних та соціальних значень, а з другого – як об'єкт, що володіє певною формою й розмірами.

Слід сказати, що у шкільні роки зовнішність дитини значною мірою визначає ставлення до неї ровесників та вчителів, що суттєво відображається на загальній самооцінці [2]. Підлітки з помітними відхиленнями у фізичному розвитку більшою мірою піддаються несприятливому впливові соціально-психологічного середовища, яке сприяє формуванню негативної Я-концепції, залежності від оточення або протесту проти нього. Названі проблеми

потребують їх детальнішого розгляду, чому й присвячені наступні розділи дипломної роботи.

Література:

1. Hoshovska D., Hoshowskyi Y.. Самоакцептивна атрибуція в контексті особистісного самоприйняття - Psychological Prospects Journal, 2013

2. Моляко В.О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини- Практична психологія та соціальна робота, 2004

УДК 378.018.43:004.37.041:378.011.3-057.87(043.2)

БРЕЦКО І.І.
к.психол.н., доцент, завідувач кафедри психології
Мукачівський державний університет
БАРНА Г.І.
здобувачка ОС «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет
БЕНЯК О.М.
здобувачка ОС «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Дистанційне навчання — це технологія, яка базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [2].

З одного боку, дистанційне навчання має низку переваг перед іншими формами навчання. Так, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відеозв'язку, та одержувати структурований навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді. Незначна за часом та обсягом частина навчального процесу дистанційної освіти може здійснюватися за очною формою (складання іспитів, практичні, лабораторні роботи тощо). Характерними рисами дистанційного навчання є гнучкість, модульність, паралельність, економічність, технологічність, соціальна рівність та якість [4].

Дистанційне навчання надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів. Розвиток

дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів дистанційного навчання [3].

Перелік переваг дистанційного навчання досить великий. Серед них можна виділити:

1. Актуальність, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, та можливостей Інтернету.
2. Порівняно більші обсяги інформації, яку можна отримати в умовах дистанційного навчання у коротші строки.
3. Зручність, за якої кожен студент має можливість обрати власний ритм та режим отримання знань у комфортній для нього обстановці, що сприятливо вплине на сам процес навчання.
4. Індивідуалізація, що дає змогу кожному студенту узгодити навчання зі своїми потребами.
5. Доступність, що передбачає економію часу та коштів за рахунок використання навчальних приміщень та представлення вільного доступу до навчальних матеріалів.
6. Гнучкість, яка надає можливість викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких студенти можуть обмінюватися інформацією, відповідаючи на запитання один одного та навчатися, навчаючи інших.
7. Відсутність географічних бар’єрів, за якої відпадає необхідність дорогого переїзду та проживання в інших країнах, а натомість надається можливість спілкування з викладачами та студентами по всьому світу без обмежень [3].

Безумовно, як і в кожній формі отримання знань, у дистанційній є і свої недоліки. Незважаючи на те, що карантинні заходи під час спалахів інфекційних хвороб є надійним засобом попередження розповсюдження хвороби, втім можуть мати і негативні ефекти, призводячи до обмеження соціальних контактів і пересування. Дослідження, які проведені науковцями ще до пандемії COVID-19, доводять, що в умовах депривації у дітей і молоді спостерігається підвищення рівня тривожності, гіперактивності, агресії, а також різних видів залежності (від солодкого, алкоголю та інших речовин, що негативно впливають на здоров'я та розвиток).

Студенти відносяться до категорії осіб, у яких докорінно змінюється режим, умови життєдіяльності, з'являються додаткові обов'язки, пов'язані з навчальною діяльністю, ускладнюється соціальна ситуація розвитку, істотно збільшуються навантаження. Дистанційний формат вимагає від здобувача освіти великого рівня орієнтованості на технічні засоби, на віртуальне середовище, постійної концентрації на екрані монітора. Тому, тривале включення у віртуальний світ не може не відобразитися на внутрішньому стані студента [1].

Таким чином, психоемоційний стан завжди детерміновано внутрішніми та зовнішніми причинами, які обумовлені умовами ситуації й особливостями сприйняття цих умов особистістю та здатністю до адаптації. Залежно від ступеня задоволення потреб індивіда й якості впливу на характер діяльності людини, психоемоційний стан може бути сприятливим та несприятливим.

Література

1. Воронова Т.А. Педагогічні умови застосування Інтернет-технологій в очному навчанні [Електронний ресурс].Режим доступу: http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229

2. Додонов Б. І. В світі емоцій. Київ: Політвидат України, 2011. 140 с.

3. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. Освітній портал [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/articles/30.html/

4. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Львів: Vivat. 2018. 512 с.

5. Nataliia Stukalo1, Anastasiia Simakhova COVID-19 Impact on Ukrainian Higher Education. 1 National Agency for Higher Education Quality Assurance, Kyiv, Ukraine 2 National Aviation University, Kyiv, Ukraine Received June 10, 2020; https://www.hrpub.org/download/20200730/UJER46-19591379.pdf

УДК: 378

ВАРГА ЛЕСЯ
к. пед.н., доцент, доцент кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет
КОЗАР ТЕТЯНА
здобувачка першого (бакалаврського) РВО
спеціальності СО (МЗЛ)
Мукачівський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ідея діяльнісного підходу пов’язана з діяльністю, як засобом становлення і розвитку суб’єктності. Тобто, у процесі використання форм, прийомів та методів реалізації освітнього процесу народжується не робот, навчений діяти за певними алгоритмами, який чітко виконує певні види дій і операцій, а особистість, яка обирає, оцінює, критично мислить, діє всупереч поширеним стереотипам, набуває через власний досвід м’які, гнучкі навички (soft skills), програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в її саморозвитку та самореалізації, тому актуальність теми даного наукового дослідження не викликає сумніву.

Діяльнісний підхід – один з методологічних підходів, на якому базується більшість сучасних технологій і систем навчання. Діяльнісний підхід в освіті означає спрямованість всього освітнього процесу на розвиток і формування наскрізних умінь і ключових компетентностей учнів, передбачає використання

теоретичних знань в практичній діяльності та формування умінь командної роботи, інтеграції в соціум, самоосвіти та самореалізації.

В педагогіці діяльнісний підхід означає спрямованість освітнього процесу на розвиток умінь і навичок учня, на застосування здобутих знань на практиці на самореалізацію особистості, на адаптацію її у соціумі, на формування здібностей до колективної діяльності. Отже діяльнісний підхід є таким способом організації освітнього процесу, коли основною є різнобічна, активна, продуктивна, самостійна навчально-пізнавальна діяльність дитини [6, с. 30].

При діяльнісному підході саме діяльність є засобом і умовою розвитку особистості. На думку прихильників діяльнісного підходу, знання можна засвоїти під час їх використання, оперуючи ними під час діяльності. Так засвоєння знань буде відбуватись одночасно із опануванням способів дій.

Виділяють п’ять ознак діяльнісного підходу:

- *значуща ознака* полягає в *актуальності і важливості інформації*;
- *соціальна ознака, яка* реалізується у *командній роботі*;
- *радісна ознака* грунтується на твердженні, що успішність навчання залежить від *почуття задоволення і радості від діяльності*;
- *мотивуюча ознака* міститься в можливості пошуку різноманітних варіантів, перевірці різноманітних ідей і припущень *без страху помилки*, без вимоги єдиноправильної відповіді;
- *активна ознака* передбачає *фізичну і ментальну включеність* в освітню діяльність, активність всіх без винятку учасників освітнього процесу.

[1, с.52].

В початковій школі діяльнісний підхід має реалізовуватись на наступних засадах:

- відбувається індивідуальна діяльність кожного учня в зоні його найближчого розвитку;
- засвоєння знань забезпечується як індивідуальний пошук дитини під керівництвом педагога;
- вчитель реалізовує освітній процес не з готовими знаннями і відповідями, а із рядом питань і проблем, які будуть розв’язуватись в спільній діяльності на уроці;
- зовнішня мотивація молодших школярів переходить у внутрішню, коли учень сам захоче проявити активність у навчання, шукатиме шляхи самонавчання;
- учень виступає як суб’єкт освіти [2, с. 6].

Процес навчання є завжди навчанням діяльності або предметно практичних дій (наприклад, трудових операцій чи спілкування іноземною мовою), або розумових дій. Будь-яке навчання основ наук водночас є і навчанням відповідних розумових дій: від найпростіших, якими є відтворення і пояснення, до більш складних: застосування, аналіз, синтез й оцінка. На основі мисленнєвих дій, операцій формуються способи навчальної діяльності

учнів/студентів. Одночасно розвивається емоційно-вольова сфера особистості. З іншого боку, формування будь-якої розумової дії неможливе без засвоєння певних знань. При цьому, первинними з точки зору цілей навчання є способи діяльності, що вимагає відповідного змісту навчання. Основним елементом навчання стає виконання завдань (розв'язання проблем, задач) тобто, освоєння діяльності, особливо нових для людини її видів: дослідницької, пошуково-конструкторської, творчої та ін. У цьому випадку фактичні знання є наслідком роботи над завданнями, організованими в доцільну і ефективну систему. Паралельно з освоєнням діяльності учень/студент формує власну систему цінностей, підтримувану соціумом. Необхідні умови для цього – позитивний емоційний фон та стосунки в освітньому середовищі, які будуються на основі довіри, співпраці, рівного партнерства, командності. Функції вчителя за діяльнісним підходом насамперед пов'язані з організацією та управлінням. Діяльнісний підхід нерозривно пов'язаний із компетентнісним, виконуючи певні дії у навчальному процесі, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, людина тим самим розвиває у себе компетентність в тій чи іншій сфері життя.

Література:

1. Рейчел Паркер, Бо Ст'єрне Томсен. Діяльнісний підхід у школі. Данія: The Lego Foundation, 2019. 74 с.

2. Сусь Б. А. Діяльнісний підхід як ефективний спосіб забезпечення дієвості знань: збірник наукових праць. Бердянськ, 2017. С. 5–8.

UDC 37.015.31:502/504(043.2)=111

HERTSOVSKA N.
Candidate of Philology
Associate Professor of the Department of
English language,
literature with methodology of teaching
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine
RAIKHEL A.
Assistant of the Department of English language,
literature with methodology of teaching
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine

ENVIRONMENTAL EDUCATION: TREND OR NECESSITY

Taking an eco-friendly approach to teaching English helps communicate and understand the language better and gives students a way to connect with community. To satisfy their varied and complex learning demands**,** ELL students must be placed in a variety of learning situations. Environmental issues are contemporary and affect everyone. By incorporating these topics into language learning, educators can make

the content more relevant and engaging for students, thus enhancing their interest and motivation to learn.

Language learners become more globally aware and responsible citizens when exposed to environmental issues. They gain insights into how their actions impact the world and are empowered to contribute positively to global challenges. In addition to promoting language learning in the context of meaningful conversation**,** it can teach students how to improve the health of our world**.** [4].

Environmental education and exposure is to foster awareness and concern for our planet and understand the associated environmental problems which stem from human impact. Environmental education has the power to build skills**,** inspire motivation**,** and encourage commitment for individuals to work together towards solutions to current environmental issues. Learning language within the context of environmental issues provides meaningful opportunities for students to connect language skills with real-world applications. This integration encourages deeper comprehension and retention of language structures and vocabulary. Environmental education addresses a wide range of topics that are at risk because of human activity.

These issues include global warming, greenhouse gas, ozone depletion, species extinction, poaching, endangered species, inefficient energy use, habitat destruction, air quality, pollution of water like ocean dumping, oil spills and urban runoffs; electromagnetic radiation and health, nuclear proliferation and fallout, genetically modified foods, overgrazing, excessive use of pesticides and herbicides, intensive farming, land pollution, soil erosion and contamination, water crises, overfishing, illegal logging and deforestation.

The question of environmental education emerged in 1972 when the United Nations Conference of that year encouraged member states to start thinking about global environmental problems. The conference laid lots of emphasis on environmental education. According to UNESCI-UNEP 1976, the following are the objectives of environmental education: 1) Awareness of environmental problems. 2) Basic understanding of the environment and its problems, and humans' role in the environment 3) An attitude of concern for environmental problems. 4) Skills in overcoming environmental problems. 5) Ability to evaluate proposed solutions to environmental problems. 6) Participation in solving environmental problems. Why teach Environmental Education with English language Environmental education is necessary for the EFL/ESL instructor because according to Babcock [1], language learners become more globally aware and responsible citizens when exposed to environmental issues and they gain insights into how their actions impact the world and are empowered to contribute positively to global challenges. Still talking about the need to include environmental matters in English language instruction, Cates [2] points out that we can’t call our English teaching successful if our students, however fluent, are ignorant of world problems, have no social conscience by using their communication skills for international crime, exploitation, oppression or environmental destruction. Knowledge of environmental protection is at the core of

environmental education and should be done with any age group (at the nursery, primary, secondary, post-secondary, or higher education levels), with any linguistic rules and language specifics like vocabulary, grammatical rules, syntax, semantics and discourse of the target language. Teaching environmental education in the context of language learning offers diverse opportunities for language practice. Students engage in discussions, debates, writing tasks, and presentations related to environmental topics, enhancing their language proficiency in various skill areas. Integrating environmental education can increase students' motivation and engagement in language learning. Topics like climate change, sustainability, and conservation resonate with students, sparking meaningful discussions and collaborative projects.

Environmental education promotes critical thinking by encouraging students to analyze, evaluate, and propose solutions to complex problems. These skills are transferable to language learning, where students are encouraged to critically engage with texts and express their opinions effectively. More specifically, Halvorsen [3] says that when we think critically about a given topic, we are forced to consider our relationship to it and how we fit into the context of the issue. Since environmental issues like global warming and energy crises are fascinating, current, and contentious topics, incorporating environmental education into the English language instruction will undoubtedly help students develop their critical thinking skills and abilities while also advancing their language development.

In conclusion, teaching environmental education alongside English language instruction enriches the learning experience for students by fostering global awareness, critical thinking, and language proficiency. It equips learners with the knowledge and skills needed to address environmental challenges and become responsible citizens of the world. This integrated approach not only benefits individual learners but also contributes to building a more sustainable and interconnected global community.

References:

1. Babcock, S. P. (1993). The Significance of Cultural Influences within the ESL/EFL Classroom: A Taiwan Experience. Eric Document Reproduction Service Number 375681, 29.

2. Cates, K. A. (2005). Teaching for a better world: Global issues and language education in Japan in Osler, A. and Starkey, H. (eds.) Citizenship and Language Learning: International Perspectives. UK: Trentham. 59-73.

3. Halvorsen, A. (2005). Incorporating critical thinking skills development into ESL/EFL courses. The internet TESL journal, Vol. XI, No. 3, http://iteslj.org/Techniques/Halvorsen-CriticalThinking.html

4. Hauschild, S., Poltavtchenko, E., and Stoller, F. (2012). Going green: merging environmental education and language instruction. English Teaching Forum

5. UNESCO (2005). Guidelines and recommendations for reorienting teacher education to address sustainability: United Nations decade of education for sustainable development(2005-2014): Education for sustainable development in action. Technical Paper N° 2 – 2005: UNESCO education sector

УДК 005.36:005.95/.96(043.2)

ГОЛОВЧУК ОКСАНА ВАСИЛІВНА
ВЛАСЕНКО ВЛАДИСЛАВ
Мукачівський державний університет

ДЖЕРЕЛА ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГІЇ ТА ОСОБИСТИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Енергія – це велика цінність, константа нашого відчуття щастя, передумова здобутків та особистого росту. Витратити марно життєву енергію можна непомітно і швидко, а відновити її не так просто, особливо без спеціальних психологічних та медичних знань. Тому сучасний особистий менеджмент повинен містити практичні рекомендації про те, як повернутися у продуктивний стан.

Найперше, що доводять науковці, це необхідність для кожної людини перебувати в тиші не менше півгодини. Якщо є можливість і навики - доцільно провести цей час у медитації. За відсутності досвіду медитативних практик, достатньо провести цей час, спокійно спостерігаючи за навколишнім світом. Важливо перебувати у зручному положенні, й обов’язково вимкнути всі гаджети. Психологи застерігають не вдаватися до аналізу та обмірковування проблем, наголошуючи, що задля отримання енергії ми повинні досягти максимального розслаблення.

Наступний аспект поповнення запасів енергії – спілкування з людьми, які є позитивними, з високим емоційним інтелектом. Теоретично, здається, це простіше, ніж практично – визначити подібну особистість в колі своїх знайомих чи друзів. Але психоаналітики дають однозначну відповідь на це питання: людина, яка надихає вас є тією особистістю, з якою доцільно спілкуватися.

Дослідники комунікацій Дж.Лоер та Т.Шварц рекомендують «вживати» добрі взаємини в якості потужних джерел емоційного відновлення. Стан змінюється після зустрічі з людиною, яка вам рада, і яка здатна наповнюватися і відновлювати запас енергії.

Суттєвим донором енергії є спорт та помірні фізичні вправи, які додають позитивного настрою. Йдеться саме про заняття для задоволення, а не ті, які надміру виснажують, тому що людина, наприклад, прагне досягнути зависоких спортивних цілей.

Наступний важливий чинник нашого самопочуття – дихальна система. Науковці Стенфордського університету, після спеціального дослідження впливу дихання на емоційний стан, дійшли висновку, що чим більш поверхневими є наші вдихи, тим тривожнішими є відчуття. Це пояснюється наявністю двох частин автономної нервової системи: симпатична запускає відчуття стресу, а парасимпатична навпаки налаштовує реакцію розслаблення [1]. Глибокий вдих активує симпатичну нервову систему і навпаки, коли ми

дихаємо швидко, ми не розслабляємося. Практика пом'якшувального наснажливого дихання передбачає вдих і видих тривалістю по 8 секунд.

Не вимагає жодних особливих умов чи засобів і такий фактор відновлення енергії, як прогулянки новими шляхами, тобто зміна звичних маршрутів. Встановлення мозком нових нейронних зв'язків автоматично відключає старі патерни мислення, а отже і ті формулювання чи припущення, які виснажують [2].

За будь-яких умов потрібно дотримуватися правила достатнього сну, а при можливості – контакту з водою. Вода – унікальна речовина, здатна очистити будь-які енергетичні неполадки. Звісно, позитивні думки і здатність не поспішати з висловлюваннями, бути поміркованим у словах – ще один ресурс життєвої енергії. Це пов'язано з тим, що надмірна балакучість діє, як розприскувач власних енергетичних запасів.

Звичка знаходити час для улюблених справ – запорука балансу енергетичного і емоційного. Окремий важливий аспект енергетичної рівноваги – порядок навколо вас. Сьогодення обумовило присутність і віртуальної реальності у нашому житті. Як і у реальному житті, віртуальний безлад свідчить не тільки про неякісний тайм-менеджмент, але є шпариною, крізь яку витікає енергія.

Якщо повернутися до початку, нагадаємо, що другим аспектом потужного поповнення показника життєвої енергії, або вирівнення нашого енергетичного балансу, було названо спілкування. Не завжди випадає така нагода, тому людина, яка стоїть на шляху усвідомленості і критичного мислення, заряджається необмеженим потенціалом книг. Про бібіліотерапію, як метод зцілення, говорили, починаючи з античних часів [3]. Цікавий досвід сучасної молодої людини, студента МДУ Владислава Власенко: «Щоразу, коли я відчуваю себе втомленим чи розгубленим, я звертаюсь до своєї особистої аптеки – полиці з книжками. Ось декілька рецептів, які я використовую для збереження психічного здоров'я та глибокого розуміння себе через книгу.

1. Занурення в інші світи: читання для мене – це не просто активність, а справжнє занурення в інші реалістичні світи або уявні створені авторами. Кожна книга, яку я обираю, стає запрошенням до нового світу де я можу пережити пригоди, відчути емоції та зустріти цікавих персонажів. Читаючи, я відчуваю, як моє серце б'ється в такт подіям книги, а думки мої і персонажів переплітаються, створюючи унікальний досвід.

2. Вплив на психіку: читання – це не лише розвага, але й справжня сила, яка може впливати на мою психіку. Вона допомагає мені зосередитися на моменті, забути про проблеми і відновити внутрішню гармонію. Кожна сторінка книги – це можливість відпочити від повсякденних турбот та зануритися у світ фантазії та мрій.

3. Самовдосконалення: книги є вірними порадниками на шляху самовдосконалення. Вони вчать мене бути кращою версією себе, надихають на

досягнення нових цілей та розкривають незнані горизонти. Кожна прочитана книга розширює креативність та допомагає зрозуміти себе й світ.

У пекарні життя, книги – це інгредієнти, які роблять кожен день смачнішим та насиченим. Вони надають смаку і аромату моєму життю, роблячи кожен день особливим і неповторним. Читання – це не просто хобі, а спосіб життя, який наповнює моє серце радістю та надією».

Література:

1. Любов Карась. 10 карток для відновлення енергії. URL: https://theoryandpractice.ru/posts/19241-byt-v-resurse-10-sposobov-vospolnit-energiyu (дата звернення: 10.01.2024 р.)

2. Таяб Рашид: як відновитись після травми, знайти призначення у житті. Інформаційний канал: Алла та щастя. URL: https://www.youtube.com/@allaklymenko_ua (дата звернення: 12.05.2024 р.)

3. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.

4. ВУЕ. Велика українська енциклопедія. Розділ: Бібліопсихологія. Історична довідка. URL: https://vue.gov.ua/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F (дата звернення: 16.04.2024 р.)

УДК [373.3.015.311:17.023.32:39-047.22]:37.091.313(043.2)

ДРАГУСЬКА О.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта
ЛІБА О.М.,
к.пед.н. доцент, доцент кафедри теорії та методики
початкової освіти
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ НАРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному освітньому просторі актуальною проблемою залишається розвиток творчих здібностей учнів, «виховання життєво і соціально компетентнісної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях».

Метод проєктів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті, і ґрунтується на засадах гуманістичної та дитиноцентристської педагогіки. Вимоги до особистісного підходу в навчанні й вихованні поступово визначались у психологічних дослідженнях таких учених: В. Давидов, І. Якиманська, та ін. У вітчизняній педагогіці гуманістична традиція знайшла своє висвітлення в працях К.

Ушинського, С. Русової, Г. Ващенка, В. Сухомлинського, І. Беха, В. Кременя, А. Бойко, О. Сухомлинської, та інших.

В етновиховній практиці особистісний підхід розглядається як провідний психолого-педагогічний принцип формування та розвитку дитини. Врахування неповторності кожної людини, піднесення її індивідуальності з властивим самопізнанням і самоствердженням слугує запорукою успіху педагогічної діяльності. Метод проєктів, за О.Онопрієнко, нині не розглядається як альтернатива класно-урочній системі, натомість − як додатковий засіб, що підвищує якість навчання, розвиває пізнавальну сферу та особистісні якості молодшого школяра [1]. Прикладні проєкти доцільно розробляти на основі змісту підручника «Математика». Вони можуть містити задачі, які містять конкретні числові дані про кількість виготовленої продукції в регіоні, вирубуванні лісів в краї для учнівських збірників із виготовленням дидактичного ілюстративного чи роздаткового матеріалу. Приміром, задачі, в яких використовуються дані нераціональне господарювання: «Одним із результатів осушення поліських боліт є те, що із 47 видів лікарських рослин, якими славилося Полісся 30 років тому, тепер збирають 6-7 видів. 20 років тому на Поліссі було 80 тис. га знаменитої цілющої журавлини, нині площа ця зменшилась до 20 тис. га, а обсяг заготівель ягоди зменшився з 950 кг до 90 кг на рік» [2]. На основі таких даних учнів залучають до складання задач про дбайливе господарювання, шанобливе ставлення до довкілля. Орієнтовними темами народознавчих проєктів на уроках математики можуть слугувати: «Математика в казках», «Математичні цікавинки», «Геометрія в народній архітектурі», «Математика в легендах», «Геометричні фігури у вишивках та килимах», «Математика в народному побуті» «Моделювання архітектури давнього міста».

Доцільно також залучати учнів і до створення проєктів як шкільних, та і позашкільних, де учні отримують завдання, презентують власні проєкти, збирають і розповсюджують інформацію про екологічну ситуацію в своїй місцевості через мережу Інтернет в он-лайн та офф-лайн режимах. Наприклад, важливий проект, спрямований на формування полікультурної компетенції дитини через вивчення народної творчості рідного народу, є «Народні казки» (The Folk Tale Project: http:// ftv.flameghana.org). Саме через народну творчість найбільш яскраво дізнаємось про звичаї, традиції та вірування кожного народу. Основними темами казок є боротьба добра із злом, мудрості проти неуцтва, засудження низки негативних явищ, як жадоба до грошей, лінивство, скупість, жорстокість, недбалість, марнотратство та інших. Учні віком від 6 до 16 років вивчають народні казки свого краю та інших народів світу. Учасники мають надсилати народні казки своїх країн і пропонувати їх учням інших країн. Письмові роботи варто доповнювати ілюстраціями.

Стимулює до вивчення історії свого краю електронний проєкт «Особливі місця» (Форум: Special Places: apc.iearn.places). Проєкт не обмежений віковими

рамками учнів, а також розрахований на всі мови світу, тому є особливо доступним для тих, хто погано володіє іноземними мовами. Для участі в проєкті потрібно намалювати або описати місце у своєму краї (селі чи місті), яке представляє цінність для конкретного учня, викликає певні почуття чи спогади. Учасники самостійно обирають жанр твору (оповідання, інформаційний виклад, гумористична історія тощо), акцентують на тому, що саме робить дане місце цінним і чому. Мета проєкту полягає в тому, щоб учні, поглянувши довкола, дізналися більше про пам'ятні їм місця, улюблені місця інших дітей і намагались їх зберегти. Таким чином учасники проекту матимуть нагоду вивчити історичні події, предмети матеріальної культури, архітектури свого та інших народів. Проект «Міжнародна кулінарна книга» (Форум: http://www. iearn.org/ projects/foods.html) спрямований на вивчення традиційних страв різних народів, походження складників цих рецептів, запис легенд і розповідей про національну кухню певного народу. На жаль, більшість проєктів подані англійською мовою (іноді німецькою, французькою та ін.), тому дошкільники чи молодші школярі, котрі ще не володіють на рівні іноземною мовою, не можуть бути їх учасниками. Тому вважаємо за доцільне зосередити роботу над розробкою україномовних проєктів, або включити до вже діючих довгострокових проектів, як, приміром, «Творчі кілометри» чи «Особливі місця», сторінки українською мовою.

У процесі формування народознавчої компетенції молодших школярів засобами проєктної діяльності доцільно враховувати їхній суб'єктний досвід; здійснювати особистісно зорієнтований підхід у виборі виду та змісту навчального проекту; стимулювати активність вихованців у пошуково-етнографічній діяльності; прогнозувати в процесі роботи виконання учнями різних ролей у груповій діяльності, а також створювати можливості для формування навичок соціально значущої поведінки, розвитку творчості, ініціативи, національних почуттів.

Література:

1. Онопрієнко О. В. Проектна діяльність у початковій школі: методичний посібник. К.: ТОВ СІТІПРІНТ», 2013. 83 с.

2. Богданович М.В. Математика: підруч. для 4кл.загальноосвіт.навч.закл./М.В.Богданович,Г.П.лишенко.-2-ге вид.Київ:Генеза,2016.-176с.:іл.

УДК 316.77:316.72:7(043.2)

КЕНТЕШ Іштван Степанович
аспірант кафедри
педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

СПЕЦИФІКА МІЖКУЛЬТУНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ

Міжкультурна взаємодія стає необхідною в сучасному світі, де глобалізація та інтернаціоналізація є нормою.

Демір М.І. вказує на важливість діалогу між культурами для розвитку сучасного світу. Недостатнє розуміння етнокультурних особливостей у комунікації може призвести до формування стереотипів та помилок у спілкуванні.

Музика переходить національні та культурні межі, стаючи універсальною мовою, що об'єднує людей. Забезпечення міжкультурної взаємодії допомагає сприяти взаєморозумінню музичних традицій та культурних спадщин. Важливо, музиканти були готові працювати не лише в своїй культурній області, але й у різних країнах та середовищах.

Згідно з Завалко К.В., міжкультурна взаємодія стосується спілкування між представниками різних культур та етнічних груп у різних сферах життя. Ця взаємодія передбачає обмін інформацією, досвідом, цінностями, традиціями та мовними засобами комунікації між різними культурними групами.

З метою оцінки цих якостей можна використовувати конкретні критерії. Наприклад, для визначення адекватної самооцінки можна досліджувати, наскільки особистість реалістично оцінює свої сильні та слабкі сторони, уникаючи перебільшень чи занижень. Для вимірювання допитливості можна аналізувати активність у пошуку нових знань та інтерес до засвоєння нової інформації.

Здатність до створення оригінальних ідей може бути оцінена через спостереження за здатністю особистості до творчого мислення та вираження нестандартних думок.

Альтернативне мислення може бути визначено через здатність розглядати різні точки зору на проблеми та шукати альтернативні рішення. Цілісне сприйняття можна оцінити на основі здатності особистості сприймати інформацію у контексті загальної картини світу. Незалежність у сприйнятті інформації вимірюється через здатність особистості формувати свої власні думки.

По-перше, важливо включити елементи міжкультурної взаємодії в мистецьку сферу. Так як музиканти повинні мати можливість вивчати культурні особливості різних національностей та розуміти різноманітність культурних виразів і міжкультурні відмінності.

По-друге, важливо створити можливості для міжкультурної комунікації. Це може включати спільні проєкти, міжнародні обміни, спілкування з представниками інших культур та використання міжкультурних засобів комунікації, таких як інтернет-платформи або мовні курси.

По-третє, важливо сприяти розвитку міжкультурної толерантності у мистецькій сфері, надихаючи особистість приймати та поважати різницю.

По-четверте, організація міжкультурних проєктів, семінарів, виставок і заходів може сприяти поглибленню розуміння інших культур.

Отже, специфіка міжкультурної взаємодії у мистецькій сфері вимагає комплексного підходу, що включає знання культурних особливостей, володіння міжкультурними навичками та використання сучасних технологій.

UDC 377

KONCHOVYCH Kateryna Tyberiivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of English Language,
Literature with Methods of Teaching,
Mukachevo State University

SOCIOCULTURAL PREREQUISITES FOR REFORMING THE PRIMARY SCHOOL IN THE UNITED STATES

In the second half of the 20th century, education for the state and society has become a real priority, recorded in the relevant legislative acts, political decisions, its social and economic support at the systemic level, as well as in raising the status of teachers and lecturers and other workers in the educational sector in the USA.

In the USA during this period, conditions were favorable for such a policy in the field of education, since the traditional academic program was unable to ensure the intellectual progress of elementary school students: upon entering high school, the majority of graduates could not master the content of its program. Therefore, the pedagogical community raised the issue of urgent school reform at the state level to ensure the needs and interests of US citizens - to prepare their children for life in American society and to be patriots of their country.

The change in the concept of education initiated a radical revision of curricula. According to this approach, individual subjects were removed from the list of academic subjects, and instead those that satisfied the interests and abilities of schoolchildren as much as possible were introduced. From the established nine cycles of subjects (classical languages; mathematics; natural sciences; commercial affairs; drawing; music; housekeeping; industrial arts; modified basics) students chose those that contributed to their most effective adaptation in society [1].

The attention of parents was captured by alternative schools, the possibility of educating children under special programs that provided high-quality and versatile education and built their work using new electronic technologies. Not only an

alternative school, but also an alternative education system was born and established. The active variability of the goals and content of education contributed to its transformation into the status of the civil religion of America. Its essence was to educate each subsequent young generation of Americans as self-confident citizens capable of independently and effectively solving life problems of the new era [2].

A pragmatic approach to the implementation of the main directions and achievement of the set goal dominates over the unproductive measures of the previous decades. In the selection of a system of measures to ensure the further development of education, the strategic directions for their implementation in order to improve the school are quite indicative.

Let's consider this program in a little more detail, since it is an obvious expression of the global goal of American society: America should become what it should be - a world leader, a benchmark.

The program is designed for nine years of targeted improvement by eliminating the shortcomings of the school system, primarily the gap between theoretical knowledge and practical skills. It was structured in accordance with the need for simultaneous implementation of measures in the educational system at all levels of its regulatory and methodical functioning. Accordingly, in the first section, a list of the parameters of further activities of 110,000 schools as of the 1991-1992 academic year is included. These are: formation of responsibility for the work results of each school; a clear reporting and control system; development of standards related to global requirements; improving the content of American achievement tests; development of a lean system of material incentives for each innovation.

As for the second part, we consider the following measures to be valuable in the context of our research: compliance of the school with the requirements of the 21st century; approval of electronic learning technology as a determining factor; organization of training based on the principle of mutual cooperation of students; implementation of interesting projects and initiatives such as Washington Public Schools for the 21st Century, Theodore Sizer's Coalition of Mandatory Schools, James Coomer's School Development Programs, Henry Levin's Accelerated Schools, "Schools for the Next Century", "Saturn" Schools of Tomorrow in Sao Paulo, Model Schools of Tomorrow in Lewisville, Texas, etc. [4].

Typically, their programs combined elementary and middle school content tangentially to the traditional general education classroom system. At the same time, training was maximally individualized in accordance with the test results in order to implement high-tech programs to ensure it. These are the use of computers, video and audio equipment, learning within the dialogue with the computer, computer environment and testing with the simultaneous creation of a database through the use of modems. In this way, the most perfect program of the 21st century, which is available even in modern conditions, has been concluded.

References:

1.Alexander R., Broadfoot P., Phillips D. Learning from Comparing: New Directions in Comparative Education Research. Vol. 1 : Contexts, Classrooms and Outcomes. – Symposium Books Ltd, 1999. – 304 p. 210. Altrichter H., Merki K. H. Handbuch Neue Steuerung im Schulsystem. –

2.Balarin M., Lauder H. The Governance and Administration of English Primary Education (Research Survey 10/2). – Cambridge : University of Cambridge Faculty of Education, 2008. – 20 p. 229.

3.Bruns B., Filmer D., Patrinos H. A. Making Schools Work : New Evidence on Accountability Reforms (Human Development Series). – Washington DC : The World Bank, 2011. – 251 p. 470 253. Bubb S., Earley P. From Self-Evaluation to School Improvement

4.Children, Their World, Their Education. Final Report and Recommendations of The Cambridge Primary Review / ed. by Robin Alexander. – London : Routledge, 2010. – 586 p.

УДК 159.95

КОСТЮ Світлана
БУКШЕНКОВА Алла
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ УСПІШНОГО ПЕРЕНОСУ ЗНАНЬ

Проблема переносу знань не є новою для психології – науковці звертали увагу на особливості засвоєння та подальшого використання знань з початку дослідження когнітивних функцій людини. Тому вивчення цього питання стартує із початком розвитку психологічної науки (Е. Торндайк, М. Вертгеймер, Ж. Піаже, К. Дункер та ін.)

Перенос знань, на нашу думку, має вивчатися у поєднанні як із когнітивними складовими, так і з особистісними особливостями, що визначають попередній досвід засвоєння та використання отриманих знань [1;2].

Перенос знань не є суто когнітивною складовою функціонування людини, а є процесом, безпосередньо пов’язаним також із особистісними, когнітивними, індивідуальними якостями та характеристиками людини. Тому увага приділяється вивченню процесу переносу знань і у просторі когнітивних процесів, і у сфері психології особистості та її індивідуальних особливостей.

Розглядаючи феномен переносу знань, ми входимо в широкий спектр процесів обробки інформації та пошуку зв'язків між когнітивними особливостями. Початок нашого розуміння цього явища починається саме з цієї сфери знань. Застосування концепції інформації у різних контекстах, порівняно з тими, для яких вона була початково сформульована, представляє складні виклики, оскільки воно вимагає розуміння контексту та особливостей прийняття інформації.

Кожна людина має свої унікальні способи сприйняття та обробки інформації про своє оточення, які називаються когнітивним стилем. Згідно з М.

О. Холодною, індивідуальний суб'єкт відрізняється від узагальненої поведінки, тому загальнопсихологічний підхід не може абсолютно відтворити механізми психічної діяльності конкретної особистості. Таким чином, поняття когнітивних стилів інтегрує загальне та індивідуальне використання знань в природний процес.

Крім когнітивних стилів, які зараз активно вивчаються, феномен переносу знань в основному пов'язується з процесом мислення. У мисленні відбувається аналіз умов діяльності та її мети, перенесення знань із однієї ситуації в іншу, а також перетворення ситуації на узагальнену схему.

За словами Н.І. Чуприкової, ключовими показниками інтелектуального розвитку є рівень знань, вміння мислити, здатність до перенесення знань та дій у різні ситуації.

Розгляд становлення поняття переносу знань необхідно починати з робот Е. Торндайка, адже саме його теорію ідентичних елементів можна вважати основою для визначення процесу переносу знань та його пояснення.

Із подальшим розвитком психологічної науки, особливо, гештальт - психології, що «прийшла на зміну» біхевіоризму, процес переносу знань, як і багато інших психологічних питань, почали досліджуватися саме гештальтистами. Макс Вертгеймер у дослідженні продуктивного мислення неодноразово звертався до процесу переносу, та вважав проблему структурного переносу доволі важливою у науці [1;2;3].

Проблемами мислення, рішення задач, а також, і переносу знань, займався ще один видатний представник гештальт – психології Карл Дункер. Його бачення переносу протилежне теорії ідентичних елементів Е. Торндайка. У рамках дослідження переносу знань, вчений приділяв багато уваги саме подібності навчальної ситуації та ситуації переносу.

Багато дослідників стверджують, що ключовим показником розвитку розумових здібностей є здатність самостійно застосовувати прийоми та методи в нових ситуаціях. Проте деякі аспекти цього явища, такі як перетворення цих методів під час перенесення, зміна пізнавальних інтересів та широкий спектр застосування в позаучбових сферах, залишаються недостатньо вивченими. Навичка змінювати прийоми та переходити від одного методу до іншого є одним із ключових аспектів творчого мислення. У зарубіжній літературі також значна увага приділяється явищам перетворення при вирішенні проблемних завдань.

Література:

1. Зайченко Д. С. *Адаптація студентів-випускників до нових соціальних умов та майбутньої професійної діяльності : м*іжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент, 2015. №. 18. С. 145-154.

2. Лисак К.О. Когнітивно-особистісні та індивідуальні чинники успішності переносу знань; дис. … канд. психол. наук. 19.00.01. Київ, 2016. С.190.

3. Помиткіна Л. В. Психологічні особливості прийняття студентами стратегічних життєвих рішень у пізній юності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія № 12.

Психологічні науки: зб. наук. пр. 2016. № 45(69). С. 145-151.

УДК [378:373.3.011.3-051:005.336.2]:51:008(043.2)

ЛІБА О.М.,
Канд. пед.н. доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
ЯКИМЕНКО Є.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 013 Початкова освіта
Мукачівський державний університет

МАТЕМАТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Зміни в суспільстві й освіті здійснюють суттєвий вплив на розвиток особистості майбутнього вчителя початкових класів, його професійну культуру: усвідомлення рівня розвитку власного інтелекту, мисленнєвої культури, компетентності і конкурентоспроможності дозволяє вчителеві будувати траєкторію професійного особистісного зростання і тим самим сприяє процесу життєтворчості.

Математика, як одна з найдавніших наук, засіб пізнання і опису світу, протягом усього розвитку людства є невід'ємною і важливою складовою його культури. Засвоєння учнем компонентів культури відбувається не стільки через безпосереднє сприйняття матеріальних предметів, скільки за рахунок мисленнєвої діяльності із ідеальними моделями, які відображають загальноісторичне людське буття. Відображаючи реальність крізь призму понять, знаково-символьну систему, математика виконує роль універсальної мови науки, інструменту опису світу, оскільки математичні поняття, аксіоми, теореми і теорії мають своїм джерелом саме реальність. Учитель виступає просвітником, носієм цінностей і культури суспільства: він є посередником між науковим знанням і дитячою особистістю, і саме його професійна компетентність впливає на формування якісного ціннісно-змістового діалогу між інтелектуальною культурою людства та інтелектуальною культурою окремого школяра, що детермінує процес аксіологічного ставлення до знань, інформації в цілому в системі загальної середньої освіти.

Феномен математичної культури має три масштаби модусу: культура людства, соціальної групи та особистості. Зазначимо, що всі аспекти і рівні загальнолюдської культури і культури соціальної групи в кінцевому результаті переломлюються в індивідуальній свідомості, поведінці та діяльності особистості відповідно до індивідуальних особливостей кожної людини.

Математична культура розглядається вченими як: складова професійного становлення, професійної культури особистості (Т. Г. Захарова); інтегративний результат взаємодії культур, взаємовпливу математичного пізнання, мови і мислення (О. М. Рассоха, В. М. Худяков); взаємодія системи особистісних і

професійних якостей (З. Ф. Заріпова); система засвоєних об'єктів загальної математичної культури (С. О. Розанова).

Дослідження математичної культури особистості, спеціалістів різного профілю представлено досить ґрунтовно у педагогічній науці.

Аспекти формування математичної культури в умовах професійної підготовки здобувачів вищого навчального закладу та особливості розвитку математичної культури вчителя початкових класів, висвітлені в науково-педагогічних здобутках Т. Г. Захарової, Є. О. Лодатка та інш.

Є. О. Лодатко дає якісно нове визначення математичної культури суспільства як «складного соціального утворення, що формується під впливом математичних традицій, усталеної системи математичної освіти та математичних надбань» [1]. Математична культура вчителя початкових класів при цьому розглядається вченим як важливий компонент його професійно-педагогічної культури: вона ґрунтується на єдності та взаємозв'язку культурологічного й методико-математичного аспектів математичного розвитку особистості вчителя - суб'єкта творчо-перетворюючої діяльності, що є основою видових відмінностей математичної культури у різних сферах суспільного життя. До структурних характеристик математичної культури майбутнього вчителя початкових класів Є. О. Лодатко відносить світоглядний, прагматичний, змістовий, логічний, лінгвальний складники.

Ми поділяємо науковий висновок С. О. Скворцової, яка визначає професійну компетентність учителя як властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності на рівні сучасних вимог, єдності теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення професійної діяльності, спроможності результативно діяти та ефективно розв'язувати стандартні і проблемні ситуації, що виникають у процесі навчання учнів математики [2].

Повністю погоджуючись із даними підходами вчених до аналізу змісту поняття «математична культура особистості вчителя», вважаємо потрібним додати, що математична культура майбутнього вчителя початкових класів визначається не тільки високим рівнем оволодіння математичними знаннями, умінням використовувати їх на практиці, математичною мовою і мовленням, але й системою цінностей самого вчителя, його загальною світоглядною ерудицією і головне - здатністю формувати цю культуру в учнів.

Література:

1. Лодатко Є. О. Математична культура вчителя початкових класів як основа професійного світосприйняття / Є. О. Лодатко // Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2012»: матеріали міжнародної науково-методичної конференції (6-7 грудня 2012 р., м. Суми): У 3-х частинах. Частина 2 / упорядник Чашечникова О. С. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2012. – 162 с.

2. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики / С. О. Скворцова // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика,

тенденції розвитку» – 2010. – №4. – Педагогічні науки. – Режим доступу : http://skvor.info/publications/ articles/print.html?id=120

УДК 37-048.56:373.3.091.31-059.1(043.2)

ЛЮБКА.А.І.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта
ЛІБА О.М.,
к.пед.н. доцент, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасна парадигма навчання в своїй основі містить особистісно-орієнтовану модель навчання. Її реалізації сприяє багато чинників. Це і формування суб'єктивних стосунків у навчально-виховному процесі, врахування здібностей і здатностей дитини до навчання, демократизм у спілкуванні з дитиною, посилена увага до прояву якісних змін в структурі діяльності учня тощо.

Практика показує, що в основному освітній процес зорієнтований на середнього учня, що унеможливлює врахування індивідуальних особливостей кожної дитини зокрема. Це призводить до того, що сильніші і слабші учні залишалися поза увагою вчителів. В умовах, коли якість навчання та виховання учнів загалом та молодших школярів зокрема набуває особливого значення, проблема індивідуалізації у освітньому процесі постає особливо гостро.

Адже індивідуалізація навчання - одне із важливих завдань, що стоять перед школою на сучасному етапі. Диференційований же підхід є важливою умовою підвищення якості навчання, учнів початкових класів, зокрема. Дуже важливо застосовувати індивідуальний і диференційований підхід на початковому етапі навчання молодших учнів тому, що цей період у розвитку дитини є сензитивним для багатьох процесів.

Особливості організації диференційованого навчання у початковій школі досліджували Т. Й. Мельничук, О. Я. Савченко. Значну увагу організації диференційованого навчання у своїх дослідженнях приділили В. О. Сухомлинський, М. В. Богданович та С. П. Логачевська, в роботах яких висвітлено особливості організації внутрішньокласної диференціації навчання в межах одного класу. Так О. Я. Савченко підкреслює значимість диференціації освітнього процесу в початкових класах, «її спрямованості на виявлення і розвиток загальних і спеціальних здібностей учнів».[3]

На нашу думку, диференційований підхід у навчанні заслуговує уваги тому, що майже повністю вирішує проблему неуспішності, зв’язаний з поліпшенням знань учнів, виконує задачі розвиваючого навчання. Отже, диференціація навчання забезпечує:

- відновлення та відтворення необхідних логічних зв'язків для засвоєння матеріалу;
- встановлення зв'язків попереднього матеріалу з новим;
- визначення шляхів ліквідації прогалин у незнаннях учнів;
- осмислення логічних операцій, які дійові і закономірні при диференціації навчального процесу.

Диференціація навчання здійснюється за допомогою чітко продуманої системи фронтальних, групових та індивідуальних форм роботи. Різноманітні способи і прийоми диференціації можна звести до таких:

1) Диференціація за ступенем складності завдань. Це добір різноманітних завдань, які можна класифікувати таким чином :
- завдання, що вимагають різної глибини узагальнень і висновків;
- завдання, розраховані на різний рівень теоретичного обґрунтування роботи, що виконується;
- завдання репродуктивного і творчого характеру.

2) Диференціація за ступенем самостійності учнів. У цьому випадку учням пропонується завдання однакової складності, але надається допомога різним групам школярів, зокрема кількість інформації про хід розв'язання дозується від найбільш повної до найменш повної. Інформація варіюється за характером: - конкретизація завдання; - розв'язання допоміжних завдань, що приводять до основного завдання; - вказівка на прийом розв'язання; - навідні запитання; - наочне закріплення [2].

3) систематичного і послідовного розвитку мислення учнів, диференціація за ступенем доповнення основного змісту додатковими завданнями. Характерною ознакою є наявність у них елементів, що вимагають осмисленого застосування знань, постійного пошуку відповіді, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, подібності та відмінності шляхом порівняння розпізнання істотних ознак, виучуваних явищ та їхньої класифікації.

4) Поетапна диференціація змісту на уроках. Добираючи завдання, вчитель повинен передбачати різні цілі – диференціювати їх: - закріплення, вдосконалення умінь та навичок учнів; - підготовку до активного сприймання нового матеріалу; - формування загально-навчальних умінь і навичок; - розвиток творчих здібностей.

5) диференціація змісту домашніх завдань.

Питаннями вивчення індивідуальності учнів і поділу їх на групи займалися такі педагоги, як Ю. К. Бабанський, Н. А. Семенов, З. Ю. Гільбух та інш. Всі ці вчені пропонували свою систему поділу учнів на групи. Нам імпонує думка Ю. К. Бабанський, який визначив типологічні особливості груп за двома критеріями: 1) здатність до навчання; 2) навчальна працездатність [1]. Він вводить поняття реальних навчальних можливостей, зміст яких визначається за такими параметрами: а) психічні компоненти (аналіз, синтез, раціональне мислення, вміння виділяти суттєве, самостійність мислення,

гнучкість мислення, критичність мислення, пам'ять, увага); б) навички навчальної праці (самоконтроль, планування, темп обчислень, темп письма, читання, організованість, дотримання розпорядку дня); в) окремі компоненти вихованості (наполегливість в учінні, старанність, свідомість навчальної дисципліни, громадська активність, ставлення до навчання, вчителів, колективу); г) позашкільні впливи сім'ї, підлітків; д) біологічні компоненти (фізична працездатність, стан здоров'я, дефекти мови, зору, слуху). Отже, викладене вище підтверджує думку про те, що в процесі диференціації необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів, рівень їх особистісного розвитку, а отже можливості навчальних досягнень.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект / Ю. К. Бабанский.– М. : Педагогика, 1977. – 96 с.

2. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі: Посібник для вчителів, методистів, студентів / С. П. Логачевська. - К.: Освіта, 2004.- 287 с

3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручн. для студ. пед. факульт. / Олександра Яківна Савченко. – К.: «Генеза», 2002. – 368 с.

UDC 378.016-026.15:81’233:811.111(043.2)=111

METENKO A.M.
master's higher education acquirent,
specialty 014 "secondary education",
specialization 014.021 english language and foreign literature
Mukachevo state university

THE USE OF CREATIVE-ORIENTED METHODS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES FOR TEACHING ORAL SPEECH OF HIGH SCHOOL STUDENTS

R development skill English speaking monologic broadcasting (MM) needs comprehensive research based on importance and focus using monologic broadcasting in various spheres of life . Ability logically formulate and express thoughts, successful employment , promotion efficiency self-presentation and presentations , development skills written communications is guarantee skilled possession of MM. Searching today optimal and newest methods of teaching English-speaking MM are engaged in many scientists, methodologists abroad and in Ukraine and . Technology project training , during which pupils work with information , synthesize , analyze different ideas , form and formulate own thoughts - acts as one of optimal options fast and high-quality mastery foreign MM [1 , p. 2 67].

By studying project technologies were still engaged in are engaged in many researchers , such as: Kopylova V.V., Ustymenko O.M., Polat E.S., F. Stoller , D. Fried-Booth , N. Vidal , R. and others . Although Methodists apply a lot efforts for comprehensive research using project technologies in education foreign languages and cultures, the problem is still there remains relevant .

KMM is one of the communicative competences that are mandatory for formation in the learning process . KMM is this ability realize spoken word monologic communication form in life important for a certain age areas and situations according to communicative task ", which is based on dynamic and complex interaction relevant skills , abilities , knowledge and communication skills abilities personality .

It is worth noting that explaining the nature of MM can be carried out parallel between dialogical broadcasting (DM) considering that although MM plays a big role in context meaningful point of view spoken language, but it is less complex in number using speech samples than DM. According to the state standard in 2020 basic secondary education , you can to determine specific results which must be achieved in grades 7-9 , in particular a student of grades 7-9 you must tell in detail about your own experience , describes own feelings and impressions and use effective strategies buildings oral and written expression form ". Moreover , a student has a basis in the aty his own opinion, and arguments during a long monologue [2 , p. 332] .

It is worth noting that task foreign languages in the implementation of the basic goal general secondary education consists in the formation of such skills : to critically appreciate information and use it for various needs; effectively interact with others orally , in writing and with help means electronic communication ; effectively use educational strategies for independent study foreign languages .

About the organization project training is required prepare carefully and qualitatively , taking into account such aspects as: theme or thematic branch of the future the project ; the final product format which pupils will be presented at the end the project ; practical , developmental , educational and educational goals which must be implemented during the project activity students ; language and speech material ; exercises and assignments ; forms and methods of control/ evaluation .

It is worth noting that project-based learning is a different model of classroom activity from the usual short, isolated and teacher - oriented ones lessons Project technology can be long-term , interdisciplinary , learner - centered , and integrated with real -world problems and practices . This one technology gives possibility to students perform abstract and intellectual tasks for research complex questions Pupils are studying to investigate , to carry out own judgement , interpret and synthesize information in different way [1 , p. 259] .

So, in use project technology in the learning process has many advantages : working on the project , students actively develop abilities and skills , being in constant communication with others students or teachers ; this technology gives possibility to students apply acquired knowledge and skills in practical activities , find actually solution and solve urgent problems ; project technology aims to creative approach to education process that helps involvement of critical thinking and imagination ; what is important is that thanks to use projects you can raise motivation students and make learning more meaningful and interesting .

List of literature used:

1. Bigich O. B., Borysko N. F., Boretska G. E. Ustymenko O. M. etc . Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: tutorial . for students classics , ped. and a linguist . universities Kyiv : Lenvit , 2013. 590 p.
2. Ustymenko O. M. Project technologies of teaching foreign languages and cultures. Modern technologies for teaching foreign languages and cultures in secondary and higher education educational institutions: collective monograph . K.: Lenvit , 2015. P. 330–334.

УДК 028.8:615.85:316.4.051.62

МОВЧАН К.М.
директор наукової бібліотеки
Мукачівського державного університету,
старший викдадач кафедри філологічних
дисциплін та соціальних комунікацій
ГОЛІНКА В.В.
здобувач вищої освіти, ОС «Магістр»,
спеціальності «Психологія»,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ БІБЛІОТЕРАПІЇ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Психологія завжди залишається актуальною, оскільки вона вивчає людську психіку та взаємодію індивідуумів з оточуючим світом. В останні роки збільшилася увага до альтернативних методів лікування психологічних проблем, зокрема, до бібліотерапії. Бібліотерапія – це метод лікування та саморозвитку, що базується на читанні літератури для психологічного відновлення та самопізнання. Ця тема стає дедалі більш актуальною, оскільки люди шукають альтернативні способи зменшення стресу, покращення емоційного стану та подолання психологічних труднощів[1].

Бібліотерапія з’явилася багато років тому. Ще при вході до бібліотеки єгипетського фараона Рамзеса II висіла табличка: «Ліки для душі». Так у давні часи розуміли значення книги. Піфагор, видатний учений, математик і відомий цілитель, поряд з травами і музикою успішно використовував вірші для лікування низки захворювань. Пізніше у Європі початок лікування книгою поклали перші церковні бібліотеки, в яких зберігалися книги релігійного змісту, що приносили вірянам заспокоєння і надію [2].

У сучасному світі, що постійно зазнає соціальних змін, підлітки стикаються з різними викликами та стресами. Роль бібліотерапії, як способу психологічної підтримки через літературу, стає все більш важливою.

Бібліотерапія − це надзвичайно цінний інструмент, який стає джерелом внутрішнього розвитку та психологічної підтримки, особливо для підлітків, що переживають соціальні турбулентності. Цей метод базується на використанні літературних творів як засобу для стимулювання рефлексії, самоаналізу та пошуку внутрішнього розуміння. Для підлітків, які стикаються зі складнощами

соціальної адаптації або пошуку власної ідентичності, бібліотерапія відкриває двері до світу можливостей, де вони можуть відчути емоційну підтримку та знайти відповіді на свої запитання через вивчення та обговорення літературних шедеврів. Цей підхід не лише надає їм засоби для розвитку критичного мислення та аналізу, але й допомагає збагатити їхні внутрішній світ, зміцнює їхню самооцінку та робить їх більш урівноваженими та стійкими у вирішенні життєвих викликів.

Одним із головних викликів у застосуванні бібліотерапії для підлітків полягає у виваженому підборі літературних матеріалів, які могли б не лише зацікавити їх, але й стати корисними для їхньої психологічної підтримки. Підлітки, знаходячись у періоді змін та пошуку самовизначення, потребують відповідного літературного контенту, який не лише відображає їхні власні досвіди та емоційні переживання, але й допомагає їм зрозуміти себе краще та знайти власний шлях у світі. Крім того, важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожного підлітка, оскільки те, що корисно для одного, може бути неефективним для іншого. Тому професійні бібліотерапевти та психологи мають ретельно вивчати контекст і потреби кожного підлітка, щоб забезпечити їм максимально ефективну та індивідуалізовану підтримку через літературні ресурси.

Незважаючи на виклики, бібліотерапія відкриває перед підлітками безліч перспектив. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, збільшує самосвідомість та допомагає знаходити конструктивні способи вираження своїх почуттів та думок. Крім того, вона створює можливість для підлітків побачити світ з іншого кута зору та засвоїти цінні життєві уроки через персонажів та сюжети літературних творів.

Отже, бібліотерапія має великий потенціал у психологічній підтримці підлітків у період соціальних змін. Незважаючи на виклики, вона стає ефективним інструментом для підтримки емоційного благополуччя та психологічного зростання підлітків. Під час війни роль бібліотерапії (книголікування), особливо зростає і це доводить практика роботи українських бібліотечних установ.

Література:

1. Щербан Т.Д., Брецко І.І. Застосування бібліотерапії в психології. *Бібліопсихологія, бібліопедагогіка, бібліографістика, бібліотерапія в освіті: теорія і практика: збірник тез доповідей ІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Мукачево, 27 жовтня 2023 р.)* / гол. ред. Т.Д. Щербан. Мукачево : МДУ, 2023. С. 111-113.

2. Читання книг – запорука здоров'я. URL : http://gorodnia-internat.edukit.cn.ua/Files/downloads/ЧИТАННЯ%20КНИГ%цікава%20інформац.pdf

УДК 004.738.5-042.3:316.3:021.1:008-049.34(043.2)

МОВЧАН К.М.
директор наукової бібліотеки,
старший викладач кафедри
філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
САБОВ А.Р.,
здобувачка ОС «Бакалавр»
спеціальності «Дошкільна освіта»
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Бібліотеки є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Вони важливі для розвитку інформаційної культури, патріотичного виховання та формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури[1].

Останні десятиліття принесли різкі зміни в способи сприйняття культури завдяки розвитку Інтернету. Цифрові технології дозволяють нам з легкістю отримувати доступ до широкого спектру культурних виразів, але разом з тим постають нові виклики, пов'язані з фільтрацією та переробкою інформації. У цьому контексті виникає необхідність дослідження ролі бібліотек у збереженні культурної спадщини та забезпеченні доступу до неї в умовах цифрової трансформації.

Загальний доступ до Інтернету дозволяє користувачам насолоджуватися культурою в будь-який час і в будь-якому місці, що стимулює культурний обмін та розвиток. Соціальні мережі, онлайн-видання та інші цифрові платформи створюють унікальні можливості для самовираження та культурного обміну. Однак це також призводить до появи нових викликів, таких як поширення фейків, що ставить під загрозу збереження аутентичних культурних цінностей.

Бібліотеки є важливими стражами культурної спадщини, зберігаючи та забезпечуючи доступ до культурних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь. У цифрову епоху їхня роль стає ще більш суттєвою, оскільки вони працюють над розширенням доступу до культурних матеріалів через онлайн-каталоги, цифрові архіви та відкритий доступ через бази даних, освітні, наукові платформи, до наукових публікацій. Бібліотеки також відіграють ключову роль у інформаційній грамотності в медіа та культурному розвитку, що є важливими навичками у цифровому суспільстві.

Бібліотеки університетів, як потужні інформаційні центри, відіграють невід'ємну роль у розвитку культурологічних досліджень викладачів, здобувачів вищої освіти. До ключових аспектів належать:

1. Доступ до актуальних джерел інформації. Бібліотеки університетів забезпечують доступ до широкого спектру культурологічних джерел,

включаючи книги, журнали, статті, бази даних та електронні ресурси. Це дозволяє викладачам та студентам вести дослідження на основі актуальної та достовірної інформації.

2. Підтримка наукових досліджень. Бібліотеки надають індивідуальну та групову підтримку в проведенні культурологічних досліджень. Вони допомагають у виборі джерел, організації літературного огляду, пошуку наукових публікацій та джерел для аналізу.

3. Розвиток інформаційної грамотності. Бібліотеки сприяють розвитку інформаційної грамотності в медіа серед викладачів, аспірантів та здобувачів вищої освіти. Вони проводять тренінги з пошуку, оцінки та використання інформації, що допомагає користувачам критично оцінювати та аналізувати культурологічну інформацію.

4. Місце спілкування та обміну ідеями. Бібліотеки університетів створюють стимулююче середовище для спілкування та обміну ідеями між викладачами та здобувачами. Створюються зони для спільної роботи, організовуються культурні заходи, дискусійні клуби та інші заходи, що сприяють обміну думками та ідей у сфері культурології.

Отже, цифрова трансформація вимагає постійного адаптивного підходу до збереження та популяризації культурних цінностей, наукових досліджень і бібліотеки грають ключову роль у цьому процесі, допомагаючи суспільству розуміти, цінувати та перетворювати свою культурну спадщину для майбутніх поколінь.

Література:

1. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025р. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика.* №2, 2015.75с.

УДК 027. 8:37.091.2 (043.2)

МОРГУН А.В.
к. філол. наук, доцент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет
ПЕТРОВА А.В.
асистент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Загальновідомо, що бібліотеки відіграють ключову роль у системі освіти, яка сприяє розвитку суспільства та формуванню культурного простору. Саме у цьому полягає актуальність та важливість дослідження бібліотечної діяльності у сучасній освітній системі, її функцій та вплив на розвиток освітнього процесу.

Бібліотеки відіграють різноманітні ролі у системі освіти. По-перше, вони є центром зберігання знань та інформації, надаючи доступ до різноманітних

джерел знань, від книг і журналів до електронних баз даних та Інтернет-ресурсів. Це дозволяє учням, студентам, викладачам та дослідникам широко використовувати різноманітні джерела для навчання, наукових досліджень та саморозвитку.

По-друге, бібліотеки забезпечують підтримку навчального процесу шляхом надання консультацій, підготовки навчальних матеріалів та організації навчальних заходів. Вони допомагають учням і студентам знаходити необхідну інформацію, вчителям та викладачам – матеріали для проведення уроків та лекцій, а також сприяють в проведенні наукових досліджень.

Окрім того, саме бібліотеки забезпечують розвиток інформаційної грамотності серед користувачів, навчаючи їх критично оцінювати інформацію, знаходити потрібні джерела та ефективно використовувати їх. Це особливо важливо в епоху інформаційних технологій, коли доступ до інформації став надзвичайно широким, але його якість та достовірність можуть бути під сумнівом.

Загалом, бібліотеки є невід'ємною частиною освітнього процесу, сприяючи збагаченню знань, розвитку критичного мислення та підвищенню рівня освіченості суспільства. Їхня роль у формуванні освітнього середовища та забезпечення доступу до знань надзвичайно важлива, і варто підтримувати їх розвиток і модернізацію для відповідних потреб сучасного освітнього процесу.

Отже бібліотеки відіграють незамінну роль у системі освіти, забезпечуючи доступ до знань, ресурсів та інформації для великої кількості користувачів. У світі, що постійно змінюється, бібліотеки допомагають адаптуватися до нових технологій, потреб користувачів та вимог освітніх програм. Розглянемо деякі ключові аспекти бібліотечної діяльності у системі освіти.

1. Забезпечення доступу до інформації та знань.

Бібліотеки є центрами доступу до широкого спектру інформаційних ресурсів, включаючи книги, журнали, бази даних, електронні ресурси тощо. Забезпечення доступу до цих ресурсів є важливою складовою освіти.

2. Підтримка навчального процесу.

Бібліотеки надають підтримку навчальному процесу шляхом забезпечення доступу до відповідної літератури, довідкових матеріалів та допомагаючи у роботі з науковими дослідженнями. Вони можуть працювати разом з викладачами та учнями для розробки програм та ресурсів, що відповідають конкретним потребам навчальних закладів.

3. Розвиток інформаційної грамотності.

Бібліотеки відіграють важливу роль у розвитку інформаційної грамотності серед користувачів, формуючи навички пошуку, оцінки та використання інформації, що стає все важливішим у сучасному світі, насиченому різноманітними джерелами даних.

4. Підтримка дослідницької діяльності.

Бібліотеки є центрами для проведення досліджень. Вони надають доступ до наукових видань, баз даних та інших ресурсів, що допомагають науковцям у проведенні пошукової роботи. При цьому працівники бібліотек, за потреби, можуть надавати консультації з питань отримання та аналізу інформації.

5. Виклики для бібліотек у системі освіти.

У сучасному цифровому світі бібліотекам доводиться стикатися з численними викликами, включаючи швидкі технологічні зміни, нестабільність фінансування та змінні потреби користувачів. Для того щоб ефективно функціонувати, бібліотеки повинні бути гнучкими та відкритими до інновацій, а також активно співпрацювати з освітніми закладами та іншими зацікавленими сторонами.

Бібліотеки залишаються невід'ємною складовою системи освіти, що надають необхідні ресурси та підтримку для навчання, досліджень та особистого розвитку. Шляхом постійного адаптування до змін у світі та потреб користувачів, вони продовжують грати ключову роль у формуванні знань та розвитку освітнього процесу.

Література:

1.Давидова І.О.Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві: автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.03 ; Харк. держ. академія культури.– Х., 2008.– 51 с.

2. Зозуля С.М.Професійна компетентність: дослідження сутності поняття в контексті бібліотечної професіології / С. М. Зозуля // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі : матеріали ІІ Всеукраїнської наук.-практ. конф. (14–15 березня 2013 року, м.Луганськ) / ред. кол.: Ж.В.Марфіна, О.В. Бикова, К.А.Зладюжкіна. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім.Тараса Шевченка», 2013. – С. 144–153.

УДК 028.01-042.3:37.015.31-026.15 (043.2)

МОРГУН А.В.
к. філол. наук, доцент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет
ПЕТРОВА А.В.
асистент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ КНИГ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ

Проблемі розвитку креативності особистості приділяється багато уваги в сучасній психолого-педагогічній літературі. Це зумовлено потребою суспільства в спеціалістах, зданих мислити творчо, швидко знаходити альтернативні та оригінальні шляхи вирішення проблем.

Великий внесок у розвиток ідей розвитку креативності особистості зробили українські (В.Клименко, Є.Лузік, О.Потебня, В.Роменець,

Л.Шелестова) та зарубіжні (Г.Алдер, Дж.Гілфорд А.Маслоу, К.Поппер, К.Роджерс, П.Торренс) педагоги і психологи.

Креативність – здатність індивіда до нестандартного, творчого мислення, чутливість індивіда до проблем та пошуку шляхів їх вирішення, здатність до гнучкого мислення й висуненню нових ідей; чутливість до дисгармонії наявних знань. Фактор – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища, чинник[1, 1526].

У світі, де технології швидко розвиваються, а потік інформації безперервно зростає, книги залишаються однією з найважливіших засобів вивчення, розвитку та розваг. Використання книг не обмежується лише набуттям знань - вони також можуть стати могутнім інструментом для стимулювання творчості та розвитку креативності. Розглянемо, як книги, як фактор, можуть інспірувати, розширювати горизонти та сприяти розвитку креативного мислення.

Читання - це не лише джерело інформації, але й невичерпне джерело інспірації для творчих ідей, які здатні перенести нас у різні часи, країни та вигадані світи, відкриваючи перед безмежні можливості. Подорожуючи сторінками книги, читач може зустріти цікавих персонажів, відчути їхні емоції та пережити найнеймовірніші пригоди. Цей процес може викликати хвилювання, пробуджуючи внутрішню творчу силу та почуття новаторства.

Книги відкривають перед нами світ нових ідей, концепцій та перспектив. Вони дозволяють нам побачити проблеми з різних кутів, збагатити нашу уяву та розширити наші знання про світ. Через читання ми можемо пізнати різноманітні культури, історії та традиції, що сприяє розвитку нашого культурного інтелекту та емпатії.

Відкриваючи нові горизонти, книги стимулюють нашу творчу уяву, допомагаючи нам думати ширше та глибше. Читання книг сприяє розвитку креативного мислення, оскільки воно вимагає від нас уяви та аналітичної діяльності. У процесі читання ми створюємо образи, відтворюємо ситуації та уявляємо альтернативний розвиток подій. Цей процес активізує наше творче мислення та сприяє розвитку уяви. Окрім того, книги часто містять нестандартні ідеї та варіанти вирішення проблем, що може надихнути нас на власні творчі витівки та інновації.

Отже, читання має величезний потенціал для стимулювання творчості та розвитку креативності. Книги інспірують нас, розширюють наші горизонти та розвивають наше креативне мислення, тому читання повинно залишатися важливою складовою щоденного життя, сприяючи особистісному та професійному розвитку.

Необхідно зазначити, що книги можуть бути потужним інструментом у навчанні та освіті, особливо це стосується розвитку креативності серед дітей та молоді. Літературні твори, які пропонують нестандартні підходи до вирішення проблем, стимулюють мислення та викликають інтерес до творчості.

Для художників, письменників, режисерів та інших творчих особистостей книги можуть стати джерелом ідей для їхніх проектів. Наприклад, історії, описані в книгах, можуть стати вихідною ідеєю для створення картин, фільмів або літературних творів.

Через різноманіття тематик та жанрів, які представлені в книгах, кожна людина може знайти особисте джерело натхнення як інструмент для розвитку креативності. Завдяки цьому книги залишаються незамінним компаньйоном у пошуку нових ідей та розвитку творчих здібностей. У сучасному світі, де технології швидко змінюються і, відповідно до цього, змінюється спосіб сприйняття інформації, книги залишаються невичерпним джерелом натхнення та стимулюють творчий розвиток.

Читання книг дозволяє відчути життя крізь призму різних персонажів та ситуацій. Читачі можуть зрозуміти різні точки зору, почуття та мотивації героїв, що сприяє розвитку емпатії. Це важливий аспект креативності, оскільки здатність розуміти інших людей дозволяє знаходити нові шляхи вирішення проблем та розвивати ідеї, які враховують потреби та перспективи різних людей.

Отже. книги мають значний вплив на розвиток креативності. Вони розширюють горизонти нашої уяви, стимулюють емпатію, надихають для творчого процесу та формують критичне мислення. Тому важливо сприяти доступу до книг і підтримувати культуру читання як в особистому, так і в суспільному житті.

Література:

1.Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад.В.Бусел. – К.: Ірпінь, 2007. – 1736 с.

2.Як допомогти дитині стати творчою особистістю/ Упоряд.Л.Шелестова. – К.: Редакція загальнопедагогічної газети, 2003. – 112 с.

УДК 028.02:82-042.3:37.015.311 (043.2)

МОРГУН А.В.
к. філол. наук, доцент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет
ПЕТРОВА А.В.
асистент кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ЧИТАННЯ: ВПЛИВ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі читання відіграє ключову роль у формуванні культурних цінностей та ідентичності особистості. Культурологічний підхід до читання допомагає розкрити важливість літератури як вагомого засобу передачі

та збереження культурних цінностей в суспільстві. Розглянемо вплив читання на формування культурних цінностей та ідентичності особистості з культурологічної перспективи.

По-перше, читання літератури дозволяє людині отримати доступ до різноманітних культурних контекстів та світоглядів. Кожен твір має свою унікальну атмосферу, символіку та моральні цінності, які відображають певний культурний контекст. Через читання людина занурюється в цей контекст, розширює свій світогляд та розуміння усієї різноманітності культурних традицій.

По-друге, література стимулює розвиток емпатії та сприяє розумінню різних культурних ідентичностей. Через відчуття співпереживання до персонажів та їх життєвих ситуацій, людина набуває здатність розуміти та цінувати різноманітність культурного досвіду. Цей процес сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння в сучасному багатокультурному світі.

По-третє, читання літератури є важливим інструментом формування особистісних цінностей та відповідності культурним стандартам. Через ідентифікацію з персонажами та їхніми вчинками людина вивчає найрізноманітніші моральні принципи та вплив культурних чинників на їх формування. Цей процес допомагає особистості визначити свої власні цінності та зрозуміти їхню важливість в контексті суспільства.

Культурологічний підхід до читання також допомагає розкрити роль літератури як засобу перетворення та збереження культурної спадщини. Література не лише відображає культурні цінності свого часу, а й зберігає їх для майбутніх поколінь. Крім того, через читання класичних та сучасних творів, людина має можливість зануритися у різні історичні періоди та соціокультурні контексти, що сприяє розвитку історичної та культурної обізнаності.

Також важливо відзначити, що культурологічний підхід до читання може бути використаний для аналізу впливу літератури на формування національної та етнічної ідентичності. Літературні твори, особливо ті, що стали класикою, часто є важливими складовими національного канону та сприяють утвердженню національної самосвідомості.

Окрім того, з урахуванням сучасних технологій та засобів комунікації, культурологічний підхід до читання поширюється на вивчення впливу цифрових медіа та інтерактивних форматів на культурні цінності та ідентичність. Це стає особливо актуальним у світлі зростання популярності електронних книг, аудіокниг, відеоігор та інших форм мультимедійного контенту.

Культурологічний підхід до читання також допомагає вивчати взаємозв'язок між літературою та іншими формами мистецтва, такими як живопис, музика, театр і кіно. Взаємодія цих мистецьких форм дає можливість

кращого розуміння культурних явищ та сприяє більш глибокому аналізу їх впливу на формування культурних цінностей та ідентичності.

Також важливо відзначити, що культурологічний підхід до читання допомагає врахувати різноманітність індивідуального досвіду читачів та його впливу на сприйняття літератури. Оскільки кожна особистість має свій унікальний життєвий досвід, цінності та переконання, читання одного й того ж твору може викликати різні реакції та інтерпретації, що відображаються на формуванні культурної ідентичності.

Крім того, культурологічний підхід до читання також дозволяє дослідити вплив глобалізації на культурні цінності та ідентичність. З поширенням засобів масової інформації та можливим доступом до літератури різних країн та культур, люди стикаються з різноманітністю культурних впливів, що може призвести до зміни їхньої культурної ідентичності та переосмислення власних цінностей.

Отже, культурологічний підхід до читання відкриває широкі можливості для вивчення впливу літератури на формування культурних цінностей та ідентичності, враховуючи як традиційні, так і сучасні аспекти цього процесу. Через сприйняття різноманітності культурних контекстів, розвиток емпатії та сприяння процесу формування особистісних цінностей, читання літератури є важливим елементом культурного розвитку сучасної людини.

Література:

1.Гоголь Н. В. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти: монографія.Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. 540 с.

2.Мельник А. Внесок Л.Ф. Мірошниченко у розвиток проблеми навчання зарубіжної літератури у культурологічному контексті. Всесвітня література в сучасній школі, 2013, № 5 (387). С. 7–12.

УДК 005.216:003.074

МОРГУН А.В.
кандидат філологічних наук, доцент,
декан гуманітарного факультету
Мукачівський державний університет
ШЕРШУН Я.І.
здобувачка вищої освіти 4 курсу,
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Мукачівський державний університет

ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ДІЛОВОДСТВА

Сучасне діловодство є основою ефективного функціонування будь-якої організації, відіграє ключову роль у забезпеченні її успіху. Документаційне забезпечення управління включає реєстрацію, облік, зберігання та архівування документів, а також контроль за виконанням документів та резолюцій керівництва. Діловодство сьогодні включає використання електронних систем

управління документами, які допомагають: організувати, зберігати та швидко знаходити необхідні документи, що значно скорочує час на пошук інформації; автоматизації рутинних завдань; сприяє ефективній внутрішній та зовнішній комунікації; знизити витрати на папір, друк та зберігання фізичних документів. Таким чином, сучасне діловодство значно сприяє продуктивності та конкурентоспроможності організацій.

Діловодство є об'єктом дослідження у багатьох науковців. Серед останніх досліджень слід виокремити такі напрями: впровадження електронного документообігу та оптимізація діловодних процесів в умовах цифровізації, управління документаційним забезпеченням діяльності організацій, правове регулювання діловодства та уніфікація документів, застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Незважаючи на численні дослідження, проблема впровадження цифровізації є актуальною та практично значущою. Тому метою дослідження є виокремити основні завдання сучасного документообігу. [1;2;3]

Цифровізація в документообігу – це процес переходу від традиційного, паперового управління документами за електронним форматом із використанням сучасних технологій. Це включає впровадження цифрових рішень та інструментів для створення, зберігання, обробки, передачі і знищення документів. Складові цифровізації в документообігу: оцифровування документів; використання електронних підписів; система електронного документообігу, хмарні технології, автоматизація робочих процесів, безпека даних, аналітика та звітність. Цифровізація в документообігу є важливим кроком на шляху до створення сучасних, ефективних та гнучких організацій.

Впровадження цифровізації суттєво змінило завдання документообігу, що призвело до поліпшення ефективності, швидкості та надійності обробки інформації в організаціях. Основні зміни включають:

1. Перехід від паперових до електронних документів (оцифрування існуючих паперових документів, провадження систем електронного документообігу (ЕДО), забезпечення юридичної сили електронних документів через електронні підписи).

2. Автоматизація процесів документообігу (розробка та впровадження автоматизованих робочих процесів для створення, узгодження, підписання та зберігання документів, використання програмних роботів (RPA) для виконання рутинних задач).

3. Інтеграція систем (інтеграція систем документообігу з іншими корпоративними інформаційними системами (CRM, ERP, бухгалтерія тощо), забезпечення безшовної передачі даних між різними системами для підвищення ефективності роботи).

4. Покращення доступу та мобільності (забезпечення доступу до документів з будь-якого місця та з будь-якого пристрою через хмарні технології, розробка мобільних додатків для роботи з документами в режимі реального часу).

5. Забезпечення безпеки та конфіденційності (впровадження засобів захисту інформації, включаючи шифрування, системи контролю доступу та моніторинг активності користувачів, виконання вимог нормативних актів щодо захисту персональних даних та конфіденційної інформації (GDPR, HIPAA тощо).

6. Оптимізація процесів зберігання та архівування (впровадження ефективних методів електронного архівування документів, забезпечення довготривалого зберігання електронних документів з можливістю їх швидкого пошуку та відновлення).

7. Підтримка аналітики та звітності (використання аналітичних інструментів для моніторингу та аналізу документообігу., автоматизація генерації звітів для управління та контролю.

8. Екологічні ініціативи (зменшення використання паперу та інших матеріалів завдяки цифровізації, впровадження політик стійкого розвитку та екологічної відповідальності через зменшення вуглецевого сліду документообігу).

Ці зміни в завданнях документообігу сприяють підвищенню продуктивності, зниженню витрат, поліпшенню взаємодії між співробітниками та підвищенню загальної конкурентоспроможності організацій.

Отже, завдання сучасного діловодства значно еволюціонували у відповідь на виклики нового часу. Вони охоплюють комплексні процеси, спрямовані на оптимізацію управління документацією, впровадження передових технологій, забезпечення безпеки даних і підвищення кваліфікації персоналу. Ефективний документообіг сприяє оперативності, точності та взаємодії всіх підрозділів організації, що в свою чергу підвищує її конкурентоспроможність і адаптивність на ринку. Застосовуючи стандартизацію і уніфікацію процесів, організації можуть досягти високого рівня узгодженості та відповідності нормативним вимогам. Важливим аспектом залишається захист інформації від несанкціонованого доступу, що гарантує її цілісність і конфіденційність. Завдяки цілеспрямованому підходу до діловодства, можна створити надійну основу для стратегічного розвитку і майбутніх досягнень організації.

Література:

1. Білик О. Сучасні підходи до впровадження електронного документообігу у систему державного управління. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування».* №4. 2023. С. 38-45

2. Кудрицька Ж. В. Проблеми ефективності реалізації електронного документообігу. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 5.

3. Красовська І. Електронний документообіг. Головбух. 2008. № 34. С. 8-12.

УДК 796.011.1:37.011.3-052(043.2)

МОРОЗ ФЕДІР ВАСИЛЬОВИЧ
старший викладач
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ЗДОБУВАЧІВ

Актуальність дослідження. Спорт відіграє важливу роль у нашому повсякденному житті, приносить користь як фізичному, так і психологічному здоров'ю, а також сприяє розвитку важливих навичок, таких як управління часом та дисципліна. Спортивна діяльність зменшує рівень стресу, покращує настрій, самопочуття та сприяє змінам у ділянці мозку, яка контролює тривогу. Часте заняття фізичною активність позитивно впливає на сон людини.

Управління часом і дисциплінованість є важливими характеристиками будь-якого спортсмена. Якщо здобувач займається спортом, він повинен взяти на себе певний час як частину свого розпорядку дня. Він повинен бути дисциплінованим і терплячим.

Здобувачі які регулярно займаються спортом є щасливішими, продуктивнішими та це чудово впливає на їхній моральний стан. Науковці довели, що людина яка регулярно займається спортом більш стійка до розвитку різних захворювань, на відміну від людини яка веде малорухомий спосіб життя. На сьогоднішній день здобувач може обрати той вид спорту який буде подобатися йому найбільше, та розвиватися у тій сфері, наприклад розповсюдженими зараз є: футбол, волейбол, фітнес, танці, та баскетбол. (3.с.8)

Предмет дослідження. Заняття спортом є актуальним, бо фізична активність поліпшує когнітивні функції, включаючи пам'ять, концентрацію та увагу, що може допомогти здобувачам у вивченні та освоєнні інформації. Регулярна фізична активність допомагає зменшити рівень стресу та підвищує стресостійкість. Для здобувачів, які часто стикаються зі стресом внаслідок навчання та інших зобов'язань, це особливо важливо. Участь у спортивних заходах, командних іграх та інших фізичних активностях сприяє розвитку навичок співпраці, лідерства та комунікації, а також сприяє формуванню позитивних соціальних зв’язків.

Включення фізичних вправ у щоденний розклад стимулює здобувачів до здорового способу життя, сприяє формуванню в них звички зберігати здоров'я й активно проводити час. Для тих, хто обирає спортивні напрямки або має інтерес до спорту, фізична культура може стати основою для майбутньої професійної кар'єри у сферах спорту, фітнесу, тренерства тощо. (4.с.34)

Результати дослідження. Освітніми перевагами занять спортом вважається:

- покращення навчальної продуктивності – регулярні фізичні вправи покращують кровообіг і кисневе постачання до мозку, що сприяє покращенню

концентрації та пам'яті. Дослідження показують, що здобувачі, які займаються спортом, частіше досягають вищих навчальних результатів;

- розвиток дисципліни та організаційних навичок – зайняття спортом вимагає від здобувачів визначення часу для тренувань та змагань, що сприяє в розвитку дисципліни, пунктуальності та уміння ефективно керувати часом;
- навчання командній роботі – участь у командних видах спорту навчає здобувачів спілкуватися, співпрацювати, вирішувати конфлікти та досягати спільних цілей. Ці навички є важливими як у житті здобувачів, так і в дорослому віці;
- самодисципліна та відповідальність – заняття спортом навчає здобувачів відповідальності за власне здоров'я та фізичну форму, а також розвиває в них самодисципліну, відмінну роботу та самоконтроль;
- виховання здорового способу життя – спорт стимулює інтерес до здорового способу життя, включаючи збалансоване харчування, регулярну фізичну активність та відмову від шкідливих звичок, таких як куріння та вживання алкоголю. (2.с.13)

Кращий спосіб досягнення гармонії людини зі своїм тілом – систематичне виконання фізичних вправ. Регулярні заняття фізкультурою, які раціонально входять у режим праці і відпочинку, сприяють не тільки зміцненню здоров'я, але й істотно підвищують ефективність виробничої діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура - це самостійна і особлива галузь загальної культури, яка спрямована, головним чином, на зміцнення здоров'я людини, продовження її творчої активності та життя, а також на зростання і вдосконалення її всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих якостей в суспільній, трудовій та інших видах діяльності.

Також зараз розповсюджені серед молоді є челенджі заняття спортом. Наприклад написавши у пошуковій системі Youtube «workout 14 days» можна знайти відео-тренування на 14 днів та обрати який саме вид спорту, та на яку частину тіла, наприклад: ноги, руки, спину, прес та інші. (1.с.61)

Висновки. Отже, заняття спортом не лише корисне для фізичного здоров'я, а й сприяє розвитку різних аспектів особистості та успішному навчанню. Спорт відіграє надзвичайно важливу роль у житті людини, незалежно від віку, статі чи соціального статусу. Він сприяє покращенню фізичного здоров'я, психічного благополуччя та соціальних зв’язків. Регулярна фізична активність не лише зміцнює тіло, але й покращує когнітивні функції, підвищує рівень енергії та знижує ризик розвитку численних захворювань.

Спорт також вчить навичкам співпраці, лідерства та комунікації, формує здорові звички та сприяє розвитку характеру. Також фізична культура залишається актуальною для здобувачів і має значний вплив на їхнє життя та навчання. Таким чином, усвідомлення важливості спорту і його включення до

щоденного життя може стати ключем до здорового, активного та щасливого життя.

Література:

1. Лучко О. Р., Довженко С. С., Дорош М. І. Фізична культура і спорт у системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і професійної діяльності. Харків. 2013. с. 61–62.
2. Столяров В. І., Биховський І. М., Лубишева Л. І. Концепція фізичної культури і фізкультурного виховання (інноваційний підхід). Теор. і практ. фіз. культури. 1998. № 5. с. 11-13.
3. Довженко І. Організація самостійного навчання студентів у вищій школі. Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. в галузі фіз. культури та спорту. 2007. Вип. 11. Т. 1. с. 7-9.
4. Соковня-Семенова І. І. Основи здорового способу життя. М.: Сфера, 2003. 41 с.

УДК 373.3.015.31:373.3.016:51:373.091.33:82-343(043.2)

НЕСТЕРУК А.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта
ЛІБА О.М.,
к.пед.н. доцент, доцент кафедри теорії та методики
початкової освіти
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МАТЕМАТИКИ СТВОРЕННЯМ КАЗКИ

Наукове вирішення проблеми формування пізнавальних мотивів як стимулу розвитку особистості має велике теоретичне і практичне значення. Динаміку розвитку і становлення пізнавального інтересу молодших школярів у залежності від змісту і методів навчання досліджували І. Андронов, В. Крутецький, О. Скрипченко, О. Пишкало, Н. Тализіна та ін. Різні аспекти проблеми формування пізнавальних інтересів до математики в учнів початкової школи знайшли своє відображення в працях багатьох педагогів і методистів (М. Богданович, В. Друзь, В. Перельман, О. Зак та ін.) [1]. У методичній літературі широко висвітлюється технології застосування різних методів та засобів формування в учнів стійкого інтересу до математики.

У своїй діяльності вчитель повинен домагатися стійкості інтересу до навчання математики, формування в учнів позитивних мотивів навчання, їх виразності та швидкості виникнення. Для підвищення продуктивності навчальної праці учнів на уроках математики вчитель повинен посилатися на ті фактори, які сприяють формуванню пізнавальних інтересів молодших школярів. Так, створити сприятливу емоційну атмосферу пізнавальної діяльності учнів можливо здійснювати за допомогою казки. Казка – це розповідь про якусь незвичайну подію. В її основі – вигадка, фантазія. В. Сухомлинський [2] вважав, що створення казок – не розвага, а засіб розумового й естетичного розвитку дітей. Діти молодшого шкільного віку свідомо сприймають умовність казки і чітко відрізняють фантазію від реальності. Саме

казка допомагає формуванню в учнів початкової школи предметних математичних компетентностей, викликає в учнів емоційне піднесення.

Використання казки на уроці математики відноситься до нестандартної форми роботи. Казкові ситуації на уроці допомагають дітям самостійно приймати рішення, знаходити вірні відповіді. На уроках складаються ситуації, коли через казку діти роблять узагальнення, висновки, що допомагають краще зрозуміти матеріал. За такого підходу до вивчення математики, у молодших школярів починає працювати творча фантазія, образне мислення. Присутність казкового героя на уроці математики надає навчанню яскравого емоційного забарвлення, що сприяє більш ефективному засвоєнню математичного матеріалу.

Формуючи у молодших школярів вміння і навички розв'язувати сюжетні задачі, можна використовувати прийоми роботи над задачами у казковій формі.

Зокрема, дітям пропонується робота в парах:

− самостійно скласти задачу-казку або використати для цього текст будь-якої казки.

− поставити інше запитання до умови задачі-казки.

− здійснити інсценізацію задачі-казки.

− довести, що правильно відповіли на запитання задачі-казки.

Казкова форма дозволяє ввести незвичайно захоплюючі ситуації в математичні задачі. Казки і через задачі продовжують виховувати дітей. Наведемо приклади таких задач.

Задача 1. Джері прогризла у трьох шматочках сиру 6 дірочок. Подивилася крізь одну дірочку і побачила Тома, що спав у кутку. Поглянула крізь другу, третю, четверту, п'яту … – і скрізь коти. – Звідки взялося так багато Томів? – вигукнула Джері і втекла. Скількох котів побачила перелякана мишка крізь всі дірочки?

Задача 2. Сорока-Ворона кашу варила, діток годувала промовляючи: – Цьому дам, цьому дам, а цьому не дам, бо ти - ледачий. Скільки діток мала Сорока-Ворона? [3]

Для проведення уроків-казок краще використовувати казки з циклічними ситуаціями, це такі, як «Пан Коцький», «Лисиця-кочувальниця», «Звірі в ямі», «Коза-дереза», «Ріпка», «Рукавичка» та ін.

У роботі з математичною казкою слід дотримуватися дидактичних принципів: науковості, тобто зміст казки і форми роботи з нею мають враховувати методологічні основи математики як науки, історичні та лінгводидактичні засади народної казки, результати психологічних та педагогічних досліджень щодо формування індивідуальних моделей пізнання; доступності, коли змістова лінія казки узгоджується із вимогами Базового компонента початкової освіти та віковими закономірностями розумового розвитку молодших школярів.

Припускається, що матеріал з математики може добиратися:

− підвищеної складності;

− стимульний, тобто такий, що формує позитивну мотивацію та виховує інтерес до математики;

− доповнювальний, коли основні теми математичної підготовки закріплюються на нестандартних завданнях, задачах з логічним навантаженням тощо; наочності, а саме: врахування особливостей сприймання на основі оптичного аналізу, формування перцептивного образу предмета та уявлень про математичні поняття, сенсорні еталони, величину, арифметичні дії; активізації навчально-пізнавальної діяльності, під якою розуміємо підсилення ролі операційної складової математичної діяльності, спрямованої на розширення та збагачення математичних уявлень у молодших школярів.

Література:

1. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник / О. Я. Савченко. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 176 с.

2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1976-1978.

3. Левківська Т. В. Подорож до країни Математика / Т. В. Левківська // Початкове навчання та виховання. – 2015. – № 15. – С. 2–5.

UDC 373.091.3-053.6:004.738.5:373.016:811.111:81’367.7(043.2)=111

POPOVICH M.V.
master's higher education acquirent,
specialty 014 "secondary education",
specialization 014.021 english language and foreign literature
Mukachevo state university

DEVELOPMENT OF LEXICAL SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS USING EDUCATIONAL INTERNET RESOURCES IN ENGLISH LESSONS

On modern stage development school education one of the most urgent problems that in need new ones solutions , there is a need qualitatively improve process mastery in English . This problem is getting special relevance in communication from orientation pedagogical process on a comprehensive basis development students in the modern school that provides magnification using different technologies in English lessons. School teachers and psychologists throughout many years different are implemented in training pedagogical technologies which allow do pedagogical process more rich and interesting . One of such effective technologies may be included various art technologies in education .

The problem of the use of art technologies in English lessons in various aspects was considered by a number of scientists T. Kravchyn (use interpretations foreign language text, fairy tale therapy), I. Vashchuk (communicative art therapy , fairy tale therapy , psychodrama), O. Tytarenko (imagotherapy , fairy tale therapy , animal therapy), I. Babii (folk pedagogy in art therapy) and others . Despite the existence of a number of publications on this questions , in domestic ones research is still ongoing exist problematic aspects .

From the cities of teaching English to students of grades 7-8 regulated by the " Program on foreign languages". Criterion education serves English language students their achievement of the European level A - 2 to the end main school In the main school begins stage systematic work with authentic educational materials , is happening comprehensive formation communicative competence based interconnected speech , socio -cultural, sociolinguistic and linguistic development students according to them age and interests at each stage mastery in a foreign language [1, p. 163] .

To overcome communication difficulties in English lessons for students general education schools are actively offered Recently , various art technologies have been included in the curriculum process

The basis of art technologies that are used in pedagogy and psychology , there is a use techniques of art therapy . Art - technologies include : use means illustrative visualizations (photos , pictures , cartoons , diagrams , collages , slides); tales ; songs ; rhymes and poems ; games ; cinema ; computer creativity ; theatrical productions; dances ; painting Spontaneity , creativity and creativity are the most important components of art technologies . Inclusion of art technologies can be very useful in the process teaching English in primary school school This approach allows to the teacher raise motivation students , and therefore to improve their results . Baby more successful learns the material in the lesson when her interesting Using elements of art technologies in teaching foreign language includes imagination , intuition , creativity thinking that has a beneficial effect on the emotional state of students .

Art technology suitable for working with children with different abilities and in groups with mixed level , because they allow to each to the child act on your own levels and be evaluated for them contribution individually The use of art technologies , in our opinion , allows 4 to make teaching English language in the middle school creative , interesting , not boring , very lively and diverse .

Composite the term "art" emphasizes attention to use art (painting , music and singing , movement and dance , theater, literature, applied creativity , etc.). Kinds art you can divide into three groups according to the method of implementation artistic image: - spatial species arts (various forms painting , sculpture, architecture); - temporary (music , dance , literature); - synthetic species of arts (theater and cinematography) [2] .

So, every teacher who applies some art technology in his lessons , realizes that every student has creative abilities transformation reality , search decisions that there are problems and a desire to generate new ones non-standard ideas The diversity and multifaceted nature of art technologies allow include and use them on different stages of the lesson: its beginning and end (warm-up + cool-down activities), presentation of new material , consolidation passed material , physical education minute , homework tasks and even in control lessons.

List of literature used:

1. Kravchyna , T.V. Art- technologies in English classes Scientific herald Uzhhorodskyi national university : Series : Pedagogy . Social work / head. ed. I.V. Kozubovska . Uzhgorod: Publishing House UzhNU "Hoverla", 2016. Issue 1 (38). P. 161-164 .
2. Tytarenko O. I. The use of art therapy in psychological and pedagogical escort educational process / Electronic collection scientific works Zaporozhye regional institute postgraduate pedagogical of education : URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp6/tytarenko.pdf

УДК 37.013.43:78

ПОПОВИЧ Н.М.
доктор педагогічних наук, професор
завідувачка кафедри музичного мистецтва
Мукачівського державного університету

МЕТОДИ НАУКОВИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ

Незважаючи на колосальне зростання обсягів гуманітарного знання, гуманітарні науки, до яких належить мистецька сфера, не повною мірою розкривають зміни, що відбуваються в соціокультурній реальності, обґрунтовують їх причини, сутність, динаміку. Це пояснюється природою соціальних і культурних відносин, які є надскладними, такими що постійно й динамічно змінюються.

Як зазначають О.Олексюк та В.Тушева, на сьогодні постала необхідність переосмислити методологічні засади гуманітарного дослідження, зокрема питання щодо його методологічних орієнтирів і принципів, яке актуалізується провідною роллю гуманітарного знання в соціокультурному розвитку сучасного суспільства. Характеризуючи сучасну гуманітарну парадигму, науковці наголошують на тому, що на початку XXI ст. склалися передумови для парадигмальних змін, для яких ключовими моментами є новий синтез духовного досвіду; розширення уявлення про наукову раціональність; зміщення акценту з опису сущого до осмислення як породження нових можливостей, сценаріїв реальності й поведінки; динамізм − як акцентування на процесуальності змін; персоналізм − як невідбутність особистісного начала − джерела, засобу і результату динаміки осмислення та смислоутворення. У соціально-гуманітарному пізнанні неокласична раціональність проявляється в інтеграції істини і моральності, а це дає можливість інтерпретувати гуманітарні дослідження не тільки як цілераціональну, а й ціннісно-раціональну когнітивну діяльність. Таким чином, для некласичної гуманітарної науки, на думку авторів, характерне поглиблення методологічної рефлексії. Рефлексивність, креативність, оцінний характер і моральне значення неодмінно зумовлюють суб'єктивність гуманітарного пізнання [2. с.7].

Поряд із практичними уміннями здійснювати наукове дослідження, необхідною умовою ефективної та успішної наукової діяльності є готовність особистості до науково-дослідної роботи, її пошукова активність, продуктивна дослідницька поведінка, знання основних методів психолого-педагогічних досліджень у мистецькій сфері, стійке прагнення до творчого наукового пошуку та комплекс індивідуально-психологічних і характерологічних особливостей, що забезпечить високу ефективність її професійного функціонування.

Серед сучасних методів досліджень С.Важинський, Т.Щербак [1] виокремлюють: аналізу та синтезу, індукції і дедукції, сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізації та формалізації, аксіоматичний метод, системний підхід.

Література:

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

2. Олексюк О.М., Тушева В.В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.

УДК 378.011.3

ПОПОВИЧ ТОМАС
аспірант кафедри музичного
мистецтва МДУ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Україні ще в кінці минулого століття на необхідність інноваційних змін в освіті на засадах національних традицій вказували В.П.Андрущенко, І.Д.Бех, І.А.Зязюн, Г.М.Падалка, Л.І.Паньків, Н.М.Попович, О.Л.Шевнюк, О.П.Щолокова та ін. Саме сьогодні народжується новий вимір мистецької освіти України, простір у Всесвіті, в якому культивується людяність і милосердя. Адже саме в буремні часи російсько-української війни народжуються нові сенси, здатність подарувати молодому поколінню надію і віру в перемогу.

Розгляд поняття “інновація” у освітньому контексті ми визначаємо як нововведення в усьому розмаїтті структурних компонентів освітнього процесу у ракурсі забезпечення якісно нових ознак результату освіти відповідно до особистісних потреб майбутнього фахівця і сучасних вимог суспільства. Спрямованість на інноваційну діяльність формується у студентів під час навчання у ЗВО. Саме цей період, коли майбутній педагог особливо чутливий до складних проблем освіти, науковці вважають сенситивним для розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до освітніх інновацій. Інноваційна поведінка педагога – сукупність зовнішніх виявів його особистості, в яких розкривається внутрішнє “Я” (світовідчуття, світогляд, особистісні властивості), спрямовані на

зміну складових сучасної системи неперервної освіти. Практика засвідчує, на жаль, достатньо низький рівень готовності студентів до інноваційної діяльності, що значною мірою є результатом традиційної моделі навчання у ЗВО[3].

Вчені та педагоги-практики не обходили своєю увагою проблему освітніх інновацій. Пошук науковців йшов у напрямі *інновацій-модернізацій*, які видозмінювали процес навчання у рамках традиційної моделі. Репродуктивна модель будувалась на засвоєнні студентами певного обсягу знань, умінь, навичок та діях за зразком. В рамках традиційної моделі навчання нововведення мали локальний характер, не передбачаючи системних змін.

В сучасних умовах необхідний пошук *інновацій-трансформацій,* які перетворюють навчальний процес у напрямі побудови *інноваційного пошуково-пізнавального середовища***,** що сприяє формуванню у студентів досвіду самостійного здобуття нових знань, способів дій та їх застосування в нових умовах художньо-педагогічної діяльності. *Інноваційне освітнє середовище ЗВО* ми розуміємо як просторово-часову єдність матеріально-предметних та духовних умов, підпорядкованих культурному становленню особистості майбутнього вчителя. Це певний стан духовно-змістової атмосфери, насиченої міжособистісним обміном естетичних свідомостей педагогів і студентів, конструктивною педагогічною взаємодією[5]. У реалізації інноваційної поведінки майбутнього педагога-музиканта важлива роль належить проблемно-рефлексивному полілогу. Цінність такого полілогу полягає в розвитку усіх, а не лише найпідготовленіших студентів.

Література:

1. Андрущенко В. П. (2015). Світанок Європи. Проблема формування нового вчителя для об’єднаної Європи XXI століття / В. П. Андрущенко – К., 2015.

2. Євтух В.Б. (2010) Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень: монографія /Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М.П.Драгоманова.– К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010.– 284с.

3. Падалка Г.М.(2008) Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274с.

4. Rorty R. (2000), *Edukacja i wyzwanie ponowoczesności*, [w:], *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, (red.) Z. Kwieciński, Wydawnictwo Insytutu Badań Edukacyjnych, Warszawa.

5. Melosik Z. (2000), *Edukacja i przemiany kultury współczesnej (czyli czy teoria ponowoczesna jest pedagogice potrzebna)*, [w:] *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, (red.) Z. Kwieciński, Wydawnictwo Insytutu Badań Edukacyjnych, Warszawa.

УДК 81’1:81’42:316.7:378.091.2:82 – 047.23 Дочинець(043.2)

ПРОКОПОВИЧ Л. С.
к. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри філологічних дисциплін
та соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ В КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спостерігаючи за мовленням своїх колег, студентів, загалом сучасників у різних сферах суспільної діяльності, звертаємо увагу на невміння чітко сформулювати думку, на одноманітність їхнього словника. На жаль, мова художньої літератури не належать до активних джерел, якими послуговуються мовці в різних комунікативних ситуаціях – офіційно-ділових, професійних чи родинно-побутових. Художня мовотворчість різних поколінь українських письменників не стає взірцем для наслідування мовців.

Сьогодні ми повинні прививати здобувачам вищої освіти любов до загальнолітературної мови, вчити їх використовувати найвдаліше слово в професійному комунікативному дискурсі. А для цього молодь повинна не лише насолоджуватись словом того чи іншого художнього тексту, а читати його вдумливо, ретельно аналізувати словесну картину твору, визначати роль тих чи інших словесних засобів у вираженні авторської ідеї.

Творчість Мирослава Дочинця займає гідне місце в сучасному літературному процесі. Адже для сьогоднішнього українського читача вона є визнаною і доступною. Особливо звертаємо увагу на мовно-культурну обізнаність автора, психологічну прив’язаність до рідного краю, багату палітру виражальних засобів мови.

Закарпатський письменник Мирослав Дочинець ─ один із найяскравіших представників української літератури початку XXI століття. Автор більше 100 романів та оповідань. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2014 р., романи «Криничар. Діяння багатого мужа Мукачівської домінії» і «Горянин. Води господніх русел»). Лауреат Міжнародної літературної премії «Карпатська корона» (2004). Лауреат премії «Українська книжка року» в номінації «За видатні досягнення в області художньої літератури» (2016р., «Синій зошит. Аркуші днів світящих») та Лауреат премії імені Олександра Духновича (2016р., роман «Мафтей»)

Літературознавець М. Васьків зауважує, що особливістю творчості Мирослава Дочинця є «відверте повчання», яке […] є специфікою ідіостилю письменника «головними героями творів якого є люди мудрі, досвідчені, з насиченою біографією » [1, с. 25 – 29].

Високо оцінює творчість Мирослава Дочинця М. Сорока: «Мирослав Дочинець сягнув свого зросту і сили, чи інакше кажучи

викристалізував художній стиль до вищого ступеня досконалості і ось уже який рік підкорює вершину за вершиною» [2, с.18].

То в чому магія слова письменника? Чому ми хочемо читати і перечитувати його твори. Творчість Мирослава Дочинця – це передусім значний внесок у розвиток ліро-психологічної та соціально-психологічної прози. У творах письменника при змалюванні повсякденного життя простих людей акцентовано увагу на духовному світі персонажів, їх моральному обличчі, на морально-етичних проблемах людського буття. Разом з тим дослідники відзначають інтелектуальність його творів та підкреслюють специфічну «лексикографію письма», своєрідну стихію мови, що є головним героєм творів митця.

Художні тексти Мирослава Дочинця – це вияв певного часово-просторового зрізу мови, що вирізняють його творчість на загальному тлі національної мови. Його індивідуальний стиль сповнений характерними явищами різних мовних рівнів: *діалектна лексика; загальномовна фразеологія та авторські фразеологізми, афористичні вислови; арготична лексика; авторський словотвір, самобутній синтаксис*.

Варте уваги дослідження концепту *світ* як особливого лігвостилістичного та культурно-ментального феномену художнього дискурсу митця на основі романів «Криничар», «Лис», «Мафтей». Метафорична модель *дорога – світ* послідовно поглиблюється й деталізується в асоціативно-образному ряді *дорога – світ – Бог – людина: А дорога стала його сутністю. Водячи світом – вертала до порога; Ведучи до Бога – підводила ближче до людей; Зводячи людьми – наближала ближче до самого себе…* Кінцевим пунктом цього розгортання є показ екзистенційного стану людини.

Діалектна лексика є не просто увиразнювальним елементом стилю письменника, а й вагомим засобом відображення матеріальної і духовної культури. На переливах семантики використовує автор таке діалектне слово як ***чічка –*** *квітка,* вплітаючи в канву художнього тексту порівняння дівчат Русі Підкарпатської з «цвітом рожовим»: “*Цвіт рожовий … Мочений дощами й росами, палений сонцем, закурений ватрами, парений окропом, прибитий злиднями і топтаний безправ’ям. І все ж нетлінно-свіжий, красовитий і принадливий. Живий цвіт Русі Підкарпатської – діви. Як ті квітки – богородичині рукавички, яскраві й прості, тендітні й скорботні, що прикрасять глухий закут саду, з-будь якої шкалубини проб’ються, самосівом по снігу зійдуть …* *Чічки Русинії* .

Увага до творчих літературних набутків сприяє розвиткові мислення здобувачів вищої освіти, удосконаленню їх усних і писемних висловлювань, допомагає при опрацюванні навчального матеріалу з усіх предметів лінгвістичного спрямування. Читання художніх текстів відкриває дивовижний творчий світ словесного мистецтва, приносить естетичну насолоду

Література^

1. Васьків М. Наративні особливості «Криничара» М. Дочинця: повчання через розповідь. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2013. Вип 1. С. 25 – 29.

2. Сорока П. «Горянин»: руслами господніх вод. Українська літературна газета, 2013. 2 грудня. С.18.

УДК 802.0:37-5

ТЕЛИЧКО Н.,
д.пед.н.,
професор кафедри англійської мови, літератури
з методиками навчання
Мукачівський державний університет

COMMUNICATIVE APPROACH AS THE BASIS OF THE METHOD OF FORMATION OF ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS

High school students acquire communicative competence, that is the ability to use the language correctly and appropriately depending on the specific communication situation in the process of learning a foreign language.

The very term "communicative competence" is central to the methodology of teaching foreign languages. Therefore, the basic methods in learning English are those based on interpersonal communication.

We agree with the opinion that characterizes the main features of communicative methods, including:

1) the main task is to teach students to speak English, if not at the level of a native speaker, then at least at the level necessary for further work;

2) the main means of learning are business games that simulate real communication situations, most typical for this contingent of students;

3) limited use of the native language during foreign language learning;

4) the study of the language system (grammar) is mostly intuitive;

5) vocabulary is not studied in isolation (without context), as in the traditional method, but exclusively in the context during its application.

Communicative methods of teaching speech are based on five principles:

– the principle of speech and mental activity (ensures the speech orientation of education);

– the principle of individualization (since a person has his own individual attitude to the environment, his speech is also individual);

– the principle of functionality (presupposes reliance on the system of speech means);

– the principle of situationality (stimulates students' expressions, reproduces communicative reality);

– the principle of novelty (ensures the development of speaking skills) [3, p. 67].

Having analyzed the research of L. Samovar [2, p. 174], we can claim that the level of communicative competence of high school students will increase if:

- to provide cognitive-communicative, functional-stylistic and activity orientation to the teaching of English in senior classes;
- apply appropriate technologies for teaching English, which will be based on an optimal combination of exercises and tasks aimed at improving the communicative competence of students;
- to improve the communication skills of high school students by selecting optimal forms, methods, techniques of learning;
- use interdisciplinary connections taking into account the specifics of specialized training in senior classes.

It is worth emphasizing that the communicative approach and methods of teaching English are the methodical standard today. The implementation of the communicative approach means that the formation of English speaking skills and abilities occurs thanks to the student's implementation of English speaking activities, and the process of learning a foreign language is based on the process of real communication [1, p.168].

We agree that the ability to communicate in a foreign language should be formed in the conditions of educational and speech situations that model and simulate real foreign language communication.

There is no consensus on the number of components of a speech situation. However, it can be argued that any situation is determined by the following factors: the circumstances of reality in which the act of language communication is carried out; relations between communicators (personality of the interlocutor) and their roles; speech prompt or communicative task that interlocutors want to solve during communication; implementation of the very act of communication, which creates new stimuli for speech.

Teaching and speech situations serve as an effective basis for the organization of language material, since the communication process is a continuous flow of situations that replace each other, that is, the situation is the basis of the functioning of communication. To create an educational and speech situation, it is necessary to select and organize the material so that it corresponds to both the structural and content side.

List of literature used:

1.Samovar L.A., Porter R. Intercultural communication. – London; New York, etc.: Wadsworth Publishing Company, 2007. – 467 p

УДК 81’24:81’367.7(043.2)

ЧУТОРА Б.В.
здобувач вищої освіти ос магістр,
спеціальність 014 «середня освіта»,
спеціалізація 014.021 англійська мова та зарубіжна література
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Здійснюючи аналіз наукової літератури з проблеми дослідження визначено, що дослідження теоретичних проблем формування компетентності у діалогічному мовленні присвячено роботи багатьох науковців. Так, діалог розглядають як соціально-психологічний феномен (Л. С. Виготський), як підтримка мотивації спілкування (Е.Палитаха), як особливу форму комунікації (О. П. Глазова, В.О Сухомлинський, М.Вашуленко, О.Джелелей, Н.Ростикус) та щодо методик розвитку діалогічного мовлення було висвітлено у працях (Т. Білявської, В.Макушенко, О.Вашуленко), методика викладення іноземної мови (Борецька Г.Е, Бігич О.Б., Бориско Н.Ф.)

За мету навчання англійської мови належна місце відводиться завдання розвитку пізнавальних процесів. Саме засобами мовленнєвої діяльності можна вчити дітей аналізувати, формулювати гіпотези, перевіряти їх, опрацьовувати інформацію, критично оцінювати її достовірність; ці звички будуть спрямовані на постійне дослідження та пізнання, допоможуть учневі якомога ефективніше діяти у середовищі.

Перед формулюванням діалогічного висловлювання перш за все варто враховувати кількісні та якісні особливості. Якісні особливості діалогічного тексту визначаються предметом мовлення, змістом, типом діалогу, видом складових його діалогічних єдностей, кількісні – числом реплік і ступенем їх розгорнення в складі діалогічної єдності, кількістю діалогічних єдностей в межах діалогічного тексту [1, с. 5].

Безперечно, діалоги можуть поєднуватися за своїми ознаками в залежності від комунікативної ситуації. Характер мовного матеріалу та діалогічних єдностей залежать від багатьох ситуативних чинників, таких як:

1) наявності або відсутності внутрішнього контакту між співрозмовниками;

2) цілі мовців;

3) наявності рівності або нерівності мовців за ступенем інформованості, віку, громадського статусу. Таким чином визначається який тип діалогу буде в ході розмови, діалог – допит, діалог-розпитування, бесіда тощо.

Процес навчання іншомовного діалогічного спілкування передбачає не тільки засвоєння різноманітних діалогічних єдностей, а й підготовку учнів до усвідомлення стратегій і тактик мовної поведінки. У нашій сучасній школі для стимулювання пізнавальної активності та самостійності, розвиваючи творчі

здібності дитини, найбільш ефективними шляхами формування мотивації служать ігрові технології, інтегровані уроки, ілюстрування, драматизація в парах, тренування діалогів повсякденного життя.

При цьому необхідно враховувати, що навчаючи діалогу, виробляється стратегія і тактика взаємодії, а не індивідуальна мовна поведінка. Для того, щоб активізувати навчальну діяльність, поставити в рівні з ініціатором спілкування, комунікативні установки і конкретні завдання для учня повинні бути також чітко визначені. Це можуть бути установки на співпрацю, кооперацію до кінцевої мети або на певному етапі, які потім змінюється прийняттям позиції партнера по спілкуванню [2, с.44].

У ході спілкування в одного учня часто виникає своє ідея, що партнер в свою чергу намагається перехопити ініціативу та підтримати або ж заперечити певну позицію. Тому часто в ході розігрування ситуативних ситуацій, учням варто надавати певні кліше, аби їм легше було висловити свою думку.

Характерною особливістю ситуацій, що лежать в основі діалогічного спілкування, є їх динамічність. З кожною новою реплікою ситуація набуває нового відтінку або, навпаки, виникає проблема, привід для розбіжності і т.д. Цим, зокрема, вони відрізняються від більш статичних ситуацій, в рамках яких виникає повідомлення монологічного характеру [3, с.47].

Головною особливістю діалогічного мовлення є її евристичність, тобто незапланованість, нестандартність, непередбачуваність, творчий початок, ймовірний характер. При навчанні спілкуванню істотну допомогу можуть надати так звані функціональні опори. Вони є назвами мовних завдань, розташованих в необхідній для висловлювань послідовності.

Отже, рівень сформованості мовленнєвих навичок (фонетичних, лексичних та граматичних) відіграє велику роль при навчанні діалогічного мовлення, а процес формування навичок діалогічного мовлення безпосередньо супроводжується розвитком і комунікативних здібностей у школярів. Процес діалогічного мовлення має не тільки включати вивчення школярами певних діалогічних єдностей та структур, а й бути націленим на формування в них життєвих та побутових ситуацій у цілому. [3, с. 28]

Література:

1. Болтак І. С. ELearning на уроках англійської мови. Учительський журнал online. 2016. 72 с.

2. Власик Н.В. Застосування навчального середовища Learning Apps на уроках АМ в початковій школі. Вісник психології і педагогіки. Київський університет імені Бориса Грінченка 2016. 55 с.

3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.

УДК 81'255.4:7.071.3Ющук(043.2)

ШКРІБА С. О.
освітньо-науковий рівень вищої освіти
здобувач 3 року навчання, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Мукачівський державний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І. ЮЩУКА

Просвітницька діяльність І. Ющука виявлялася в багатьох царинах. Однією з них була перекладацька діяльність, якій видатний мовознавець і педагог присвятив значну частину свого життя. Вона розпочалася в той час, коли через політичні погляди науковця було звільнено з Інституту літератури. Свого часу мовознавець пригадував: «Добре пам'ятаю, як удвох із Василем Стусом ми бродили по Києву в пошуках роботи. Дев'ять місяців я був без роботи і без грошей» [1, с. 631]. Саме в цей надзвичайно складний період життя І. Ющук починає перекладати. Педагог згадував, що «головний редактор видавництва «Молодь» Віль Гримич дав … для перекладу повість однієї словацької письменниці, а договір оформила на себе С. Єрмоленко, тепер доктор філологічних наук» [1, с. 631].

У 1968 році у видавництві «Веселка» виходить друком перекладена українською мовою повість югославського письменника й поета Чопича Бранка «Орли вилітають рано». Переклад із сербохорватської мови здійснив. І. Ющук та Іл. Ігнатов.

У 1969 р. мовознавець пише післямову до збірки вибраних творів відомого сербського прозаїка, драматурга, есеїста й журналіста Б. Нушича «Міністерське порося». Збірка вийшла друком у видавництві «Дніпро» (1969 р.).

У 1973 році І. Ющук здійснює переклад збірки новел видатного югославського письменника, лауреата Нобелівської премії з літератури І. Андрича «Притча про візирового слона та інші новели». Книга вийшла друком у видавництві «Дніпро».

Через два роки у видавництві «Веселка» виходить друком пригодницька повість для дітей «Слідами корабельного журналу», автором якої був хорватський письменник, журналіст і редактор М. Матошець Твір із сербохорватської на українську мову переклав І. Ющук.

У 1976 році мовознавець працює над перекладом твору Радоє Домановича «Подарунок королю». «Зараз я перекладаю сатиру Радоє Домановича. Запропонували у видавництві «Дніпро», Галина Гаврилівна Лозинська. Один твір – «Страдія» – буде в перекладі покійного Сидора Сакидона. Я з подвійною охотою взявся за цю справу. По-перше, Домановић як сатирик мені дуже подобається, по-друге, я радий, що можу щось зробити для пам'яті Сакидона», – зазначав мовознавець [2, арк. 19].

У 1982 році науковець багато часу присвячує повісті М. Божича «Бомба»: «Перекладається дуже важко, чимало неясних слів, багато нюансів, душевних переживань, нестандартні почуття й події»,– писав І. Ющук [3, арк. 4]. Наприкінці листопада він завершує писати рецензію на сербський переклад оповідання Марка Вовчка «Ведмідь».

У 1983 році І. Ющук розпочинає переклад роману «Фортеця» М. Селімовича. Окрім вищезазначеного, цього року у видавництві «Веселка» вийшла друком збірка «Казки народів Югославії». І. Ющук переклав ці фольклорні твори українською мовою, здійснив упорядкування, а також написав передмову до них.

У 1984 році світ побачили ще два переклади мовознавця – повісті М. Божича «Пан полковник», і «Бомба». Ця дилогія вийшла друком у видавництві «Дніпро».

У 1986 році в житті І. Ющука трапилася значуща подія: його прийняли до Спілки письменників України (Київська міська організація НСПУ) за переклади з літератур народів колишньої Югославії.

У лютому 1987 року мовознавець переклав дві сербські народні пісні «Королевич Марко і орел» та «Одруження сестри Любовича». Окрім цього, І. Ющук починає перекладати роман «Сіті» Е. Коша. На початку осені 1987 р. роботу над перекладом роману «Сіті» було завершено.

На початку жовтня 1988 р. І. Ющук розпочинає роботу над перекладом роману словенського письменника І. Потрча «На хуторі». 10 січня 1989 року роботу над перекладом було закінчено.

Цього ж року в українському перекладі з’явилася збірка найпопулярніших творів відомого сербського письменника Е. Коша. До неї ввійшли три твори: повість «Великий Мак», романи «Сніг і лід» та «Сіті». Переклад романів здійснив І. Ющук. Книжка вийшла друком у видавництві «Дніпро».

Отже, перекладацька діяльність І. Ющука була одним із важливих напрямів його наукової та просвітницької діяльності. Значну частину свого життя видатний науковець присвятив перекладам творів сербських, хорватських, лужицьких і словенських письменників. Саме завдяки його невтомній діяльності українські читачі змогли познайомитися із творами видатних зарубіжних письменників.

Література:

1. Павличко Д. В. Спогади. У 6 томах. Том 5. К.: Ярославів Вал, 2019. 712 с.
2. Особистий рукописний щоденник І. Ющука № 26. Особистий архів І. Ющука. Зберігається в родині науковця. 33 арк.
3. Особистий рукописний щоденник І. Ющука № 28. Особистий архів І. Ющука. Зберігається в родині науковця. 49 арк.

\

УДК 005.521:334.012.23

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
ДАНКАНИЧ А.А.
аспірант 2 курсу,
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
Мукачівський державний університет

ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ В БІЗНЕСІ

Сучасне підприємництво вимагає від компаній постійної готовності до змін, адаптації та стратегічного управління. У цьому контексті прогнозування відіграє ключову роль як інструмент, що допомагає бізнес-лідерам ухвалювати обґрунтовані рішення, а також планувати майбутні кроки з урахуванням поточних тенденцій і прогнозів. Уміння менеджерів прогнозувати має особливе значення в умовах війни, коли нестабільність, ризики та непередбачуваність стають нормою.

Останні наукові публікації підтверджують важливість прогнозування для успішності підприємства. Результати наукових досліджень підкреслюють необхідність системного підходу до прогнозування і використання передових аналітичних інструментів. [1;2;3;4]

Мета дослідження – провести аналіз ролі прогнозування в бізнесі та психологічних особливостей навчання менеджерів до цього процесу.

Прогнозування дозволяє бізнесу адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, зменшує ризики і забезпечує більш ефективне використання ресурсів. Впровадження передових методів прогнозування, таких як аналіз даних, штучний інтелект, дозволяє компаніям здійснювати точніші прогнози та виявляти нові можливості для розвитку.

Війна може суттєво вплинути на бізнес-середовище через зміни в економічній, політичній та соціальній сферах. У таких умовах прогнозування стає ключовим інструментом для адаптації та збереження успішності підприємства. Науковці виділяють деякі аспекти значення прогнозування для менеджерів під час війни: ризикове управління, стратегічне планування, аналіз даних, гнучкість і швидкість реакції.

Ризикове управління. Уміння передбачати можливі наслідки війни дозволяє менеджерам вчасно розробляти та впроваджувати стратегії зменшення ризиків. Це включає розробку альтернативних планів дій, резервування ресурсів та розгортання стратегій відповіді на непередбачені ситуації.

Стратегічне планування. Прогнозування допомагає менеджерам розробляти довгострокові стратегії, які враховують можливі наслідки війни на ринок, конкурентну ситуацію та споживчу поведінку. Це дозволяє компаніям

заздалегідь підготуватися до змін та використовувати можливості, що виникають у складних умовах.

Аналіз даних. Прогнозування в умовах війни вимагає великого обсягу даних та їх аналізу. Менеджерам необхідно використовувати інструменти аналізу даних та інтелектуальні технології для виявлення тенденцій, передбачення ризиків та здійснення стратегічних прогнозів.

Гнучкість і швидкість реакції. В умовах війни важливою стає гнучкість та швидкість реагування на зміни у середовищі. Прогнозування дозволяє менеджерам розробляти та впроваджувати оперативні стратегії, які допомагають підтримувати стабільність та ефективність бізнесу під час непередбачуваних подій.

Навчити менеджерів прогнозуванню - це важливе завдання, яке можна виконати за допомогою різноманітних методів та інструментів: навчання теоретичних основ, формуванню практичних навиків, використання інструментів прогнозування, розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та саморозвитку. Важливо навчити менеджерів:

- основам прогнозування, включаючи різні методи, моделі та підходи, включаючи курси з аналізу даних, статистики, економічного аналізу та інші спеціалізовані програми;
- застосовувати прогнозування на практиці, включаючи вирішення кейсів, аналіз реальних даних та моделювання сценаріїв для прогнозування;
- аналізувати інформацію критично, розрізняти між різними методами прогнозування та їхніми обмеженнями, а також приймати обґрунтовані рішення на основі результатів прогнозування;
- ефективно комунікувати результати прогнозування з іншими членами команди та стейкхолдерами, а саме вміти пояснити складні технічні концепції простими словами та надати чіткі рекомендації на основі прогнозів;
- постійно вдосконалювати свої навички та вивчати нові методи та інструменти прогнозування через навчання, самостійну роботу та участь у професійних спільнотах.

Навчити менеджерів прогнозуванню - це процес, який вимагає часу, зусиль та відповідальності як з боку менеджерів, так і з боку організації. Але відповідно навчені менеджери зможуть ефективно використовувати прогнозування для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень та досягнення успіху в умовах невизначеності.

Прогнозування в сучасному бізнесі є необхідним інструментом для досягнення успіху. Підприємства, які активно використовують прогнозування в своїй стратегічній діяльності, мають більші шанси на стійкий розвиток та конкурентоспроможність на ринку. Тому важливо, щоб керівництво компаній інвестувало у розвиток прогностичних здібностей та інфраструктури, щоб забезпечити стабільний ріст та успішну перспективу.

Узагальнюючи, уміння менеджерів прогнозувати в умовах війни стає критичним фактором успішності бізнесу. Воно дозволяє компаніям зберігати конкурентну перевагу, зменшувати ризики та ефективно використовувати можливості, які пропонує непередбачуване середовище.

Література:

1. Івкін В. М., Наливайко Г. В. Психологічна готовність менеджерів організацій до управління змінами в організаціях. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки.* 2017. Вип. 4-5. С. 41-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2017_4-5_7

2. Клочко А. О. Типи менеджерів освітніх організацій за лідерською позицією: зв'язок з показниками діяльності організації та особистісними характеристиками. Психологічний часопис: науковий журнал. 2020. Вип. 6. № 12. С. 48–56. DOI: https://doi.org/10.31108/1.2020.6.12.5

3. Лук'янова Л. Б. Теоретичні і практичні аспекти розвитку лідерських якостей у топ-менеджерів у вітчизняній науці й практиці. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 8. С. 89-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpopn_2019_8_9

4. I. Semenets-Orlova, A. Klochko, S. Nestulya, O. Mykhailych, V. Omelyanenko. Readiness of the education manager to provide the organizational development of institutions (based on the sociological research). Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17(3). P. 132–142.

УДК 159.9:316.772.4:614.253

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
ДОЛИНАЙ Т. Т.
аспірант 2 курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет

ДОВІРА У ВЗАЄМИНАХ ЛІКАРЯ ТА ПАЦІЄНТА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Взаємовідносини між лікарем та пацієнтом визначаються багатьма факторами, але одним з ключових елементів є довіра. Довіра є вкрай важливою для ефективного лікування пацієнта. Довірливе спілкування між хворим та лікарем суттєво впливає на процес виздоровлення з багатьох причин, і це може стати доповненням або навіть заміною медичних препаратів у певних випадках. За останні роки науковці звертають все більше уваги на роль довіри у стосунках між доктором та хворим.

Мета дослідження − розглянути значення довіри у стосунках між лікарем та пацієнтом з психологічної перспективи, проаналізувати останні дослідження на цю тему та висвітлити основні аспекти, що впливають на рівень довіри в цих взаємовідносинах.

Останні дослідження показують, що рівень довіри між лікарем та пацієнтом значно впливає на результати лікування, дотримання медичних рекомендацій та загальне задоволення пацієнта від медичного обслуговування.

Чітке, співчутливе та інформативне спілкування сприяє побудові позитивних взаємовідносин [1;2;3;4;5].

Дослідження також доводять, що відчуття розуміння з боку лікаря можуть значно підвищити рівень довіри пацієнта. Крім того, важливою є повага до особистості пацієнта, що також сприяє формуванню довіри. Аналіз сучасних наукових досліджень демонструє необхідність ґрунтовного дослідження психологічних чинників формування довіри у спілкуванні між доктором та хворим.

Довіра у спілкуванні лікаря та пацієнта - це переконання у тому, що учасники чесні і відверті під час взаємодії. Це відчуття впевненості в тому, що учасники комунікації слухають і розуміють одне одного.

Довіра у спілкуванні під час процесу лікування може виявлятися на різних рівнях:

1. Довіра до інформації: лікар надає точну та достовірну інформацію.
2. Довіра до відкритості: доктор є відкритим та чесним у спілкуванні, не приховує важливих деталей чи інформації.
3. Довіра до відчуття співпереживання: медик розуміє пацієнта та співпереживає його емоціям і думкам.
4. Довіра до виконання обіцянок: лікар дотримується своїх обіцянок та зобов'язань.

Довіра у взаєминах лікаря та пацієнта − це багатоаспектне поняття, що включає в себе елементи як професійного впевненості, так і емоційного зв'язку. Коли пацієнт відчуває, що його лікар чуйний, компетентний та зацікавлений у його благополуччі, він схильний більше довіряти та дотримуватися медичних рекомендацій. Однак формування довіри є динамічним процесом, який вимагає часу та стійких зусиль з обох сторін. Лікарі повинні активно працювати над побудовою взаємовідносин, сприяючи відчуттю впевненості та безпеки у пацієнта.

Довіра є важливим елементом успішних взаємин між лікарем та пацієнтом. Вона впливає на багато аспектів медичного лікування, включаючи дотримання медичних рекомендацій, результати лікування та загальне задоволення пацієнта. Розуміння психологічних аспектів довіри може допомогти покращити якість медичної допомоги та сприяти побудові позитивних та ефективних взаємовідносин між лікарем та пацієнтом.

Література:

1. Комунікативні навички лікаря: конспект лекцій / за заг. ред. О.С.Чабан. Київ: LAT&K, 2017. 152 с.

2. Кушнєрьова А. М. До проблеми комунікації медичних працівників з пацієнтами: психологічний аспект. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. Т XIV, вип. 4. С. 208-216

3. Keshavarzi MH, Safaie S, Faghihi SAA, Zare S. Barriers of physician-patient relationships in professionalism: A qualitative study. J Adv Med Educ Prof. 2022. 10 (3). P. 199-206. doi:10.30476/JAMP.2022.94010.1563

4. Lu R, Zhao S, Wang X, et al. Insights Into the Relationships Between Health Communication and Doctor-patient Relationship: A Scientometric Analysis Based on CiteSpace and Validation of Questionnaires. Inquiry. 2023. 60. doi:10.1177/00469580231152071

5. Wang Y, Wu Q, Wang Y, Wang P. The Effects of Physicians' Communication and Empathy Ability on Physician-Patient Relationship from Physicians' and Patients' Perspectives. J Clin Psychol Med Settings. 2022. 29 (4). P. 849-860. doi:10.1007/s10880-022-09844-1

УДК 159.9:004.77-042.3:[159.922.8:378.0113-057.87]

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
САМОЙЛОВ О.С.
аспірант 2 курсу,
спеціальності 053 «Психологія»,
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБИСТІСТЬ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Сучасні студенти великою мірою використовують соціальні мережі в їх повсякденному житті, що робить дослідження впливу цих мереж на їхню особистість актуальною та важливою. Під час війни соціальні мережі зазнали значних змін, як у способах використання, так і в своїх функціональних можливостях. При дослідженні впливу соціальних мереж на особистість науковці повинні враховувати такі аспекти: наявність інформаційної війни, роль інформації, психологія сприйняття інформації, кібербезпека. Війна трансформує спосіб комунікацій, роблячи соціальні мережі ключовим чинником впливу на особистість.

Аналіз останніх наукових досліджень зосереджений на вивченні психологічних та соціальних аспектів використання соціальних мереж студентами. Деякі з них підкреслюють позитивні аспекти, такі як підвищення соціальної підтримки та сприяння комунікації, в той час як інші вказують на негативний вплив, такий як зниження концентрації та ризики для психічного здоров'я. [1;2;3;4]

Мета: дослідження спрямоване на визначення впливу соціальних мереж на формування особистості сучасних студентів та виявлення можливих позитивних та негативних наслідків цього впливу.

В умовах війни соціальні мережі можуть як допомагати особистості долати труднощі та гуртуватися, так і поглиблювати негативні стани через поширення негативної інформації. Дослідження показують, що соціальні мережі можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на особистість студентів. Позитивні впливи включають розвиток соціальних навичок та доступ до інформації, тоді як негативні впливи можуть виявитися в зменшенні продуктивності та збільшенні відчуття стресу.

Позитивний вплив: сприяння соціальній взаємодії, збільшення доступу до інформації, підвищення самовираження.

Сприяння соціальній взаємодії. Соціальні мережі дозволяють студентам підтримувати зв'язок зі своїми друзями, колегами та спільнотами навіть на відстані. Це забезпечує можливість обміну ідеями, підтримки одне одного та розвитку соціальних навичок.

Збільшення доступу до інформації. Соціальні мережі створюють доступ до широкого спектру інформації, що може бути корисним для навчання та саморозвитку студентів. Вони можуть швидко знаходити матеріали для навчання, статті та ресурси, що сприяють їхньому навчальному процесу.

Підвищення самовираження. Соціальні мережі дозволяють студентам висловлювати свої думки, ідеї та творчість через різноманітні форми контенту, такі як пости, відео, фотографії тощо. Це сприяє розвитку їхньої особистості та самовираження.

Негативний вплив: зменшення продуктивності, збільшення відчуття стресу, збільшення ризику для психічного здоров’я.

Зменшення продуктивності. Занадто часте використання соціальних мереж може призвести до відволікання та зниження концентрації, що може негативно позначитися на навчальних досягненнях студентів.

Збільшення відчуття стресу. Соціальні мережі часто створюють атмосферу конкуренції та порівняння, що може призвести до стресу та відчуття недостатності серед студентів. Порівнюючи своє життя з ідеалізованими зображеннями інших, вони можуть почувати себе менш успішними або щасливими.

Збільшення ризику для психічного здоров'я. Використання соціальних мереж може викликати залежність та погіршення психічного здоров'я, зокрема збільшити ризик розвитку депресії, тривоги та інших психічних розладів.

Отже, ці аспекти показують, що соціальні мережі мають як позитивний, так і негативний вплив на особистість студентів і вимагають уважного балансу та свідомого використання. Узагальнюючи зазначимо, що соціальні мережі впливають на формування особистості сучасних студентів і мають як позитивні, так і негативні наслідки. Важливо розробляти стратегії для збалансованого використання соціальних мереж з метою забезпечення позитивного впливу на студентське життя та навчання.

Література:

1. Лісович А. Вплив інтернет-комунікацій на соціальну поведінку української молоді. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2022. Т.2. С. 102-105 http://psr.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/TOM_Mater_ali-konferenc_i-1.pdf

2. Мальцева, О.І. Кіберсоціалізація як особливий вид соціалізації особистості. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2020. 2 (333), 190–199. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-190-199

3. Стельмах О. Особливості впливу соціальних мереж на студентів. Теорія і практика управління соціальними системами. 2022. № 2. С. 92-100. DOI: https://doi.org/10.20998/2078-7782.2022.2.07

4. Fathi L, Kaldi A, Sarokhani B. Sociological analysis of the use of virtual social networks among students (Case study: Students of Tehran University). Journal of Iranian Social Development Studies. 2020. 12 (45). P. 37-54. https://jisds.srbiau.ac.ir/article_15797.html

УДК 159.923:004.9:005.336.2:37.011.3-051

ЩЕРБАН Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
ректор,
Мукачівський державний університет
ХОМА .П.П.
аспірант 1 курсу,
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Цифрова компетентність вчителя є критично важливою у сучасному освітньому середовищі, і психологічні аспекти цієї компетентності відіграють ключову роль у її ефективному застосуванні. Педагоги, які активно запроваджують у навчальний процес цифрові технології характеризуються психологічною здатністю: адаптуватися до нових технологій; справлятися з викликами, які виникають при впровадженні цифрових інструментів; до постійного професійного розвитку; розуміти потреби своїх учнів; до відкритого спілкування; критично оцінювати цифрові ресурси та їх вплив на навчання.

Узагальнення сучасних наукових публікацій вказує, що проблема вивчення психологічних особливостей формування цифрової компетентності вчителя а актуальною та значущою. Тому метою дослідження є – окреслення основних психологічних особливостей цифрової компетентності педагогів. [1;2;3;4]

Цифрова компетентність вчителя ґрунтується на відповідних навичках: технічних; інформаційних; комунікативних; педагогічних. Розуміння психологічних аспектів цих навичок допомагає вчителям успішно адаптуватися до цифрових інновацій і використовувати їх для покращення навчання.

Психологічні особливості формування технічних навичок є такими: упевненість у використанні технологій; гнучкість і адаптивність; розв'язання проблем. Вони допомагають педагогам: долати страх перед новими технологіями та відчувати впевненість у своїх технічних здібностях, бути

готовими до постійних змін у технологічному середовищі та вміти швидко адаптуватися до нових інструментів, самостійно знаходити рішення для технічних труднощів.

Психологічні особливості формування інформаційних навичок – критичне мислення, організованість, етична свідомість. Вони розвивають у вчителя: уміння аналізувати та оцінювати якість та достовірність інформації, а також розпізнавати фейки та маніпуляції; здатність систематизувати інформацію; розуміння етичного використання інформації.

Психологічні особливості комунікативних навичок – емпатія, вміння слухати, чіткість та ясність. Вони формують у педагога: розуміння потреб та емоцій учнів, навіть через цифрові канали комунікації; здатність уважно слухати та реагувати; вміння зрозуміло передавати інформацію в цифровому форматі. Вони формують у педагога здатності: використовувати цифрові технології для створення цікавих та інноваційних навчальних матеріалів; заохочувати учнів за допомогою інтерактивних та гейміфікованих підходів; відстеження прогрес в учнів та вчасно реагування на їхні потреби.

Цифрова компетентність вчителя є невід'ємною складовою сучасної освіти. Цифрова компетентність педагога включає не лише загальні цифрові навички, але й конкретні вміння, пов'язані з педагогічною діяльністю, адаптовані до потреб учнів та освітніх цілей. Цифрова компетентність вчителя ґрунтується на відповідних навичках: технічних; інформаційних; комунікативних; педагогічних.

Цифрова компетентність вчителя забезпечує можливість ефективного використання цифрових технологій у навчальному процесі, що сприяє підвищенню якості освіти та підготовці учнів до життя в цифровому світі. Врахування психологічних особливостей цієї компетентності має бути пріоритетним напрямом у професійному зростанні вчителів, що вимагає як індивідуальних зусиль, так і підтримки з боку освітніх інституцій.

Література:

1. Карташова Л.А., Пліш І.В. Цифровий порядок денний розвитку освіти: спрямованість на формування цифрових компетентностей. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2020. Вип. 1 (11). С. 135-139 http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2020_1_38.

2. Кравчина О. Методи кібергігієни для організації безпечного дистанційного навчання у школі. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи:* зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. семінару, м. Київ, 3 березня 2022 р. Київ, 2022, С. 42-48.

3. Bessarab, Anastasiia & Mitchuk, Olha & Baranetska, Anna & Kodatska, Natalia & Kvasnytsia, Olha & Mykytiv, Galyna. Social networks as a phenomenon of the information society. Asian journal of industrial engineering. 2022. № 14. 17-24. DOI:10.22094/JOIE.2020.677811.

4. Salisu WJ, Dehghan Nayeri N, Yakubu I, Ebrahimpour F. Challenges and facilitators of professional socialization: A systematic review. Nurs Open. 2019. 6(4) P. 1289-1298. doi:10.1002/nop2.341.

УДК 159.942:378.011.3-057.87:355.01

ЩЕРБАН Т.Д.
д.психол.н., професор ректор
Мукачівського державного університету
ЧЕМЕТ О.Ю.
здобувачка ОС «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівського державного університету
БАСАРАБ В.В.
здобувачка ОС «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна – це складні та сумні події, які спонукають людей різних вікових категорій постійно думати про збереження власного життя, а також життя рідних людей. Під дією постійних негативних переживань, емоційних потрясінь, які люди відчувають, опинившись у таких складних умовах, у багатьох людей змінюються погляди на життя, переконання, цінності та в цілому уся картина світу [2].

В умовах воєнних дій діти та дорослі зазнають як фізичного, так і психологічного насильства. Травмуючий вплив даних подій на психіку значною мірою впливає на емоційну сферу людей. Безперечно, особливо діти є найбільш чутливими до подібних ситуацій, тому в цей час приділяється увага вивченню питання про те, що насправді відбувається з психологічним здоров'ям дитини, яка пролонгований час перебуває в ситуації воєнного конфлікту, чи здатна її емоційна сфера витримувати високий рівень постійного напруження.

У надзвичайних умовах війни виникає багато стресорів, котрі травмують психіку, непристосовану до таких умов. Найпоширеніші серед них – це лунання сирен тривоги, що сповіщають про загрозу повітряних чи артилерійських обстрілів, радіаційну чи хімічну небезпеку, звуки стрільби і вибухів, безперервний перегляд новин, переживання за себе і рідних, страх перед неочікуваними загрозами для життя, неможливість вплинути на ситуацію. Напруження не зникає навіть тоді, коли настає період затишшя, адже невідомо, що буде в наступну хвилину [4].

Загальновідомим фактом є те, що жертвами війн є й цивільні, зокрема жінки і діти, саме на них військові дії залишають важкий відбиток. Утім, якщо жінки – це вже дорослі особи зі сформованою психікою, то діти певного віку більш схильні піддаватися важким наслідкам війни і відчувають їх на собі значно гостріше. Травми воєнних конфліктів особливо сильно впливають на юнаків, а тим паче негативний досвід [1].

Під час війни соціальна адаптація здобувачів освіти значно ускладнюється. Соціальна адаптація студентів до освітнього процесу є основою

їх подальшого становлення. Вона включає не тільки пристосування до нових умов навчання та отримання знань, а й до нового соціального оточення, нових умов проживання, та в цілому до життя під час війни. Кожен студент повинен пристосуватися до нових умов, які диктує сьогодення, при цьому бути мобільним, активним та самостійним, вміти планувати свою роботу та чітко розподілити час. Отримані вміння та навички для здобувача стануть фундаментом для кар'єрного зростання, формування життєвих принципів та ідеалів. Саме тому питання соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до навчання та її особливостей в умовах воєнного стану є дуже актуальним на сьогодні [3].

Соціально-психологічна адаптація є необхідною умовою функціонування суспільства як єдиного соціального організму, оскільки передбачає включеність особистості в соціальне середовище через набуття статусу, місця в соціальній структурі суспільства. В теперішніх умовах адаптація може бути пов'язана з чималими труднощами, до яких відносяться нереалізовані очікування швидкого досягнення успіху, які обумовлені недооцінкою труднощів, практичного досвіду і переоцінкою значення теоретичних знань здобувача.

В умовах воєнного стану здобування освіти відходить на задній план. Майже всі студенти, які перебувають у важких життєвих обставинах, втрачають мотивацію до навчання. Їх пріоритети кардинально змінюються. На перше місце виходить безпека та пристосування до виживання в нових умовах. Для підвищення мотивації студентів до навчання в умовах війни необхідно проводити різні бесіди та акцентувати увагу на важливості здобуття професійних навичок. Підвищити мотивацію до навчання допоможе оптимізація навчального процесу за допомогою різноманітних інформаційно-комунікативних технологій та організація ефективної системи оцінювання. При цьому необхідно враховувати особливості здобувачів вищої освіти. На даний час використовуються різні форми та методи навчання. Різні умови дозволяють виявити недоліки та переваги різних форматів здобуття вищої освіти, тобто у будь-якому випадку її якість після війни повинна зрости. Окрім того, в умовах інформаційної війни важливим є розвиток в учнів критичного мислення та вміння розпізнавати дезінформацію.

Успішна соціально-психологічна адаптація здобувача до освітнього процесу в умовах воєнного стану забезпечує подальший його розвиток як особистості та майбутнього професіонала своєї справи. Від того, наскільки швидко та ефективно здобувачі освіти подолають перешкоди в ході оволодіння професійними компетенціями та сприйняття теоретичного матеріалу, залежить, як вони в майбутньому реалізують свої здібності у сфері професійної діяльності та поза її межами. В подальшому для вирішення розвитку проблеми соціально-психологічної адаптації здобувачів вищої освіти планується розробити разом із психологами шляхи вирішення та вдосконалення методичних напрацювань, що

надасть можливість кращого сприйняття ситуації в даний час та вирішення проблем.

Література

1. Журба К. Війна як чинник впливу на смисложиттєву сферу сучасних підлітків. *Нова педагогічна думка*. 2022. № 2 (110). С. 105–109.

2. Збройна агресія Росії проти України. URL: https://gur.gov.ua/content/rosiia-znyshchuienatsionalnu-identychnist-ukraintsiv-na-tymchasovookupovanykh-terytoriiakh-agression.html.

3. Левченко М. Особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 52, т. 2. С. 185–192

4. Психологія переживання війни: досвід України / Київський національний університет культури і мистецтв. URL: http://knukim.edu.ua/psyhologiyaperezhyvannya-vijny-dosvid-ukrayiny-2/

РОЗДІЛ 3
СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

УДК 339.137.2-042.3:614.2(043.2)

БОРА Н. Ю.
старший викладач кафедри обліку і
оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ВПЛИВ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ НА РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Ринок медичних послуг є одним з найважливіших секторів економіки будь-якої країни. Він динамічно розвивається, постійно з'являються нові технології та методи лікування, що призводить до жорсткої конкуренції між медичними закладами. Сучасний ринок медичних послуг перебуває в стадії трансформації, а медична реформа дозволила сформувати нову систему державних фінансових гарантій споживачам медичної послуги, дозволивши громадянам України отримувати безкоштовну медичну допомогу.

Сучасна медична реформа зрівняла права підприємств абсолютно усіх форм власності (приватні, державні, комунальні) та дала можливості функціонувати на ринку медичних послуг таким чином, щоб максимально задовільнити потреби споживача, надаючи йому беззаперечно якісний та професійний сервіс на засадах клієнт орієнтованості.

Ринок медичних послуг має ряд особливостей, які відрізняють його від інших ринків. До них належать:

- Асиметрія інформації: пацієнти, як правило, не володіють достатньою інформацією про стан свого здоров'я та про методи лікування, що робить їх залежними від лікарів.
- Необхідність негайного надання послуг: у багатьох випадках пацієнти потребують негайної медичної допомоги, що не дає їм можливості порівняти ціни та якість послуг різних медичних закладів.
- Висока вартість послуг: медичні послуги, як правило, є дорогими, що робить їх недоступними для деяких категорій населення.
- Державне регулювання: діяльність медичних закладів, як правило, жорстко регулюється державою.

Конкурентна боротьба на ринку медичних послуг призводить до:

- Зниження цін: медичні заклади змушені знижувати ціни на свої послуги, щоб залучити пацієнтів.
- Покращення якості послуг: медичні заклади змушені постійно вдосконалювати якість своїх послуг, щоб залишатися конкурентоспроможними.
- Зростання доступності послуг: конкуренція призводить до того, що медичні послуги стають більш доступними для різних категорій населення.

- Впровадження нових технологій: медичні заклади змушені впроваджувати нові технології та методи лікування, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Зростання конкуренції на ринку медичних послуг має як позитивні, так і негативні наслідки. Посилення конкуренції на ринку медичних послуг змушує медичні установи шукати принципово нові моделі розвитку. Тому підвищується актуальність застосування комплексу маркетингу як найефективнішого засобу зміцнення позицій медичних установ та надання медичних послуг. [1]

Знання актуальних інструментів управління маркетинговою діяльністю і вміння застосовувати їх на практиці дає конкурентну перевагу компаніям, допомагає досягати бажаних результатів на ринку.

Задля утримання частки ринку та укріплення власних конкурентних позицій, медичним закладам в процесі конкурентної боротьби необхідно формувати та постійно вдосконалювати конкурентну стратегію. Навіть надаючи конкурентоспроможну медичну послугу (що само по собі є дуже важливим) не дозволяє багатьом медичним закладам ефективно реалізовувати конкурентну перевагу через відсутність практики використання всього комплексу маркетингу:

1. Гнучкої політики формування асортименту медичних послуг та ціноутворення: медичні заклади повинні пропонувати пацієнтам різні пакети послуг за різними цінами, щоб задовольнити потреби різних категорій пацієнтів.
2. Адекватної організації каналів розподілу: медичні послуги повинні бути доступними для пацієнтів в зручний для них час і в зручному місці.
3. Ефективних методів стимулювання збуту: медичні заклади повинні використовувати різні методи стимулювання збуту, такі як рекламу, знижки та акції, щоб залучити нових пацієнтів та утримати старих.
4. Розвитку зв'язків з громадськістю: медичні заклади повинні формувати позитивний імідж у громадськості, щоб викликати довіру у пацієнтів.
5. Використання сучасних інструментів маркетингу: медичні заклади повинні використовувати сучасні інструменти маркетингу, такі як веб-сайти, соціальні мережі та електронний маркетинг, таргетинг, сео-оптимізація.

Важливо зазначити, що комплексний маркетинг дозволяє медичним закладам ефективно використовувати свої конкурентні переваги та досягати успіху на ринку.

Таким чином, умовах зростаючої конкуренції на ринку успішність компанії визначається ефективністю управління маркетинговою діяльністю.

Ринок медичних послуг є динамічно розвиваючимся ринком, де жорстка конкуренція стає рушійною силою змін. Ця конкуренція має як позитивні, так і негативні наслідки, впливаючи на доступність, якість та ціни медичних послуг. З одного боку, конкуренція стимулює медичні заклади до вдосконалення своїх послуг, зниження цін та розширення доступу до них для різних верств

населення. Це призводить до впровадження нових технологій, розробки нових методів лікування та підвищення загальної якості медичного обслуговування.

З іншого боку, жорстка конкуренція може негативно впливати на умови праці медичних працівників, призводити до зниження їх заробітної плати та погіршення умов праці. Це, в свою чергу, може негативно впливати на якість послуг та загалом на добробут пацієнтів.

На основі проведеного нами дослідження, можемо дійти висновку, що конкуренція є складовою маркетингового середовища медичної установи (закладу), тому вона завжди повинна бути предметом ґрунтовного вивчення та оцінювання. Вивчення сукупності суб'єктів ринку та їхніх відносин, які складаються у процесі конкурентної боротьби і які визначають інтенсивність конкуренції, являє собою дуже важливий, з практичного погляду, напрям маркетингових досліджень.

Література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Том 1. / Ред. колегія: С. В. Мочерний. (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2010. – 864 с

2. Григорчук Т. В. Дистанційний курс. Маркетинг / Т. В. Григорчук // Google Sites. – 2012. – URL: https://sites.google.com/site/marketingdistance/

3. Юрин А.А., Марцин В.С. Конкурентне середовище, шляхи його реформування та механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Наукові праці ДНТУ. Серія: економічна. 2018. № 33-1. С. 78-84

УДК 336.741

БРАТЮК В.П.,
к. е. н., доцент, доцент кафедри Економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ

Фінансове планування виконує важливу роль у прийнятті рішень для підприємств, особливо в умовах невизначеності і ризику. Аналізуючи поточний стан та прогнозуючи фінансові потоки, компанії можуть грамотно реагувати на можливі ризики та впливати на своє майбутнє. Застосування страхування є важливим інструментом для зменшення ризиків, оскільки воно дозволяє забезпечити фінансову захищеність від негативних подій. Такий підхід допомагає знизити фінансові втрати в разі непередбачуваних ситуацій, таких як природні катастрофи або матеріальні збитки. Фінансові дослідження підтверджують, що фінансове планування є ключовим для прийняття обґрунтованих господарських рішень, особливо в умовах великого ризику. Особливий акцент робиться на важливості страхових заходів у зниженні різних видів ризику, що дозволяє компаніям раціонально вирішувати фінансові завдання та ефективно управляти ризиками.

Визначення основних аспектів фінансового планування та його впливу на прийняття господарських рішень, а також зв'язок із застосуванням страхування

для зменшення ризику є ключовими викликами, які важливі як для наукових досліджень, так і для практичних завдань. Дослідження можуть фокусуватися на розробці ефективних методів фінансового планування та їх впливі на стратегічне управління бізнесом. У практичному плані, вирішення цих завдань включає розробку конкретних фінансових стратегій та впровадження страхових заходів з метою зниження ризику та забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Доцільно відмітити, що основні етапи фінансового планування є наступні (таблиця 1):

Таблиця 1

Основні етапи фінансового планування та їх характеристика

№	Етап	Характеристика
1	Визначення фінансових цілей	Це може бути купівля житла, навчання дітей, створення екстреного фонду, пенсійне забезпечення та інші мети
2	Аналіз фінансового становища	Оцінка поточних фінансових ресурсів, витрат та заборгованості. Це допомагає визначити, скільки грошей доступно для досягнення поставлених цілей
3	Створення бюджету	Розробка плану витрат, який враховує доходи і розходи. Бюджет може допомогти ефективно керувати грошовими потоками та визначити, які витрати можна оптимізувати
4	Стратегії збільшення доходів	Розгляд можливостей для збільшення доходів, таких як інвестування, підвищення кваліфікацій, додаткова робота тощо
5	Страхування та захист	Оцінка потреб у страхуванні для захисту від непередбачуваних подій, таких як хвороби, нещасні випадки або втрата праці
6	Інвестування	Розгляд стратегій інвестування для нарощування капіталу та забезпечення майбутнього фінансового забезпечення
7	Пенсійне забезпечення	Розгляд планування пенсії та створення фінансового резерву на майбутнє
8	Моніторинг та коригування	Регулярне відстеження виконання фінансового плану та коригування стратегій у відповідності з життєвими обставинами та змінами фінансового стану

Джерело: узагальнено автором на основі даних [1; 3; 5]

Фінансове планування є персоналізованим процесом, а його успішність залежить від індивідуальних мети і обставин. Зазвичай, професійні фінансові консультанти можуть допомогти в створенні та впровадженні фінансових стратегій. Досягнення фінансової стабільності є важливим аспектом успішного ведення бізнесу, оскільки вона визначає імідж компанії. Тому компанії повинні постійно підкреслювати необхідність дбати про фінансову стабільність та приймати заходи для забезпечення її. У цьому контексті, фінансове планування є важливою частиною загального планування діяльності підприємства. Воно вважається ефективним інструментом управління фінансами, а страхування - засобом зниження фінансових ризиків. Обґрунтоване фінансове планування є ключовим елементом для прийняття господарських рішень суб'єктами господарювання.

Отже, фінансове планування виступає важливим інструментом для прийняття господарських рішень, оскільки воно допомагає підприємствам забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами та визначити оптимальний напрямок дій. Цей процес передбачає аналіз фінансових даних, прогнозування майбутніх потоків коштів, оцінку ризиків та розробку стратегій забезпечення фінансової стійкості. Шляхом фінансового планування компанії можуть приймати обгрунтовані рішення щодо інвестицій, розвитку, кредитування та інших фінансових аспектів діяльності. Окрім того, фінансове планування дозволяє підприємствам вчасно виявляти можливі проблеми та реагувати на них, що сприяє збереженню стабільності та конкурентоспроможності на ринку. Таким чином, фінансове планування визнається ключовим інструментом для досягнення стратегічних цілей та успішного функціонування підприємства.

Ефективне управління фінансовими ресурсами та визначення оптимального напрямку дій передбачає кілька етапів:

1. Аналіз фінансового стану. Спочатку необхідно докладно проаналізувати поточний фінансовий стан підприємства, включаючи доходи, витрати, активи та зобов'язання. Цей аналіз допоможе зрозуміти сильні та слабкі сторони фінансового управління.

2. Визначення цілей. Після аналізу важливо встановити конкретні фінансові цілі, які підприємство прагне досягти. Ці цілі повинні бути конкретними, вимірюваними, досяжними, реалістичними та часово обмеженими (SMART-підхід).

3. Розробка стратегій. Після встановлення цілей необхідно розробити стратегії для досягнення цих цілей. Це може включати збільшення прибутку, зменшення витрат, оптимізацію роботи з оборотними коштами тощо.

4. Планування бюджету. Після визначення стратегій потрібно скласти фінансовий план або бюджет, в якому відобразити фінансові ресурси, які будуть виділені на реалізацію стратегій.

5. Виконання плану. Після схвалення бюджету розпочинається виконання стратегій та реалізація запланованих заходів.

6. Моніторинг та контроль. Під час виконання плану необхідно постійно вести моніторинг фінансових результатів, порівнюючи їх з запланованими показниками. Це дозволить своєчасно виявляти відхилення та коригувати стратегії в разі потреби.

7. Оцінка та корекція. По завершенню планового періоду необхідно провести оцінку результатів та визначити, наскільки були досягнуті поставлені цілі. На основі отриманих даних можна скоригувати стратегії та плани на майбутнє.

Ці етапи утворюють цикл управління фінансовими ресурсами, який допомагає підприємствам досягати своїх фінансових цілей та забезпечувати стабільність у фінансовій діяльності [2; 4; 6].

Можна зробити наступні підсумки з приводу фінансового планування, як ключового інструментом при прийнятті господарських рішень:

1. Стратегічне орієнтування. Фінансове планування допомагає підприємству визначити свої довгострокові цілі та розробити стратегії для їх досягнення. Це дозволяє підприємству орієнтуватися на майбутнє та планувати свою діяльність відповідно до поставлених завдань.

2. Ефективне ресурсне використання. Фінансове планування допомагає раціонально розподіляти фінансові ресурси підприємства, мінімізуючи витрати та максимізуючи доходи. Це дозволяє ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечувати стабільність фінансового стану підприємства.

3. Мінімізація ризиків. Фінансове планування допомагає підприємству ідентифікувати потенційні фінансові ризики та розробляти стратегії їх управління. Це дозволяє зменшити вплив непередбачуваних обставин на фінансовий стан підприємства та забезпечити його стійкість у складних умовах ринку.

4. Підвищення ефективності управління. Фінансове планування надає можливість здійснювати контроль за фінансовою діяльністю підприємства, вчасно виявляти відхилення від плану та приймати необхідні коректівні заходи. Це сприяє підвищенню ефективності управління та досягненню стратегічних цілей.

Отже, фінансове планування є важливим інструментом для прийняття господарських рішень, оскільки воно допомагає підприємствам досягати своїх цілей, ефективно використовувати ресурси та забезпечувати стабільність у фінансовій діяльності.

Література:

1. Білоусова, О.С. Фінансове планування на підприємствах: теорія, методологія, практика / О.С. Білоусова ; НАН України ; Ін-т економіки та прогнозув. - К. : - 2012. - 388 с.

2. ДСТУ ISO 31000:2018. Менеджмент ризиків. Принципи та настанови; Введ. 2019-01-01. - К.: ДП «УкрНДНЦ», 2019. - 32 с.

3. Економіка і управління підприємствами: теорія, методика, практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астрая», 2020. 240 с.

4. Лактіонова О.А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. / О.А. Лактіонова // Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. - 256 с.

5. Національний стандарт України ДСТУ IEC/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику. - URL: http://metrology. com.ua/download/iso-iec-ohsas-i-dr/87-eea/1062-dstu-ies-iso-31010-2013.

6. Письменна Т. В. Фінансові ризики в господарській діяльності підприємства / Т. В. Письменна // Вісник Запорізького нац. університету. Економічні науки. - 2015. - № 3. - С. 151-158. - URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Vznu_eco_2015_3 _22

УДК 573

БРОДОВИЧ В. Ю.,
Мукачівський ліцей №8 Мукачівської міської ради
Закарпатської області
БРОДОВИЧ Ю. Р.,
Мукачівський державний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЕНОМІКИ: ВІД ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДО КЛІНІЧОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Вступ. Геноміка, як наука про структуру, функції, еволюцію та картування геномів, зазнала значних зрушень з моменту відкриття структури ДНК. Сучасні досягнення у цій галузі сприяють поглибленню нашого розуміння генетичних механізмів, що лежать в основі біологічних процесів і захворювань.

Основні аспекти дослідження

1. Секвенування нового покоління (NGS):

– Технології NGS дозволили значно прискорити та здешевити процес секвенування геномів.

– Використання NGS у дослідженнях рідкісних захворювань, онкології та інфекційних хвороб.

2. Геномний редагування за допомогою CRISPR/Cas9:

– Основні принципи роботи технології CRISPR/Cas9 та її переваги над попередніми методами геномного редагування.

– Потенційні застосування CRISPR/Cas9 у медицині, сільському господарстві та біотехнологіях.

3. Епігеноміка:

– Роль епігенетичних змін у регуляції генів та їх вплив на розвиток захворювань.

– Методи дослідження епігенетичних змін, такі як метилювання ДНК та модифікації гістонів.

4. Персоналізована медицина:

– Використання геномної інформації для індивідуалізації лікування пацієнтів.

– Прогнозування ризиків захворювань на основі генетичних даних та їх впровадження у клінічну практику.

5. Популяційна геноміка:

– Дослідження генетичної варіабельності популяцій та її значення для розуміння еволюційних процесів.

– Вплив генетичного дрейфу, міграцій та природного добору на генетичний склад популяцій.

Методи дослідження. Для проведення даного дослідження були використані сучасні методи молекулярної біології та генетики, зокрема:

– Секвенування нового покоління.

- Полімеразна ланцюгова реакція (PCR).
- Аналіз генетичних варіацій (GWAS).
- Методи епігенетичного аналізу.

Результати та обговорення. Дослідження показало, що сучасні геномні технології мають великий потенціал для революційних змін у медицині та біології. Зокрема, застосування технологій NGS та CRISPR/Cas9 вже зараз приводить до значних успіхів у лікуванні генетичних захворювань та раку. Проте, широке впровадження цих технологій вимагає подальших досліджень, особливо щодо безпеки та етичних аспектів. Дослідження показало, що сучасні геномні технології мають великий потенціал для революційних змін у медицині та біології. Зокрема, застосування технологій NGS та CRISPR/Cas9 вже зараз приводить до значних успіхів у лікуванні генетичних захворювань та раку. Проте, широке впровадження цих технологій вимагає подальших досліджень, особливо щодо безпеки та етичних аспектів.

Секвенування нового покоління (NGS). Проведені дослідження показують, що NGS може бути ефективно використане для виявлення мутацій, пов'язаних з рідкісними генетичними захворюваннями. Наприклад, аналіз геному пацієнтів з рідкісними спадковими хворобами дозволяє ідентифікувати нові мутації, які можуть бути причиною цих захворювань. Крім того, NGS використовується для моніторингу генетичних змін у пухлинах, що дозволяє розробляти персоналізовані терапевтичні стратегії.

Геномне редагування за допомогою CRISPR/Cas9. Експерименти з використанням CRISPR/Cas9 продемонстрували високу ефективність цього методу у корекції генетичних дефектів у клітинних та тваринних моделях. Зокрема, успішні результати були досягнуті в лікуванні м'язової дистрофії, гемофілії та інших спадкових захворювань. Однак, постає питання про можливі непередбачені мутації та їх вплив на організм, що потребує додаткових досліджень та вдосконалення технології.

Епігенетичні дослідження. Аналіз епігенетичних змін показав, що метилювання ДНК та модифікації гістонів грають ключову роль у регуляції генів та можуть бути пов'язані з розвитком ракових захворювань, неврологічних розладів та інших патологій. Застосування епігеномних методів дозволяє не лише розуміти механізми розвитку захворювань, але й розробляти нові підходи до їх лікування, такі як епігенетичні терапії.

Персоналізована медицина. Геномні дослідження відкрили нові горизонти для персоналізованої медицини, дозволяючи індивідуалізувати лікування на основі генетичного профілю пацієнта. Наприклад, генетичні тести дозволяють визначати пацієнтів, які є найбільш чутливими до певних лікарських препаратів, що знижує ризик побічних ефектів та підвищує ефективність терапії. Однак, широке впровадження персоналізованої медицини вимагає створення більш доступних та дешевих методів генетичного тестування.

Популяційна геноміка. Дослідження генетичної варіабельності різних популяцій дозволило виявити важливі аспекти еволюції та адаптації. Наприклад, аналіз геномів корінних народів допомагає зрозуміти, як генетичні зміни сприяють виживанню в екстремальних умовах. Ці знання можуть бути використані для розробки нових стратегій збереження біорізноманіття та захисту вразливих популяцій.

Висновки. Геноміка є надзвичайно динамічною та перспективною галуззю науки. Її досягнення вже сьогодні впливають на різні сфери людської діяльності, від медицини до сільського господарства. Подальший розвиток геномних технологій відкриває нові можливості для фундаментальних і прикладних досліджень, а також для розробки нових методів лікування та профілактики захворювань.

Література:

1. Бойко, А. Л., Бондаренко, С. М., та Кривошеєв, В. А. (2020). *Секвенування нового покоління в медицині: сучасний стан та перспективи використання в Україні.* Український медичний часопис, 4(140), 10-15. https://doi.org/10.32471/umj.2020.140.04

2. Деркач, В. А., Сидоренко, О. М., та Коваленко, І. В. (2019). *Персоналізована медицина та геноміка: нові можливості для української охорони здоров'я.* Вісник наукових досліджень, 3(87), 22-27. https://doi.org/10.32782/umr.2019.3.87

3. Петренко, О. В., Іванов, І. І., та Гончарук, Т. М. (2018). *Епігенетичні зміни в патогенезі раку: перспективи досліджень в Україні.* Український журнал онкології, 2(2), 45-52. https://doi.org/10.32517/ujo.2018.2.2.45

4. Кравченко, П. В., Герасименко, А. І., та Смирнов, Д. О. (2021). *Геномне редагування за допомогою CRISPR/Cas9: виклики та перспективи.* Біотехнологія, 14(1), 33-40. https://doi.org/10.15407/biotechnology2021.01.033

5. Зайцев, М. М., та Лисенко, Н. Ю. (2019). *Популяційна геноміка в Україні: сучасний стан та майбутні напрямки досліджень.* Вісник генетики, 11(2), 50-57. https://doi.org/10.29254/vgen.11.2.50

УДК 621.548

ГАБОВДА О.В.,
старший викладач
Мукачівський державний університет

БЕЗЛОПАТЕВІ ВІТРОГЕНЕРАТОРИ-МАЙБУТНЄ ВІТРОЕНЕРГЕТИКИ

Перехід на відновлювальні джерела енергії – це вимога сучасності задля досягнення певних глобальних цілей сталого розвитку у світі, зокрема в Україні. Серед відновлювальних джерел енергії найбільш динамічно розвивається вітроенергетика, основу якої на даний час складають лопатеві роторні вітрогенератори, які представлені великим різноманіттям видів, що відрізняються як за конструкціями, так й за потужностями. Це традиційні вітрогенератори з великим розмахом лопатей і горизонтальною віссю та менш поширені вітрогенератори з вертикальною віссю.

Але наряду з традиційними, з’являються нові інноваційні способи використання енергії вітру, які реалізуються в сучасних вітрогенераторах. Саме

таким є безлопатевий вихровий резонансний вітрогенератор іспанської компанії VORTEX BLADELESS, робота над яким почалася у 2012 році. Цей проект отримав фінансування від програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій Horizon 2020.

Конструкція VORTEX, представлена на рисунку 1, дуже проста.

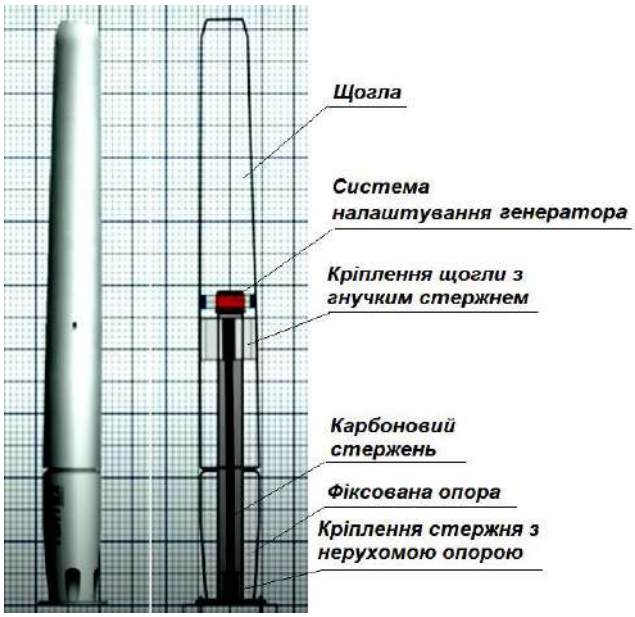

Рис.1. Схема будови вітрогенератора VORTEX

Поперечний переріз щогли має круглу форму, тому установка працює однаково незалежно від напрямку вітру, що дозволяє уникнути необхідності її орієнтувати. Елемент конструкції, в якому коливається стержень, жорстко закріплений в опорі.

Для генерації енергії з вітру використовується аеродинамічний ефект, пов'язаний з появою послідовності вихорів за щоглою. Цей ефект отримав назву «Доріжка Кармана» (Рис.2). Резонанс вважається шкідливим явищем, що може викликати руйнування технічних систем, але саме він лежить в основі роботи VORTEX. Коли швидкість повітря наближається до тієї, при якій частота появи вихорів і коливань щогли збігаються, то виникає динамічне посилення руху, і щогла починає стабільно коливатися на резонансній частоті, максимізуючи здатність поглинання енергії.

Рис. 2. Схема, що ілюструє утворення вихорів Кармана [1]

Частота відриву вихору виражається залежністю 1:

$$f = \frac{S_t \cdot V}{\Phi} \qquad (1)$$

S_t = 0,2 – константа Струхаля; V – швидкість потоку вітру, що набігає на щоглу; Ф – характеристична довжина, що визначається за формулою:

$$\Phi = D + a \cdot X \quad (2)$$

D – діаметр поперечного перерізу щогли; X - амплітуда її коливань; a – коригувальний коефіцієнт, що залежить від числа Рейнольдса.

Для підтримки резонансу в більш широкому діапазоні швидкостей вітру у VORTEX вбудована система налаштування, заснована на магнітному відштовхуванні за допомогою постійних магнітів. У випадку резонансних вітрогенераторів сильні вітри викликають розв'язку між структурною частотою коливань і появою завихрень. Таким чином, резонанс і коливання зникають, а підйомна сила стає меншою, ніж сила опору [2]. Переваги безлопатевих вітрогенераторів перед традиційними очевидні. Назвемо основні з них:

1. Безшумна робота (до 20 Дб).
2. Простота конструкції та зручність у виготовленні, монтажі та експлуатації, відсутність рухомих частин (редукторів, шестерень, осей, роторів тощо), нема потреби у змащуванні чи заміні частин через знос або втому, через це вони в декілька разів дешевше до подібних за потужністю лопатевих вітрогенераторів.
3. Безпечніші для птахів та кажанів (тільки в США лопаті традиційних вітряних турбін щорічно вбивають більше 500000 птахів).
4. Можливість встановлення більшої кількості вітрогенераторів на одиницю площі.
5. Гармонійні у міському ландшафті; добре поєднуються із сонячними панелями (вдень – панелі, вночі – вітрогенератори) та ін.

В планах компанії VORTEX BLADELESS – побудувати вітрогенератор висотою 140метрів на 1 мегават.

Література

1. Miguel Ángel Sánchez Hidalgo, Ricardo Atienza Pascual. Nuevo concepto de generacion eolica. Aerogenerador sin palas por vorticidad [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: http://www.uax.es/publicacion/nuevo-concepto-de-generacion-eolica-aerogenerador-sin-palas-por-vorticidad.pdf.
2. David Jesús Yáñez/ VIV resonant wind generators [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/331345449_VIV_resonant_wind_generators.

УДК 658.8-047.37:37.015.31-026.15(045)

ГАВРИЛЕЦЬ О.В.
к.е.н., доцент кафедри обліку
і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет
ДОЧИНЕЦЬ Н.М.
к.е.н., доцент кафедри сучасних
інформаційних технологій та веб-дизайну
Закарпатська академія мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ

Система освіти в Україні має вимоги системного рівня щодо кваліфікації та підготовки вчителів та фахівців стосовно розвитку креативності учнів, але не має їх щодо оцінювання креативності здобувачів. Дослідження з проблем оцінки креативності здобувачів дозволить на практиці визначити проблеми та фактори, що визначають особливості впровадження креативних методів навчання, їх адаптацію на різних рівнях освітньої діяльності.

Креативність – це здатність адаптивно реагувати на необхідність у нових продуктах та нових підходах [2]. При цьому, креативність проявляється не тільки через творчість, новаторство, але представляє собою конструктивний тип мислення, результатом реалізації якого є досягнення ефекту корисності, а нестандартний підхід до вирішення проблем, в рамках такого типу мислення, дозволяє приймати новаторські, несподівані рішення. Такий тип мислення є прийнятним в будь-якій сфері професійної діяльності. Так, у бізнесі креативні навички допомагають в адаптації інноваційних управлінських технологій до кон'юнктурних змін на ринку. У сфері послуг креативність відрізняє сучасного професіонала здатністю до вибору нових підходів у спілкуванні з людьми, навиками розробки та представлення послуги у якості продукту, потреба в якому на ринку досі не задоволена. Поряд з цим, чи не най затребуваними креативні навички або творчі здібності є у сфері педагогіки. Адже це та сфера діяльності, яка не тільки створює продукт – освітній продукт, але і готує кадри для різних сфер зайнятості, на всіх рівнях освітньої діяльності. Креативна викладацька діяльність може мотивувати дітей до навчання, а у після освіті, креативність входить до переліку навичок, які роботодавці цінують найвище. Реалізація такої діяльності можлива за допомогою використання креативних технологій навчання, впровадження передового зарубіжного досвіду викладання та через розробку та впровадження власних освітніх продуктів, що носять характер інноваційних, творчо зорієнтованих, що відповідають сучасним вимогам сьогодення.

За підсумками звіту міжнародних експертів PISA-2022, перекладений в Українському центрі оцінювання якості освіти й присвячений розвитку креативного мислення школярів, в Україні немає умов для оцінювання

креативності учнів та існує ряд проблем, які перешкоджають роботі над креативним мисленням учнів [2]. У цілому, розвиток креативних здібностей учнів закладений у кваліфікації вчителя у менш ніж в 70% країн, а оцінювання учнівської креативності відбувається лише в 44% випадків в початковій школі та в 40% – в середній [3].

Тож, сучасна освіта вимагає формування у здобувачів навички креативності, яка полягає у здатності до розв'язання будь-якої навчальної задачі творчо, вмінні діяти оригінально, у необхідності використання здобутих знань в нестандартних ситуаціях за допомогою активної, вмотивованої позиції. Освітній процес повинен враховувати здібності та можливості учнів, та, спираючись на них, максимально сприяти розвитку особистості. Звідси, розробка технології навчання залежить від ряду факторів: пріоритетності цілей освіти; специфіки змісту навчання (навчального матеріалу); складу студентів (вік, рівень підготовленості, фізичний стан, кількість учнів); рівня розвитку технічної оснащеності навчального процесу.

Виділяють значну кількість класифікацій креативних методів навчання, які представлені такими основними видами як інтуїтивні (метод «мозкової атаки», метод емпатії, метод придумування), евристичні (відкриті евристичні завдання, завдання когнітивного типу, завдання креативного типу) та алгоритмічні приписи та інструкції (методи синектики, "морфологічного аналізу").

Однак, на нашу думку, реалізація креативних технологій у навчальному процесі повинна базуватися, окрім іншого, на аналізі контингенту навчальної групи щодо рівня розвитку творчих здібностей та рівня творчих якостей у тих, що навчаються, у визначенні зони найближчого розвитку творчих якостей кожного здобувача, оцінці характеристик навчальної діяльності, якій надає перевагу здобувач.

Таким чином, адаптація креативних методів у навчання потребує врахування необхідності надання свободи вибору студентам, що сприяє формуванню професійної готовності, допомагає оволодіти системою знань і умінь і творчо їх використовувати у професійній діяльності та самоосвіті, кваліфіковано і незалежно вирішувати професійні завдання, бачити, самостійно формулювати проблеми, вибирати способи і засоби їх вирішення , самостійно будувати і коригувати свою професійну діяльність.

Також, реалізація методів креативного навчання сприятиме розв'язку проблеми професійної готовності випускників вузів і дозволить підготувати потрібних на ринку праці молодих фахівців, здатних задати свій інноваційний темп у соціально-економічному розвитку України.

Література:

1. Кириченко Р. В. Особливості креативності розвитку майбутніх педагогів. URL:http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v10/i25/21.pdf (дата звернення 10.03.2024).

2. В Україні немає вимог до оцінювання креативності учнів. URL: https://osvita.ua/school/90077/ (дата звернення 26.04.2024).

3. Розвиток креативного мислення в школах: способи впровадження та основні проблеми – дослідження PISA. НУШ. URL: https://nus.org.ua/news/rozvytok-kreatyvnogo-myslennya-v-shkolah-sposoby-vprovadzhennya-ta-osnovni-problemy-doslidzhennya-pisa/ (дата звернення 26.04.2024).

УДК 371.134:52

ГЕРАСИМОВ В.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Мукачівський державний університет
МОЛНАР О.О.
доктор фізико-математичних наук, професор
Ужгородський національний університет
РЕЙС Т.Т.
старший викладач
кафедри інженерії, технологій та професійної освіти
Мукачівський державний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРИЗОВАНІ СИСТЕМИ ТА ДОДАТКИ У ВИВЧЕННІ АСТРОНОМІЇ

Із розвитком технічного прогресу з'являються нові можливості більш наочного та цікавого представлення навчального матеріалу. З появою комп'ютерної техніки створення динамічного навчального контенту зазнало справжньої революції. Сучасні комп'ютерні засоби, як апаратні, так і програмні, зняли всі обмеження з творчого процесу, і тільки уява людини (вчителя, викладача) стоїть на шляху безмежних можливостей візуалізації явищ природи або певних закономірностей, які хочемо піднести в більш візуалізованій формі слухачам. Особливо важливими є описані можливості для вивчення астрономії. З погляду візуалізації, астрономія - одна із найяскравіших і найбільш вражаючих напрямів сучасної фізики. Мільйони фотографій далеких планет, місяців, галактик або туманностей, зроблені як за допомогою найпотужніших космічних і наземних телескопів, так і за допомогою автоматичних космічних апаратів (таких як Pioneer 1 і 2, New Horizon, Mars Observer, інші), дають нам доволі точне уявлення про те, що відбувається на далеких планетах, у нашій сонячній системі, галактиці та всесвіті.

Безпосереднє спостереження за небом із телескопом чи неозброєним оком зазнає певних труднощів пов'язаних з «засвічуванням» міським світлом сфери

огляду та погодними умовами. І тут ідеально підходять сучасні комп'ютерно-інформаційні засоби для заміни прямих спостережень. У студентів є чудова можливість використання величезної бази даних космічних фотографій, зроблених телескопами James Webb Space Telescope або Hubble Space Telescope. Для цього достатньо зайти на сайт https://science.nasa.gov/mission/hubble, https://webbtelescope.org/, або https://esawebb.org/ [1,2].

Сучасна електроніка дає змогу створювати автоматизовані телескопи з дистанційним керуванням. Вони обладнані GPS системою позиціонування, що істотно спрощує налаштування. Після встановлення телескопа на відкритій місцевості він автоматично визначає своє місце розташування (широту і довготу), крім того, система синхронізує точний час теж із використанням GPS. Моторизована система управління автоматично наводить телескоп на шуканий об'єкт на небосхилі.

Не у всіх учбових закладах є можливість закуповувати вказану дорогостоячу техніку. Тому під час навчання астрономії є можливість використання безкоштовних інтернет-телескопів з дистанційним керуванням, наприклад https://www.telescope.org/, https://www.virtualtelescope.eu/ або https://telescope.live/home[3]. Є можливість також підключення до віртуальних телескопів, наприклад https://worldwidetelescope.org/webclient.

До інших засобів у вивчені космічного простору можна віднести програмні додатки. Причому, додатки працюють під різні операційні системи, що значно розширює можливості їх використання у навчальному процесі, наприклад комп'ютерний клас.

До найбільш відомих додатків слід віднести програма *KStars (див. рис.),* SkySafari 7 Pro – містять унікальні можливості, яких немає в інших безкоштовних астрономічних програмах. Перелік можливостей цих програм займає декілька сторінок. Але окремо слід виділити продукт Stellarium Mobile Plus. Додаток містить надзвичайно повну мапу, що базується на базі даних Gaia DR2, яка містить понад 1,69 млрд. зірок, має неймовірну деталізацію функції перегляду космічного простору, яка змінюється в режимі реального часу. Зміна кута огляду відбувається в залежності від вбудованих датчиків просторової орієнтації самого мобільного пристрою.

Література:

1. Мохун С. В., Федчишин О. М. Деякі аспекти використання спеціалізованих астрономічних сайтів та програм в умовах дистанційного навчання / С. В. Мохун, О. М. Федчишин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи, – Київ. - 2021. – № 7. – С.106-108.

2. Мохун С. В., Федчишин О. М. Деякі аспекти використання комп'ютерних астрономічних програм в освітньому процесі / С. В. Мохун, О. М. Федчишин // Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29–30 травня 2020 р. – м. Київ, 2020. – С. 209–212.

3. Чатарійова М. Підготовка майбутнього вчителя до викладання астрономії в школі з використанням інноваційних технологій навчання / М. Чатарійова // Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія “Педагогіка, соціальна робота“. – 2010. – №18. – С.119-121.

УДК 621.313.322

ГЕРАСИМОВ В.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Мукачівський державний університет
МУЗИЧАК І.В.
магістр, Мукачівський державний університет
ДУБАС Д.Я.
магістр, Мукачівський державний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ТЕПЛОВИХ ПРОЦЕСІВ В МАТЕРІАЛАХ ОДЯГУ ЗАСОБАМИ КОМП’ЮТЕРНОЇ СИМУЛЯЦІЯ

Фізичне моделювання є одним з основних типів комп’ютерного моделювання, що використовується в багатьох галузях, таких як фізика, інженерія та інші. Фізичне моделювання засноване на розв’язанні математичних рівнянь, які описують поведінку системи. COMSOL Multiphysics [1] це потужне програмне середовище, яке створено для моделювання фізичних процесів і здатне розв'язувати широкий спектр наукових і інженерних задач з багатьох сфер людської діяльності. При розв’язанні ДРЧП в системі здебільшого використовується метод скінченних елементів (МСкЕ). Система має налаштовані інтерфейси (прикладні режими) для розв’язання задач з різноманітних сфер, таких як механіка, електромагнетизм, гідродинаміка, хімія, акустика, теплопровідність, дифузія, оптика, опір матеріалів, теорія пружності і багатьох інших. COMSOL Multiphysics дозволяє поєднувати несхожі фізичні моделі і моделі різних розмірностей, а також дозволяє додавати до моделей власні рівняння.

Поява сучасних високотехнологічних тканин і утеплювачів відкриває широкі можливості для створення одягу як для широкого спектру застосування, так і для вузькоспеціалізованих, наприклад, одяг для зимових видів спорту, коли людині прийдеться виконувати фізичні навантаження різної інтенсивності в широкому діапазоні несприятливих зовнішніх умов. Теплозахисні властивості одягу залежать від поєднання матеріалів у пакеті, тому представляють інтерес питання оцінки ефективності таких комплектів.

В таких умовах актуальними є питання оцінки теплозахисних

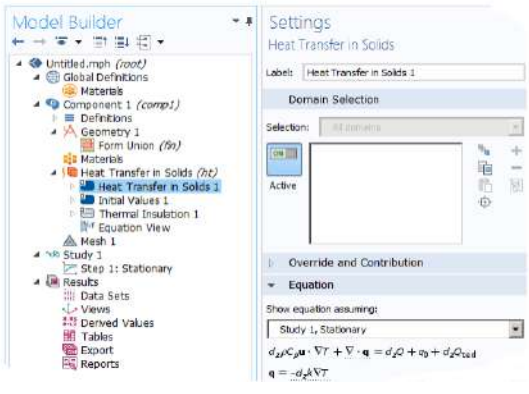

$$1\quad \begin{aligned} c_1\rho_1\frac{\partial T_1}{\partial t} &= \lambda_1\frac{\partial^2 T_1}{\partial r^2} + q_{вн}, r_0 \le r \le r_1,\\ c_2\rho_2\frac{\partial T_2}{\partial t} &= \lambda_2\frac{\partial^2 T_2}{\partial r^2}, r_1 \le r \le r_2,\\ c_3\rho_3\frac{\partial T_3}{\partial t} &= \lambda_3\frac{\partial^2 T_3}{\partial r^2}, r_2 \le r \le r_3, \end{aligned}$$

характеристик одягу як елемента додаткової штучної термостабілізації в залежності від фізичної активності в системи людини-одяг і зовнішніх природно-кліматичних умов і часового фактору. Для трьохшарової структури одягу диференціальне рівняння теплопровідності Фур'є набуває наступного вигляду:

е,

r – біжучий радіус;

c_i – питома теплоємність і-го шару;

ρ – густина матеріалу і-го шару;

λ – коефіцієнт теплопровідності матеріалу і-го шару;

Ті– температура і-го шару; t – біжучий час.

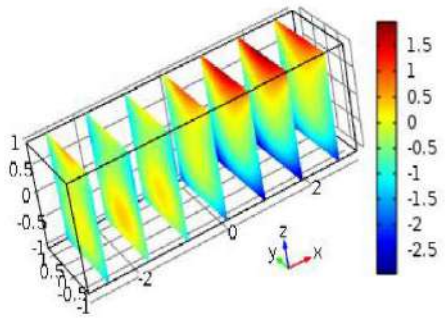

Рис. 1 Моделювання теплових процесів в COMSOL:
а) вікно налаштування параметрів модуля б) графічна візуалізація процесу

В середовищі COMSOL за моделювання теплових процесів відповідає компонента HEATER TEANSFER IN SOLID, де у відповідному вікні прописуються всі необхідні параметри компоненти (див. рис.1а). Результат моделювання проходження теплового потоку через матеріал наведено на рис.1б.

. **Література:**

1. COMSOL: Multiphysics Software for Optimizing Designs. COMSOL URL: https://www.comsol.com/

УДК 004.8

ГЕРАСИМОВ В.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Мукачівський державний університет
ФЕДІВ Є.О.
магістр, Мукачівський державний університет
ШИМАНСЬКИЙ Ю.Д.
магістр, Мукачівський державний університет

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНДУСТРІЇ МОДИ

Однією із головних тенденції сьогодення в області науки та технологій є штучний інтелект (ШІ). Багато вчених та аналітиків пророчать йому майбутнє, і відносять його до проривних технологій, які змінить людство та вивільнить багато ручної, рутинної праці і покращить добробут людей. Нова генерація людей повинна жити з новими технологіями, але краще − новітніми технологіями, які унеможливлять людство від прийняття «неправильних рішень» або руху у «неправильну сторону». Поступово ми переходимо в епоху «розумного», і мабуть доброго. Але багато сподівань не варто очікувати від нововведень в найближчі роки, так як це колись було зосереджено на «супермодному» терміні – «нанотехнологія». Мабуть такі глобальні проблеми людства, як хвороби, бідність, екологія навколишнього середовища, енергетична залежність, транспорт і багато, багато інших буде подолано за допомогою цих нових підходів. Що ж, час покаже.

Історія має багато прикладів коли технології подолали ряд проблем людства. Наприклад, проблема зв'язку, комунікації та передачі інформації. Людство довгий час не мало ефективних засобів швидкої передачі інформації на великі відстані. Від цього траплялось багато негод та подій, які безпосередньо впливали на хід історії та судьби людей. Сьогодні ця проблема подолана завдяки Інтернету та мобільним пристроям. Вирішена проблема в області забезпечення продукцією широкого споживання. Нові види рослин та технології їх вирощування, переробки та зберігання привели до насичення ринку продуктами. Так і з іншими товарами першої необхідності. Що стосується культурної сфери, то тут ШІ вже має певні досягнення. Багато музичних творів створюється за допомогою цієї технології, а про створення графічних образів у вигляді картин, то й годі говорити. Їх якість вже тепер вражає культорознавців та відомих художників [1].

В той же час існують ряд галузей, в яких поєднуються творча складова та інженерно-технічна та ряд інших. Одна з них - індустрія моди. Тут швидко міняються дизайнерські течії, тенденції, з'являються нові матеріали, способи конструювання та виготовлення одягу. Тому, для штучного інтелекту, з його здібністю до аналізу та адаптації, тут велике поле роботи. Але зміни в цій сфері відбуваються поступово, так само як і з 3D моделюванням та 3D прінтінгом, яке вже масово застосовують у більш «важких» сферах – машинобудування та архітектура. Причина цьому, на думку авторів, багатофакторність задач в галузі

з багатьма не стабільними і не чітко визначеними границями або умовами. Для математики та прикладної інженерії це значний виклик, але не для ШІ. Прогнозування модних тенденцій за допомогою штучного інтелекту є складним процесом, що включає аналіз великих обсягів даних, обробку зображень і розпізнавання візерунків. Цей процес дає змогу дизайнерам і брендам передбачати майбутні тренди, адаптуватися до мінливих смаків споживачів і ефективно планувати свої колекції [1].

Як це працює? Джерела даних: ШІ аналізує різноманітні джерела даних, включно із соціальними мережами, модними блогами, онлайн-журналами, історичні дані про модні тенденції, а також поточні продажі та популярність певних товарів. Обробка зображень: за допомогою технологій комп'ютерного зору ШІ аналізує зображення одягу, аксесуарів і модних показів, виявляючи ключові елементи дизайну, кольори, візерунки та стилі. Прогнозування майбутніх тенденцій: на основі аналізу поточнихданих та історичних тенденцій, ШІ може прогнозувати, які елементи дизайну, кольори або стилі стануть популярними в майбутньому. Цільові ринки: ШІ допомагає брендам адаптувати свої колекції до різних ринків, аналізуючи місцеві вподобання та тренди.

Персоналізація для клієнтів: ШІ може використовуватися для створення персоналізованих колекцій, заснованих на перевагах і поведінці конкретних груп клієнтів.

Наведена вище інформаційна складова для ШІ є чи не найефективнішою частиною роботи цієї технології вже зараз. Але подальші кроки будуть ще більш вражаючими. Такі компанії як Tommy Hilfiger у кооперації з FIT та IBM вже тепер здійснюють аналіз зображень дизайнерських розробок одягу в Інтернеті з метою створення сучасної колекції, яка вже буде випускатись в новому сезоні. У фешен індустрії час є визначальним. Розуміють це такі відомі компанії як Amazon та Adidas. Вони прискорюють процес розробки одягу на основі аналізу вподобань користувачів через впровадження різноманітних чат-ботів у соціальні мережі.

Другим аспектом, який вже на сьогодні досяг певного рівня досконалості за рахунок комп’ютерних технологій – це застосування віртуального моделювання одягу засобами он-лайн або ще офф-лайн віртуального манекена. Що це таке ? Примірка одягу віртуально: використовуючи технології доповненої і віртуальної реальності, клієнти можуть віртуально приміряти одяг, не виходячи з дому. Це ефективно реалізовується через персональні аватари (манекен свого персонального типорозміру): клієнти створюють 3D-аватари зі своїми розмірами, щоб побачити, як одяг сидітиме на них. Хто конструював одяг «вручну» знає що одяг набуває зручності тільки якщо пророблена система «людина-одяг-середовище». Комп’ютерні програмі в області тривимірного моделювання поки добре «знають» один аспект цієї системи – одяг. В комплексі система поки ефективно не працює (тому і є певне труднощі з практичною реалізацією), але застосування ШІ надасть того недостаючого зв’язку або зав’язків, де враховуються, наприклад - особливості організму

людини (фізіологія), його фізичний стан, особисті вподобання та інше, тобто реалізовується динамічна адаптація системи в цілому.

Таким чином, наступне десятиліття продемонструє нам, що галузь легкої промисловості, де залучається ще велика кількість ручної та інтелектуальної праці, перейде на новий рівень екстенсивного розвитку, і якість одягу, його ергономічні та естетичні показники зазнають значного покращення, надаючи людині можливості жити в більш комфортних умовах.

Література:

1. Web-ресурс: https://webmate.ua/shtuchnij-intelekt-generaciya-zobrazhen-ta-yiyi-vpliv-na-mistectvo-ta-dizajn

УДК 339.138

ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю.
к.е.н., доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

SWOT-АНАЛІЗ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПАНІЇ

В сучасних умовах постійних змін в економічному середовищі та зростаючої конкуренції виникає необхідність постійного вдосконалення економічної діяльності підприємств. Це включає аналіз фінансових показників, оцінку ринкових тенденцій, оптимізацію витрат та інвестицій, а також впровадження новітніх технологій для підвищення ефективності роботи. Задля збереження конкурентоспроможності та забезпечення стабільного фінансового зростання, компанії повинні адаптувати свої стратегії до динамічних умов ринку.

Конкуренція змушує компанії шукати нові та ефективні шляхи підвищення своєї діяльності. У сучасних умовах конкуренти не стоять на місці та постійно вдосконалюють свої стратегії, що ставить перед компаніями нові виклики. Якщо компанії не приділяють достатньої уваги плануванню своєї діяльності, аналізу ринкових тенденцій та врахуванню потенційних ризиків і загроз, це може призвести до втрати ринкової частки.

Для збереження конкурентоспроможності компанії повинні здійснювати ретельне стратегічне планування, включаючи аналіз фінансово-економічних показників, оцінку конкурентного середовища та визначення ключових факторів успіху. Необхідно також постійно моніторити зміни на ринку, впроваджувати інноваційні технології та адаптувати свою стратегію відповідно до нових умов.

Ефективним засобом для цього є SWOT-аналіз. SWOT-аналіз дозволяє компаніям систематично оцінювати свої сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози, що стоять перед ними. Цей метод допомагає виявити внутрішні ресурси та потенційні проблеми, що впливають на діяльність компанії, а також зовнішні фактори, які можуть створити нові можливості або викликати загрози.

Застосування SWOT-аналізу допомагає компаніям розробити більш обґрунтовані стратегічні плани, що враховують реалії ринку та конкурентне середовище. Аналіз сильних сторін дозволяє зосередитися на тих аспектах, які забезпечують конкурентні переваги, тоді як розуміння слабких сторін допомагає виявити області, що потребують вдосконалення.

Аналіз можливостей відкриває нові перспективи для зростання та розвитку, наприклад, вихід на нові ринки або впровадження нових продуктів чи послуг. Оцінка загроз дозволяє заздалегідь підготуватися до потенційних викликів, таких як зміни в законодавстві, економічна нестабільність або нові дії конкурентів.

Усі фактори, які впливають на компанію, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, повинні бути враховані й аналізовані в рамках SWOT-аналізу. При цьому вони повинні бути пов'язані з вищезазначеними критеріями успіху, які визначають споживачів (таблиці 1 та 2).

Таблиця 1

Сильні та слабкі сторони ТОВ «Нестле Україна»

Strengths (Сильні сторони)	Weaknesses (Слабкі сторони)
Сильний бренд: ТОВ «Нестле» є відомимою і довіреною маркою з великою кількістю популярних продуктів у своєму портфоліо	Залежність від імпорту: ТОВ «Нестле Україна» може стикатися залежністю від імпортних сировинних матеріалів та компонентів для свого виробництва, що підвищує ризик зміни валютного курсу та збільшення витрат
Широкий асортимент продуктів: Компанія пропонує різноманітні продукти харчування в різних категоріях, задовольняючи потреби різних споживачів	
Глобальна присутність: «Нестле» є міжнародною компанією з присутністю в багатьох країнах світу, що дозволяє їй використовувати масштабні економічні переваги і розширювати свої ринки	Конкуренція: У сегменті харчових продуктів існує сильна конкуренція, і «Нестле Україна» змушена конкурувати з іншими великими гравцями на ринку
Інноваційність: Компанія активно інвестує в дослідження та розробки, щоб створювати нові продукти та впроваджувати нові технології у своєму виробництві	

Джерело: розробка автора на основі [1]

Сильні сторони ТОВ «Нестле Україна» дозволяють підвищити рівень конкурентоспроможності і боротися з зовнішніми загрозами. Завдяки розмаїттю торгових марок і брендів, компанія може уникнути зменшення цільової аудиторії, а також конкурувати з іншими підприємствами на ринку завдяки великому асортименту продукції.

Однак, слабкі сторони компанії можуть бути подолані за допомогою можливостей, що є в наявності. Наприклад, впровадження нової маркетингової політики з системою знижок дозволить зробити компанію більш привабливою для споживачів та подолати недолік відсутності такої системи. Крім того, використання нової маркетингової політики та політики стимулювання збуту може допомогти зменшити наслідки невикористання елементів по стимулюванню збуту кінцевих споживачів.

Отже, використання можливостей на основі сильних сторін дозволить ТОВ «Нестле Україна» подолати свої слабкі сторони та ефективно розвиватися на ринку.

Таблиця 2

Загрози і можливості ТОВ «Нестле Україна»

Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
Розширення ринків: Компанія може розглядати можливість розширення своєї присутності на нові ринки, як в Україні, так і за кордоном	Зміни в споживацьких звичках: Зміна у споживацьких звичках може призвести до зменшення попиту на деякі продукти компанії або зсуву від звичних категорій харчування до нових тенденцій
Розвиток здорового харчування: Зростання свідомості споживачів про здорове харчування створює можливість для «Нестле Україна» розширити своє портфоліо здорових продуктів, відповідних сучасним тенденціям споживання	Регулювання та законодавство: Законодавство та регулювання у сфері харчової промисловості можуть впливати на виробництво, маркетинг та розповсюдження продуктів компанії
Екологічна стійкість: Зростаюча увага до екологічних питань створює можливості для компанії впроваджувати екологічно чисті процеси виробництва, використовувати відновлювальні джерела енергії та розробляти екологічно дружні упаковки	Ризик репутації: Негативні випадки, пов'язані з якістю продуктів, етикою виробництва або ставленням до працівників, можуть вплинути на репутацію компанії та спричинити втрату довіри споживачів

Джерело: розробка автора на основі [1]

Таким чином, SWOT-аналіз є потужним інструментом, що дозволяє компаніям краще зрозуміти своє положення на ринку, приймати стратегічні рішення на основі всебічної оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів та забезпечувати довгострокову конкурентоспроможність.

Крім того, важливо розробляти заходи з управління ризиками, які включають ідентифікацію потенційних загроз, оцінку їхнього впливу на діяльність компанії та розробку планів для мінімізації негативних наслідків. Лише комплексний підхід до стратегічного планування та постійного вдосконалення бізнес-процесів дозволить компаніям не тільки зберегти, але й зміцнити свої позиції на ринку.

На основі проведеного SWOT-аналізу компанія може зробити висновки щодо свого поточного стану, а також визначити пріоритетні напрямки для подальшого розвитку. Використання сильних сторін та можливостей дозволить підвищити конкурентоспроможність і досягти стійкого зростання, в той час як усунення слабких сторін і підготовка до можливих загроз забезпечать стабільність і ефективність діяльності компанії в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Офіційний сайт ТОВ «Nestle-Україна» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nestle.ua

УДК 621.74.04:669.112.22

ZHIGUTS YU.YU.,
doctor of technical sciences, professor
Uzhhorod National University
KOZAR O.P.,
doctor of technical sciences, professor
Mukachevo State University
MAKSYUTOVA O.V.,
Doctor of philosophy,
Mukachevo State University

SPECIAL TERMITE HEAT-RESISTANT CAST IRONS

Introduction. Metallotermic reactions further and further become of great appliance in science and technology. Under the lack of energetic and raw basis, of special melting and cast equipment such technological processes of creating the materials become economically expedient, and their usage in already existed methods of casting production e. g. in technique of producing steel and cast iron castings with termite addition greatly rises the efficiency of production.

The methods of experiment. While organizing the process of synthesis of steels and cast irons classic [1] termite reactions based on oxidation of aluminum and renovation of iron are used. The task was to work up the method of calculating of burden composition on the basis of stechiometric relationship of reaction components with the introduction of suitable coefficients taking into account the component activity and the coefficients of its adoption by metal. The method allows to establish the composition of metaltermic burdens and to calculate adiabatic temperature of its combustion.

The main condition of the process is the necessity to have real temperature of burden combustion higher then the temperature of slag melting [2-4] (for Al_2O_3 2400 K). If we assume that synthesized termite cast irons of carbide class have one-type phase composition, then to determine its ware resistance will be possible using the scheme: the more is their hardness, the more is the wear resistance.

The directions of studies. Under the synthesis of white termite cast iron the necessity to get high temperature in the zone of reacting of burden components is considered, that is why Cr and Mn are introduced not in the shape of ferroalloys but like oxides Cr_2O_3, CrO_2, MnO, MnO_2.

Pearlite matrix of such cast iron contains carbides Cr and Fe. Under considerable gradient of temperatures under termite conditions micromelting white cast iron is produced in large measure simply, simultaneously it is the cheapest among the cast irons mentioned above, but its wear resistance is less then that of the alloyed one. Introducing additionally into the burden even a small quantity of chromium in powder state or in the state of low carbon ferrochromium using breakage of graphite electrodes increase greatly wear resistance of mentioned cast iron. Using roengenostructural analysis method in the structures of these cast irons carbides Fe_3C and $(Fe,Cr)_3C$ as well as carbides $(Fe,Cr)C_3$ and others were detected,

that provides the hardness of ~ 15000MPa. Microhardness of carbides $(FeCr)_3C$ – HV 10000–10500 MPa, $(FeCr)_7C_3$ and $(Fe, Cr)_{23}C_6$ 14500–17500 MPa. Chemical composition of burden and composition of ingots, the properties of some marks of termite cast irons are shown in tables 1 and 2.

Table 1

Chemical composition and the properties of medium alloyed termite cast irons

Mark	Element content, %									Mechanical properties		
	C	Si	Mn	S	P	Cr	Ni	Ti	Cu	$\sigma_в$, MPa	σ_u, MPa	Hardness
"ОИ-1"	2,5–3,0	1,2–1,8	>0,1	0,1	0,1	–	–	–	–	230	550–710	47–52 HRC
"ОИ-3"	2,5–3,0	1,0–1,5	0,5–1,0	0,1	0,1	–	–	0,7–0,9	–	210–250	580–700	47–52 HRC
"ИЧХ4Г7Д"	3,0–3,5	1,5–2,0	6,0–7,5	0,05	0,1	3,5–4,5	>0,5	–	>0,7	175	370	500–550HB

Table 2

Mechanical properties of termite highly-alloyed cast irons

Mark*	HRC	σ_u, MPa
"И4Х12М"*	65–67	670
"ИЧХ12Г5"*	64–66	680
"ИЧХ28Н2"	53–57	620

*After proper thermal treatment.

It is necessary to mention that mechanical properties of termite cast iron are better than the properties of highly-chromium cast iron because of additional microalloying by aluminum, which must be introduced into the burden composition. Within cast irons with a considerable content of manganese disregarding high temperatures of synthesis one can see the aggravation of fluidity under the keeping of shrinkage within the range of 1,6–2,2 %. Cast iron «ИЧХ12М» are annealed (for getting the structure of grain perlite) with further hardening. Cast iron «ИЧХ12Г5» with the structure of alloyed austenite are hardened in an open air and «ИЧХ28Н2» are treated under the medium-temperature tempering.

4. Conclusion. Thus we may make a conclusion that aluminotermic ways can be used for producing of special termite alloyed cast irons expect for high-chromium cast irons during the synthesis of those the problems of technological character appear. Other types of special cast irons have in some cases even better properties than in cast irons produced by ordinary methods.

References:

1. Жигуц Ю.Ю., Похмурський В.І. Матеріали, синтезовані металотермією і СВС-процесами / Доп. НАН України. Сер. Математика, природознавство, техн. науки. – 2005. – № 8. – С. 93 - 99.

2. Жигуц Ю. Ресурсозберігаюча технологія термітного зварювання сталевих деталей / Ю. Жигуц, В. Лазар // Вісник ТДТУ. – 2009. – Том 14. – № 4. – С. 94-98. – (машинобудування, автоматизація виробництва та процеси механічної обробки).

3. Zhiguts Yu.Yu., Lazar V.F., Khomjak B.Ya. Perspective materials and technologies for industry // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних

процесів: збірник тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 травня 2017. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. – С. 248 - 249.

4. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф. Технології отримання та особливості сплавів синтезованих комбінованими процесами. Ужгород: Видавництво «Інвазор», 2014. – 388 с.

УДК 621.74.04:669.112.22

ZHIGUTS Yu.Yu.,
doctor of technical sciences, professor
Uzhhorod National University
FORDZYUN Yu.I.,
candidate of technical sciences, associate professor
Mukachevo State University
KHOMIAK B.Ya.
Mukachevo Cooperative Professional College of Business

TECHNOLOGICAL FEATURES OF PRODUCTION OF GRAY THERMITE IRON

Introduction. Metallothermic reactions further and further become of great appliance in science and technology. Under the lack of energetic and raw basis, of special melting and cast equipment such technological processes of creating the materials become economically expedient, and their usage in already existed methods of casting production e. g. in technique of producing steel and cast iron castings with thermite addition greatly rises the efficiency of production [1-4].

The methods of experiment. While organizing the process of synthesis of steels and cast irons classic [5] thermite reactions based on oxidation of aluminium and renovation of iron are used. The task was to work up the method of calculating of burden composition on the basis of stochiometric relationship of reaction components with the introduction of suitable coefficients taking into account the component activity and the coefficients of its adoption by metal.

The method allows to establish the composition of metallothermic burdens and to calculate adiabatic temperature of its combustion. The main condition of the process is the necessity to have real temperature of burden combustion higher than the temperature of slag melting [6] (for Al_2O_3 2400 K).

The main structure components in thermite cast irons that influence greatly the wear resistance are the carbides. First of all these are cementite and more wear resistanceable carbides Cr, W, Mo, Ti and others.

The directions of studies. Grey thermite cast iron is being manufactured very well by cutting, much more better than chilled and white cast irons. The burden composition for synthesis, chemical composition and components of the burden for getting wear resistant thermite cast iron and its mechanical properties are shown in table 1 and 2. The composition of burden and chemical composition of thermite wear resistant cast irons with needle structure is shown in tables 1 and 2.

Table 1

Chemical structures of burden for synthesis of thermite wear resistant cast irons with needle structure

№	Electrode powder, %	Ferrosi-licium (ФС 75)	Ferroman-ganese (ФМн 75)	Powder Ni	Ferrocromium, (ФХ100А) Ferromolibdeni-um (ФМО55А)	Alloying composition «ЖКМК» (nominator) WO_3 (denominator)	Ferroalumi-nium thermite
1	3,6–4,2	2,8–3,5	0,4–0,7	1,2–2,1	0,3 FeCr; 0,5–1,0 FeMo	0,3 / –	the rest
2	3,5–4,2	2,7–3,4	0,7–1,2	1,5–2,7	0,3 FeCr; 0,5–0,9 FeMo	0,3 / –	the rest
3	4,0–4,5	3,0–3,6	0,8–1,8	2,5–3,6	0,3 FeCr; 0,4–0,8 FeMo	0,3 / –	the rest
4	4,4–4,7	3,2–3,5	1,2–1,8	2,8–3,9	0,3 FeMo; 0,5–0,7 FeCr	0,3 / 3,0–5,1	the rest
5	3,9–4,5	3,0–3,4	0,4	2,5–3,1	0,3 FeCr; 0,6–0,9 FeMo	0,3 / 2,5–2,8	the rest

Table 2

Chemical composition of thermite wear resistance cast iron with needle structure

№	Element content, %								
	C	Si	Mn	P	S	Cr	Mo	No	Mg and W
1	2,9–3,4	2,1–2,6	0,3–0,5	<0,03	<0,01	0,2	0,5–1,0	1,0–2,0	0,1 Mg
2	2,8–3,3	2,0–2,5	0,5–0,9	<0,03	<0,01	0,2	0,5–0,9	1,5–2,5	0,1 Mg
3	3,2–3,6	2,2–2,7	0,6–1,3	<0,03	<0,01	0,2	0,4–0,8	2,5–3,5	0,15 Mg
4	3,3–3,7	2,4–2,6	0,9–1,3	<0,03	<0,01	0,2	0,5–0,7	2,8–3,8	3,0–5,1 W
5	3,1–3,6	2,3–2,5	0,3	<0,03	<0,01	0,2	0,6–0,9	2,5–3,0	2,5–2,8 W

For these types of cast irons the content of carbon, silicon, Mn and Mo is increased with the aim to get needle structure [3]. Under the synthesis of cast iron by aluminothermic method the oxides of Mo and W may be added to increase greatly the temperature of reaction and form better conditions for controlling the process of synthesis and melting. Synthesized cast irons have the hardness HB 280–340 and are rather well manufactured by cutting.

With the increasing of alloying element content consecutive changes in the structure, which comes from perlite to martensite take place, which in its turn leads to increasing of hardness as well as to the increasing of wear resistance.

Conclusion. Designed compositions of thermite mixtures are also suitable for technology of thermite casting additives of high-temperature gradient. The work that has been carried out allows making a conclusion that for their mechanical properties synthesized specialized cast irons don't yield to "common" and the methods themselves are available for synthesis in principle of any black alloy.

References:

1. Жигуц Ю.Ю., Похмурський В.І. Матеріали, синтезовані металотермією і СВС-процесами / Доп. НАН України. Сер. Математика, природознавство, техн. науки. – 2005. – № 8. – С. 93 - 99.

2. Патент України №50954 А МПК: 6С22С1/05. Екзотермічна суміш для термітних ливарних додатків// Ю.Ю. Жигуц, Ю.Ю. Скиба Опубл. 15.11.2002; − Бюл. №11.

3. Жигуц Ю.Ю. Термитные нихарды, синтезированные металлотермией// Вісник СумДУ. − Суми. − 2005. − №1(73). − С. 157−161.

4. Жигуц Ю. Ресурсозберігаюча технологія термітного зварювання сталевих деталей / Ю. Жигуц, В. Лазар // Вісник ТДТУ. – 2009. – Том 14. – № 4. – С. 94-98. – (машинобудування, автоматизація виробництва та процеси механічної обробки).

5. Жигуц Ю.Ю., Лазар В.Ф. Технології отримання та особливості сплавів синтезованих комбінованими процесами. Ужгород: Видавництво «Інвазор», 2014. – 388 с.

6. Zhiguts Yu.Yu., Lazar V.F., Khomjak B.Ya. Perspective materials and technologies for industry // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 травня 2017. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. – С. 248 - 249.

УДК 681.7:004.354.3:544.227-024.25(043.2)

КАБАЦІЙ В.М.
кандидат фіз.-мат. наук, доцент
ФОРДЗЮН Ю.І.
кандидат технічних. наук, доцент
МАКСЮТОВА О.В.
PhD
ПИТЬОВКА О.Ю.
кандидат фіз.-мат. наук, доцент
Мукачівський державний університет

ОПТОЕЛЕКТРОННИЙ ДАТЧИК ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ КУТОВОГО ТА ЛІНІЙНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ

Актуальним завданням у сфері альтернативної енергетики є вдосконалення технології виготовлення сонячних електростанцій та підвищення ефективності фотоелектричних панелей. Для цих цілей використовуються різні автоматизовані системи орієнтації сонячних модулів, як по куту падіння сонячних променів на сонячні модулі, так і за напрямком руху Сонця по небу. При автоматичному сонячному відстеженні сонячні модулі точно керуються шляхом вимірювання фотоЕРС або струму в фотоелементах датчиків положення Сонця і переміщення їх за допомогою поворотних механізмів в обох координатах. Фотоелектричні датчики, що стежать за положенням Сонця на небі, є важливими елементами електронної схеми управління кутовими або лінійними переміщеннями обертових модулів.

У даній роботі описана можливість використання розробленого нами оптоелектронного сенсора на основі моносульфідних кристалів германію, легованих сурмою, для безконтактного вимірювання кутових або лінійних переміщень з урахуванням їх напрямку руху. Не менш важливими є безконтактні, безінерційні вимірювання малих кутових і лінійних переміщень з урахуванням їх спрямованості в контрольно-вимірювальних приладах, необхідних для виконання різних завдань в машинобудуванні, авіаційній і космічній промисловості [1-4].

При вивченні фотоелектричного ефекту в структурі метал–GeS:Sb–метал виявлено низку цікавих особливостей. Зокрема, встановлено, що на загальний тип спектральної залежності струму короткого замикання фотоелектричного ефекту істотно впливає розташування світлового зонда відносно омічних контактів. Крім того, у разі поздовжнього фотоелектричного ефекту в шаруватих кристалах GeS:Sb, тобто при нанесенні омічних контактів на поверхню (001), фото*EPC* має максимальне значення, коли світловий щуп розташований поблизу одного з контактів, і рівномірно зменшується в міру його руху до іншого контакту, приймаючи значення нуля, коли світловий щуп досягає середини відстані між контактами див. (рис. 1).

Подальший рух світлового щупа в напрямку іншого контакту супроводжується інверсією знака фото*EPC* і збільшенням його значення до максимального значення біля другого контакту. Ця особливість зонда, характерна для ефекту фото*EPC* в монокристалах GeS:Sb, була успішно використана нами для створення різного типу оптоелектронних сенсорів [5,6].

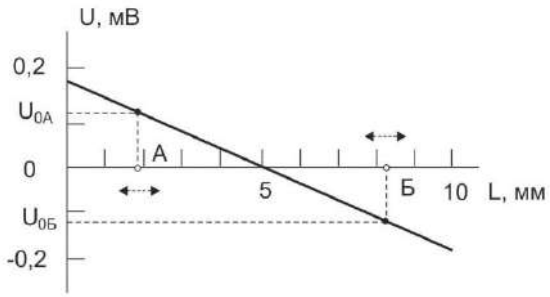

Рис.1. Зондова характеристика фото*EPC*-эфекта кристала GeS легованого Sb

Функціональна схема оптико-електронного датчика кутових або лінійних переміщень: 1 – активний елемент; 15 – джерело іонізуючого випромінювання; 16 – кутовий або лінійний механізм руху; 17 – опукле дзеркало

Оптико-електронний датчик кутового або лінійного переміщення працює наступним чином. Спочатку світловий промінь від джерела випромінювання 6 спрямований на опукле дзеркало 7 і, відбиваючись від нього, потрапляє на середину АЕ (точка О на рис. 1). При цьому напруга на виході підсилювача 2 дорівнює нулю (U_O = 0 В) і приймається опорною напругою. Аналого-цифровий перетворювач 4 формує відповідний цифровий код, який зберігається в пам'яті мікропроцесора 5. Кутове або лінійне переміщення дзеркала 7 в одну зі сторін призводить до зміщення світлового пучка уздовж АЕ (наприклад, з точки О в точку А на рис. 1) і появи фото-ЕРС. При цьому мікропроцесор 5 ініціює процес вимірювання величини і полярності напруги U_A на виході підсилювача 2, який передається на аналого-цифровий перетворювач 4. В результаті перетворень аналого-цифровий перетворювач 4 формує відповідний цифровий код, який зберігається в пам'яті мікропроцесора 5. Зміна полярності напруги дозволяє визначити напрямок кутового або лінійного зміщення, а різницю значень напруги U_A а U_O відповідає пропорційно величині кутового або лінійного

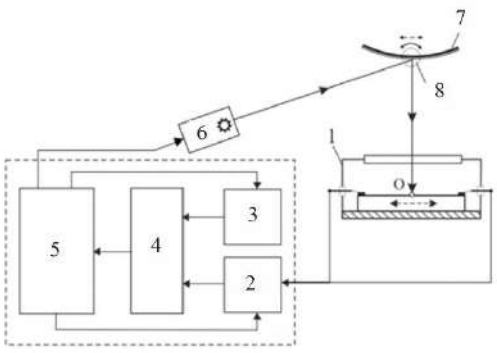

переміщення. При необхідності продовження вимірювань щодо останнього зміщення дзеркала 7 мікропроцесор 5 вибирає значення попереднього значення напруги U_A для величини опорної напруги. Джерело випромінювання 6 продовжує працювати самостійно до появи фотоЕРС на вході підсилювача 2. Робота мікропроцесора 5 з різною періодичністю і тривалістю часу задається апаратним або програмним забезпеченням.

Література:

1. Фортов В. К. Глобальна енергетична безпека: проблема і шляхи розв'язання / В. К. Фортов, А. В. Макаров, Т. А. Митрова // Вісник НАН України. – 2011. – № 8. – С. 30 – 42.

2. Porous silicon cells: a new possibilities for terrestrial application / [Skryshevsky V.A., Litovchenko V.G., Klyui N.I. and others] // Proc. 17th European Photovoltaic Solar Energy Conf. - Munich. - 2001. - P. 1858 - 1861.

3. Пат. 80952 Україна, МПК F 24 J 2/12 (2006.01), G 01 N 21/17 (2006.01), G 02 B 1/02 (2006.01). Оптоелектронний датчик спостереження / Блецкан Д.І., Кабацій В.М., Блецкан М.М. ; опубл. 10.06.13, Бюл. № 11.

УДК 687

КОВАЧ К.В.,
КОВАЛЬ Т.В.
Мукачівський державний університе

ЖІНОЧИЙ КОРСЕТ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОЇ МОДИ

Вступ. Історії моди відомі предмети гардеробу, які вже протягом кількох століть знаходяться на піку популярності і завжди затребувані. І серед них - один дуже примітний предмет, який справді робить жінку більш граціозною, витонченою та сексуальною. Мова йде про корсети. Корсети тріумфально повернулися в моду в 2021 році і не здають позицій протягом останніх років. В колекціях знаменитих дизайнерів можна зустріти багато моделей, що відрізняються за фасоном, матеріалом виготовлення та зовнішнім декоруванням. Тому, визначення основних базових форм корсета, виявлення закономірностей їх змінювання у часовому розвитку є актуальним на теперішній час.

Метою є дослідження історії походження та зміни основних форм корсета, та характерних особливостей, притаманних певним епохам.

У відповідності до мети визначено завдання дослідження:

- ознайомитися з історією виникнення та різновидами корсета;
- з'ясувати особливості розвитку та зміни форм корсетів за допомогою стильових характеристик кожного періоду;
- виявити значущість корсету у створенні ідеального образу жіночності відносно певного періоду;
- вивчити стильове вирішення сучасних суконь на основі корсета.

Об'єктом наукового дослідження є еволюція корсету як складового елементу костюму. Предметом дослідження стали закономірності зміни

корсетів у часовому розвитку, а також їх вплив на самопочуття жінок в процесі експлуатації.

Методи та засоби дослідження: застосовано методи аналітичного огляду та систематизації.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів полягають у системтаизації закономірностей змінювання розвитку стильових рішень та форми корсета в історичному аспекті.

Результати дослідження. Корсет панував в жіночому гардеробі протягом декількох століть, змінюючи форми, розміри, зовнішні ознаки, але слугуючи одній меті – наблизити жіночу фігуру до еталону, характерного для того чи іншого періоду часу.

До корсетних виробів відносяться предмети одягу, які служать для формування окремих ділянок жіночого тіла при деформації м'яких його тканин [1].

Вважається, що корсет був винайдений ще до нашої ери, про що свідчить відома фаянсова богиня часів мінойської культури. А жінки Древньої Греції і Древнього Рима приховували під шовковим одягом спеціальні шкіряні або ткані пояси, що підтримують груди і підкреслюють талію [2].

Рис. 1: Приклади жіночих корсетів різних періодів

В готичний період покрій одягу ускладнився: з'явилися виточки й застібки. Історія зберегла відомості про застосування незручних готичних суконь - корсетів, у ватну підкладку яких вставлялися дерев'яні бруски чи залізні прутики. Сукні шнурували спереду, збоку або ж ззаду, при послабленні шнурування бруски могли випасти. Корсет носили не лише жінки, але й чоловіки [2,3].

В епоху відродження (друга половина XV ст. - початок XVI ст.) корсети виготовлялися зі шкіри з застосуванням лише металевих прутиків і існували як самостійний вид одягу. В Іспанії у XVII ст. з'явилися жіночі й чоловічі залізні корсети. У бічні частини таких корсетів вставлялися шарніри, а по всьому корпусу робилися великів отвори для доступу повітря до тіла [2].

Корсети, популярні з XVII ст. до початку XX ст. дуже стискали тіло жінки, що часто викликало внутрішні пошкодження і деформації, внаслідок чого порушувався обмін речовин, що призводило до різних захворювань. І

лише у XX ст., завдяки використанню еластичних матеріалів, частково була знята ця проблема.

Маленькі дівчата також росли в корсетах. Хоча дівчачі корсети не були такими сковуючими, їхня головна функція полягала у тому, щоб підготовити дівчину до визначеної соціальної ролі - відповідати сучасним стандартам жіночої краси і пристойності [3,4].

Сучасний асортимент корсетних виробів доволі широкий, він включає в себе значну кількість різних за призначенням, конструкцією, видами матеріалів та іншими ознаками виробів.

Рис. 2: Сучасні тенденції моди для суконь з корсетом

Корсет використовують для створення граціозної постави в жіночому гардеробі, він часто є частиною жіночих святкових та весільних суконь. Окрім цього, корсети широко використовують в медичних цілях при викривленнях і травмах хребта.

Висновок. Базові форми корсета, закономірності їх змінювання у часовому розвитку, є важливими у відтворенні історичного костюму, зокрема і в моделюванні одягу. При проектуванні одягу, звуженого щодо розмірів тіла людини, з метою правильного встановлення величини припусків на свободу дихання, рухів, нормального кровообігу, необхідно враховувати тиск одягу на тіло людини.

Література:

1. Колосніченко М.В., Процик К.Л. Мода і одяг. Основи проектування та виробництва одягу.: Навчальний посібник. - К.: КНУТД, 2011. - 238 с.

2. Білоусова Г.Г., Колосниченко М.В., Масловська Л.О, Курганський А.В. Методи обробки швейних виробів: Навч. посіб. – К.: МВЦ «Медінформ», 2007.- 292 с.

3. Рубанка Алла, Луцкер Тетяна, Арсент'єва Каріна, Чернуха Вероніка. Еволюція формотворення сучасного корсету. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16070/1/APSD2020_V1_P323-326.pdf

4. L'histoire Du Corset, De L'Antiquité À Nos Jours. Режим доступу: https://maison-du-corset.com/blogs/corset/histoire-du-corset

УДК: 66:37.091.33-027.22:54-047.22(045)

КОЗАРЬ О.П.
доктор технічних наук, професор,
Мукачівський державний університет
ЖИГУЦ Ю.Ю.
доктор технічних наук, професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет

ФОРМУВАННЯ ХІМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ІНЖЕНЕРІЇ

Сучасна система освіти здобувачів інженерного профілю пов’язана з сучасними вимогами до підготовки фахівців у сфері ресурсо- та енергозбереження. Тому вкрай важливо формувати у студентів комплекс знань та компетентностей у кожній освітній компоненті освітньо-професійної програми, в тому числі і в навчальному курсі «Хімія». Необхідно враховувати тенденції розвитку, позиції та потреби підготовки фахівців на сучасному освітньому рівні та надавати змогу досягнути заявлених цілей, загальних і фахових компетентностей та програмних результатів навчання.

Високий рівень інженерної роботи та генерація нових ідей при вирішенні технологічних та конструкторських підходів можуть ґрунтуватися тільки на глибокому розумінні хімічних і фізико-хімічних закономірностей та процесів, що є базовими для створення новітніх природничо-технологічних галузей. Плідна діяльність майбутніх інженерів у різноманітних галузях виробництва, науки є неможливою без опанування системи фундаментальних хімічних знань [1]. Оскільки кожна деталь, виріб, пристрій, механізм складається з різних металів, їхніх сплавів, полімерних матеріалів, для того щоб правильно обробляти ці матеріали, вдало їх підібрати під конкретні вироби необхідно знати їх властивості, особливості, температуру плавлення тощо.

Головною метою викладання курсу хімії є допомога майбутнім фахівцям інженерної галузі оволодіти технікою хімічних розрахунків, виробити навички самостійного виконання хімічних експериментів і узагальнення експериментальних даних. Знання курсу потрібне для успішного вивчення загальнонаукових, загально-інженерних і профілюючих дисциплін. Як навчальна дисципліна, хімія відіграє роль базисної, фундаментальної і складає головний зміст сучасної природничо-наукової картини світу [2, с. 174].

Курс хімії напрямлений на засвоєння основних та фундаментальних законів та понять хімії, класифікації та номенклатури неорганічних сполук, основних понять про хімічний зв’язок та будову молекул, енергетику хімічних процесів, хімічну кінетику та рівновагу, загальні властивості розчинів, електролітів, загальні властивості металів, неметалів та їх сполук. Це дасть змогу здобувачу використовувати знання теоретичних основ механіки рідин і газів, газових законів, енергетики хімічних процесів, теплових ефектів для вирішення професійних завдань, вміти здійснювати термохімічні розрахунки.

Крім того, одним з важливих аспектів хімічної освіти є екологічний. Майбутні інженери під час проведення конструкторських розробок мають не тільки якісно засвоїти закономірності фізико-хімічних процесів та набути вмінь керування їх оптимальними режимами, але водночас навчитися запобігати техногенним впливам людини на природні процеси та володіти методами контролю можливих джерел забруднення довкілля шкідливими речовинами [1].

Хімічна компетентність, як складова частина професійної компетентності розглядається як особистісна риса майбутнього інженера, яка характеризується хімічною грамотністю та досвідом самостійної хімічної діяльності, готовністю використовувати хімічні знання при вирішенні професійних задач [3, с. 46]. Практична значимість при вивченні курсу хімії полягає в тому, що вивчення будь-яких розділів передбачає практичну спрямованість знань з хімії у діяльності конкретної особи, як на повсякденному, так і на професійному рівні [4, с. 10]. Професіоналізм інженера суттєво залежить від знань, отриманих при вивченні усіх фундаментальних природничих дисциплін.

Поряд з загальними компетентностями, такими як здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; навичок власної освіченості та культури ресурсо-енергоощадження для вдосконалення енергоефективної поведінки в контексті розвитку; вдосконалення та еволюції технічних об'єктів та систем здобувач освіти в процесі вивчення курсу хімія набуває фахові компетентності**:** дослідити залежність швидкості хімічної реакції від концентрації, температури, середовища, площі поверхні та умови зміщення хімічної рівноваги; дослідити загальні властивості розчинів та електролітів; відновні реакції і мати уяву про електрохімічні процеси. Зокрема, це здатність аналізу матеріалів, конструкцій та процесів на основі законів, теорій та методів математики, природничих наук і прикладної механіки.

Отже, для сучасного інженера важливим є комплексний погляд на його діяльність та застосування знань із різних наук у своїй сфері, зокрема такої природничої дисципліни як хімія, яка розвиває уявлення, пам’ять та дозволяє не лише застосовувати ці знання в процесі виготовлення нових виробів, а й бере участь у контролюванні екологічної складової цього процесу.

Література:

1. Сучасна хімія – потужний фактор науково-технічного прогресу. Веб-сайт. URL: https://kpi.ua/1137-2 . 2021.

2. Асєєва І. В. Методологічні засади формування професійної культури майбутніх інженерів. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2015». Вісник виставково-музейного центру, Вип. 2. Харків: ХНТУСГ, 2015. С. 171-178.

3. Комарова Н.І. Хімічна компетенція як компонент професійної готовності майбутніх інженерів. Фундаментальні дослідження. 2012. С.44-47.

4. Данченко Ю. М. Хімічна компетентність та її роль у формуванні професійного інженера. Актуальні питання природничо-математичної освіти: зб. наук. праць. Суми, 2014. С. 9–13.

УДК 330.101:004.7:004.9:621.38

КОТ М. М.,
аспірант кафедри економіки, управління та інженерії
Мукачівський державний університет
ЧЕРНИЧКО Т. В.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

ПОШИРЕННЯ МЕРЕЖ PON ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Протягом останніх років цифрова економіка України стикнулася з двома суттєвими викликами – пандемія COVID та повномасштабна агресія російської федерації.

Період пандемії сприяв переходу до дистанційного формату роботи більшості працівників. Індивідуальні робочі місця, у випадку із дистанційним форматом роботи, не залежать від централізованого доступу до мережі інтернет наданого працедавцем, натомість полягають на індивідуальні умови (швидкість підключення, обсяг трафіку, сталість з'єднання, тощо) місцевих інтернет провайдерів.

Проте з початком ракетно-дронових ударів російської федерації по об'єктах енергетичної інфраструктури України у вересні 2022 року, для місцевих інтернет провайдерів виникли суттєві труднощі у забезпеченні абонентів доступом до мережі інтернет у зв'язку з раптовими та віяловими відключеннями енергозабезпечення місць розташування мережевого обладнання.

З огляду на залежність від потреби в енергоживленні активного мережевого обладнання, одним із найбільш вразливих типів мереж є мережі створені за технологією FTTx яка наразі є найбільш розповсюдженою і займає 46,8% ринку в розрізі технологій [1].

Такий стан справ негативно вплинув в тому числі і на загальний обсяг експорту IT послуг, який вперше за довгі роки скоротився в об'ємі з $7,3 млрд за 2022 рік до $6,7 млрд за 2023 рік [2] (рис. 1).

Ситуація зі сталим доступом до мережі інтернет значно покращилася завдяки комплексу державних та приватних ініціатив таких як запровадження рішення РНБО «Про забезпечення електронними комунікаційними послугами в умовах воєнного стану» [3] у поєднанні з програмою Міністерства Цифрової Трансформації з передачі додаткових батарей живлення для мережевого обладнання місцевим провайдерам а також запровадження послуги національного роумінгу, що дозволяє перемикатися між мережами в разі проблем зі зв’язком [4].

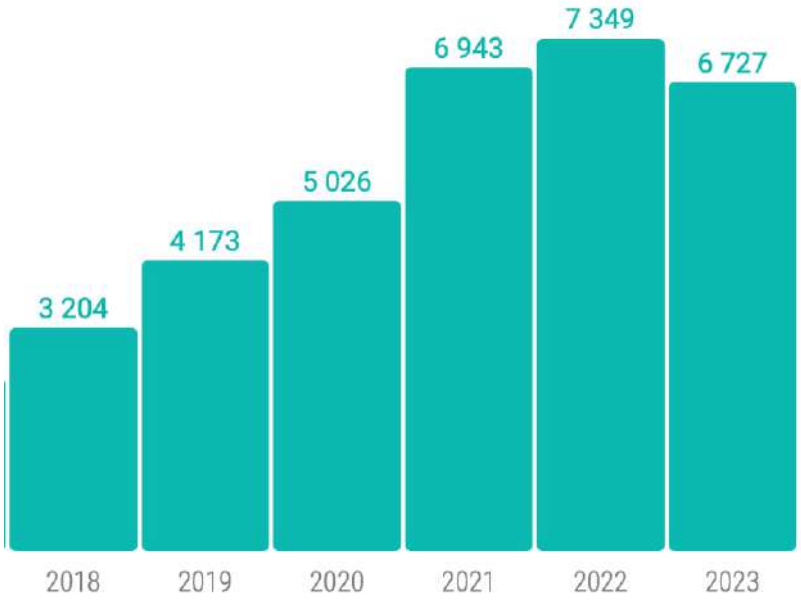

Рис. 1. Динаміка ІТ-експорту з 2018-го до 2023 року, річний обсяг [2]

В той час як ці ініціативи здебільшого спрямовані на компенсацію шкоди завданої електричній інфраструктурі, однією із відповідей на зростаючу потребу у сталості електронних мереж стало запровадження та розвиток розповсюдження постачальниками електронних комунікаційних мереж технології PON (passive optical network) як більш енерго-незалежній альтернативі вже існуючим технологіям. Головною перевагою таких мереж у порівнянні із більш розповсюдженими мережами FTTx є відсутність необхідності задіяння активних компонентів що генерують світло за допомогою оптико-електро-оптичного перетворення [5]. Відповідно, динаміка структури типів підключення абоненті до мережі Інтернет в розрізі технологій за 2021-2023 роки вказує на збільшення попиту саме на підключення за технологією PON [1]:

Рис. 2. Динаміка структури розподілу ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет в розрізі технологій за 2021-2023 роки, % [1]

Отже, можна зазначити що подальший розвиток і широке впровадження мереж збудованих саме за технологією PON відображає стратегічне бачення країни щодо цифрової трансформації у її сучасному контексті.

Література:

1. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку за 2023 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/11109/NCEC_AR23_web.pdf

2. Річний обсяг IT-експорту України вперше знизився. Це плато чи погіршення ситуації? — Аналітика й думки експертів. Юлія Сабадишина [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dou.ua/lenta/articles/it-export-2023/

3. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №802/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2022 року «Про забезпечення електронними комунікаційними послугами в умовах воєнного стану» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/8022022-45001

4. Тепер зв'язок буде більш надійним: в Україні запустили внутрішній роумінг, як працює [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/7/683460/

5. FTTX, Lanmarket [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lanmarket.ua/ua/entsiklopediya/telekommunikatsionnye-tekhnologii/ftth.html

УДК 330

ЛІБА Н.С.,
д.е.н. професор, професор кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,
ТУРЯНЧИК Ю.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
Мукачівський державнийи університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ МУКАЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОТГ

Економічний розвиток регіону можливий лише за рахунок розвитку його територіальних складових, шляхом прогресивних змін у взаємозалежності та взаємозв'язках між регіоном і громадами. У процесі дослідження доцільно сфокусувати увагу на тих інструментах економічного розвитку, які забезпечили позитивну динаміку соціально-економічних індикаторів розвитку громади, а також у певній мірі сприяли пом'якшенню негативних наслідків, зумовлених введенням військового стану. Протягом останніх років спостерігається незначне скорочення промислового потенціалу м. Мукачево, що зумовлено, у тому числі, зменшенням ПІІ в економіку, зростанням чисельності збиткових суб'єктів господарювання. Разом з тим, можна відмітити тенденцію до зростання малого підприємництва, яке слід розглядати як невід'ємну компоненту економіки Мукачівської ОТГ, яка у суттєвій мірі обумовлює темпи розвитку економіки, її структурну трансформацію, сприяє насиченню товарного ринку та ринку послуг. Відтак, за таких умов підвищується значимість сектору малого бізнесу

як джерела надходжень до бюджету. Завдяки суб'єктам малого підприємництва зменшується тиск на місцевий бюджет, що обумовлено зменшенням витрат на соціальний захист безробітних.

Підвищення якості життя є похідним завданням усіх інших стратегічних цілей Стратегії розвитку Мукачівської ОТГ, оскільки сприяє залученню інвестиційних та трудових ресурсів, інтелектуального капіталу, зростання чисельності гостей міста, як у розрізі відпочиваючих, так і туристів завдяки створенню для мешканців і гостей комфортних умов та безпеки проживання, роботи та відпочинку, а з іншого боку – гальмує міграцію робочої сили та відтік фінансового капіталу за кордон. Ключові переваги у частині якості життя в Мукачівській ОТГ характеризуються певними індикаторами, які, як показують статистичні дані, вищі за середні показники по області чи порівняно з містами-конкурентами. До таких індикаторів слід віднести, зокрема: середньомісячну заробітну плату, капітальні інвестиції у розрахунку на 1 особу, масштаби фінансової допомоги населенню у рамках різноманітних соціальних та медичних програмам. Про високий рівень якості життя у досліджуваній громаді свідчить також розгалужена мережа об'єктів соціальної інфраструктури, транспортна доступність між населеними пунктами, як у межах громади та і з іншими регіонами, у тому числі Європейського Союзу, міжетнічна та релігійна толерантність тощо.

Що стосується інфраструктурного розвитку громади, то він також визначений у пріоритетах Стратегії розвитку громади, оскільки нині в Україні реалізовується широке коло реформ орієнтованих на підвищення добробуту мешканців. При реалізації завдань у частині просторового розвитку громади враховуються такі аспекти, як транспорт, дорожнє покриття, зв'язок, ЖКГ як одні з найбільш значущих систем ефективного розвитку регіону. У нинішніх умовах, незважаючи на умови воєнного стану, у м. Мукачево ці питання вирішуються достатньо ефективно, зокрема в частині транспортного забезпечення, ефективності роботи комунальних підприємств, що забезпечують життєздатність міста. Однак, потреба у суттєвому фінансуванні для модернізації інженерної інфраструктури, ремонту значної кількості доріг та вулиць, а також приєднання сільських населених пунктів, в яких відсутні мережі водопостачання, водовідведення та каналізації, низький рівень облаштування громадських просторів поставили перед Мукачівською ОТГ ряд важливих завдань на найближчу перспективу.

Для розвитку громади за останні роки впроваджено чимало електронних сервісів, зокрема: система електронного документообігу, електронна система охорони здоров'я, геоінформаційну система , муніципальна картка мукачівця, програмне забезпечення для фінансового аналізу та бухгалтерського обліку. У 2020 р. створено веб-портал «Smart City» Мукачівської територіальної громади, завдяки якому реалізовується: − інформаційно-аналітичний супровід діяльності; − публічне оприлюднення інформації щодо діяльності; − оперативне висвітлення подій та планів; − інформування громадськості про програми

місцевого розвитку; − оприлюднення проєктів нормативно-правових актів з метою громадського обговорення; − розміщення прийнятих правових-правових актів; − зручний пошук інформації для громадян, суб'єктів бізнесу, органів влади та місцевого самоврядування; − анонсування запланованих заходів; − можливість комунікації з громадськістю.

Мукачівська міська ОТГ активно приймає участь у виконанні міжнародних проєктів, зокрема: − взято участь в проєкті «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» за підтримки USAID; − виконано проєкт «Європейський тиждень мобільності – Карпатська мережа» в рамках програм EEA grants та Norway grants; − виконано міні-проєкт в рамках Європейського тижня мобільності за підтримки Німецького товариства з міжнародного співробітництва GIZ; − виконано проєкти в сфері туризму, водопостачання, водовідведення, впровадження альтернативних видів мобільності в рамках Програми транскордонного співробітництва ENI CBC Programme Hungary-SlovakiaRomania-Ukraine; − в місті виконано ряд заходів в рамках відзначення Дня Європи в Україні за підтримки Представництва ЄС в Україні. Нині на етапі реалізації також перебувають і інші важливі міжнародні проєкти. Зокрема, проєкт «Лабораторії творчого діалогу в громадах» який реалізується Спілкою «Громадські ініціативи України» за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» у понад 100 громадах з 12 областей і є однією з перших ініціатив впровадження діалогового підходу в імплементації інструментарію участі на місцевому рівні.

Таким чином, взаємопорозуміння, діалоговий підхід, згуртованість в межах громади є передумовою стійкості та витривалості в умовах війни, у тому числі інформаційної. Громади, які зуміють оперативно та ефективно залучити нових мешканців, отримають такі переваги, як: зменшення соціальної напруженості, зростання кадрового потенціалу, залучення додаткових ресурсів (матеріальних, фінансових, інвестиційних тощо), стійкість до потенційних конфліктів в контексті інформаційної війни.

УДК 330.332

ЛІНТУР І.В.
к.е.н., доцент
ВАСЕРУК Р.Г.
аспірант
РЕМЕЗ В.С.
аспірант
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТРАНСПОРТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

На сучасному етапі функціонування національної економічної системи співвідношення зовнішніх та внутрішніх трансакційних витрат, прямих

інвестицій в Україну та з України суттєво змінюється, що призводить до зміни вектору розвитку суб'єктів господарювання. В умовах конкуренції транспортні компанії переходять на інноваційні принципи розвитку. Основною передумовою є вивчення внутрішніх чинників оновлення, забезпечення стандартів якості та адаптація послуг до запитів і потреб споживачів. Наукові дослідження довели, що основними факторами розвитку будь-якої економічної системи є інноваційні, а практична діяльність підтвердила, що ними є нова техніка і технологія, організація праці і виробництва та мотивація системи. Більшість інноваційних чинників економічного розвитку соціально-економічної системи забезпечують перехід до принципово нового типу розвитку, що дозволить відповідній системі набути важливих якостей у ринковому середовищі та забезпечить її високу конкурентоспроможність.

Вигідне географічне положення України на Євразійському континенті сприяє формуванню в регіонах потужних транспортних вузлів, через які проходять важливі торговельні та транспортні шляхи. За таких умов регіональна транспортна система розвивається і стає провідною базою для інших секторів економічної системи країни. Транспортна система регіону має низку проблем, основними з яких є невідповідність технічного та кваліфікаційного рівня вітчизняного транспорту європейським вимогам, повільний розвиток технологій транспортного обслуговування, низький рівень сервісу, незадовільний рівень безпеки на транспорті, значний екологічний вплив транспорту на навколишнє середовище. Всі ці фактори сприяють зниженню конкурентоспроможності транспорту на ринку транспортних послуг. Впровадження інноваційної діяльності на транспортних підприємствах мало б позитивний вплив на розвиток регіональної транспортної системи[3].

Інноваційний розвиток транспорту має на меті створення умов для економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, покращення якості життя населення та перетворення географічних особливостей країни на конкурентну перевагу шляхом забезпечення доступу до безпечних та сучасних транспортних послуг[1, 2].

Основними причинами необхідності інноваційного розвитку транспортних підприємств є:

- посилення конкуренції та прагнення до максимізації прибутку;
- зростання споживчого попиту на послуги;
- необхідність створення сприятливого іміджу та репутації підприємства;
- впровадження наукових винаходів та розробок у процес надання послуг для підвищення ефективності роботи підприємства.

Враховуючи складність та важливість інноваційного розвитку в транспортній галузі, існує об'єктивна необхідність формування системи управління, яка охоплює всі етапи інноваційного процесу, сприяє ефективному використанню ресурсів, контролює всі етапи та вживає заходів, пов'язаних з мотивацією та навчанням учасників процесу.

Методологія побудови системи управління інноваційним процесом включає наступні етапи:

-визначення цілей, завдань і функцій управління;

-визначення необхідних управлінських завдань, обсягу та напряму інформації;

-визначення технології та технічних засобів для виконання функцій управління;

-визначення обсягу інвестицій, необхідних для формування системи управління та технічного оснащення;

-обґрунтування професійної структури конкретної управлінської організації та її підрозділів.

Система управління інноваційним процесом складається з таких підсистем: фінансово-економічної, організаційної, правової, матеріально-технічної, кадрової, інформаційної та консалтингової. Кожна підсистема повинна забезпечувати ефективне функціонування процесів створення та використання інновацій.

Система управління інноваційним процесом забезпечує взаємовигідну взаємодію між розробниками інновацій, фахівцями дорадчих служб і виробниками, а також стійкість інноваційного процесу в часі і просторі.

Стійкість інноваційних процесів забезпечується насамперед інфраструктурою.

Важливе місце в системі управління інноваційним розвитком транспортної галузі займає економічна система, яка орієнтована на підвищення ефективності надання послуг протягом усього процесу і на кожному етапі.

Фінансово-економічне управління здійснюється за допомогою методів, інструментів та засобів планування, оцінки, аналізу, стимулювання, ціноутворення та фінансування. При цьому об’єктом управління виступає економічна вигода всіх суб’єктів інноваційної діяльності, як основна мотивація підвищення ефективності діяльності [4].

Таким чином, напрямами посилення інноваційного розвитку транспортної галузі регіону є:

- розширення співпраці між малими інноваційними підприємствами, створеними на базі освітніх або науково-дослідних установ та суб’єктами господарювання, що здійснюють діяльність у транспортній галузі на умовах впровадження інноваційних розробок;

-співпраця з метою розробки моделей бізнес-процесів транспортних підприємств на основі мережевої взаємодії з підприємствами-партнерами, програмного забезпечення для управління проектами з метою оптимізації реалізації спільних інноваційних проектів на транспорті, а також програм з розробки та надання електронних транспортних послуг та електронних логістичних послуг залучення компаній IT-індустрії;

- розвиток прямих лізингових відносин між виробниками транспортних засобів та транспортними компаніями, без зайвих посередників у процесі купівлі-продажу;

- стимулювання розвитку внутрішньої інноваційної діяльності працівників транспортних компаній.

Впровадження інноваційних підходів до управління підприємствами з урахуванням вимог ринку послуг та галузевих і регіональних особливостей є пріоритетним напрямом досягнення ефективності та конкурентоспроможності транспортної галузі регіону.

Інноваційний розвиток транспортної галузі має забезпечити формування пропозиції послуг на ринку, визначити стратегічний напрям у цій сфері, сформувати довгострокову стратегію розвитку бінесу, побудувати та вдосконалити комунікаційні системи, спрямовані на підвищення ефективності продажу послуг, створити інноваційно-організаційні структури управління та запровадити системне управління розвитком послуг.

Література:

1. Martunyuk O., Vitvitskaya O., Lagodiyenko V., Krupitsa I. Formation of an innovative concept of management on the basis of reconstruction of genetic algorithm of management technology

2. Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В., Лагодієнко Н. В. Вплив сукупних витрат на обсяги національного виробництва. Економічний часопис – XXI. Scopus Indexed. 2018. №172 (7-8). С. 44-50.

3. Машканцева, С. О. Інноваційний розвиток транспортної системи регіону: проблеми та перспективи [Текст] / Світлана Олександрівна Машканцева, Лариса Борисівна Скляр // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 1. – С. 48–54. – ISSN 2415-8453.

4. Климчук А. О. Сучасна парадигма забезпечення конкурентних переваг підприємства. Бізнес-Інформ. 2014. №1. С. 221–225.

УДК 657

МАКСИМЕНКО Д.В.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
ЧУЧКА І.М.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Економічний аналіз, взагалі, і оперативний аналіз, зокрема, є однією з головних функцій управління і займає проміжне місце між функцією інформаційного забезпечення та функцією прийняття управлінських рішень. Аналіз як функція управління не виконує свою роль відокремлено. Він тісно пов’язаний з іншими функціями управління, сприяє їхньому розвитку і вдосконаленню.

Оперативний аналіз має забезпечити гнучкість у підготовці та прийнятті

управлінських рішень, повнішу реалізацію можливостей швидко перебудовуватись і реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, не втрачаючи здатності використовувати умови, що відкриваються інноваціями і ринком.

Всі управлінські рішення, незалежно від строків, розмірів об'єкта управління і сфери застосування, повинні бути економічно обґрунтовані, по можливості оптимальні та вмотивовані. На практиці виникають ситуації, коли досить важко в стислі строки вибрати з кількох можливих варіантів рішень найефективніший, найприйнятніший.

Значну підтримку в такій ситуації тут може надати дієвий оперативний економічний аналіз, який забезпечує гнучкість у підготовці і прийнятті управлінських рішень, дозволяє адекватно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, окреслює причинно-наслідкові зв'язки та резерви, які можна оперативно використати для своєчасного подолання негативних тенденцій під час діяльності. Його результати мають велике значення для тих виробництв, де під час діяльності доволі часто необхідно приймати ризиковані рішення.

Своєчасно отримати необхідну інформацію дає змогу лише оперативний економічний аналіз, який щоденно надає керівництву необхідні дані про недоліки в роботі окремих підрозділів (виконавців) та їхні причини. Тому оперативний аналіз як вид економічного аналізу вимагає подальшого розроблення і впровадження.

Оперативний економічний аналіз є однією з ланок аналітичної роботи, яка забезпечує розв'язання завдань, що є перед оперативним управлінням виробництвом. Оперативне управління – це вид управлінської діяльності, спрямований на спостереження, облік і аналіз технічних, соціальних, правових і економічних процесів з метою їхнього оперативного регулювання, а також розроблення і уточнення короткострокових прогнозів розвитку об'єкта управління [1].

Ефективна організація економічного аналізу створює передумови для своєчасного діагностування відхилень від регламентованого рівня, запровадження управління за відхиленнями, розробки системи заходів із ліквідації причин відхилень, або своєчасного коригування оперативних планів (нормативів), якщо причиною відхилень є зміни зовнішнього або внутрішнього середовища; вироблення ефективних управлінських рішень.

Література

1. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній.–Львів: Магнолія Плюс, 2006.–428с

УДК 303.43

МАКСИМЕНКО Д.В.
к.е.н., доцент
Мукачівський державний університет
ЯНЧИК І.М.
здобувач вищої освіти ОС Доктор філософії
Мукачівський державний університет

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ефективне стратегічне управління важко уявити собі без гармонічної та узгодженої дії всіх управлінських функцій, серед яких важливе місце посідає стратегічне вимірювання. Неможливий стратегічний аналіз без належного розуміння методології вимірювання параметрів та результатів стратегії, без застосування економічно-обгрунтованих мір оцінки ефективності і результативності бізнес процесів у стратегічному аспекті.

Планування – це вид управлінської діяльності, пов’язаний зі складанням планів підприємства загалом, його підрозділів, функціональних підсистем, відділів, служб тощо. Воно є органічною складовою процесу управління, що задаєнапрям і параметри майбутнього розвитку.

Визначення місії і стратегічних цілей, вибір стратегії дії – головні завдання у визначенні перспектив розвитку підприємства. Планування коротко- і довгострокових стратегічних цілей, а також тих кроків і дій, що будуть здійснюватися для досягнення кінцевих результаті, все це разом становить стратегічний план діяльності підприємства. Стратегічний план створюється для того, щоб допомогти підприємству максимально використати можливості у середовищі, яке постійно змінюється. Діюче підприємство здійснює свою господарську діяльність у певному середовищі. Його внутрішнє середовище є джерелом життєвої сили. Воно містить у собі той потенціал, який дає можливість підприємству існувати та виживати у відповідному інтервалі часу. Внутрішнє середовище може бути також джерелом різних проблем і навіть загибелі підприємства у тому випадку, якщо воно не забезпечує його необхідного функціонування.

Зовнішнє середовище постачає підприємству необхідні матеріальні, трудові, фінансові та інші ресурси, споживає його готову продукцію, роботи та послуги. Підприємство постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем і забезпечує тим самим можливість свого виживання [1].

Стратегічні плани становлять основу цілісної системи планування, тому стратегічне планування є предметом активної діяльності сучасного менеджменту. Стратегічний план – послідовність певних кроків та дій, інтегрованих у просторі і часі, що приводять до зміни поточного становища на бажане. Результатом стратегічного планування перспективні цілі та стратегії, що знаходять своє відображення в стратегічних планах і програмах підприємства.

Стратегічний план може бути інструментом встановлення,

документального оформлення та впровадження у поточну діяльність елементів стратегії підприємства.

У багатьох відомих компаніях світу стратегічний план складається на всіх організаційних рівнях корпоративного управління. За допомогою стратегічного плану не тільки визначаються стратегічні напрями діяльності головної компанії, але й напрями розвитку стратегічних господарських підрозділів, секторів бізнесу і окремих продуктів [2].

Основними стратегічними завданнями планування є: ранжування цілей, формулювання проблем і постановка завдань розвитку фірми в рамках її стратегічного призначення (місії), обов'язковість визначення динаміки пріоритетності в часі факторів успіху фірми з метою динамічного вибору провідних функцій та видів діяльності визначення вихідного потенціалу фірми та її можливостей у вирішенні проблем розвитку і поставлених завдань для досягнення поставлених цілей; планування розвитку джерел забезпечення якісними ресурсами, розробки нових модифікацій і замінників традиційних ресурсів, режимів ресурсозбереження та охорони навколишнього середовища; систематизація, оцінка та аналіз факторів зовнішнього середовища («оточення» фірми) за напрямками економічної діяльності та економічних відносин за схемою: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

Література

1. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія / За заг. ред. А. Е. Воронкової. – Запоріжжя: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 448 с.
2. Євтушевський В.А. Корпоративне управління/ В.А. Євтушевський. – К.: Знання, 2014. – 406 с.

УДК: 336.7

МАРТИНЮК Тереза,
доктор філософії, ректор
Сопотська академія прикладних наук
Польща
РЕСЛЕР Марина,
д.е.н., професор
Мукачівський державний університет

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА КРАЇН V - 4 В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Фінансова система як макроекономічний об'єкт дослідження переходить на новий якісний рівень власного розвитку, змінюється традиційна модель її розвитку, в основі якої сьогодні провідну роль призначають відігравати сталому розвитку економіки. Поступово, як свідчить досвід, у межах такої системи зароджуються нові інститути та інституції, які розвиваються і забезпечують передумови для модернізації фінансової системи будь якої країни.

Особливості функціонування фінансової системи в умовах сталого розвитку розглядаються у значній кількості наукових праць. До їх числа можна віднести: Антонюк А., Ганзицька Т. С., Дубина М. В., Лизогуб М., Мейш А. В., Лисак О. М., Миргородська Л.

Порівняння фінансових систем України з фінансовими системами країн Вишеградської групи (V4) − Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччини − у контексті сталого економічного розвитку виявляє кілька відмінностей і подібностей таблиця 1.

Таблиця 1.

Порівняльна фінансова система України з фінансовими системами країн V - 4

№ з/п	Категорії	Країни V4	Фінансова система України
1	Стабільність і стійкість	Загалом мають більш стабільні та стійкі фінансові системи порівняно з Україною. Вони можуть похвалитися сильнішими банківськими секторами, добре регульованими фінансовими ринками та вищим рівнем довіри інвесторів	Історично була більш схильною до нестабільності та криз через такі фактори, як політична нестабільність, економічна нестабільність та слабке управління. Вона зіткнулася з такими проблемами, як крихкість банківського сектора, знецінення валюти та занепокоєння щодо стійкості боргу.
2.	Банківський сектор	Зазвичай більш розвинені та диверсифіковані порівняно з Україною. Вони відрізняються більшою кількістю добре капіталізованих банків із сильнішою практикою управління ризиками та вищим рівнем ліквідності.	Навпаки, банківський сектор України зіткнувся зі значними проблемами, включаючи непрацюючі кредити, недостатню капіталізацію та проблеми з управлінням. Зусилля щодо реформування та стабілізації банківського сектора тривають, але прогрес був нерівномірним.
3.	Складність фінансового ринку	Як правило, мають більш розвинені фінансові ринки з ширшим спектром фінансових інструментів і послуг, доступних для інвесторів і бізнесу. Це включає добре функціонуючі фондові біржі, ринки облігацій і ринки деривативів	Менш розвинені та менш диверсифіковані порівняно з країнами V4. Доступ до фінансування може бути більш обмеженим, особливо для малих і середніх підприємств (МСП), а в певних сегментах ринку може бути брак прозорості та регуляторного нагляду
4.	Нормативно-правова база	Створили надійну нормативну базу та установи для нагляду за своїми фінансовими системами, включаючи незалежні центральні банки, регулятори цінних паперів та органи банківського нагляду. Ці установи відіграють вирішальну роль у підтримці фінансової стабільності та забезпеченні відповідності міжнародним стандартам і найкращим практикам.	Протягом останніх років Україна докладала зусиль для зміцнення своєї регуляторної бази, включаючи реформи, спрямовані на посилення незалежності та ефективності центрального банку, Національного банку України (НБУ), і покращення нагляду та нагляду за фінансовими установами. Проте повна реалізація та виконання регуляторних реформ залишаються проблемами.
5	Доступ до фінансування	Доступ до фінансування, особливо для МСП і стартапів, може бути складнішим в Україні порівняно з країнами V4. Це може перешкоджати сталому економічному розвитку, обмежуючи інвестиції, інновації та	Країни Вишеградської четвірки запровадили різноманітні ініціативи для покращення доступу до фінансування для малого бізнесу, включаючи державні кредитні програми, фонди венчурного

		підприємництво	капіталу та підтримку альтернативних механізмів фінансування, таких як краудфандинг і однорангове кредитування.
	Інтеграція з Європейським Союзом	Країни V4, як члени Європейського Союзу (ЄС), користуються доступом до фондів, програм та ініціатив ЄС, спрямованих на сприяння сталому економічному розвитку, включаючи інвестиції в інфраструктуру, підтримку інновацій та проекти регіонального розвитку	Україна домоглася більш тісної інтеграції з ЄС через підписання Угоди про асоціацію та участь у програмах та ініціативах, що фінансуються ЄС. Розширена співпраця з ЄС може сприяти реформам, сприяти економічній модернізації та зміцненню стійкості фінансової системи України

Отже, хоча Україна та країни V4 поділяють спільні цілі щодо досягнення сталого економічного розвитку, існують помітні відмінності у зрілості, стабільності та регуляторному середовищі їхніх фінансових систем. Подолання викликів, з якими стикається фінансова система України, вимагатиме продовження реформ, інституційного зміцнення та зусиль для підвищення прозорості, управління та довіри інвесторів.

Література:

1. Антонюк А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток фінансового ринку України. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2019. № 2 (265). С. 13-29. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2019/265/pdf/13-29.pdf.

2. Ганзицька Т. С. Сучасне розуміння поняття та структури фінансової системи. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 5. С. 48-50. URL: http://lsej.org.ua/5_2016/15.pdf.

3. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 666 с.

4. Лизогуб М. Фінансова система в умовах викликів фінансових технологій. Економіка та держава. 2018. № 4. С. 112-115.

5. Мейш А. В., Лисак О. М. Перспективи розвитку фінансової системи України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 1. С. 70-74.

6. Миргородська Л. Фінансові системи зарубіжних країн. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.

УДК 338.24

МАРУК І.В.,
спеціаліст, аспірант
Мукачівський державний університет
БОШОТА Н.В.,
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Ракетно-дронові удари по Україні вказали на вразливість наявної енергетичної інфраструктури. В той же час, безвідмовне електропостачання є

ключовим елементом для розвитку економіки, виробництва товарів та послуг, транспорту, медицини, тощо. Задля зменшення негативного впливу на наявну енергетичну систему, підвищення її стійкості, необхідно провести заходи із її децентралізації, змінити державні підходи у формуванні ціни та забезпечити безперервну рівновагу між споживанням та генерацією електроенергії.

Основою децентралізації електропостачання є мікромережі, або локалізовані мережі, які можуть працювати автономно і часто живляться за рахунок відновлюваних джерел енергії. Розташування джерела електроенергії поруч із споживачем значно знижує втрати електроенергії під час її перетворення з низьковольтної на високовольтну, подолання спротиву у лініях електропередач та зворотнє перетворення до низьковольтної напруги, а також знижує імовірність втрати електропостачання у зв'язку з обривом чи виходом з ладу проміжного електроутстаткування. Розбудова локалізованих станцій електрогенерації стриятиме безперебійній електрифікації віддаленних населених пунктів [3,1]. Мікромережа має включати також маневрову електрогенерацію або накопичувач електроенергії задля забезпечення повної автономності через покриття пікових навантажень та переважаючого споживання електроенергії над її відпуском в мережу. Автономні мікромережі повинні об'єднуватись в мережі вищих порядків із власними джерелами генерації та засобами накопичення електроенергії здатними в разі потреби забезпечувати нехватку генерації в підпорядкованих мережах нижчого порядку або аккумулювати надлишок енергії [2].

Будівництво мікромереж потребує значних капіталовкладень та зусиль на виготовлення дозвільної документації, тому необхідна розробка державної програми із забезпечення населення доступними фінансовими іструментами на його реалізацію.

На рисунку 1 наведено типовий графік споживання електричної енергії на протязі дня. Задля забезпечення стабільної роботи енергосистеми, необхідно врівноважити попит із пропозицією, тобто стимулювати споживачів за рахунок здорожчання електроенергії в пікові години не вмикати електрообладнання, а користуватися ним в нічний час, коли електроенергія дешевша. Втім, потрібно також створити додаткові державні стимули для будівництва і введення в експлуатацію маневрових електростанцій на покриття вечірнього навантаження за допомогою вищих цінових стель на енергетичних ринках «на добу вперед» та внутрішньодобовому [5].

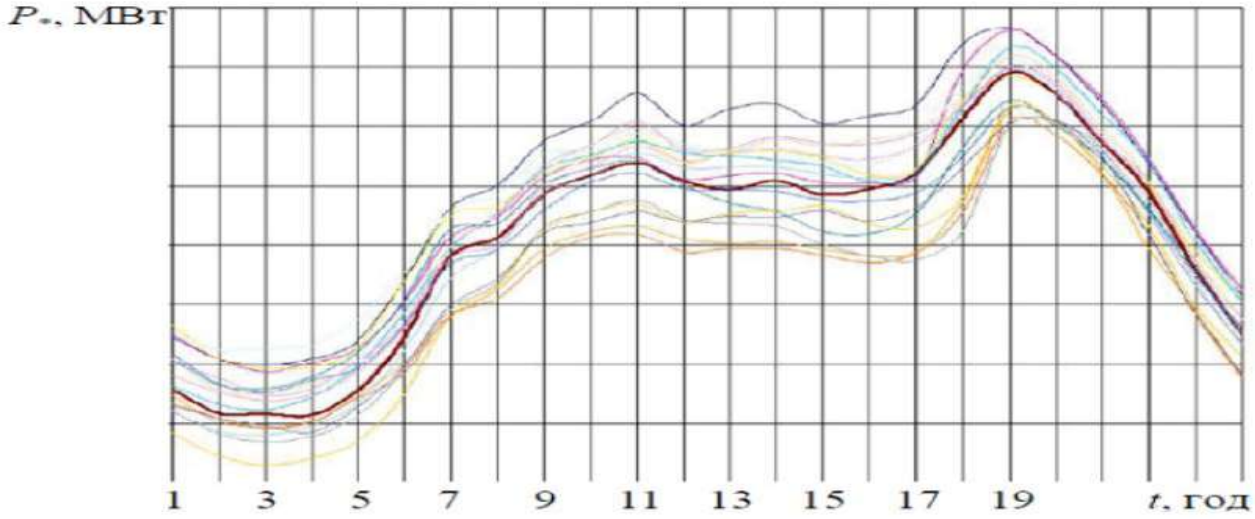

Рис. 1 Типовий добовий графік електричного навантаження [4]

У зв'язку з низькою платіжною дисципліною населення слід здійснити перехід на передплатну форму розрахунку за спожиту електроенергію та адаптувати тарифи для всіх кінцевих споживачів згідно чинних ринкових умов її реалізації [6].

Отже, вирішення нагальних питань у сфері енергетики необхідна дерегуляція цінових обмежень на електроенергію, а також створення цільових програм, які сприяли б інвестуванню в енергетичну інфраструктуру та змінили поведінку кінцевих споживачів.

Література:

1. A. Kowalczyk, A. Włodarczyk and J. Tarnawski, "Microgrid energy management system," 2016 21st International Conference on Methods and Models in Automation and Robotics (MMAR), Miedzyzdroje, Poland, 2016, pp. 157-162, doi: 10.1109/MMAR.2016.7575125.

2. Flexibility Definition for Smart Grid Cells in a Decentralized Energy System [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.scitepress.org/papers/2018/68034/68034.pdf.

3. Microgrid systems in U.S. energy infrastructure: A comprehensive review: Exploring decentralized energy solutions, their benefits, and challenges in regional implementation [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://wjarr.com/sites/default/files/WJARR-2024-0112.pdf

4. Маляренко В. А. Нерівномірність графіка навантаження енергосистеми і способи його вирівнювання / В. А. Маляренко, І. Д. Колотило, І. Є. Нечмоглод // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. - 2011. - № 5. - С. 19-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecee_2011_5_5.

5. ПОГОДИННІ ЦІНИ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.oree.com.ua/index.php/pricectr.

6. Чому важливо сплачувати за електроенергію під час війни? [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://yasno.com.ua/news/b2b_news/Why_is_it_important_to_pay_for_electricity_during_wartime
.

УДК 687:006.3(4-6ЄС)(043.2)

МАТВІЙЧУК С.С.
к.т.н.,
Мукачівський державний університет
БАЛОГА І.І.
магістр,
Мукачівський державний університет
ПОПОВИЧ Ю.В
магістр,
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМОГ ДО ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ, ВІДПОВІДНО ДО НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЄС

Товари, які розповсюджуються на території ЄС, повинні відповідати вимогам ЄС щодо маркування, метою яких є [1]:

- захист здоров'я, безпеки та інтересів споживача;
- надання інформації про товар - вміст, склад, безпечне використання і спеціальні застережні заходи.

Сертифікація товарів легкої промисловості (зокрема, одягу та взуття), що експортується до ЄС, здійснюється на добровільній основі. Але, споживач в ЄС все частіше при виборі товару цікавиться як відповідністю продукції міжнародним вимогам до якості так і тим, які умови виробництва товару та дотримання виробником політики сталого розвитку (вплив виробництва на навколишнє середовище, соціальну відповідальність виробника, належні умови праці, протидію корупції, дотримання бізнес-етики)

Головною вимогою, що висувається до продукції, що реалізується в ЄС, є безпека продукції. Загальні вимоги ЄС до безпечності продукції встановлені у Директиві 2001/95/ЕС.

При цьому «безпечна продукція» – це будь-яка продукція, що не становить собою жодного ризику або лише мінімальний ризик, сумісний із використанням виробу, який можна вважати за прийнятний і який відповідає високому рівню охорони безпеки і здоров’я людей.

Контроль за безпекою продукції покладається на компетентні органи держав-членів ЄС. Процедури з оцінки відповідності здійснюються виробником продукції або третьою стороною, яка несе відповідальність за таку оцінку.

Знак CE на продукції є заявою відповідальної особи про те що [2]:

1. продукт відповідає всім застосовним настановам ЄС;
2. виконані необхідні процедури оцінки відповідності.

Безпечний продукт – це продукт, який не становить собою жодного ризику або лише мінімальний ризик при використанні виробу.

Береться до уваги при оцінці безпечності продукції наступне:

- характеристики продукту (наприклад, склад, упаковка, інструкція з монтажу, встановлення та техобслуговування);
- вплив продукту на інші продукти, якщо це можна передбачити;

- презентація продукту, маркування, будь-які попередження та інструкція щодо його використання та утилізації, а також будь-які інші вказівки та відомості про виріб;
- категорії споживачів, які використовують цей продукт (наприклад, діти або літні люди).

Ірландія, Нідерланди та Велика Британія мають додаткове національне законодавство щодо займистості нічного одягу.

Директива щодо загальної безпечності продукції застосовується до всіх споживчих товарів, включаючи одяг. Однак виключається вживана продукція, яка поставляється в якості антикваріату або як продукція, що повинна бути відремонтована чи приведена до кондиційного стану перед використанням

Безпека одягу для дітей та безпека спецодягу, на відміну від іншого виду одягу, регламентуються нормативною документацією. В ЄС існує спеціальний стандарт щодо безпеки одягу, призначеного для дітей віком до 14 років. Багато одягу відкидаються митницею через ризик задухи чи травми дітей-споживачів. Це особливо стосується одягу для дітей до 7 років.

Для дитячого одягу найменші деталі, які можна легко зняти та проковтнути, наприклад кнопки, вважаються серйозним ризиком для безпеки. Не можна використовувати шнури в ділянці шиї або ті, які мають довгі вільні кінці та можуть заплутатись та привести до задухи. При цьому правила, що стосуються безпеки іграшок, також застосовуються і до дитячого одягу.

При розміщенні на ринку текстильного виробу, виробник, дистриб'ютор або імпортер текстильної продукції повинні забезпечити маркування, що вказує склад його волокон.

Загальні вимоги ЄС щодо маркування одягу встановлені у Регламенті №1007/2011.

Додатково законодавство ЄС передбачає еко-маркування, що здійснюється на добровільній основі. Одяг, вироблений відповідно до екологічних критеріїв, передбачених для текстильних виробів, може містити еко-маркування – «Квітку ЄС», що вказує на дотримання при виготовленні товару відповідних критеріїв для найменш негативного впливу на навколишнє середовище.

Еко-маркування одягу регулюється:

- Регламентом 66/2010 щодо Еко-маркування ЄС;
- рішенням Комісії 2014/350/EU, що встановлює екологічні критерії для еко-маркування текстилю.

Загалом Європейський Союз − це один із найбільших ринків у світі (майже в 100 разів більший за український), який включає 28 держав, в яких проживає понад 500 мільйонів споживачів, середньорічний дохід кожного з яких становить 39 тис. дол. США [3]. Європейські країни залишаються перспективними ринками збуту українських товарів легкої промисловості, не дивлячись на їх висококонкурентність.

Література:

1. Савчук Н.Г. Кваліталогія швейного виробництва : Підручник. Затверджено МОН України як підр. для студентів ВНЗ спец. "Швейні вироби" / Н. Г. Савчук, С. М. Березненко, М. П. Березненко. – К : Арістей, 2006. – 464 с. – ISBN 966-8458-85-0.
2. Вимоги ЄС до одягу https://export.gov.ua/good/review/64
3. Експортна стратегія українських підприємств легкої промисловості в умовах дії ЗВТ+Безрукова Н.В., Свічкарь В.А., Шкурко В.В., https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/4609/1/148_Bezrukova_Svichkar_Shkurko.pdf

УДК 687:006.3(4-6ЄС)(043.2)

МАТВІЙЧУК С.С.
к.т.н.,
Мукачівський державний університет
МАЙОР М.М.
магістр,
Мукачівський державний університет
БАБЯР Д.В.
магістр,
Мукачівський державний університет

ЗНАЧЕННЯ МОДИ В ЖИТТІ ПІДЛІТКІВ

Англійське слово «teenager» (тинейджер) прийшло з за-кордону і вживається для позначення юнаків та дівчат у віці від 13 до 19 років.

В Україні аналогом терміну «тинейджер» є термін «підліток». За визначенням, підліток – юнак або дівчина (юнка) в перехідному від дитинства до юності віці (13-17 років).

В той же час Всесвітня організація здоров’я розглядає підлітковий вік як період життя від 10 до 19 років (беручи до уваги особливості типу національної культури та соціально-економічного становища в суспільстві підлітків різних країн). Більш того, деякі науковці пропонують підняти межі віку тинейджерів до 24 років.

З вищезазначеного очевидно, що поняття «тинейджер» більш ширше як по віковому, так і соціальному статусі, ніж поняття «підліток». Саме питання виділення цієї групи відбулось лише у 80-ті роки XIX сторіччя, коли почали приділяти більше часу вихованню дітей та ставленню до них як до окремих особистостей.

Психолог Бенсон Бредфорд Браун (Benson Bradford Brown) виділяє чотири ключові завдання підліткового віку: виділятися, вписуватися, виміряти, зачепитись (рис.1)

за Б. Б. Брауном

Мода для тинейджерів – іноді єдиний уявний шлях до успіху і самореалізації – адже у їх віці значно складніше здійсненими досягненнями виділитись – набагато простіше одягти речі та придбати товари, як у лідерів думок молоді, кумирів, щоб стати належним до спільноти сучасних, «вартих уваги» (в цьому проявляється втілення наведеного на рис.1 завдання «вписуватися») або навпаки – одягати все, що суперечить суспільній моді, щоб вважатись бунтарем та ексклюзивним (в цьому проявляється завдання «виділятись» з рис. 1).

Тобто, мода для підлітків може бути застосована в двох різних варіантах для прояву особистості і в цілому виступає важливим фактором у житті для всіх (і тих, хто хоче бути непомітним, і тих, хто бажає виділятись).

Підлітки сильніше, ніж будь-хто, відчувають на собі важливість візуальної привабливості, навіть власна значимість для них може бути іноді нижча, ніж лейби брендів одягу, які, як підліткам здається, додають статусності та значимості.

Кожен намагається визначити для себе основні критерії костюма: комфорт, красу, насиченість декоративними елементами або ж стриманість, мінімалізм. Тут тинейджери ґрунтуються на своїх індивідуальних перевагах. Хтось робить акцент на додаткові деталі - рюкзак, обвішаний значками, різнокольорові шнурки, велика кількість рюшів та ін. (це дуже вдале рішення, оскільки можна при базовому досить спокійному гардеробі створювати безліч варіантів самовираження, до того ж за меншу ціну, ніж зміна гардероба).

Є частина підлітків, у яких ще не сформований певний смак і стиль (частіш це діти 13-16 років, у більшості юнаки). Вони одягають те, що купляють їм батьки, які і визначають для тинейджерів їх гардероб та стиль.

Як було зазначено, тинейджери протягом підліткового віку емоційно та психологічно зростають, формують характер своєї дорослої особистості. Значну роль, окрім сім'ї, в цьому процесі займають інфлюєнсери (лідери думок, які своїми вчинками, зовнішнім виглядом є прикладом для наслідування). Молодь «сидить в телефонах», переймаючи від своїх кумирів все, що тільки можна скопіювати. Зовнішній вигляд – одне з найпростіших

рішень стати подібними, навіть якщо це не оригінальні бренди – зовнішній лук буде подібним і підліток відчуватиме себе щасливим та значимим.

Авторами підтверджена думка науковців, що період становлення особистості дитини супроводжується пошуком індивідуальності, свого місця в суспільстві, пошуком лідерів. Дитина протягом тинейджерського віку (11-19 років) проходить ряд різних етапів зміни вподобань, друзів, планів на своє майбутнє. Для формування стратегії подальшого дослідження та проектування актуального асортименту було здійснено аналіз модних тенденцій одягу на 2024 рік для підлітків з зазначенням інфлюєнсерів, які формують цей тренд.

Література:

1. Савчук Н.Г. Кваліталогія швейного виробництва : Підручник. Затверджено МОН України як підр. для студентів ВНЗ спец. "Швейні вироби" / Н. Г. Савчук, С. М. Березненко, М. П. Березненко. – К : Арістей, 2006. – 464 с. – ISBN 966-8458-85-0.

2. Вимоги ЄС до одягу https://export.gov.ua/good/review/64

3. Експортна стратегія українських підприємств легкої промисловості в умовах дії ЗВТ Безрукова Н.В., Свічкарь В.А., Шкурко В.В., https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/4609/1/148_Bezrukova_Svichkar_Shkurko.pdf

УДК 687:366.64:006.063(043.2)

МАТВІЙЧУК С.С.
к.т.н.,
Мукачівський державний університет
ЛУЩ А.В.
магістр,
Мукачівський державний університет
МУШАК Є.
магістр,
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ МАРКОВАННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ

Виробники товарів легкої промисловості, зокрема, швейних виробів, як і будь-якої іншої продукції, зобов’язані надати ідентифікуючу інформацію про свої властивості споживачам. Здійснюється це шляхом маркування. Існують певні непорозуміння у сприйнятті понять «маркування» та «маркування», тож варто їх розглянути на прикладі швейних виробів.

Маркування − текст, умовні позначки або рисунок, що нанесені на упаковку і/або товар, а також інші допоміжні засоби, що призначені для ідентифікації товару або окремих його властивостей, доведення до споживача інформації про виробників (виконавців, відправників), кількісних і якісних характеристиках товару [1].

Маркування – процес наношення на виріб маркування (відповідно до ДСТУ 3321:2003].

Основними функціями маркування є [2]:

- інформаційна;
- ідентифікуюча;

- мотиваційна;
- емоційна.

Товарний знак − це знак, який допомагає відрізнити товар одного підприємства від подібного товару іншого виробника.

В Україні правова охорона товарних знаків здійснюється Законом України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг", головною метою якого є забезпечення індивідуалізації товарів і послуг певними позначеннями. Захист прав на знаки для товарів і послуг може здійснюватися в адміністративному, змішаному або судовому порядку. Загальні вимоги ЄС щодо маркування одягу встановлені у Регламенті №1007/2011

На сучасному розвитку економіки кожен виріб існує не тільки фізично, а і «віртуально» - у вигляді цифрового кодового або штрихкодового позначення, яке ідентифікує його та відображає належність до певного класифікаційного угрупування. Цифрові коди надаються продукції у відповідності до Державного класифікатора продукції та послуг (ДКПП).

Штриховий код – знак, призначений для автоматизованої ідентифікації та обліку інформації про товар, закодованої у вигляді цифр і штрихів. Для маркування швейних виробів використовують товарний знак (етикетка, товарний ярлик), стрічку із зображенням товарного знаку, контрольну стрічку, тавро та логотип. Бирка до одягу прикріплюється за допомогою голчатого пістолету та пластикового з'єднувача.

Під час введення в обіг текстильного виробу виробник, імпортер або уповноважений представник повинні забезпечити наявність етикетки або маркування та достовірність інформації, що міститься в них. Інформація повинна бути точною, зрозумілою і не вводити в оману споживача.

На товарному ярлику мають бути такі реквізити [1]**:**

- товарний знак підприємства та його адреса;
- назва виробу та номер моделі;
- розміри (бажано за розмірними сітками різних країн);
- сировинний склад;
- позначення стандарту або технічних умов на виріб;
- дата виготовлення.

Етикетка має бути стійкою, легко розбірливою, видимою, доступною і, у випадку етикетки, надійно прикріпленою. Особлива увага приділяється мові: інформація має бути вказана офіційною мовою/мовами держав- членів ЄС, на території яких реалізується одяг, якщо інше не встановлено законодавством відповідних держав-членів ЄС.

Комплект одягу маркують окремими товарними ярликами та контрольними стрічками, закріпленими на кожному виробі комплекту.

При маркуванні захисного одягу застосовують піктограми, що вказують на конкретне застосування захисного одягу, що сприяють швидкому сприйнятті інформації про виріб.

Набирають популярність RFID мітки, вони дозволяють оперативно контролювати асортимент у торговому залі, а так само відстежувати товарні потоки [2].

RFID (англ. Radio Frequency IDentification, радіочастотна ідентифікація) − спосіб автоматичної ідентифікації об’єктів, при якому за допомогою радіосигналів читуються або записуються дані, які зберігаються в так званих транспондерах, або RFID-мітках. Будь-яка RFID-система складається з зчитувача і транспондера (**RFID-мітка**, або **RFID-тег**).

RFID-мітки для одягу можуть бути виконані у декількох варіантах: ярлик, бірка, самоклейна етикетка, багаторазова кліпса. Мітка знімається касиром в момент оплати покупки.

В подальшому авторами планується розглянути асортимент матеріалів, що застосовується для маркування та розглянути вимоги до процедури маркування.

Література:

1. Савчук Н.Г. Кваліталогія швейного виробництва : Підручник. Затверджено МОН України як підр. для студентів ВНЗ спец. "Швейні вироби" / Н. Г. Савчук, С. М. Березненко, М. П. Березненко. – К : Арістей, 2006. – 464 с. – ISBN 966-8458-85-0.

2. Назаренко Л. О Експертиза товарів (Експертиза продовольчих товарів) : навч. посіб. / Л. О. Назаренко - К. : "Центр учбової літератури", 2014. - 312 с. Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн: . – Режим доступу: https://pidru4niki.com/component/option,com_jdownloads/Itemid,999999/catpid,784/task,view.annotation/#:~:text=%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.%20%D0%9E,2014.%20%2D%20312%20%D1%8

УДК 378.147:004

НЕСТЕРОВА С.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВИХ МОДЕЛЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТАБЛИЧНОГО ПРОЦЕСОРУ EXCEL

Фінансове моделювання – невід’ємна частина аналітичної роботи як на великому підприємстві, так і в невеликій компанії, яка прагне мінімізувати ризики та винайти стабільні точки зростання бізнесу.

Потужним інструментом для моделювання, затребуваним навіть в умовах поширення доступних BI-систем, залишається табличний процесор Excel, сучасні версії якого (інтегровані з Power Query та Power Pivot) дозволяють обробляти масиви даних, достатні для вирішення як локальних аналітичних задач, так і для здійснення короткострокових та середньострокових прогнозів з прийнятним рівнем точності та достовірності. Excel – надійний ресурс для «аналітики самообслуговування», коли потрібно вирішувати задачі оптимізації бізнесу без залучення дороговартісних послуг IT-спеціалістів.

Проте, фінансове моделювання в Excel не мириться з дилентанством. Якісна модель, зрозуміла не лише розробнику, але й користувачам різних рівнів відповідальності, повинна відповідати певним вимогам. Один з найбільш відомих популяризаторів фінансового моделювання, фахівець світового рівня австралійський фінансист Ліам Бастік [1] пропонує вважати модель дієвою, зручною та релевантною до поставлених завдань, якщо їй притаманні такі властивості як послідовність, надійність, гнучкість та прозорість. Систему таких властивостей Л. Бастік описав акронімом CRaFT, тобто Consistency, Robustness, Flexibility та Transparency.

Під послідовністю розуміється єдиний підхід у структуруванні всіх аркушів моделі та певна організація роботи з аркушами, обмеження несанкціонованих змін, мінімізація ризиків руйнування книги (файлу) через некомпетентне використання.

Під надійністю вбачається відсутність помилок в моделі, у тому числі так званих prima facie, легкість у перевірці розрахункових параметрів, математично точні формули.

Гнучкість – це властивість, яка забезпечує можливість застосовувати припущення і бачити, як такі коригування впливають на вихідні дані.

Прозорість досягається через уніфіковане форматування даних, що уможливлює «моментне» розпізнання користувачем, уникнення надскладних формул, адже модель повинна бути орієнтованою на пересічного аналітика.

Для того, щоб побудована модель демонструвала означені властивості, ще на етапі розробки моделіст повинен дотримуватись таких принципів:

Чіткість та структура: модель необхідно розбити на логічні секції та аркуші, щоб зробити її легшою для розуміння та редагування.

Використання широкого спектру функцій Excel, таких як фінансові, статистичні та логічні функції, для ефективного моделювання.

Консистентність: використання однакових формул та правил найменувань констант, змінних, діапазонів дозволяє уникнути плутанини та помилок.

Параметризація вхідних даних, що забезпечує можливість змінювати вхідні дані та аналізувати вплив змін на результати.

Налаштування панелі помилок: на початку моделювання необхідно передбачити перевірку на достовірність (у тому числі prima facie), перевірку логічних та арифметичних помилок для своєчасного виправлення, при цьому всі помилки мають бути винесені у єдину інформаційну панель.

Можливість сценарійного аналізу, який дозволяє виконувати моделювання різних сценаріїв для оцінки ризиків та можливостей.

Використання графіків та діаграм для візуалізації результатів моделі та полегшення їх розуміння.

Створення аркушів документації з коментарями та описами до моделі, щоб інші користувачі (включаючи і розробника у майбутньому) могли легко зрозуміти вашу роботу.

Тестування та верифікація: модель необхідно перевіряти на правильність шляхом порівняння її результатів з іншими джерелами даних або альтернативними методами.

Оптимізація та покращення: немає межі досконалості, модель може і повинна бути в фокусі постійного вдосконалення через пошук можливості для оптимізації та удосконалення її точності та ефективності.

Безумовно, ці принципи допоможуть створити надійну та ефективну фінансову модель в Excel, що й реалізується у освітній програмі «Економіка та бізнес» бакалаврського рівня підготовки в Мукачівському державному університеті.

Література:

1. Bastick Liam. Introduction to Financial Modelling: How to Excel at Being a Lazy- That Means Efficient! Holy Macro Books, 2020. Paperback. New. 324 ps.

УДК 004.77:311.2

НЕСТЕРОВА С. В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет
ШЕПА К.
здобувач ОС Молодший бакалавр
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНІЙНИХ ДІАГРАМ У БІЗНЕС-АНАЛІТИЦІ

Лінійні діаграми - це потужний інструмент для візуалізації даних, що здатен передати складну інформацію у зрозумілій формі. Одна з основних причин, чому ми настільки цінуємо лінійні діаграми, полягає у їхній простоті та зрозумілості. Вони дозволяють швидко сприймати тенденції, залежності та взаємозв'язки між даними.

Ще однією перевагою лінійних діаграм є їхній універсальний застосування. Вони підходять для відображення різноманітних типів даних, від економічних показників до наукових досліджень та технічних показників. Ця універсальність робить їх необхідним інструментом для аналізу в різних галузях. Також важливою перевагою лінійних діаграм є їх здатність виявляти тренди та прогнозувати майбутні зміни. Завдяки цьому аналітики, дослідники та бізнес-аналітики можуть приймати обґрунтовані рішення на основі даних, використовуючи лінійні діаграми для аналізу та прогнозу.

Отже, лінійні діаграми вражають своєю простотою, універсальністю та здатністю до аналізу та прогнозу. Ці якості роблять їх незамінним інструментом для візуалізації даних і прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах діяльності, у тому числі у бізнес-аналітиці. Наведемо кілька цікавих фактів про лінійні діаграми:

Історія: Лінійні діаграми були винайдені в 18 столітті, а саме в 1786 році шотландським інженером та політичним економістом

Вільямом Плейфером. Універсальність: Лінійні діаграми широко використовуються у багатьох галузях, включаючи економіку, науку, статистику, бізнес та інженерію. Простота та ефективність: Їх простота дозволяє швидко візуалізувати дані і виявляти тенденції, зв'язки та відхилення. Варіативність формату: Лінійні діаграми можуть мати різні формати, такі як лінії, криві, області, що дозволяє представляти дані в різних контекстах. Динамічність: Вони можуть бути використані для відображення зміни показників з плином часу, демонструючи тренди та патент.

Як приклад, можна взяти важливість лінійних діаграм у діяльності підприємства. Так, на рис. 1 проілюстровано, яким чином лінійні діаграми можуть бути використані для візуалізації та подальшого аналізу обсягу продажу будинків в динаміці. Якщо інформація, подана у таблиці, містить кількісну базу для аналізу, то діаграма дозволяє одномоментно підкреслити порівняння категорій і зацікавитись встановленням причин розбіжності кількості нових будинків та будинків на вторинному ринку, скажімо у 2017 році.

Лінійні діаграми відіграють важливу роль у аналізі даних про стан підприємства, оскільки вони дозволяють візуалізувати тенденції та зміни у ключових показниках в часовому аспекті.

Обсяг продажів будинків

Рік	Кількість нових будинків	Кількість будинків на вторинному ринку
2014	213,933	123,345
2015	196,334	145,899
2016	218,986	189,000
2017	355,698	200,433
2018	415,320	340,210

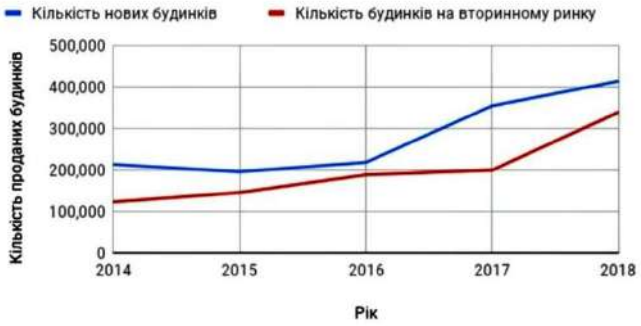

Рис.1 Порівняння інформації, представленої у табличній формі та на діаграмі [1]

Ось декілька способів, які допомагають усвідомити роль лінійних діаграм у цьому процесі:

1. Моніторинг фінансових показників: Лінійні діаграми дозволяють відслідковувати зміни у фінансових показниках, таких як прибуток, витрати, оборотний капітал тощо, протягом періоду часу. Це допомагає управлінцям та аналітикам зрозуміти, як ефективно функціонує підприємство та як можна оптимізувати його діяльність.

2. Аналіз виробничих показників: Лінійні діаграми дозволяють відстежувати тенденції у виробництві, продажах, запасах тощо. Це допомагає визначити ефективність виробничих процесів, виявити можливі проблеми та знайти шляхи їх вирішення.

3. Оцінка ринкових трендів: Лінійні діаграми дозволяють аналізувати зміни в ринкових умовах, таких як попит, ціни на сировину або товари, конкуренція тощо. Це допомагає підприємству адаптуватися до змін на ринку та розробляти стратегії розвитку.

4. Прогнозування: На основі лінійних діаграм можна робити прогнози щодо подальшого розвитку підприємства та визначати стратегії розвитку.

Загалом, лінійні діаграми допомагають зрозуміти динаміку розвитку підприємства, виявити проблеми та можливості, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Література:

1. Муляр В.П. Візуалізація даних та інфографіка" Навчальний посібник. Луцьк 2020.
2. Нестерова С.В. Найпростіші діаграми для візуалізації даних - види та застосування в аналізі//Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Мукачево, 6-7 квітня 2022 р.). – Мукачево: МДУ, 2021. – С.182-185.

УДК 66:37.091.33-027.22:54-047.22(043.2)

ОДОШЕВСЬКИЙ О.С.
здобувач вищої освіти ОС Бакалавр,
спеціальність 131 «Прикладна механіка»
Мукачівський державний університет
КОЗАРЬ О.П.
доктор технічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

ВАЖЛИВІСТЬ ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ З ХІМІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНЖЕНЕРІЇ

Фахівці в галузі інженерії мають бути всебічно розвиненими і володіти широкими знаннями в багатьох сферах для створення на підприємствах нових деталей, пристроїв та інших розробок, нових винаходів для вдосконалення технічного потенціалу нашої держави. Хімічна компетентність, як складова частина професійної компетентності розглядається як особистісна риса майбутнього інженера, яка характеризується хімічною грамотністю та досвідом самостійної хімічної діяльності, готовністю використовувати хімічні знання при вирішенні професійних задач. [1, с. 46].

Високий рівень інженерної роботи та генерація нових ідей при вирішенні технологічних та конструкторських підходів можуть ґрунтуватися тільки на глибокому розумінні хімічних і фізико-хімічних закономірностей та процесів, що є базовими для створення новітніх природничо-технологічних галузей. Плідна діяльність майбутніх інженерів у різноманітних галузях виробництва,

науки є неможливою без опанування системи фундаментальних хімічних знань [2]. Оскільки кожна деталь, виріб, пристрій, механізм складається з різних металів, їхніх сплавів, полімерних матеріалів, для того щоб правильно обробляти ці матеріали, вдало їх підібрати під конкретні вироби необхідно знати їх властивості, особливості, температуру плавлення тощо.

Крім того, одним з важливих аспектів хімічної освіти є екологічний. Майбутні інженери-технологи під час проведення конструкторських розробок мають не тільки якісно засвоїти закономірності фізико-хімічних процесів та набути вмінь керування їх оптимальними режимами, але водночас навчитися запобігати техногенним впливам людини на природні процеси та володіти методами контролю можливих джерел забруднення довкілля шкідливими речовинами [2].

Практична значимість при вивченні курсу хімії полягає в тому, що вивчення будь-яких розділів передбачає практичну спрямованість знань з хімії у діяльності конкретної особи, як на повсякденному, так і на професійному рівні [3, с. 10]. Професіоналізм інженера суттєво залежить від знань, отриманих при вивченні усіх фундаментальних природничих дисциплін.

Загальна хімія є науковою основою техніки, тому її знання потрібні кожному фахівцеві для успішної роботи на виробництві, для активної участі в раціоналізації й винахідництві, в удосконаленні техніки і технології виробництва. Вивчення курсу хімії сприяє розвитку логічного мислення, дає змогу одержати сучасне уявлення про матерію і форми її руху, про речовину, як одну з форм матерії, про механізми перетворення речовин та хімічних сполук. Головною метою викладання курсу хімії є допомога майбутнім фахівцям інженерної галузі засвоїти основні закони хімії, оволодіти технікою хімічних розрахунків, виробити навички самостійного виконання хімічних експериментів і узагальнення експериментальних даних. Знання курсу потрібне для успішного вивчення загальнонаукових, загально-інженерних і профілюючих дисциплін. Як навчальна дисципліна, хімія відіграє роль базисної, фундаментальної і складає головний зміст сучасної природничо-наукової картини світу [4, с. 174].

Поряд з загальними компетентностями, такими як здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; навичок власної освіченості та культури ресурсо-енергоощадження для вдосконалення енергоефективної поведінки в контексті розвитку; вдосконалення та еволюції технічних об'єктів та систем здобувач освіти в процесі вивчення курсу хімія набуває фахові компетентності**:** дослідити залежність швидкості хімічної реакції від концентрації, температури, середовища, площі поверхні та умови зміщення хімічної рівноваги; дослідити загальні властивості розчинів та електролітів; відновні реакції і мати уяву про електрохімічні процеси. Зокрема, це здатність аналізу матеріалів, конструкцій та процесів на основі законів, теорій та методів математики, природничих наук і прикладної механіки. А також, здатність використовувати математичні методи для вирішення задач прикладної

механіки, зокрема здійснювати розрахунки на міцність, витривалість, стійкість, довговічність, жорсткість в процесі статичного та динамічного навантаження з метою оцінки надійності деталей і конструкцій машин.

Отже, для сучасного інженера важливим є комплексний погляд на його діяльність та застосування знань із різних наук у своїй сфері, зокрема такої природничої дисципліни як хімія, яка розвиває уявлення, пам'ять та дозволяє не лише застосовувати ці знання в процесі виготовлення нових виробів, а й бере участь у контролюванні екологічної складової цього процесу.

Література:

5. Комарова Н.І. Хімічна компетенція як компонент професійної готовності майбутніх інженерів. Фундаментальні дослідження. 2012. С.44-47.

6. Сучасна хімія – потужний фактор науково-технічного прогресу. Веб-сайт. URL: https://kpi.ua/1137-2 . 2011.

7. Данченко Ю. М. Хімічна компетентність та її роль у формуванні професійного інженера. Актуальні питання природничо-математичної освіти: зб. наук. праць. Суми, 2014. С. 9–13.

8. Асєєва І. В. Методологічні засади формування професійної культури майбутніх інженерів. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2015». Вісник виставково-музейного центру, Вип. 2. Харків: ХНТУСГ, 2015. С. 171-178.

УДК 336.02

ПЕТРИЧКО М.М.
к. е. н., доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасна соціально-економічна ситуація в країні, а також стратегічний напрямок її розвитку вимагають більш обгрунтованого підходу до управління державними фінансами. Цей підхід також повинен включати пошук раціональних методів фінансового підтримання економічного зростання, виявлення недоліків в податковій політиці, які заважають ефективному здійсненню соціального розвитку і, відповідно, підтримці високого рівня благополуччя населення. Вирішальною частиною цього завдання є дослідження теорії податкового регулювання, яка є важливим елементом системи державного управління. Для розуміння впливу механізму податкового регулювання на можливості держави у сфері соціального розвитку необхідно розглянути його природу, структуру і місце у системі державного управління.

Тлумачні видання визначають регулювання як «дію за значенням «регулювати», а для терміну надано два визначення: «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі»; «домагатися нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену роботу складових частин, деталей» [1].

Отже, регулювання відноситься до керівництва, яке спрямоване на коригування або виправлення аномалій, недоліків та інших відхилень у функціонуванні керованої системи через розробку та впровадження відповідних заходів керування.

Державне ж регулювання економіки означає вплив держави на економічні процеси шляхом їх коригування відповідно до цілей соціально-економічного розвитку. Для цього держава розробляє та встановлює конкретні правила, які зобов'язують всіх учасників господарської діяльності дотримуватися їх. Таким чином, держава формує економічне, інституційне, організаційне і правове середовище для господарюючих суб'єктів та визначає рамки їх діяльності і правила.

Оподаткування є найбільш динамічною сферою державного регулювання економіки, і навіть існує поняття "податкове регулювання". Розуміння сутності податкового регулювання у вітчизняних авторів трохи відрізняється, і це поняття має кілька аспектів. Дослідники надають різний пріоритет його визначенню і акцентують увагу на його динаміці, структурі або інституційних аспектах.

Видатний український дослідник і експерт у сфері податків, Ю. Іванов, стверджує, що податкове регулювання є процесом, який «базується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої, незалежно від волі суб’єктів управління, регулюючої функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів». Тобто, регулююча функція податків виступає основою податкового регулювання [2].

Президент «Академії фінансового управління» Міністерства фінансів України Т. І. Єфименко підкреслює: «Податкове регулювання, за допомогою притаманних йому методів і важелів, дозволяє досягти більш ефективного використання матеріальних і фінансових ресурсів, інтенсифікувати інвестиційну та підприємницьку активність, узгодити інтереси різних суб’єктів господарювання, прошарків населення, центральних і регіональних рівнів державного управління» [3].

Узагальнюючи, можна сказати що, податкове регулювання включає в себе методи прямого і непрямого впливу на економіку і соціальні процеси, шляхом зміни податків, ставок оподаткування, надання податкових пільг, а також регулювання загального рівня оподаткування та відрахувань до бюджету. Податкове регулювання є складною і важливою системою податкових відносин, оскільки вона об'єднує економічні інтереси в точці їх перетину, який є важко передбачити. За допомогою податкової політики держава не лише забезпечує джерела для фінансування суспільно важливих витрат, що втілює фіскальну роль податків, але й створює умови для структурної перебудови національної економіки та сприяє її росту.

Загалом, механізм податкового регулювання включає в себе набір інструментів (методів і прийомів), які використовуються для впливу на економічну діяльність суб'єктів оподаткування. Сутність і ціль податкового

регулювання визначаються його регулюючою функцією в системі оподаткування. Отже, цей процес є необхідним і його результат залежить від адекватності використовуваних методів і стану реальної економіки держави.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол ред В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1440 с

2. Іванов Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання / Ю. Б. Іванов // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 36–43.

3. Єфименко Т. І. Податкове регулювання економічного розвитку: Автореферат дис. д-ра екон. наук / Т. І. Єфименко. – К., 2003. – 37 с

УДК 338.48

ПРОСКУРА В.Ф.
доктор економічних наук, професор,
Мукачівський державний університет
КАШИН А.
аспірант 1 курсу спеціальності 051 Економіка
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЇ В ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

У реаліях війни інновації у туристично-рекреаційній сфері можуть включати розвиток альтернативних маршрутів та відпочинкових зон, які забезпечують безпеку для відвідувачів. Також можуть бути розроблені програми психологічної підтримки для туристів, спрямовані на зменшення стресу та підвищення рівня комфорту під час подорожей.

Реабілітація військових може включати широкий спектр заходів, таких як фізична терапія, психологічна підтримка, професійна реабілітація та соціальна адаптація. Інновації в цій сфері можуть включати використання віртуальної реальності для фізичної та психологічної реабілітації, розвиток спеціалізованих програм занять, спрямованих на відновлення здоров'я та самопочуття, а також впровадження технологій для покращення процесу реінтеграції в цивільне життя.

Соціальна адаптація військовополонених є важливою складовою процесу їх повернення до цивільного життя. Це може включати надання психологічної підтримки для подолання травм та стресу, навчання нових навичок або професій, а також допомогу у встановленні соціальних зв'язків і відновленні сімейних зв'язків. Інновації у цій сфері можуть включати розробку програм онлайн-навчання, спеціалізовані групові та індивідуальні консультації з психологами, а також створення спеціальних центрів адаптації з урахуванням потреб військовополонених.

У туристично-рекреаційній сфері в реаліях війни можуть бути популярні локації, які знаходяться поза зонами конфлікту та забезпечують безпеку для відвідувачів. Це можуть бути місця з історичним та культурним значенням, природні заповідники та парки, які знаходяться поза зонами конфлікту. Також

можуть бути популярні місця, де надаються програми духовного відновлення та релаксації для тих, хто шукає відпочинок в умовах стресу війни.

Безпекове середовище в туристично-рекреаційній сфері є найважливішою складовою. Це може означати впровадження додаткових заходів безпеки, таких як контроль доступу, патрулювання, інструктаж з безпеки для відвідувачів, а також співпрацю з місцевими органами влади та правоохоронними органами для забезпечення безпеки та захисту туристів. Також важливою є інформаційна робота з метою усвідомлення ризиків та рекомендацій щодо безпечного перебування в регіоні.

Інформаційні ресурси відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки та інформуванні громадськості. Це може включати публікації на сайтах урядових органів, які надають актуальну інформацію про безпекові рекомендації, зони конфлікту та заборонені зони. Також важливими є мобільні додатки та системи електронних повідомлень, які швидко повідомляють громадян про небезпеку та надають інструкції щодо дій. Більш того, соціальні медіа та онлайн-платформи можуть використовуватися для швидкого поширення інформації про ситуацію на місцях та розповсюдження порад щодо безпеки.

Отже, у реаліях війни туристичні та рекреаційні ресурси можуть бути зорієнтовані на безпеку та підтримку психологічного здоров'я. Це може включати розвиток альтернативних туристичних маршрутів та рекреаційних зон поза зонами конфлікту, створення програм активного відпочинку для зняття стресу та підвищення самопочуття, а також надання психологічної підтримки для відпочиваючих. Також можуть бути розвинуті програми екотуризму та відпочинку в природних заповідниках, які забезпечують безпеку та віддаленість від зон конфлікту.

УДК 502/504:330.322:338.43:332.12(477.8)

РЕЗНІКОВ В.В.,
Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти
МДУ,
Україна.

ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ

Пріоритетним напрямком розвитку національної економіки в XXI столітті для багатьох країн стала концепція зеленої економіки, сутність якої полягає в покращенні добробуту людей і створенні соціальної справедливості при одночасному зниженні екологічних ризиків і дефіциту. Вважаємо, що в пошуку шляхів вирішення основних екологічних проблем слід звернути увагу на екологічні інвестиції – капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища. На жаль, стан еколого-економічного розвитку України внаслідок енерго- та ресурсоємності виробництва, нестачі інвестиційних

коштів, є розбалансованим. Проблеми доцільності екологічного інвестування активно вивчаються закордонними дослідниками, в тому числі такими, як В.Адамович [1],Т. Каммінга [2], Н.Дойтч [3], Л.Дзявго, К.Філд, М. Фуджітаніяб, Лі Ю.,М. Мандера та багатьма іншими.

Стан сталого розвитку країни можна проілюструвати за її місцем у міжнародному Індексі процвітання (Legatum Prosperity Index). Аналіз можливостей з використання різних моделей розвитку економіки [1,с.146] дозволяє зробити висновок про доцільність реалізації в західному регіоні України моделі «зеленої» економіки. Але реалізація такої моделі потребує значних інвестиційних вкладень, необхідних для вирішення ряду завдань:

1. підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок модернізації виробництв (зокрема, підвищення енергоефективності);
2. підтримки малого підприємництва, що сприятиме розвитку конкуренції, насичення ринку продукцією власного виробництва, зниження цін і зростання доходів населення;
3. формування іміджу «зеленого» зростання економіки регіону для залучення інвестицій в економіку і зростання попиту на екологічні товари й послуги регіональних виробників.

«Зелене» зростання згідно ОЕСР – виявлення більш екологічно чистих джерел зростання, розвиток нових екологічно-орієнтованих галузей, створення робочих місць і технологій та водночас управління структурними змінами для переходу до більш сучасної «зеленої» економіки [2]. Хоча «зелена» економіка розглядається з точки зору екологічної збалансованості розвитку, існує думка, що екологічна модернізація, без якої «зелена» економіка в сучасному світі неможлива, буде не в змозі захистити довкілля і нічого не зробить для зміни імпульсів усередині традиційного економічного способу виробництва, що неминуче призведе до погіршення стану довкілля в подальшому. Цього можна досягти проведенням докорінних змін за рахунок модернізації соціально-економічних систем [3].

Отже, з точки зору «зеленого» зростання економіки західного регіону актуальним є одночасне зменшення природо- та ресурсомісткості, екологоємності виробництва та залучення інвестицій у «зелені» сектори економіки (енергоефективні та ресурсозбереження). На рівні з існуючими перспективами розвитку інноваційних проектів для «зеленої» економіки існують значні проблеми, а саме: відсутність методики щодо визначення інноваційного проекту «зеленим», відсутність контролю за стратегічним плануванням інноваційних проектів «зеленого» зростання в регіоні. Розроблення й упровадження в практику підходів щодо визначення відповідності інноваційних проектів потребам «зеленого» зростання економіки створять потужний інструмент для впровадження міжнародних ініціатив в Україні та сприятимуть прийняттю виважених управлінських рішень щодо державних та приватних інвестиціях. Основними передумовами цього є

інтеграція екологічної політики в інвестиційно-інноваційну політику місцевого розвитку, вдосконалення системи інтегрованого управління, стимулювання «зелених» ініціатив бізнесу для впровадження інноваційних проектів та зміна секторальної й регіональної структури господарства, пов'язані зі створенням нових галузей «зеленої» економіки.

Важливою є стадія бізнес-планування – вибір стратегічної альтернативи. У послідовності розроблення стратегічних альтернатив ми пропонуємо виділення таких етапів:

1. Розроблення декількох варіантів розвитку «зеленого» зростання економіки регіону, де основними змінними індикаторами будуть: обсяги виробництва та інвестицій, рівень ринкового ризику залежно від характеру споживчих або географічних сегментів диференційовано за галузями економіки.

2. Розрахунок за кожним варіантом розвитку «зеленого» зростання економіки регіону показників виробничої, соціальної, бюджетної, екологічної та ринкової ефективностей.

3. Розрахунок комплексного показника суспільної ефективності як суми одиничних індикаторів, виражених у процентах. Завершальним етапом у бізнес-плануванні повинен бути комплексний моніторинг, для проведення якого доцільно використовувати розроблення системи якості планування, що повинна відстежувати проміжні та кінцеві результати «зеленого» зростання економіки. Таким чином, можна виділити такі актуальні напрями в розвитку методології розроблення бізнес-плану «зеленого» зростання економіки регіону: – на стадії аналізу: визначення типу регіону, аналіз рівня реалізації його потенціалу до «зеленого» зростання, оцінювання конкурентоспроможності; – на стадії визначення мети: аналіз умов досягнення цільових показників «зеленого» зростання економіки регіону; – на стадії розроблення альтернатив розвитку: вироблення варіанта ЕМСЕС із використанням показників обсягу виробництва, інвестицій та рівня ринкового ризику; – на стадії вибору альтернативи: оцінювання варіантів розвитку «зеленого» зростання економіки регіону з урахуванням критеріїв виробничої, соціальної, екологічної, ринкової та бюджетної ефективностей; – на стадії контролю: розроблення системи комплексного моніторингу соціальноекономічних систем із використанням індикаторів «зеленого» зростання економіки

Ґрунтуючись на проведених дослідженнях, стає очевидним, що потрібно сформувати стратегічне бачення «зеленого» зростання економіки західного регіону з відповідним механізмом відбору інноваційних проектів та бізнес-план регіонального рівня, що передбачає узгодження «зелених» інноваційних цілей розвитку регіону з розробленням стратегічних завдань щодо впровадження ресурсозбережних та енергоефективних технологій, визначення напрямів розвитку ринку екологічних товарів і послуг.

Література:

1. Сотник, І. Моделювання макроекономічних факторів ресурсозбереження в Україні. Механізм регулювання економіки. 2019. № 4 (т. 1). С. 143–154.

2. Стратегія «зеленого» зростання ОЕСР [Електронний ресурс].– Режим доступу: www.oecd.org/greengrowth

3. Ресурсний потенціал «зеленої економіки» як підґрунтя для формування «точок зростання» на регіональному рівні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1440

УДК 330.332:332.14

РЕЙС Т. Т.
ст. викладач кафедри інженерії, технологій та професійної освіти
Мукачівського державного університету
ВАСЬКО Є. С.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 076 Підприємництво та торгівля,
Мукачівського державного університету
ЛУКАЧИНА Є. І.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 051 Економіка,
Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Погіршення економічної ситуації в Україні неабияк вливає на інвестиційний клімат транскордонних регіонів у контексті євроінтеграції. Зараз економіка транскордонних регіонів потребує інвестицій, які важливі у підтримці стану та подальшому розвитку національної економіки.

Інвестиційний клімат – це сукупність соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту чи іншу галузь промисловості країни [1].

Існує ряд чинників, які впливають на інвестиційну привабливість транскордонних регіонів у контексті євроінтеграції. До них належать об’єктивні та суб’єктивні. Об’єктивні – це чинники, які є незмінними або змінюються протягом тривалого проміжку часу (наприклад, особливості географічного положення, природно кліматичні умови, демографічна ситуація). Суб’єктивні – це чинники, які є змінними і підприємства можуть на них впливати. До таких чинників слід віднести макроекономічні показники (ВВП, рівень інфляції, відсоткова ставка), податкову систему (податкова ставка, політика), стан ринку (конкурентоспроможність підприємства, інфраструктура, обсяги експорту, ринки збуту) [2].

Наразі інвестиційний клімат в Україні з упевненістю можна назвати несприятливим. Про це свідчить значення Індексу інвестиційної привабливості. У 2021 році він становив 2,73 балів з 5, у 2022 - 2,48, а у 2023 – 2,44 [3]. Якщо

індекс знаходиться у межах від 1 до 3, це означає, що думка та ставлення бізнесу до інвестицій є негативним.

З огляду на це, доречно виділити територіальні особливості та специфічні локальні чинники, які вплинули на ефективність стимулювання інвестицій в транскордонних регіонів.

- наявність місцевого освіченого (зокрема зі знанням іноземних мов для вивчення технологій виробництва та/або для збуту виробленої продукції на експорт), ініціативного, інтелектуального та креативного людського потенціалу значно поліпшує успішність бізнесу, а відтак – територіально-орієнтованих механізмів стимулювання інвестицій;

- географічне розташування відносно державних кордонів (особливо кордонів країн ЄС), наявність досвіду та можливостей для транскордонної співпраці безпосередньо впливають на соціально-економічний розвиток території та, зокрема, створення сприятливого (заохочувального) середовища для інвестицій;

- досліджуючи вплив спеціальних інструментів та правових режимів активізації інвестицій на розвиток території, де вони впроваджуються, доречно розглянути і використання транзитного потенціалу в контексті трендів розвитку міжнародних економічних відносин: подальше посилення міжнародної економічної кооперації та формування глобальних ланцюгів доданої вартості; динамічне зростання обсягів міжнародної торгівлі та її диверсифікацію (збільшення обсягів вантажних перевезень); розширення чинних та формування нових транспортних коридорів (і збільшення попиту на супровідні послуги – митне та банківське обслуговування, страхування, брокерські операції, сервісні послуги обробки інформації).

Щодо удосконалення інвестиційного клімату транскордонних регіонів у контексті євроінтеграції варто відзначити наступні:

1. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Цей чинник значно покращує загальну картину, оскільки в такому статусі для України стане доступна допомога ЄС, яка надається тим, хто готується до вступу (гранти, інвестиції та технічна допомога). Україна також мусить намагатись й надалі удосконалювати все до європейських стандартів, що також матиме свій позитивний вплив: інвестори почуватимуться більш впевнено в Україні.

2. Вигідне географічне розташування України. Україна знаходиться у географічному центрі Європи, і це, на мою думку, є найбільшою перевагою, оскільки транспортування продукції чи то устаткування є значно зручнішим, ніж у деяких країнах Європи. Варто ще згадати про вихід до Чорного та Азовського морів, що у свою чергу теж полегшує логістику.

3. Кваліфікована і відносно дешева робоча сила. Для інвесторів надзвичайно вигідним є цей чинник, який неабияк приваблює. Відомо, що у країнах Європи важко отримати вищу освіту, а мінімальна зарплата у 2,5 рази вища за ту, яка в Україні. При цьому, кваліфікація українських робітників не з великим відривом відстає від європейських.

Література:

1. Третяк Н. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні / Н. Третяк // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 165–170.

2. Швець В.Я. Аналіз інвестиційного клімату в економіці України та шляхи його покращення / В.Я. Швець //Економічний нобелівський вісник.– 2014.– №1. – С. 502–508.

3. Індекс інвестиційної привабливості України відновився до ковідного значення. Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: https://minfin.com.ua/ua/2022/12/15/97315552/

UDK 331.215.22:331.101.26(043.2)=162.1

Dr JURIJ RENKAS,
Krakow University of Economics,
Nr ORCID: 0000-0001-7139-5458

ZASADNOŚĆ PODWYŻEK PŁACY MINIMALNEJ W ŚWIETLE TEORII KAPITAŁU LUDZKIEGO

Liczne strajki płacowe, które miały miejsce w ostatnich latach, i prawdopodobnie dalej będą występowały, ujawniły problem braku teoretycznie uzasadnionej metody ustalania minimalnego poziomu opłacania pracy w konkretnym zawodzie. Problem ten także dotknął kwestii ustalania poziomu minimalnego wynagrodzenia na poziomie całej gospodarki. Drobni przedsiębiorcy, rozpoczynający działalność gospodarczą, już od dawna alarmują, wskazując, że nie są w stanie zaoferować zatrudnianym pracownikom wynagrodzenia na ustawowym poziomie, ponieważ nie pozwalają im na to uzyskiwane dochody miesięczne. Niniejszy artykuł i przedstawione w nim obliczenia ukazują drogę do rozwiązania tego problemu. A sprowadza się on przede wszystkim do zrozumienia, że **płaca minimalna w gospodarce nie może być kategorią życzeniową, lecz winna być kategorią naukową mającą swoje uzasadnienia we właściwej teorii.**

W świetle teoretycznych podstaw modelu płacy godziwej ekonomiczna kategoria wynagrodzenia minimalnego w gospodarce określa zarobki osób z minimalną zdolnością do wykonywania pracy, nie posiadających wykształcenia zawodowego oraz doświadczenia pracy. Zatem dotyczy ona osób, których kapitał ludzki ukształtował się w wyniku kapitalizacji kosztów utrzymania [Renkas, 2022].

Wykorzystanie kapitału ludzkiego w procesach pracy przejawia się w postaci kosztów pracy, które w połączeniu z aktywami tworzą produkty. W procesie wykonywania pracy kapitał ludzki pracownika ulega naturalnemu spontanicznemu rozpraszaniu, co jest przejawem wpływów fundamentalnych zasad otaczającej nas w ziemskim systemie życia rzeczywistości. Godziwe wynagrodzenie za wykonaną pracę powinno równoważyć ten naturalny zanik, w związku z czym kapitał ludzki nie ulega deprecjacji. Jak wykazały liczne badania empiryczne [Renkas, 2022; Dobija, 2007; Kozioł, 2010], taką równowagę gwarantuje płaca na poziomie 8% [1/rok] od wartości kapitału ludzkiego pracownika. W związku z powyższym godziwy poziom płacy minimalnej (W_{min}) ustala się według formuły:

$$W_{min} = 0{,}08HC/12 \quad (1)$$

gdzie, W_{min} – minimalne miesięczne wynagrodzenie godziwe, HC – wartość kapitału ludzkiego ustalona na podstawie kapitalizacji kosztów utrzymania.

Obowiązująca w Polsce od 1 lipca 2023 r. płaca ustawowa jest zgodna z przedstawionym rachunkiem ekonomicznym i ustaloną płacą teoretyczną. Taki poziom wynagrodzenia minimalnego gwarantuje brak deprecjacji kapitału ludzkiego zatrudnionych. Jednak podwyżka płacy minimalnej, która nastąpiła od 1 stycznia 2024 r. do kwoty 4 242 zł znacząco przekroczyła wartości modelowe, w związku z czym postawiono pytaniem, czy taka podwyżka jest zasadna?

W celu odpowiedzi na to pytanie niezbędnym jest uwzględnienie wiedzy na temat wskaźnika produktywności pracy Q_g, który okazuje się być niezwykle pomocnym w analizie zasadności podwyżek płacowych [Renkas, 2017]. Wzrost wynagrodzenia od stycznia 2024 r. chociaż i pozwoliło częściowo kompensować zwiększające się z miesiąca na miesiąc koszty utrzymania, jednak jest to podwyżka zbyt duża i nieuzasadniona. Potwierdzają i uzasadniają to stwierdzenie poniższe obliczenia.

Wskaźnik produktywności pracy w gospodarce Q_g przedstawia się jako stosunek ogólnej kwoty realnego PKB do funduszu wypłaconych wynagrodzeń w gospodarce. W związku z tym, w badaniach makroekonomicznych swoje zastosowania odnajduje zależność:

$$Q_g = PKBR/W_g \quad (2)$$

gdzie, Q_g – wskaźnik produktywności pracy w gospodarce, PKBR – realny produkt krajowy brutto, W_g – ogólny fundusz wypłaconych w gospodarce wynagrodzeń.

Ustalony w ten sposób wskaźnik produktywności pracy Q_g jest pomocny w analizie podwyżek płacowych, przy których ma zastosowanie model, szczegółowo opisany w pracy [Renkas, 2017]. Model ten ukazuje zależność procentu zgodności godziwej płacy minimalnej od poziomu produktywności pracy Q_g w kraju ukazując fakt empiryczny, że 100% zgodności płac teoretycznych i ustawowych osiągają państwa których wartość wskaźnika produktywności pracy Q_g przekroczyła poziom przynajmniej 2,8.

Formuła ukazująca tą zależność przedstawia się następująco:

$$Zg = 73{,}98\ Q_g - 10{,}89\ Q_g^2 - 21{,}80 \quad (3)$$

gdzie, Zg – procent zgodności wynagrodzenia minimalnego, ustalonego na podstawie teorii płacy godziwej, i płacy minimalnej wyznaczonej ustawodawstwem, Q_g – wskaźnik produktywności pracy w badanym kraju.

Aby zilustrować praktyczny potencjał prezentowanego modelu posłużono się nim do oceny ostatniej podwyżki płacy minimalnej w Polsce w 2024 r.. Mając szacunkowy wskaźnik produktywności pracy Q_g dla Polski w 2023 r. na poziomie 2,42, ustala się maksymalną możliwą do osiągnięcia wartość zgodności ustawowej i teoretycznej płac minimalnych na poziomie:

$$73{,}98\times2{,}42 - 10{,}89\times2{,}422 - 21{,}80 = 93{,}5\%$$

Zgodnie z obliczeniami teoretycznej płacy minimalnej dla Polski w 2023 r. (1) odpowiada to wielkości 3 668 zł × 0,935 = 3 430 zł. Dlatego w Polsce w obecnej sytuacji przy wskaźniku produktywności pracy Q_g na poziomie 2,42 maksymalne możliwe podwyżki płacy minimalnej są ograniczone kwotą 3 430 zł. Jak wiadomo od

1 stycznia 2024 r. płaca minimalna w Polsce została podniesiona do poziomu 4 242 zł. Obliczenia z wykorzystaniem powyższego modelu pokazują, że aby ta podwyżka była teoretycznie uzasadniona wskaźnik produktywności pracy Q_g powinien osiągnąć poziomu co najmniej 3,4.

Zatem perturbacje ekonomiczne związane z nieuzasadnioną podwyżką płacową są nieuniknione. W pierwszej kolejności jej negatywne efekty odczują na sobie drobni przedsiębiorcy, w szczególności rozpoczynający działalność gospodarczą. Potrzeba zaoferowania pracownikom wynagrodzenia na poziomie ustawowym doprowadza do sytuacji braku możliwości zatrudniania siły roboczej, co przekłada się albo na decyzje w kierunku znacznego zwiększania cen wytwarzanej produkcji lub świadczonych usług, albo na całkowite zaprzestanie działalności gospodarczej. W konsekwencji ciężar wzrostu cen przekłada się na gospodarstwa domowe, przyczyniając się z kolei do kolejnego wzrostu poziomu kosztów utrzymania. Także nieuniknionym staje się zjawisko spłaszczenia struktury wynagrodzeń w gospodarce, problem którego może być rozwiązany wyłącznie na gruncie teorii kapitału ludzkiego i godziwych wynagrodzeń.

Literatura:

1. Renkas J. (2022). *Termodynamiczny model pomiaru kapitału ludzkiego w zastosowaniach do kształtowania wynagrodzeń za pracę*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 220, ISBN 978-83-8270-073-2.

2. Dobija M. (2007). Abstract Nature of Capital and Money. In: M. Linda Cornwall (Eds.), *New Developments in Banking and Finance* (pp. 89–114). New York, Inc.: Nova Science Publishers.

3. Kozioł W. (2010). *Pomiar kapitału ludzkiego jako podstawa kształtowania relacji płac w organizacji*, rozprawa doktorska. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.

4. Renkas J. (2017). Wynagrodzenie minimalne a produktywność pracy w gospodarce, *Studia Ekonomiczne: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach,* nr 341, s. 300–315.

5. IPISS*, Wysokość minimum socjalnego*, https://www.ipiss.com.pl/pion-badawczy-polityki-spolecznej/wysokosc-minimum-socjalnego (dostęp: 12.11.2023 r.).

УДК: 338

РЕСЛЕР Марина,
д. е. н., професор кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівський державний університет
ГАЛЬО Ярослав,
аспірант факультету економіки, управління та інженерії,
Мукачівський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ НА 2024 РІК: ЩО ОЧІКУВАТИ

Україна налічує 75 індустріальних парків, які спрямовані на приваблення інвестицій та створення нових робочих місць. В планах створення – ще шість таких проєктів. Однак, що саме робить їх економічно привабливими для нашої держави та на що очікувати в цьому році?

Індустріальні парки – це спеціальні території для промислових компаній, які об'єднуються для ефективного поєднання різних етапів виробництва або досягнення спільних цілей і інтересів у великих екосистемах. Вони сприяють економічній вигоді шляхом оптимізації логістики, сприяють розвитку малих

підприємств, модернізації галузей та створенню нових робочих місць. Такі інфраструктурні об'єкти корисні й для місцевих громад, оскільки збільшують податкові надходження до місцевих бюджетів і сприяють розвитку міської інфраструктури [1].

Як передає Укрінформ, в березні 2024 року Уряд ухвалив рішення про створення державного Офісу розвитку індустріальних парків з використанням досвіду інших держав.

За словами глави уряду Д. Шмигаля …. «працюємо для посилення української економіки. Підвищуємо нашу самодостатність, посилюємо виробничий та промисловий потенціал. Одним із ключових інструментів у цьому напрямку стануть індустріальні парки. Буде створено державний Офіс розвитку індустріальних парків. Використовуємо досвід Сінгапуру, Туреччини, Польщі, аби індустріальні парки були точками зростання нашої промисловості та економіки» [2].

В травні поточного року Міністерство економіки України презентувало каталог індустріальних парків, який допоможе підприємствам знайти партнерів або місце з облаштованою інфраструктурою, де можна розмістити свої виробничі потужності, а також залучити нові інвестиції. У каталозі індустріальних парків потенційний інвестор може знайти все необхідне для успішного вибору місця для свого бізнесу: від спеціалізації парків до місцевих стимулів для резидентів. Детальна інформація про розташування, площу, інфраструктуру та доступні послуги допоможе зрозуміти потенціал кожної локації. Крім того, каталог містить дані про податкові та інвестиційні стимули, що дозволить максимально використати переваги, які надає кожен індустріальний парк.

Як відмічає перший віцепрем’єр-міністр України - міністр економіки Юлія Свириденко: «Індустріальні парки - це чудова можливість для залучення інвестицій у реальний сектор і стимулювання економіки та розвитку регіонів. Підрахунки показують, що 1 гектар індустріального парку дозволяє створити 50 нових робочих місць, а $1 державних інвестицій в інфраструктуру індустріальних парків - залучити $6 додаткових приватних інвестицій» [3].

За повідомленням Forbes Ukraine, найближчим часом в Україні мають з’явитися ще 6 нових індустріальних парків:

- Хорошівська громада Житомирщини узгодила з компанією Ma’Rijany, яка спеціалізується на вирощуванні та переробці технічних конопель, створення індустріального парку. Компанія повідомила про готовність інвестувати в нього $11 млн. Триває розробка проєктної документації.

- Терешківська громада Полтавської області передала на реєстрацію в Мінекономіки проєкт індустріального парку «Заворскло» площею 53 га. Передбачається, що парк спеціалізуватиметься на агропереробці.

- мерія Мукачево затвердила містобудівну документацію для ділянки площею 23,1 га в межах міста, на якій планується створити індустріальний парк «Еко Мукачево». Проєкт передбачає будівництво цеху для виробництва

будівельних матеріалів, корпусу харчових технологій, корпусу текстильного виробництва, деревообробні корпуси, ділянки для завантаження великогабаритного транспорту та вагонів.

- Мерія Калуша ініціювала створення муніципального індустріального парку «Галіція» площею 20 га. З його потенційними резидентами узгоджено будівництво заводу з виробництва скла, а також підприємства з виготовлення газоблоків та інших будівельних матеріалів. Документи щодо нового ІП перебувають на розгляді в Мінекономіки.

- Волинська обласна військова адміністрація домовилася з румунською компанією Moveos SRL про створення на території області індустріального парку. Moveos SRL спеціалізується на виробництві запчастин та електроніки для автомобілів.

- Полтавська міськрада затвердила технічну документацію відведення земельних ділянок для розміщення індустріального парку «Полтава» площею 30 га в Затуринському промвузлі. Триває розробка концепції парку [4].

Індустріальні парки є і залишаються реперними точками росту української економіки. Саме вони сьогодні є одним із важливих механізмів, що сприяють покращенню інвестиційної привабливості регіонів та можуть стимулювати їхній економічний розвиток.

Література:

1. В.Куликов. Індустріальні парки стануть рушієм розвитку українських міст. Пояснюємо на прикладах. Інтернет-видання “Хмарочос”, URL: https://hmarochos.kiev.ua/2024/02/20/industrialni-parky-stanut-rushiyem-rozvytku-ukrayinskyh-mist-poyasnyuyemo-na-prykladah/

2. “Уряд створив Офіс розвитку індустріальних парків”, Укрінформ, URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3846377-urad-stvoriv-ofis-rozvitku-industrialnih-parkiv.html

3. “Мінекономіки презентувало каталог індустріальних парків”, Укрінформ, URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3863067-minekonomiki-prezentuvalo-katalog-industrialnih-parkiv.html

4. Т. Антонюк. В Україні зареєстрували два нові індустріальні парки, у планах – ще шість. Журнал Forbes Ukraine, URL: https://forbes.ua/news/v-ukraini-zareestruvali-dva-novikh-industrialnikh-parka-u-planakh-shche-shist-04032024-19632

УДК 339

РЕСЛЕР Марина,
д.е.н., професор кафедри обліку, оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет
ЖАХАЛОВ Євгеній,
аспірант, Мукачівський державний університет

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Сучасні умови господарювання в умовах невизначеності вимагають від підприємства пошуку сучасних підходів до формування системи стратегічного управління. Виникає потреба в побудові маркетингових планів та застосування

маркетингових стратегій. Як показує практика досягти стійкого конкурентного становища можуть лише ті підприємства які здатні скоротити витрати та підвищити ефективність від провадження господарської діяльності, в тому числі маркетингової.

На формування маркетингової стратегії впливають різноманітні фактори, як внутрішні, так і зовнішні по відношенню до підприємств. Ці фактори формують стратегічні рішення, які приймають маркетологи для досягнення своїх цілей.

Питаннями маркетингових стратегій в ринкових умовах займалися багато науковців серед яких особливої уваги заслуговують дослідження Петрової І. та Лойко Є. [1], які запропонували методичні засади розробки маркетингової стратегії підприємств. Шевченко Т. та Шевченко О. [2], Шульга Л., Терещенко І. та Шарлай О. [3] розглядали маркетингові стратегії в ринкових умовах та робили акцент на специфіці їх застосування. Лабурцева О. досліджувала ризики формування маркетингової стратегій.

Наведемо декілька основних факторів впливу на формування маркетингової стратегії.

Розуміння ринкового середовища має важливе значення для розробки ефективної маркетингової стратегії. Такі фактори, як розмір ринку, тенденції зростання, конкуренція, потреби та переваги клієнтів, а також нормативне середовище впливають на вибір маркетологів щодо цільових ринків, позиціонування та елементів комплексу маркетингу.

Також, немаловажним є поведінка споживача, яка відіграє вирішальну роль у формуванні маркетингових стратегій. Такі фактори, як демографія, психографіка, купівельні звички та процеси прийняття рішень, впливають на те, як продукти чи послуги продаються, визначаються ціни, розповсюджуються та рекламуються для ефективного націлювання на споживачів.

Сьогодення змушує нас вести конкурентну боротьбу, а тому конкурентний ландшафт значно впливає на формулювання маркетингової стратегії. Аналіз сильних і слабких сторін, стратегій і позиціонування конкурентів на ринку допомагає маркетологам визначити можливості та загрози та розробити стратегії, щоб диференціювати свої пропозиції та отримати конкурентну перевагу.

Матеріальне становище підприємства, відіграє безумовно значну роль, тому внутрішні ресурси та можливості організації, включаючи фінансові ресурси, людський капітал, технологічну інфраструктуру та капітал бренду, впливають на рішення щодо маркетингової стратегії. Маркетологи повинні оцінити сильні та слабкі сторони своєї організації та узгодити маркетингові стратегії з наявними ресурсами, щоб максимізувати ефективність і ефективність.

Також, маркетингові стратегії узгоджуються з ширшими бізнес-цілями та цілями, такими як зростання доходів, розширення частки ринку, прибутковість, поінформованість про бренд, задоволеність споживачів та інноваційний

продукт. Маркетологи повинні переконатися, що маркетингові стратегії підтримують і сприяють досягненню цих головних цілей для досягнення успіху організації.

Що б підприємство ефективно функціонувало і отримувало прибуток потрібно вдосконалювати та впроваджувати, як нові технології так і інновації. Технологічний прогрес та інновації мають значний вплив на формування маркетингової стратегії. Новітні технології, цифрові канали, аналітика даних і інструменти автоматизації маркетингу надають нові можливості для охоплення та залучення цільової аудиторії, персоналізації маркетингових повідомлень і вимірювання ефективності маркетингу.

Суттєвим фактором впливу на формування маркетингової стратегії є: економічні умови та нормативно-правове середовище. До економічних умов можемо віднести, зростання ВВП, інфляція, процентні ставки та моделі споживчих витрат Маркетологи повинні адаптувати свої стратегії до економічних коливань, ринкових тенденцій і настроїв споживачів, щоб підтримувати конкурентоспроможність і підтримувати зростання в динамічному економічному середовищі. Зважаючи на регулятивні та правові чинники, включаючи галузеві норми, рекламні стандарти, закони про захист прав споживачів і правила конфіденційності даних, формують формулювання маркетингової стратегії. Маркетологи повинні дотримуватися чинних нормативних актів і адаптувати свої стратегії для зменшення юридичних ризиків і забезпечення етичної та відповідальної маркетингової практики.

Враховуючи ці фактори впливу, маркетологи можуть розробити комплексні та ефективні маркетингові стратегії, які добре узгоджуються з цілями організації, реагують на ринкову динаміку та здатні забезпечувати стійке зростання та конкурентну перевагу.

Література:

1. Петрова, І.Л. & Лойко, Є.М. (2022). Методичні засади розробки маркетингової стратегії підприємства. Вчені записки університету «КРОК», № 1 (65), 95–104.

2. Шевченко, Т. М. & Шевченко, О. А. (2020). Маркетингова стратегія підприємства: формування та розвиток в умовах ринкових відносин національної економіки. Ефективна економіка, № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8414

3. Шульга, Л.В., Терещенко, І.О. & Шарлай О.В. (2020). Сучасні маркетингові стратегії управління підприємством. Ефективна економіка, № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8192

УДК 331

РЕСЛЕР Марина,
д.е.н., професор кафедри обліку, оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет
ФЕДОРЧУК Сергій,
аспірант, Мукачівський державний університет

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У сучасному світі цифрові технології є необхідністю, відіграючи важливу роль у прискоренні економічного розвитку та реалізації людського капіталу й інтелектуальних можливостей громадян. Можливості цифрової галузі є достатньо широкими: від створення високоточного обладнання, необхідного для ефективної діяльності підприємств чи установ, до досягнення інноваційних рішень та якісного проведення безлічі різнопланових операцій за мінімальний проміжок часу.

В умовах повномасштабної війни цифрові трансформації економіки відіграють ключову роль у нарощуванні технологічних переваг і є вирішальними чинниками забезпечення стійкості, а також просування до членства в ЄС. 3 квітня як країна – кандидат в члени ЄС Україна вперше взяла участь у пояснювальній сесії Європейської комісії щодо переговорного Розділу 10 «Цифрова трансформація та медіа» як частини процесу перевірки відповідності законодавства країни-кандидата праву ЄС у межах Угоди про асоціацію [1]. На шляху до євроінтеграційних реформ ЄС висловив готовність надалі підтримувати Україну через механізм Ukraine Facility, який є стратегією у впровадженні всеосяжних реформ та інвестицій на наступні чотири роки. Серед ключових тем Розділу, зокрема, визначені: загальна цифрова стратегія ЄС, електронні комунікації, цифрові послуги, обіг даних, довірчі послуги, кібербезпека, медіа, напівпровідники та штучний інтелект.

Також, Міністерство цифрової трансформації та французька федерація InfraNum підписали Меморандум про співпрацю у сфері телекомунікацій [2].

Цифрова економіка має значний вплив на розвиток деревообробної галузі в Україні, формуючи різні аспекти виробництва, маркетингу, дистрибуції та управління.

Цифрова економіка призвела до впровадження передових виробничих технологій у деревообробній промисловості, таких як верстати з числовим програмним керуванням (ЧПК), робототехніка та адитивне виробництво. Ці технології дозволяють автоматизувати виробничі процеси, точну механічну обробку та індивідуальне налаштування продукції з деревини, підвищуючи продуктивність, якість та ефективність українських деревообробних підприємств.

Програмне забезпечення для цифрового проектування та засоби автоматизованого проектування (САПР) полегшують створення, візуалізацію та

створення прототипів дерев'яних виробів у деревообробній промисловості. Дизайнери та інженери можуть використовувати цифрові платформи для розробки інноваційних дизайнів продуктів, моделювання виробничих процесів та оптимізації використання матеріалів, що призведе до пришвидшення циклів розробки продукту та підвищення точності проектування на українських деревообробних підприємствах.

Не менш важливим є онлайн-маркетинг і продажі: цифрова економіка дозволяє українським деревообробним підприємствам охоплювати клієнтів і розширювати охоплення свого ринку через онлайн-маркетинг і канали продажів. Платформи електронної комерції, маркетинг у соціальних мережах і цифрова реклама дозволяють деревообробним компаніям демонструвати свою продукцію, взаємодіяти з клієнтами та полегшувати онлайн-транзакції, зменшуючи залежність від традиційних каналів розподілу та відкриваючи нові можливості для отримання доходу.

Також, цифрові технології забезпечують інтеграцію ланцюга постачання та співпрацю між зацікавленими сторонами в деревообробній промисловості, включаючи постачальників, виробників, дистриб'юторів і клієнтів. Електронний обмін даними (EDI), системи управління ланцюгом поставок (SCM) і хмарні платформи для співпраці оптимізують комунікацію, управління запасами та координацію логістики, підвищуючи ефективність і оперативність у всьому ланцюзі поставок в українській деревообробній промисловості [3].

Загалом вплив цифрової економіки на розвиток деревообробної промисловості в Україні є глибоким, стимулюючи технологічні інновації, трансформацію ринку та адаптацію робочої сили у відповідь на можливості та виклики цифрової епохи. Застосовуючи цифрові технології та цифрові можливості, українські деревообробні підприємства можуть підвищити свою конкурентоспроможність, сталість і перспективи зростання на глобальному ринку, що швидко розвивається.

Отже, цифрова економіка дає змогу українським деревообробним підприємствам використовувати процеси прийняття рішень на основі даних, інструменти аналітики та рішення бізнес-аналітики для оптимізації операцій, визначення тенденцій ринку та підвищення конкурентоспроможності. Аналітика даних, прогнозне моделювання та дослідження ринку дозволяють деревообробним компаніям отримати уявлення про вподобання клієнтів, моделі попиту та галузеві тенденції, керуючи стратегічним плануванням і рішеннями щодо розподілу ресурсів.

Література:

1. Наближаємося до членства ЄС: Україна вперше взяла участь у пояснювальній сесії Європейської комісії, присвяченій цифровізації. URL: https://thedigital.gov.ua/news/nablizhaemosya-do-chlenstva-es-ukraina-v…

2. Україна співпрацюватиме з Францією над відновленням зв'язку в прифронтових територіях: Мінцифра і InfraNum підписали меморандум. URL: https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-spivpratsyuvatime-z-frantsieyu-n…

3. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Квітень 2024 року | Національний інститут стратегічних досліджень (niss.gov.ua)

УДК 330.341.42:336

РОСОЛА У. В.,
Ph D, доцент кафедри економіки та фінансів,
РОСОЛА А. П.
аспірант кафедри економіки та фінансів
РОСОЛА О. А.,
здобувач,
Мукачівський державний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Цифровізація має значний вплив на конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва на світових ринках.

Зараз особливо помітна присутність штучного інтелекту в різних сферах, не тільки в сільському господарстві. Останніми місяцями розвиток відкритого коду, наприклад алгоритмів і чату GPT, спричинив до того, що всі досить швидко зацікавилися штучним інтелектом. Хоча його розвиток тривалий час відбувався у фоновому режимі. Цифрові інновації в широкому розумінні є елементом новітньої економіки. Без сумніву, розвиток і застосування штучного інтелекту також означає цифрові інновації, які пронизують майже всі сфери нашого соціального та економічного життя.

Глобальний рейтинг показує, які країни лідирують у створенні інфраструктури та застосуванні штучного інтелекту. На першому місці Америка, за нею йдуть Китай, Південна Корея, Канада, Німеччина, Велика Британія, Сінгапур, Ізраїль, Японія та Франція, яка замикає першу десятку.

Це важливо для сільськогосподарської галузі, тому що це потенціал для його використання у виробництві. І потенціал величезний через повторювану рутинну роботу, яка ускладнюється проблемою робочої сили, якої на фермах просто не вистачає. США та Китай є найбільшими виробниками сільськогосподарської продукції у світі – і вони в авангарді використання штучного інтелекту. В інших країнах, таких як Німеччина, Японія та Франція, які входять до 10 найбільших світових виробників, спостерігається дуже значне зростання продуктивності сільського господарства в останні роки.

Хоча деякі рішення, як і будь-які інновації на ринку, можуть бути дорогими та важкодоступними, очікується, що час сприятиме поширенню штучний інтелект в сільському господарстві. Це явище називається мережевим ефектом.

Мережевий ефект полягає в тому, що чим більше людей користується програмою, тим дешевшою вона стає, тому послуга безкоштовна. І це також стосуватиметься штучного інтелекту в сільському господарстві. Штучний інтелект також реагує на кліматичні проблеми та деградацію природних

ресурсів. Завдяки використанню штучного інтелекту можна контролювати ґрунт і воду. Існують інструменти, які дозволяють краще контролювати ефективне використання ресурсів – а ефективне використання ресурсів – це ті, які не містять відходів.

Сьогодні вітчизняні аграрні підприємства отримали такий необхідний їм імпульс до переходу на більш високий рівень економічного розвитку, де імплементація цифрових інновацій – це один із перших позитивних результатів проведення політики імпортозаміщення аграрної продукції. Більш того, інформаційні технології вкрай необхідні аграрному виробництву: від керування трактором за допомогою супутникових технологій до автоматизації великих переробних підприємств. Без ІТ та використання сучасних методів аналізу інформації вижити на конкурентному ринку неможливо [1, с. 125].

У країнах, які вважаються бідними, де є проблема недоїдання, штучний інтелект дуже допомагає в ефективному використанні землі та збільшенні врожайності. Змінюється система відносин праці-капіталу та землі-капіталу. Справа в тому, що ефективне використання навіть невеликих площ, дозволяє сільськогосподарським виробникам бути конкурентоспроможними, і це не обов'язково має бути пов'язано з величезною територією.

Сучасні технології відіграють ключову роль у цифровому сільському господарстві, впроваджуючи інновації та полегшуючи управління фермами. Приклади сучасних технологій, які використовуються в сільському господарстві:

- дрони для моніторингу полів, зрошення або обприскування,
- автономні сільськогосподарські машини, такі як трактори чи комбайни,
- системи супутникової навігації (GPS) для точного наведення машини,
- датчики та телеметричні системи для моніторингу стану посівів і тварин,
- програмне забезпечення для управління фермою та аналізу даних.

Впровадження сучасних технологій у сільське господарство сприяє створенню більш сталого, ефективного та конкурентоспроможного сільського господарства майбутнього.

Література:

1. Шабатура Т. С. Перспективи розвитку аграрного сектору економіки України в контексті цифрових технологій / Т. С. Шабатура // Приазовський економічний вісник. - 2019. - №3 (14). - С. 123-128.

УДК 635:338.439.5(477)

РОСОЛА У. В.,
Ph D, доцент кафедри економіки та фінансів,
РОСОЛА А. П.
аспірант кафедри економіки та фінансів
РОСОЛА О. А.,
Здобувач,
Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Концепцію «безпеки харчових продуктів» стає все важче контролювати та перевіряти через збільшення забруднення атмосфери та розвиток промисловості, яка генерує викиди токсичних газів, що негативно впливає, зокрема, на продукти харчування. Окрім збільшення кількості шкідливих елементів у навколишньому середовищі, значно зросла кількість консервантів та замінників смаку, які використовуються в харчовій промисловості. Ця «продовольча безпека» була підірвана, оскільки в середині 20 століття процвітала тенденція в сільському господарстві до більш ефективного виробництва, яке вимагало використання передових методів. Ця тенденція розвивалася, незважаючи на знання про переваги органічного землеробства. Причинами цього було збільшення людської популяції, а також проблема голоду в деяких частинах світу, що змусило збільшити запаси їжі. Фермери, підтримані хімічною промисловістю та заохочені вищими врожаями, почали все охочіше використовувати ідеї для нових інтенсивних культур. Тоді органічне землеробство відійшло на другий план, і споживачі почали вибирати традиційно вирощену їжу через її велику кількість і нижчі ціни. Масове використання хімікатів призвело до погіршення навколишнього середовища, і споживачі купували продукти зі зниженою харчовою цінністю. В кінці 20 століття деякі покупці змінили своє ставлення до життя і явно почали віддавати перевагу екології в споживанні. Споживачі та фермери почали розглядати можливість повернення до органічних та екологічно чистих продуктів.

Органічне землеробство — це метод виробництва, який зберігає структуру та родючість ґрунту, підтримує високі стандарти добробуту тварин і забороняє використання таких речовин, як синтетичні пестициди, гербіциди, хімічні добрива, генетично модифіковані організми або стимулятори росту та антибіотики. Фермери використовують методи, які допомагають підтримувати екосистеми та зменшувати забруднення. При органічній переробці харчових продуктів можна використовувати лише обмежену кількість добавок.

Органічна їжа – вид їжі, виробленої на фермах, що працюють відповідно до принципів органічного землеробства, які проходять належний контроль і мають відповідні сертифікати, що підтверджують якість і склад продукції. У виробництві органічних продуктів харчування виключаються штучні добрива, пестициди та генетично модифіковані організми, і принаймні 95% інгредієнтів

мають бути органічними. Цей вид їжі відомий століттями, але його переваги були помічені лише після динамічного розвитку традиційного сільського господарства, заснованого на інтенсивному виробництві їжі.

За останні роки в області здорового харчування досягнуто значного прогресу. Світ почав позбуватися шкідливих звичок і приділяє більшу увагу якості та безпечності їжі.

Органічні продукти харчування набувають визнання як у розвинутих країнах Європи та Північної Америки, так і в країнах, що розвиваються, наприклад у Китаї та Індії. Однак бар'єри, в тому числі економічні, часто перешкоджають виробництву або споживанню органічних продуктів харчування. Зараз розвивається тенденція екологічних продуктів. Незважаючи на те, що продукти на основі екологічно чистих інгредієнтів, без консервантів і барвників, часто коштують дорожче, інтерес поляків до цього виду продуктів зростає. Завдяки цьому в супермаркетах і спеціалізованих магазинах можна знайти різноманітний асортимент екологічної продукції.

Лідерство на світовому ринку продажів продукції органічного сільського господарства впродовж багатьох років утримують США (44,7 млрд євро), за ними слідують Німеччина (12 млрд євро), Франція (11,3 млрд євро) [1].

Ринок органічних продуктів харчування зростає в усьому світі. Найважливішими товарами на світовому ринку органічної їжі є фрукти та овочі, за ними йдуть молочні продукти. Споживачі все більше усвідомлюють переваги екологічних продуктів і втрачають довіру до звичайних продуктів.

В Україні екологічний ринок розвивався відносно повільніше, ніж в інших розвинених країнах, і на це було багато причин, зокрема: менший масштаб виробництва внаслідок високої собівартості продукції, проблеми з доступністю екологічної продукції, в т.ч через нерозвинену мережу дистрибуції, недостатній рівень просування та маркетингу, короткий термін придатності продуктів для споживання, низьку екологічну свідомість громади та меншу довіру до виробників органічних продуктів харчування, менш сприятливий рівень доходів домогосподарств (порівняно з домогосподарствами з країн ЄС), високі ціни на екологічну продукцію. Інші слабкі сторони, які сповільнили розширення цього сектору ринку, включають: швидкий розвиток органічних ринків в інших країнах Європейського Союзу, проблеми з дотриманням санітарних і ветеринарних вимог і незначну фінансову підтримку з боку уряду.

В даний час спостерігається більший інтерес до ринку органічної продукції в Україні. Це пов'язано з частішими рекламними кампаніями, організованими державними та неурядовими організаціями та установами. Їхня мета – підвищити екологічну свідомість споживачів і таким чином заохотити їх купувати екологічні продукти.

Література:

1. Global Organic Farmland and Market Continued to Grow in 2021. URL: https://www.ifoam.bio/news/global-organic-farmland-and-market-continued-grow-

2021#:~:text=In%202021%2C%20organic%20retail%20sales,of%20 the%20end%20of%202021) (дата звернення: 02.05.2024)

УДК 685; 616.7

РОСУЛ Р.В.,
кандидат технічних наук, доцент
МАКСЮТОВА О.В.,
доктор філософії
РОСУЛ О.Р.
здобувач вищої освіти ОС магістр
спеціальності Конструювання і технологія швейних виробів
Мукачівський державний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ МЕХАНІЧНОЇ ОБРОБКИ ШАТУНА З ВРАХУВАННЯМ РЕСУРСО ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Одним із факторів які істотно впливають на характер технологічного процесу є технологічність конструкції виробу і відповідних його деталей. Під технологічністю конструкції деталі розуміють сукупність конструктивних особливостей, при яких вона може бути виготовлена з мінімальними затратами часу, енергії, матеріалу та коштів в умовах певного виробництва. Іншими словами, технологічність – це здатність деталі бути простою при виготовленні, експлуатації та ремонті.

Метою даного удосконалення є підвищення технологічності конструкції деталі, що дозволить знизити працемісткість та собівартість її виготовлення без збитків для службового призначення. Застосування прогресивних методів обробки, які б відповідали сучасному рівню науки і техніки, мають бути направлені на рішення двох ключових проблем: підвищенню продуктивності і енергоефективності виробництва і зменшення ресурсомісткості.

Для досягнення даної мети нами було проаналізовано технологічність конструкції з точки зору зниження працемісткості та собівартості її виготовлення без збитків для службового призначення. Аналіз технологічності деталі [1] проводимо на основі складального креслення (Рис.1), на якому показано поверхні, на яких проводилась механічна обробка.

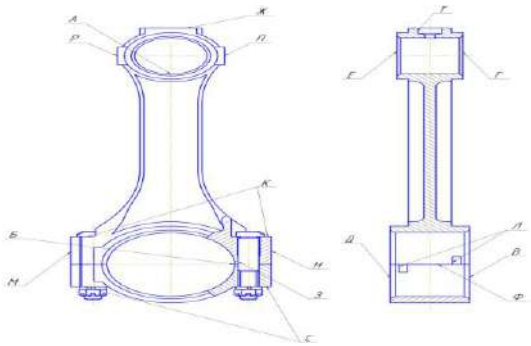

Рис.1. Складальне креслення шатуна з позначеними поверхнями

В плані механічної обробки, шатун має такі технологічні елементи:

1) Обробку торців шатуна (поверхні В, Г, Д, Е) попередньо фрезерують на горизонтально-фрезерному верстаті, за чорнову базу беруть необроблений торець однієї з сторін, обробляючи протилежну поверхню, потім заготовку перевертають і проводять обробку іншого торця. Для отримання потрібної якості поверхонь їх шліфують на плоскошліфувальному верстаті. 2) Отвори (поверхні А та Б) обробляють спочатку начорно на токарному чи розточувальному верстаті і вже потім проводять тонке розточування на горизонтально-розточувальному або вертикально-свердлильному верстаті. Так як точність виготовлення отвору великої головки більша проводять хонінгування на спеціальному хонінгувальному верстаті. За поверхні базування обирають торці, які попередньо були оброблені. Важливим є те що обробка нижньої головки шатуна проводиться вже після її розрізання та обробки, в складеному стані, для забезпечення потрібної співвісності, круглості та циліндричності. 3) Бокові поверхні Р, П, М, Н обробляються фрезеруванням на горизонтально-фрезерному верстаті. 4) Поверхня Ж, а також площадки під стягувальні болти (поверхні К та С) обробляються фрезеруванням на вертикально-фрезерному станку. Отвори під болти (поверхня З) можна виконати на вертикально-свердлильному верстаті, виконують спочатку свердління, зенкерування і розвертування отвору. Отвір у верхній головці шатуна (поверхня Т) отримують за допомогою того ж верстату.5)Для легкого встановлення вкладишів у великій головці передбачено два пази-замки (поверхня Л), які отримують фрезеруванням, на вертикально фрезерному верстаті. Поверхні що обробляються отримуються на заготівельних операціях і не потребують додаткової механічної обробки [2] , що значно спрощує виготовлення виробу, зменшує час на механічну обробку.

Аналіз показав, що конструкція повинна складатися із стандартизованих та уніфікованих конструктивних елементів або бути стандартною в цілому; деталі потрібно виготовляти із стандартних або уніфікованих заготовок; розміри і поверхні заготовок (деталей) повинні мати оптимальні точність і шорсткість (згідно ряду нормальних лінійних розмірів);фізико-хімічні властивості, жорсткість деталі, її форма та розміри мають відповідати вимогам технологічності виготовлення, зберігання та транспортування; точність і шорсткість базової поверхні деталі повинні забезпечити точність встановлення, обробки та контролю; конструкція деталі має забезпечити можливість застосування типових і стандартних ТП її виготовлення. Як вже згадувалося, на технологічність певною мірою впливає матеріал деталі. Обраний матеріал 40Х досить легко піддається обробці тиском, що задовольняє потреби отримання заготовок шатуна методом штампування; як альтернативу можна використовувати і кування заготовок але через складну будову це ускладнює процес отримання заготовок, її значну деформацію та потребу в калібровці отриманої заготовки. Також при налагодженні автоматичної лінії обробки шатуна, можна оброблювати деякі поверхні блоками деталей, за допомогою протягувального інструменту.

Висновки

Враховуючи вищенаведене, можна сказати, що конструкція виробу є технологічною. Відповідно виходячи з економічної точки зору, ресурсо та енергоефективності, запропонований метод дозволить підвищити продуктивність і зменшить собівартість виробу.

Література:

1. Жигуц Ю. Ю. Навчальний посібник з дипломного та магістерського проектування для спеціалістів і магістрів спеціальності «Технологія машинобудування». Навчальний посібник / Укладач: Жигуц Ю. Ю. – Ужгород: УжНУ. «Говерла», 2011. – 348 с.

2. Боженко Л.І. Технологія машинобудування. Проектування та виробництво заготованок: Підручник. – Львів: Світ, 1996 – 368 с; іл.

УДК 656.2:338.1

СТЕГНЕЙ М.І.
доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів,
Мукачівський державний університет
ГРИНЧАК І.В.
аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет
МЕЙСАР Б.А.
аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Світ стрімко змінюється, і транспортно-логістична сфера не є винятком. Зростаюча глобалізація, динамічні торговельні відносини та бурхливий розвиток технологій значно впливають на цю галузь. Торговельні ланцюги стають складнішими, конкуренція загострюється, а споживачі очікують швидкої та надійної доставки товарів. В цих умовах транспортно-логістичні компанії стикаються з викликами, але й отримують нові можливості. Для успішного розвитку їм необхідно впроваджувати ефективні стратегії та підходи, оптимізувати логістичні процеси, а також використовувати сучасні технологічні інновації.

Для України питання розвитку транспортно-логістичного бізнесу стає ще більш актуальним у контексті євроінтеграційних прагнень та необхідності відбудови економіки, пошкодженої війною. Руйнування логістичних шляхів та центрів, проблеми в роботі портів, втрата значних ділянок магістральних доріг та складських площ потребують рішучих дій та нових рішень.

Актуальним стає завдання розробки та впровадження ефективних стратегій та підходів, які допоможуть українським компаніям адаптуватися до нових умов, підвищити свою конкурентоспроможність та успішно розвиватися на вітчизняному та міжнародному ринках.

На розвиток транспортно-логістичного бізнесу України впливає геополітичне розташування, збільшення обсягів товарообігу, євроінтеграція,

розвиток інфраструктури, впровадження нових технологій, зростання конкуренції, зміни поведінки споживачів, глобальні виклики тощо [1-3]. Україна має вигідне геополітичне розташування, яке робить її важливим транспортним коридором між Європою та Азією. Це створює значний потенціал для розвитку транспортно-логістичного сектору, адже через Україну проходять важливі торговельні маршрути, що пов'язують країни Європейського Союзу з країнами Близького Сходу, Кавказу та Центральної Азії. Україна прагне до інтеграції з Європейським Союзом, що передбачає гармонізацію українських стандартів та норм з європейськими. Це відкриває нові можливості для українських транспортно-логістичних компаній, адже вони зможуть виходити на європейський ринок та пропонувати свої послуги європейським клієнтам.

Не зважаючи на складні часи, уряд України інвестує в розвиток транспортної інфраструктури, що включає будівництво нових доріг, мостів, залізничних колій, а також модернізацію існуючих об’єктів. Це покращує умови для роботи транспортно-логістичних компаній та робить транспортні перевезення більш ефективними. Транспортно-логістичний сектор України активно впроваджує нові технології, такі як штучний інтелект, Інтернет речей, Big Data, що дозволяє оптимізувати логістичні процеси, підвищити їх ефективність та знизити витрати.

Рівень конкуренції на українському ринку транспортно-логістичних послуг постійно зростає. Це стимулює компанії до вдосконалення своїх послуг, запровадження нових технологій та пошуку нових конкурентних переваг. Споживачі стають все більш вимогливими до рівня сервісу та швидкості доставки товарів. Це змушує транспортно-логістичні компанії орієнтуватися на потреби клієнтів та пропонувати їм більш якісні та швидкі послуги.

Глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19 та війна в Україні, негативно впливають на розвиток транспортно-логістичного сектору. Однак ці виклики також створюють нові можливості для компаній, які зможуть швидко адаптуватися до мінливих умов та запропонувати нові рішення. Компанії можуть розвивати нові транспортні маршрути, щоб обійти обмеження, пов’язані з пандемією та війною. Набувають поширення нові технології, розширюється спектр послуг, щоб задовольнити нові потреби споживачів, наприклад, доставка товарів додому, експрес-доставка, логістика електронної комерції. Розширюється співпраця з партнерами в інших країнах, щоб оновлювати свою мережу та вийти на нові ринки.

Компанії, які вдало скористаються цими можливостями, зможуть не лише вижити в умовах глобальних викликів, але й зміцнити свої позиції на ринку та досягти успіху. Важливо зазначити, що для успішного розвитку в нових умовах транспортно-логістичним компаніям необхідно бути гнучкими, інноваційними та орієнтованими на потреби своїх клієнтів.

Література:

1. Економічна оцінка функціонування логістичної інфраструктури водного транспорту України / М.І. Стегней, В.М. Герзанич, А.-М.І. Архангельська, І.М. Бошинда // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – 2019. – № 4, Т. 2. – С. 278-291.
2. Іртищева , І., Стегней, М. ., Крамаренко , І., Бойко , Є., Надточій , І., Сіренко, І., Гришина , Н., & Іщенко, О. . (2022). Геопросторове моделювання та рейтингова оцінка регіонального транспортного потенціалу. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS, (4), 79–87. https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-11
3. Іртищева І. О. Методичні підходи щодо оцінки ресурсного потенціалу та їх вплив на транспортну систему України / І. О. Іртищева, М. І. Стегней, І. С. Крамаренко, Є. О. Бойко, І. І. Надточій, І. В. Сіренко, Н. В. Гришина, О. А. Іщенко // Вісн. ХНУ. – 2022. – № 6, Том 2. – С. 189–198. – (Серія "Економічні науки"). DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-32

УДК 519.23:330.32

СТЕГНЕЙ М.І.
доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів,
Мукачівський державний університет
ПРОКОПЕЦЬ Р.І.
аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет
МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Н.О.
аспірант, здобувач PhD,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

Використання статистичних даних та методів статистики є важливим етапом у сучасних дослідженнях і має значний вплив на розвиток економічної науки та прийняття ефективних економічних рішень. Статистичні дані забезпечують об'єктивну оцінку стану економіки та динаміки її розвитку. Це дозволяє робити обґрунтовані висновки у сферах фінансового планування, інвестиційної політики, ринкового регулювання та інших аспектів управління економікою. Статистичний аналіз дає змогу виявляти тенденції, оцінювати динаміку показників та прогнозувати майбутні зміни. Такі дані стають основою для прийняття рішень підприємствами, урядами, міжнародними організаціями та дослідниками щодо потенційних ризиків, стратегічного розвитку та планування. Економіко-статистичні розрахунки також допомагають оцінити ефективність різних економічних політик, програм та заходів, що є важливим для аналізу витрат, розподілу ресурсів та впливу на соціально-економічний розвиток.

В сучасних економічних дослідженнях набуває актуальності задача розробки моделей сталого розвитку, в тому числі сталого розвитку територіальних одиниць. Ці моделі, що являють собою концептуальні та аналітичні рамки, слугують інструментом для формування стратегій та політик,

спрямованих на досягнення сталого розвитку. Їх мета полягає в збалансуванні економічного зростання, екологічної стійкості та соціальної справедливості, гарантуючи задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.

Моделі сталого розвитку територіальних одиниць ґрунтуються на принципі взаємопов'язаності економічних, соціальних та екологічних аспектів. В їх основі лежить теза, що збереження екологічної рівноваги та соціальної справедливості є ключовими умовами стійкого економічного розвитку. Ці моделі можуть бути розроблені на різних рівнях: макроекономічному (національні стратегії сталого розвитку), секторальному (сталість в окремих галузях економіки) та мікроекономічному (включення принципів сталого розвитку в бізнес-практики).

Основними принципами моделей сталого розвитку є:

Забезпечення екологічної стійкості: збереження природних ресурсів та екосистем для майбутніх поколінь.

- соціальна справедливість: рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх членів суспільства;
- економічна стійкість: здатність економіки до генерування довгострокового зростання без шкоди для довкілля та соціальної сфери;
- справедливість між поколінням: задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь;

Важливо підкреслити, що моделі сталого розвитку не є статичними, а постійно розвиваються та вдосконалюються. Це зумовлено динамічністю соціально-економічних та екологічних систем, а також появою нових викликів та загроз.

Вдосконалення моделей сталого розвитку потребує міждисциплінарного підходу та співпраці науковців, політиків, представників бізнесу та громадськості.

Моделі сталого розвитку ставлять за мету збереження природних ресурсів, мінімізацію забруднення та негативного впливу на довкілля. Досягнення цих цілей передбачає впровадження екологічно чистих технологій та заходів з енергоефективності.

Окрім екологічного компоненту, моделі сталого розвитку підкреслюють важливість соціальної справедливості. Це передбачає справедливий розподіл ресурсів, можливостей та добробуту серед усіх верств суспільства. Акцент робиться на боротьбі з нерівностями, включаючи гендерну рівність, доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг. Моделі сталого розвитку сприяють соціальній справедливості шляхом збільшення зайнятості, підтримки малих та середніх підприємств, розвитку соціальних захисних механізмів та підвищення рівня життя населення.

Важливою складовою моделей сталого розвитку є створення стійкої економіки. Це передбачає забезпечення тривалого економічного зростання та стійкості до зовнішніх шоків. Досягнення цієї мети сприяє розвитку

інноваційного потенціалу, підтримці підприємництва, створенню конкурентоспроможного бізнес-середовища та залученню інвестицій.

Відмінною рисою моделей сталого розвитку є їх довгострокова орієнтація, що потребує статичної оцінки та моніторингу. Вони враховують вплив поточних рішень на майбутні покоління та довгострокову сталість. Це передбачає збереження природних ресурсів, розумне використання технологій, підтримку екологічної реставрації та передачу життєвих цінностей та ресурсів майбутнім поколінням.

Застосування статистичних методів у моделях сталого розвитку дозволяє аналізувати комплексні взаємозв'язки між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку, розробляти науково обґрунтовані рекомендації та стратегії для досягнення сталого розвитку [1-2].

Загалом, побудова моделей сталого розвитку з використанням економіко-статистичних розрахунків в дослідженнях має велике значення для розвитку суспільства, оскільки це розкриває прогностичні можливості, забезпечує обґрунтування взаємодії між секторами та прийняття раціональних рішень, відкриває можливості залучення інвестицій та стимулювання інновацій.

Імплементація моделей сталого розвитку в дослідницьку практику з використанням статистичних методів розрахунків має суттєве значення для суспільного прогресу. Це зумовлено низкою ключових факторів: Розширення прогностичних можливостей, Обґрунтування взаємодії між секторами, Підтримка прийняття раціональних рішень, Стимулювання інвестицій, Підтримка інновацій.

Література:

1. Стегней, М. І. Роль статистики в житті суспільства / М. І. Стегней, М. В. Томишинець //Фінансове регулювання зрушень в економіці України [Електронний ресурс] : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Мукачево, 24 березня 2021 року). –Мукачево : МДУ, 2021. – С.63-65.

2. Стегней, М. І. Статистика: кредитно-модульний курс : навч. посіб. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / М. І. Стегней, І. О. Іртищева. – К. : Кондор, 2015. – 306 с.

УДК 339.564(4-6ЄС):339.188:67/68(477)(043.2)

СУРМА В. В.
здобувач другого «магістерського» рівня
вищої освіти спеціальності
182«Технології легкої промисловості»,
Мукачівський державний університет
БОКША Н. І.,
доктор філософії, старший викладач кафедри
інженерії, технологій та професійної освіти,
Мукачівський державний університет

МОЖЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Легка промисловість є однією з базових галузей економіки України, для якої, на жаль, в останні роки характерними є спад виробництва та складні умови розвитку на внутрішньому ринку. Згідно досліджень аналітиків, спад виробництва української легкої промисловості почався з 2017 року, поглибився в період COVID-19 [1]. Ще більше ускладнилася ситуація для виробників, які працюють на внутрішній ринок, після повномасштабного вторгнення росії в Україну[2]. Одним із шляхів виходу із складної ситуації для вітчизняних виробників є можливість освоєння закордонних ринків, зокрема європейського ринку продукції легкої промисловості.

Умови експорту одягу та взуття з України до країн Європейського Союзу (ЄС) включають як переваги, так і виклики. До переваг діяльності швейних виробництв у цьому напрямку можна назвати: великі обсяги споживання європейського ринку товарів легкої промисловості, який є одним з найбільших у світі [3]; високий рівень платоспроможності потенційних покупців, що сприяє попиту на якісний одяг та взуття; близькість України до країн ЄС, наявність між нашою країною та європейськими країнами підписаних угод про вільну торгівлю, що значно спрощує та зменшує вартість логістики експортованої продукції.

Серед викликів, з якими можуть зіткнутися українські виробники-експортери продукції легкої промисловості, перш за все слід назвати жорстку конкуренцію на європейському ринку одягу та взуття, адже саме в Європі функціонують і активно розвиваються численні місцеві та світові бренди, що потребує від експортерів розумної маркетингової діяльності. Також в ЄС діють високі стандарти щодо якості продукції та екологічної безпеки, що може вимагати додаткових витрат на дослідження товарів для встановлення відповідності європейським стандартам якості. Коливання курсів валют також можуть вплинути на вартість експортованих товарів та їх конкурентоспроможність на ринку.

Для якісної організації роботи підприємств легкої промисловості в напрямку виходу на європейські ринки збуту, згідно Практичного посібника «Експорт до Європейського Союзу: одяг та взуття», розробленого в рамках

проекту за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні [3], доцільно зробити ряд основних кроків:

- визначити, чи готове підприємство-виробник до експорту;
- провести маркетингові дослідження та обрати найбільш перспективні ринки;
- вивчити вимоги та правила здійснення експортної діяльності згідно чинного законодавства України та країни-експортера;
- знайти партнера на зовнішньому ринку;
- вибрати оптимальну бізнес-модель;
- вирішити питання транспорту та логістики;
- знайти шляхи зниження експортних ризиків [3, с. 9-57].

Важливим при експортуванні товарів легкої промисловості для українських виробників є проінформованість щодо правил здійснення процедури експорту даного виду продукції. Процедура експорту передбачає оформлення ряду документів, необхідних для митного оформлення товарів, а саме: контракт з перекладом українською мовою; декларація інвойс/рахунок–фактура; специфікація/пакувальний лист, в якому зазначена вага нетто та брутто вантажу; транспортний документ, за яким вантаж буде вивозитись за територію України; комерційний опис товару для визначення коду товарної номенклатури; документи, що підтверджують якість та властивості товару[4, с.28].

Для українських експортерів продукції легкої промисловості найважливішим аспектом є підтвердження статусу «made in Ukraine», який впливатиме на особливості оформлення митних документів та величину митних ставок [3, с.25]. Передумовою для експорту товарів легкої промисловості, зокрема одягу, як таких, що виготовлені в Україні, є дія «правила подвійної трансформації»: сировина може імпортуватись з будь-якої країни; виробництво тканини та одягу повинно мати місце в Україні [3]. В той же час, в Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом передбачено три винятки, пов’язані з походженням матеріалів для одягу: виняток 1: двохстороння кумуляція (тканина імпортується з ЄС); виняток 2: «правило восьми відсотків»; виняток 3: «правило десяти відсотків» [3, с.26-28].

Отже, з метою пошуку нових ринків збуту вітчизняним виробникам доцільно шукати виходи на європейський ринок, який має потужний фінансовий потенціал. Однак, враховуючи складність дотримання одного з основних правил для українських виробників – виробництво одягу з української сировини, необхідно активно працювати саме над розбудовою сировинної бази, яка на жаль, на сьогодні в Україні знаходиться в занепаді, хоча і має значний потенціал.

Література

1. О. Шандрівська, І. Ю. Юнко. Дослідження цільових сегментів ринку легкої промисловості України в період пандемії COVID-19 //Науковий журнал «Менеджмент та

підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку». Випуск 3, №2, 2021; с. 338 – 352.

2. Ринок одягу та взуття в Україні: тенденції воєнного часу. Режим доступу: https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-odezhdy-i-obuvi-v-ukraine-tendencii-voennogo-vremeni

3. Практичний посібник «Експорт до європейського Союзу: одяг та взуття». Електронний ресурс - Режим доступу: https://ukrlegprom.org/wp-content/uploads/eksport-odiahu-ta-vzuttia-do-ies-dorozhnia-karta.pdf

4. Довідник процедур для експортера. Електронний ресурс. - Режим доступу: file:///C:/Users/HP/Downloads/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA_final.pdf

УДК 004.8:35

ТОВТ Т.Й.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
ФЕЄР О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

В умовах сучасної цифровізації в Україні однією з провідних технологій, що трансформують економіку, оборону, а також сфери публічного управління та адміністрування є штучний інтелект (Artificial intelligence).

Міністерство цифрової трансформації України сприяє та створює сприятливі умови для розвитку цих технологій. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту і веде роботу над планом її реалізації [1].

У жовтні 2019 року Україна приєдналася до принципів Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту (OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449), підтверджуючи своє зобов'язання на міжнародній арені як член Спеціального комітету зі штучного інтелекту при Раді Європи.

Поняття штучного інтелекту визначено Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, прийнятою 02 грудня 2020 року за № 1556-р, як «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [1].

Завдання, визначені Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні для публічного управління, спрямовані на удосконалення сфери надання та організації адміністративних послуг, зокрема запровадження діалогового інтерфейсу для електронних адміністративних послуг; сфери охорони здоров'я; цифрової ідентифікації та верифікації осіб; аналізу, прогнозування та моделювання ключових показників ефективності у системі публічного управління; виявлення випадків неправомірних втручань у державні електронні системи; аналізу текстів управлінських рішень та інших даних, які є в комп'ютеризованих системах, реєстрах, кадастрах, базах даних та архівах.

Реалізація завдань та положень Концепції запланована протягом 10 років, до 2030 року. Зокрема прогнозується впровадження технологій штучного інтелекту в таких сферах: освіта, наука, економіка, кібербезпека, оборона, інформаційна безпека, публічне управління, правове регулювання та етика, правосуддя.

Одним із пріоритетних напрямів реалізації Концепції є "зайняття провідних позицій в світових рейтингах (AI Readiness Index by Oxford Insights [2], AI Index by Stanford University [3]) до 2030 року".

Технології штучного інтелекту є надзвичайно динамічними, що вимагає від органів публічної влади проведення глибоких трансформаційних процесів усередині кожної установи, взаємодії з іншими органами влади та громадськістю, а також забезпечення використання цих новітніх технологій для оптимізації процесів прийняття управлінських рішень. Важливо, щоб застосування штучного інтелекту сприяло верховенству права, дотриманню прав і свобод громадян, забезпеченню демократичних цінностей, а також сталому економічному розвитку, спрямованому на зменшення існуючих соціальних розривів у суспільстві.

У цих процесах державний сектор відіграє подвійну роль: з одного боку, як «користувач», що використовує потенціал штучного інтелекту, а з іншого – як «регулятор», який формує правила та визначає напрями розвитку етичного використання штучного інтелекту [4].

Важливим інструментом для оцінки стану країн щодо впровадження та використання штучного інтелекту в урядових процесах та послугах є Індекс готовності урядів до впровадження штучного інтелекту (Government AI Readiness Index). Цей індекс аналізує різні аспекти, включаючи технологічну інфраструктуру, навички персоналу, урядову політику та законодавчу базу. Він визначає, наскільки країна готова використовувати ШІ для підвищення ефективності публічного управління.

У 2023 році Україна зайняла 60-те місце в Індексі готовності урядів до впровадження штучного інтелекту з загальним балом 53,29, включаючи оцінки: 68,93 за урядову складову, 36,18 за технологічний сектор та 54,75 за дані та інфраструктуру [2]. Цей індекс дозволяє країнам порівнювати свої досягнення та визначати області для покращення, щоб максимізувати вигоди від технологій штучного інтелекту у сфері публічного управління.

13 березня 2024 року Європейський парламент ухвалив перший у світі закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act). Головною метою документа є захист фундаментальних прав, демократії, верховенства права та стійкості довкілля від штучного інтелекту з високим ризиком і водночас прискорення інновацій, а також утвердження провідної ролі Європи у цій сфері.

Схвалення Європарламентом Закону про штучний інтелект свідчить про посилення уваги до регулювання та контролю за використанням AI в ЄС. Цей документ встановлює нові зобов'язання для систем штучного інтелекту на основі їхніх потенційних ризиків і впливу на суспільство, що відображає зростаючу необхідність забезпечення етичного та безпечного використання цієї технології.

У 2023 році в Європейському Союзі найбільш активно регулювалися сфери, пов'язані з штучним інтелектом, у галузях науки, технологій та зв'язку, а також сфера державних операцій та політики. Регулювання щодо державних операцій та політики були спрямовані на розробку і прийняття нормативних актів для функціонування урядів та пов'язаних з ними державних процесів [3].

Україна має значний потенціал для розвитку й використання штучного інтелекту, тому регулювання цієї сфери набуває все більшої актуальності, враховуючи стрімкий розвиток технологій. У жовтні 2023 року Міністерство цифрової трансформації України представило дорожню карту для регулювання штучного інтелекту. Її основна мета – допомогти вітчизняним компаніям адаптуватися до майбутнього законодавства, подібного до Європейського акту про AI. Дорожня карта призначена для сприяння готовності України до використання штучного інтелекту в різних сферах, включаючи публічне управління.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМУ від 02 грудня 2020 р. № 1556-р URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220 (дата звернення: 25.03.2024).

2. Government AI Readiness Index) 2023. URL: https://oxfordinsights.com/ai-readiness/ai-readiness-index/ (accessed 02 April 2024).

3. Artificial Intelligence Index Report 2024. URL: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2024/04/HAI_2024_AI-Index-Report.pdf (accessed 02 April 2024).

4. Дії та Мрії: штучний інтелект у публічному секторі: Аналітичне дослідження. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2024/02/Mrii_ta_dii_kopiia.pdf (дата звернення: 25.03.2024).

УДК 391-055.2:687.241(477.86/.87)(043.2)

УГРИН А. М.
здобувачка другого «магістерського» рівня
вищої освіти спеціальності
182«Технології легкої промисловості»,
Мукачівський державний університет
БОКША Н. І.,
доктор філософії, старший викладач кафедри
інженерії, технологій та професійної освіти,
Мукачівський державний університет
СЄДОУХОВА Є. В.
старший викладач кафедри
інженерії, технологій та професійної освіти,
Мукачівський державний університет

КОНСТРУКТИВНО-ДЕКОРАТИВНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧИХ НАРОДНИХ СОРОЧОК БОЙКІВ ЗАКАРПАТТЯ

Український народний одяг є невичерпним і постійно актуальним джерелом натхнення для проектування нових видів одягу, зокрема, жіночих суконь. В даній роботі ми обрали як предмет дослідження український народний костюм бойків Закарпаття, зокрема жіночу бойківську сорочку Міжгірщини, яка характеризується своїми конструктивно–декоративними особливостями.

Для бойків Закарпаття було характерними короткі тунікоподібні сорочки (опліча) з довгими цільнокроєними рукавами та пришивними манжетами по низу рукава. Їхня особливість - це густе морщення нагрудної частини, у верхній частині рукава та манжетах. Виріз горловини круглий, ззаду на спині або з правого боку на плечі знаходився розріз (розпірка), у вигляді застібки використовували шнурівки або ґудзик [3].

Бойки носили сорочки трапецієвидного або прямого силуету. Вони були статичними і симетричними.

Основним матеріалом для виготовлення жіночої сорочки були натуральні полотна – домоткане лляне, конопляне та сукно.

Жіноча бойківська сорочка оздоблювалась на морщенні – «рамах», перетягуючи кількома рядами ниток, утворюючи дрібні складки по верхній частині рукава, зап’ясті. Вишивка розташовувалась на грудній частині та на верхній частині рукава. Для вишивання використовували такі техніки: обмітання, косі стібки, вишивання по збірках, набирання, гладь, штапівка, вирізування, рідше хрестик та виколювання [1].

Вишивка на початку XIX ст. була однофарбною. Домінуючим кольором був червоний (захист від зла). В той же час майстрині вишивали червоним і чорним кольором, а на початку XX ст. почали вишивати червоним і синім, вишивка ставала більш поліхоморфною. Почали використовувати більш яскраві кольори – зелений, жовтий, оранжевий, фіолетовий та голубий.

В основі жіночих бойківських сорочок лежать геометричні фігури. Майстрині створювали геометричні візерунки за допомогою ліній(косі, прямі,

зубчасті, ламані). Вони розміщувались у вузькій стрічці, розділеній на прямокутні площини. До геометричних мотивів відносять: ромби, квадрати, трикутники, зигзаги. Ромби і квадрати вважаються залишками культу Сонця, доповнювали зубцями, виступами, відростками, трикутниками, утворюючи діагональну сітку. Також в вишивках часто можна спостерігати зірку(розети, напіврозети). Починаючи з ХХ ст. доповнюються геометричні фігури рослинно-квітковими мотивами. Спочатку їх вишивали більш до геометричних візерунків, а потім вже набували реалістичних форм. До рослинних мотивів належать квіти(мальви, ромашки), калина, дубове листя, виноград. [1,2]

Одним із регіонів спадщини бойківської Закарпатської вишиваної сорочки та виду декорування на ній – вишивки, є Міжгірський. Визначальні особливості вишиванки Міжгірщини представлені на рисунку 1:

Рис. 1 – Особливості конструктивно-декоративного та технологічного вирішення бойківської жіночої сорочки

Отже, український бойківський народний одяг, зокрема сорочка та вишивка на ній характеризується значною різноманітністю вирішення та відтворює самобутність та етнічність тих регіонів, де проживають українські бойки. В той же час, не зважаючи на певні локальні особливості, вишита сорочка бойків Закарпаття – це частина загальноукраїнського надбання нашого народу, її символіка, орнаментальні мотиви, традиції виготовлення та оздоблення і навіть термінологія відображають багатство української культури, унікальність нашого народу.

Література:

1. Бойківські вишиванки. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://etno-vyshyvanka.kiev.ua/uk/bojkivski_vishivanki.bXbzN/

2. Бойківська вишивка: самобутній код гір [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://rio-berdychiv.info/porady/moda-ta-styl/boikivska-vishivka-samobutnii-kod-gir

3.Роман Пилип. Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої пол. XX ст.. Ужгород – 2012.

УДК 338.33

ФЕЄР А. Є.
здобувачка ОС «Доктор філософії»,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ

Одним із способів підвищення конкурентоспроможності та стійкості регіональної економіки є диверсифікація. Диверсифікація створює передумови організаційного характеру для розвитку найбільш конкурентоспроможних форм і напрямків роботи, що у свою чергу веде до ефективності розвитку та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, підвищення їх конкурентоспроможності та фінансової стійкості. Ставши важливою частиною відтворення, диверсифікація економіки стає більш чутливою до змін довкілля, збільшує здатність до сприйняття нових потреб ринку, отже, підвищує готовність до завоювання нових сегментів ринку, галузей, регіонів.

На території Закарпатської області статус гірських мають 215 населених пунктів, частка яких в загальній кількості сільських поселень складає 37.1 %. Діапазон кількості гірських сіл коливається від 80 населених пунктів у Хустському районах, до 28 у Рахівському та Тячівському районах. У гірських поселеннях проживає 20.6 % населення, тобто кожний 5 житель регіону.

Слід зауважити, що питання диверсифікації економіки територій та підвищення на цій основі конкурентоспроможності розглядаються територіальними органам влади як пріоритетні [1-4]. У той самий час необхідна концентрація зусиль на забезпечення ефективного управління по забезпеченню впровадження стратегії диверсифікації на всіх рівнях, а саме:

- будь-яка диверсифікація – це складний, поступовий, довготривалий процес, що вимагає для здійснення значних вкладень природних і людських ресурсів. Оптимальний підхід до її проведення залежить від обґрунтованості «переналаштування» економіки, що дасть свою віддачу в середньостроковій і довгостроковій перспективі;
- розроблена стратегія диверсифікації націлена на освоєння нових товарних ринків, випуск нових та розширення існуючих товарів, надання нових видів послуг. Стратегія диверсифікації зазвичай має на увазі не тільки внесення розмаїття до товарних груп або груп послуг, але й поширення діяльності регіону на нові, що не перетинаються з уже освоєними сферами господарської діяльності;
- головною метою проведення диверсифікації є створення повноцінних суб’єктів підприємницької діяльності, які здатні ефективно

функціонувати в нестабільних умовах господарювання, надзвичайно актуально для соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів;

- у вітчизняній літературі диверсифікація економічної діяльності сприймається як розширення асортименту, зміна виду продукції, що випускається підприємством фірмою, освоєння нових видів товарів з метою підвищення ефективності виробництва, отримання економічної вигоди, запобігання банкрутству;
- розрізняють два основні підходи до вдосконалення структури економіки країни – два шляхи диверсифікації. Перший (горизонтальні заходи) передбачає створення стійких інститутів функціонування всіх економічних агентів, формування сприятливого інвестиційного клімату, скорочення втручання держави у економіку, підтримання та стимулювання конкуренції на ринках. Другий (вертикальні заходи) – проведення активної державної політики щодо зміни структури економіки та її вдосконалення на основі стимулювання, у тому числі фінансового, окремих галузей та підприємств. У цьому одні групи економічних агентів ставляться на більш сприятливі умови проти інших;
- але який би не був підхід і відповідний йому спосіб державного регулювання функціонуючої системи національного господарства, слід пам'ятати, що «диверсифікація важлива не сама по собі, а як умова створення більш конкурентоспроможної економіки, яка повною мірою реагує на ринкові сигнали, що стійко розвивається без подальшого прямої участі держави». Навіть «невеликі «помарки»» у застосуванні методів активного державного втручання можуть підірвати економіку регіонів, особливо економіку гірських поселень.

Література:

1. Гоблик В. В. Регулювання депресивних ринків праці в умовах економічної трансформації: монографія / В.В. Гоблик, Я. І. Токар. Мукачево: РВВ МДУ, 2017. С. 184.

2. Регулювання трудоміграційних процесів в транскордонному регіоні: монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Пітюлича М. І. (М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан та ін). – Мукачево: Вид-во МДУ, 2015 р. – 148 с.

3. Пітюлич М. І. Особисті селянські господарства: стан та перспективи розвитку: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Пітюлича М.І. (М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик та ін.). – Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. – 160 с.

4. Феєр А. (2023). ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ І РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ. *Економіка та суспільство,* (53). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-19

УДК 621.785.5

ФОРДЗЮН Ю.І.,
к.т.н., доцент
КАБАЦІЙ В.М.,
к.ф.-м.н, доцент
Мукачівський державний університет
ЖИГУЦ Ю.Ю.,
д.т.н., професор
Ужгородський національний університет
ЛЕГЕТА Я.П.,
ст. викладач
Ужгородський національний університет

КОМПЛЕКСНЕ ДИФУЗІЙНЕ НАСИЧЕННЯ СТАЛЕЙ В ПОЛІМЕРВМІСНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Вступ. Глобальна конкуренція в світовій економіці потребує створення нових інноваційних матеріалів здатних забезпечувати надійну та тривалу експлуатацію деталей машин, оснащення та інструменту в різноманітних умовах. Зокрема, проблема підвищення зносостійкості в машинобудуванні вирішується шляхом корегування властивостей поверхонь деталей у вузлах тертя, внаслідок використання ефективних методів хіміко-термічної обробки ХТО [1,2].

Поверхневе дифузійне насичення сталей вуглецем і азотом не забезпечує всього комплексу необхідних експлуатаційних властивостей деталей машин, які працюють у вузлах тертя – низька здатність до притирання поверхонь, недостатня корозійна стійкість, відсутність противозадирних властивостей в екстремальних умовах експлуатації. Розв’язання цих проблем можливе при комплексному насиченні сталей вуглецем, азотом, сіркою, фосфором з утворенням структур здатних створювати опір процесам тертя та зношування [3,4].

Мета досліджень. Дослідити вплив комплексного дифузійного насичення в полімервмісних середовищах на сталі Ст 3 та Р6М5.

Теоретичні і експериментальні дослідження. Нами розроблений метод дифузійного насичення сталей вуглецем, азотом, сіркою, фосфором в полімервмісних середовищ. Основна увага була приділена встановленню впливу зростання швидкості та глибини нітроцементації та комплексного насичення сталей вуглецем, азотом, фосфором, сіркою в полімервмісному середовищі на властивості отриманих поверхонь.

Результати дифузійного насичення сталей матеріалів в МФ смолі (концентрація – 90%) показані в табл. 1.

Таблиця 1

Результати дослідження

Марка сталі	Режим обробки		Товщина шару, мкм	Мікротвердість шару, ГПа
	Температура, К	Час, хв.		
Ст 3	1223	3	100	4,0
Р6М5	833	5	50	11,5

На основі системного аналізу термодинамічних факторів процесів розпаду вуглецеазотвмісних сполук органічної природи та порівняння здатності до дифузійного насичення низькомолекулярних та високомолекулярних сполук вдалося запропонувати методологію вибору найбільш ефективного полімервмісного компоненту (інгредієнту) для процесу нітроцементації (ціанування) сталей. Розглянуто деякі аспекти механізму активуючого впливу полімеру в процесах дифузійного насичення сталей.

Перевагою методу є поєднання високошвидкісного нагріву (швидкість нагріву 323-423 К/с) сталей внаслідок електричного опору або струмами високої частоти в середовищі полімерного матеріалу, що при термічній деструкції полімеру продукує значну кількість активних атомів для дифузії в структуру металу. Саме фазові перетворення заліза на поверхні металу та велика концентрація активних молекул – продуктів піролізу полімервмісного карбюризатора зумовлюють швидке насичення сталей.

Висновки. 1. Досліджено вплив фізико-хімічних властивостей полімервмісного середовища (в'язкість, молекулярна маса, концентрація, консистенція та будова полімеру) на ефективність дифузійного насичення та технологічність карбюризатора. 2. Отримані на поверхнях сталей покриття товщиною від 50 до 500 мкм впродовж 1-5 хв. обробки. 3. Запропонований склад на основі мочевино-формальдегідної смоли для нітоцементації, сульфо-, фосфорціанування. 4. Вивчені фазовий склад, структура та властивості дифузійних покриттів після ціанування (нітроцементації), сульфо- та фосфорціанування в середовищах на основі мочевино-формальдегідної смоли.

Література:

1. Дубоносов В.Л., Хрипунов Г.С., Кричковская Л.В. Эффективность упрочнения и износостойкости покрытий при применении нанокомпозитных материалов // Інтегровані технології промисловості. – 2018. – № 1. – С. 56-61.

2. Sule, S. Kahraman, K. Erdinc // Materials Characterization. – 2008. – Vol. 59. – P. 351-358.

3. Kostyleva, L.V. Gradient hardening chisel plow from noduular iron/ L.V. Kostyleva, A.S.Ovchinnikov, D.S.Gapich, S.D.Fomin// ARPN journal of engineering and applied sciences. 2017. 12(7), 2085-2091. Retrieved from www.scopus. Com.

4. Patil, S. A. Development and Wear Analysis of Carbidic Austempered Ductile Iron (CADI)/ S A Patil, S U Pathak, Ajay Likhite// International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology. Vol. 3, Issue 2, February 2014.

УДК 33.012.1:005.3(043.2

ЦИГАК О. О.
аспірант 1курс
Мукачівський державний університет

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЯКІ ФОРМУЮТЬ ЕКОНОМІКУ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЮ

Сучасний світ динамічно розвивається, що ставить нові виклики та відкриває нові можливості для розвитку економіки, управління та інженерії. Для успішного розвитку цих галузей необхідно йти в ногу з часом, використовувати новітні технології та методи роботи. Дослідимо ключові тенденції, які формують сфери економіки, управління та інженерії. Ми заглибимося в ключові орієнтири, які керують розвитком цих важливих секторів в умовах глобалізації, технологічного прогресу та суспільних змін.

Цифрова трансформація. Цифрова трансформація революціонізує те, як ми працюємо, живемо та взаємодіємо. Бізнес використовує цифрові технології для оптимізації операцій, покращення досвіду клієнтів та отримання конкурентної переваги. Аналітика даних, штучний інтелект та машинне навчання дають змогу організаціям отримувати цінну інформацію з величезних обсягів даних, оптимізувати процеси та приймати обґрунтовані рішення. Щоб процвітати в цю цифрову епоху, люди та організації повинні розвивати цифрову грамотність та постійно підвищувати свою кваліфікацію.

Сталий розвиток. Сталість вже не просто модне слово, а критичне завдання для бізнесу щодо вирішення нагальних екологічних та соціальних проблем, з якими стикається наша планета. Впровадження принципів ESG, прийняття екологічно чистих практик та інтеграція сталості в основні стратегії є важливими для того, щоб бізнес працював відповідально, мінімізував свій вплив на довкілля та сприяв сталому майбутньому.

Глобалізація. Глобалізація перетворила світ на взаємопов'язаний ринок, відкриваючи перед бізнесом величезні можливості для розширення сфери впливу, співпраці з міжнародними партнерами та доступу до різноманітних кадрових резервів. Проте навігація в цьому складному глобальному ландшафті потребує глибокого розуміння культурних нюансів, нормативно-правових рамок та вподобань споживачів. Ефективно використовуючи глобалізацію, бізнес може підвищити інновації, конкурентоспроможність та сприяти зростанню світової економіки.

Індивідуалізація. У сучасному світі, де клієнт посідає центральне місце, бізнес переходить від масового виробництва до персоналізованих пропозицій. Використовуючи аналітику даних, знання про клієнтів та розуміння індивідуальних вподобань, бізнес може адаптувати продукти, послуги та досвід для створення щирих зв'язків зі своїми клієнтами. Впровадження принципів різноманітності, рівності та інклюзивності не лише є моральним імперативом,

але й стратегічною перевагою, яка дозволяє бізнесу задовольняти потреби ширшої клієнтської бази та створювати відчуття приналежності.

Розвиток людського капіталу. Людський капітал є рушійною силою економічного зростання та суспільного прогресу. Інвестування в освіту, навчання та розвиток навичок є ключовим для підготовки людей до вимог постійно мінливої робочої сили. Розвиваючи творчість, інновації та навички вирішення проблем, бізнес та освітні установи можуть розширити можливості людей адаптуватися до нових викликів та сприяти процвітанню суспільства. Сприяння постійному навчанню та адаптивності гарантує, що люди зможуть постійно підвищувати свою кваліфікацію та перекваліфіковуватися протягом своєї кар'єри, залишаючись актуальними та конкурентоспроможними в динамічному світовому ландшафті.

Сучасні тенденції в економіці, управлінні та інженерії переплітаються, створюючи динамічний ландшафт, який потребує постійної адаптації та інновацій. Ці взаємопов'язані сфери спільно формують наше майбутнє, тому розуміння їхніх орієнтирів є ключовим для успіху. Цифрова трансформація, сталий розвиток, глобалізація, індивідуалізація та розвиток людського капіталу - це п'ять основних орієнтирів, які керують розвитком економіки, управління та інженерії. Прийняття цих орієнтирів та адаптація до них є ключовими для процвітання в цьому динамічному середовищі. Щоб створити стійке, інклюзивне та процвітаюче майбутнє, ми повинні інвестувати в інновації, співпрацювати з міжнародними партнерами та розвивати навички робочої сили. Ці кроки, спрямовані на адаптацію до сучасних трендів в економіці, управлінні та інженерії, є необхідними для загального успіху. Завдяки проактивному та інноваційному підходу до цих трендів ми можемо створити краще майбутнє для себе та для наступних поколінь. У міру нашого просування в динамічний світ економіки, управління та інженерії, пам'ятаймо, що спільні зусилля, адаптація та інновації є ключовими для створення більш стійкого, інклюзивного та процвітаючого майбутнього.

УДК 331.1:004.738.5

ЧЕРНИЧКО ТЕТЯНА
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЛОКЧЕЙНУ

Отримання правильної і точної інформації про кваліфікацію співробітників, управління трудовими договорами через смарт-контракти та захист персональних даних стає більш простим завдяки використанню технології блокчейн в HR-сфері.

За думкою Дона і Алекси Тапскотт, блокчейн може революціонізувати системи найму та управління персоналом, забезпечуючи вдосконалення та відстеження кожного етапу життєвого циклу зайнятості. «Технологія блокчейн використовується для вирішення проблем, пов'язаних із перевіркою персональних даних співробітника, оцінкою інформації про завдання, зворотнім зв'язком із завданням ефективності та справедливості стимулюванням заробітної плати. Механізм сприяє прозорості, справедливості і відкритості, забезпечуючи при цьому швидке оновлення інформації та зворотній зв'язок без істотних втручання третіх осіб» [1].

Згідно з А. Усенко «…технологія має відмінні перспективи застосування, як мінімум, в тих сегментах, де використовується значний обсяг даних, де є необхідність ведення реєстрів, де здійснюється обмін даними між багатьма учасниками» [2].

Застосування блокчейну в HR-технологіях відкриває нові можливості для підвищення ефективності, безпеки та прозорості в управлінні людськими ресурсами. Ось декілька ключових практик застосування:

1. Верифікація резюме та кваліфікацій: блокчейн створює незмінну базу даних освітніх досягнень, сертифікатів та досвіду роботи кандидатів, що дозволяє роботодавцям швидко та надійно перевіряти інформацію без необхідності звернення до третіх сторін.

2. Цифрові контракти та виплати (Смарт-контракти): використання смарт-контрактів для автоматизації трудових угод, включаючи виплату зарплати, бонусів та інших компенсацій, забезпечує прозорість умов контракту та гарантує їх незмінність та автоматичне виконання.

3. Управління корпоративними навчаннями та розвитком: реєстрація професійного розвитку та навчальних курсів у блокчейні дозволяє створити перевірену історію навчання та розвитку співробітників, доступну для огляду роботодавцями та співробітниками.

4. Захист персональних даних співробітників: блокчейн забезпечує високий рівень безпеки для персональних даних співробітників, знижуючи ризики витоку інформації та кібератак.

5. Глобальний доступ до талантів: блокчейн дозволяє створити глобальну платформу для пошуку та верифікації талантів, де резюме та професійні досягнення зберігаються в незмінному форматі, доступному для роботодавців з будь-якої точки світу.

Аналіз, представлений спеціалістами Morgan Stanley Research [3], висвітлює ключові виклики, з якими стикається блокчейн-технологія на шляху до широкого впровадження.

Перший виклик, співвідношення «вартість-прибуток», вказує на те, що вартість впровадження блокчейну може бути невигідною через високі операційні витрати, навіть при можливому прискоренні виконання відповідних функцій, пов'язаних з управлінською діяльністю.

Другий виклик полягає у витратах на розбудову інфраструктури, оскільки складність обґрунтування витрат для кожного окремого елементу структури може виникати.

Третій виклик – узгодження інтересів учасників, оскільки різні сторони можуть мати різні та іноді протилежні інтереси, що ускладнює досягнення консенсусу.

Четвертий виклик – відсутність стандартів, оскільки інвестори потребують чітких стандартів перед інвестуванням у нову технологію.

Масштабованість, керівництво, регулювання, правові ризики, безпека та простота використання є додатковими викликами, оскільки вони впливають на можливість розширення блокчейн-мереж, управління доступом, дотримання регулятивних вимог, забезпечення безпеки даних, а також зрозумілості та доступності технології для всіх учасників.

Ці виклики вимагають комплексного підходу та співпраці між розробниками, бізнесом та регуляторами для ефективного вирішення.

Отже, перехід на використання цифрових технологій в управлінні персоналом стає сучасним викликом для більшості суб’єктів господарювання, поєднуючи в собі складові вартості та продуктивності діяльності. Впровадження блокчейну в сферу HR відкриває нові можливості для підвищення ефективності, безпеки та прозорості управління людськими ресурсами. Це сприятиме не лише оптимізації внутрішніх процесів, але й створенню більш відкритого та глобального ринку праці.

Окреслені практики демонструють, як блокчейн може трансформувати традиційні підходи в управлінні людськими ресурсами, роблячи процеси більш ефективними, безпечними та справедливими. Проте, для повноцінного впровадження цих практик потрібно подолати низку технічних, юридичних та організаційних викликів, що і окреслює перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Tapscott, D., Tapscott, A. (2016). Blockchain revolution: how the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. URL: https://itig-iraq.iq/wp-content/uploads/2019/05/Blockchain_Revolution.pdf

2. Усенко, А. (2018). Перспективи blockchain для бізнесу та української економіки. URL: https://news.finance.ua/ua/news/-/427333/andrij-usenko-perspektyvy-blockchain-dlya-biznesu-i-ukrayinskoyi-ekonomiky

3. Banking on the Blockchain. URL: http://www.morganstanley.com/ideas/big-banks-try-to-harness-blockchain

РОЗДІЛ 4
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 338.486:338.124.4(043.2)

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
ВІТВІЦЬКИЙ О.М.
аспірант,
Мукачівський державний університет
ГОНЧАРОВА А.
здобувачка спеціальності «Туризм і рекреація»
Мукачівський державний університет

СТІЙКІСТЬ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ ДО КРИЗОВИХ УМОВ

Індустрія гостинності та туризму є важливим драйвером економічного зростання, створення робочих місць, соціального розвитку та культурного обміну, забезпечуючи значні вигоди для країн та регіонів у всьому світі. Стійкість індустрії туризму та гостинності є критичним аспектом, особливо у світлі різних криз, таких як пандемії, економічні рецесії, природні катастрофи та політичні нестабільності. Для забезпечення стійкості і розвитку цієї індустрії у кризових умовах, компанії та організації можуть застосовувати кілька стратегій.

Завдяки парадигмі сталості й відповідальності можна швидше і ефективніше знайти унікальні переваги конкретного місця, щоб забезпечити його конкурентоспроможність на туристичному ринку. З тією ж метою слід визнати, що відповідальність і сталість – це більшою мірою продуктивні активи, а не зобов’язання. У такому трактуванні сталий туризм передбачає наявність довгострокових конкурентних переваг, інновації, мультиплікативні ефекти, унікальність туристичної пропозиції, інноваційне середовище, додаткову мотивацію платоспроможних споживачів [1].

Зміни в поведінці споживачів гостинності та нові вимоги до безпеки стали ключовими темами після пандемії COVID-19. Гості тепер очікують високих стандартів чистоти в готелях, ресторанах та інших закладах гостинності. Регулярна дезінфекція поверхонь, використання засобів для дезінфекції рук та чіткі протоколи з очищення стали обов'язковими. Збільшення інвестицій у технології безконтактного обслуговування, такі як безконтактні платежі та онлайн-чекін, щоб мінімізувати фізичний контакт актуальні по сьогодення, не зважаючи, що пандемія вже давно завершилась. Загалом, збільшився попит на внутрішній туризм та віддалені місця, які забезпечують менший контакт з великою кількістю людей. Збільшується роль цифрових

технологій, що передбачає використання додатків для управління усіма аспектами перебування: від замовлення їжі до отримання інформації про послуги готелю [2].

Для сфери гостинності характерним стає підвищення уваги до здоров'я та безпеки. Зокрема, введення нових стандартів безпеки, включаючи температурний скринінг, соціальне дистанціювання, обов'язкове носіння масок та впровадження фільтрів повітря в приміщеннях. Пропозиції послуг, спрямованих на підтримку фізичного та психічного здоров'я гостей, наприклад, приватні тренування, спа-процедури з підвищеними стандартами гігієни.

Слід відмітити, що в сучасних умовах все більше зростає відповідальність перед суспільством та екологією. Споживачі стали більш вимогливими до соціальної відповідальності та екологічної стійкості підприємств гостинності [3]. Підтримка місцевих громад, використання екологічних матеріалів та зниження вуглецевого сліду стали важливими аспектами для залучення гостей.

Ці зміни демонструють, як гнучкість, інновації та відповідальність стали ключовими для успіху в індустрії гостинності в сучасних умовах. Тому, для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності сфери гостинності та туризму в умовах змінних глобальних реалій необхідно впроваджувати ефективні стратегії розвитку та адаптації [4].

Дослідивши основні зміни та вимоги ринку туризму та гостинності , з метою забезпечення перспектив його стійкого розвитку можемо запропонувати систему стратегій розвитку та адаптації до кризових умов (таблиця 1).

Стратегії розвитку та адаптації до кризових умов

Вид стратегії	Зміст та напрями реалізації
Диверсифікація ринків та послуг	– Розширення географічної присутності: Залучення нових ринків, зокрема тих, що менше постраждали від криз. – Розширення спектру послуг: Введення нових видів послуг, таких як внутрішній туризм, екотуризм, медичний туризм.
Інновації та цифрові технології	– Розвиток онлайн-платформ: Забезпечення доступу до послуг через інтернет, включаючи онлайн-бронювання, віртуальні тури та консультації. – Автоматизація процесів: Використання штучного інтелекту та інших технологій для покращення обслуговування клієнтів і оптимізації внутрішніх процесів.
Гнучке управління та планування	– Кризове планування: Розробка планів дій на випадок різних кризових сценаріїв. – Гнучкість у політиці бронювання та анулювання: Введення гнучких умов для клієнтів, щоб зменшити ризики відмов і підвищити лояльність.
Стійкість до змін клімату	– Зелені ініціативи: Інвестиції у стійкі технології, зниження викидів CO2, енергоефективність. – Захист природних ресурсів: Реалізація програм збереження природних об'єктів, які є привабливими для туристів.
Партнерство та співпраця	– Кооперація з місцевими громадами: Спільні проекти з місцевими організаціями для розвитку туризму, який приносить користь місцевим громадам. – Співпраця з урядами та міжнародними організаціями: Отримання підтримки та фінансування на реалізацію стратегічних ініціатив.
Маркетинг та комунікації	– Ребрендинг та перерозподіл маркетингових зусиль: Створення нових маркетингових кампаній, які відповідають поточним умовам та потребам клієнтів. – Прозорість та комунікація: Відкритість щодо заходів безпеки та інших змін, які впливають на клієнтів.

Світовий досвід засвідчує успішне застосування передових новітніх стратегій розвитку та адаптації в умовах кризових умовах. Зокрема, можна відзначити мережу готелів Marriott, яка впровадила програму "Commitment to Clean" для підвищення стандартів гігієни та безпеки під час пандемії COVID-19, що допомогло відновити довіру клієнтів. Airbnb зосередилася на внутрішньому туризмі та пропонувала короткострокові оренди в сільській місцевості, де клієнти могли уникнути людних місць. Costa Rica просувала еко-туризм, привертаючи увагу до своїх природних ресурсів та сталих туристичних практик, що допомогло залучити новий сегмент туристів.

Висновки. Отже, з вище викладеного, можна підсумувати, що впровадження стратегій розвитку та адаптації індустрії гостинності та туризму в кризових умовах показує, що гнучкість, цифрова трансформація, підвищення стандартів безпеки та гігієни, диверсифікація послуг і орієнтація на сталий розвиток є ключовими чинниками, які допомагають галузі подолати виклики. Ці стратегії сприяють відновленню довіри клієнтів, забезпечують стабільність доходів і створюють міцний фундамент для подальшого зростання. Індустрія продемонструвала здатність до швидкої адаптації та інновацій, що є критично важливим для її стійкості та успіху в майбутньому.

Література:

1. Роль та значення індустрії туризму й гостинності у розвитку територій, громад, держави : монографія / [за заг. редакцією д. е. н., проф. М. Ю. Барна]. Львів: ЛТЕУ, 2022. 264с. – URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/48428/1/monograph2022.pdf

2. Косенко Ю. Готельна індустрія: тренди якісного сервісу у 2023 році. – URL: https://business.diia.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/gotelna-industria-trendi-akisnogo-servisu-u-2023-roci

3. Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія : у 4-х т. / за ред. д. е. н., професора Прокопенко О. В. (гол. ред.), к. е. н., доцента Школа В. Ю., к.е.н. Щербаченко В. О. - Суми : Триторія, 2017. - Т. IV. : Розробка та реалізація нових методів оцінки глобальних та локальних викликів у системі забезпечення соціальної та екологічної безпеки території.- 408 с.

4. Вороніна А.В., Зєніна-Біліченко А.С. Формування системи адаптивного стратегічного управління розвитком організації / А.В Вороніна, А.С. Зєніна-Біліченко // Глобальні та національні проблеми економіки: Миколаївський держ. ун-т ім. В.О.Сухомлинського. – Випуск 11, 2016 рік. – URL: http://global-national.in.ua/archive/11-2016/62.pdf

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 338.486.1:330.3(043.2)

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
КОЗАЧОК О.О.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В ТУРИЗМІ

Управління бізнес-процесами є критичним для сучасної туристичної індустрії, оскільки допомагає підвищити ефективність, оптимізувати витрати та забезпечити задоволення клієнтів. Відповідне управління дозволяє підприємствам більш швидко адаптуватися до змін в ринкових умовах та задовольняти зростаючі вимоги споживачів.

Науковці в своїх працях тлумачать поняття бізнес-процес з позиції видів діяльності, сукупності бізнес-операцій, системи взаємопов'язаних дій, оскільки намагаються дати ширше та найбільш повне визначення. Найбільш широке визначення поняття бізнес-процесу, на нашу думку, запропоноване Чорнобай Л., яка характеризує бізнес-процес як систему безперервних, пов'язаних між собою, впорядкованих та керованих дій, яка є елементом механізму формування доданої вартості в процесі перетворення ресурсів підприємства, спрямована на забезпечення високої продуктивності та ефективності організації загалом та забезпечення реалізації споживчої цінності для цільового ринку, застосовуючи бізнес-модель підприємства [1].

Узагальнюючи більшість трактувань, можемо стверджувати, що бізнес-процес (англ. Business Process) - це послідовність дій або операцій, які виконуються в рамках організації з метою досягнення певного результату або цілі. Це систематизована діяльність, спрямована на створення, виробництво або постачання продуктів або послуг, що задовольняють потреби клієнтів або інших зацікавлених сторін. Бізнес-процеси можуть бути розглянуті на різних рівнях: стратегічному, тактичному та операційному, і включати в себе такі елементи, як людські ресурси, технології, матеріали та інформацію.

Управління бізнес-процесами - це стратегічний підхід до організації, моделювання, аналізу, оптимізації та контролю процесів в рамках підприємства з метою досягнення кращої ефективності, якості та конкурентоспроможності. Кожен процес у системі управління має бути регламентований, запланований та забезпечений необхідними умовами для функціонування. Зокрема мають бути визначені відповідальні за процес, необхідні операції, задачі кожного з учасників бізнес-процесу, параметри входів та виходів [2].

У туризмі бізнес-процеси охоплюють широкий спектр діяльності, включаючи бронювання подорожей, прийом та обслуговування туристів, логістику транспорту, організацію екскурсій, взаємодію з готелями та іншими видами проживання, а також маркетинг і продаж послуг. Управління цими

процесами допомагає туроператорам та агентствам підвищити якість обслуговування, зменшити витрати, покращити задоволення клієнтів і збільшити конкурентоспроможність. Також, з урахуванням великого впливу туризму на довкілля, ефективне управління бізнес-процесами може включати здійснення сталого туризму та заходи з екологічної відповідальності.

Ґрунтуючись на особливостях туристичної галузі, С. Мельниченко виокремлює основні сутнісні властивості бізнес-процесу туристичного підприємства, що характеризують його як набір взаємопов'язаних операцій, а саме: організаційність, взаємозалежність, безперервність, дискретність [3]. Досліджуючи сучасне управління бізнес-процесами в туризмі можемо виокремити наступні тенденції:

– Цифрова трансформація. Багато компаній в туристичній галузі впроваджують цифрові технології для автоматизації процесів бронювання, обробки платежів, відносин з клієнтами та маркетингу.

– Зростання значення клієнтського досвіду. Конкуренція в галузі туризму змушує компанії акцентувати увагу на забезпеченні високоякісного обслуговування та персоналізованому підході до кожного клієнта.

– Стратегія сталого розвитку. Більше уваги приділяється екологічній відповідальності та сталому туризму, що впливає на управління бізнес-процесами, включаючи зменшення використання ресурсів та мінімізацію відходів.

– Аналітика та прогнозування. Зростає значення аналітики даних для розуміння поведінки клієнтів, прогнозування попиту та вибору оптимальних стратегій маркетингу та ціноутворення.

– Гнучкі методи управління. Більше компаній у туристичній галузі використовують гнучкі методи управління для швидкого реагування на зміни у вимогах ринку та потребах клієнтів.

Отож, можна підсумувати, що особливості управління бізнес-процесами впливають на формування конкурентоспроможності підприємств галузі туризму.

Висновки. Проведене наукове дослідження розкриває сутність особливостей управління бізнес-процесами в туризмі та актуальність формування системи інструментів для ефективної роботи підприємств. Сучасні тенденції управління бізнес-процесами в туризмі полягають в поєднанні цифрової інновації, фокусу на клієнтському досвіді, сталому розвитку та використанні аналітики для досягнення конкурентної переваги. Загалом, практичне застосування цих рекомендацій може допомогти туристичним підприємствам досягти більшої ефективності, задоволення клієнтів та стабільності на ринку.

Література:

1. Чорнобай, Л. І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть / Л. І. Чорнобай, О. І. Дума // Вісник Національного університету

"Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 125-131.

2. Тур О. В., Матусевич А. С. Управління бізнес-процесами на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6415 (дата звернення: 13.05.2024).

3. Мельниченко С.В. Управління бізнес-процесами в туризмі : монографія / С.В. Мельниченко, К.А. Шеєнкова. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2015. – 264 с.

УДК 005.35: 338.486.3:640.4(043.2)

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
СІМАКОВА В.С.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ чи CSR - Corporate Social Responsibility) набуває все більшого значення в практиці бізнесу. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) в контексті гостинності означає прийняття підприємствами цієї галузі відповідальності за свої впливи на суспільство та довкілля, а також активне допомагання вирішенню соціальних, екологічних та економічних проблем. Для готелів, ресторанів та інших суб'єктів гостинності це означає здійснення діяльності з урахуванням потреб спільноти, збереження довкілля, покращення умов праці та сприяння розвитку місцевих громад.

Корпоративна соціальна відповідальність – нова концепція у веденні бізнесу, яка передбачає підприємницьку діяльність відповідальною перед усіма стейкхолдерами: споживачами, постачальниками, партнерами, суспільством [1]. Окрім отримання економічного ефекту, у вигляді прибутку, підприємства все більше ставлять перед собою і завдання соціального та екологічного характеру. Туристичний бізнес, як один із найбільш динамічних протягом останніх років, не стає виключенням у даному процесі.

Корпоративною соціальною відповідальністю охоплені, в основному, великі підприємства, що намагаються своїми послугам або продукцією завоювати більшу кількість потенційних споживачів. Середні та малі підприємства поки не мають явної позитивної тенденції у впровадженні основних принципів корпоративної соціальної відповідальності, що пояснюється як недостатньою обізнаністю серед підприємців, так і доведенням реальних вигід від її реалізації. Більш прогресивними підприємствами сфери гостинності, які реалізують ключові принципи корпоративної соціальної відповідальності, є готельні підприємства. Така практика є характерною як для закордонних підприємств, так і вітчизняних. Авіакомпанії також мають певний

арсенал програм, що відповідають принципам корпоративної соціальної відповідальності.

У той же час, підприємства туризму в Україні поступово впроваджують у власну практичну діяльність корпоративну соціальну відповідальність, в основному через соціальні програми, екологічні проекти. Однак дану позицію приймають не усі туристичні підприємства і масштаб охоплення досить невеликий, що пояснюється недостатнім доведенням до бізнесу ефективності впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності, поясненням глобальних цілей, яких можна досягти лише спільними зусиллями усіх учасників туристичного бізнесу [2].

Сфера гостинності має свою унікальну специфіку у контексті корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Перш за все, це сфера, де велике значення має взаємодія зі співробітниками, клієнтами та місцевою громадою. Компанії з гостинності зазвичай стикаються з великою кількістю зацікавлених сторін, від працівників до гостей та партнерів.

Основні аспекти аналізу специфіки гостинності в контексті КСВ включають:

– Стандарти робочих умов: Готелі, ресторани та інші підприємства гостинності повинні дбати про безпеку та комфорт своїх працівників.

– Соціальна інтеграція: Сфера гостинності часто наймає працівників з різних соціальних груп, і КСВ може включати програми для підтримки їхньої інтеграції та розвитку.

– Сталість та екологічність: Управління відходами, зменшення енергоспоживання та збереження ресурсів - це важливі аспекти для готелів та ресторанів у рамках КСВ.

– Взаємодія з місцевою громадою: Гостинні підприємства можуть розвивати співпрацю з місцевими організаціями та ініціювати проекти для підтримки місцевих ініціатив.

– Туризм та культурний обмін: Компанії гостинності можуть сприяти розвитку туризму та міжнародного культурного обміну через партнерства та програми КСВ.

Аналіз цих аспектів допомагає гостинним підприємствам ефективно впроваджувати стратегії КСВ та досягати позитивного впливу на своє середовище. До прикладу, готельні підприємства активно впроваджують корпоративну соціальну відповідальність шляхом реалізації різних програм. Сьогодні корпоративна соціальна відповідальність в Україні в основному націлена на: допомогу тимчасово переміщеним особам (розміщення, предмети гігієни, одяг, речі); допомогу збройним силам України та територіальній обороні; соціальні кухні (організація харчування на безоплатній основі, роздача продуктів харчування) [3].

Висновки. Корпоративна соціальна відповідальність, має важливе значення в управлінні підприємствами гостинності. Вона допомагає покращити

стосунки зі співробітниками, залучити клієнтів та підвищити репутацію бренду. Однак виклики включають збільшення вимог до стандартів КСВ, впровадження нових технологій та забезпечення сталого розвитку. Перспективи полягають у збільшенні конкурентоспроможності, залученні інвестицій та покращенні взаємин із зацікавленими сторонами.

Література:

1. Погуда Н. В., Павловська К. Ю. Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності у діяльність підприємств туризму. Ефективна економіка. 2019. № 6. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7103 (дата звернення: 14.05.2024)

2. Андрющенко А.І., Рябець І.М. Соціальна відповідальність: теоретико-методологічний аспект аналізу / А.І. Андрющенко, І.М. Рябець // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – № 844. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Вип. 23. – С. 133–135 URL: https://www.researchgate.net/publication/277221776_Socialna_vidpovidalnist_teoretiko-metodologicnij_aspekt_analizu.

3. Ткач В. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління підприємств сфери гостинності / В.Ткач // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект» (м. Чернівці, 5 травня 2022 р.) Чернівці: Технодрук, 2022. 352 с. С.22-32. - URL: https://tourlib.net/statti_ukr/tkach6.htm

4. Колесник М.В. Методологічні аспекти управління корпоративною соціальною відповідальністю: фінанси, маркетинг та smart-інституціоналізація. - К.:НАУ, Збірник наукових праць, 2017.

УДК 338.486(438)(043.2)

ДІДОВИЧ Ю.О.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»
МЕДВІДЬ Л. І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ ПОЛЬЩІ

Для Польщі, завдяки вигідному географічному положенню, різноманітності природних та історико-культурних ресурсів, зростанню життєвого рівня населення, туризм став прибутковим бізнесом. Розвиток туризму розглядається як один з пріоритетів регіональної політики Польщі, яка передбачає збереження і використання культурної і природної спадщини; підтримку розвитку культуро-творчих і туристичних функцій об'єктів національного і загальносвітового значення; підтримку створення і розвитку регіональних туристичних продуктів; посилення функції метрополій, з точки розвитку туризму та туристичної інфраструктури.

Завдяки проведенню ефективної політики у сфері туризму Польща має дієві механізми її реалізації основою яких є належне нормативно-правове та інституційне забезпечення. Туристична політика Польщі щодо розвитку

туризму сприяє позитивній динаміці туристичних прибутків і надходжень. Завдяки ефективній туристичній політиці за останні роки Польщу відвідує все більше і більше іноземних туристів. За останніми даними Євростату, Республіка Польща займає 46 місце серед країн світу за індексом конкурентоспроможності подорожей і туризму. Кількість туристичних прибуттів до Польщі динамічно зростає, як в регіонах з високою бізнесовою активністю так і в привабливих туристичних регіонах[1].

Найбільш привабливими для туристів воєводствами з найбільшою кількістю туристичних об'єктів є Мазовецьке, Малопольське, Нижньосілезьке та Західнопоморське. У Мазовецькому воєводстві розташована столиця країни – Варшава. Вона є мегаполісом та величезним туристичним центром. Культурною столицею Польщі є Краків – це історична столиця Польщі (Малопольське воєводство). Приваблює туристів в цьому воєводстві центр зимового відпочинку – Закопане, курорти з мінеральними водами (відомий дитячий курорт Рабка-Здруй), соляні копальні (Велички та Бохні), музей в Освенцімі [1]. Туристичні об'єкти Малопольського воєводства популярні серед поляків та іноземних туристів. Популярним у туристів є Вроцлав, яке позиціонується у туристів як центр розвитку різних видів туризму: пізнавального, культурного, сентиментального, ділового. Місто приваблює туристів сучасною туристичною інфраструктурою, значною кількістю готелів, закладів харчування, туристичних фірм, інформаційних центрів і розвиненою транспортною системою. Привабливим для туристів є Західнопоморське воєводство, яке ділиться на дві частини – балтійське побережжя та Західно-Поморське поозер'я. На балтійському узбережжі популярними курортами є Гонський, Поберово, Мєндзиздроє, Колобжег [1].

Не менш привабливими для туристів і надзвичайно популярними є туристичні обєкти у Поморському, Сілезькому, Вармінсько-Мазурському та Великопольському воєводствах. Тут знаходяться цікаві туристично-культурні та історичні об'єкти. В Поморському воєводстві, яке називають Кашубською Швейцарією, приваблює туристів утворення з трьох міст Триміст – Ґданськ, Сопот і Ґдиня, які утворюють найпівнчніший польський туристичний мегаполіс. Міта Великопольського та Сілезького воєводств є лідерами за кількістю проведених фестивалів та рицарських турнірів. На ці два воєводства припадає 11% збережених замків Польщі. Крім рицарських турнірів та фестивалів середньовічної культури, замки є об'єктами проведення різноманітних свят, ярмарків, фестивалів сучасної та класичної музики, спортивних змагань, конференцій тощо. Наприклад, у замку м. Гродзець відбувається свято вина та меду; у замку м. Кетцин – середньовічні ярмарки; замок Ланьцут щорічно у травні з 1961 р. є місцем проведення музичного фестивалю, на якому виступають провідні музиканти зі всього світу, тощо [2]. Вармінько-Мазурське воєводство складається із трьох історичних регіонів – Вармії, Мазурії та Повісля. Мазурія є озерним регіоном «країною тисячі озер». Тут знаходиться найбільше у Польщі озеро Снядрви, найдовше озеро – Єзьорак.

Формування туристичної інфраструктури з подальшим розвитком туристичної діяльності характерне для туристичних центрів Люблінского, Любуського, Лодзького та Підляскогое воєводств. Основними туристичними центрами цих воєводств є Люблін; Гожув-Великопольський, Зелена Гура; Лодзь та Білосток. Найменша кількість туристів відвідує Куяво-Поморське, Подкарпатьське, Опольське, та Свентокшиське воєводства.

Для Польщі туризм є одним з перспективних напрямків розвитку. Країна входить до десятки найбільш відвідуваних країн іноземними туристами. Проведення ефективної політики у сфері туризму, має дієві механізми її реалізації, в основі яких лежить належне нормативно-правове та інституційне забезпечення. Завдяки вдалій туристичній політиці в Республіці Польща спостерігається позитивна динаміка розвитку як внутрішнього так і іноземного туризму.

Література:

1. Польща. Туристичний портал – режим доступу: http://www.polscha.travel/uk

2. Аніпко Н.П. Середньовічні замки Польщі та їх використання в туристичній індустрії. Замковий туризм Тернопільської області: проблеми та перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 12–13 жовтня 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 132–136

УДК 338.222:911.9+005.336.6

ІЛЬТЬО Г.Ф.
кандидат політичних наук,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
САВЧАК А.В.
здобувач, 1 курс спеціальності 106 «Географія»
БИСЬМАК В.В.
здобувач, 1 курс спеціальності 106 «Географія»
Мукачівський державний університет

НАУКОВИЙ ДОСВІД СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Об'єктом дослідження соціальної географії виступає суспільство в територіальному вимірі і соціальному просторі. Потрібно розрізняти просторову організацію суспільства як інтегрованого цілого і просторову організацію його складових частин - населення, соціальної інфраструктури" регіональних соціальних систем тощо", "територіальна організація суспільного життя завжди має на собі відбиток соціальної диференціації в просторі".

Соціальний простір виступає атрибутною формою існування і розвитку соціально організованого суспільства, виражає співіснування та взаємодію різних сторін і моментів соціального буття, а також характеризує протяжність, щільність та структуру суспільної форми руху матерії. Соціальний простір - це соціально освоєна частина природного простору як середовища проживання людей, просторово-територіальний аспект життєдіяльності

суспільства і предметного світу людини, характеристика соціальної структури суспільства з погляду "розміщення" соціальних груп, прошарків, "простору" (умов, можливостей) їх розвитку. Соціальний простір відображає структуру життєдіяльності суспільства і виражається в способах розселення і типах поселення людей.

Наукові розробки в галузі суспільно-географічних досліджень належать М.Пістуну, С.Іщуку, О.Шаблію,Я Олійнику, А.Степаненку та ін. Теоретичні та методичні основи дослідження просторових соціально-економічних аспектів якості, рівня життя та діяльності населення розглянуто в низці праць вітчизняних учених: І. Гудзеляк, І. В. Гукалової, К. В. Мезенцева, Л. М. Нємець, Я. Б. Олійника, М. Д. Пістуна, О. П. Садовника, О. Г. Топчієва, М. І. Фащевського, О. І. Шаблія, Л. Т. Шевчук й ін.

Потрібно відзначити, що якість життя та життєдіяльність населення як суспільно-географічні категорії в наукових працях досліджували не надто часто й системно, адже всю увагу зосереджували на окремих соціальних аспектах життя та діяльності людини.

Стратегія державної та регіональної політики, яка реалізується в межах Конституції України та національних програм, спрямована на послідовне покращення якісних характеристик життя населення: подолання безробіття, забезпечення достойних умов для життя людей, поліпшення демографічної ситуації, що є гарантією соціальної безпеки громадян і суспільства.

Підвищення матеріального добробуту і якості життя населення - одна з найважливіших цілей соціально-економічного розвитку нашої країни, досягнення якої прискорить перехід до якісно нового стану суспільства. Планування загальнодержавних соціальних стандартів потребує комплексного підходу. Суттю цілісності суспільного розвитку є фізичне, інтелектуальне та моральне вдосконалення територіальних спільностей людей, їх якісне відтворення, гармонізація відносин між людиною й природним середовищем, забезпечення умов праці та відпочинку.

Література:

1. Гудзеляк І. І. Географія населення : навч. посіб. / І. Гудзеляк ; наук. ред. О. І. Шаблій ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів : ЛНУ, 2008. – 232 с.

2. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова ; Ін-т географії НАН України. – К. : [б. в.], 2009. – 347 с.

3. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 338.48-6:004:338.48:004.9-021.414(043.2)

ІЛЬТЬО Т.І.
Phd, старший викладач,
Мукачівський державний університет
ЧЕРКАШИН В.А.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 242«Туризм і рекреація»,
Мукачівський державний університет

ЦИФРОВИЙ ТУРИЗМ. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Поняття цифрового туризму походить від «цифрової землі». Цифровий туризм є важливою сферою інформатизації туризму, що стосується оцифрування та мережевого зв'язку всього процесу туристичної діяльності. Цифрова трансформація в туристичній галузі повністю змінює спосіб сприйняття людьми інформації та послуг.

Розумний туризм (smart tourism): Поняття розумного туризму походить від «розумного міста». Розумний туризм - це використання хмарних обчислень, Інтернету речей та інших нових технологій через Інтернет / мобільний Інтернет за допомогою портативних термінальних пристроїв Інтернету для активного сприйняття інформації про туристичні ресурси, туристичну економіку, туристичну діяльність, туристів тощо, і своєчасно її оприлюднювати, щоб люди могли вчасно зрозуміти цю інформацію, вчасно організувати та скоригувати плани роботи та подорожі, щоб досягти ефекту розумного сприйняття та зручного використання всілякої інформації про подорожі [1].

Планування подорожі потребує значний час та перегляд кількох цифрових каналів для отримання інформації. Тому, наявність великих даних та штучного інтелекту дають туристичному бізнесу потужну зброю для задоволення своїх клієнтів.

Туристичні компанії можуть своєчасно коригувати свій бізнес або стратегії розвитку на основі результатів даних, отриманих в результаті аналізу великих даних, для досягнення мети уникнення ризиків та максимізації вигоди. У той же час, велика база даних автоматично розширюватиме тури, які цікавлять туристів. Інформація дозволяє туристам відчувати та споживати розумні туристичні товари та насолоджуватися розумними послугами протягом усього процесу подорожей.

Одним з найважливіших результатів процесу цифрової трансформації є пропонування більш доступних послуг у зручному та доступному підході. Тому, не випадково, що з розвитком таких технологій, як штучний інтелект, віртуальна реальність, Інтернет речей, великі дані та ChatGPT, розробка нових оцифрованих рішень і продуктів набрала обертів. Вони також стали чітко помітні в туристичній галузі – ми все частіше зустрічаємо такі терміни, як «туризм 4.0» або «інтелектуальний туризм».

Цифрова трансформація в туризмі означає адаптацію сучасних рішень до стандартних завдань, пов’язаних з організацією подорожей – від вибору пункту

призначення та планування маршруту до бронювання авіаквитків та інших транспортних засобів, а також розміщення, місцевих пам'яток і ресторанів, санаторіїв, та ін.

Вивчаючи український та міжнародний досвід, можна зазначити, що індустрія туризму постійно трансформується завдяки новим технологіям, практично в кожному аспекті.

Програми, призначені для індустрії туризму, дозволяють дистанційно вирішувати практично всі питання, пов'язані з подорожами, на кожному етапі процесу перед і після продажу, що є дуже бажаною зручністю для мандрівників. Крім того, мобільні додатки стають все більш важливими під час самої подорожі. Вони служать, наприклад, картою та альтернативою паперовому довіднику, пошуковою системою ресторанів, де подають страви для людей з різною харчовою непереносимістю, або для майбутніх культурних подій у певному регіоні. Вони також можуть виступати в ролі навігатора до найближчих магазинів, або точок обслуговування, вони також корисні при поселенні в готелях, оплаті парковок або в якості гіда в музеях. Через велику кількість цих додатків клієнти все більше цінують платформи, які поєднують різні функціональні можливості, наприклад, можливості продажу, спілкування та інформації, які економлять час і зміцнюють відчуття контролю над усіма елементами подорожі.

Цифровізація індустрії туризму спрямована на надання клієнтам більш персоналізованих пропозицій, і саме на цьому сектор зосереджує свою діяльність. Сучасні мандрівники очікують зручного та прозорого представлення різноманітних варіантів подорожі та доступу до них будь-де та будь-коли. Збільшуються можливості адаптації пропозицій до індивідуальних потреб потенційних мандрівників.

Цифрова трансформація в туристичному секторі є сполучною ланкою між різними типами організаторів подорожей і постачальників послуг. Нові технології також покращують досвід мандрівників і позитивно впливають на весь аспект подорожі. Звичайно, подальша цифровізація туристичного сектору принесе ще більше переваг і покращить відкриття кожного куточка світу.

Сучасні інформаційні технології є основою впровадження інновацій в туристичну економіку та формують розвиток туристичного ринку. Тому, туристичний бізнес не може існувати і розвиватись без цифрових технологій, що значно полегшують життя під час подорожі. Отже, сьогодні, використовуючи Інтернет-технології, програмні продукти, та автоматизуючи бізнес-процеси туризм створює конкурентні переваги в наданні послуг, в результаті чого формується лідерська позиція цього сегменту в майбутньому.

Література:

1. Артеменко, О. І., Пасічник, В. В., & Єгорова, В. В. (2015). Інформаційні технології в галузі туризму. Аналіз застосувань та результатів досліджень. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі, 814, 3–22.

2. Бабушко С. Р., Попович С. І. Діджиталізація діяльності туристичних агенцій. Актуальні питання туризмології та туристичної практики: матеріали наук.-практ. конференції (18 квітня 2019 р.). ─ 2019. ─ С.13-16.

3. Лісовський П.М. Туристична діяльність: інновація, інвестиція, рекреація: навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2022. 124 с.

УДК 338.48-53-056.2/.3(043.2)

КАМПОВ О.М.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»,
МЕДВІДЬ Л. І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

Основною тенденцією розвитку сучасного туризму є створення сприятливого середовища відпочинку для всіх категорій туристів. Люди з обмеженими можливостями мають потреби в повноцінному житті, у вільному переміщенні, спілкуванні та в туристичних подорожуваннях. Світова туристична індустрія прагне зробити туризм приємним для всіх людей, незалежно від віку, фізичних особливостей (користувачів інвалідного візка, осіб із захворюванням органів слуху чи зору, вагітних жінок, батьків із дітьми, осіб, що відновлюються після нещасних випадків або інших хвороб).

Доступний туризм (accessible tourism), туризм для усіх (tourism for all), інклюзивний туризм (inclusive tourism) – ці терміни є найбільш вживаними як у вітчизняних, так і зарубіжних дослідженнях, й означають соціальне право, яке мають усі громадяни на вільне чи безперешкодне пересування та користування туристичними послугами та товарами [1].

Генеральна асамблея Всесвітньої туристичної організації в 2013 році своїм рішенням закріпила визначення поняття «туризм, доступний для усіх, як форму туризму, що передбачає процес співробітництва учасників туристичного процесу, що дозволяє людям, які мають потребу в доступі, зокрема пов’язану з мобільністю, зором, слухом і когнітивними функціями, функціонувати незалежно, справедливо та доступним шляхом, надання їм розробленого на принципах універсального дизайну продуктів туризму, послуг та середовищ» [2].

Основоположник і пропагандист доступного туризму Скот Раян вважає, що інклюзивний туризм – це туризм, доступний для усіх незалежно від постійних або тимчасових обмежень фізичних можливостей. Тобто, це соціальна інтеграція людей з обмеженими можливостями у сучасне суспільство. Відповідно, найбільш універсальним способом соціальної інтеграції особи в суспільство є спосіб туризму.

Безбар'єрний туризм розглядається як специфічний (безпечний) вид туризму, основною метою якого є безбар'єрний доступ до усіх туристичних ресурсів, позитивний психологічний клімат, рівність можливостей усіх туристів, повномасштабне інформування людей з особливими потребами про можливості того чи іншого туристичного об'єкту, а також передбачає швидку здатність суб'єктів туризму перелаштовуватись відповідно до запитів людей з особливими потребами.

Термін «бар'єр», який є ключовим у визначенні безбар'єрного туризму, розглядається як перешкода, з якою зустрічається людина у процесі своєї життєдіяльності. Розрізняють бар'єри соціальні (бар'єр влаштування на роботу за статевою ознакою), психологічні (бар'єр спілкування, різноманітні фобії), культурні (адаптація туриста до нових традицій і норм поведінки в країні відвідування, соціалізація дитини-інваліда в суспільстві з дискримінаційними культурними нормами), фізичні (розмір дверного отвору в готельному номері, нахил пандуса на вході у магазин) та інші.

Організація безбар'єрного туризму є процесом розвитку туризму, мета якого забезпечити всім доступ до туризму та його об'єктів. Безбар'єрність туризму проявляється в плані пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристського показу до різних потреб всіх людей, в тому числі людей з обмеженими фізичними можливостями, їх опікунів і членів сім'ї. У той же час безбар'єрний туризм – це вид діяльності, бізнес, який реалізує туристичний продукт, інформацію, окремі туристичні послуги з урахуванням потреб в доступі й організації цих послуг для маломобільних груп осіб [3].

Дослідивши проблему термінологічного апарату можна зробити висновок, що в Україні не існує загальноприйнятого визначення туризму для людей з інвалідністю, про що свідчить відсутність єдиного терміну. Проблема визначення «доступний туризм», що часто зустрічається в іноземній літературі як «accessible tourism» не набуло широкого використання в Україні, так як має два значення: фізична доступність інфраструктури та доступність туристичних послуг у грошовому еквіваленті.

На нашу думку, найбільш вдалим терміном, що включає всі визначення, має стати «інклюзивний туризм», адже суть інклюзії – це включення усіх осіб у туристичну діяльність, незважаючи на їх фізичне чи психічне здоров'я, усіх груп населення незалежно від віку (від дітей до людей похилого віку), від приналежності до певної національності, від засобу пересування (людина на інвалідному візку чи мама з немовлям, що використовує дитячий візок) тощо.

Література:

1. Гринасюк А. Р., Єрко І. В., Нечипорук М. А. Зарубіжний досвід проектування туристичних маршрутів за універсальним дизайном. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2019. № 31 (385). С. 142–153.

2. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН 2006 р. (Конвенцію

ратифіковано законом України № 1767-VI від 16.12.2009). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

3. Лепський В., Науменко Л., Борисова І. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: наукове обґрунтування та перші кроки втілення у життя. *Український вісник медико-соціальної експертизи.* 2016. № 4. С. 47– 52

УДК 338.486.2(043.2)

КАМПОВ Н.С.,
старший викладач кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму
КАСИНЕЦЬ О.В.
старший викладач кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму
Мукачівський державний університет

ТУРИСТИЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЯК СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Стрімкий розвиток туризму у світі та Україні стимулює державні органи влади використовувати усі можливості для покращення управління цим процесом з метою залучення більшої кількості туристів. Туристична інфраструктура включає також інформаційні центри.

Туристично-інформаційний центр (ТІЦ) – це система, яка створює можливість отримувати будь-яку інформацію, що буде корисною і привабливою для туристів, дізнатись про основні туристичні об’єкти (природні, археологічні, історичні, культурні та духовні пам’ятки, культурні та культурно-розважальні заклади, готелі, санаторії, бази відпочинку, головні туристичні маршрути, місцеві свята та фестивалі, туристичні компанії та послуги, що пропонуються суб’єктами туристичної діяльності), а також іншу інформацію стосовно туризму та відпочинку в регіоні; це ключовий елемент туристичної інфраструктури, який працює на ринку рекреаційних послуг і за допомогою якого гості міста задовольняють свій попит на інформацію та пропозиції. На думку Музиченко-Козловської О.В., ТІЦ можна вважати елементом інноваційної інфраструктури туристичної індустрії, оскільки за його допомогою туристи та інші суб’єкти туризму мають змогу отримати туристичну інформацію та консультативні послуги щодо туристичної діяльності у місцевості подорожування та за її межами [1].

Туристично-інформаційний центр – це організація, в якій надають інформацію та консультації про туристичні можливості та ресурси місцевості, яку відвідують туристи, а також здійснюють обмін такою інформацією з іншими ТІЦ, а також з іншими організаціями та управліннями.

Діяльність ТІЦ має бути спрямована на інформування та консультування туристів та інших суб’єктів туристичної галузі економіки, промоцію та рекламування туристично-рекреаційних ресурсів та інших принад місцевості тощо. Адже за даними статистичних досліджень Всесвітньої туристичної

організації відомо, що збільшення витрат на рекламу туристичного продукту спричиняє підвищення доходів туристичної галузі економіки [2].

У мережі ТІЦ місцевості можуть надавати такі послуги: надання комплексної туристичної інформації про місцевість залежно від місця розташування центра про готелі та інші заклади розміщення туристів; про музеї, театри, концертні зали, парки, виставкові зали, туристичні підприємства; про культурні заходи міста чи регіону: про фестивалі, концерти, виставки, ярмарки тощо; консультування туристів щодо інформації про країни, курорти і місця відпочинку, візовий режим, оформлення проїзних документів; замовлення послуг екскурсоводів та гідів (для груп чи індивідуально), страхування туристів; інформування про екскурсійні маршрути по місту та за його межами; допомога в організації семінарів, конференцій в місті чи регіоні; інформування про спеціальні пропозиції туристичних підприємств міста та регіону: тури вихідного дня, програми сімейного та інших видів відпочинку; замовлення (оренда) і страхування транспорту для подорожей; продаж за доступними цінами інформаційно-туристичних видань (карти, атласи, путівники, книги з краєзнавства, фотоальбоми, довідники тощо); продаж сувенірної продукції.

ТІЦ можуть надавати також такі послуги: інформування про вільні місця у засобах розміщення туристів та їх бронювання; інформування про унікальні природні цінності, парки чи сади; замовлення квитків на культурні заходи: в театри, концертні зали, музеї тощо; інформування про транспортні послуги: таксі, громадський транспорт, водний транспорт, автобусні перевезення та замовлення квитків; інформування про заклади харчування: ресторани, кафе, заклади харчування з національною кухнею; надання спеціальної інформації: про лікарні, міліцію, аптеки, консульства, урядові установи тощо; інформування управлінь статистики про кількість відвідувачів.

За організаційною структурою туристично-інформаційні центри можуть бути самостійними або у складі туристичного кластера, чи комбінату, у якому, на відміну від попереднього об’єднання, поєднують організації на основі спільної технології, які не мають юридичної самостійності і керуються дирекцією головного підприємства [3].

Цілями туристично-інформаційних центрів є: приваблення у місцевість більшої кількості туристів; розвиток внутрішнього туризму; покращення конкурентних переваг місцевості через покращення інфраструктури, зокрема туристичної; поповнення місцевого бюджету за рахунок оподаткування суб’єктів туристичного бізнесу; раціональне використання туристично-рекреаційних ресурсів місцевості; залучення інвестицій у туристичний бізнес.

Для успішного розвитку туризму у державі необхідна тісна співпраця органів влади, місцевого самоврядування і підприємств туристичної індустрії. Обмін інформацією між цими інституціями може здійснюватися туристично-інформаційними центрами, мережа яких має покривати усю територію держави у місцях, де наявні туристичні ресурси. За допомогою національної мережі ТІЦ

покращиться управління та регулювання туристичною діяльністю на державному та регіональному рівнях, що відобразиться на розвиток туризму в цілому.

Література:

1. Музиченко-Козловська О. В. Туристично-інформаційний центр як елемент інноваційної інфраструктури туризму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. 2013. №754. С.47-52.

2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization). URL: http://www2.unwto.org/.

3. Музиченко-Козловська О.В. Механізм започаткування та функціонування туристичного кластера. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика*. 2006. -№552. С.267-273.

УДК 338.48-1/-6:338.482(043.2)

КОВАЧ В.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»,
МЕДВІДЬ Л. І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівський державний університет

ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Туристична сфера не може успішно розвиватися без відповідної туристичної інфраструктури, яка забезпечує матеріально-технічну складову туризму і задовольняє різноманітні потреби туристів. Добре розвинута туристична інфраструктура сприяє формуванню конкурентоспроможного та привабливого туристичного продукту. Вона є головним чинником ефективного використання рекреаційних ресурсів.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, пов’язаних з дослідженням туристичної інфраструктури, сьогодні не існує єдиного її визначення. Науковий пошук в цій сфері визначаються багатогранністю підходів та авторських позицій щодо трактування сутності туристичної інфраструктури.

Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» визначає туристичну інфраструктуру, як сукупність певних суб’єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [1]. Отже, туристична інфраструктура – це елементи, які беруть участь у наданні туристичних послуг – споруди, транспортні шляхи, засоби комунікації.

Енциклопедичний словник-довідник з туризму тлумачить туристську інфраструктуру, як «сукупність додаткових галузей і закладів, які організовують та обслуговують індустрію туризму та туристську діяльність в

цілому» [2]. Ми вважаємо, що дане тлумачення повністю не розкриває сутності туристичної інфраструктури.

У наукових дослідженнях О.О. Любіцевої, туристична інфраструктура розглядається як туристичний ресурс, що об'єднує підприємства розміщення, харчування, транспорту, екскурсійного обслуговування та проведення дозвілля [3] Ми не можемо не погодитися з даним трактуванням, адже на нашу думку, воно дуже вдало характеризує туристичну інфраструктуру та її складові елементи.

У своїх працях Г.Є. Долгопола та Я.С. Корабельнікова зазначають, що інфраструктуру у туристичній галузі складають будинки та споруди, транспортне сполучення, заклади культури та мистецтва, а також інші супутні об'єкти, що беруть участь у наданні туристичних послуг. Дане визначення вказує, що туристична інфраструктура має свою структуру, як і кожна система, потребує постійного розвитку та модернізації. Науковцями виділяється дві групи туристичної інфраструктури: основна (виробнича) – заклади розміщення, харчування, транспорт; супутня – заклади культури, торговельно-розважальні, спортивні заклади та інші [4].

Варто відмітити, тлумачення туристичної інфраструктури С. П. Кузиком. Автор зазначає, що до складу туристичної інфраструктури входять підприємства, установи та заклади, діяльність яких пов'язана із задоволенням потреб туристів та спрямована на їх оздоровлення та відпочинок [5]. На думку автора, сприяють якісному обслуговуванні та збільшенню кількості туристичних потоків транспортне сполучення та об'єкти розміщення, що забезпечують стабільні умови функціонування об'єктів туризму.

Варте уваги трактування туристичної інфраструктури науковцями Л. М. Черчик, О. В. Міщенко та І. В. Єрко, які у спільній монографії підкреслюють визначальне місце матеріально-технічної бази та інфраструктури туристично-рекреаційної сфери. Матеріально-технічну базу становлять санаторії, пансіонати, туристичні бази, табори відпочинку та оздоровлення, туристично-екскурсійні центри, установи, організації та управління туристично-рекреаційною діяльністю регіону та ін. За функціональним призначенням інфраструктура територіально-рекреаційної системи поділяється на виробничу (транспорт, зв'язок, будівельна сфера, водо- та енергопостачання) і соціальну (готелі, мотелі, кемпінги, приватні будинки, транспортні організації, що надають послуги перевезення, інформаційні центри, підприємства з виробництва і продажу товарів туристичного попиту, підприємства торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, культурно-розважальні та медичні установи) [6].

Отже, на нашу думку, туристична інфраструктура є основою розвитку туризму та використання існуючих рекреаційно-туристичних ресурсів. Туристична інфраструктура забезпечує велику кількість послуг, необхідних для задоволення потреб туристів і збільшення їх кількості, а також комфортного

перебування в пункті призначення, а саме це транспорт, об'єкти проживання та харчування та інші допоміжні установи.

Література:

1. Туристична діяльність. Нормативна база/упор. О. М. Роїна. К.: КНТ, 2005.
2. Енциклопедичний словник-довідник з туризму/ [авт.-уклад В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І.Цибух]. К.:Слово, 2006.
3. Любіцева, О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2008.
4. Долгопола Г.Є., Корабельнікова Я.С. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державно-приватного партнерства. *Між. наук.-практ. Інтернет-конф. «Актуальні питання підвищення конкурентоспроможності держави, бізнесу та освіти у сучасних економічних умовах»*. URL: http://tourlib.net/statti_rus/dolgopola.htm
5. Кузик, С.П. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід. Львів: Видав. Центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2010.
6. Черчик Л. М., Міщенко О. В., Єрко І. В. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку: Монографія. Ч. 1,. МОНУ. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2014. 128 с.

УДК 65.012.4:378.147:004

ЛИЗАНЕЦЬ А.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму
ГОЙДА В.Ю.
здобувач ОС «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент»
Мукачівський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Однією з найголовніших складових успіху будь-яких організацій є використання менеджменту, тобто науково обґрунтованої та якісно побудованої системи управління. В сучасних умовах менеджмент є актуальним як для бізнесових структур, так і для будь-яких організацій, в тому числі освітніх. Необхідність підвищення ефективності функціонування в умовах постійних змін та невизначеності середовища актуалізує потребу вдосконалення процесів управління освітніх закладів.

Освітній менеджмент є специфічним видом управлінської діяльності, що включає в себе комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітніми системами різних типів і видів, спрямованих на їхнє становлення, ефективне функціонування і розвиток [1].

Так, зокрема, управління школою є особливою діяльністю, в якій її суб'єкти за допомогою основних функцій (планування, організації, керівництва і контролю) забезпечують організованість (інтегрованість) спільної взаємодії учнів, педагогів, батьків і її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку закладу [1].

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процес менеджменту – діяльність суб'єкта управління з узгодження спільної праці персоналу організації для досягнення її цілей, який є єдністю трьох складових: змісту, організації та технології здійснення.

Саме характер і зміст діяльності визначає особливості менеджменту освітнього закладу. Основними специфічними рисами даного виду діяльності є безпосередня і особистісно проєктована взаємодія між усіма суб'єктами освітнього процесу; необхідність диференціації та індивідуалізації освітніх послуг; залежність функціонування організації від поведінки споживачів; складність визначення параметрів якості; необхідність володіння досконалими навичками роботи з споживачами; складність визначення ефективності діяльності персоналу; наявність низки регуляторів, які суттєво впливають на хід процесу.

Здійснення процесу освітнього менеджменту найчастіше розглядається через призму функцій управління. Розвиток закладів освіти в сучасних умовах потребує переосмислення їх суті та ролі. Розрізняють загальні та часткові функції управління.

Загальні функції управління розкривають зміст управлінського процесу і відбивають логіку, складові компоненти діяльності. Вони наповнюються певним змістом тільки при їх застосуванні для розв'язання завдань конкретної системи (наприклад, освітнього закладу). Процес управління освітнім закладом характеризується п'ятьма загальними функціями: аналізування, планування, організація, контроль, регулювання [2, 3]. Проте постійні трансформації у сфері освіти та зміни у середовищі ведуть до змін як у розумінні, так і у переліку основних функцій.

В сучасних умовах теоретики та практики зазначають, що простого аналізу діяльності надто мало для управління освітнім закладом. На основі дослідження внутрішніх та зовнішніх чинників впливу все актуальнішим стає коригування і прогнозування розвитку керованого об'єкту. Отже, функція педагогічного аналізу в сучасних умовах повинна бути доповнена, зважаючи на той факт, що вона передбачає не тільки пошук недоліків, але й невикористаних резервів, які створюють основу для визначення розвитку навчального закладу. Тому більш доцільним є розширення змісту першої функції з «аналізу» на «аналізування та прогнозування».

Функція планування також модернізується в освітньому закладі, все частіше інтегруючи в себе цільове стратегічне планування через вплив різних зовнішніх чинників.

Функція організації управління трансформується шляхом охоплення процесів вертикального, горизонтального управління і самоуправління. Її можливо здійснити лише через встановлення оптимального співвідношення зовнішнього управління і самоорганізації керованої системи. Таке перетворення вимагає знання мотивів, потреб, інтересів і цінностей персоналу, задіяного в освітній сфері, кооперацію дій керівника і підлеглих. На перший план виступають завдання створення мотиваційного поля управління через

матеріальне або моральне стимулювання і забезпечення умов для реалізації власних інтересів виконавців. Таким чином, процес організації супроводжується діями керівника по створенню мотиваційної основи роботи персоналу. Тому організаційна функція у закладі освіти аналогічно до соціально-економічних систем органічно поєднує в собі мотиваційну.

Сучасне управління освітнім закладом виводить на вищий рівень функції контролю та регулювання, поступово роблячи їх невіддільними одна від одної. Традиційно виділяють два види контролю: «м'який» - моніторинговий і «жорсткий» - за кінцевим результатом. Моніторинговий контроль проводиться з метою поточного коригування процесів (зокрема навчально-виховних). Жорсткий контроль передбачає заміри тільки кінцевих результатів і визначення їх відповідності встановленим стандартам. У цьому випадку коригування проводиться за результатом, що власне і є регулюванням. Сутність регулювання полягає у коригуванні за наслідками контролю. Мета регулювання – збереження стійкості освітнього закладу шляхом підтримки необхідного співвідношення між різними її елементами, своєчасної ліквідації можливих відхилень від установлених норм у функціонуванні об`єктів управління; забезпечення позитивних змін та розвитку.

Отже, підсумовуючи, можна відзначити, що розвиток функцій управління освітою обумовлюється кількісними і якісними змінами самих освітніх процесів, їх організації та впливу зовнішніх факторів (освітніх реформ, загальної ситуації в країні, різних форсмажорів тощо), потребами модернізації діяльності навчального закладу, підвищення якості навчально-виховного процесу, здатності освітніх закладів до адаптації та інноваційної діяльності.

Література:

1. Винничук О. Т. Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом/ Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі : колективна монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 19-30.

2. Мармаза О.І. Менеджмент освітньої організації. Х.: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.

3. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2007. 134 с

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 37.013.43:069:39:929(477.87)”194”(043.2)

МАЛЕЦЬ О.О.
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету
МАЛЕЦЬ Н.Б.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров’я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
БАБИНЕЦЬ М. М,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ТА МУЗЕЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ «ЕТНОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ» ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Закарпатські українці з давніх-давен славляться одягом, керамікою, різьбленням по дереву, самобутньою дерев’яною архітектурою, поетичними фольклором, мелодійними піснями, темпераментними танцями. Культуру українського населення Закарпаття в минулому вивчали Я.Головацький, І.Франко, В.Гнатюк, Ф.Колесса. Вони зібрали багато фольклорного матеріалу – народних пісень, приказок, казок, повір’їв, тощо. У 20-30-х рр. чимало зробили у цьому напрямку І.Панькевич, Л.Дем’ян та ін. У 1934 році в Мукачеві було організовано «Етнографічне товариство Підкарпатської Русі», яке проіснувало чотири роки і у 1938 р. налічувало близько 170 членів – здебільшого студентів українського відділу Мукачівської державної торгівельної академії. Утворенню «Етнографічного товариства Підкарпатської Русі» передував довгий підготовчий період. Буржуазний уряд Чехословацької республіки наполегливо проводив у Закарпатті чехізацію українського населення. Представники прогресивної інтелігенції не раз замислювалися над тим, як зберегти матеріальну і духовну культуру рідного народу для прийдешніх поколінь. Вони добре пам’ятали звернення Української академії наук у Києві та Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (червень 1928 р.) до українського населення Закарпаття збирати скарби народної творчості. Жодна тогочасна газета не надрукувала цього звернення. Повністю надрукував його тільки журнал «Наша земля» (1928, №6). Повідомили про це звернення закликом активно відгукнутися на нього газети «Карпатська правда», «Працююча молодь», «Голос життя». Згодом журнал «Наша земля» з номера в номер публікував на своїх сторінках етнографічні матеріали, фотографії народного одягу, народних інструментів, речей побуту, хатнього посуду, сільськогосподарських знарядь, архітектурних споруд тощо. На той час чимало пам’яток народної культури Закарпаття було вивезено до Чехії. Така доля спіткала і дерев’яну церкву, збудовану без єдиного цвяха у селі Медведівцях біля Мукачева. Зараз вона є окрасою Петршинського саду (Прага). Представники прогресивної української інтелігенції у грудні 1934 року

вирішили організувати в Мукачеві «Етнографічне товариство Підкарпатської Русі». 29 січня 1935 р. цивільна управа Підкарпатської Русі затвердила його статут. За характером діяльності воно не було політичною організацією. Діяльністю товариства керувала Рада, яка складала річні плани наукової роботи, на її розширених засіданнях обговорювалися річні звіти про працю товариства. В обов'язки членів Ради входило: популяризація завдань товариства, згуртування кадрів працівників у галузі етнографії, проведення науково-дослідницької роботи, вишукування грошових засобів для утримання товариства, створення у Мукачеві крайового етнографічного музею.

Для залучення широких кіл української інтелігенції до збирання етнографічного матеріалу рада друкувала на окремих аркушах і поширювала серед населення Закарпаття спеціальні «Відозви». В ряді газет і журналі «Учительський голос» члени ради час від часу публікували статті про діяльність товариства, закликали вчителів узяти якнайдіяльнішу участь у збиральницькій роботі. Першочерговим завданням товариства було створення етнографічного музею, де би зберігалися всі зібрані пам'ятки матеріальної та духовної культури. В «Інформаційному листкові» №1 у справі утворення етнографічного музею Підкарпатської Русі в Мукачеві писалося: пам'ятки матеріальної та духовної культури краю «нищаться і як не досліджені зникають». Влітку 1935 р. чеський колекціонер, що за десять років зібрав дуже багато пам'яток народної творчості Закарпаття, заявив організаторам «Етнографічного товариства Підкарпатської Русі»: «… настав найвищий час для етнографічної роботи. Не знаю, панове, чи вам пощастить уже тепер зібрати для вашого етнографічного музею все те, що могло би бути у ньому зібрано.» Керівництво «Етнографічного товариства Підкарпатської Русі» у листі до губернатора К.Грабара від 15 лютого 1936 р. просило виділяти щорічну грошову допомогу на суму 10 тисяч крон для збирання пам'яток історії та культури. Як відзначалося у цьому листі: «…від високих Татр аж до Чорної Тиси народна матеріальна культура майже не досліджена. … Підкарпатська Русь для світової науки та для слов'янської культури на сьогодні є terra inkognita. Ця земля є дуже цінним об'єктом для науки з огляду на оригінальність самобутніх форм народного життя і народної творчості». Незважаючи на неодноразові прохання, держава не виділила для товариства жодної крони. Діяльність товариства трималася на членських внесках та добровільній допомозі прогресивної громадськості Закарпаття.

При «Етнографічному товаристві Підкарпатської Русі» було створено архів описів пам'яток матеріальної та духовної культури українського населення краю. Члени ради складали так звані « Анкетні листки-запитальники» для збирання даних про народний одяг, музичні інструменти, писанки, хатнє будівництво, сільськогосподарські знаряддя тощо. Тільки 1936 р. підготовлено і надруковано на роторі 18 таких запитальників. Особливу увагу приділяли збиранню даних про землеробство, скотарство, садівництво, виноградарство, городництво, бджільництво, полювання, кожухарство, ткацтво,

гончарство, ковальство, різьблення по дереву, обробку вовни та конопель, приготування їжі, ліків. Цікавилися також правовими стосунками на селі, народними звичаями, казками, приказками, піснями, переказами. Запитальники складені досить кваліфіковано. Діяльність товариства мало велике значення для розвитку культури українського населення Закарпаття.

Література:

1. Божук Г. Діяльність «Етнографічного товариства Підкарпатської Русі» / Народна творчість та етнографія. №4. К: Наукова думка, 1972. С.87-90.

2. Тиводар М.П. Закарпаття:народознавчі роздуми. Ужгород: Карпати, 1995. 205 с.

3. Потушняк Ф. Клади в народном віруванії // Русская правда. Ужгород. 1940. – 27, 28, 29,30 березня.

4. Тиводар М.П. Основні етапи етнічної історії Українських Карпат. Українські Карпати: матеріали міжнародної наукової конференції «Українські карпати: етнос, історія, культура». (Ужгород, 26 серпня – 1вересня 1991 р.). Ужгород: Карпати, 1993. С. 471-482.

5. Філіал ДАЗО в Мукачеві, спр.5,26,53.

УДК 338.48-6:615.8:332.122(043.2)

МИКУЛАНИНЕЦЬ СВІТЛАНА
кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри менеджменту, управління
економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет,
МИКУЛАНИНЕЦЬ ВАСИЛЬ
аспірант
Мукачівський державний університет

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНАХ

У процесі перетворення суспільних відносин в Україні спостерігаються значні зміни у господарській структурі та функціонуванні окремих секторів. Зростаюча активність людей, поява високотехнологічних виробництв і широке застосування розумової праці, а також високий рівень урбанізації призводять до зростаючої потреби у послугах, зокрема у сфері відпочинку та відновлення сил. Однією з таких сфер є рекреаційне господарство, що охоплює різноманітні галузі економічної діяльності, що забезпечують послуги відпочинку населенню та створюють умови для нормального функціонування цієї сфери. Це, в свою чергу, призводить до збільшеної уваги до дослідження форм рекреаційної діяльності, до вивчення умов розвитку та структури рекреаційного господарства, а також особливостей його організації на території країни та її окремих частин.

Результат рекреаційної діяльності полягає у наданні послуг з оздоровлення та відпочинку для людей. Ці послуги можуть бути різноманітними за характером: основними або додатковими, матеріальними або нематеріальними. До основних відносяться послуги транспорту та розміщення (наприклад, у санаторіях, курортах, готелях), а також послуги харчування. Специфічні послуги можуть надаватися рекреантам під час подорожі чи

відпочинку, наприклад, екскурсії, лікувальні процедури тощо. Додаткові послуги, як правило, надаються в місцях розташування рекреантів, такими як розважальні заклади, спортивні комплекси та інші.

Рекреаційні послуги відрізняються своєрідністю: вони виробляються та споживаються у тому ж місці і в той же час. До нематеріальних послуг відносяться послуги туристичних закладів, санаторно-курортних комплексів, транспорту, охорони здоров'я, освіти, громадських організацій та державного управління.

Матеріальні послуги реалізуються в обігу продукції і мають виробничий характер. До рекреаційних послуг матеріального характеру відносяться послуги з матеріально-технічного забезпечення, торгівлі, житлово-комунального господарства та побутові послуги.

Така класифікація туристичних послуг є важливою для оцінки туристичного продукту та аналізу структури рекреаційної діяльності та її ролі на ринку. Ринок туристичних послуг країни є частиною світового ринку та виник внаслідок швидкого розвитку галузі послуг, що є об'єктивним процесом у глибині суспільного поділу праці та диверсифікації суспільного виробництва.

Створення рекреаційних послуг передбачає наявність спеціальних ресурсів, які можна використовувати для цієї діяльності. Такі ресурси можуть бути різного типу: природні, природно-антропогенні або історико-культурні. Рекреаційні ресурси за їх призначенням і технологією використання поділяються на: рекреаційно-лікувальне природокористування, таке як кліматолікування, бальнеолікування (з мінеральними водами) та грязелікування; рекреаційно-оздоровче природокористування, яке включає купально-пляжну рекреацію, прогулянкову рекреацію та промислову рекреацію (мисливство, рибальство, збирання грибів, ягід, лікарських та декоративних рослин та інше); рекреаційно-спортивне природокористування, яке включає водноспортивну рекреацію, гірський туризм (пішохідний, альпінізм, скелелазіння), гірськолижний туризм, спелеотуризм (використання карстових об’єктів) та автотуризм; рекреаційно-пізнавальне природокористування, яке включає природо-пізнавальний туризм та екологічний (зелений) туризм.

Розрізняють також різні складові рекреаційного середовища, які варіюються в залежності від регіону та типу освоєння. Наприклад, середовище може бути природним, квазіприродним (природним і антропогенним), культурним, техногенним або соціальним. Рекреаційне середовище може мати як позитивні, так і негативні характеристики, що впливають на виробництво та споживання рекреаційних послуг. Це можуть бути такі позитивні риси, як висока доступність різноманітних ресурсів для рекреації, сприятлива екологічна ситуація, розвинута сфера послуг та транспорту, стабільна політична і соціальна ситуація, і так далі. Негативні риси можуть включати низьку доступність ресурсів, відсутність унікальних або історико-культурних пам'яток, серйозне забруднення довкілля, низький рівень безпеки, нестабільну політичну

і соціально-економічну ситуацію, низьку розвиненість транспортної інфраструктури та соціальної інфраструктури.

Рекреаційне середовище в різних регіонах має різний характер та впливає на рівень рекреаційного освоєння території, напрями рекреаційної діяльності та характер послуг, що надаються. Наприклад, у Західному регіоні України, де висока концентрація історико-культурних ресурсів, сприятливі природні умови та наявність лікувальних мінеральних вод і унікальних природних об'єктів, складається сприятливе рекреаційне середовище, що сприяє розвитку різноманітних видів рекреаційної діяльності.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу. Термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: ВЦ. Київський університет, 2001.–398 с.

2. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг / В.В. Величко. – Харків: ХНУМГ, 2013. – 202 с.

3. Топчієв О.Г. Рекреаційно-географічні дослідження / Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики / О.Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.

4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навч. літератури, 2007. – 312 с.

УДК 338.46:640.41

МІЛАШОВСЬКА О.І.
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри готельно-ресторанної справи,
Мукачівський державний університет
ГЛУШКО К.Є.
здобувачка ОС «Магістр»
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Мукачівський державний університет

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Підвищення якості обслуговування на підприємствах сфери гостинності є ключовим фактором успіху в умовах конкуренції.

До основних напрямків, які підвищують ефективність обслуговування, можна віднести навчання та розвиток персоналу, впровадження новітніх технологій, покращення матеріально-технічної бази, персоналізацію послуг, покращення комунікацій, екологічну відповідальність, розвиток корпоративної культури:

Навчання та розвиток персоналу мають включати постійне навчання персоналу, регулярні тренінги з акцентом на навички обслуговування клієнтів, управління конфліктами та культурну компетентність та підвищення кваліфікації через отримання відповідних сертифікатів у сфері гостинності.

Впровадження новітніх технологій можливе через автоматизацію процесів, використання систем управління готелями (Property Management Systems, PMS), онлайн-бронювання та мобільних додатків для покращення взаємодії з клієнтами. Також важливо забезпечити роботу системи зворотного зв'язку, яка полягає у використанні новітніх технологій для збору відгуків від клієнтів у режимі реального часу для негайного реагування на їхні потреби.

Покращення матеріально-технічної бази відбувається за рахунок оновлення інфраструктури, тобто, модернізація номерів, ресторанів та інших об'єктів для забезпечення комфортного перебування. Також не менш важливим є інноваційний дизайн підприємств сфери гостинності. Створення привабливого та функціонального дизайну, що відповідає сучасним тенденціям та потребам гостей, підвищує задоволення та попит.

Щодо персоналізації послуг, то на перший план виходить індивідуальний підхід, тобто використання даних про уподобання клієнтів для створення персоналізованих пропозицій та послуг та розробка програм лояльності, які стимулюють повторні візити та позитивні відгуки.

Забезпечення ефективної комунікації між співробітниками для узгодженої роботи та вирішення проблем та активне використання соціальних мереж та інших каналів для взаємодії з клієнтами, інформування про акції та новинки створює покращення комунікацій між власниками та клієнтами

Розробка стандартів обслуговування, впровадження чітких стандартів та протоколів, які визначають якість обслуговування на кожному етапі взаємодії з клієнтом, контроль якості, регулярний моніторинг та оцінка дотримання встановлених стандартів, проведення аудитів якості обслуговування забезпечує ефективне обслуговування підприємств сфери гостинності.

Впровадження екологічних практик, таких як використання енергозберігаючих технологій, переробка відходів та підтримка місцевих виробників, отримання екологічних сертифікатів для підвищення привабливості підприємства серед еко-свідомих клієнтів сприяє сталому економічному розвитку, гармонізації взаємодії суспільства та навколишнього середовища, раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу.

Розвиток корпоративної культури забезпечується створенням позитивного робочого середовища, що мотивує працівників до високоякісного обслуговування, впровадженням системи винагород та визнання досягнень персоналу, що сприяють підвищенню їхньої залученості та лояльності.

Упровадження цих напрямків сприятиме покращенню якості обслуговування та створенню позитивного іміджу підприємств сфери гостинності.

Література:

1. Кудла Н. Є. Управління якістю в туризмі : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 328 с.

2. Сокол Т. Г. Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах. Київ : Альтепрес, 2009. 447 с.

3. Шаповал М. І. Менеджмент якості: підручник. 3-тє вид., випр. і доповн. Київ : Знання, 2007. 471 с.

УДК 728:624.011.1:903(477.87)(045)

ОЛІЙНИК Вікторія Вікторівна
кандидат культурології, доцент
кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
Мукачівський державний університет
СОСКИДА Валерій Яношович
здобувач вищої освіти
спеціальність 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»
4 курс, група МП-41
Мукачівський державний університет

ФЕНОМЕН ДЕРЕВ'ЯНОЇ ХРАМОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ

Пам'ятки архітектури, залишені творцями минулих епох, становлять вагому частину багатої культурної спадщини Закарпаття. Вони є свідками життя народу і розвитку його національної самобутності. Творіння зодчества – нетлінна частинка національної скарбниці. Але шедеври закарпатської дерев'яної готики, які не мають аналогів у світі, відомі лише обмеженому колу фахівців та аматорів, залишаючись поза увагою внутрішнього туризму та суспільства взагалі.

Одним з найбільш старовинних дерев'яних храмів Потисся і України вважається церква Святого Миколи Чудотворця (верхня), що знаходиться у Середнє Водяне [9].

Ще однією окрасою Закарпаття є унікальна церква, що розташована в селі Сокирниця (Церква Св.. Миколи Чудотворця, 1703 р.). Дубові зруби храму вкриті високими дахами. Більший зруб ділиться на наву і бабинець. Вежу увінчує чотирисхилий купол з високим шпилем і чотирма фіалами по кутах. На головному фасаді – закритий ґанок з трикутними прорізами вікон і вхідним порталом. Одвірок бабинця обрамлено смугами «мотузкового» орнаменту, колами, заповненими різьбленням, розетками з шестилисниками. Іконостас зроблено в 1748 р. Старе малювання збереглося на цоколях під намісними іконами. Згідно з версією реставраторів, сокирницьку церкву перебудовали і встановили вежу над бабинцем. Того ж року збудували високу каркасну дзвіницю [5].

В селі Олександрівка (Церква св. Параскеви, 1751 р.) найменша в Закарпатті готична церква яка увінчує широку поверхню пагорба і вимальовується чітким силуетом на тлі невисоких гір. Церква двотрубна, тридільна, з видимим нахилом стін до середини. Вежа з чотирма фіалами біля основи шпиля височіє над західними зрубом. [6].

В селі Данилово (Церква св. Миколи Чудотворця, 1779 р.), що збудована в готичному стилі – наймолодша серед готичних церков Хустщини і, можливо, найгарніша. Миколаївська церква була побудована в 1779 році, про що свідчать

написи на дверях ганку латиницею, а на дверях церкви – кирилицею. Церква має дивовижні пропорції. Композиція форм підкреслює стрімкий зліт вежі з дуже високим шпилем: здається, ще мить – і дерев'яне диво здолає земне тяжіння. [7].

Село Крайниково (Михайлівська церква і дзвіниця) була побудована в 1666-1668 рр., про що свідчить напис на надпоріжнику придворного (бабинця). Церква тридільна з рівно широким бабинцем та навою і вужчим вівтарем. Побудова церкви архаїчна. Вона зведена з високих дубових брусів, з'єднана врубками в кнюк з потайним прямим зубом. Напис на дияконських дверях відноситься до 1763 р. В іконостасі збереглися ікони і з XVII ст. [12].

«Собор архангела Михаїла». Над бабинцем височить прямокутна в плані, висока вежа з підсябіттям з високим шпилястим завершенням і чотирма маленькими шпилями по кутах. Побудована в XVII ст., церква мала плескаті перекриття, які йшли на сволоку Плескаті перекриття були замінені на коробові в XVIII ст.

Значна частина бойківських храмів була у XVIII ст..перебудована, тільки шляхом підняття вежі над бабинцем, як у селі Кострині (1703 р., перебудована 1761 р.,), або у присілку Бистрому біля Свaляви (1588р., перебудована 1759р.) , або й повним закриттям заломів верхів під широким багатосхилими дахами і вежею над бабинцем, як у селах Буківцеві (XVIIст., перебудована 1892 р.), Розтока (XVII ст.., 1750 р.) Міжгірського району, у с. Дешковиці Іршавського району (поч.XVIIIст., 1839р.

Храми лемківської будівельної школи виникають у середині – другій половині XVIII ст., та отримують свій розвиток з кінця XVIII до кінця XIXст. [9]. Основою їх виникнення були храми різних типів, однак переважно – бойківської будівельної школи. Причиною було намагання уніатського духовенства максимально латинізувати зовнішній вигляд храмів східного обряду, стерти стилістичну відмінність. Основною стилістичною рисою лемківських храмів є ліквідація центричності споруди шляхом переміщення висотної домінанти з центрального зрубу на високу вежу дзвіницю, втиснуту над бабинцем чи біля нього [12].

Різноманітність її форм, зведено до чотирьох основних стилів: шатровий, тризрубовий, шатровий п'ятизрубовий, барочний і готичний (псевдоготичний). Яскравими зразками цього типу є церкви в селі Гусному Великоберезнянського району (1796 року перебудована) і Вознесенська у селі Верхньому Студеному Міжгірського району (XVIII ст.), які слід вважати найбільш закінченими і витриманими зразками шатрового тризрубного типу церков на Закарпатті. Подібні до них за формою і пропорціями шатровий храм у селі Перехресному Воловецького району та в селах Кострино, Ужок і Вишка Великоберезнянського району [14].

Питання про час появи дерев'яних шатрових церков з хрестоподібним планом остаточно не висвітлено. На Закарпатті хрестоподібних церков порівняно небагато. Їх зустрічаємо тільки у Рахівському районі, у верхів'ях

Тиси і її приток. Чудовим, витриманим до кінця зразком цього храмового типу є так звана Струківська церква в Ясинях (1824 р.). Цінним пам'ятником хрестоподібного типу є і Петропавлівська церква в Лазещіни на Рахівщині. У східній частині області переважає готичний (псевдоготичний) стиль.

На зламі XVII-XVIII ст. постала малярська декорація вівтарної частини церков св. Миколая в селі Колодне (Тячівський р-н), що складається з образу Христа на престолі в оточенні святителів, композицій «Тайна вечеря», «Воскресіння», «Несення хреста», «Коронування Богородиці», на коробовому плафоні розташовано образ «Богородиці Знамення», а в кутах у круглих медальйонах – півфігури чотирьох євангелістів. Другою половиною XVIII ст. слід датувати стінописи у центральній частині храму [10].

Пам'ятки дерев'яної культової архітектури Закарпаття – є важливим джерелом народних традицій і мистецтва краю. І хоча час невблаганний до такого нетривкого матеріалу, як дерево, все ж окремі з цих споруд збереглися до наших днів у своїх автентичних формах.

Література:

1. Бідзіля В. Історія культури Закарпаття на рубежі нашої ери / В. Бідзіля. - Київ, 1971.

2. Драган М. Українські дерев'яні церкви. Ч. 1./ М. Драган. - Львів: Діло, 1937. – 136 с.

3. Залозецький В. Готичні і барокові дерев'яні церкви в Карпатських краях / В. Залозецький. - Відень, 1926.

4. Логвин Г.Н. Дерев'яна архітектура України /Г.Н. Логвин // Нариси історії архітектури Української РСР. – К.: Держбуд. Україна, 1957. – С. 200-231.

5. Логвин Г.Н. По Україні / Г.Н. Логвин. – К.: Мистецтво, 1968. – 462с.

6. Могитич І. Р. Церкви / І.Р. Могитич // Народна архітектура Українських Карпат XV-XX ст. – К.: Наукова думка, 1987. – С.206-236.

7. Могитич І.Р. Дерев'яні храми та дзвіниці / І. Р. Могитич // Історія української архітектури. – К.: Техніка, 2003. – С.279-286.

8. Могитич І. Р. Церкви / І. Р. Могитич // Народна архітектура Українських Карпат XVXX ст. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 216-231.

9**.** Попович, Василь Васильович. Храми Рахівщини : іст.-краєзнав. нариси / В. В. Попович ; вступ. ст. В. Фенич. – Ужгород : Карпати, 2013. – 392 с. : іл.

10. Приймич, Михайло Васильович. Іконостаси Закарпаття : іст.-мист. нариси / М. В. Приймич ; вступ. ст. М. В. Сирохман. – Ужгород : Карпати, 2014. – 184 с. : кольор. іл. – (Програма "Українська книга").

11. Січинський В. Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах / В. Січинський. - Львів, 1927.

12. Сирохман, Михайло. П'ятдесят п'ять дерев'яних храмів Закарпаття / М. Сирохман ; відп. ред. О. Мовчан. – К. : Грані-Т, 2008. – 88 с. : кольор. іл.

13. Щербаківський В. Українське мистецтво: Дерев'яне будівництво і різьба на дереві / В. Щербаківський – Львів – К., 1913.

14. Юрченко П.Г. Дерев'яна архітектура України / П.Г. Юрченко. - К.: Будівельник. 1970. – 192 с.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 664.66:355.09-057.36(043.2)

ПАНКОВА О.М.
асистент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
МІШКО Д.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЙОДКАЗЕЇНУ В ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Збагачення їжі є ефективною стратегією для збільшення дефіцитних поживних речовин в продуктах харчування. Особливо тих, які розробляються національними програмами за якими здійснюється контроль дефіциту вітамінів та мінералів, за показаннями щодо певних груп населення.

Саме такою категорією споживачів стали військовослужбовці. Незважаючи на численні нововведення в системі організації харчування військовослужбовців, у тому числі при проведенні бойових дій, необхідний його постійний нутриціологічний моніторинг з метою коригування військових пайків та для забезпечення повноцінним харчуванням особового складу. [1]

Для збройних сил питання забезпечення повноцінним та раціональним харчуванням військовослужбовців є надзвичайно важливим. Результати досліджень вчених останніх років дають підстави до впровадження у практику технологій функціональних продуктів харчування з вмістом дефіцитних функціональних інгредієнтів, які матимуть практичне впровадження у покращення харчування військовослужбовців.

Із перших днів повномасштабного вторгнення російських військ в Україну розроблено мобільну систему харчування військ, в якій важливе місце займає реалізація нового підходу до нормування харчування на основі створення раціонів, здатних забезпечити військовослужбовців їжею, максимально підготовленою до вживання. [2]

Було проаналізовано діючі норми харчування військовослужбовців, та показано, що значну частку в цих раціонах (24-28 %) становлять саме хлібобулочні вироби. Згідно «НОРМ харчування військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань» добова норма хліба із суміші борошна житнього обдирного і пшеничного першого сорту складає 300 г. [2]

Вивчення хімічного складу передбачених нормами хлібних виробів показало їх незбалансованість за основними харчовими компонентами та низьку біологічну цінність наявних білків, вітамінів та мікроелементів.

Вважається доцільним збагачення хлібних виробів вітамінами групи В, харчовими волокнами, мікроелементами – йодом, залізом, кальцієм. [3]

Для дослідження було обрано добавку «Йодказеїн» – це органічна сполука йоду, вбудованого у молекулу молочного білку. При дефіциті йоду він засвоюється, а при надлишку виводиться з організму, оскільки йод відщеплюється від молочного білку під дією ферментів печінки, які

виробляються лише при нестачі йоду. Дослідження показали, що «Йодказеїн» доцільно вносити у хлібобулочні, борошняні та кондитерські вироби.

Вплив різноманітних носіїв йоду на фізико-хімічні показники якості хліба не можна назвати значним, однак, враховуючи те, що йодказеїн, на відміну від інших добавок, не погіршує об'ємного виходу та формостійкості подових виробів, і характеризується мінімальними втратами йоду під час технологічного процесу – не більше 1,5% загального вмісту, тому найперспективнішим носієм йоду для об'єктів хлібопекарського виробництва визнано йодказеїн.

Добова доза йоду для чоловіків – до 300 мкг. Створити надлишок йоду в організмі досить складно, оскільки 95-98% йоду, що надходить в організм, виводиться із сечею, а 2-5% – через кишківник. [4]

На основі комплексу досліджень обґрунтовано доцільність розроблення технології йодованих хлібобулочних виробів для раціону військовослужбовців з використанням продуктів, що містять йод в органічній формі.

Технологія виготовлення хлібобулочних виробів передбачає приготування тіста безопарним, опарним способом, з використанням заквасок за традиційною схемою, але з введенням додаткової операції з підготовки та внесенням добавки на стадії замішування тіста для найбільшого ступеня збереження йоду. [5]

Досліджено, що йодказеїн позитивно впливає на стан дріжджів: збільшується розмір дріжджової клітини, підвищується її ферментативна та бродильна активність і здатність до розмноження. Водночас ця добавки пригнічує активність та здатність до розмноження молочнокислих бактерій.

Аналіз хімічного складу виробів з йодказеїном показав, що за рахунок споживання такого хліба організм людини отримує гарантовану кількість йоду, що відповідає добовій потребі у цьому елементі. [3]

З урахуванням втрат йоду з носіїв при виготовленні хлібобулочних виробів і ступеня його засвоюваності організмом людини визначено дозування Йодказеїну – 0,00032 %, що забезпечить 30 % добової потреби в цьому мікронутрієнті при споживанні 277 г хліба .

Клінічними дослідженнями підтверджено біологічну ефективність хлібобулочних виробів, збагачених йодказеїном, як засобу профілактики та лікування йоддефіцитних станів у військовослужбовців.

Враховуючи актуальність теми, можна зробити висновок, що приготування хліба з додаванням йодказеїну для збагачення йодом і профілактики йододефіцитних захворювань є своєчасним і доцільним.

Література:

1. Арсеньєва Л.Ю., Дробот В.І., Герасименко Л.О. Хліб збагачений йодом // Зерно і хліб. – 2003. - № 1. – С. 26-28. 2. Арсеньєва Л.Ю., Герасименко Л.О., Антонюк М.М. Корекція мінерального складу хліба // Вісник Харківського державного університету сільського господарства. – Харків, 2003. - № 16. – С. 338-343.

2. Постанова КМУ, «Норми» від 29.03.2002 № 426 https://ips.ligazakon.net/document/view/kp230496?ed=2023_05_16&an=17

3. Сімахіна Г.О., Науменко Н.В. Інноваційні харчові технології. Товари і ринки. 2015. №1. С.189-201.

4. Тесарівська У.І. Йодний дефіцит – актуальна проблема для України. Науково-технічний бюлетень Державного науково-дослідного контрольного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок і Інституту біології тварин. 2015. Вип. 16, № 2. С. 459–466

5. Хліб із пшеничного борошна. ДСТУ 7517:2014. Загальні технічні умови.

УДК 338.48

ПАПП В.В.
д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму
Мукачівський державний університет
БОШОТА Н.В.
к.е.н., старший викладач
кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
Мукачівський державний університет
ГОРВАТ З.С.
здобувач вищої освіти спеціальності “Туризм і рекреація”
Мукачівський державний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Лікувально-оздоровчий туризм є важливою складовою туристичної індустрії, яка поєднує відпочинок із лікувально-профілактичними заходами. Україна має значний потенціал для розвитку цього виду туризму завдяки наявності природних лікувальних ресурсів, мінеральних вод, сприятливого клімату, розвинутої інфраструктури курортів та ін.

Дослідженню стану та перспективам розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні присвячена значна кількість наукових досліджень. Зокрема, Бабов К.Д., Дмитрієва Г.О., Тихохід Л.В. та Гавловський О.Д. розглядають лікувально-оздоровчий туризм як один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери [1]. Куреда Н.М. та Юхновська Ю.О. дослідили взаємозв’язок економічних інтересів суб’єктів на ринку лікувально–оздоровчого туризму [2]. Парфіненко А.Ю., Волкова І.І. та Щербина В.І. виокремили проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні у порівнянні з країнами Центральної Європи [3]. Романова А.А. провела аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору [4]. Сакун Ю.С. та Пасєка С.Р. розглянули проблеми і перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні [5].

Метою дослідження є аналіз сучасного стану лікувально-оздоровчого туризму в Україні, його основні проблеми та перспективи розвитку.

Інфраструктура лікувально-оздоровчих закладів в Україні включає численні санаторії, пансіонати, бази відпочинку та медичні центри. Проте, більшість з них потребує модернізації та оновлення матеріально-технічної бази

для відповідності сучасним стандартам. Однією з основних проблем у сфері лікувально-оздоровчого туризму є недостатнє фінансування державних лікувально-оздоровчих закладів. Більшість санаторіїв і курортів потребують капітального ремонту та модернізації обладнання. Недостатнє фінансування призводить до зниження якості послуг, що надаються, і зменшення конкурентоспроможності вітчизняних курортів на міжнародному ринку.

Складні законодавчі процедури, відсутність єдиної стратегії розвитку лікувально-оздоровчого туризму та слабка координація між різними відомствами також створює значні перешкоди для розвитку цієї галузі. Недосконаліть нормативно-правової бази у цій сфері ускладнює залучення інвестицій та стримує розвиток підприємництва в галузі.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних лікувально-оздоровчих закладів необхідна модернізація їхньої матеріально-технічної бази, впровадження новітніх медичних технологій та підвищення кваліфікації медичного персоналу. Важливим напрямом є розвиток медичного туризму, який передбачає надання високоякісних медичних послуг. Покращення транспортної доступності курортних регіонів, розширення мережі готелів та закладів громадського харчування, а також створення сучасних інформаційних систем для туристів сприятимуть зростанню привабливості лікувально-оздоровчого туризму. Ефективний маркетинг, спрямований на просування вітчизняних курортів на міжнародному ринку, допоможе залучити іноземних туристів.

На державному рівні необхідно розробити та впровадити стратегію розвитку лікувально-оздоровчого туризму, яка включатиме заходи щодо покращення законодавчої бази, підтримки інвесторів та сприяння міжнародній співпраці. Державна підтримка у вигляді пільгових кредитів, грантів та субсидій для модернізації оздоровчих закладів також є важливим фактором успішного розвитку галузі.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму завдяки наявності природних лікувальних ресурсів та розвинутої курортної інфраструктури. Проте, для його ефективної реалізації необхідно вирішити низку фінансових, матеріально-технічних, законодавчих та управлінських питань. Модернізація оздоровчих закладів, розвиток інфраструктури, ефективний маркетинг та державна підтримка сприятимуть зростанню привабливості вітчизняних курортів та підвищенню їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Література:

1. Бабов К.Д., Дмитрієва Г.О., Тихохід Л.В., Гавловський О.Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери. *Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія*. 2019. № 2. с. 5-9.

2. Куреда Н.М., Юхновська Ю.О. Взаємозв'язок економічних інтересів суб'єктів на ринку лікувально-оздоровчого туризму. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2016. №2. С. 72–73.

3. Парфіненко А.Ю., Волкова І.І., Щербина В.І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи).

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 7. С. 130–135.

4. Романова А.А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. №1(9). С. 62–68.

5. Сакун Ю.С., Пасєка С.Р. Лікувально-оздоровчий туризм в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Підприємництво у сфері послуг: реалії сьогодення і перспективи*: матеріали ІІ Всеукраїнської інтернет-конференції (15 листопада 2019 р., м. Черкаси). Черкаси: Ю.А. Чабаненко, 2019. С. 45-48.

УДК 336.02

ПІГОШ В.А.
к.е.н., доцент, доцент,
Мукачівський державний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ

Управління ресторанним бізнесом у будь-яких умовах є складною завданням, але коли йдеться про воєнний стан, це стає ще складнішим завданням. Воєнний стан призводить до нестабільності, змін у споживчому попиті, а також збільшення витрат на безпеку та інші виклики, які потребують уваги керівництва підприємства. Управлінський облік в цих умовах набуває особливого значення, оскільки дозволяє ефективно управляти ресурсами та приймати стратегічні рішення для забезпечення стабільності та успішності бізнесу.

Умови воєнного стану можуть призвести до змін у попиті на послуги ресторанного бізнесу, збільшення витрат на безпеку, скорочення туристичного потоку та інших негативних наслідків. Це ставить перед підприємствами великі виклики, які потребують ефективного управлінського обліку для забезпечення стійкості та прибутковості.

В умовах воєнного стану перед підприємствами ресторанного бізнесу постають наступні виклики:

Нестабільність у попиті. Ресторанні підприємства повинні бути готові швидко адаптуватися до змін у споживчому попиті та реагувати на них.

Фінансові труднощі. Зростання витрат на безпеку та можливість зниження обсягів продажів можуть призвести до фінансових труднощів, які потребують уваги до управління бюджетом та оптимізації витрат.

Забезпечення безпеки. Підвищення рівня загрози потребує збільшення витрат на безпеку та впровадження нових заходів для захисту персоналу та клієнтів.

В умовах воєнного стану, коли можуть виникати перерви в постачанні сировини або продукції, ефективне управління запасами стає надзвичайно важливим. Ресторанні підприємства повинні ретельно аналізувати свої потреби в сировині та інгредієнтах, передбачати можливі ризики перерв у постачанні та

розробляти стратегії для забезпечення стійкості у цих умовах. Це може включати диверсифікацію постачальників, збільшення запасів в періоди стабільності та розробку альтернативних джерел постачання.

Ресторанні підприємства в умовах воєнного стану також повинні активно співпрацювати з громадськістю та урядовими структурами. Це може включати розробку програм підтримки для місцевих жителів, які постраждали внаслідок конфлікту, а також взаємодію з владою для отримання додаткових ресурсів та захисту від можливих загроз. Залучення громадськості та урядових органів може також допомогти підприємствам виявляти нові можливості та реагувати на зміни в законодавстві та регулюючій політиці.

Важливим аспектом управління ресторанним бізнесом в умовах воєнного стану є навчання та розвиток персоналу. Персонал повинен бути готовим до різних сценаріїв та вміти ефективно працювати в стресових умовах. Навчальні програми можуть включати навички кризового управління, безпеки та першої допомоги, а також комунікаційні та конфліктні навички. Розвиток персоналу дозволить підприємствам підтримувати високий рівень обслуговування та ефективно вирішувати будь-які виклики, що виникають.

Маркетинг є невід'ємною частиною успішного функціонування будь-якого бізнесу, включаючи ресторанний. Умови воєнного стану можуть суттєво вплинути на споживчі пріоритети та попит, тому ресторанам слід адаптувати свої маркетингові стратегії. Це може включати переорієнтацію рекламних кампаній на місцевий ринок, використання соціальних медіа для залучення клієнтів та стимулювання лояльності через програми знижок та бонусів.

Умови воєнного стану можуть швидко змінюватися, тому важливо постійно моніторити та аналізувати результати діяльності ресторанного бізнесу. Це дозволить швидко реагувати на зміни у попиті, витратах та інших чинниках, що впливають на діяльність. Регулярні звіти та аналізи допоможуть ідентифікувати успішні стратегії та вчасно коригувати ті, що не працюють.

Умови воєнного стану можуть призвести до зменшення обсягів продажів та прибутків, тому важливо залучати доцільні фінансові ресурси для забезпечення стійкості бізнесу. Це може включати пошук інвесторів, отримання кредитів або грантів від урядових органів та розвиток стратегій для збереження фінансової стабільності в умовах невизначеності.

Сучасні технології та підходи до управлінського обліку можуть допомогти ресторанним підприємствам ефективно керувати своєю діяльністю в умовах воєнного стану. До них відносяться:

Використання аналітичного програмного забезпечення. Впровадження систем аналізу даних для швидкого виявлення тенденцій та прогнозування споживчого попиту.

Стратегічне планування ризиків. Розробка стратегій управління ризиками для зменшення негативного впливу воєнного стану на діяльність підприємства.

Залучення доцільних ресурсів. Використання зовнішніх консультантів або експертів з управління кризовими ситуаціями для підтримки керівництва підприємства.

Управління ресторанним бізнесом в умовах воєнного стану є складним завданням та вимагає від керівництва підприємства гнучкості, творчості та стратегічного мислення. Застосування сучасних підходів та стратегій управління може допомогти підприємствам зберегти стійкість та успішність. Ефективне управління обліком, стратегічне планування та взаємодія зі стейкхолдерами є ключовими елементами успішного функціонування ресторанного бізнесу в умовах небезпеки. Сучасні технології та підходи дозволяють ефективно вирішувати виклики, що виникають у цих умовах, та забезпечувати стійкість та успішність бізнесу.

Література:

1. Шкатула О.Г. Управління готельним бізнесом: фінансовий і обліковий аспекти. Київ: ФОП Вовченко О. О. - 2019.

2. Стаднік Л.М. Системи управління готельним бізнесом: теорія та практика. Київ: Видавництво "Кондор". - 2017.

3. Пігош В.А. Особливості обліку витрат в готельно-ресторанному господарстві / Туризм і рекреація: наука, освіта, практика: Збірник тез доповідей за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. м. Мукачево: МДУ, 2018. – С. 356-359.

УДК 330.322

ПРОСКУРА Володимир
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет
БОНДАР Даніелла
здобувач ОС «Бакалавр»
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Мукачівський державний університет

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНИХ ПІДХОДІВ

З метою детальнішого розгляду сутності економічної стійкості підприємств промислового сектора є потреба розглянути кілька підходів зарубіжних дослідників з різноманітною геополітичною спрямованістю. Представники закордонних шкіл економічних досліджень у цій галузі спираються на особливості, обмеження, переваги своїх соціальних, географічних, екологічних та інших передумов для ведення стійкої господарської діяльності діяльності.

Група швейцарських дослідників у галузі сталого розвитку на основі емпіричного досвіду представників даної економічної школи встановила 17 фінансових коефіцієнтів молочних ферм швейцарського домогосподарства

(розглядаються як виробничі підприємства) для оцінки їх економічної стійкості [5], заснованих на трьох базових критеріях: рентабельність, ліквідність; стабільність. Перелік використовуваних показників фінансового стану фірми [5]: чиста рентабельність; рентабельність власного капіталу підприємства; дохідність активів; коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт рентабельності операційного прибутку; відношення оборотного капіталу до валового доходу; коефіцієнт руху коштів; динамічні співвідношення власних та позикових коштів; коефіцієнт операційних витрат; коефіцієнт амортизаційних витрат; коефіцієнт оборотності активів; загальний коефіцієнт активів; співвідношення власного капіталу та основних засобів; співвідношення боргу та власного капіталу; коефіцієнт покриття термінової заборгованості та оренди; фінансова ефективність; коефіцієнт покриття термінової заборгованості та лізингу.

Показники, що використовуються, підтверджують, що загальна ефективність відображається в оцінках кожного задіяного фінансового коефіцієнта, також відповідає переважним позитивним кореляціям між фінансовими коефіцієнтами Даний вид аналізу спрямований на вимір кількісної оцінки економічної стійкості. Тому автори використовують ідею агрегованого показника на основі всіх досліджуваних критеріїв. Розглянутий підхід хоч і відрізняється регіональною особливістю і розвитком, але все ж таки має схожість з трактуваннями стійкості, пропонованими вітчизняними дослідниками. Він сконцентрований переважно на аналізі фінансової складової та руху грошових коштів, що не відображає, на нашу думку, глибини категорії стійкості економічного становища фірми. Також ми можемо помітити чітку орієнтацію представників європейської економічної школи на збереження природних ресурсів, недопущення нанесення шкоди та максимально ефективне, раціональне, використання кадрового ресурсу.

Представники фінської економічної школи вважають, що слід сконцентруватися на оцінці економічної рентабельності інвестицій у виробничому секторі, з використанням динамічної моделі оптимізації. Авторами вводиться нове поняття сталої інтенсифікації виробничо-управлінської діяльності, що підвищує ефективність використання ресурсів сільськогосподарського виробництва як центрального елемента. Потім пропонується власна модель оцінки економічної стійкості: динамічна економічна модель управління фермерським господарством та сівозміною, яка може відпрацьовувати динамічні стратегічні рішення разом з короткостроковими рішеннями [4]. Автори особливий акцент ставлять на реновації природних ресурсів та ступеня довгострокового розвитку окремих галузей промисловості, сконцентрованих в обмежених географічні зони з огляду на особливості території держави. На наш погляд, можна стверджувати, що за необхідності розвивати промисловість в умовах гострої обмеженості ресурсів, з однієї сторони, та необмеженості у часі – з іншої є авторською моделлю, що заслуговує на увагу. Щодо існуючого становища на ринку вітчизняної промисловості, то застосування моделі управління, спрямованої на

довгострокове та низькорентабельне виробництво із збереженням оточуючих ресурсів, зараз економічно невиправдана.

Східноєвропейські дослідники проблематики економічної стійкості промислового підприємства користуються широко зрозумілою концепцією ощадливого управління, що у свою чергу має на увазі гармонію із довкіллям, тобто. її збереження. Ощадливе управління як інструмент сталого розвитку, що призводить до усвідомлення реальної загрози виснаження природних ресурсів, являє собою спосіб підвищення ефективності виробництва та одночасного зниження витрат на функціонування підприємств. Концепція «ощадливого» стійкого економічного розвитку має особливо важливі такі фактори: просунута інтеграція процесів, плоска структура організації, знижує формалізм, партнерські відносини з постачальниками на основі довгострокових контрактів, розширення можливостей персоналу, який є частиною структури компанії, і залучення клієнтів до дій, пов'язані з виробництвом та впровадженням інновацій [3]. Популяризація бережливого управління в інших секторах може сприяти, серед іншого, розвитку всієї економіки відповідно до парадигми сталого розвитку та, таким чином, гарантувати задоволення потреб нинішнього та майбутніх поколінь. Автори цього підходу приділяють особливе увагу системі організаційного управління секторами промислового підприємства, встановлення ефективних та одноманітних взаємовідносин з учасниками економічного процесу, співробітництва, від постачальників до кінцевого споживача, причому особливо важлива роль відводиться збереженню існуючих природних ресурсів та реноваційного стану довкілля.

Проблематика стійкості у промисловому секторі розвитку підприємств, що функціонують на різноспрямованих ринках, розглядається польськими дослідниками, які зазначають, що сталий розвиток є наслідком глобальних екологічних та соціальних загроз. Показник Індексу Живої планети знижується. Вводиться поняття «Стійкі топ-менеджери», «Стійкі керівники». Їх особливості включають соціальну та екологічну чутливість, інновації, а також здатність переконувати та мотивувати співробітників у рамках сталого розвитку. Підтримка управління екологічною безпекою подібними фахівцями сприяє просуванню на підприємствах політики стійкості завдяки їх знанням та екологічної чутливості, а також участі у стійкому розвитку [1]. Метою діяльності «стійких» спеціалістів управління, на думку авторів, є створення умов розвитку промислового підприємства, стратегія якого повністю відповідатиме вимогам соціальної спрямованості та екологічної складової. Орієнтація авторів на подібні категорії не дає фактичного уявлення про наявності або відсутності прибутку, ефективності в економічному або фінансовому ракурсі, що у розумінні вітчизняної науки не може бути застосовано до категорії сталого становища суб'єкта господарювання.

Представники чеської школи сталого розвитку соціально-економічних систем визначають аспект сталості розвитку сучасної політики у сфері НДДКР, зосередженої підтримки саме у приватному секторі. Такий підхід теоретично

виправданий більше високою схильністю до інновацій і, отже, більш високою конкурентоспроможністю, що сприяє стійкому економічному зростанню. Позитивною цінністю дослідження можна вважати те, що показники, які в даний час широко використовуються при оцінці політики підприємства у галузі НДДКР, такі як недавно зареєстровані патенти та інші, наприклад, витрати на НДДКР, не відображають справжню мету підтримки НДДКР. Вона полягає у підвищенні конкурентоспроможності та стійкому економічному зростанні промислового підприємства, що приділяє цій проблематиці особливу увагу [2]. У визначенні сталого економічного розвитку цієї групи авторів виразно вбачається залежність стану саме стійкого розвитку при організації процесу управління та володіння фондами підприємства від інноваційної та наукової діяльності. Особливо підкреслюється, що йдеться про приватний сектор, із цього можна зробити висновок про комерційну складову ідеї авторів, націлених на отримання прибутку від витрат на науку та інновації.

Зазначається, що інвестиції у науку та інновації не завжди приносять бажаний, заданий у певних параметрах результат, тим більше результати не завжди забезпечують сталий розвиток господарюючого суб'єкта. Для представників цього підходу важливим є використання власних ресурсів, модернізація виробництва на основі власних наукових пошуків та впроваджень інновацій, збереження та переробка всіх ресурсів для багаторазового використання переважно з метою ефективності та економії, ніж для збереження навколишнього середовища, отримання максимального фінансово стабільного доходу у довгостроковій перспективі використовуючи поступово меншу кількість ресурсів, у тому числі людських. У сукупності це і є стійкістю у розумінні авторів цього підходу.

Таким чином, в основі розглянутих закордонних визначень економічної стійкості промислових підприємств та організацій у меншій мірі лежать критерії економіко-фінансової складової, слабко проглядається орієнтація та інтерес до грошових потоків та наявності сукупного планового прибутку. Насамперед дослідники звертають увагу на збереження навколишнього середовища, розвиток соціального благополуччя співробітників, зниження витрат, переорієнтацію компетенцій персоналу на багатофункціональність, перехід на багаторазове використання ресурсів, що були в обороті – рециркуляцію, базу джерел альтернативної енергії, формування позитивної ділової репутації, на яку впливають усі перелічені вище фактори.

Література:

1. Arnold Pabian. Sustainable top managers and their activities in the enterprise of the future. Arnold Pabian. – CzOTO 2019, vol. 1, no. 1, pp. 465–471. file:///C:/Users/admin/Downloads/Sustainable_top_managers_and_their_.pdf

2. Cadil J. Public Support of Private R&D–Effects on Economic Sustainability / J. Cadil, K. Mirosnik, M. Mirvald. Sustainability MDPI. – 2018. – Vol. 10. – 4612. https://www.mdpi.com/2071-1050/10/12/4612

3. Marcin Sikora. Lean Management as an Instrument of Sustainable Development of Enterprises / Marcin Sikora, Maciej Kwiatkowski, H. Prosół, Daria Nowicka, Karolina Lorenc,

Laurena Pham. Engineering Management Systems in Production Engineering. – Vol. 21. – P. 31–36 https://www.academia.edu/75300535/Lean_Management_as_an_Instrument_of_Sustainable_Development_of_Enterprises?uc-g-sw=96045063

4. Purola, T. Evaluating profitability of soil-renovation investments under crop rotation constraints in Finland / T. Purola, H. Lehtonen. Agricultural Systems. – 2020. – Vol. 180. – P. 154–165. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308521X19307103

5. Zorn A. Financial Ratios as Indicators of Economic Sustainability: A Quantitative Analysis for Swiss Dairy Farms / A. Zorn, M. Esteves, I. Baur, M. Lips. Sustainability. – 2018. – Vol. 10(8). – 2942. https://www.mdpi.com/2071-1050/10/8/2942

УДК: 338.2:330.3

ПУГАЧЕВСЬКА К.Й.
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет
ГОНАК О.І.
здобувач ОС «Магістр»
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасні реалії та необхідність адаптації підприємств до турбулентного періоду в вітчизняному бізнес-середовищі призводять до активізації інтересу до розробки стратегій розвитку підприємств. Складні умови пристосування підприємств до змін у зовнішньому середовищі дають поштовх на побудову ефективного стратегічного розвитку підприємства, тому що розробка статегічних заходів без визначення перспектив і передбачення розвитку подій у майбутньому практично неможлива.

Реальність сучасного бізнес-середовища створює необхідність до вирішення проблем адаптації українського підприємництва до зовнішніх змін у процесі господарювання, розвитку та досягнення цілей підприємства. Відповідно до таких змін та умов функціонування підприємств змінюються методи прийняття рішень та нагальною стає потреба щодо визначення стратегічних пріоритетів розвитку підприємства.

Ключовою складовою стратегічного управління є стратегія, основна мета якої полягає в досягненні конкурентних переваг, які забезпечать його стійке функціонування та економічний розвиток в довгостроковій перспективі. Щоб стратегія виявилася дієвою, вона повинна бути максимально прозорою і передбачати не тільки встановлення пріоритетів, а й розподіл ресурсів і встановлення відповідальності між виконавцями.

Аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності поняття «стратегія підприємства» дозволив визначити, що під стратегією розвитку підприємства слід розуміти сукупність дій, заходів, які повинні бути прийняті для забезпечення стабільності підприємства на ринку, отримання та збереження

довгострокових конкурентних переваг в діяльності організації, а також визначення курсу дій та розподілу ресурсів, які будуть необхідні для досягнення цілей, спрямованих на забезпечення позицій лідерства, якісного існування у бізнес – середовищі, розгляне можливі наслідки заходів, які вживаються, щоб забезпечити їх імплементацію в відповідності з цілями програми. Кожна стратегія розвитку підприємства розробляється під конкретні завдання і місії які планує втілити організація, а різноманітність цілей визначає широкі типи стратегій.

Теорія прийняття рішень в умовах ризику і невизначеності ґрунтується на таких вихідних положеннях:

– об'єкт ухвалення рішення є чітко детермінованим, і за ним відомі основні з можливих факторів ризику;

– стосовно об'єкта прийняття рішення вибрано показник, який якнайкраще характеризує ефективність цього рішення;

– для об'єкта прийняття рішення вибрано показник, який характеризує рівень його ризику;

– визначена кількість альтернатив прийняття рішення (кількість альтернативних реальних інвестиційних проєктів, конкретних цінних паперів, способів здійснення певної фінансової операції);

– окреслені ситуації можливого розвитку подій під впливом зміни факторів ризику;

– за кожним поєднанням альтернатив прийняття рішень і ситуацій розвитку події може бути визначений кінцевий показник ефективності рішення;

– для кожної ситуації, яка аналізується, розглядається можлива або неможлива оцінка ймовірності її реалізації.

– вибір рішення здійснюється за найкращою з розглянутих альтернатив.

Основними принципами прийняття стратегічних рішень у частині розвитку підприємства є наступні: цілевизначеність, що зумовлена новими орієнтирами на розвиток та необхідністю формування певного набору стратегічно вагомих видів діяльності; ініціативність та креативність визначаються стратегічним баченням, довгостроковим управлінським переконанням, професіоналізмом; узгодженість – через відповідність завдань та способів дій визначеним цілям розвитку підприємства; адаптивність досягається активним пошуком джерел стратегічних можливостей за допомогою спостереження, накопичення організаційних знань, впровадження передових світових практик та досвіду; збалансованість забезпечується через врахування інтересів ключових груп-учасників прийняття стратегічних рішень шляхом реалізації політики діалогу та консенсусу.

Методичний підхід до прийняття стратегічних рішень ґрунтується на чітких принципах, стратегічних заходах та містить методичне забезпечення його реалізації. Основною ідеєю такого методичного підходу є розробка й реалізація стратегії розвитку як системи взаємоузгоджених стратегічних рішень

за основними векторами розвитку суб'єкта господарювання, що визначають його внутрішній стан та зовнішню поведінку.

Література:

1. Кирпиченко К.С. Аналіз основних принципів і методів управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 36. С. 345-347

2. Клименко, Л., Загороднюк, О., Халахур, Ю. Діалектика поняття «економічний розвиток підприємств» в системі менеджменту. *Підприємництво та інновації,* 2020. (12), 120-125. https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.20

УДК 338.48:640.4(477)(043.2)

РАДОВАНОВІЧ М.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»,
МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І.,
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
Мукачівський державний університет

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Розвиток готельного бізнесу в України піддається значним ризикам. Негативно вплинула на розвиток готельного бізнесу пандемія COVID-19. Багато готелів призупинили свою діяльність, різко знизилися їх доходи, готелі вимушені були вживати підвищені санітарні заходи безпеки. Потоки гостей скоротилися, усі заплановані івенти та туристичні поїздки було скасовано. Суб'єкти готельно-ресторанного бізнесу в містах, віддалених від зони ведення бойових дій, перетворилися на гуманітарні хаби для розміщення біженців, приготування їм обідів, організації харчування. Окремі готельні заклади надавали свої складські приміщення для зберігання гуманітарної допомоги, організовували збір грошових коштів для закупівлі гуманітарного та військового спорядження. Деякі готельні компанії налагодили співпрацю зі своїми закордонними партнерами та надавали біженцям безкоштовне проживання в готелях [1].

Критично відобразилося на діяльності готельних установ України повномасштабне вторгнення росії. Найгірша ситуація у сфері готельного господарства спостерігається у центральній, південній і східній частинах України. З огляду на це, підприємства готельного бізнесу змушені шукати нові шляхи виживання та розробляти ефективні стратегії розвитку. Ведення бойових дій на території України зменшило кількості діючих суб'єктів готельного бізнесу. Змінилася і регіональна структура – збільшилася частки діючих готельних установ у західних областях (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області), і відповідно, зменшилася їх кількість на територіях ведення бойових дій. Найбільш безпечним регіоном в Україні є західний, тому готелі західної частини України, у лютому-квітні 2022 року були

завантажені на 100%. Станом на 2023 рік їх завантаженість становить понад 70% [2].

Сьогодні в Україні працює не більше 20% готелів у порівнянні з довоєнним періодом. Деякі з них пошкоджені внаслідок бойових дій. Повної інформації щодо того, скільки таких готелів в Україні, немає. Публічно визнано зруйнованими 12 готелів з сукупним номерним фондом 982 номерів. Серед них: ALFAVITO (Київ, 229 номерів), Київська область Grand Admiral Resort&SPA (64 номери) та «Бабушкін Сад» (30), чернігівський «Україна» (99 номерів), харківські готелі «Харків» (205) та SV Park (17), одеський Grande Pettine (91 номер), у Херсоні – Play Hotel by Ribas (25), у Запоріжжі – Sunrise Park (24), у Миколаєві – Reikartz River (98), «Інгул» (40) та «Миколаїв» (60) [3].

Негативно вплинув на функціонування готельного господарства України і відтік трудового ресурсу. Як відомо, у структурі трудових ресурсів готельного господарства переважають жінки, які разом з дітьми виїхали за кордон. За даними звіту Міжнародної організації міграції станом на травень 2022 року в Україні налічувалось більше 8 млн. внутрішньо переміщених осіб, 7,5 млн українців виїхали закордон, а 3,4 млн. запросили захист у країнах свого перебування [4]. Така втрата робочої сили особливо відобразиться на функціонуванні готельного господарства, і в майбутньому ця проблема посилиться, адже значна частина працівників, маючи досвід роботи у сфері гостинності, може залишитись працювати у готельних підприємствах інших країн.

Негативні тенденції спостерігаються в економічних показниках функціонування готельного господарства. Зупинилися інвестиційні надходження, спостерігається замороження проєктів, розпочатих у довоєнний період. У перші місяці частина готельних підприємств, які входили до міжнародних готельних ланцюгів, призупинили свою діяльність, адже були зорієнтовані на міжнародного споживача. Сьогодні такі готелі відновили своє функціонування у містах, які є умовно безпечними.

Війна в Україні спричинила низку негативних процесів у функціонуванні готельного господарства та змусила готельні підприємства адаптуватись до сучасних реалій, шукати шляхи подальшого розвитку. Можна виділити такі основні напрями розвитку готельного господарства: переорієнтація готельного бізнесу на більш безпечні території Західної України; переорієнтація готельних послуг на реабілітацію, що має більший попит; активізація діяльності курортних готелів; збільшення кількості Апарт-готелів, які більше пристосовані для прийому сімей і комфортного довготривалого проживання; пристосування готельних підприємств до реалій військового часу та пошук нових форм обслуговування; переобладнання готелів із врахуванням вимог безпеки та автономної роботи (наявність бомбосховищ, автономних джерел живлення); розвиток екоготелів із орієнтацією на використання альтернативної енергетики; розбудова нових підприємств та переобладнання існуючих завдяки залученню коштів від різних фондів повоєнного відновлення.

Література:

1. Баженова С., Пологовська Ю., Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view

2. Головні міфи про готельний бізнес в Україні. URL:: https://www.rbc.ua/rus/travel/vidsutnist-all-inclusive-ta-shvidki-dohodi-1700502939.html.

3. Понад 12 готелів постраждали в Україні через війну. URL: https://interfax.com.ua/news/general/886309.

4. Портал оперативних даних. Ситуація з біженцями з України. URL: https://data.unhcr.org/en/situations

УДК 330.316:005:35

САВЧИН Є.
Здобувач PhD ОНП « Економіка та бізнес»
ФЕЄР О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ -НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Україна зазнає серйозних економічних та політичних викликів у зв'язку з військовим конфліктом, що має значний вплив на інвестиційну активність підприємств. Головною проблемою стала нестабільність та загроза безпеки. Воєнний конфлікт призводить до руйнування інфраструктури, порушення виробничих ланцюгів та зменшення продуктивності. Крім того, існує проблема соціалізації людей у воєнний час, що впливає на їхнє психологічне та емоційне становище, спричиняючи виклики у побудові стабільного соціального середовища.

У період воєнного стану безпека працівників стає головним пріоритетом. підприємства мають забезпечити всі можливі заходи для захисту свого персоналу, включаючи евакуацію, медичну допомогу та інші необхідні заходи. При цьому важливо піклуватися про психологічний стан працівників, надавати підтримку та допомогу у подоланні стресу та травм. Підприємства також можуть активно долучитися до гуманітарних дій, надаючи допомогу внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від конфлікту та постраждалим громадам. Це важлива частина соціальної відповідальності бізнесу і може включати фінансову підтримку, надання житла та інших ресурсів, а також участь у програмах відновлення інфраструктури та розвитку освіти та охорони здоров'я [1].

Ефективне виконання соціальної відповідальності корпорацій дозволяє поступово збільшувати соціальні гарантії не лише для своїх працівників у короткостроковій перспективі, але й сприяє сталому розвитку регіону. Це

досягається не лише через сплату податків, але й за рахунок добровільних відрахувань на різноманітні регіональні соціальні програми [2].

Підприємство не лише витратить гроші, але й заробить гроші, підтримуючи добробут працівників, надаючи конкурентоспроможну заробітну плату та проводячи соціальні заходи. Компанії сприяють високій продуктивності та задоволеності працівників завдяки сприятливому робочому середовищу, що зменшує текучість кадрів і підвищує лояльність. Надання конкурентоспроможної заробітної плати сприяє залученню та утриманню висококваліфікованих працівників, що підвищує якість виробництва та конкурентоспроможність компанії на ринку. Заходи соціального характеру, такі як корпоративні заходи, спонсорство чи підтримка благодійних ініціатив, сприяють формуванню позитивного іміджу компанії в очах співробітників, клієнтів і громадськості.

Отже, інвестування це не лише вливання капіталу в компанію але і інвестування коштів в підтримку соціальної складової в середині компанії та поза нею. Це може позитивно вплинути на попит на товари та послуги компанії, її репутацію та стосунки з зацікавленими сторонами.

Література:

1. Голік О. Соціальна відповідальність бізнесу в період воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e3680e1b-cb02-4652-b0d6-8d5cab28fe69/content

2. Орлов О. Соціальна відповідальність бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17550/1/Orlov%20577-579.pdf

УДК 069.5:004:355.01(043.2)

СОСКІДА І.М.
асистент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
ЖЕРЕБАК О.В.
асистент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
БІРЮКОВ В.В.
здобувач вищої освіти
Мукачівський державний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Тема цифровізації музейних фондів в Україні наразі є надзвичайно актуальною як ніколи через повномасштабне вторгнення росії в Україну, що і підтверджується статистичними даними від Мінкульту: на державному обліку перебуває понад 130 тисяч об’єктів культурної спадщини. З них понад 550 об’єктів зруйновано або пошкоджено через російську агресію [5]. Завдано збитків 1271 об’єкту культурної інфраструктури [2]. І ці цифри зростають з кожним днем, адже війна триває.

Для того, щоб мати змогу вберегти надзвичайно цінні експонати та загалом національну та культурну спадщини, одним з варіантів є рухатись в

напрямку цифровізації музейних фондів, оскільки цифрова трансформація необхідна як для раритетних об’єктів, так і сучасних. Створення сучасного цифрового простору для музейних культурних цінностей буде доцільним для відвідувачів, власників та авторів музейних культурних цінностей, зовнішніх інвесторів і музеїв загалом. У сучасних музеях отримують свій розвиток такі напрями інформаційних технологій, як цифрові технології. Інтенсивний розвиток цих технологій і поява оновлених інструментів візуалізації сприяли появі та поширенню у практиці музеїв віртуальних екскурсій.

Починаючи з 2023 року 12 музеїв України розпочали тестувати прототип електронної системи обліку. Це дозволить відмовитися від паперового варіанту та простіше взаємодіяти з державними та міжнародними сервісами.

Після тестування системи культурними установами та її допрацювання електронний облік впровадять у всіх музеях, які зберігають предмети фонду. Це допоможе відмовитися від паперового варіанту.

Проєкт також дозволить цим установам самостійно додавати до системи реєстру дані про музейні предмети, які в них реставруються, перевозяться або були втрачені. Окрім цього, реєстром можна буде користуватися для взаємодії з державними та міжнародними системами та сервісами, щоб отримувати дозволи на вивіз культурних цінностей та інтегрувати Україну в мистецьку спільноту Європи.

«Державна частина Музейного фонду України наразі налічує понад 12 мільйонів об'єктів. З початком повномасштабної війни потреба в діджиталізації музейних ресурсів України стала нагальною. Разом з обстрілами, пограбуваннями та руйнуваннями музеїв, знищується облікова документація, яка містить всю важливу інформацію про музейні цінності», — додали в МКІП.[1]

Наступний етап впровадження системи — аналіз рівня комп’ютеризації музейних установ та вже існуючих систем електронного обліку, які використовуються на території України. За результатами першого етапу та фідбеку від музеїв, розробники ПО проведуть аналіз бізнес-процесів, реалізованих в електронній системі, та доопрацюють її. В подальшому задачею Міністерства культури та інформаційної політики України буде забезпечити реєстрацію в системі всіх установ, уповноважених на зберігання предметів Музейного фонду України. Окрім цього, відкриті дані реєстру будуть опубліковані на інформаційному веб-ресурсі для популяризації українського мистецтва та музейних колекцій.

Основні проблеми, що пов’язані з цифровізацією культурної спадщини України – у частині музеїв та архівів це зробити наразі неможливо, зокрема, там, де тривають активні бойові дії або залишається високою ймовірність обстрілів. Тому питання оцифрування таких установ буде перенесено на мирний час.

Крім того, для цифровізації потрібно дороге обладнання. Так, для оцифрування картин використовують безконтактне сканування, для книжок і документів – планетарні сканери, для світлин– планшетні сканери. Сучасні технології дозволяють створити 3D моделі експонатів – для цього великі та об'ємні предмети фотографують з усіх боків та створюють тривимірну модель. Іншими словами, оцифрування неможливо зробити звичайним мобільним телефоном чи фотоапаратом – потрібне якісне програмне забезпечення, обладнання й аксесуари (штативи, змінні об'єктиви, додаткове освітлення тощо). Особливо це стосується природничих музеїв, які оцифровують ботанічні або зоологічні колекції – гербарії, колекції комах тощо.

Ще одна проблема – величезний масив матеріалів, що підлягають оцифруванню. Так, у Національному науково-природничому музеї НАН України зберігається 2,5 мільйона експонатів, а в Інституті зоології імені Шмальгаузена НАН України – близько 6,7 мільйона. Якщо навіть взяти колекцію Національного художнього музею України – 40 тисяч музейних предметів – нескладно здогадатися, що на їхнє сканування та фотографування підуть десятиліття. Тому потрібен фаховий відбір того, що підлягає оцифруванню у першу чергу.

Позитивні приклади вже є – попри війну, цифровізація відбувається за підтримки міжнародних донорів. Так, Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» отримав грант від ICOM (Міжнародна рада музеїв) обсягом майже 12 тисяч євро на закупівлю обладнання для оцифрування архіву 50-х років XX ст.

Сканування документів, фотографій та метричних книг проводять і у Стрийському краєзнавчому музеї. Відповідне обладнання для сканування надав польський фонд "Збережімо спадщину".

На Рівненщині у державному історико-культурному заповіднику Острога оцифровують фондову колекцію, яка налічує понад 78 тисяч експонатів. Кошти отримали завдяки гранту, який організувала ГО "Братство імені князів Острозьких" спільно з Інститутом ім. Ґете та МЗС Німеччини. Особливої уваги заслуговує ікона Апостола з апостольського іконостаса, яка надійшла до музею у жахливому стані. Тому її важливо сфотографувати зараз, до реставрації, щоб згодом можна було порівняти [5].

Проєкт цифровізації реалізується Представництвом Фонду міжнародної солідарності в Україні та фінансується Канцелярією Прем'єр-міністра Республіки Польща в рамках реалізації громадського завдання під назвою: «Впровадження електронної системи реєстру Музейного фонду України» [3].

Також з березня 2022 року міністерство культури України створило сайт для збору доказів руйнування культурної спадщини в результаті російської агресії. А у жовтні з'явився 3D-тур Іванківським історико-краєзнавчим музеєм, який російські агресори знищили наприкінці лютого 2022 року. Під час туру можна подивитися на залишки будівлі, зазирнути всередину, побачити загальну панораму музею, а також руйнування навколо.[1]

Отже, як ми можемо бачити, Україна вже зробила перші важливі кроки в напрямку цифровізації та розвитку інформаційних технологій в музейній сфері, з метою збереження не лише своєї культурної спадщини, а й світової, це дозволить зберегти музейний фонд для нащадків від знищення та розкрадання росією. На нашу думку важливо продовжувати рухатись в цьому напрямку, та забезпечувати все більше і більше музеїв необхідними засобами для цифрофікації та комп'ютеризації..

Література:

1. https://ms.detector.media/trendi/post/31218/2023-02-18-v-ukraini-pochaly-tsyfrovizuvaty-muzeynyy-fond/
2. https://detector.media/infospace/article/207670/2023-02-03-ministerstvo-kultury-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-postrazhdav-1271-obiekt-kulturnoi-infrastruktury/
3. https://www.museum-ukraine.info/?p=14835
4. https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Strizhkova19Mono/Strizhkova19Mono%20(9).pdf
5. https://upmp.news/ua-in-ukraine/strong-yak-vberegty-kulturnu-spadshhynu-ukrayiny-strong/

УДК 341.462.1:641/642:355.01(043.2)

УДВОРГЕЛІ Л.І.
кандидат технічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І.
кандидат хімічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
КОРНІЙЧУК Б.
здобувач
Мукачівський державний університет

ГАСТРОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кулінарна дипломатія і «gastrodiplomacy» є важливим інструментом зовнішньої політики, а українська кухня - ключом до взаєморозуміння та співпраці між народами.

Публічна дипломатія - це цілий комплекс заходів, які через конкретні комунікаційні канали використовуються для формування та просування позитивного іміджу країни у світі. Війна України за відновлення територіальної цілісності і остаточний вихід з-під впливу росії триває на багатьох фронтах, і гастрономічний - один із них [1].

Українські ресторани, кафе, кав’ярні з перших днів воєнного стану налаштувалися на нові реалії. Частина з них почала безкоштовно забезпечувати військових і цивільних людей їжею. Інші зробили зі своїх кухонь волонтерські гастрономічні цехи, готуючи тисячі обідів на добу.

Гастрономічний фронт важко помітити відразу: тут не так багато яскравих перемог, які могли б стати частиною нового національного героїзму. Війна, яка відбувається в Україні, стосується відразу кількох надзвичайно важливих речей:

забезпечення базової потреби в їжі (щонайменше наші воїни не мають бути голодними), дипломатичний спротив і культурна експансія.

«Львівська волонтерська кухня» розпочала свою діяльність ще у 2014 році, коли росія розв'язала війну на сході України. Волонтери сушили овочі та формували з них набори, що годилися для приготування супу чи борщу в польових умовах. Такі овочеві набори надсилали на фронт. Із початком повномасштабного вторгнення проект не зупинився, а навіть збільшив обсяги виробництва. Тепер із продуктами їм допомагають благодійники [2].

Допомога тим, хто потребує цього у складний час; коли українські заклади прагнуть не лише втриматися на плаву і відновити діяльність, але створити додаткові робочі місця. Крім очевидних втрат у зонах тимчасової окупації та бойових дій, а також збитків від руйнування інфраструктури, багато бізнесів, зокрема в галузі громадського харчування, зупинили діяльність або скоротили персонал. Згідно статистичних даних у перші дні вторгнення в Україні продовжували працювати 19 % закладів харчування (станом на липень цей показник зріс до 74 % — це кафе, кав'ярні та бари, що генерують 82 % обігів від довоєнних показників).

Солдатська кава стала певною мірою символом того, що частина українського суспільства завжди перебуває напоготові, щоб решта українців могла спокійно спати і займатися своїми буденними справами. Один із прикладів такої традиції: «підвішена» кава для наших воїнів у знаменитій львівській кав'ярні. Це кав'ярня, що працює з 1979 року, завжди була осередком місцевої богеми: тут п'ють каву художники, літератори та музиканти. Біля робочого місця баристи велика дошка із написом «Підвішена» кава.

«Мережа ресторанів Файного міста» – ресторанна компанія у Тернополі. «Заклади від початку війни безкоштовно годують бійців на блокпостах, територіальну оборону та інші спецпідрозділи. Всього було зроблено близько 12 тисяч порцій на суму 600 тисяч гривень. Також із кожного чеку 10 гривень витрачаються на закупівлю обладнання, одягу та спецавтотранспорту для ЗСУ», - розповідають в мережі.

Ще одна ініціатива - #chefsforukraine. Юля Чеснокова та величезна команда однодумців ведуть комунікацію із зірковими шефами світу, аби заручитися їхньою підтримкою, допомагають знайти роботу українським жінкам, які працювали в ресторанній індустрії, збирають гроші та використовують медіа потенціал світової кулінарної спільноти, щоб чесно розповідати про війну в Україні.

Ще одна важлива для культури повсякдення деталь: поступова відмова від російських, а радше радянських назв харчових продуктів. ТМ «Глобино» офіційно заявила, що зупиняє виробництво ковбаси «московської» та сиру «російського». Натомість, у супермаркетах Varus, з'явилися продукти з новими назвами: хліб «Джавелін», багет «Стінгер», бублик «Байрактар», салат олів'є «Ми з України!», пиріжки з капустою «Від баби Наді», хек у клярі «Гребіть веслами» та інші.

Українські ресторани, кафе, кав'ярні з перших днів воєнного стану налаштувалися на нові реалії. Частина з них почала безкоштовно забезпечувати військових і цивільних людей їжею. Інші зробили зі своїх кухонь волонтерські гастрономічні цехи, готуючи тисячі обідів на добу.

На гастрономічному фронті працюють не лише ресторани чи кафе, а й волонтери.

«Львівська волонтерська кухня» розпочала свою діяльність ще у 2014 році, коли росія розв'язала війну на сході України. Волонтери сушили овочі та формували з них набори, що годилися для приготування супу чи борщу в польових умовах. Такі овочеві набори надсилали на фронт. Із початком повномасштабного вторгнення проєкт не зупинився, а навіть збільшив обсяги виробництва. Тепер із продуктами їм допомагають благодійники.

Також гастрономічна спільнота допомагає знайти роботу жінкам в еміграції за хештегом #u superwoman. Зараз з України виїхало багато жінок, які мають досвід роботи у сфері гостинності. Ресторанна спільнота об'єднала зусилля, щоб допомогти їм знайти роботу на новому місці[3].

За час бойових дій українська спільнота досягла неабияких успіхів на гастрономічному фронті. Команда CultFood у співпраці з UNICEF влітку 2022 року започаткували кулінарні майстер-класи для дітей з різних куточків країни. Ідея була у тому, щоб надати дітям, які постраждали від війни, безпечне середовище, куди вони можуть прийти, відволіктися й за допомогою спільної праці отримати позитивні емоції. До всього, паралельна робота з психологом та нутриціологом створювала простір емоційної безпеки та творчості. Було проведено 351 майстер-клас у 7 областях України і підтримано майже 5000 дітей.

«Відчути смак України, відкрити Україну та традиції гостинності, пізнати культуру приготування та споживання страв - саме ці складові є одним з основних важелів залучення зовнішніх туристів до нашій країни після Перемоги України та мають стати стратегічним напрямком розвитку туризму та креативних індустрій в нашій Державі», - слова директорки Українського центру культурних досліджень Френкель Ірина.

Їжа завжди символ того, що ми проживаємо у певний час.

Це – історія та культура. Це – інструмент впливу та змін, частина комунікації та дипломатії.

Література:

1. Басюк Д.І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні / Д.І. Басюк // Наукові праці НУХТ. – 2012. – № 45. – С. 128–132.

2. Божук Т.І. Сучасний стан і перспективи розвитку винного туризму (на прикладі Закарпатської області)./ Т.І. Божук, Л.А. Прокопчук // Туристична індустрія: сучасний стан і перспективи розвитку: VI міжнар. наук.- практ. конф., 28–29 квітня 2011 р. – Луганськ, 2011. – № 6. – Том 2. – С. 171–177.

3. Расулова А.М. Потенціал ресторанного бізнесу у розвитку гастрономічного туризму України. //Економіка та держава, 2015. – № 5. – С. 78–83.

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 005.934:640.412:355.01(043.2)

УДВОРГЕЛІ Л.І.
кандидат технічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
СОСКІДА І.М.
асистент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи
Мукачівський державний університет
ШТЕЛЯ Я.М.
здобувач
Мукачівський державний університет

БЕЗПЕКА ГОТЕЛІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Міжнародні конфлікти, хвиля злочинності і тероризму, незаконний обіг зброї і вибухових речовин - всі ці фактори не можуть не відбиватися на рівні безпеки життів споживачів і персоналу готелів у всіх країнах світу.

Престиж і позитивна репутація сучасного готелю залежать не тільки від успішної політики керівництва і першокласної роботи персоналу [1].

Під час повномасштабної війни українські готелі дещо перебудували свою роботу, зробивши акцент на забезпеченні не тільки комфорту, а й безпеки гостя. Вони дотримуються певних правил, що гарантують людям захист, а також, попри низку обмежень, намагаються втримати належний рівень сервісу, пристосувавшись до нових умов роботи.

Поняття безпеки включає в себе не тільки захист від кримінальних посягань, але й створення запобіжних заходів забезпечення захисту від пожежі, вибуху й інших надзвичайних подій.

У організації безпеки готелям під час війни допомагає бомбосховище з усім необхідним для комфортного перебування там гостей під час повітряної тривоги. А на випадок блекауту, для підтримання звичного рівня сервісу, об’єкти мають альтернативні джерела електроенергії та запас води.

Під час вибору готелю нині люди зважають на те, наскільки той чи інший заклад є безпечним, і в кожного свої критерії вибору. Люди наразі шукають свою точку безпеки: для когось – це віддаленість від лінії ведення бойових дій, для інших – можливість побути в тиші та не чути звуки вибухів, а дехто шукає енергетичну безпеку і хоче бути впевненим, що в закладі, якому він зупиниться, буде електроенергія, опалення й інтернет.

Щодо наявності бомбосховища українці частіше ставили питання на початку повномасштабної війни. Нині ж цим цікавляться здебільшого іноземці – преса, делегації міжнародних місій тощо. Для українців важливішими є ціна та локація. За її словами, бомбосховище все ж має бути, але це не вирішальний фактор під час вибору закладу розміщення для громадян України [2].

Щоб під час війни максимально забезпечити безпеку в готелях, доводиться жертвувати сервісом або комфортом людей. На місцевому рівні введено обмеження на продаж алкоголю після 21:00 і комендантська година після 23:00. Також діє заборона використання піротехнічних виробів. Цих

правил важливо дотримуватися. Так, за час війни всі громадяни перебувають у стані перманентного стресу, і алкоголь в надмірних кількостях може спричинити в людини приступ агресії, спрямований на інших гостей чи на персонал готелю.

Під час комендантської години в Україні можуть діяти диверсійно-розвідувальні групи ворога, і правоохоронцям значно легше виявляти їх у момент, коли є обмеження в пересуванні для громадян. Про використання піротехнічних виробів марно й казати, оскільки звуки від запуску феєрверків будуть приносити дискомфорт усім.

Безумовно, обмеження значно впливають на відпочинок гостей, проте вони, разом з іншими засобами безпеки в готелях, створюють той комплекс чинників, що надає відчуття захищеності людям, що зупиняються в закладі [3].

Сховища готелів у великих містах здебільшого розташовані у підземному паркінгу, там є евакуаційний вихід, щоб у разі завалу чи пожежі люди могли вибратися.

Бомбосховище в готелях обладнали з огляду на кількість гостей. Для цього в ньому зібрані медичні аптечки першої допомоги, запас їжі та води на декілька днів, санвузол, теплі речі, павербанки. Для зручності гостей можна під’єднати Wi-Fi й облаштувати там місця для відпочинку.

Під час поселення адміністратор рецепції має ознайомити гостей з правилами поведінки під час повітряної тривоги.

На випадок блекауту готелі оснащують всім необхідним, щоб працювати автономно: є генератори, які забезпечують потужність, необхідну об’єкту, запаси технічної та питної води, їжі, термоси.

Важливим пунктом є і функціонування особливих стаціонарних пунктів для охорони готелів. Вони встановлюються зазвичай на входах і виїздах з території. Причому такі пункти актуальні, в тому числі, для обмеження доступу працівників самого готелю (мотелю). Ці стаціонарні «точки» охорони повинні поєднувати і особливості пультової системи, і відеоспостереження, і заходи чисто фізичної діяльності співробітників безпеки [4].

Так, спосіб пультової охорони готелів сьогодні є досить ефективним. Оскільки дає відмінну можливість в короткі терміни мінімізувати різні види загроз. Причому система з використанням пультового контролю актуальна як для великих готельних комплексів, так і для дрібного формату (міні-готелів і хостелів). При цьому технічний рівень оснащення пультової охорони у багато чому залежить від вимог і побажань конкретного замовника, який піклується про безпеку свого бізнесу.

Готель повинен беззастережно відповідати очікуванням своїх клієнтів - це і високий рівень комфорту, і незмінна якість обслуговування і, звичайно, безпека готелю.

Україна має величезний потенціал для широкого розвитку міжнародного туризму. Проте, реалізація цього потенціалу вимагає різкого підвищення рівня готельного обслуговування і доведення його до світових стандартів. Вирішення

цієї проблеми вимагає розробки нової ідеології безпеки створення сучасної концепції з урахуванням останніх досягнень готельного сервісу та індустрії безпеки.

Література:

1. Іванов І. В., Панюков Д. В. Концепція забезпечення безпеки сучасного готелю [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.sec4all.net/hotel-secur.html.

2. Галицька З. М. Створення системи безпеки в готелях України та Черкаського регіону // Науковий журнал «Молодий вчений» - 2015. -№2(05). [Електронний ресурс] Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/3612/1/2_05_2014[1].pdf

3. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Харків: ВД«ІНЖЕК», 2006. – с.184

4. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво: монографія / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. – К.: Національна академія управління, 2010. – с. 232

UDC 338.2:658.15:658.219.4

FEYER Oksana
Doktorka ekonomických vied, docentka, docentka manažmentu,
Manažment ekonomických procesov a cestovného ruchu
Mukačevská štátna univerzita
Mukačevo, Ukrajina
PAULYK Alla
PhD., Mukačevská štátna univerzita, Mukačevo, Ukrajina

OSOBITOSTI ZABEZPEČENIA FUNGOVANIA PREMIESTNENÝCH PODNIKOV

Moderná ekonomika Ukrajiny čelí novým výzvam a skutočnostiam spôsobeným vojenskou agresiou Ruskej federácie. Nepriateľské akcie znemožnili nielen život obyvateľstva vo veľkých oblastiach, ale aj vykonávanie podnikateľských aktivít. Podniky čelili týmto podnikateľským výzvam: obmedzený prístup k zdrojom; strata odbytových trhov; zničenie a poškodenie infraštruktúry; energetická kríza; zvýšená inflácia; migrácia; znížený efektívny dopyt; narušenie medziregionálnych, medzinárodných a domácich väzieb; nedostatok kvalifikovaného personálu; zhoršenie logistiky; nepredvídateľný vývoj situácie; nedostatok kapitálu; nepredvídateľné kroky štátnych orgánov; zvýšený daňový tlak; nedostatok a sťažená dostupnosť úverov. Jedným zo spôsobov záchrany ekonomiky krajiny je presun podnikov a území do regiónov s priaznivejšími podmienkami na podnikanie.

Podľa údajov Ministerstva hospodárstva Ukrajiny takmer 800 podnikov zmenilo svoje sídlo, pričom na čele z hľadiska ich lokalizácie sú Ľvovská, Zakarpatská, Ivano-Frankovská, Ternopoľská a Chmeľnická oblasť [2]. Najväčší podiel premiestnených podnikov podľa odvetví zaberá veľkoobchod a maloobchod, oprava a predaj motorových vozidiel, spracovateľský priemysel, stavebníctvo, telekomunikácie a výskum.

Na zjednodušenie postupu premiestňovania podnikov boli vytvorené programy premiestňovania podnikov a boli prijaté príslušné legislatívne zmeny. Orgány na celoštátnej a regionálnej úrovni poskytujú premiestneným podnikom viaceré výhody

vrátane daňových úľav, znížených nákladov na prenájom obecného majetku, sociálneho zabezpečenia zamestnancov týchto podnikov, urýchlenia procesu pripojenia na komunikácie, náboru, školenia a rekvalifikácie nových zamestnancov a zjednodušenia povoľovacích postupov.

Na regionálnej úrovni zohrávajú orgány a miestne samosprávy významnú úlohu pri zabezpečovaní fungovania premiestnených podnikov. Dôležité je nadviazať účinnú komunikáciu medzi podnikmi, vládou a miestnou komunitou. Centrá administratívnych služieb zohrávajú osobitnú úlohu pri poskytovaní poradenských a informačných služieb, ubytovania a sociálnej podpory pre zamestnancov, vzdelávacej činnosti a spolupráce s miestnymi podnikateľmi a zástupcami miestnej komunity. Dôležité je tiež nadviazať účinnú spoluprácu medzi presídlenými podnikmi a výskumnými organizáciami.

V čase vojny zohrávajú podniky mimoriadne dôležitú úlohu, pretože sú zdrojom rozpočtových príjmov, pracovných miest a zdrojom inovácií. Preto sa otázkam podpory podnikania venuje značná pozornosť na štátnej a regionálnej úrovni. Osobitná pomoc sa poskytuje podnikom, ktoré sa presúvajú z územia aktívnych bojových akcií a dočasne okupovaných území.

Referencie:

1. Melnyk, T. (2023). Ukrajinské podnikanie v podmienkach vojny: súčasný stav, problémy a spôsoby ich riešenia. Journal of Innovations and Sustainability, 7(3), 07. https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07.

2. Oficiálna webová stránka Ministerstva hospodárstva Ukrajiny https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh.

УДК 316.32:331.556.4

ШАШОВЕЦЬ Й. П.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту,
управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державий університет

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ

Проблематика неформальної зайнятості населення уже тривалий час займає вагоме місце у численних наукових дослідженнях, присвячених питанням функціонування ринку праці. Питома вага населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, так само, як і чисельність самостійно зайнятих, має стабільну тенденцію до зростання. Причому така ситуація характерна не тільки для реалій українського ринку праці, сильно деформованого у результаті військової агресії росії; багатьом кранам із відносно розвиненою та стабільною економікою та сферою соціально-трудових відносин теж притаманний досить високий рівень неформальної (або так званої альтернативної чи тіньової зайнятості). Тіньову зайнятість розглядають в

умовах трансформаційної економіки, як абсолютно очевидний факт, а її нелегальність зумовлена нестабільністю соціально-економічних інститутів [2, с. 202].

У відповідності з методологією Державної служби статистики України до неформально зайнятих належать такі категорії населення :

– зайняті на підприємствах неформального сектору (незареєстровані самозайняті, роботодавці та їх наймані працівники);

– наймані працівники, які працюють на неформальних робочих місцях офіційного сектору (особи, які працюють за усною домовленістю);

– наймані домашні працівники у домогосподарствах;

– члени неформальних виробничих кооперативів;

– безоплатно працюючі члени сім'ї, незалежно від того, працюють вони на підприємствах офіційного чи неформального секторів;

– самозайняті працівники, що виробляють товари виключно для власного кінцевого споживання домогосподарства [3, с.133]:

На нашу думку, у структурі неформально зайнятості необхідно відокремлювати дві категорії працюючих : ті, що зайняті на неофіційних робочих місцях формального сектору економіки; та ті, хто самостійно знайшов собі прибуткове заняття (певний вид економічно діяльності), завдяки якому може забезпечувати собі достатній рівень трудового доходу. Якщо по відношенню до першої категорії зайнятих можна стверджувати, що така форма зайнятості є тіньовою, нелегальною або напівлегальною, а отже – негативно відображається на стані національно економіки, то друга категорія, яка об’єднує усі форми самозайнятості, певною мірою сприяє вирішенню цілого ряду проблем у сфері соціально-трудових відносин, знімає напруження на ринку праці, частково звільняє державу від витрат на створення робочих місць чи матеріальну підтримку безробітних.

Завдяки розвитку самостійної зайнятості, особливо в умовах трансформаційної економіки, створюються додаткові робочі місця для себе, членів сім’ї та інших осіб, з’являється можливість проявити власну ініціативу й отримати доходи. Така форма зайнятості не потребує капітальних вкладень, має мобільну організаційну структуру, базується на сильній мотивації до праці, оскільки людина працює сама на себе, орієнтується на потреби споживача й оперативно задовольняє їх [4, с. 164].

Самозайнятість включає такі категорії зайнятих як фізичні особи-підприємці, власники особистих селянських господарств, усі форми фрі-лансерства. Також до поширеного виду самозайнятості, що виник в умовах трансформації суспільства в глобальне інформаційне, відносять надання ділових послуг, купівлю – продаж через мережу Інтернет та On-line послуги. Самостійна зайнятість є актуальною для осіб, яким властиві такі риси, як активність, ініціативність, наполегливість, готовність до ризику та ін.

Перевагами самостійної зайнятості є: скорочення часу й розміру стартового капіталу для відкриття власної справи; високий рівень мотивації до

продуктивної праці; економія витрат на приміщення, транспорт; застосування гнучкої організації роботи; швидкість виконання замовлень споживачів; зниження бар`єрів виходу на нові ринки тощо.

Необхідно звернути увагу і на те, що самостійна зайнятість населення може мати і негативні прояви, а саме: неорганізований, некерований характер, що може спричиняти ряд диспропорцій у структурі зайнятості. Крім того, цей вид зайнятості здебільшого має неофіційний характер (крім діяльності фізичних осіб-підприємців), не обліковуватися і не оподатковуватися. Більшість населення, залученого до неформальної економіки, цілком свідомо та добровільно зробила вибір на її користь. У той же час багато роботодавців схильні порушувати норми трудового законодавства, нав'язуючи працівникам неформальну зайнятість як безальтернативне явище [2, с. 202].

Все це свідчить про недостатню регулюючу функцію держави, недосконаліть, пасивність політики зайнятості. Тому необхідно надавати процесу неформальної зайнятості відкриту, організовану, регульовану форму.

Стаття 27 Закону України «Про зайнятість населення», яка носить назву «Сприяння самозайнятості населення, організації підприємницької діяльності та створенню нових робочих місць», окреслює загальні засади реалізації державної політики підтримки індивідуальної ініціативи населення щодо здійснення підприємницької діяльності [1]. Однак у зв'язку з вкрай несприятливими економічними та суспільно-політичними умовами, викликаними військовим станом в країні, на даний час багато пунктів даної статті Закону носить скоріше декларативний характер.

На сьогодні самостійна зайнятість динамічно розвиватися без підтримки держави не може. Діяльність держави в даному напрямі повинна бути спрямована на:

– фінансову підтримку (надання кредитів із низькою ставкою відсотка й пільговими умовами погашення);

– навчання основам підприємництва та підвищення кваліфікації всіх охочих, особливо молоді, безробітних і економічно неактивних груп населення;

– надання юридичних консультацій по відкриттю власної справи, складанню бізнес – планів;

– оснащення технічною допомогою (проектні послуги);

– надання безкоштовної економічної інформації;

– забезпечення допомоги в інноваційній діяльності тощо.

Таким чином, розвиток самостійної зайнятості у сфері малого бізнесу повинен бути одним із головних пріоритетів держави, оскільки в умовах трансформації економіки та макроекономічної нестабільності завдяки цьому забезпечується певний рівень добробуту населення. Що ж стосується неформальної тіньової зайнятості, яка виявляється в існуванні неофіційних робочих місць як у формальному, так і в неформальному секторах економіки, то дану проблему потрібно вирішувати не стільки репресивними заходами, які здебільшого не дають жодного результату, скільки розробити такий механізм

стимулювання «переходу» зайнятих в офіційний сектор, який би був максимально прийнятний як для роботодавців, так і для самих працівників.

Література:

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text (дата звернення : 14.05.2024 р.)

2. Волкова Н. В., Барабаш Н. М., Білодід К.В. Неформальна зайнятість населення України . *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». Вип. 6/2017* С. 199-203. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/6 2017_ukr/41.pdf (дата звернення: 13.05.2024 р.)

3. Павленко Н. В. Неформальна зайнятість населення України. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства, Вип. 202 «Економічні науки».* 2019. С. 131-148.

4. Романюк Х. В. Інноваційні форми зайнятості як передумова ефективного використання інтелектуального капіталу. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Економіка». 2014. Випуск X.* С. 163-166.

Наукове електронне видання

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ Й ОСВІТИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

16 травня 2024 року

Збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції

Головний редактор: *Щербан Тетяна Дмитрівна*

Відповідальні за випуск: *Гоблик Володимир Васильович*

Технічний редактор: *Кобаль Василь Іванович*

Верстка: *Максютова Олена Володимирівна*

Формат 60*84/16
Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. аркушів – 20,33

Адреса видавництва:
Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600
тел./факс (03131) 2-11-09, 3-13-43